Cacaüyari niuquieya xapayari türatu hecuame

hepaüsita tati'aitüvame tasivicueisitüvame

Quesusi Cürisitu mi'atüa

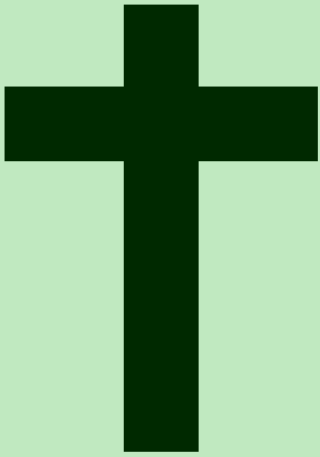

New Testament in Huichol (MX:hch:Huichol)

Cacaüyari **niuquieya xapayari tü**ratu **hecuame hepaü**sita **tatiʾaitü**vame **tasivicueisitü**vame **Quesusi Cü**risitu **miʾatü**a

New Testament in Huichol (MX:hch:Huichol)

El Nuevo Testamento de nuestro señor y salvador Jesucristo

copyright © 1988 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Huichol

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Huichol [hch], Mexico

Copyright Information

© 1988, Wycliffe Bible Translators, Inc.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

- You must give Attribution to the work.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Huichol

© 1988, Wycliffe Bible Translators, Inc.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- You do not sell this work for a profit.
- You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
79690d81-fd4b-51b4-a3a6-712e0fddaca3

Contents

Mateu 1
Maricuxi 47
Rucaxi 75
Vani 124
Nü'arisixi 157
Xumatari 197
1 Curinitutari 216
2 Curinitutari 234
Carasiyatari 247
'Epesutari 254
Piriputari 261
Curusetari 267
1 Tesarunicatari 272
2 Tesarunicatari 276
1 Timuteu 279
2 Timuteu 285
Titu 289
Quirimuni 292
Hepürayusixi 293
Satiyacu 308
1 Pecuru 313
2 Pecuru 319
1 Vani 323
2 Vani 328
3 Vani 329
Cura 330
Masiücütü Que Müratüa 332

MATEU
Niuqui 'Aixüa Manuyüne Que Mütiu'üxasitacai

Quesusi Cürisitu 'inüarieya, que müane münu'ayatücai
(Rucaxi 3:23-38)

1 'Inüari canihücütüni 'icü. Nuivarite mecani'inüarini, Quesusi Cürisitu que mü'ane müxiüyarieyatücai. Raviri canitusieyatücaitüni, 'Apurahami meta.
2 'Apurahami 'Isahaqui cani'uquiyarieyatücaitüni. 'Isahaqui meta Cacuvu pü'uquiyarieyatücai. Cura pü'uquiyarieyatücai, 'ivamamata.
3 Cura meta Parexi Sara püva'uquiyaritücai, Tamari vavarusitücacu. Parexi Hesirumi pü'uquiyarieyatücai. Hesirumi 'Arami pü'uquiyarieyatücai.
4 'Arami 'Aminaravi pü'uquiyarieyatücai. 'Aminaravi Nahasuni pü'uquiyarieyatücai. Nahasuni Sarumuni pü'uquiyarieyatücai.
5 Sarumuni Puhuxi pü'uquiyarieyatücai, Xahavi varusieyatücacu. Puhuxi Huveri pü'uquiyarieyatücai, Xuti varusieyatücacu. Huveri Quisahi pü'uquiyarieyatücai.
6 Quisahi Raviri pü'uquiyarieyatücai, que mü'ane cuiepa müti'aitametücai. Raviri Sarumuni pü'uquiyarieyatücai, heitivitüca que mü'ane Huriyaxi mü'üyayatücai.
7 Sarumuni Xupuhami pü'uquiyarieyatücai. Xupuhami 'Aviyaxi pü'uquiyarieyatücai. 'Aviyaxi 'Asa pü'uquiyarieyatücai.
8 'Asa Cusapati pü'uquiyarieyatücai. Cusapati Curami pü'uquiyarieyatücai. Curami 'Usiyaxi pü'uquiyarieyatücai.
9 'Usiyaxi Cutami pü'uquiyarieyatücai. Cutami 'Acaxi pü'uquiyarieyatücai. 'Acaxi 'Esequiyaxi pü'uquiyarieyatücai.
10 'Esequiyaxi Manasexi pü'uquiyarieyatücai. Manasexi 'Amuni pü'uquiyarieyatücai. 'Amuni Cusiyaxi pü'uquiyarieyatücai.
11 Cusiyaxi Quecuniyaxi pü'uquiyarieyatücai, 'ivamamata quepaucua vaüriyarica memevitüqui Vaviruniyasiepaitü.
12 Mehevitüquieca Vaviruniya, Quecuniyaxi Saratieri pü'uquiyarieyatücai. Saratieri Suruvaveri pü'uquiyarieyatücai.
13 Suruvaveri 'Aviyuri pü'uquiyarieyatücai. 'Aviyuri 'Eriyaquimi pü'uquiyarieyatücai. 'Eriyaquimi 'Asuru pü'uquiyarieyatücai.
14 'Asuru Saruqui pü'uquiyarieyatücai. Saruqui 'Aquimi pü'uquiyarieyatücai. 'Aquimi 'Eriyuri pü'uquiyarieyatücai.
15 'Eriyuri 'Erehasari pü'uquiyarieyatücai. 'Erehasari Matani pu'üquiyarieyatücai. Matani Cacuvu pü'uquiyarieyatücai.
16 Cacuvu Cuse pü'uquiyarieyatücai. Cuse Mariya pücünayatücai. Mariyasie caniyenuiva Quesusi, Manayexeiyarie mütitevacai Cürisitutütü.
17 Mücü 'Apurahamisie memüyecü nuivarite xiüyarimama tamamata heimana nauca xiüyariyari mecaniyupaümecaitüni Raviri 'amuyeicacaique. Tamamata heimana nauca xiüyariyari mepüyupaümecai Ravirisie memüyecü Vaviruniyapai memevitüquieque xiüyarimama. Tamamata heimana nauca xiüyariyari mepüyupaümecai Vaviruniyapai memevitüquie vaxiüyarima Cürisitu mutinuivaxüque.

Quesusi Cürisitu que mütiunuivaxü
(Rucaxi 2:1-7)

18 Mericüsü müpaü catiniuyüni quepaucua Quesusi Cürisitu mutinuivaxü. Mariya müvarusieyatücaimatü Cusematü mepüyutivitüniquecai, peru mecatineneüquivavetü cuxi, mücü nayehucacaitüni, 'Iyari Mütiyupata ya'ane 'ipitüacu.
19 Cuse cünaya mayaniquecai, mücü heiseriemecü yacatinicamiecaitüni, peru pücayuvaüriyacai mixanetanicü. 'Ayumieme pi'eirimücücai 'avie.
20 Mericüsü müpaü püreuyutimaixüa. Hicü Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame niuxeiya yuheinüsita müpaü 'utaineme, Cuse 'acu Raviri pemünu'aya. 'Axa pepücati'acühüaveni Mariya pemütivitünicü 'a'üya. 'Iyari Mütiyupata ya'ane 'ipitüacu, hesiena püyeya 'icü nunusi.
21 'Uquitüme pütiniveni. Mücü canivatavicueisitüamücü yuteüterima, tita 'axa memüteyurie canivanavairiemücü. 'Ayumieme pepitaterüva Quesusi, taniuquicü Tiyuvicueisitüvame maine.
22 'Icü naitü müpaü catiniuyüni, maye'anicü tita mütixatacai Ti'aitame, tixaxatame müpaü 'utainecacu,
23 Camüsü 'üimari müyuxevi payehucani,
'Uqui pütiniveni.

'Emanuheri pütaterüvarieni.
Mücü taniuquicü, Cacaüyari Tahesüa Muca paine.
24 Mericüsü Cuse yatiuheinüca 'anutaniereca müpaü pütiuyuri que mütita'aitüa Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame. Canitivitüni yü'üya.
25 Peru püca'icumaüvacai, 'ariqueque 'uqui 'utinivecuque. Pitaterüvaxü Quesusi.

2

Temaivavemete que memüte'u'axüa

1 Mericüsü Quesusi Verenipai canetinuiva Cureya cuieyarisie, quepaucua Herurexi mana müti'aitametücai. 'Ana yucuiepa meheyecüneca temaivavemete tayeta mepayenexüa, tahixüapa mepu'axüa quiecarisie Querusareme müracuteva,
2 müpaü me'utiyuatü, Haqueri peca Huriyusixi teüteriyari tiva'aitüvame metinuivaxü. Tame xurave tepexei 'anatineximecacu, pü'inüarieya. Nenevieri te'ipitüanique tepu'axüa.
3 Hicü ti'aitame Herurexi tiutamarieca niyuxamuriecaitüni, yunaitü Querusaremetarita hepaüna.
4 Varucuxeürieca mara'acate memühüritüariecai, müme meta 'inüaricü memüte'üquitametetücai teüteri vasata miemete yunaime, nivaruta'ivaviya haque metinuivaquecai Cürisitu.
5 Müpaü metenicühüaveni, Verenipai vaniu Cureya cuieyarisie. Tamüsü tixaxatame müpaü tiniu'utüani,
6 Vereni quiecatari 'acu,
Cureya cuieyarisie xemütitei,
Que memütexexeiya,
Te'aitamete Cura cuieyarisie miemete,
Canimarivani xequiecari.
Xesata quiecametütü
Cananucuquemücü ti'aitametütü,
Neteüterima va'üviyanique,
'Ixaherisixi teüteriyari.
7 Hicü Herurexi temaivavemete nivaruta'inieni 'avie. Nivaruta'ivaviya heiseriemecü quepaucua masiücütü matüa xurave.
8 Nivarenü'ani Verenipai müpaü 'utayüca, Mana xequenehu, heiseriemecü xequenetivava nunusi hepaüsita. Quepaucua xemeitaxeiya yaxequeneteneutahüavi, mana nemineneviyamiecü neta.
9 Me'i'enieca ti'aitame menecüne. Camüsü xurave memexei 'anatineximecacu, mücü vahüxie neutamiecaitüni. Heta'aca haque müyecatei nunusi, heimana niyuhayeva.
10 Me'ixeiyatü xurave cuini mieme meniyutemamaviecaitüni yemecü.
11 Quita meheutahaxüaca nunusi meniuxeiya varusieya meta Mariya Me'utihüxima'uca nenevieri meneipitüani. Yupinite mana mete'ucupica, 'imiquieri metenimini huru, 'ücua visi mu'üa, mixaxi.
12 Hicü yuheinüsita mete'utaxatüarieca quename Herurexisüa tavari mecaheuhuni, xeime huyeyari 'utüa meniucacüne yucuiepapai.

Que memüte'uyuta'unaxü 'Equipitu cuieyarisiepaitü

13 Mericüsü mehecünecu müme, Cuse yuheinüsita canixeiya Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame. Müpaü niutayüni niuqui tuayame, Quenanucuquexi, quenivaranuvitüqui nunusi varusieyamame. 'Equipitupai xequeneyuta'una. Mana xequene'uvani, 'ariqueque nematitahüave xemahunicü. Herurexi canitivaumücü nunusi 'imienique.
14 'Anucuqueca Cuse, yüvicüta nivarevitüni nunusi varusieyata. 'Equipitupai menecüne.
15 Mana mene'uvacaitüni mexi camüvecai Herurexi. Müpaü tinaye'ani que mainecai Ti'aitame, tixaxatame ya'utainecacu, Nenitahüave nenive, 'Equipitu cuieyarisie müvayeyanicü.

Herurexi cuyaxi que mütivarenü'a türi memüvarecuinicü

16 Hicüsüari tiutamarieca Herurexi memicuamanaxücü temaivavemete, cui niuyeha'ani. Nivarenü'ani cuyaxi memüvarecuinicü türi yunaime haica viyari memücahücai cuxi, Vereni memütitecai naisarie 'auriena memütitecai, que memüte'itahüavixü temaivavemete tucari hepaüsita.
17 'Anari catinaye'ani tita mütixatacai Cacaüyari, tixaxatame Queremiyaxi müpaü 'utainecacu,
18 Xevitü pe'enierie Xamasie
'Utasuatü yuheiverietü cuini mieme,
Xaqueri 'utasuatü yunivema vacü

Cayunütüarinüatü 'amemüca'u'uvacü.
19 Mericüsü Herurexi 'umücu, Cuse yuheinüsita canixeiya Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame 'Equipitu cuieyarisie heyeicatü.
20 Müpaü niutayüni, Quenanucuquexi, quenivaranuvitüqui nunusi varusieyata. Mana quenemie 'Ixaherisixi vacuieyarisie. Menecuiniri müme memivautüvecai nunusi memimiecucai.
21 Hicüri 'anucuqueca nivarevitüni nunusi varusieyata. Mana caneta'ani 'Ixaheri cuieyarisie.
22 Tiutamarieca quename 'Ariquerau ti'aitametücai Cureya cuieyarisie 'uquiyarieya que müti'aitacai Herurexi, peumacai mana munuanicü. Müpaü tiutahüavarieca yuheinüsita, Carereya cuieyarisie püta caneutiyune.
23 Mana heta'aca quiecarisie nayerüni Nasareti müracutevasie. Müpaü catinaye'ani Ti'aitame que mutayü, texaxatamete yame'utiyuanecacu, quename Nasaretitanaca titevacaquecai.

3

*Ti'üyame Vani que mü*ticuxatacai
(Maricuxi 1:1-8; Rucaxi 3:1-9, 15-17; Vani 1:19-28)
1 Mericüsü Cureya cuieyarisie caninuani Ti'üyame Vani macumavesie ticuxatatü
2 müpaü 'utaitü, Xequeteneuhayeva que xemüteyuriecai. Canayehuraniri, que mü'ane taheima müti'aita cuitü canisutüamücü 'ena ti'aitatü.
3 'Icü canihücütüni que mü'ane müxasivacai, quepaucua tixaxatame Quisariyaxi müpaü mutayü,
Xevitü mahiva macumavesie 'uvetü
Xequeneucuha'aritüa Ti'aitame huyeya haitü,
Xexeuravime xequeneutivevi huyeya haitü.
4 Mücü Vani cameyu huxariyari cananacatücücaitüni, navi hüyameyaricü rayühüacai. Tüpuxi nivacuacaitüni yeuta mieme xiete ti'iecai.
5 'Ana yunaitü Querusaremetari, yunaitü Cureya cuie quiecatari, yunaitü Curutani hatuxame tesita quiecatari meni'axecaitüni hesüana.
6 Mücü nivaruca'üyacaitüni Curutani hatuxamesie, meyuhecüatacacu 'axa que memüteyuriecai.
7 Hicü yumüireme vaxeiyatü Pareseusixi Saruseusixi hesüana memü'axecai 'üyarica hepaüsita, müpaü tinivarutahüave, Cari xeme terücaxi xepüva'ivama. Quepaicü pütixehecüatüa xemüyuta'unacü capa 'uxa'a varie xe'uyehecarienicü.
8 Müme memüte'uhayevaxü que memüteyuriecai, vahepaü püta xequeteneyurieca, 'uximayasica que müreuyevese.
9 Müpaü xepücateyücühüaveni quename xeyüvave müpaü xemutiyuanenicü yu'iyarisie, Tame tepünaqui'eriva ta'uquiyari temexeiyacü 'Apurahami xe'utiyuatü. Müpaü nepütixecühüave, Cacaüyari caniyüveni 'icü tetexi teüteri müvarayeitüanicü, 'Apurahami nivemama memacünecü.
10 Hasa caniucuha'aritüarieni cüyexi maxüriyanicü. 'Ayumieme naitü cüye 'aixüa 'anenetü müca'utixuxuavere, mücü 'ari canaxüriyamücü, taipa caneuxüriyamücü.
11 Neri necanixe'uca'üyani hacü, xemüte'uhayevaxücü que xemüteyuriecai. Que mü'ane ne'utüma 'umamie, mücü cui pütürücaüye, necatürücaüyecacu ne. 'Aixüa nepüca'ane nehesie mütinaquenicü ni nemiparevienicü. Mücü püta que mütixe'uca'üyani, 'Iyari Mütiyupata canixepitüamücü, canixe'itimücü tai que mütiyu'itiva.
12 Cuxari 'itivame pacue'e, cuini mieme pütiveque yutüricu. Niti'utamücü yu'icuaxi caxetunisie, cuxariyari püta pütataiyani tai mücatüvesie.

*Quesusi que mü*tiuca'üyarie
(Maricuxi 1:9-11; Rucaxi 3:21-22)
13 Mericüsü 'ana Quesusi caninuani Carereya cuieyarisie heyeyaca. Curutani hatuxamesie caninuani Vanisüa, 'iya mica'üyacü.
14 Vani masi niyucu'imavacaitüni müpaü 'utaitü, Neuyeveca masi 'ecü püta pemünesica'üya ne. Queri titayari nehesüa petinua.
15 Quesusi müpaü tinitahüave, Müpaü pütiyüni hicü. 'Aixüa cani'aneni yatemütecahunicü naime 'aisicasie, 'ipaü teteyurietü. Hicü Vani müpaü piyuri.
16 'Uca'üyarieca Quesusi, hapa nanatiyani cuitü cuiepa. Hicü muyuavi nanacatenire. Nixeiya Cacaüyari 'Iyarieya heimana 'acamiecacu cucurupaü 'anetü, hesiena yuhayevaque.
17 Xevitüta müpaü netayüni taheima, 'Icü canienivetüni münaqui'eriva. Mücücü necaninaqui'aca.

4

*Quesusi que müt*iuta'in*üasie*
(Maricuxi 1:12-13; Rucaxi 4:1-13)

1 Hicüsüari 'Iyari caneivitüni Quesusi macumavesiepai. Mana Cauyumarie
ni'inüatamücücaitüni, siparasü xüca 'axa tiuyurieni, haitü.
2 Huta teviyari tucari huta teviyari tücari 'uyuhaquieca, caneuhacamücücaitüni Quesusi.
3 Hicü Cauyumarie nuaca 'ita'inüataque müpaü tinitahüave, Tamüsü, 'ecü Cacaüyari xüca
penu'ayatüni, müpaü quetineutahüavi 'icü tetexi, pa mayuyeitüanicü.
4 Mücü müpaü tinita'eiya, 'Utüarica müpaü paine,
Tevi xüca pa cuaca xeicüa,
Mücücü püca'ayeyurini.
Cacaüyari que mutayü,
Niuquieya naitü peuyeveseta
Mayeyurinicü tevi.
5 Hicü Cauyumarie Querusareme neivitüni Cacaüyari quiecarienapaitü. Vatuqui yecürita
nenutivitüni.
6 Müpaü tinitahüave, 'Ecü Cacaüyari xüca penu'ayatüni, vatipai queneucasuna. 'Utüarica
müpaü paine,
Yuhesüa miemete niuqui tuayamete
Pütiva'aitüaca 'ahepaüsita.
Yumamacü mepümasituicani
Capa tetesie pe'uti'ücamürecü.
7 Quesusi müpaü tinita'eiya, Müpaü paineta 'utüarica, Pepüca'i'isipaneni Ti'aitame
mü'acacaüyari, haitü.
8 Hicü tavari Cauyumarie neivitüni yemuri cui manutitevasie. Cuiepa memütama vacuie
xexuime nixeiyasitüani visi mü'ane.
9 Müpaü tinitahüave, Nepümasimini 'icü naime, xüca nenevieri penesi'upitüani
pe'utitunumaqueme.
10 Quesusi müpaü tinitahüave, Quenemie Cauyumarie. 'Utüarica müpaü paine,
Nenevieri pecanipitüaca Ti'aitame
Mü'acacaüyari hücüame.
Mücü hücüa pecanayexeiyacamücü.
11 Hicü Cauyumarie nicu'eirieni neyani, niuqui tuayamete me'u'axüaca menipare-
viecaitüni.

*Quesusi que müt*isutü*a ti'uximayatü Carereya cuieyarisie*
(Maricuxi 1:14-15; Rucaxi 4:14-15)

12 Mericüsü tiutamarieca quename Vani heviyarie, Carereyapai neyani Quesusi.
13 Nasaretisie 'uyupataca, Caperünaume henuaca haracuna tesita maniere, mana nay-
erüni Savuruni Nepütari vacuieyari müracutevasie.
14 Müpaü tinaye'ani tita mütixasivacai quepaucua tixaxatame Quisariyaxi müpaü mutayü,
15 Savuruni cuieyari
Nepütari cuieyari,
Haracuna mananiere
Curutani 'anutaüye meta,
Carereya haque memetitei müme memücatateüterima,
16 Teüteri yüvipa memütitecai
Müme hecüariya meniuxeiya cui müxavatü.
Müme 'etüripa memütitecai
Haque memücuiximecai,
Müme vahesie mieme
Hecüarivivame cananatineni.
17 Mericüsü 'ana Quesusi nisutüani ticuxatatü, müpaü 'utaitü, Xequeteneuhayeva que
xemüteyuriecai. Canayehuraniri, que mü'ane taheima müti'aita cuitü canisutüamücü 'ena
ti'aitatü.

*Quesüteveiyamete Quesusi que müt*ivarutahüavix*ü yunaucame*
(Maricuxi 1:16-20; Rucaxi 5:1-11)

18 Hicüsüari haracuna tesita 'uyemietü Carereya cuieyarisie, nivaruxeiya yuhutame
yu'ivamacame. Xevitü Simunitütü Pecuru catinitevacaitüni, 'ivaya meta 'Atürexi. Mana
taxaya meneutavivivacaitüni haracunasie, memüquesüteveiyametetücaicü müme.

19 Hicü müpaü tinivarutahüave, Cümü, nehesie xequeteneviyani. Teüteri xevacux-exeürivame necanixe'ayeitüamücü, quesüte xemütevaruxexeürivapaü hicü.
20 Müme yapaucua yutaxaya me'ucu'eirieca hesiena meteniuviya.
21 Mericüsü 'uma 'uyemietü hipame nivaruxeiya yuhutame yu'ivamacame, Cacuvu Vani, Severeu nivemama. Canuvasie meniyetecaitüni Severeumatü va'uquiyarimatü yuvipi memanesiquitüatü. Hicü nivaruta'inieni hesiena memüteviyanicü.
22 Cuitü me'icu'eirieca canuva, yu'uquiyari me'ucu'eirieca, hesiena meteniuviya.

Quesusi que mütiva'üquitüacai yumüireme
(Rucaxi 6:17-19)

23 Mericüsü naisarie Carereya cuieyarisie caniuyeicacaitüni, ti'üquitatü vatuquiteta, ticuxatatü niuqui 'aixüa manuyünecü, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü, varanayexürüvatü teüteri naime cuiniyacü naime veranariyacü.
24 Naisarie Siriya cuieyarisie tiniutamariva que mütiyurienecai. Meni'atüirivacaitüni yunaime 'axa memü'itüariecai, müireme cuiniya müvaviyacai, müiremecü memü'uximatüariecai, müme cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai, quierixiecate, huriecate. Nivaranayexürüvacaitüni.
25 Cui yumüiretü meneiveiyacaitüni, Carereyasie Tamamata Quiecaritesie Querusaremesie Cureyasie Curutani 'anutaüyesie meheyecüneca.

5

Xasicaya, yemurisie 'anutiyaca que mütiicuxatacai

1 Mericüsü teüteri yumüireme vaxeiyatü, mana yemurisie neutiyune. Muva 'anacayacu teyü'üquitüvametemama 'auriena meniu'axüani.
2 Mücü tinivaruti'üquitüani ya'utaitü,

Müme 'aixüa memu'itüarie vaxatatü
(Rucaxi 6:20-23)

3 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme vaüca memüteheuyehüva yu'iyarisie que memüteyumate.
Que mü'ane taheima macave mecanexeiyacuni tiva'aitüvametüme.
4 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memüyuheiverie.
Mepünütüarieni.
5 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memüca'ayu'eririya.
Vahesie pütinaque cuie naitü.
6 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memüyuvaüriya
Heiseriemecü yamemütecahunicü
Yaxeicüa tevipaü
Meuhacamücüpaü meuharimücüpaü.
Yamepütepitüarieni mepütihuxani.
7 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memüteyucanenimaya.
Mepütinenimayasieni.
8 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memü'itiyatüca va'iyari müyuxevinicü.
Mepixeiya Cacaüyari.
9 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memüvanütüani teüteri, 'aixüa memüteyuxeiyanicü.
Mepümasiücüni Cacaüyari nivemama que memütehüme.
10 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memuveiyarie memüyuvaüriyacü heiseriemecü yamemütecahunicü.
Que mü'ane taheima macave mecanexeiyacuni tiva'aitüvametüme.
11 'Aixüa xecani'itüarieca xeme
Quepaucua memüxeta'uxive'erieni, quepaucua memüxe'uveiyani,
quepaucua mete'itavatü 'axa memutiyuaneni xehepaüsita naimecü nehesie xemümiemetecü.
12 Xequeneyutemamavieca 'ana xequenenaqui'aca müpaü xetemaitü, 'aixüa 'aneme xe-canipitüariecuni vaüca taheima mieme. Müpaüta metenivaruveiyacaitüni texaxatamete xehetüa memü'axecai.

Cuiepa memütama va'una vahecüarivivamete
(Maricuxi 9:50; Rucaxi 14:34-35)

13 Xeme cuiepa memütama va'una xecanihümetüni. 'Una xüca hamuritü 'ayanique, titacü ha'usivitü rayaniqueyu. 'Asipücayüve. Panuyevivivaniqueyu xeicüa, teüteri mepicaquesinaniqueyu.

14 Xeme cuiepa memütama vahecüarivivamete xecanihümetüni. Yemuri heima quiecari pücayüve müti'aviesieni.

15 Mücü meta, 'ititaiyame cüxeme, cacunicü püca'enucanani, masi vapaitü neitiyemücü. Nivahecüariyacamücü yunaime quita memayetei.

16 Yaxeicüa xeme, hecüariya xehesüa mieme müpaü quetihecüaca teüteri vahüxie, memüxexeiyanicü 'aixüa que xemüteyurie, 'aixüa memutiyuanenicü xe'uquiyari taheima macave hepaüsita.

Quesusi que mutayü 'inüari niuquiyari hepaüsita

17 Müpaü xepücatecu'erivani quename nenua ne'ica'unaque 'inüari niuquiyari, texaxatamete vaniuquiyari. Que nemütinua, ne'ica'unaque necapunua, ne'eye'atüanique püta necaninuani.

18 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, mexi cataxüve muyuavi cuie, xei hüxiyari xei tuniyari pücatatümaiyarieni 'inüari niuquiyarisie mieme, naitü mexi ca'aye'ave.

19 Que mü'ane mitixani'erieni 'icü 'aisica sepa 'imatüme, yativa'üquitüatü teüteri, mücüta 'imatüme pütaterüvarieni, que memütemariva müme memeixeiya que mü'ane taheima macave tiva'aitüvametüme. Perusü que mü'ane yamüticamie yamüti'üquita, mexüacame püta pütaterüvarieni.

20 Müpaü nepütixecühüave, xeme xepüyuvaüriya heiseriemecü yaxemütecahunicü. Mümeta 'inüaricü memüte'üquitamete, Pareseusixi meta, müme yaxeicüa vaniu mepüteyuvaüriya. Mericüte, peuyevese xeme masi yemecü yaxemütecahunicü. Me xüca catixaütüni, tixaü xepücaheutahaxüani haque müra'aita que mü'ane taheima macave.

Quesusi que mutayü memüha'a vahepaüsita
(Rucaxi 12:57-59)

21 Xepu'enana quename meripai miemetexi müpaü mete'utahüavarie, Pepücati'amemivani. Que mü'ane mütiyumemivani, 'isücame hesiena 'apürahüpani.

22 Ne masi müpaü nepütixecühüave, que mü'ane miheca yu'iva, 'isücame hesiena 'apürahüpani. Que mü'ane 'axa müticühüaveni yu'iva, mücüsie mepüte'uhüpani ta'uquiyarima. Que mü'ane müpaü mütitahüave, Cari pepüca'amate, mücü panutahüiyani xasi taiyariyarisie.

23 'Ayumieme xüca 'a'imiquieri pe'atüani mürayutimavatüre, mana xüca yapera'erivani quename 'a'iva tixaütücü 'aixüa camatixeiya,

24 mana mürayutimavatüre queneucu'eiri 'a'imiquieri. Quenemie meri, 'aixüa xeteyuxeiyatü xequenacüni yu'ivamatü. 'Ariqueque muva pe'ayeneme queneutimava.

25 Cuitü quenehamicutani que mü'ane mümasixaneta mexi huyeta pe'uyeica hamatüana, capa masiyetuanicü 'isücamesüa masixanetame, 'isücame capa masiyetuanicü tupirisüa, capa pe'anutahüiyanicü.

26 'Icü niuqui caniseüyeni que nematicühüave, muva pepücavayeyani mexi pecati'atuave naimecü.

Quesusi que mutayü, que mü'ane micumaüva xeime 'üyaya xeime cünaya, mücü hepaüsita

27 Xepu'enana quename müpaü metecühüavarüvacai, Xeime 'üyaya cünaya pepücacumaüvani.

28 Ne masi müpaü nepütixecühüave, que mü'ane mixeiya 'uca 'ihive'erietü, mücü canicumaüvani yu'iyarisie.

29 'Ayumieme 'ahüxicü 'aserieta miemecü xüca 'axa petiyurieneni, mecuxi quenivatitu'i quenehüva. 'Aixüa caniyümücü masi tixaütü müreuyevenicü 'avaiyarisie mieme, capa pe'axevitü peheucahüiyanicü xasi taiyariyarisie.

30 'Amama 'aserieta mieme xüca 'axa 'ane matiumayüisitüvani, mecuxi quenavitequi quenehüva. 'Aixüa caniyümücü masi pemanupurunicü capa pe'axevitü peheucahüiyanicü xasi taiyariyarisie.

Quesusi que mutayü, 'uqui yü'üya mucu'eirie hepaüsita
(Mateu 19:9; Maricuxi 10:11-12; Rucaxi 16:18)

31 Müpaüta mepüte'utahüavarie meripai miemetexi, Que mü'ane micu'eirie yü'üya, 'eiriya xapayari que'ihuritüani.

32 Ne masi müpaü nepütixecühüave, que mü'ane micü'eiri yü'üya, mücü xeime cünaya cumaüvame canayeitüani yü'üya me xüca 'uca 'icumayüirieni que mü'ane mücayücüna xeicüa. Que mü'ane mitivitüni 'uca mucu'eiriva, mücüta picumaüvani xeime 'üyaya.

Quesusi que mutayü, memüyühüritüa vahepaüsita

33 Mücü meta, xepu'enana quename meripai miemetexi müpaü metecühüavarüvacai, Pepüca'ahüritüani peti'itavatü, masi que pemüti'ahüritüa yapepüticamieni Ti'aitame masixeiyacacu.

34 Ne masi müpaü nepütixecühüave, yemecü xepücayühüritüaca. Taheima mieme muyuavi xexatatü xepücayühüritüaca Cacaüyari muva yu'uvenisie 'acaitü müti'aitacü.

35 Cuie xexatatü xepücayühüritüaca cuie 'uvenieyatüa mieme quetayatüa mieme mühücücü. Querusareme xexatatü xepücayühüritüaca ti'aitame mütürücaüye quiecarieya mühücü.

36 'Amu'u pexatatü pepüca'ahüritüaca pemücayüvecü tuxame yüvime pemeyeitüanicü ni xei cüpayari.

37 Xüca xeyuvaüriyani, hü xequeneutiyuaneni xeicüa, me xüca xecayuvaüriyani, tixaü xequeneutiyuaneni. Tavari xei niuquiyari panayuhayeva, que mü'ane 'axa mütiyuruvasüa canimiemetüni.

Quesusi que mutayü, 'axa memüvayurie 'axa me'itüarieca vahepaüsita
(Rucaxi 6:29-30)

38 Xepu'enana quename müpaü metecühüavarüvacai, Yühüxicü pürapica rahüxicü, yutamecü ratamecü.

39 Ne masi müpaü nepütixecühüave, müpaü xeteyurietü xepüca'inenaca que mü'ane 'axa müxeyurie. Masi que mü'ane 'a'aupucuesie mümasicuvaya 'aserieta, ta'aurie pe'aveme queneupitüa tapata.

40 Que mü'ane masixanetatü mümasinavairiemücü 'acamixa, queneutauniri 'a'ücarita.

41 Que mü'ane masiviya hesiena mieme tixaütü pemüranutünicü xei queyari, huta queyari queneumieni 'utüana.

42 Que mü'ane tixaütü mümativaviri, queneupitüa, que mü'ane mümasiniüviriemücü pepüca'ixani'erieca.

Que müreuyevese müvanaqui'eriecü müme memeye'unie
(Rucaxi 6:27-28, 32-36)

43 Xepu'enana quename müpaü metecühüavarüvacai, Pepinaqui'erieca 'auravatanaca, pepi'uxive'erieca que mü'ane mümasi'aye'unie.

44 Ne masi müpaü nepütixecühüave, xequenivanaqui'erieca müme memüxe'aye'unie, xequeneyunenevieca müme memüxe'uveiya vahesie mieme.

45 Müpaü xeyüatü püyuritüni yu'uquiyari taheima macave nivemama xemühümecü. Mücü canenatinetüvani yutau 'axa memüteyurie vahesüa 'aixüa memüteyurie vahesüa. Viyeri panacanü'ava müme heiseriemecü yamemütecahu vahesie müme heiseriemecü yamemücatecahu vahesie yaxeicüa.

46 Xüca xevanaqui'erieca müme memüxenaqui'erie, que xete'a'iva mücücü. Camü, 'asita müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari yaxeicüa mepüteyurie.

47 Xüca yu'ivamarixi xevavaüritüaca hücüa, titasü xeteyurie hipatü yamemücateyurie. Camü, müme memücatateüterima yaxeicüa mepüteyurie.

48 Xeme püta yemecü xequenaye'axüa, maye'avepaü xe'uquiyari taheima macave.

6

Quesusi que mutayü, müme 'aixüa memüteyurie vahepaüsita

1 Xequeneyucuerivayurieca capa xete'ayexeiyanicü teüteri vahüxie, müme memüxe'ixüariecacü xeicüa. Me xüca vahüxie xeicüa yaxeteyurieca, tixaütü xepücatepitüarieni, yu'uquiyarisüa taheima macavesüa.

2 Quepaucua pemiparevie puvüre, cuxineta pepüca'aitani 'ahüxie mühüsieriecacü pemüxeiyarienicü, tuquipa caye 'utüa que memüteyurie müme yacü xeicüa memüteyurie, teüteri 'aixüa memutiyuanenicü vahepaüsita. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'ari meheixeiyatü mepacü tita memütepitüarieni.

3 'Ecü püta quepaucua pemiparevie, 'asipepücatayüni, sepa 'amama 'aserieta mieme 'asimücatimate que mütiyuriene 'a'utata mieme,

4 'avie pemiparevicü. 'Ana 'a'uquiyari 'ixeiyatü tita müti'aviesie pümatipitüani 'a'ivarica yunaime vahüxie.

Quesusi que mutayü nenevieri hepaüsita
(Rucaxi 11:2-4)

5 Quepaucua xemüyunenevie, müme yacü xeicüa memüyüa vahepaü xepücayüaca.
Cui püvanaque tuquipa memüti'unicü 'isiquinasie memüti'unicü meyunenevietü teüteri
memüvaxeiyanicü. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'ari meheixeiyatü mepacü
tita memütepitüarieni.
6 'Ecü püta quepaucua pemü'anenevie 'aquita queneutahaca. Quitenie pereuname
nenevieri quenepitüaca 'a'uquiyari mana muyeica muye'aviesie. 'A'uquiyari 'ixeiyatü tita
müti'aviesie pümatipitüani 'a'ivarica yunaime vahüxie.
7 Xeyunenevietü xepüca'imüiriyani niuqui hipame nuivarite vahepaü. Vaüca memutiniu-
cacü, me'enieriecame mepüyu'erie.
8 Vahepaü xe'anenetü xepüca'acüne. Cacaüyari müxe'uquiyari yapütimate tita
xemüteheuyehüva, yaxecate'itavavirievavecacu cuxi.
9 'Ayumieme 'ipaü püta xequeteneyunenevieca xeme,
Ta'uquiyari taheima pemacave,
Pequereuyehüviyarieni que pemütipasie.
10 'Enata queneusutüa peti'aitatü,
Yamequeteyurieca que mümatinaque
Taheima que memüteyurie, cuiepata yaquetiuyüni.
11 'Icuai hicü mieme que temüteheuyehüva,
Yaquetatineumicuani hicü.
12 Quetatineuyehüvirieca 'axa temüte'uyuricü
Tameta temütevareuyehüviricü müme 'axa memütasi'uyuri.
13 Pepücatasipitüaca temüta'inüasienicü,
Masi quetaneutavicueisitüa 'axa temüca'itüarienicü.
'Ecüsü 'aheyemecü pecatini'aitametüni
Pecanitürücaüyeni
Visi pecani'aneni 'aheyemecü.
Müpaü xeicüa cani'aneni.
14 Xüca xetevareuyehüvirieca teüteri 'axa memüteyurie, xe'uquiyari taheima macave
püxereuyehüvirieca xemeta.
15 Me xüca xecatevareuyehüvirieca teüteri, xe'uquiyari pücaxereuyehüvirieca xemeta 'axa
xete'uyurieyu.

Quesusi que mutayü haquiya hepaüsita

16 Quepaucua xemüyuhaquiva müme yacü xeicüa memüteyurie vahepaü xepücayüaca.
Müme yuheiveriecate vahepaü meteyuxexeiyame mepayuyeitüva yacü xeicüa, yuhaquiv-
amete vahepaü memüteyuxexeiyanicü teüteri que memütevaxeiya. 'Icü niuqui caniseüyeni
que nemütixecühüave, 'ari meheixeiyatü mepacü tita memütepitüarieni.
17 'Ecü püta quepaucua pemü'ahaquiva, quene'acaviri 'amu'usie, quenanacahütaima,
18 tiyuhaquivamepaü pemücati'axexeiyanicü, teüteri que mematexeiya. 'A'uquiyari mana
muyeica muye'aviesie, mücü püta que matixeiya pepümasiücüni. 'A'uquiyari 'ixeiyatü tita
müti'aviesie, mücü pümatipitüaca 'a'ivarica yunaime vahüxie.

Que mütiti'uta taheima mieme
(Rucaxi 12:33-34)

19 Xequeteneuhayeva cuiepa timieme xetixeürietü xeicüa. Cuiepa timieme pütiyusevixima
ticümiyarietü tiyucuitamatü, tenavayamete qui vari mepeuhaque, mepinava.
20 Taheima mieme masi xequetenexeürieca. Mücü pücatiyusevixima caticümiyarietü
catiyucuitamatü, tenavayamete mepücaheutahaque mepüca'inava.
21 Haque pemeitixeürie, manata 'a'iyari püyecani.

Tavaiyari cüxemeya
(Rucaxi 11:34-36)

22 Tahüxie canihücütüni tavaiyari cüxemeya. 'Ayumieme xüca 'ahüxi yuxevini que
pemütixeiya 'apini, 'avaiyarisie naime pepühecüariviyarieca.
23 Me xüca 'ahüxi 'axa 'aneni peti'acahive'eriecacu, 'avaiyarisie pecaniyüriyariecamücü.
Mericüte, 'acüxeme xüca 'uyüre, yemecü pepüyüriyarieni.

Cacaüyarisie tiviyatü, yupinisie tiviyatü pücayüve müti'uximayaca 'axeicüa
(Rucaxi 16:13)

24 Tevi pücayüve 'axeicüa yuhutame vahesie tiviyatü müti'uximayaca yucusiyarima.
Ni'uxive'eriecamücü xeime 'inaqui'erietü xeime, mesü xeimesie pütiviyani 'ixani'erietü
xeime. Xepücayüvave 'axeicüa xemüte'uximayaca Cacaüyarisie xeteviyatü yupinisie xeteviy-
atü.

Cacaüyari que mütiva'üviya yunivema
(Rucaxi 12:22-31)

25 'Ayumieme müpaü nepütixecühüave, xequeteneuhayeva xeyu'iyaritüatü yutucari hepaüsita, tita tetecuani tita tete'ieni xecateyücühüavetü, yuvaiyari hepaüsita xepücayu'iyaritüaca tita tete'anacatüxüani xecateyücühüavetü. 'Icuai xeicüa que titucari, 'ixuriqui ravaiyari que tihücütüni.

26 Xequenivaru'ixüari viquixi taheima miemete. Mepüca'uca'esa mepüca'uca'isana, caxetunisie mepücateti'uta. Sepanetü, xe'uquiyari taheima macave pütivamicua. Mericüte, xeme cuini mieme masi xepeuyevese ni que müme.

27 Xeme quepaicü püyüve yu'iyaritüatü 'a'utevitü mayuyeitüani xüca 'esi'utevini, sepa xei sicuriyari.

28 'Ixuriqui hepaüsita titayaricutaxi xeteyu'iyaritüa. Xequeteneyü'üquitüaca xehe'erivatü texuxuri 'üsita mieme que mütiuyüraxüa. Capüti'uximaya capüvita.

29 Siepüre müpaü nepütixecühüave, Sarumuni sepa naimecü marivetü mayuyeitüvacai visi pücatiyuquemaritüvacai texuxuripaü.

30 Xüca müpaü 'aneni, xüca Cacaüyari müpaü tiquemaritüaca 'üxa 'üsita mieme hicü meuti'u 'uxa'a huxunuta meucahüiva, masi yemecü catixequemaritüaca xeme sepa haveri mieme xeicüa yuri xemüte'erie.

31 'Ayumieme xepücayu'iyaritüaca yaxe'utiyuatü, Queri tetecuaca, titari tete'ieca, titacü tetetaquemaritüaca, xe'utiyuatü.

32 Müme memücatateüterima mepivautüve mücü naime. Xe'uquiyari taheima macave yapütimate xemeiyehüvacü 'icü naime.

33 Xeme masi xequeneyuvaüriyani mücü tixe'aitüvame mühücütünicü, heiseriemecü yaxemütecahunicü. Müpaü xeteyurietü, xepütemiquienita mücü naime.

34 'Ayumieme xepücayu'iyaritüaca 'uxa'a miemecü. 'Uxa'a puxuaveni 'iyaritüarica yücümana. Tita 'axa müti'ane 'ari pütiunaquixü hicü miemecü xemüyu'iyaritüacacü.

7

Hipame vahesie xepücate'uhüpani, que mutayü
(Rucaxi 6:37-38, 41-42)

1 Hipame vahesie xepücate'uhüpani, xehesie capa rahüivanicü.

2 Hipame vahesie que xemüte'uhüpa, yaxeicüa xeme xehesie pürahüivani. Que xemüteva'inüasirie hipame, yaxeicüa xepüte'inüasiyarieni.

3 Titayari cui petixeiya xasi 'a'iva hüxita meutavivi, pecahe'erivatü queuruvi mana meutave 'ecü 'ahüxita.

4 Que petitahüaveni 'a'iva, Tamüsü nepümasivaye'itirieni xasi 'ahüxita meutavivi, queuruvi heutavecacu cuxi 'ecü 'ahüxita.

5 Yacü peputaine xeicüa. 'Ahüxita meri quenivayehüva queuruvi, 'arique 'aixüa peheunieretü pecanayeimücü pemivaye'itirienicü xasi 'a'iva hüxita meutavivi.

6 Tita Cacaüyarisie mieme mütipasie xepücatevamicuani süicüri. Cuca cuini müraye'atüca xepüca'acaxürüvani tuixuri vahüxie, capa me'itiquesinanicü, capa ta'aurie me'axürieme mexe'utisanacü süicüri.

Xüca xeteta'ivauni, xüca xetecuvautüveni, 'itupari xüca xe'uyuitüani, 'aixüa püyüni
(Rucaxi 11:9-13; 6:31)

7 Xecatehayevatü xüca xeteta'ivauni, yaxepütemiquieni. Xüca xetecuvautüveni xecatehayevatü, yaxepüte'itaxeiya. 'Itupari xüca xe'uyuitüani xecatehayevatü, xepüteheuyepiyarieni.

8 Que mü'ane mita'ivau pitanaqui'erieni yu'ivaurica, que mü'ane mivaune pitaxeiyani, que mü'ane 'itupari mücuyuitüva püreuyepiyarüva.

9 Xevitü xeme xüca nu'aya 'itavavirieni pa, tete que timini pa xatatü.

10 Xüca quesü 'itavavirieni, cu que timini quesü xatatü.

11 Xemesietü sepa 'axa xemü'anene, xüca 'aixüa 'anemecü xetevamicuani yutüriyama, masi vaücavamecü xe'uquiyari taheima macave 'aixüa 'aneme catinivamimücü müme yamemüte'itavavirieni.

12 'Ayumieme nai que mütixenaque teüteri memüxeyurienicü xeme, mücü canixe'inüaritücamücü, yaxeicüa xemüvayurienicü müme meri. Müpaü tiyurienetü canitaxeviriyamücü 'inüari niuquiyari texaxatamete vaniuquiyari naime.

Quitenie 'esimayeva
(Rucaxi 13:24)

13 Quitenie 'esimayevasie xequeneutahaxüa. 'Epayeva quitenie, 'epatayeva huye meucayune haque memeuyexürüve. Mepüyumüire mana memeutahaque.

14 'Esipayeva quitenie, püyusaipüna huye tucarisiepai meutiyune. Hipatü xeicüa mepicaxexeiya.

Cüye que mütimasiücü yu'icuaxisie
(Rucaxi 6:43-44)

15 Xequeneyucuerivayurieca texaxatamete memüte'itava vahepaüsita. Xehesüa mepatahaque muxasi vahepaü meteyuxexeiyatü, masi tetüata mepü'üravesixi püta memütenavaya.
16 Que memüte'utixuxuavere xepüvaretimani que memü'anene. Caxie que tica'inüiva xuyasie. Pini que tica'inüiva visexasie.
17 Naitü cüye münararani 'aixüa pütiutixuxuavere. Naitü cüye mütixainirüme 'axa pütiutixuxuavere.
18 Cüye münarani pücayüve 'axa mütiutixuxuavereni. Cüye mütixainirüme pücayüve 'aixüa mütiutixuxuavereni.
19 Naitü cüye 'aixüa mücatiutixuxuavere canavitequiemücü, taipa caneuxüriyamücü.
20 'Ayumieme que memüte'utixuxuavereni xepüvaretimani que memü'anene.

Yunaitü muyuavisie mepüca'aye'axüani que mutayü
(Rucaxi 13:25-27)

21 Müme müpaü memünetecühüave, Ti'aitame 'acu, Ti'aitame me'utiyuatü, yunaitü müme mepücaheutahaxüani haque müti'aita que mü'ane taheima macave. Müme xeicüa yamemütecahu que mütinaque ne'uquiyari taheima macave, müme mecaneutahaxüacuni.
22 Mücü tucarisie yumüiretü müpaü mepünetetahüave, Ti'aitame 'acu, Ti'aitame, neuxei tame temasixatatü tetenicuxatacaitüni, temasixatatü cacaüyarixi 'axa memü'anene tepüvareutanü'axüa, temasixatatü marivemecü tepüteyuriecai.
23 'Anari ne müpaü nepütivatahüave, Hasuacu nepücaxematecai. Nehesüa xepücamiemete, xequeneutayeixüa. Cari yaxepüteyurie que mücatiheiserie.

Simiyenitu 'aixüa mü'ane 'axa mü'ane
(Rucaxi 6:47-49; Maricuxi 1:22)

24 'Ayumieme nepaine, que mü'ane mi'enie 'icü neniuqui que nemutayü, yamüticatüa, mücü tevi mütimaivepaü cani'aneni. Mücü niyutaquitüani tetesie.
25 'Ucaviyecu, hatuxame vayenecu, 'ucu'ecacu, mücü quisie 'uquexüacu 'eca, cacanativeni, tetesie mutaquicaicü simiyenituyari.
26 Masi que mü'ane mi'enie 'icü neniuqui, yacaticamietü, mücü tevi 'asimücatimatepaü cani'aneni. Mücü niyutaquitüani xiecaripa.
27 'Ucaviyecu, hatuxame vayenecu, 'ucu'ecacu, mücü quisie 'uquexüacu, niucaveni. Carima niutayuani 'ativeximetü.
28 Hicüsüari Quesusi quepaucua minü 'icü xasica, teüteri mecaniuhüxiyani 'üquisicayacü.
29 Que mü'ane heiserie mexeiyapaü tiniva'üquitüacaitüni. Müme 'inüaricü memüteva'üquitüvacai vahepaü pücati'üquitacai Quesusi.

8

Quesusi que mürenayehüa tevi cuiniyacü müca'itiyacai
(Maricuxi 1:40-45; Rucaxi 5:12-16)

1 Mericüsü quepaucua yemurisie macane, teüteri yumüiretü mecaniveiyacaitüni.
2 Hicü tevi cuiniyacü müca'itiyacai hesüana nuaca nenevieri canipitüani ya'utaitü, Ti'aitame xüca pe'avaüriyani pepüyüve pemünesi'itienicü.
3 Mücüri yumama 'utaseraca nimayüani ya'utaitü, Nepünevaüriya. Pecaniu'itiyaniri. Cuiniyaya yapaücua neunuani, 'itiyatü nayani.
4 Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Neuxei, xeimetüme pepücaraxaxatüvani. Mara'acamesüa quenemie püta quene'ahecüata masixeiyacü. 'Imiquieri quenanutimava que mütiu'aitaxü Muisexi yapemütivatahecüatüanicü.

Quesusi que mürenayehüa cuya nu'aya
(Rucaxi 7:1-10)

5 Mericüsü Caperünaumesie heutahacu cuya hesüana caninuani xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame. Mücü vaüriyarica nipitüani
6 müpaü 'utaitü, Ti'aitame 'acu, nenive muva nequita pacaca hurietü cui yüanetü cuiniyacü.
7 Mücü rehüave, Ne netiyemie nemenayehüanicü.
8 Cuya rehüave, Ti'aitame, 'aixüa nepüca'ane nequita pemeutahanicü. Niuqui xeicüa queneutayüqui. Mücücü panayehüiyani nenive.
9 Nesiere necatini'aitüarieca necuyatütü, cuyaxita nepütiva'aitüvame. Xüca müpaü netitahüave xeime, Quenemie ne'utaitü, mücü püyemie. Xeimeta müpaü xüca netiutahüave,

Quenaye'a ne'utaitü, mücü canayeimücü. Xüca müpaü netitahüave nehesüa mieme ti'uximayatame, 'Ipaü quetineyurieneni, müpaü pütiyurieneni.
10 Quesusi 'i'enieca nihüxiyacaitüni. Müpaü tinivarutahüave müme memiveiyacai, 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, ni xeime 'Ixaherisixi vasata 'icüpaü 'aneme nepücahetaxeiyave yuri ti'eriecame.
11 Müpaü nepütixecühüave, yumüiretü meni'axüacuni tau matineicasie miemete macayuyuipiquesie miemete. Mexa 'aurie mecanayaxicuni 'Apurahamimatü 'Isahaquimatü Cacuvumatü haque müre'aita que mü'ane taheima macave.
12 Peru müme mana memeutahaxüaniquecai müpaü me'anenetü memutinuivaxücü, müme püta mecanayeveiyariexüacuni tacua, yüvipa yemecü memu'uvanicü. Mana meniutisuanacuni meniyutaquevecuni.
13 Hicü Quesusi müpaü tinitahüave cuyaxi tiva'aitüvame, Quenemie. Yuri que pemütiuta'eri, yapeque'itüarieni. 'Anatütü nanayehüiyani nu'aya.

Quesusi que mürenayehüa Pecuru varücaüya
(Maricuxi 1:29-31; Rucaxi 4:38-39)
14 Mericüsü Quesusi Pecuru quie nuaca, nixeiya varücaüya 'ucacaime hüiyacame.
15 Mamayasie nimayüani. Hüiya nihayeva. 'Anucuqueca tinivarumini.

Yumüireme que mütivaranayexüri
(Maricuxi 1:32-34; Rucaxi 4:40-41)
16 Hicü 'ucutaicairecu mecani'atüirieni yumüireme teüteri, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai. Cacaüyarixi nivaranuyenü'axüani niuquicü, yunaime püvaranayexüri memütecucuyecai.
17 Müpaü tiuyuriecu, paye'a Cacaüyari que mutayü, tixaxatame Quisariyaxi ya'utainecacu, Mücütütü cataniunavairieni taveranariya, peitü tacuiniya.

Teüteri Quesusisie memüteviyaquecai
(Rucaxi 9:57-62)
18 Mericüsü Quesusi vaxeiyatü teüteri que memüteyuxeüriecai 'auriena yumüiretü, tinivaruta'aitüani yuteüterima 'anutaüyepai memenuyevitünicü.
19 Hicü xevitü 'inüaricü müti'üquitametücai hesüana nuaca, müpaü tinitahüave, Ti'üquitame 'acu, 'ahesie necatiniviyamücü. Haque pemeyemie, neta necaniyemieni 'a'utüma.
20 Quesusi rehüave, Cauxaisi yuterü mepexeiya, viquixi taheima miemete yu'itua mepexeiyata, peru ne, Yuri Tevi que nemütiteva, haquevasü nepücarexeiya haque nemünetamuritaritüani.
21 Xevitüta tiyü'üquitüvame müpaü tinitahüave, Ti'aitame, queneneupitüa merie nemüyemiecü, nemicateucucü ne'uquiyari 'umüyu.
22 Quesusi rehüave, Nehesie quetineviyanisü. Müquite quenivaruhayeva, müme püta memüvacateucucü yuhesüa miemete müquite.

Quesusi que müreinuitüa 'eca hamevari
(Maricuxi 4:35-41; Rucaxi 8:22-25)
23 Mericüsü canuvasie 'acayerüca neyani Quesusi, hesüana miemete teyü'üquitüvamete yunaitü me'acayaxeca 'üaritü mepecü.
24 Hicü haracuna nenutivayacaitüni, Canuva pücahahecüacai hamevarisata. Quesusi masi canicusucaitüni.
25 Hicü teyü'üquitüvamete 'auriena me'uyuxeürieca menenutahütüani müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame quetaneutavicuesitüa tepeuyevexime.
26 Mücü müpaü tinivarutahüave, Titayari xeteheumama. Cari haveri mieme xeicüa yuri xepüte'erie. Hicü 'anucuqueca nitatieni 'eca haracuna. Cui cayuvatü caniutamare.
27 Teüteri menihüxiyacaitüni müpaü me'utiyuatü, Queri 'ane 'icü. Cari 'asita 'eca yapüticamie que maine, haracuna meta.

Cacaüyarixi que memütevaviyacai Catarenatari
(Maricuxi 5:1-20; Rucaxi 8:26-39)
28 Mericüsü 'anutaüyepai meheta'axüacu Catarenatari vacuiepapai yuhutatü menenucunaque teuquiyapa meheyecüneca, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai. Cuini mieme metenayu'eririyacaitüni. Hipatü mepücayüvavecai mana memu'uvanicü mücü huyeta, müme vacümana.
29 Mericüsü müpaü meteniuhiva, Que petasiyurieni 'ecü, Cacaüyari pemünu'aya. 'Uva petinua petasi'uximatüanique tucari ca'aye'avecacu cuxi.
30 Mericüsü memanu'uvacaisie tevapai metenicuacaitüni tuixuri yumüiretü.
31 Cacaüyarixi 'axa memü'anene menitavavirieni müpaü me'utiyuatü, Xüca petasi'anuyenü'axüani, mana püta quetananunü'a cuerietü tuixuri temüvaviyacü.

32 Müpaü tinivarutahüave, Xequenehu manapaitü. Mana mehecüneca menivarutiviyaxüani tuixuri. Yunaitü tuixuri meniutinausa. 'Axa 'anecüa meneucanausaxüaximeni haracunapa. Hapa meniucuini.
33 Hicü vahüvemete meniyuta'unaxüani. Quiecarisie meheta'axüaca metenicuxatacaitüni naime teüteri cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai vahepaüsita.
34 Hicü quiecatari yunaitü mecanivayecüne meheinaquiyuca Quesusi. Me'ixeiyatü vaüriyarica menipitüacaitüni müyemiecü vacuiepa mücayuhayevanicü.

9

Quesusi que mürenayehüa huriecame
(Maricuxi 2:1-12; Rucaxi 5:17-26)

1 Mericüsü canuvasie 'acayerüca 'anutaüyepai neyani. Yuquiecarisie ninuani.
2 Hicü huriecame meni'atüirieni 'itarisie yecaime. Quesusi vaxeiyatü yuri que memüte'eriecai müpaü tinitahüave huriecame, 'A'iyari queneucayesa nenive. 'Ari pepüreuyehüviyari 'axa pemütiuyuricü.
3 Hicü hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai müpaü meteniyücühüavecaitüni yu'iyarisie, Cari 'icü pisevixima Cacaüyari 'axa 'utaitü.
4 Quesusi va'iyaritüarica maitü, müpaü niutayüni, Titayariri 'axa xeteyu'iyaritüatüve yu'iyarisie.
5 Tita masi caticuanive. Que ticuanive müpaü mütayünicü, pepüreuyehüviyari 'axa pemütiuyuricü 'utaitü. Caticuanive masi müpaü püta mütayünicü, quenanucuquexi quenecuyeicani 'utaitü.
6 Para yaxemütemaicacü quename heiserie nehexeiya cuiepa nemütivareuyehüvirienicü 'axa memüte'uyuricü, Yuri Tevi nehücütütü, hicü müpaü tinitahüave huriecame, Quenanucuquexi, 'a'itari quenacuetü, 'aquie quenemie.
7 Hicü 'anucuqueca yuquie neyani.
8 Teüteri me'ixeiyaca menimamacaitüni. 'Aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita, heiserie müvarupitüacü teüteri müpaü memüteyurienicü.

Que mütita'ini Mateu hesiena mütiviyanicü
(Maricuxi 2:13-17; Rucaxi 5:27-32)

9 Hicü Quesusi 'uma 'uyemietü nixeiya tevi Mateu titevacame mana 'acaime memüte'ayutituayasie. Müpaü tinitahüave, Nehesie quetineviyani. 'Anucuqueca hesiena tiniuviya.
10 Mericüsü Quesusi mana catinicuacaitüni quita. Yumüiretü cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari, 'axa teyuruvamete meta me'u'axüaca Quesusimatü teyü'üquitüvametemama vahamatü metenicuacaitüni 'axeicüa.
11 Pareseusixi mevaruxeiyaca müme, müpaü metenivarutahüave teyü'üquitüvametemama, Titayaricutaxi müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari vahamatü 'axa teyuruvamete vahamatü ticua'a mücü tixe'üquitüvame.
12 'Iya varu'enieca müpaü niutayüni, 'Aixüa memüteheu'erie mepücaheiyehüva tiyu'uhayemavame. Müme memütecucuye püta mecaneiyehüaca.
13 Peuyevese cuxi yaxemüteyü'üquitüanicü que maine mücü niuqui müpaü manuyüne, Nepünaqui'a xüca xeteyucanenimayaca, peru mavari xeicüa pücanesinaque, manuyüne. Ne que nemütinua, nepücanua nevata'inienique müme heiseriemecü yamemütecahu. Müme 'axa memüteyurie püta nevata'inienique nepunua, memütehayevanicü que memüteyuriecai.

Que mütiuta'ivaviyarie haquiya hepaüsita
(Maricuxi 2:18-22; Rucaxi 5:33-39)

14 Hicüsüari Vani teyü'üquitüvametemama Quesusisüa meniu'axüani müpaü me'utiyuatü, Tame, Pareseusixi meta, titayari tete'utatihaquiva, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete mecayutihaquivacacu.
15 Quesusi müpaü tinivarutahüave, Neüquiyapa que meteyüvave 'ixüaramete memüyuheiveriecacü mexi neneüqueme vahamatü 'a'uca. Tucari canaye'amücü quepaucua neneüqueme mütihanieni vasata. 'Anari meniyuhaquicuni.
16 Tevi 'ixuriqui mücayutatutuvecü püca'imanesiquitüani 'ixuriqui müye'i. Manesiquiyari müpaü mü'ane 'ixuriqui pütahana, sanimeyari masi 'axa 'anetü payeica.
17 Yaxeicüa sixai müyeye'isie pücacatuariva caxie vinuyari mücuanacü. Me xüca müpaü tiuyurienique, sixai nitisaniqueniqueyu. Vinu nitayeuriveniqueyu, sixai neuyeveniqueyu. Masi sixai mühehecuasie pücatuariva caxie vinuyari mücuanacü. Mücücü naitü püyuhayevani.

Cairu nu'aya que müranucuquetüarie, 'uca ticuicame Quesusi 'ücarieya 'umayüacu
(Maricuxi 5:21-43; Rucaxi 8:40-56)

18 Müya tivacuxaxatüvacacu, teüteri va'uquiyari xevitü nuaca nenevieri canipitüani ya'utaitü, Nenive nemüni xique 'uca. Masi quenemie queneutime'i hesiena, nanutanierimücü.
19 Quesusi 'anucuqueca neiveiya, teyü'üquitüvameteta 'üaritü.
20 Hicü 'uca 'aura caniuyani müticuyecai, tamamata heimana huta viyari müyuriecai xuriyaya caheunuavecacu. Varitana 'uyemietü nimayüani 'ücarieya putuniyarisie.
21 Yu'iyarisie müpaü tiniyücühüavecaitüni, Xüca ne'imayüani siqueresü 'ücarieya xeicüa, nepanayeveni.
22 Quesusi ta'aurie 'aveca 'ixeiyaca müpaü niutayüni, 'A'iyari queneucayesa nenive. Yuri pemüti'eriecü pepanayehüiyari. 'Anatütü nanayeveni 'uca.
23 Hicü Quesusi va'uquiyari quie henuaca, cürautavivamete varuxeiyaca teüteri meyuxamuriecame meta,
24 müpaü tinivarutahüave, Xequenanuyecüni. 'Üimari pücamüqui. Pucusu masi. Meninanaimacaitüni.
25 Peru varanuyenü'axüacu teüteri, mana heutahacu, 'iviyacu mamayasie, nanucuqueni 'üimari.
26 Müpaü pütiutamarivaxü mücü cuiepa naisarie.

Yuhutatü memacücüpecai meheunenieretü que memüte'ayeitüarie

27 Mericüsü mana 'anuyeyacu, yuhutatü meniveiyacaitüni Quesusi memacücüpecai, meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Raviri pemünu'aya, quetanenenimayaca.
28 Quita heutahacu müme memacücüpecai 'aura menacüne. Quesusi müpaü tinivarutahüave, Yuri xete'erie quename müpaü neyüve. Müpaü mete'icühüave, Hü Ti'aitame.
29 Hicü nivaramayüaxüani vahüxita müpaü 'utaitü, Yuri que xemüte'erie yaxeque'itüarieni.
30 Meheunenieretü menacüne. Hicü Quesusi cuini mieme nivarupitüani yuhaxüama ya'utaitü, Neuxei, xevitü tüma pücaretimani.
31 Müme masi mehecüneca metenicuxatacaitüni mücü cuiepa naisarie.

Nenurietü niuvetü que mürayeitüarie

32 Hicü mehecünecu müme hesüana caniu'atüarieni tevi münenuriecai cacaüyari 'axa mü'ane miviyacaicü.
33 'Enuyenü'acu cacaüyari 'axa mü'ane, nenurie niutaniuni. Teüteri menihüxiyacaitüni müpaü me'utiyuatü, Hasuacu müpaü 'anetü pücamarivacai haitüarie 'Ixaheri cuieyarisie.
34 Perusü Pareseusixi müpaü meniutiyuanecaitüni, Cacaüyarixi 'axa memü'anene tiva'aitüvame miparevicü, 'ayumieme nivaranuyenü'axüani cacaüyarixi 'axa memü'anene.

Quesusi que mütivanenimayacai teüteri

35 Mericüsü Quesusi naime quiecaritesie 'emacuyeyeusie 'esimüyeyeusie canicuyeicacaitüni ticu'üquitanetü vatuquiteta, ticuxatatü niuqui 'aixüa manuyünecü, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü, varanayexürüvatü müme naime cuiniyacü naime veranariyacü memütecucuyecai.
36 Teüteri yumüireme vaxeiyatü, nivarutinenimayata, memü'uximatüariecaicü mematixürüvecaicü, muxasi memücaheixeiya yühüveme vahepaü.
37 Hicü müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, 'Isanari püvaücava, 'isanamete mepücayumüire.
38 'Ayumieme xequeneutavaviri 'isanari cusiyari, 'isanamete müvatanü'axüanicü yu'isanarita.

10

Tamamata heimana yuhutame que mütivaranayexei nü'arisixi
(Maricuxi 3:13-19; Rucaxi 6:12-16)

1 Mericüsü teyü'üquitüvamete varuta'inieca yu'aurie tamamata heimana yuhutame hesüana memümiemetetücai, heiserie nivarupitüani cacaüyarixi memüca'itiyatüca vahepaüsita memüvaranuyenü'axüanicü, memüvaranayexürüvanicü müme naime cuiniyacü naime veranariyacü memütecucuyecai.
2 Nü'arisixi tamamata heimana yuhutatü müpaü mecatenitetevaca. Simuni meri Pecuru mütitevacai, 'Atürexitari mü'ivayatücai, Cacuvu Vani meta mü'ivayatücai, Severeu memünivemamatücai,
3 Piripe Parüturume meta, Tumaxi Mateu meta cuviyexunusie mieme mütiyetuiriyarüvacai, Cacuvu 'Aripeu münu'ayatücai Reveu meta Tareu mütitevacai,
4 Simuni mücananisitatücai Cura meta 'Isicariutitanaca 'arique miyetua Quesusi.

Tamamata heimana yuhutame que mütivareutanü'axüa
(Maricuxi 6:7-13; Rucaxi 9:1-6)

5 Mericüsü 'ime Quesusi nivareutanü'axüani tamamata heimana yuhutame müpaü tivaruta'aitüaca, Müme memücatateüterima vahuyeta xepücaheuhuni. Samariyatari vaquiecarisie xepücaheutahaxüani.

6 Masi muxasi memeuyexürüve vahesüa xequeneuhuni, 'Ixaherisixi teüteriyari vahesüa.

7 Xe'uyehutü 'ipaü xequetenecuxatani, Canayehuraniri, cuitü que mü'ane taheima müti'aita 'enata pisutüani ti'aitatü, müpaü xe'utiyuatü.

8 Xequenivaranayexürüvani tecuicuicate, xequenivaranutanieritüvani müquite, xequeniva'itieca müme cuiniyacü memüca'itiyatüca, xequenivaranuyenü'axüa cacaüyarixi 'axa memü'anene. 'Asixecatecuetatüarietü xepüte'umiquie, 'asixecateyucuetatüatü xequetenivamicuani.

9 Xepücahenu'üveni ni huru ni pürata ni cuvüre tuminiyari yuvivurasie.

10 Xerai xepüca'anuhuruvani huyeta mieme. Huta 'ücayari ya cacai xepüca'anu'üni. Mumuxi xepüca'anucueni. Ti'ivamesie pütinaque yu'icuai mümiquienicü yu'ivarica.

11 Quiecarisie quepaucua xemeutahaxüani 'amacuyevasie ya 'esimüyevasie, xequenecuvava que mü'ane mana meca 'aixüa mütiuca'iyari. Hesüana xequeneyuhayevani 'asita quepaucua que xemüyehu.

12 Quita xeheutahaxüaximetü vaürisica xequenepitüaca quiecame.

13 Xüca quiecame 'aixüa tiuca'iyarini, xevaürisica queyuhayevani hesiena. Me xüca 'aixüa catiuca'iyarini, xevaürisica que'acunuani xehesie.

14 Que mü'ane mücaxetanaqui'erieni, que mü'ane mücayuvaüriya xeniuqui mü'enienicü, quita xevayenexüaximetü, mücü quiecarisie xevayenexüaximetü, xequeneucasixüa tumuanari yu'ücasie, mana mücayuhayevacü.

15 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tucari 'aye'ayu quepaucua 'isücame müvatahüave, Surumatari Cumuxatari 'esiva cuanivemecü meni'itüariecuni, peru mana quiecatari püta cui cuanivemecü mecani'itüariecuni.

'Arique xepuveiyarieca, que mutayü

16 Neri que nemütixeheutanü'axüa, muxasi vahepaü xecaniyüacacuni 'üravesixi vasata xe'u'uvatü. 'Ayumieme xequetenemaivaveni cuterixi vahepaü, xepüca'inüca tita 'axa müti'anene cucuruxi vahepaü.

17 Xequeneyucuerivayurieca teüteri vahepaüsita. Müme mepüxeyetuani yu'uquiyarima vahesüa. Mepüxetavayani yutuquiteta.

18 Cuvexunarurisixi te'aitamete vahüxie xecananuhapaniecuni nehesüa xemümiemetecü. Müpaü xe'itüarietüvetü xecanivatahecüasitüiyacuni müme hipameta memücatateüterima.

19 Quepaucua memüxeyetuani, müpaü xepücateyu'iyaritüaca que xemutiyuaneni, quepaü xemütevacühüaveni. 'Anaque yaxecatenipitüariecuni que xemutiyuaneni.

20 Xemesü xepücahümetüni que mü'ane yamütayüni 'ana, masi xe'uquiyari 'Iyarieya canihücütücamücü que mü'ane yamütayüni xecuyuitüatü.

21 Ra'iva pürayetuani mümierienicü. Ra'uquiyari niyetuamücü yunive. Türi meniyeha'acuni yu'uquiyarima vahepaüsita, metenita'aitacuni memücui'ivacü.

22 Yunaitü mecanixe'uxive'eriecacuni nehesüa xemümiemetecü. Que mü'ane tiuca'enivatü 'amuyeicani heutipareyuque, mücü canitavicueisitüariemücü.

23 Quepaucua memüxe'uveiyani xeime quiecariyarisie, 'uma püta xeimesiepaitü xequeneyuta'unaxüa. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, quiecarite 'Ixaheri cuieyarisie miemete xepüca'ayenüvaveni mexi necanuaveni, Yuri Tevi que nemütihücü.

24 Tiyü'üquitüvame que tiyüve me'ivacü ti'üquitame ve'emetütü. Ti'uximayatame que tiyüve me'ivacü yucusiyari ve'emetütü.

25 'Aixüa caniyümücü xüca tiyü'üquitüvame ti'üquitamepaü 'anetü 'ayani xeicüa, xüca ti'uximayatame yucusiyaripaü 'anetü 'ayani xeicüa. Mericüte, qui cusiyari xüca Peheresepuri me'itaterüva masi vaüca yamepütevataterüva hesüana miemete quiecatari.

Que mü'ane meuyevese mimacarüca
(Rucaxi 12:2-9)

26 Xepücavamacarüca. Naitü müranucaname, xeiyarietü catinayeimücü. Tita mütiu'aviesie, mücüta masiücütü payani.

27 Que nemütixetahüave tahücüate tetecuxatatü yüvipa, yaxequetenecuxatani hecüta. Tita xemüte'enie yanetixecuxaxatüvacacu xenacata, vapai yunaime vahüxie xe'uti'utü yaxequeteneuhivani.

28 Xepücavamacarüca müme memüyüvave vai memümieni xeicüa, mecayüvavetü memimieni ra'iyari. Masi xequenemacarüca que mü'ane müyüve mica'una ra'iyari ravaiyari naime xasi taiyariyarisie.
29 Tamüsü 'üxaviquixi que memütetuiya, yuhutatü xei senitavuyari mecate'aye'atüca. Ni xevitü müme cuiepa pücacaveni, xe'uquiyari yacatimaicacu.
30 Xeme xecüpa xemu'usie mieme xexuitü puti'inüasie que mütipaüme.
31 'Ayumieme xepücaheumamaca. Yumüiretü 'üxaviquixi que memüte'aye'atüca, masi vaüca xepüte'aye'atüca xeme.

Müme memüyuhecüata Quesusi Cürisitusüa memiemetetütü teüteri vahüxie
(Rucaxi 12:8-9)

32 Que mü'ane müyuhecüata teüteri vahüxie quename nehesüa mieme 'utaitü, neta quename hesiena netiviya nepünehecüata ne'uquiyari hüxie taheima macave hüxie.
33 Que mü'ane masi müyuhecüata teüteri vahüxie quename nehesüa camieme 'utaitü, neta quename hesiena necativiya nepünehecüatani ne'uquiyari hüxie taheima macave hüxie.

Quesusi hixüata que mütivasana
(Rucaxi 12:51-53; 14:26-27)

34 Que nemütinua, müpaü xepücatecu'erivani quename cuiepa memütama 'aixüa meteyuxeiyame nemüvarayeitüanicü nenua. 'Aixüa meteyuxeiyame nemüvarayeitüanicü necapunua, cusiracü memüyutacucuyanicü püta necaninuani.
35 Nepunua meta vahixüata nemüvatasanacü, tevi yu'uquiyari maye'uniecacü, 'uca yuvarusi maye'uniecacü, viquivame yumu'e maye'uniecacü.
36 Müme memeye'unieca tevi, quiena quiecatari mecanihümetücacuni.
37 Que mü'ane vaüca müvanaqui'erie yu'uquiyari yuvarusi 'esiva nesinaqui'erietü ne, 'aixüa püca'ane münesihexeiyanicü. Que mü'ane vaüca müvanaqui'erie yunive 'uqui 'uca 'esiva nesinaqui'erietü ne, mücüta 'aixüa püca'ane münesihexeiyanicü.
38 Que mü'ane yeme mücayuvaüriya 'asita curuxisie mümierieni, sepa nehamatü muyeica nehesie tiviyatü, mücüta 'aixüa püca'ane münesihexeiyanicü.
39 Que mü'ane yutucari mütaxeiya pitatümaiya. Que mü'anesü mitümaiya yutucari nehesüa mümiemecü, mücü heixeiyatü payani.

'Ivarica
(Maricuxi 9:41)

40 Que mü'ane müxetanaqui'erie pünesitanaqui'erie neta. Que mü'ane münesitanaqui'erie canitanaqui'erienita 'iya münesiheyenü'a.
41 Que mü'ane mitanaqui'erie tixaxatame, he'erivatü tixaxatame mühücücü xeicüa, mücü tixaxatamepaü pütipitüarieni. Que mü'ane mitanaqui'erie tevi heiseriemecü yamüticamie, he'erivatü yamüticamiecü xeicüa, mücüta tevi heiseriemecü yamüticamiepaü yapütipitüarieni.
42 'Ime sepa memücamamarivave, que mü'ane miharitüani müme xeime, sepa xei vasuyaricü haütümecü xeicüa miharitüa, he'erivatü tiyü'üquitüvame mühücücü, niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yemecü yu'ivarica püpitüarieni.

11

Vani Ti'üyamesüa miemete niuqui tuayamete que memüte'u'axüa Quesusisüa
(Rucaxi 7:18-35)

1 Mericüsü Quesusi quepaucua mütiutahayevaxü tiva'aitüatü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete tamamata heimana yuhutame, mana caneyeyani quiecaritesie müti'üquitanicü müticuxatanicü.
2 Mericüsü Vani casariyanata 'ayecaitü tiniutamarieni Cürisitu que mütiyurienecai. Nivaretanü'ani yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete.
3 Vacümana Quesusi müpaü tiniutahüave, 'Ecü petihücü que mü'ane 'umamieniquecai, nusu xeime cuxi tepücuevieca.
4 Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Xequeneuhuniri, xequetenetaxatüa Vani tita xemüte'u'eni tita xemüte'uxei hepaüsita,
5 memacücüpe que memüte'anutaneniere, huriecate que memüte'anucu'uve, müme memüca'itiyatücatei cuiniyacü mete'itiyatü que memüte'acüca, memünacatuxietücatei meheu'enanatü que memüte'acüca, müquite que memüte'anucu'uitüariva, puvüresixi que memütecuxaxatüariva niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita.
6 Mücü meta, 'aixüa cani'itüarieca que mü'ane necümana müca'ucununuitüariva.

7 Mericüsü mana me'uyehuximecacu, Quesusi canisutüani tivacuxaxatüvatü teüteri Vani
hepaüsita müpaü 'utaitü, Titayari xetehecucünixüa macumavesie. Haca 'ecacü 'uyuaneme
que xetehecu'ixüari. Tixaü xüari.
8 Mesü tita xetehecu'ixüari. Xicu 'ixuriqui müyumeni manacatücü xetehecuxei. Tixaü
xüari. Tamüsü müme müyumemeni memanacatücü masi te'aitamete vaquita mepayetei.
9 Mesü titayari yemecü xetehecunenierixü. Tixaxatame xexeiyaque püta xecate-
hecücünixüa 'acu. Hü müpaü nepütixecühüave, tixaxatame xepuxei yemecü mütixaxatame
hipatü yamemücatehüme.
10 'Icü canihücütüni 'utüarica mixatacai müpaü 'anuyütü,
Camü, neniuqui tuayame.
Necanenunü'amücü 'ahüxiepai
Micuha'aritüanicü 'ahuye
Pecanuavecacu cuxi.
11 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, teüteri vanivema vasata ni xevitü
püca'anucuqueve Vani Ti'üyamepaü ve'emetütü. Perusü que müti'ane mücü taheima macave
ti'aitametücacu, sepa tevi mücave'eme, mücüsie tiviyatü masi yemecü püve'eme, Vani
hepaüna cave'emetücacu.
12 Vani Ti'üyame munuasie hicüque, tita temütehexeiya que mü'ane taheima macave
tati'aitüvametücacu, mücü naitü püviyarieximе tüma. Me'iviyacutü mepüyucuitüve memeix-
eiyanicü yuhesie mieme.
13 Texaxatamete yunaitü, 'inüari niuquiyarita metenicuxatacaitüni 'arique que
mütiyüniquecai Vani munuaque.
14 Xüca xeyuvaüriyani xemitanaqui'erienicü 'icü niuqui, mücü Vani canihücütüni 'Eriyaxi
'umamieniquecai.
15 Xaütü netü mu'enaxü.
16 Titapaü mete'aneneme netivaxatani hicü miemete teüteri. Türi vahepaü
mecani'aneneni quiecari hixüapa memütitei memüvahivi yu'ivama
17 yame'utiyuatü,
Cari yacü xeicüa tepüxecürautaviya,
Xepücateneitüve.
Yacü xeicüa tepütahiveriecai xehesie mieme,
Xepüca'utisuanacai.
18 Vani caninuani caticua'atü caye'etü. Müme müpaü meputiyuane, Cari cacaüyari 'axa
mü'ane pinü'ü.
19 Ne püta Yuri Tevi nehücütütü necaninuani neticua'atü necu'ienetü. Müme müpaü
meputiyuane, 'E'e, mücü tevi 'icuaicü xeicüa püyüane, vinucü xeicüa püyüane, püvanaqui'erie
müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari 'axa teyuruvamete yunaime. Sepanetü
mücü, Cacaüyari timaivetü que mütiyuriene, mücücü yacatinimasiücüni heiserie que
mürexeiya.

Que memücateyuvaüriyacai quiecaritesie quiecatari
(Rucaxi 10:13-15)

20 Hicü nisutüani varutate'atü teüteri quiecaritesie memayetecai haque türücaüyemecü
mütiyurienecai müiremecü, quiecatari memücatehayevacaicü que memüteyuriecai.
21 Müpaü niutayüni, Xüa 'ui Curasini quiecatari, xüa 'ui Vesaira quiecatari. Tirusie
Sirunisie xüca türücaüyemecü tiuyünique que mütiuyü xehesüa, vana quiecatari meri-
pai mepütehayevaqueyu que memüteyuriecai, mepüyuheiveriecaqueyu maixa me'anacatütü
heiverica 'inüariyari, naxi meyucavirivatü.
22 Müpaü xeicüa nepütixecühüave, Tirutari Sirunitari vahesie mieme pücuaniveni quepau-
cua 'isücame müvatahüave, peru xeme xehesie mieme cuini mieme pücuaniveni masi.
23 Xemeta Caperünaumetari, que xeteyutituicaniqueyu muyuavisiepai. Müquite vahesüa
xepeucaxüriyani püta. Xüca Surumasie türücaüyemecü tiuyünique que mütiuyü xehesüa,
mücü quiecari püraniereniqueyu cuxi hicü.
24 Müpaü xeicüa nepütixecühüave, Suruma cuieyarisie quiecatari vahesie mieme
pücuaniveni quepaucua 'isücame müvatahüave, peru xeme xehesie mieme cuini mieme
pücuaniveni masi.

Nehesüa xequeneu'axüa, xequene'uxipieca, que mutayü
(Rucaxi 10:21-22)

25 Mericüsü 'ana Quesusi müpaü niutayüni, Ne'uquiyari taheima pemüti'aita cuiepa meta,
pamüpariyusi nepümasipitüa 'ecü, pemütiuti'avietaxücü 'icü naime memücaheitimanicü müme
memüteyü'üquitüavave memütemaivave, türi püta vahesie mieme masiücüme pemayeitüacü.
26 Hü ne'uquiyari, pepü'avaüriyacai müpaü pemütiyurienenicü.

27 Nai netiniyetuiriyarieni, ne'uquiyari yanetipitüacacu. Xevitü püca'imaive mücü nu'aya,
'uquiyarieya xeicüa pimate. Xevitü püca'imateta 'uquiyarieya. Nu'aya xeicüa pimate mücü,
me xüca nu'aya yuvaüriyani masiücüme meyeitüani xeicüa, peitimani 'uquiyarieya.
28 Nehesüa xequeneu'axüa xemüte'uximayatatüve xemu'ica yunaitü. Ne nepüxe'uxipitüaca.
29 Neyucu xequenanuyetecani, xenesi'enietü xequeteneyü'üquitüaca. Ne
nepüca'ane'eriya, nepücatinecatave'erie ne'iyarisie. 'Uxipiya xecanetaxeiyacuni yu'iyarisie.
30 Neyucu 'aixüa pü'ane, ne'ica pa'exani.

12

Teyü'üquitüvamete que memüte'itihurucacai türicu 'uxipiya tucarisie
(Maricuxi 2:23-28; Rucaxi 6:1-5)

1 Mericüsü 'ana Quesusi türicu ma'iviyanecaisie niuyemiecaitüni 'uxipiya tucarisie,
teyü'üquitüvametemamata yunaitü. Hicü mepeuhacacuicucai teyü'üquitüvamete.
Menisutüani me'itihurucatü müayari, meteniuticuatücüne.
2 Hicü Pareseusixi mevaxeiyatü müpaü metenitahüave Quesusi, Neuxei, 'ahesüa miemete
teyü'üquitüvamete yamepüteyurie que mücatitauniva yamütiyurienenicü 'uxipiya tucarisie.
3 Mücü müpaü tinivarutahüave, Cari xepüca'iterüvavave que mütiuyuri Raviri quepaucua
meuhacamücücai, müme 'utümana memu'uvacaita quepaucua memeuhacacuicucai.
4 Cacaüyari quita neutahani, pa Cacaüyari hüxie mamanecai niucuani. Heiserie
pücahexeiyacai miticuanicü, mümeta 'utümana memu'uvacai heiserie mepücahexeiyacai
memiticuanicü, mara'acate xeicüa heiserie mepexeiyacai.
5 Mücü meta, xüari xepüca'iterüvavave que maine 'inüari niuquiyari, mara'acate que
memüte'itisana 'uxipiya tucari 'inüariyari tuquipa me'u'uvatü 'uxipiya tucarisie, peru vahe-
sie pücarahüiva mücücü.
6 Ne masi müpaü nepütixecühüave, 'ena catinixuaveni tita cui mütive'eme, tuquí 'amüpa
cave'emetücacu hepaüna.
7 'Icü niuqui müpaü manuyüne, Nepünaqui'a xüca meteyucanenimayaca, peru mavari
xeicüa pücanesinaque, manuyüne, xüca xemaivavenique xepücate'uhüpaniqueyu müme
'asimemücate'uyuri vahesie.
8 Mericüte, Yuri Tevi nehücütütü, 'uxipiya tucari hepaüsitata necatini'aitani.

Tevi mümamavaquicai
(Maricuxi 3:1-6; Rucaxi 6:6-11)

9 Mericüsü mana heyeyaca vatuquipa nenuani.
10 Hicü tevi mana nayecateitüni mümamavaquicai. Müme müpaü metenita'ivaviya Que-
susi, Sipara, titauniva 'uxipiya tucarisie menayehüanicü ticuicame, mehaitücaitü memitax-
anetacü.
11 Mücüsü müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane xeme xüca muxa hexeiyani, muxa xüca
'uxipiya tucarisie xavata heucaveni, cativiyani mivatihanacü. Xüari piviyani.
12 Mericüte, tevi cuini mieme caraye'axe, muxa mücaraye'axepaü. 'Ayumieme nepaine,
canitaunivani 'aixüa mütiyurienenicü 'uxipiya tucarisie.
13 Hicü müpaü tinitahüave tevi, 'Amama queneutasera. 'Itaseracu, 'aixüa 'anetü nayani
yuxevitü tapa miemepaü.
14 Hicü Pareseusixi mevayecüneca meniuyu'enieni hepaüsitana, que memüte'imieniquecai.

Niuqui matüaripai mixatacai Quesusi

15 Quesusi müpaü retimaica xaüsie neyani. Yumüiretü meniveiyacaitüni. Yunaime
nivaranayexürieni.
16 Vaüriyarica nivarupitüani capa masiücüme meheyeitüanicü.
17 Müpaü catinaye'ani Cacaüyari que mutayü, tixaxatame Quisariyaxi ya'utainecacu,
18 Camü nesiparevivame
Nepenayexei
Nepinaqui'erie
Mücücü nepünaqui'a ne'iyarisie.
Nenipitüamücü ne'iyari.
Hipame nuivarite tinivataxatüamücü
Tita mütiheiserie hepaüsita.
19 Mücü pücayumieneni
Püca'utahivani.
Xevitü püca'i'enieni
Caye 'utüa 'utaniucame.
20 Haca mutapünarie püca'anumura.
Cüxeme vitayari sepa mücuauniya püca'icutüsani

Mexi 'e'ivarüme naime
Mücü yatipitüacacu
Tita mütiheiserie.
21 Müme memücatateüterima
Yuri mepüte'erieca
Que mü'ane mühücüsie.

Que memüte'ixanetacai Quesusi, müpaü me'utiyuatü quename cacaüyari 'axa mü'ane 'inücai
(Maricuxi 3:19-30; Rucaxi 11:14-23; 12:10)

22 Hicüsüari hesüana caniu'atüarieni tevi cacaüyari 'axa mü'ane minücai macüpecai mücaniuvecai. Quesusi nenayehüani. Nenuriecame niuvetü nayani, heunieretü ratüa.
23 Memüyumüirecai yunaitü menihüxiyacaitüni. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Cari 'icü Raviri Nu'aya catihücü.
24 Pareseusixi masi me'u'enanaca müpaü meniutiyuani, 'Icü xüca Peheresepuri cacaüyarixi 'axa memü'anene mütiva'aitüva ca'inücaque pücavaranuyenü'axüaveniqueyu cacaüyarixi.
25 Peru Quesusi va'iyaritüarica maitü müpaü tinivarutahüave, Naime cuiepa xüca quiecatari yuhixüata meyusana, mana pacumavere. Naime quiecarisie, naime quita xüca quiecatari yuhixüata meyusana, quiecari 'epücareutevini.
26 Xücari Cauyumarie 'anuyuyenü'ani yücümana, yuhixüata nisane. Que reutevini ti'aitametütü.
27 Mücü meta, xüca Peheresepurisie xeniu netiviyatü nevaranuyenü'avani cacaüyarixi 'axa memü'anene, que mü'anesie meteviyatü metevarunuyenü'ava xeme xenivema. 'Ayumieme müme xehesie mepüte'ahüpani.
28 Mesü Cacaüyari 'Iyarieya xüca hücütüni que mü'ane münesiparevie nevaranuyenü'avacacu cacaüyarixi 'axa memü'anene, cari Cacaüyari 'ari canisutüani ti'aitatü xehesüa.
29 Mücü meta, quepaü tiyüve tevi mütürücaüye quita meutahaque mütinavanicü piniteya, me xüca ca'ihüani meri mücü mütürücaüye. 'Ihüame pütitinavani tita mütixuave quitana.
30 Que mü'ane nehesie mücativiya, mücü pünesi'aye'unie. Que mü'ane nehamatü müca'icuxeürie, mücü pitaxürüva.
31 'Ayumieme müpaü nepütixecühüave, naime 'axa que memüteyurie 'axa que memutiyuane teüteri, mepüyüvave memüteheuyehüviyarienicü. Peru müme memisevixima 'Iyari 'axa me'utiyuatü, müme mepücateheuyehüviyarieni.
32 Que mü'ane niuqui yamütayüni nehepaüsita, Yuri Tevi que nemütihücü, mücü püyüve müreuyehüviyarienicü, peru que mü'ane 'axa 'utaitü misevixima 'Iyari Mütiyupata, mücücü pücareuyehüviyarieni 'ena cuiepa, 'umamiesieta.

Cüye yu'icuaxicü pümasiücü
(Rucaxi 6:43-45)

33 Cüye xüca xemaica quename narani 'icuaxieyata 'aixüa caniyümücü. Me cüye xüca xemaica quename xainive, 'icuaxieyata xaxainitü canayeimücü. Cüye yu'icuaxicü pümasiücü.
34 Cari xeme terücaxi xepüva'ivama, quepaü xeyüvave 'aixüa xemütecuxatanicü 'axa xete'u'iyaritü. Que müranayuhayeva ra'iyari tihünecacu, yacatinicuxatamücü yutetacü.
35 Tevi 'aixüa mütiuca'iyari 'icuxeürieme tita 'aixüa müti'anene yuhesie, tita 'aixüa müti'anene canivayehanimücü. Tevi 'axa mütiuca'iyari 'icuxeürieme tita 'axa müti'anene yuhesie, tita 'axa müti'anene canivayehanimücü.
36 Müpaü nepütixecühüave, naime niuqui yacü xeicüa memutiniuca teüteri, mücü hepaüsita mepütiniuni quepaucua 'isücame müvatahüave.
37 Que pemutayücü, mücücü heiserie pecanipitüariecamücü, mesü que pemutayücü, mücücü pepanutahüiyani.

'Ana miemete 'axa mete'u'iyaritü 'inüari que memüte'itavaviri Quesusi
(Maricuxi 8:12; Rucaxi 11:29-32)

38 Mericüsü 'ana hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Pareseusixi meta hipatü müpaü metenitahüave, Ti'üquitame 'acu, 'inüari tepüxeiyaqueyu yapetatixeisitüacacu.
39 Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Hicü miemete teüteri 'axa xepüte'u'iyari, xepüvacumaüva hipame va'üitama. 'Ayumieme 'inüari xenivautüveni, peru 'inüari xepücapitüarieni. Cunasi 'inüari que müratüa tixaxatametütü, müpaü xeicüa xecatenipitüariecuni 'inüari.
40 Cunasi quesü 'amüpasie que mütiyecatei haica tucari haica tücari, müpaürita yaxeicüa Yuri Tevi que nemütiteva, cuieta nepüyecani haica tucari haica tücari.
41 Ninivesie quiecatari 'amepüti'uni metetahecüataque hicü miemete teüteri vahepaüsita quepaucua 'isücame müvatahüave. Hicü miemete vahesie pürahüiyani 'ana, Ninivetari

memüte'uhayevaxücü que memüteyuriecai, Cunasi tivarutaxatüacu. Camüsü, Cunasi que mücatitürücaüyecai, que mü'ane cui mütürücaüye püta 'ena puyeica.
42 'Uca taserie mecatei müti'aitametücai yucuiepa, mücü 'apütaqueni titahecüataque hicü miemete vahepaüsita. Vahesie pürahüiyani 'ana, mücü meyetüacü cuie manunierepaitü, mi'enienicü Sarumuni que mütimaivecai. Camüsü Sarumuni que mücatimaivecai, que mü'ane cui mütimaive püta 'ena puyeica.

Cacaüyari 'axa mü'ane tavari que mütiviya tevi
(Rucaxi 11:24-26)

43 Xevitü cacaüyari müyusevixima 'ixüname tevi, macuvaquisie pücuyeicani 'uxipiya cuvaunetü, yutexienetü.
44 'Ana müpaü pütayüni, Nequie nepüyemie nemüvayetüasie. Nuame heutaniereme xüca 'ixeiya 'uyemaveme vaye'itiyacame 'aixüa tiuye'aneme,
45 'ana püyemie, hipame püvata'inieni cacaüyarixi 'atahutame masi cuini mieme 'axa memü'anene. Meheutahaxüame, muva me'ayetetü mepacüne yunaitü. 'Imatürieca mücü tevi masi yemecü 'axa 'itüarienetü payani, müca'itüarienecaipaü matüaripai. Müpaüta mecani'itüariecuni 'icü teüteri hicü miemete 'axa memüteyurie.

Quesusi 'ivamama varusieya
(Maricuxi 3:31-35; Rucaxi 8:19-21)

46 Tivacuxaxatüvacacu cuxi teüteri yumüireme, varusieya 'ivamama tacua meniti'ucaitüni me'ihüavicutü.
47 Xevitü müpaü tinitahüave, Neuxei, 'avarusi 'a'ivama tacua meniti'uca memasihüavicutü.
48 Quesusi müpaü tinita'eiya niucame, Que hateri nevarusi ne'ivama.
49 Yumama 'utaseratü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete vahepa, müpaü niutayüni, Camü nevarusi ne'ivama.
50 Que mü'ane yamütiyuriene que mütinaque ne'uquiyari taheima macave, mücü canine'ivatüni caninevarusitüni.

13

Ti'ivivame 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai
(Maricuxi 4:1-9; Rucaxi 8:4-8)

1 Mericüsü 'ana Quesusi quita hayeneca, haracuna tesita niutayerüni taniunique.
2 Hicü teüteri yumüiretü meniuyucuxeürieni 'auriena. 'Ayumieme canuvasie püta nicayerüni, mana yecaitü tini'üquitacaitüni, teüteri xiecaripa meti'ucacu.
3 Vaüca tinivaruti'üquitüani 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, ya'utaitü, Mericüsü ti'ivivame neyani, ni'ivienecaitüni.
4 Mericüsü 'imüari 'ivienecacu, hipatü huye tesita niucaxürieni. Viquixi me'ucaxürieca menicuteüxü.
5 Hipatüta ayeparisie tiucaxüri vaüca müca'acucuieyasie. Cuitüva niutineni cuie 'emücasuicaicü.
6 Tau hanecu maxürixü niucuini, niutivani mücahananayatücateicü.
7 Hipatüta xuyasata mucaxüri, xuya tupiriyayari 'utiyüraca heimana puyetüa.
8 Masi hipatüta cuie 'aixüa mü'anesie niucaxürieni. Putixuaverixü, hipatü xei sienituyari nayani, hipatü haica teviyari ratüa, hipatü xei teviyari heimana tamamata ratüa.
9 Xaütü netü mu'enaxü.

Titayari müpaü müti'üquitacai Quesusi, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü xeicüa
(Maricuxi 4:10-12; Rucaxi 8:9-10)

10 Mericüsü teyü'üquitüvamete 'aura me'acüneca müpaü metenita'ivaviya, Titayari 'üxasi hepaüsita peticuxatatü xeicüa petiva'üquitüa.
11 Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Xeme xecaniupitüarieni xemimaicacü tita müti'aviesiecai, xemütemaicacü que müti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Müme püta müpaü mepücatepitüarie.
12 Que mü'ane tixaütü mürexeiya tavari cuxi pütimiquieni, manayuhayevanicü. Que mü'ane mümave, sepa que mütitita mürexeiya, pütinavaiyarieni.
13 'Ayumieme 'üxasi hepaüsita neticuxatatü nepütiva'üquitüa, memücaheunenierecü sepa cui memütaneniere, memücaheu'enanacü sepa cui memüta'enana, 'asimemücatemaivavecü.
14 Vahesie pütiunaquixü tita mütixatacai tixaxatame Quisariyaxi ya'utaitü,
Cui xepüta'enanaca peru xepücatemaivaveni.
Cui xepütanenieren peru tixaütü xepücatexeiyani.
15 'Icü teüteri yu'iyarisie mepüyü'üraraxie,

Yunacacü haveri mieme xeicüa mepeu'enana.
Vahüxie pü'itutupe.
Me xüca müpaü meca'anenique
Yühüxicü mepeuneniereniqueyu
Yunacacü mepeu'enanacaqueyu
Yu'iyarisie mepütemaivaveniqueyu,
Ta'aurie mepaxürieniqueyu,
Nepüvaranayexürieniqueyu ne.
16 Xeme masi 'aixüa xepu'itüarie xemeunenierecü yühüxicü, 'aixüa xepu'itüarie, xemeu'enanacü yunacacü
17 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yumüiretü texaxatamete, yumüiretü teüteri heiseriemecü yamemütecahuca, müme mepixeiyacucai tita xemütexeiya xeme, peru mepüca'ixei. Mepi'eniecucai tita xemüte'enie, peru mepüca'i'eni.

Quesusi que mütihecüatacai yü'üquisica, ti'ivivame 'üxasieya hepaüsita que müti'üquitacai
(Maricuxi 4:13-20; Rucaxi 8:11-15)

18 Mericüte, xequeneu'enana 'üxasi hepaüsita, ti'ivivamesie que mütimasiücü 'üquisica.
19 Que mü'ane mi'enie 'icü niuqui que müti'ane 'Iya ti'aitametücacu maine, peru 'asimücaretimaive, que mü'ane 'axa mütiyuruva nuame pinavairieni tita 'iyarieyasie mütiuca'iviya. Müpaü cani'itüarieca huye tesita muca'iviyapaü.
20 'Ayeparisie muca'iviya, mücü canihücütüni que mü'ane mi'enie niuqui, yutemavietü mitanaqui'erie xei mieme.
21 Yücümana pücahananatave, 'apücareutere masi. 'Ayumieme quepaucua mü'uximatüarie, quepaucua muveiyarie 'icü niuqui hepaüsita, yapaucua niucunitüarivani.
22 Mücü meta xuyasata muca'iviya, mücü canihücütüni que mü'ane mi'enie niuqui, peru püyu'iyaritüa tita cuiepa mütimieme ra'erivatü, pütiyu'irüviya tuminicü yutemavietü. 'Ayumieme niuqui panunamiyari cacaniutixuavere.
23 'Aixüa mü'anesie muca'iviya, mücü canihücütüni que mü'ane mi'enie niuqui, meitima. Mücü niutixuxuavereni, hipatü xei sienituyari pacü, hipatüta haica teviyari racü, hipatüta xei teviyari heimana tamamata racü.

Türicu hepaüsita hamürixa hepaüsita, ticuxatatü que müti'üquitacai

24 Mericüsü tavarita 'üquisica nivarumini 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, müpaü 'utaitü, 'Ipaü catini'aneni, que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Tevi 'imüari 'aixüa mü'anene puca'ivi yuvasiyata.
25 Perusü mecusucacu xevitü mana caninuani 'eye'unietü. Hamürixa 'uca'ivieca türicusata, neyani.
26 'Utinecu sisiüravitü, tixuaverirümecacu, 'anari masiücütü nayani hamürixa.
27 Hicü te'uximayatamete me'u'axüaca yucusiyarisüa, müpaü metenitahüave, Cusiyari 'acu. 'Imüari 'aixüa cati'anenecai pemica'ivi 'avasiyata. Haqueri pemieme hamürixa.
28 Mücü müpaü pütivaruta'ei, Tevi münesi'aye'unie müpaü pütiuyuri. Te'uximayatamete müpaü metenitahüave, Mericüte, pecati'avaüriya temuhu, temicuxeürieni hamürixa.
29 Mücü müpaü niutayüni, Tixaüsü, xücate xe'icuxeürieni hamürixa, 'axeicüa xepivatixünaxüani türicuta yünücame.
30 Xequeneuhayeva 'axeicüa müvaverenicü 'isanaxaque. 'Isanari 'aye'ayu, 'ana müpaü nepütivatahüave 'isanamete, Hamürixa xequeneucuxeüri meri, xequenanahüaxüa xemititaiyacü. Türicu xequeneuti'uta necaxetunisie.

Musitasa 'imüariyari hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai
(Maricuxi 4:30-32; Rucaxi 13:18-19)

31 Hicü tavari 'üxasi hepaüsita ticuxatatü 'üquisica nivarumini müpaü 'utaitü, 'Ipaü püti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Musitasa 'imüariyaripaü cani'aneni tevi mica'epaü yuvasiyata.
32 'Imüarite pücaxuave hepaüna 'anenetü 'esipepetü, peru quepaucua mütineni, tupiriyate pücaxuave hepaüna 'anenetü 'epapatü. Cüye payeica 'epatü, taheima miemete viquixi mepüyüvave hesiena memü'axüani memüyuti'ituatüani.

Pa cuxanariyame hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai
(Rucaxi 13:20-21)

33 Tavarita tinivaruta'üquitüani 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, müpaü 'utaitü, 'Ipaü püti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Pa cuxanariyamepaü cani'aneni. 'Uca 'ivatituca nenutinüitüani pa mütüxiyarisie haica 'axuvayarisie, 'ariqueque niuticuxanare naitü.

Que mütiyurienecai Quesusi, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü ti'üquitatü
(Maricuxi 4:33-34)

34 Müpaü naimecü Quesusi tinivacuxaxatüvacaitüni teüteri, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tivati'üquitüanique. 'Üxasi hepaüsita caticuxatatü, 'asipücativacühüavecai.
35 Müpaü püraye'a, Cacaüyari que mutayü, tixaxatame ya'utainecacu,
'Üxasi hepaüsita neticuxatatü nepütaniuni.
Nepütitaxata tita müti'aviesiecai
Cuie munetüariepai hicüque.

Quesusi que mütihecüatacai yü'üquisica, hamürixa hepaüsita ticuxatatü que müti'üquitacai

36 Mericüsü varenü'aca teüteri quita neutahani. Teyü'üquitüvamete 'auriena meniti'uni müpaü me'utiyuatü, Quetaneutahecüasitüiya mücü 'a'üquisica hamürixa hepaüsita peticuxatatü que pemüti'üquitacai vasiyata mieme.
37 Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Que mü'ane mica'ivi 'imüari 'aixüa mü'anene, Yuri Tevi que nemütihücü ne necanihücütüni.
38 Vasiya cuie canihücütüni naitü. 'Imüari 'aixüa mü'anene, müme mecanihümetüni memeixeiya que mü'ane taheima macave tiva'aitüvametüme.
39 Hamürixa, mücü 'axa mütiyuruvasüa miemete mecanihümetüni. Tevi meye'uniecai quiecame, hamürixa muca'ivi, mücü Cauyumarie canihücütüni. 'Isanari, mücü tucari canihücütüni quepaucua meutipare. 'Isanamete niuqui tuayamete metehüme.
40 Hamürixa que mütiucuxeüriya que mütiutitaiyari taipa, müpaürita catiniyümücü quepaucua maye'ani.
41 Yuri Tevi que nemütihücü, nepüvatanü'axüani nehesüa miemete niuqui tuayamete. Müme mepüvacuxeürieni teüteri memüteyucununuitüva, teüteri yamemüteyurie que mücatiheiserie, mevanücacu müme memünesihexeiya netiva'aitüvametücacu.
42 Memücuxeüriyani, müme mepüvareucaxürieni huxunuta müvatitatavesie. Muva meputisuanani mepüyutaqueveni.
43 Müme heiseriemecü yamemütecahu püta memamarivavetü mecanacünicuni 'ana haque va'uquiyari müra'aita, tau que mütimerücaüye. Xaütü netü mu'enaxü.

Tumini mü'aviesiecai

44 Mericüsü 'ipaü catini'aneni que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Vaücava tuminipaü cani'aneni mü'aviesiecaipaü cuieta. Tevi heitaxeiyaca tavari niti'avieta. Cui yutemavietü, mana neyani, catinetuani nai mürexeiyacai neinaneni mücü cuie.

Perüra visi mü'ane cuinie müraye'axe

45 Tavarita 'ipaü catini'aneni que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Tituayame picuvaunecai perüra visi mü'anene.
46 Xeime perüra hetaxeiyaca cuinie müraye'axecai, mana neyani, tinetuani nai mürexeiyacai, mücü tuminiyaricü neinaneni perüra.

Vipi

47 Tavarita 'ipaü catini'aneni, que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Vipipaü cani'aneni haramarasie meucahanivapaü. Mücücü ha tesita mepüvaratinetüa quesüte yücü me'aneneme yusata.
48 Quepaucua memutahünixü, menenatihana haramara tesita. Mana metitetü 'aixüa memü'anene menivaranuyeteüxü, menivareucaxürieni quirivasie, 'axa memü'anene mepüvarexüri.
49 Müpaürita catiniyümücü quepaucua meutipare. Niuqui tuayamete meneutayeixüani, menivaranuyeteüxicuni 'axa teyuruvamete memüvanü'ü müme heiseriemecü yamemütecahu,
50 mepüvareucaxürieni huxunuta müvatitatavesie. Muva meputisuanani mepüyutaqueveni.

Rapini xique mütimieme meripai mütimieme

51 Hicüsüari müpaü tinivarutahüave, 'Icü xetehetima naime. Hü mete'icühüave.
52 'Iya müpaü tinivarutahüave, Mericüte, 'ayumieme nepaine, que mü'ane 'inüaricü müti'üquitame, quepaucua yamüretimanicü que müti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave, mücü tevipaü caniyüaneni quicü mühüritüariepaü. Yayüanetü, yupinisata pütivayehapa tita xique mütimieme tita meripai mütimieme meta naime.

Quesusi que mütiuyuri Nasaretisie
(Maricuxi 6:1-6; Rucaxi 4:16-30)

53 Mericüsü Quesusi tiuhayevaca müpaü ti'üquitatü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, mana heyeyaca niuyupata.

54 Yuquiecari nuaca tiniva'üquitüacaitüni vatuquita. Müme 'ayumieme menihüxiyacaitüni. Müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Icü meixeiya, haque pemieme que mütimaive türücaüyemecü que mütiyuriene.
55 'Icü carüpiniteru catinu'aya. Varusieya Mariya catiteva, 'ivamama meta Cacuvu Cuse Simuni Cura mecateteteva.
56 'Ivamama 'ucari yunaitü 'uva mecatetitei tahesüa. Haquesüari pemieme 'icü naitü que mütiyuriene.
57 Menitixeümani. Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Tixaxatame naisarie ve'eme cani'erivani. Yucuiepa xeicüa yuquita ve'eme püca'eriva.
58 Mana vaüca pücatiuyuri türücaüyemecü, müme yuri memücate'eriecaicü.

14

Ti'üyame Vani que mütiumierie
(Maricuxi 6:14-29; Rucaxi 9:7-9)

1 Mericüsü 'ana Herurexi canihüritüariecaitüni mücü cuiepa müti'aitanicü. Caniu'ena Quesusi hepaüsita que müraniuvacai.
2 Müpaü tinivarutahüave memipareviecai, Cari Vani canihücütüni Ti'üyame. 'Umüca panucuque, 'ayumieme türücariya nicuyuitüvani.
3 Mücü Herurexi yatiuta'aitacu meripai, niuviyarieni Vani, niuhüiyani, nanutahüiyani casariyanata, müpaü mütinaquecaicü Heruriya.
4 Müpaü tiniuyüni, Vani caviyarievetü cuxi müpaü mütitahüavecaicü Herurexi, Pücatauniva pemevitücünicü, 'utaitü, Heruriya xatatü. Mücü Heruriya, Herurexi canicueyatücaitüni meri, ca'inavairievecacu cuxi yu'iva Piripe mütitevacai.
5 Herurexi pimiemücücai Vani, peru püvamacarücai teüteri, quename tixaxatametücai memütecu'erivacaicü.
6 Mericüsü tucarisie quepaucua Herurexi mutinuivaxüsie, Heruriya nu'aya 'ucatütü tiniutineini vahüxie. Pinaquecai Herurexi.
7 'Ayumieme puyühüritüa, quename tita mütitavavirieniqueyu timiniquecai, 'utaitü.
8 'Iya varusieya yatitahüavecu müpaü tinitahüave, Vani Ti'üyame mu'uya queneneu'üitüa 'ena pateyusie yecaime.
9 Ti'aitame cui yuhiverietü müyühüritüacaicü teüteri hamatüana memütecuacai vahüxie, tiniuta'aita mütimiquienicü.
10 Neinü'ani cuya tita'aitüaca Vani mu'uya manuxitenicü casariyanata.
11 Mu'uya 'atüariecu pateyusie yecaitü, 'üimari 'umiquieca, pi'üitüa yuvarusi.
12 Hicü Vani teyü'üquitüvametemama me'u'axüaca meneicueni caxarieya, meneicateucu. Meheyecüneca meteneitaxatüani Quesusi.

Teüteri que mütivarumi 'auxüme miriyari
(Maricuxi 6:30-44; Rucaxi 9:10-17; Vani 6:1-14)

13 Mericüsü Quesusi tiutamarieca, neyani canuvasie cayerüca macumavesiepaitü yuxaüta. Teüteri mete'utamarieca, yü'ücama menecüne quiecaritesie meheyecüneca hepaüsitana meheta'axüanique.
14 Hicü 'anatiyeiximetü Quesusi, teüteri nivaruxeiya yumüireme. Vanenimayatü, nivaranayexürieni vahesüa miemete tecuicuicate.
15 Hicü 'ucutaicairecu teyü'üquitüvamete 'auriena meniuyucuxeürieni müpaü me'utiyuatü, 'Ena canacumaveni, cananucayaniri memütecuaniquecaicü. Quenivareutanü'axüani teüteri, quiecaritesie memütayeixüanicü, 'icuai memüteyutinanairienicü.
16 Quesusi masi müpaü tinivarutahüave, Pücaheuyevese memüyehucü. Xeme püta xequetenivarumicua.
17 Müme müpaü metenita'eiya, Quete 'ena tixaütü tepücatehexeiya, 'auxüme payari huta quesüteyari xeicüa tepexeiya.
18 Müpaü tinivarutahüave, 'Uva nehesüa xequenatua.
19 Hicü tivaruta'aitüaca teüteri memücuyaxixüanicü 'üxapa, 'enu'üca 'auxüme payari huta quesüteyari meta, taheima heutiniereca niyutanenevieni. 'Ititaraca pa nivaru'üitüani teyü'üquitüvamete, müme menivaruta'üitüani teüteri.
20 Yunaitü meniticuani meniutihuxani. Hicü menicuxeürieni tarimeyari manuyuhayevaxü, menitihüniya tamamata heimana huta quirivayari.
21 'Uquisi memüte'ucuai 'auxüme miriyari yacütütü mecaniyupaümecaitüni, 'ucari türi meta mepüca'inüaricai.

Quesusi ha heima que müramiecai
(Maricuxi 6:45-52; Vani 6:16-21)

22 Hicüsüari nivarutamexüitüani teyü'üquitüvamete, canuvasie memücayaxecü memenucuhaitüiyacü 'anutaüyepaitü, 'arique püvarenü'a teüteri.
23 Varenü'aca, yemurisie neutiyune yuxaüta yutanenevienique. Hicü 'ucuyürecu mana necateitüni yuxaüta.
24 Hicü canuvasie meyetetü ha hixüapa meneutahucaitüni. Cuie hetevacacu, hamevari picuyuitüvacai canuva, hepana mu'ecacaicü.
25 Mericüsü 'esivatücacu tuxacüta, vahepa canamiecaitüni Quesusi haracuna heima 'umietü.
26 Teyü'üquitüvamete me'ixeiyatü haracuna heima 'amiecame, meniyumuinacaitüni, müpaü meteniyücühüavecaitüni, Tietü 'iyari 'uyüximeni. Memamatü meniutihivacaitüni.
27 Hicü Quesusi niutaniuni müpaü tivacühüavetü, Yu'iyari xequeneucayasa, ne nepühücü. Xepücamamaca.
28 Hicü Pecuru müpaü tinita'eiya, Ti'aitame xüca 'ecü pehücütüni, quenetineuta'aitüa mana nemümiecü 'ahesüa, ha heima ne'umietü.
29 'Iya rehüave, Quenaye'a. Canuvasie 'anacayaca Pecuru, ha heima namiecaitüni. Mana hura ninuani Quesusi manuvecaisie.
30 'Ixeiyaca 'eca que mütiu'ecacai niutimani. Nicayunirümecaitüni. Niutahiva müpaü 'utaitü, Ti'aitame queneneutavicueisitüa.
31 Hicü Quesusi yumama 'utaseraca niviya. Müpaü tinitahüave, 'E'e, cari 'ecü 'esiva xeicüa yuri pepüti'erie. Titayari peti'a'iyaritüacai.
32 Canuvasie mecayaxirümecacu 'eca neunuani.
33 Müme canuvasie memüyetecai nenevieri mecanipitüani müpaü me'utiyuatü, Xasunicü Cacaüyari pecaninu'ayatüni 'ecü.

Teüteri Quesusi que mütivaranayexürüvacai Quenesareti cuieyarisie
(Maricuxi 6:53-56)

34 Hicü 'anutaüye mehecüneca, Quenesareti cuieyarisie meneta'axüani.
35 Mana quiecatari menimaicaitüni me'ixeiyaca, niuqui meneutanü'axüani 'aura yunaime vahesüa. Meni'atüirivacaitüni tecuicuicate yunaime.
36 Cuini mieme menivaviriecaitüni me'imayüanique siqueresü 'ixuriquieyasie. Müme memimayüa mepanayexürie yemecü.

15

Titacü mütiseviximarie tevi
(Maricuxi 7:1-23)

1 Mericüsü 'ana Quesusisüa meniu'axüani Pareseusixi, hipatüta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Querusareme memeyecü müpaü me'utiyuatü,
2 Titayaricutaxi 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete mete'itisana yutusima vayeiyari. Cari mepüca'ucamaimava quepaucua memüte'uticua'a.
3 Mücü masi müpaü tinivaruta'eiya, Titayaricutaxi xeme püta yaxecateyurie Cacaüyari que müti'aita, yuyeiyarisie xemüteviyanicü.
4 Cacaüyari meripai müpaü niutayüni, Quetinivareuyehüvirieca 'a'uquiyari 'avarusi. Tavarita müpaü niutayüni, Que mü'ane 'axa mutaineni yu'uquiyari yuvarusi hepaüsita, que'umierieni xei mieme.
5 Xeme püta müpaü xeniutiyuaneni, Que mü'ane xeniu müpaü müticühüave yu'uquiyari ya yuvarusi, Que nematiparevieniquecai, mücü 'imiquieri püta nepayeitüa, haitü, mücücü xeniu pücaheuyevese 'uxa'atüni varie mütivareuyehüvirienicü yu'uquiyari yuvarusi.
6 Xepitürücariyapi tita Cacaüyari mütiutayü, yuyeiyarisie yaxemütecahunicü.
7 Yacü xeicüa xeputiyuane. Quisariyaxi 'aixüa putayü ticuxatatü xehepaüsita, müpaü 'utaitü,
8 'Icü teüteri yutetacü xeicüa
Quename meneteheuyehüvirie meputiyuane.
Que memüte'u'iyari püta, teva mepu'uva.
9 Yacü xeicüa menenayexeiyani
Tita memüte'üquita, teüteri püta va'aisica mühücücü xeicüa.
10 Mericüsü yu'aurie varutahüaveca teüteri, müpaü tinivarutahüave, Xequeneu'enana, xequetenemaivaveni.
11 Tita tevi teta müreutahaque, mücücü pücaseviximarieni. Masi tita tetana müratineica, mücücü püta caniseviximariemücü tevi.
12 Hicü teyü'üquitüvamete 'aura me'acüneca müpaü metenitahüave, Müpaü pecatimate, Pareseusixi mücü niuqui me'u'enieca meniuyeha'ani.
13 Müpaü tinivaruta'eiya, Naitü 'iteüri ne'uquiyari taheima macave müca'ica'e püvatihuna.

14 Xequenivahayevani. Me'acücüpetü mepüvarahapana hipame memacücüpe. 'Acüpetü
xeime macüpe xüca 'ahanani, yuhutatü mevatixavasie meneucaxüriecuni.
15 Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Quetaneutahecüasitüiya 'icü 'üquisica.
16 'Iya rehüave, Cari xemeta 'asixepücatemate.
17 Tietüsü müpaü xecatemaica, naitü rateta müreutahaque huriepana nicayune, nihüani.
18 Tita rateta müratineica 'iyarieyasie püta patineica. Mücütütü niseviximaca tevi.
19 Va'iyarisie natineicani tita memüteyurie, 'axa meteyücühüavetü, meteyumemivatü,
mevacumaüvatü hipame va'üitama vacünama, mevacumaüvatü que mü'ane mücayü'üya
mücayücüna, metenavayatü, mete'itavatü quepaucua memütehecüata, 'axa me'utiyuatü
hipame vahepaüsita.
20 'Icücü canisevixiximarieca tevi. Peru müpaü que memütecua'a meca'ucamaimavatü,
mücücü pücaseviximarieni tevi.

Yuri que müti'eriecai 'uca Canani quiecame
(Maricuxi 7:24-30)

21 Mericüsü mana heyeyaca Quesusi, Tiru Siruni cuieyarisie neyani.
22 Hicü mana caninuani Canani quiecame 'uca mücü cuieyarisie heyeyaca. Niutahiva-
caitüni müpaü 'utaitü, Quenenenenimayaca Ti'aitame, Raviri pemünu'aya. Nenive 'uca cui
püyüane, cacaüyari 'axa mü'ane pinü'ü.
23 Quesusi püca'ita'ei. 'Aura me'acüneca teyü'üquitüvametemama, müpaü metenitahüave,
Quenanunü'a. Tasicuveiyanetü putahiva xeicüa.
24 Mücü müpaü niutayüni, Ne muxasi memeuyexürüve vahesüa xeicüa neneyenü'arieni
'Ixaheri quie quiecatari vahesüa.
25 'Uca 'aura 'ayaca niutihüximaqueni hetüana müpaü tivavirietü, Ti'aitame 'acu, quenene-
uparevi.
26 Müpaü tinita'eiya, 'Aixüa capü'aneniqueyu xüca tevi türi vapa vanavairienique, sinurixi
xüca vaminique.
27 'Uca rehüave, Xasunicü peputaine Ti'aitame, peru 'asita sinurixi mepiticua'a
temüxiquiyari vacusiyarima vamexasie manacavivive.
28 Hicü Quesusi müpaü tinita'eiya, 'Uca 'acu, cuini mieme yuri pepüti'erie. Que mati-
naque, yapeque'itüarieni. 'Anatütü cananayehüiyani nu'aya.

Quesusi que mütivaranayexürie yumüireme

29 Mericüsü mana heyeyaca Quesusi, haracuna tesita caninuani Carereya cuieyarisie.
Yemurisie 'utiyaca mana nayerüni.
30 Hicü hesüana meniu'axüani yumüiretü teüteri huriecate mevaravitütü, müme meta
vamamate mütutunicai memacücüpecai memünenurietücatei hipameri yumüireme. Hetüana
menivacutuacaitüni, 'iya nivaranayexürüvacaitüni.
31 'Ayumieme teüteri meniuhüxiyani mevaxeiyatü nenuriecate que memüteniuvavecai,
huriecate que memüte'u'uvacai, memacücüpecai que memüteheunenierecai. 'Aixüa meniu-
tiyuanecaitüni 'Ixaherisixi yucacaüyari hepaüsita.

Teüteri que mütivarumi nauca miriyari
(Maricuxi 8:1-10)

32 Hicü Quesusi yu'aurie varutahüaveca yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete müpaü
tinivarutahüave, Ne teüteri nenivanenimayaca. Haica tucari meniuyurieni hicü ne-
hesüa. 'Icuai mepücahexeiya. Nepücanevaüriya meyehacacuitüveme nemüvarenü'anicü, capa
metiveranaxüame mehecaxürieni huyeta.
33 Hicü teyü'üquitüvamete müpaü metenitahüave, 'Uva macumavesie haque tepeicaxeiya
pa yapaümeme temütevaminicü teüteri yayupaümeme.
34 Quesusi müpaü tinivaruta'ivaviya, Quepaümeme xepexeiya pa. Müme müpaü meniu-
tiyuane, 'Atahutame, quesüte meta yapaümeme 'esimepepeme.
35 Tivaruta'aitüaca teüteri memücuyaxixüanicü cuiepa, pa cananucü'üni 'atahuta payari,
quesüte meta.
36 Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, nititara pa, tivaru'üitüa teyü'üquitüvamete,
teyü'üquitüvameteta metevaruta'üitüa teüteri.
37 Yunaitü mete'ucuaca meniutihuxani. Menicuxeürieni tarimeyari manuyuhayevaxü,
'atahuta quirivayari hüpüneme.
38 Memüte'ucuai nauca miriyari mecaniyupaümecaitüni 'uquisi xeicüa, 'ucari türi meta
mepüca'inüaricai.
39 Hicü varutanü'axüaca teüteri canuvasie nicayerüni. Macarani cuieyarisie neyani.

16

'Inüari que memüte'itavaviri Pareseusixi Saruseusixi
(Maricuxi 8:11-13; Rucaxi 12:54-56)

1 Mericüsü Pareseusixi Saruseusixi meniu'axüani. Me'i'inüatatüvetü, menitavavirieni
'inüari memüxeiyacü taheima mieme mupitüarie.
2 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xeme taicai müpaü xeputiyuane, 'Uxa'a xüari sipüreu'aneni,
camü haivitüri nixuxureni.
3 Ximerita hicü pücaviyerüme xeputiyuane, camü haivitüri nixuxureni 'aneusuica.
Tamüsü xepimate que mütiyuxexeiya haivitüri. Cari xepücayüvave xemeitimanicü 'inüari
hicü muxuave que mütiyuxexeiya.
4 Hicü miemete teüteri 'axa mepüteyurie, mepüvacumaüva hipame va'üitama. Müya
me'anenetü 'inüari mepücuvautüve memixeiyacü, peru 'inüari mepücapitüarieni, Cunasi
'inüari que müratüa, müpaü xeicüa mepütepitüarieni. Hicü varucu'eirieca neyani.

Tiyucuxanariyame Pareseusixi vahesüa mümieme
(Maricuxi 8:14-21)

5 Mericüsü teyü'üquitüvamete hamatüana menecüne 'anutaüyepai, peru metenatümaiya pa
memanu'üniquecai.
6 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Yumarima 'aixüa, xequeneyü'üviyani tiyucuxa-
nariyame hepaüsita Pareseusixi Saruseusixi vahesüa mümieme.
7 Mücü müpaü meteniyutahüave, Pa temücaheye'üicü 'ayumieme müya canaineni.
8 Quesusi retimaica que memüteyücühüavecai, müpaü niutayüni, Titayari niuqui xe-
texüatüa xeme, pa tepücahexeiya xeteyücühüavetü. 'Esiva cari yuri xepüte'erie.
9 Cari 'asixepücatemate cuxi. Xepücahe'eriva 'auxüvime payari cümana yu'auxüvime miri-
yari mememiquie, quepaümeme quirivayari xemucuxeüri,
10 mesü 'atahuta payari cümana nauca miriyari mememiquie, quepaümeme quirivayiri
xemucuxeüri.
11 Titayari 'asixecatemate, quename pa necaxatatü müpaü netixe'utahüavixü, Xe-
queneyü'üviyani Pareseusixi Saruseusixi vahesüa mieme tiyucuxaniriyame hepaüsita,
ne'utaitü.
12 'Anaque yamecatenetimani quename memüyü'üviyanicü tiyucuxanariyame hepaüsita
cahainecai, masi Pareseusixi Saruseusixi va'üquisica hepaüsita memüyü'üviyanicü püta
hainecai.

Pecuru que mütiyuhecüataxü, Quesusisie tiviyatü
(Maricuxi 8:27-30; Rucaxi 9:18-21)

13 Mericüsü Quesusi Sesareya Piripusie nuaca, nivacu'ivaviyacaitüni yuhesüa miemete
teyü'üquitüvamete müpaü 'utaitü, Teüteri que me'utiyuane ne que nepüpaicü, Yuri Tevi que
nemütihücü.
14 Mümesü müpaü metenita'eiya, Hipatü quename vaniu Vani Ti'üyame pehücü,
meputiyuane, hipatüta quename vaniu 'Eriyaxi pehücü, hipatüta quename Queremiyaxi,
'ecüsü texaxatamate xevitü pepühücü meputiyuane.
15 Müpaü tinivarutahüave, Xemeta, que xe'utiyuane que nepüpaicü ne.
16 Simuni müpaü tinita'eiya Pecurutütü, Que mü'ane manayexeiyarie Cürisitutütü, 'ecü
pecanihücütüni, Cacaüyari mayeniere pepünu'aya.
17 Quesusi müpaü tinitahüaveni, 'Aixüa pepu'itüarie 'ecü Simuni Cunasi pemünu'aya.
Tevi vai xuriya xeicüa hücütütü, yapücamatiu'üquitüa, masi ne'uquiyari taheima macave
yamatiniu'üquitüani.
18 Nesü müpaü nepümaticühüave, 'ecü Pecuru pecanihücütüni, tete pemütiteva. 'Icü
tetesie nepüvaruti'uitüani müme 'arique memüyutixexeürivani nehesüa miemete. Müme
mepüca'a'ivarieni, sepa memücui'iva.
19 Yavi nepümasi'üitüani cümana müxünarüva haque müre'aita que mü'ane taheima
macave. Tita cuiepa pemücatitauni, müpaü pücatitauniyarieni taheimata. Tita cuiepa
pemütitaunie, müpaü pütitauniyarieni taheimata.
20 'Ana nivaruhüritüani teyü'üquitüvamete 'asimemücatehehüavenicü xeime quename
Cürisitutücai.

Quesusi que mütivarutaxatüa que mütimierieniquecai
(Maricuxi 8:31-9:1; Rucaxi 9:22-27)

21 Mericüsü 'ana Quesusi nisutüani tivahecüatüatü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete,
müpaü 'utaitü, Neuyeveca Querusareme nemeutiyunecü haitü, vaüca nemüticuine
ta'uquiyarima vahesüa mara'acate memühüritüarie vahesüa müme meta 'inüaricü
memüte'üquitamete vahesüa haitü, nepemierieni, hairieca tucari nepanucuqueni haitü.

22 Hicü Pecuru yateva heivitüca nisutüani 'icu'imaiyatü müpaü 'utaitü, Tixaü Ti'aitame. Müpaü pepüca'itüarieni.
23 Quesusi cui 'enutaxeiyatü müpaü tinitahüave Pecuru, Xaüsie queneuye'a, Cauyumarie 'acu. Pepünesicunuitüamücü, Cacaüyaripaü pemücare'iyaricü, teüteri vahepaü püta pemüre'iyaricü.
24 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Tevi xüca yuvaüriyani nehamatü muyeicanicü, que'uyutatuani queyuvaüriyani sepa curuxisie mumierie, nehesie quetiviyani.
25 Que mü'ane müyutavicueisitüamücü caniyutatümaiyamücü. Que mü'ane püta müyutatümaiya nehesie mieme, niyutavicueisitüamücü yemecü.
26 Tevi nai cuiepa mütixuave xüca ti'ivanique, tita ra'ivaqueyu xüca yutatümaiyanique. Titacü tiyutuani tevi, yutucari mücanavaiyarienicü.
27 Yuri Tevi que nemütihücü, necaninuamücü ne'uquiyaripaü nemarivetü neniuqui tuayamete vahamatü. 'Ana nepürapica, yuxexuitü que memüteyuriecai 'anaque 'amecatenapiniyariecuni.
28 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hipatü 'ena memu'uva mepücacuini mexi mecanesixeiyavave Yuri Tevi neye'acacu, neti'aitacacu.

17

Yücü tiyuxexeiyatü que müratüa
(Maricuxi 9:2-13; Rucaxi 9:28-36)

1 Mericüsü 'ataxeime tucari 'anucayacu, Quesusi canivarevitüni Pecuru, Cacuvu, 'ivaya meta Vani, yemuri 'emutevisie yühücüame.
2 Hicü me'ixeiyacacu yücü 'anetü nayeitüarieni. Nayexavatüre taupaü. 'Ixuriquieya tuxatü ratüa hecüariyapaü.
3 Hicü mevaxeiyacacu memasiücütü menacüne Muisexi 'Eriyaxi, hamatüana metenicuxatacaitüni.
4 Hicü Pecuru müpaü tinitahüave Quesusi, Ti'aitame, 'aixüa cani'aneni, 'uva temu'uvacü tame. Xüari pümasinaque 'ena xamaru nemütivevieni haicame, 'ahesie mieme xeime, Muisexisie mieme xeime, 'Eriyaxisie mieme xeime.
5 Taniucacacu cuxi, yapaucua haivitüri müxavatü nivareutinani. Haivitürisie xevitü niutaniuni müpaü 'utaitü, 'Icü caninenivetüni münaqui'eriva, mücücü neninaqui'aca. Xequene'enieca 'iya.
6 Me'i'enieca teyü'üquitüvamete, meniutihüxima'uni cuini mieme memamatü.
7 Quesusi 'aura 'ayaca, varutimayüaca müpaü niutayüni, Xequenanucu'uti xepücaheumamaca.
8 Mehanenieretücüneca, Quesusi xeicüa mepuxei, xeime pücatixaü.
9 Hicü yemurisie me'acanexüaximecacu, Quesusi müpaü tinivaruta'aitüani, Tita xemüte'uxei, xeme xepücatehaxaxatüvani xeime, mexi cuxi müquite vasata neca'anucuquetüarieve, Yuri Tevi que nemütihücü, 'ariqueque xeicüa.
10 Hicü teyü'üquitüvamete müpaü metenitahüave, Mericüte müme 'inüaricü memüte'üquita, titayari müpaü mete'utiyuane quename heuyevese 'Eriyaxi meri munuanicü.
11 Müpaü tinivaruta'eiya, Neuyeveca siepüre 'Eriyaxi meri munuanicü, 'aixüa miyurienicü naime.
12 Ne masi müpaü nepütixecühüave, 'Eriyaxi 'ari caninuani. Mepüca'imaicai me'ixeiyatü, masi que mütivanaquecai yamepiyurie. Yaxeicüata Yuri Tevi que nemütihücü, nepüticuine yamenesiyuriecacu hepaüna.
13 'Ana müpaü mepütehetima teyü'üquitüvamete, Vani Ti'üyame müxatacaicü.

Quesusi que mürenayehüa temaicü müquierixiecai
(Maricuxi 9:14-29; Rucaxi 9:37-43)

14 Mericüsü teüteri yumüiretü mana memu'uvacaisie meta'axüaximecacu, tevi 'aura caniuyani hesüana. 'Utitunumaqueca hüxiena
15 müpaü niutayüni, Ti'aitame 'acu, nenive quenenenimayaca. Püquierixie, cui püyüane. Heiva nativauseni taipa heivata hapa.
16 Neniva'atüirieni 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete. Mepüyutatexi me'enayehüanique.
17 Quesusi müpaü niutayüni, 'Acusü xeme hicü xemümiemete yuri xepücate'erie, yu'iyarisie xepüxamurie. Quepaümexa peuyevese xehamatü nemuyeicanicü, quepaümexa nepüxenevieca. Xequenavitüqui 'uva nehesüa.
18 Hicü Quesusi 'itatiecu cacaüyari 'axa mü'ane minücai, pixünaxü. 'Anatütüri nanayehüiyani temaicü.

19 Hicü teyü'üquitüvamete 'aura me'acüneca Quesusisüa yühücüate müpaü meniutiyuani,
Titayari tete'itatexie tame te'eyenü'anique.
20 Müpaü tinivarutahüave, 'Esiva xeicüa yuri xemüte'eriecü, 'ayumieme xepitatexie.
Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, musitasa 'imüariyaripaü 'esipemecü xeicüa xüca
yuri xete'erieca, xüca müpaü xete'itahüave mücü yemuri mana muve, Queneu'apata 'uma
püta, xe'utiyuatü, mücü niyupatamücü. Xeniquemacacuni naime.
21 Peru yunenevietü yuhaquietü xeicüa caniyüveni meyenü'anicü müpaü mü'ane.

Tavari Quesusi que mütivarutahüavixü que mütimierieniquecai
(Maricuxi 9:30-32; Rucaxi 9:43-45)

22 Mericüsü quepaucua memuyucuxeüri Carereyasie, müpaü tinivarutahüave Quesusi,
Yuri Tevi que nemütihücü, necaniyetuiyamücü teüteri vahesüa.
23 Müme mecanenimiecuni. Hairieca tucarisie necananucuquemücü. Cui
mepüyuhiveriecai müme.

Tumini tuqui 'amüpasie mieme, que mütiuyutua

24 Mericüsü Caperünaume me'u'axüacu, müme tuqui 'amüpasie mieme tumini
memücuxexeürivacai meniu'axüani Pecurusüa. Müpaü metenitahüave, 'Iya xeniu
mütixe'üquitüa tuqui 'amüpasie mieme catiyutua.
25 Hü, pütiyutua, rehüave.
Hicü quita heutahacu 'asicatayüvecacu cuxi, Quesusi müpaü tinitahüave, Que
peticu'eriva Simuni. Que hate mepücuetatüarie cuiepa memütama teva'aitüvamete vahesüa
memüteyutuanicü 'amemüte'apicacü. Te'aitamete vanivema meteyutua, nusu hipatü
mepüteyutua.
26 Pecuru, Xüari hipatü mepüteyutua 'utayücu, Quesusi müpaü tinitahüave, Mericüte,
vanivema mepüxüxüni.
27 Peru tepücavahaxüatüani. 'Ayumieme haracuna quenemie, mana queneucavivi cuaisü.
Que 'anetü meri manuviere quesü, mücü quenanatihani. Pehenutatetapieme mana
tumini pepetaxeiya 'auxüme 'inüariyari tuminiyari. Mücü quenivaye'üi quenivaruta'üitüa
nehesie mieme 'ahesie miemeta.

18

Que mü'ane masi müve'eme
(Maricuxi 9:33-37; Rucaxi 9:46-48)

1 Mericüsü 'ana Quesusisüa meniu'axüani teyü'üquitüvamete müpaü me'utiyuatü, Mer-
icüte, quepaicü masi cuini mieme püve'eme, taheima macave que mütivaxeiya müme
mütiva'aitüa.
2 Quesusi yu'aurie 'itahüaveca nunusi vahüxie nitaqueni.
3 Müpaü niutayüni, Caniseüyeni que nemütixecühüave, ta'aurie xüca xeca'axürieni, türi
vahepaü xe'anenetü xüca xeca'acüne yemecü xepücaheutahaxüani haque müre'aita que
mü'ane taheima macave.
4 Que mü'ane yuhepaüsita 'asica'utaitü mayuyeitüani 'icü nunusipaü, mücü canihücütüni
que mü'ane masi cuini mieme müve'emetüni, taheima macave que mütivaxeiya müme
mütiva'aitüa.
5 Que mü'ane mitanaqui'erieni xeime nunusi 'icüpaü mü'ane nehesüa mümiemecü, mücü
pünesitanaqui'erieni neta.

Teüteri que memütecunuuitüariva
(Maricuxi 9:42-48; Rucaxi 17:1-2)

6 Mesü 'ime mecavavemetetütü yuri memüte'erie nehesie, que mü'ane micunuitüa sepa
xeime, 'aixüa caniyüniqueyu masi xüca mata mahete 'acatütüarienique cüipieyasie, xüca
haramarasie heucahüiyanique meucatevasie.
7 Xüa 'ui que me'itüarieni cuiepa memütama memüyucununuitüvacü. Neuyeveca teüteri
memücunuitüarieni, peru xüa 'ui mücü tevi que mü'ane müvacunuitüani.
8 Xüca 'amama masihecahüpani ya 'a'üca, quenavitequi quenehüva. 'Aixüa caniyümücü
masi pemeutahanicü tucari maxuavesie pemamapurutü pe'ücapurutü, peru 'aixüa
pücayüni huta mamayari huta quetayari pehexeiyatü xüca peheucahüiyani tai yuheyemecü
müta'asie.
9 Xüca 'ahüxi masihecahüpani, quenivayetu'i quenehüva. Masi 'aixüa caniyümücü tapa
xeicüa peheunieretü pemeutahanicü tucari maxuavesie, peru 'aixüa pücayüni naisata
peheunieretü xüca peheucahüiyani xasi taiyariyarisie.

Muxa meuyevecai 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai
(Rucaxi 15:3-7)

10 Yumarima 'aixüa xepücavatave'erieca 'ime memücavavemete, sepa xeime. Müpaü
nepütixecühüave, müme vaniuqui tuayamete yuheyemecü 'amecaniu'uvani ne'uquiyari
taheima macavesüa, mepicühüave.
11 Yuri Tevi nehücütütü que nemütinua, nevatavicueisitüanique memeuyexürie, 'ayu-
mieme necaninuani.
12 Que xetecu'eriva. Tevi xüca xei sienituyari varexeiyani yumuxasi, xüca xevitü müme
heuyeveni, hipame cativacu'eirieni hürisie nauca teviyari heimana tamamata heimana
'atanaucame, cativaumie meuyeve.
13 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca 'acu heitaxeiya, mücücü niyutemavieca
cuini mieme, que mücatiyutemavie memücaheuyexüriecai vacü nauca teviyari heimana
tamamata heimana 'atanaucame vacü.
14 Müpaü yaxeicüa xe'uquiyari taheima macave pücayuvaüriya meuyevenicü sepa xevitü
'icü memücavavemete.

Que müreuyevese müreiyehüvirienicü yu'iva
(Rucaxi 17:3)

15 'A'iva xüca 'axa masi'uyurieni, mana quenemie yaquetineutahüavi yühücüate xeti'utü
'ecü 'iya. Xüca masi'u'enieni, 'a'ivatütü pühücütüni xeyunaqui'erietü.
16 Me xüca camasi'u'enieni, xeime quenanuvitüqui ya yuhutame, tehecüatamate vani-
uquicü naitü niuqui müseirecü, yuhutame ya yuhaicame vaniuquicü.
17 Müme xüca cavaru'enieni, yaquetinivarutahüavi memüyutixexeüriva. Xücate
cavaru'enieni memüyutixexeüriva, que mü'ane tanuivarisie mücamiemepaü quetineuxeiya,
tiyucuamanamepaü.
18 Caniseüyeni que nemütixecühüave, tita xemücatetaunie 'ena cuiepa, mücü
pücatitauniyarieni taheimata, tita xemütetaunie 'ena cuiepa, mücüta pütitauniyarieni
taheimata.
19 Tavari caniseüyeni que nemütixecühüave, yuhutatü xeme xeyu'enietü xüca yaxeicüa
xeteyumaica 'ena cuiepa tita xemütetavauni hepaüsita, sepa que mütitita, ne'uquiyari
taheima macave müpaü catinixepitüamücü.
20 Haque yuhutatü yuhaicatü memeyuxeürie menesitahüaveque, mana nepuyeicani
vasata.
21 Hicü Pecuru 'aura 'ayaca müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quepaümexa nepüreiyehüvirieni
ne'iva, 'axa nesiyurieyu. 'Atahutamexa va'atü.
22 Quesusi müpaü tinitahüave, Ne 'atahutamexa nepücahaine, masi haica teviyari
heimana tamamata heimana 'atahutamexa püta.

Tevi mücayuvaüriyacai müreiyehüvirienicü xeime

23 'Ayumieme nepaine, 'ipaü catini'aneni ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave.
Tevi yucuiepa müti'aitametücai müpaü pütiuta'ai, te'uximayatametemama 'amemüte'apicacü
tita müreuyevecai.
24 Mericüsü müpaü tisutüacu vavavirietü, xevitü hesüana pü'atüarie, meuyevecai xei
miriyari miriyari 'inüariyari 'amürapicacü tumini.
25 Mücaheixeiyacaicü cümana mütiyutuanicü, mücü ti'aitame müpaü pütiuta'ai mütuiyacacü
tevi, 'üyayata türiyamamata piniteyata, mücü tuminiyaricü 'amürapiniyarienicü.
26 Hicü hetüana niutihüximaqueni ti'uximayatame müpaü 'utaitü, Quenenecuevieca cueri-
etü, nai nepürapica.
27 Hicü mücü ti'uximayatame cusiyarieya 'inenimayatü nixüna, reiyehüviri tita
müreuyevecai.
28 Mericüsü ti'uximayatame heyaca neitaxeiya yuhepaü 'aneme ti'uximayatame.
Peuyevecai 'iya xei sienituyari 'inüariyari xeicüa mi'üitüanicü. Cüipitüana 'iviyaca müpaü
tinitahüave, Queneneu'üitüa tita müreuyevese pemürapinecü.
29 Hetüana niutihüximaqueni hepaüna 'anetü ti'uximayatame, müpaü 'utaitü,
Quenenecuevieca cueritü, nai nepürapica.
30 Mücü pücayuvaüriyacai, masi tiniuta'aita casariyanata manutahüiyanicü mexi carapive-
cai tita müreuyevecai.
31 Mericüsü hepaüna me'anenetü te'uximayatamete hipatü me'ixeiyaca que mütiuyuri,
cuini mieme meniyutihiverieni. Mehecüneca, que mütiuyü nai metenitaxatüani yucusiyari.
32 Hicü cusiyarieya 'itahüaveca müpaü tinitahüave, Cari 'axa pepütiuca'iyari. Camü ne
nemareuyehüviri tita müreuyevecai pemürapinecü naimecü, yapemutayücü.
33 Caricuta müpaü careuyevecai 'ecütari peminenimayacacü 'iya 'ahepaü
müti'uximayatame, yaxeicüa que nemümatiunenimayataxü ne.
34 Cusiyari ha'atü yemecü niyetuani teyu'uximatüvamete vahesüa mexi carapivecai tita
müreuyevecai naime.

35 Yaxeicüata ne'uquiyari taheima macave püxeyurieni xüca yuxexuitü 'aixüa 'iyaricü xecatevareuyehüvirivani yu'ivama.

19

Quesusi que müti'üquitacai, memücu'eiriva vaxatatü
(Maricuxi 10:1-12; Rucaxi 16:18)

1 Mericüsü Quesusi 'inüca 'icü niuqui, Carereya cuieyarisie niuyupata, Cureya cuieyarisie neyani Curutani hatuxameyari 'anutaüye.
2 Teüteri yumüiretü meniveiyacaitüni. Mana nivaranayexürüvacaitüni.
3 Mericüsü Pareseusixi hesüana meniu'axüani me'ita'inüataque müpaü me'utiyuatü, Titauniva yü'üya mücu'eirienicü naimecü.
4 Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Müpaü xecate'iterüvavave, mücü matüaripai müvarunetüa, 'uquitüme 'ucatüme müvarutivevi.
5 Müpaü niutayüni, 'Ayumieme 'uqui niyupatamücü, yu'uquiyari yuvarusi vahesüa niyeyeimücü, yü'üyasie tiniviyamücü püta. Memüyuhutacai xei vaiyari mecanacünicuni meyuxevitü, cananuyüneni.
6 'Ayumieme mecaniyuxevini, mepücayuhutari, xei vaiyari mehümetütü. 'Ayumieme Cacaüyari müvarutaxeviriyaxücü, tevi pücavataxüriexüani.
7 Peru müme müpaü metenitahüave, Mericüte, xüca müpaü 'aneni, titayari Muisexi müpaü tiu'aitaxü xapa 'eiriya hepaüsita mihuritüanicü micu'eirienicü.
8 Mücü müpaü tinivarutahüave, Muisexi yu'iyarisie xemü'itutupecü canixe'utaunieni xemüvacu'eirienicü yü'üitama. Peru matüaripaitü müpaü cacani'anecaitüni.
9 Ne masi müpaü nepütixetahüave, que mü'ane micu'eirieni yü'üya, mitivitüni xeime, mücü canicumaüvamücü que mü'ane mücayü'üya xeime cünaya mühücücü, me xüca 'uca mü'üyayatücai 'icumayüaveni xeime mücayücüna meri xeicüa, picu'eirieni. Que mü'ane meta mitivitüni mücu'eiriva, mücüta nicumaüvamücü xeime 'üyaya.
10 Hicü teyü'üquitüvamete müpaü metenicühüaveni, Cari xüca müpaü 'aneni 'uqui 'ucamatü que mütivaiyacü, 'aixüa cani'aneniqueyu masi xüca caneüquenique.
11 Mücü müpaü tinivarutahüave, 'Icü niuqui yunaime vahesie pücamieme. Müme müpaü memütepitüarie, müme vahesie xeicüa canimiemetüni.
12 Hipatü mepücaneüquivave müpaü me'anenetü memutinuivaxücü. Hipatüta mepücaneüquivave müpaü me'aneneme teüteri memüvarayeitüacü. Hipatüta yücümana mepücaneüquivave, yamütiyünicü que müti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Que mü'anesie mümieme 'icü, hesiena quetinaqueni.

Quesusi que mutayü türi vahesie mieme 'aixüa memü'itüarienicü
(Maricuxi 10:13-16; Rucaxi 18:15-17)

13 Mericüsü 'ana türi meni'atüarieni hesüana, vahesie 'utimeme müyutanenevienicü, peru teyü'üquitüvamete menivarutate'acaitüni.
14 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xequenivapitüaca türi, xepücavanenaca nehesüa memü'axenicü. Müya memü'anene catiniva'aitüvametüni que mü'ane taheima macave.
15 Hicü vahesie 'utimeca neyani.

'Uqui müxicutücai
(Maricuxi 10:17-31; Rucaxi 18:18-30)

16 Hicü 'uqui hecuatü hesüana ninuani müpaü ticühüavetü, Ti'aitame 'acu, tita reuyevese 'aixüa nemütiyurienicü, tucari mücaxüve nemexeiyanicü.
17 Müpaü tinita'eiya, Titayari peneticu'ivaviya tita 'aixüa müti'ane hepaüsita. Que mü'ane 'aixüa mü'ane yuxevitü 'apuyeica Cacaüyaritütü. 'Ayumieme xüca peheutahamücü tucari maxuavesie, yaquetinecamieni que müti'aita.
18 Rehüave, Que mü'ane 'aisica 'acu. Quesusi rehüave, Müpaü manuyüne, pepücati'amemivani pepüca'icumaüva xeime 'üyaya, pepücatinavayani, peti'itavatü pepücatihecüatani,
19 quetinivareuyehüvirieca 'a'uquiyari 'avarusi, quenenaqui'erieca 'ahepaü tevi que pemüti'anaqui'erie manuyüne.
20 Hicü 'uqui müpaü tinitahüave, 'Icü naimesie yanepüticamie temaicüyaripai. Tita cuxi reuyevese.
21 Quesusi müpaü tinitahüave, Xüca pe'avaüriyani pemaye'anicü, quenemie, quetineutua 'apini, quetinivarumicua memümamave. Müpaü petiyurieme vaüca pepeucaqueni taheima. 'Ana pe'ayame nehesie quetineuviya.
22 Hicü 'uqui 'icü niuqui 'u'enieca neyani yuhiverietü, vaüca mürexeiyacaicü.

23 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, canicuaniveni xicu maye'anicü müti'aitüvametünicü que mü'ane taheima macave.
24 Tavari müpaü nepütixecühüave, que mütıcuanive xicu maye'anicü Cacaüyari müti'aitüvametünicü, masi pücacuanive cameyu manuyehanicü 'ivipame hüxieyasie.
25 Me'u'enanaca teyü'üquitüvamete yeme meniuhüxiyani. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Xüca müpaü 'aneni, quepai püyüve mütavicueisitüarienicü.
26 Hicü Quesusi vaxeiyatü müpaü tinivarutahüave, Teüteri mepücayüvave, peru Cacaüyari naimecü caniyüveni.
27 Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Camüsü tame tepeicü'eiri naime 'ahesie tepüteviya. Mericüte, tita tetehexeiyani tame.
28 Quesusi müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xeme nehesie xemüteviya, quepaucua cuie mühecuasie temü'axüani, Yuri Tevi nehücütütü quepaucua ne'uvenisie nemayerüni neti'aitatü visi ne'anetü, 'ana xemeta 'isücate xecanacünicuni. Tamamata heimana huta 'uveniyarisie xe'ayaxeme xecateniva'aitüacacuni teüteri tamamata heimana yuhutame nuivarite 'Ixaherisie memüyecü.
29 Que mü'ane micu'eiri yuqui yu'ivama 'uquisi 'ucari, yu'uquiyari yuvarusi yunivema yucuie, xüca varucu'eirieni nehesüa mümiemecü, mücü cuini mieme masi varexeiyatü canayeimücü, tucari mücaxüve hexeiyatü payani.
30 Yumüiretü hicü miemete memümexüacate 'imatüremete mecanacünicuni, 'imatüremete mexüacate mete'acüne.

20

Caxie haraverita memüte'uximayacai

1 'Ipaü catini'aneni ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Tevi quiecame ximeri meri neyani vata'inienique te'ivamete haraveritana memüteta'ivacü caxie hepaüsita.
2 Müpaü tivarutahüavecu xei tucarisie mieme que mütiyutuacai, meniuyuvaüriya, nivarenü'ani yuharaverita.
3 Hicü 'anatinecu heyaca nivaruxeiya hipame quiecari hixüapa memüti'ucai mecate'ivatüvetü.
4 Müpaü tinivarutahüave, Xemeta haraverita xequenehu. Que mütiheiserie nepütixepitüani. Hicü menecüne.
5 Mericüsü tavari heyaca tuca tavarita cüa caviecacu yaxeicüa pütiuyuri.
6 Hicü 'acayunirümecacu neyani. Hipameta nivarecaxeiya mana meti'ucame. Müpaü tinivarutahüave, Titayari 'uva xeteti'u tucaricü xecate'ivatüvetü.
7 Müme müpaü metenitahüave, Tevi pücatasita'inieve temüteta'ivacü. Müpaü tinivarutahüave, Xemeta haraverita xequenehu. Que mütiheiserie, yaxepütepitüarieni.
8 Mericüsü 'ucutaicairecu haraveri cusiyari müpaü tinitahüave yuparevivame, Te'ivamete quenivaretahüavi, quenivare'üitüani va'ivarica xique miemetexi meri, 'ariqueque ximeri miemetexi.
9 Hicü müme 'acayunirümecacu memutahüavarie me'u'axüaca xei tucarisie mieme meniuta'üitüarieni yuxexuitü.
10 Müme matüari memutahüavarie me'u'axüaca, müpaü mepütecu'erivacai vaücava masi memü'üitüarieniquecaicü, peru mümeta yaxeicüa xei tucarisie mieme meniuta'üitüarieni yuxexuitü.
11 Me'itanaqui'erieca yu'ivarica, menitiniuquimani haravericame
12 müpaü me'utiyuatü, Camü 'ime 'imatüriecaque memu'axüa xei hurayari mepuyuri xeicüa caricuta yaxeicüa pepütivarupitüa tahepaü, sepa tame temüte'ucacucuinecai tucaricü, sepa temücuaxiyatücatei xüripa tame.
13 Mücü 'ita'eiyaca xeime müme müpaü niutayüni, Nehamicu 'axa nepücamasi'uyuri. Pecatiu'avaüri que nemainecai xei tucarisie mieme que memütinetuacai.
14 Quenanu'üi 'atumini, quenemie. Nepünevaüriya nemi'üitüanicü 'icü 'imatüreme que nemümatiu'üitüa 'ecü.
15 Catitauniva müpaü nemütiyurienicü nepinicü que mütinaque. Nusu 'axa pepünetiuxei 'ecü 'aixüa nemütiuca'iyaricü.
16 Müpaü yaxeicüa müme hicü memü'imatüremete, 'ana mexüacate mecanacünicuni, mexüacate 'imatüremete mete'acüne. Yumüiretü meputa'inierie, peru hipatü xeicüa mepanayexeiyarie.

Tavari Quesusi que mutayü que mütimierieniquecai
(Maricuxi 10:32-34; Rucaxi 18:31-34)

17 Mericüsü Quesusi Querusareme quepaucua mumiecai, yateva nivarevitüni Tamamata Heimana Yuhutame yühücüame. Mana huyeta müpaü tinivarutahüave,
18 Neuxei, Querusareme tepeutiyune hicü. Yuri Tevi que nemütihücü necaniyetuiyamücü mara'acate memühüritüarie vahesüa, müme 'inüaricü memüte'üquita vahesüa. Va'isücate menesita'ivaviyayu necanimieriemücü.
19 'Ana meneniyetuacuni müme memücatateüterima vahesüa nemünanaimarienicü nemücuveiyaxüanicü curuxisie nemümierienicü. Hairieca tucari 'aye'ayu necananucuquetüariemücü.

Cacuvu Vanimatü que memüte'itavaviri
(Maricuxi 10:35-45)

20 Mericüsü hicü Severeu nivemama vavarusi hesüana ninuani yunivema varavitütü. Niutihüximaqueni hetüana tixaütü titavarienique.
21 Mücü müpaü tinitahüave, Tita pereuyehüva. Rehüave, Müpaü queneutayüqui, 'icü nenivema yuhutatü memayaxecü xevitü 'aserieta xevitü 'a'utata quepaucua peti'aitatü pemayani.
22 Quesusi müpaü tinivarutahüave, 'Asixepücatemate tita xemütecu'ivava. Nehepaü xete'ucacucuinetü xeteyüvave xemenu'ienicü tita nemüranu'ieni ne, nehepaü xeteyüvave xema'ivarienicü, tevi que müranucanamiepaü hacü quepaucua muca'üyarie. Tepüyüvave mete'icühüave.
23 Müpaü tinivarutahüave, Yemecü nehepaü xepüte'ucacucuineni xe'i'ietü tita nemüranu'ieni, xeca'üyarietü nemüca'üyarienipaü. Peru heiserie nepücahexeiya nemüxepitüanicü ni neserieta xeniu ni ne'utata xemutiyaxecü. Masi müme xeicüa ne'uquiyari micuha'aritüa vahesie mieme, yamecatenipitüariecacuni müme püta.
24 Hicü hipatü tamamata me'u'enanaca menivarutixeümani yuhutame yu'ivamacame.
25 Hicü Quesusi yu'aurie varutahüaveca müpaü niutayüni, Xeme müpaü xepütemate, müme nuivarite vasata memüte'aitamete, müme meteniva'uxitüaca mete'aitatü. Vavemete heiserie mecanexeiyani vahepaüsita que memüteyurieni.
26 Müpaü pücatiyüni xeme xesata. Que mü'ane xeme xesata ve'eme mayaniqueyu, mücü yunaime xeparevivame canayeimücü.
27 Que mü'ane mexüacame mayaniqueyu xesata, yunaime xehesie mieme ti'uximayatü canayeimücü.
28 Yaxeicüa Yuri Tevi nehücütütü que nemütinua, nemüpareviyanicü nepücanua, masi hipame nevaparevienique püta necaninuani, netucari nemüyetuanicü yumüireme vahesie mieme, nevaxünaque.

Que memüte'anutanenierixü yuhutatü me'acücüpetü
(Maricuxi 10:46-52; Rucaxi 18:35-43)

29 Mericüsü Quericusie me'ayecünirümecacu, yumüiretü teüteri meniveiyacaitüni.
30 Yuhutatü me'acücüpetü mana menicatecaitüni huye tesita. Hicü me'u'enanaca quename 'anuyeyaniquecai Quesusi, meniutihivani müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame 'acu Raviri pemünu'aya, quetanenenimayaca.
31 Teüteri menivarutitieni cayuvatü memütetenicü. Müme masi vaüca meniutihivatücüne müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame 'acu, quetanenenimayaca, Raviri pemünu'aya.
32 Hicü Quesusi mana 'utaqueca nivarutahüave. Müpaü niutayüni, Que tixenaque müpaü nemütiyurienicü xehesie mieme.
33 Müpaü metenitahüave, Ti'aitame 'acu, tepanutanenierequeyu.
34 Hicü Quesusi vanenimayatü nivaramayüaxüani vahüxita. Yapaucua menanutaneniere, menenucuveiya mümeta.

21

Querusaremesie que müreutaha
(Maricuxi 11:1-11; Rucaxi 19:28-40; Vani 12:12-19)

1 Mericüsü Querusaremesie meni'axüaximecaitüni. Vetüpaquesie nuaca Huriva Mati'u yemuriyaritüa, Quesusi nivarenü'ani teyü'üquitüvamete yuhutame
2 müpaü tivarutahüaveca, Quiecari 'anutaüye mucumasie xequenehu. Cuitü xecanivaretaxeiyacuni puxu macuvie nu'ayamame. Xevaracuxüname xequenivarahapani nehesüa.
3 Xevitü xüca xeta'ivaviya, müpaü xepüte'itahüave, Ti'aitame püvareuyehüva. Cuitü püvaranü'ani.
4 Müpaü tiniuyüni maye'anicü que mutayü Cacaüyari, tixaxatame müpaü 'utainecacu,
5 Müpaü quetinetahüavi Siyuni müracuteva quiecame,
Neuxei, que mü'ane mümati'aitüa 'ahesüa canamieni
Ca'ayu'eriyatü, puxusie 'acaitü

Puxu nunusisie 'anutiyerüme.
6 Hicü teyü'üquitüvamete mehecüneca, müpaü mete'uyurieca que mütivaru'aitüa Quesusi,
7 puxu meneyehana, nu'ayari. Yü'ücari me'anutiveracu puxusie, nanutiyerüni.
8 Yumüiretü teüteri huyeta meni'itüaximecaitüni yü'ücari, hipatü cüye mamateya meheucuvitequetü meni'itüaximecaitüni huyeta.
9 Teüteri yumüiretü memuhaitütüacai memu'imamatücai meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Aixüa cani'aneni Raviri Nu'aya, 'aixüa queticuniuvani que mü'ane mamie Ti'aitamesüa miemetütü hepaüsita, 'aixüa cani'aneni que mü'ane taheima macave.
10 Hicü Querusareme heutahacu yunaitü quiecatari menanucu'uni müpaü me'utiyuatü, Quesü püpaicü 'icü.
11 Teüteri müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Icü catinixaxatametüni Quesusitütü, Nasareti quiecame Carereya cuieyarisie.

Que mütiʼiti tuqui 'amüpa
(Maricuxi 11:15-19; Rucaxi 19:45-48; Vani 2:13-22)
12 Mericüsü Quesusi Cacaüyari tuquieya 'amüpata neutahani curaruta. Nivaranuyeveiya yunaime memütetuacai memütenanecai mana curarutapai. Tumini patamete vamexate natixürieni, cucuruxi vatuayamete va'üpari ratixüri.
13 Müpaü tinivarutahüave, 'Ipaü catine'uca, Nequi nenevieri quiyari canimarivacamücü, 'anuyütü, xemesü masi terü xecanayeitüani haque tenavayamete memeyu'avieta.
14 Hicü tuqui curaruyarita 'uvecacu, memacücüpecai memühurietücatei hesüana meniu'axüani, nivaranayexürieni.
15 Hicü mara'acate memühüritüariecai mümeta 'inüaricü memüte'üquitacai, me'ixeiyaca marivemecü que mütiyurienecai, mevaxeiyatü türi meta tuqui curaruyarita memutihivacai, 'Aixüa cani'aneni Raviri Nu'aya me'utiyuatü, müme meniuyeha'ani.
16 Müpaü metenitahüave, Cari pecati'ena que memutiyuane 'icü. Quesusi müpaü tinivarutahüave, Hü. Cauca hasuacu xeca'iterüvavave 'icü,
Türi memüsiseve vatetasie
Niuqui 'aixüa mü'ane
Nepüvayenetüani nehepaüsita,
maine.
17 Hicü varucu'eirieca, quiecarisie nivayeyani Vetaniyapai. Muva necateitüni.

Que mütiuniu, 'axa mü'itüarienicü xapa mücatacacai
(Maricuxi 11:12-14, 20-26)
18 Mericüsü ximeri tavari quiecarisie yemieximetü neuhacamücücaitüni.
19 Xapa cüyeyari 'uxeiyaca huye tesita 'uveme, hepana neyani. Tixaü pücatiutaxei hesiena, xavari xeicüa. Müpaü tinitahüave xapa, Tavari pepücatacaca. Yapaucua niutavani xapa.
20 Me'ixeiyaca teyü'üquitüvamete menihüxiyacaitüni müpaü me'utiyuatü, 'E'e, quetü, yapaucua putava xapa.
21 Quesusi müpaü tivacühüave, Caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca yuri xete'erieca, xüca xe'iyari cayuhutani, que mütiuyü xapa hepaüsita, müpaü xepüteyurieca xemeta. Mücü meta, sepa müpaü xemüte'itahüave yemuri mana muve, Queneu'apata, haramarasie queneu'ahüva, xe'utiyuatü, müpaü pütiyüni.
22 Sepa que mütitita, nai xemütetavauni xeyunenevietü, xüca yuri xete'erieca, xeheixeiyatü xepacüne.

Quesusi heiserie que mürexeiyacai
(Maricuxi 11:27-33; Rucaxi 20:1-8)
23 Mericüsü tuquipa heta'acu mara'acate memühüritüariecai teüteri va'uquiyarima yunaitü 'aura menacüne ti'üquitacacu. Müpaü meniutiyuane, Heiserie haque pemieme pemeixeiya 'ipaü pemütiyurienecü. Quepai 'icü heiserie masi'upitüa.
24 Quesusi müpaü tivaruta'ei, Neta tixaütü nepütixeta'ivaviya. Xüca xenesita'eiya, neta yanepütixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya yanemütiyurienecü.
25 Tamüsü Vani quepaucua müti'üyanecai, haque pemiemetücai 'üyaricaya. Taheima macave pipitüa, teüteri nusu mepipitüa. Mümeri niuqui menixüatüacaitüni müpaü meteyücühüavetü yunaitü, Xüca tame müpaü te'utiyuaneni quename taheima macave 'ipitüa, mücü müpaü pütaticühüaveni, Mericüte, titayari yuri xecate'ita'eriri.
26 Mesü xüca müpaü te'utiyuaneni quename teüteri me'ipitüa xeicüa, camü tepüvamacaxe teüteri. Yunaitü Vani tixaxatametüme mepü'erie.
27 Hicü Quesusi müpaü meteniuta'eiya, 'Asitepücatemate. Mücüta müpaü tinivarutahüave, Mericüte, neta 'asinepücatixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya yanemütiyurienecü.

Tevi nivemama yuhutame va'üxasi hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

28 Perusü que xetecu'eriva. Tevi yunivema nivarexeiyacaitüni yuhutame. Xeimesüa
nuaca müpaü tinitahüave, Nenive 'acu, hicü quetine'uximayatamie haraverita.
29 'Iya rehüave, Nepücanevaüriya. 'Ariquesietü yücü tiyutihüaveca neyani.
30 Mericüsü 'arique 'ivayasüa nuaca yaxeicüa tinitahüave. 'Iya, 'Au ne'uquiyari 'utayüca,
pücahetüa.
31 Mericüte, que mü'ane mücü 'icü yapüticatüa 'uquiyarieya que mütinaquecai. Müpaü
mete'icühüave, Matüari mitahüavixüsietü. Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Niuqui
caniseüyeni que nemütixecühüave, 'asita müme memüteyetuiriyari cuviyexunu tuminieya,
'ucari meta tuminicü memüyuvitünüa mecanixe'anuhaitüiyacuni memaye'axüanicü Ca-
caüyari mütiva'aitüvametünicü, xeme pücatixaü.
32 Vani xehesüa ninuani huye xexeisitüanique, tixecuxaxatüvatü heiseriemecü yax-
emütecahunicü. Yuri xepücate'uta'eri hesiena, peru 'asita müme memüteyetuiriyari cuviyex-
unu tuminieya, 'ucari meta tuminicü memüyuvitünüa müme yuri meteniuta'eriecaxüani
hesiena. Xeme masi xete'uxeiyaca que mütiuyü, ni 'ariqueque xepücatehayevacai que
xemüteyuriecai, yuri xepücate'uta'eri hesiena.

Te'üviyamete 'axa teyuruvamete
(Maricuxi 12:1-12; Rucaxi 20:9-19)

33 Xeimeta 'üxasi xequene'enieca xemüteyü'üquitüacacü. Quiecame haraveri niutave-
vieni. Caxie 'uca'uitüaca nicurarutüiya, caxie püname nivati'inieni, 'e'utevime niutavevieni
neniereme, capa caxie 'ucacuaiyanicü.
Te'üviyamete nivaruhüritüani vacuetatüatü, teva retüa.
34 Mericüsü ticuaximecacu, yuhesüa miemete te'uximayatamete nivarenü'ani
te'üviyamete vahesüa memenutünicü 'icuaxi cusiyarisie mütinaquequecaicü.
35 Te'üviyamete masi mevarutiviyaca te'uximayatamete hesüana memeyecü, xeime meni-
ucuvaxüani, xeime mete'umi, xeime mete'utituaxixü.
36 Hicü hipame tavari nivareyenü'axüani te'uximayatamete yumüireme masi. Yaxeicüa
mepüvaruyuri.
37 'Imatürieca vahesüa neinü'ani yunive müpaü 'utaitü, Xüari meteneiyehüviriecuni
nenive.
38 Hicü te'üviyamete nu'aya me'uxeiyaca müpaü meniutiyuanecaitüni, Camüsü 'icüsie 'ari-
queta catininaquimücü cusiyari pinieya. Cümü tepimieni, tepiviya tita hesiena mütinaque
'arique.
39 Me'iviyaca haraveri vari meneicahüani mepimi.
40 Mericüte, quepaucua munuani haraveri cusiyari, que vayurieni te'üviyamete müme.
41 Müpaü metenitahüave, 'Axa 'anemecü nivatixütüamücü 'axa memüte'uyuricü müme,
hipame püta nivahüritüamücü te'üviyamete, 'icuaxiyari memiyetuirieni cusiyari quepau-
cua tucari maye'ani.
42 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Hasuacu xecate'ititerüvavave 'utüarica xapa-
yarisie que maine,
Mücü tete memutixani'eri qui vevivamete
Mücü 'isiquina titutuicame nayani.
Ti'aitame müpaü catiniuyurieni.
Canimariveni que temüte'ixeiya,
manuyüne.
43 'Ayumieme müpaü nepütixecühüave, xepücapitüarieni xeme xemeixeiyanicü Cacaüyari
tixe'aitüvametüme. Hipatü püta 'icuaxiyari memütixuavitüani yamecatenipitüariecacuni xei
nuivariyari.
44 Xüca 'iya tetesie 'ucaveni pütimure. Xüca hesiena 'ucaveni tete, pitapüna.
45 Hicü mara'acate memühüritüariecai Pareseusixi vahamatü me'i'enieca 'üxasieya, müpaü
metenimaicaitüni müvaxatacaicü müme.
46 Metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyacü, peru 'asimepücate'uyuri mevamacatü
teüteri. Müme müpaü mepütecu'erivacai quename tixaxatame hücütücai Quesusi.

22

Neüquiya 'ixüarariyari 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

1 Mericüsü Quesusi tavari 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü,
'Ipaü catini'aneni ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave.
2 Tevi yucuiepa müti'aitametücai neüquiya 'ixüarariyari niutavevieni yunivesie mieme.
3 Yuhesüa miemete te'uximayatamete nivareutanü'axüani memüvatahüavecü müme
meripai memuta'inierie neüquiyacü. Müme memuta'inierie mepücayünecai memacünecü.

4 Tavari tivareutanü'axüa te'uximayatamete hipame müpaü tivarutahüaveca,
Memuta'inierie müpaü xequetenivaretahüavi, Neuxei, ne'icuai 'apürapine, turusixi
mete'ucui'ivaxü, vacaisixi meta memüvaiyatüca xemütecuanicü, nai pütiha'arisie.
Xequenacüni neüquiyapa.
5 Memuta'inierie me'itave'erietü masi meneutayeixüani xevitü yuvaxata, xevitüta yu-
tienitapai.
6 Hipatüta mevarutiviyaca te'uximayatametemama, 'axa mepüvaruyuri mepüvarucui.
7 Hicü ti'aitame niuyeha'ani. Varenü'acu cuyaxi yuhesüa miemete menivarutixütüani
müme teyumemivamete, vaquiecari mete'utataiyaxü.
8 'Ana müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete te'uximayatamete, Neüquiya
pücuha'arisieri peru memuta'inierie 'aixüa mepücate'u'iyaricai.
9 'Ayumieme xequeneutayeixüa huye manuyehanesiepai. Yunaime xemüvaretaxeiya
xequenivareta'ini neüquiyapa.
10 Mericüsü te'uximayatamete huyeta meheutayeixüaca menivarucuxeürieni
yunaime memüvaretaxei 'axa teyuruvamete 'aixüa teyuruvamete yunaime. 'Ixüaramete
mecanihüpünecaitüni haque neüquiya meveviya.
11 Mericüsü ti'aitame mana heutahaca vaxeiyaque 'ixüaramete, tevi niuxeiya mana
'acaime neüquiyapa mieme 'ixuriqui müca'anacatücücai.
12 Müpaü tinitahüave, Nehamicu 'acu, quepaütütü 'uva pepataha neüquiyapa mieme
'ixuriqui peca'anacatütü. Mücü cayuvatü tinicateitüni.
13 Hicü ti'aitame müpaü tinivarutahüave yuparevivamete, Xequenanahüa 'ücateyasie
mamateyasie, xequenanuyehüva tacua yüvipa. Mana pütasuacani püyutaqueveni.
14 Yumüiretüsü meputa'inierie, peru hipatü xeicüa mepanayexeiyarie.

Cuviyexunu tuminieya
(Maricuxi 12:13-17; Rucaxi 20:20-26)

15 Mericüsü Pareseusixi menecüne. Mepuyu'eni que memüte'iviyacü niuquieyasie.
16 Hicü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete menivarenü'ani hesüana, hipame
meta Herurexisie memüteviyacai, müpaü memüte'itahüavecü, Neuxei ti'üquitame tame
müpaü tepütemate 'ecü yuri pemutainecü, Cacaüyari huyeya hepaüsita pemüti'üquitacü
que mütivaiyacü, pemüca'acuerivayuriecü sepa xevitü que mütiyücühüave, yücü
pemücativaxeiyacü teüteri.
17 Hicümüsüari, yaquetatineutahüavi que pemüticu'eriva. Ti'aitame Sesaxi tumini que
mütivava cuviyexunusie mieme, titauniva mütiyutuanicü, pücatauniva nusu.
18 Quesusi timaitü 'axa que memiyuriecucai müpaü niutayüni, Cari yacü xeicüa xepüyüa.
Titayaricutaxi xenete'inüatatüve.
19 Tumini para xequeneneuxeisitüa xeime cümana mütiuyutua. Müme xei tuminiyari
meni'üitüani.
20 Hicü müpaü tinivarutahüave, Quepai ramu'u püra'uxa, quepai püra'utüarica 'icü.
21 Mete'icühüave, Sesaxi. Hicü müpaü tinivarutahüave, Mericüte, tita Sesaxisüa
mütimieme xequetenapinirieca Sesaxi, tita Cacaüyarisüa mütimieme, xequetenapinirieca
Cacaüyari.
22 Me'i'enieca meniuhüxiyani. Hicü me'icu'eirieca menecüne.

Que memüte'ita'ivaviyaxü, müquite que memüte'anucu'uni hepaüsita
(Maricuxi 12:18-27; Rucaxi 20:27-40)

23 Mericüsü mücü tucarisie Saruseusixi hesüana meniu'axüani. Müme müpaü
pütivaniuquitücai quename meca'anutaneniere müquite. Hicü müpaü metenita'ivaviya,
24 Ti'üquitame, Muisexi müpaü niutayüni, tevi xüca 'umüni türi cavarexeiyatü, 'ivaya
nitivitümücü yucue, türi nivativevimücü 'ivaya mumüpaü memütetetevacacü.
25 Mericüsü tahesüa 'amenititecaitüni yu'ivamatü 'atahutatü. Vamasi 'utineüqueca ni-
umüni. Türi mücavarexeiyacaicü, yü'üya caniucu'eirieni mutaya mitivitünicü.
26 Mutaya yaxeicüa tiniuyurieni, 'itivitüca niumüni, 'utümana mieme meta, 'atahutatü
yunaitü.
27 'Imatüriecaque niumüni 'uca.
28 Mericüte quepaucua xeniu memanucu'uni, 'atahutatü memitivitü, que mü'ane ra'üya
pürayani.
29 Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Xepuyuyari xemüca'imatecü 'utüarica xapayari que
maine, 'asixemücatematecü Cacaüyari que mütitürücaüye.
30 Quepaucua memanucu'uni mepücaneneüqueni mepücaviquieca, masi Cacaüyari ni-
uquieya tuayamete vahepaü mepü'aneneni taheima.
31 Müquite que memüte'anucu'uni que müre'uxa cauca hasuacu xeca'iterüvavave tita
mütixe'utahüavixü Cacaüyari müpaü 'utaitü,

32 Ne 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu necanivacacaüyaritüni, manuyüne. 'Ayumieme müquite pücavaxata, quename vacacaüyari haitü. Memayeyuyuri püta vacacaüyari caniyuxatani, sepa memucui.
33 Me'u'enanaca teüteri, menihüxiyacaitüni 'üquisicayacü.

'Aitüarica müve'eme
(Maricuxi 12:28-34)

34 Mericüsü Pareseusixi me'u'enanaca que mütivarunütüa Saruseusixi meniuyucuxeürieni 'axeicüa.
35 Hicü xevitü müme 'inüari niuquiyari mümaicai nita'inüata müpaü ticu'ivaviyatü,
36 Ti'üquitame 'acu, que mü'ane 'aitüarica masi peuyevese 'inüari niuquiyarisie mieme.
37 'Iya rehüave, Quenenaqui'erieca Ti'aitame mü'acacaüyari, nai que pemütiuca'iyari, nai que pemüti'amate, nai que pemüticu'eriva, manuyüne.
38 'Icü 'aitüarica masi yemecü caneuyeveca, cananuhaitüaca.
39 'Utümana mieme hepaüna cananuyüneni, 'Ahepaü tevi quenenaqui'erieca que pemüti'anaqui'erie, 'anuyütü.
40 'Icü niuqui hutatü canenucutuica 'inüari niuquiyari texaxatamete vaniuqui naime.

Cürisitu quepai püranive, que mütivaruta'ivaviyaxü
(Maricuxi 12:35-37; Rucaxi 20:41-44)

41 Mericüsü Pareseusixi memuyucuxeürie Quesusi nivaruta'ivaviya
42 müpaü 'utaitü, Que xetecu'eriva Cürisitu hepaüsita. Que mü'ane püraxiüyari. Müpaü mete'itahüavixü, Raviri canixiüyarieyatüni.
43 Müpaü tinivarutahüave, Mericüte, Cacaüyari 'Iyarieya 'icuyuitüvacacu, titayari Raviritütü Neti'aitüvame titaterüvaxü müpaü 'utaitü,
44 Ti'aitame müpaü tinitahüave que mü'ane müneti'aitüa,
Neserieta quenacani
'Ahetüapai mexi nevarahapani müme memümasi'aca'unie.
45 Mericüte, xüca Cürisitu tita'aitüani Raviri, que timasiücü quename xiüyarieya.
46 Xevitü pücayüvecai mita'eiyacü. Tavari ni xevitü pücayuvaüriyacai tixaütü mütita'ivaviyacü 'arique.

23

Quesusi que mütivaruniuquima müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Pareseusixi meta
(Maricuxi 12:38-40; Rucaxi 11:37-54; 20:45-47)

1 Mericüsü Quesusi tinivacuxaxatüvacaitüni teüteri yuhesüa miemete teyü'üquitüvameteta
2 müpaü 'utaitü, Müme 'inüaricü memüte'üquita Pareseusixita Muisexi 'uvenieyasie me'atetü mepüte'üquita.
3 'Ayumieme nai que memütexecühüave yaxequeteneyurieca yaxequetenecahuni, peru que memüteyurie yaxepücateyurieca xeme. Mepütecuxata peru yamepücateyurie.
4 'Ica meniucuha'aritüani mahetete mücuanivetüca, teüteri vanaiparisie menivarutitütüvani, peru mepücayuvaüriya ni yu'itüvamecü memüvaparevienicü.
5 Nai que memüteyurie, yamepüteyurie teüteri memüvaxeiyacü xeicüa. 'Epatayeyeu cuitaxiyari cümana niuqui xapayari manahüa quepaucua yuyeiyari memüvevie, 'apünene va'ücari putuniyari.
6 Püvanaque quiecame 'aurie memayaxecü 'ixüararipa, teüteri vahüxie memayaxecü tuquita,
7 püvanaque vaürisica memüpitüarienicü quiecari hixüapa, teüteri Ti'üquitame me'utiyuatü memüvatahüavecü püvanaque.
8 Xemesü Ti'üquitame xepücate'uterüvarüvani. Xevitiüxa catinixe'üquitüaca, xeme yunaitü xecaniyu'ivamaca.
9 Ne'uquiyari xepücatecühüavarüvani cuiepa, xevitiüxa müxe'uquiyaricü taheima macave.
10 Te'üquitamete xepücate'uterüvarüvani, xevitiüxa tixe'üquitüvame mühücücü Cürisitutütü.
11 Que mü'ane xeme masi mümariva, peuyevese mücü xeparevivame mayanicü.
12 Que mü'ane tixaütü tihücütütü mayuyeitüva, mücü tixaü catihücütütü canayeitüariemücü masi. Que mü'ane tixaü catihücütütü mayuyeitüva, mücü masi tixautü tihücütütü canayeitüariemücü.
13 Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Xepücavataunie teüteri memaye'axüanicü mütiva'aitüvametünicü que mü'ane taheima macave. Xeme xepücayuvaüriya müpaü xemüte'aye'axüanicü, müme meta memüyuvaüriya, xepüvanena.

14 Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Xepütevarutixütüiri viyurasixi vapini, 'exeteheutevitü neneviericü, mücamasiücünicü que xemüteyurie. Xehesie masi yemecü tinahüivamücü.

15 Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Naisarie haramarasie cuiepa xepücu'uva, xe'ivautüvetü xeime xenücame xemayeitüanicü. Quepaucua xemeitaxeiya, xecanipata, masi yemecü hesiena mütinaquenicü xasi taiyariyarisie meucahüiyanicü, xehesie 'axa mü'ane que mütinaque xeicüa pücatixaü.

16 Xüa 'ui xeme xe'acücüpetü xemüvarahapana hipame, müpaü xe'utiyuatü, Que mü'ane tuqui 'amüpa xatatü müyühüritüa, yacü püyühüritüa. Me xüca yühüritüatü huru tepüayari xatani cümana müquemaritüarie tuqui, peuyevese yamüticamienicü que mutayü.

17 Cari 'asixepücatemate, xepacücüpe. Que mü'ane masi yemecü peuyevese, huru nusu, tuqui nusu peuyevese tuqui huru müpatacü Cacaüyarisüa mieme mayanicü.

18 Mücü meta, que mü'ane xeniu mürayutimavatüre xatatü müyühüritüa, yacü püyühüritüa. Me xeniu xüca mavari heimana mürapine xatatü yühüritüani, peuyevese yamüticamienicü que mutayü.

19 Xepacücüpe. Que mü'ane masi yemecü peuyevese, mavari nusu, mürayutimavatüre nusu peuyevese, mücü mipatacü mavari Cacaüyarisüa mieme mayanicü.

20 Que mü'ane mürayutimavatürecü xatatü müyühüritüa, mücü xatatü püyühüritüa, nai heimana mürapine xatatü püyühüritüata.

21 Que mü'ane müyühüritüa tuqui 'amüpa xatatü, mücü xatatü püyühüritüa, que mü'ane tuquita mayeca xatatü püyühüritüata.

22 Que mü'ane muyuavi xatatü müyühüritüa Cacaüyari 'uvenieya xatatü püyühüritüa, que mü'ane hesiena macave xatatü püyühüritüata.

23 Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüayüacü. Tamamata taparisie mieme, xei tapari xepüyuvaüriya xemixatüanicü Cacaüyari, 'asita yerüvavuena texuxuri cuminu naime. Peru xepihayeva tita masi müreuyevese 'inüari niuquiyarisie mieme, heiseriemecü yaxemüteyuriecacü, xemüteyucanenimayacacü, yaxemütecahunicü que xemutiyuane. Müpaü püta püreuyevese müpaü mütiyurienenicü, siepüre catihayevatü xei tapari 'ixatüatü.

24 Xe'acücüpetü xepüvarahapana hipame. Cari yu'isarisie xepenuyecase xecüi xemücahexünicü, peru xepexü cameyu 'amünena.

25 Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Que mü'ane herie xeicüa müca'itiva tecüxi xacü, müpaü xepüyüa, peru yutaüta xepühüpüne xetenavacutü xeyutatuatü.

26 Cari Pareseu pehücütütü pepacüpe. Taütana meri quenivacu'itiexüa tecüxi, herieta 'itiyatü mayanicütari.

27 Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Müqui teucume meunaximapaü xecani'aneneni. Herie visi pütiyuxexeiya, peru pühüne müquite va'umeyari naitü müca'itiyatüca.

28 Xemeta yaxeicüa herie xeicüa müme heiseriemecü yamemütecahu vahepaü xepüteyuxexeiya, teüteri que memütexexeiya, peru xepühüpüne yacü xeicüa xeyüatü, yaxecatecacünicutü.

29 Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Texaxatamete vateucumete xepüvaveviri, müme heiseriemecü yamemütecahucai vateucumete visi xepüte'uquemaritüa.

30 Müpaü xeputiyuane, Tame xüari xüca 'ate'u'uvanique quepaucua ta'uquiyarima 'amemu'uvacai, tamesüari tepücavapareviecaqueyu mütayeurienicü texaxatamete vaxuriya.

31 Xemesietü xepüyuhecüata, müme texaxatamete memüvarucui que xemütevanivema.

32 Xe'uquiyarima que memüte'isutüa mecuxi xequenaye'atüaca vahepaü.

33 Cari cuterixi xepühüme, terücaxi xepüva'ivama. Quepaütücacu xepüyutavicueisitüani xemücaheucaxüriyanicü xasi taiyariyarisie, 'isücame xeta'ivaviyayu.

34 'Ayumieme xehesüa nepüvarenü'avani texaxatamete, temaivavemete, 'inüaricü te'üquitamete. Hipame müme xepüvacuini, curuxisie xepüvacavütüani, hipame müme xepüvativayani yutuquita, quiecarisie xepüvaranuyeveveiyani xeime quiecarisie.

35 'Ayumieme xehesie pürahüiyani yunaime heiseriemecü yamemütecahu vaxuriyacü cuiepa mütayeurivecü, Haveri heiseriemecü yamüticamiecai xuriyayacü meri, 'asita Sacariya Verequiyaxi nu'aya xuriyayacüque, xemimi tuquita caheta'avecacu, mürayutimavatüre heyeyacu.

36 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'icü naitü pürahüiyani hicü miemete teüteri vahesie.

Quesusi yuhiverietü que mutayü Querusareme quiecatari vahepaüsita
(Rucaxi 13:34-35)

37 Querusareme 'acu, Querusareme, 'ahesüa quiecatari mecanivatacucuyani
texaxatamete, mecanivatituaxani Cacaüyari nü'arimama 'ahesüa memü'axe. Müixa
nepünevaüriyacai nemüvacuxeürienicü 'atüriyama, vacana yunivema que mütivacuxexeüriva
yu'anatüa. Mepücayuvaüri.
38 Camüsü xequi 'uyemavetü pücu'eiriva.
39 Müpaü nepütixetahüave, tavari xepücanesixeiya mexi tucari ca'aye'ave quepaucua
müpaü xemutiyuaneni, 'Aixüa queticuniuvani que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü mamie
hepaüsita.

24

Quesusi que mutayü, tuqui 'amüpa que mütica'unarieniquecai 'arique
(Maricuxi 13:1-2; Rucaxi 21:5-6)

1 Mericüsü Quesusi tuqui 'amüpata vayeyaca neyani. Hesüana miemete teyü'üquitüvamete
'aura menacüne me'ixeisitüanique quite tuqui curaruyarita miemete.
2 Mücü müpaü tinivacühüaveni, Xete'ixeiya 'icü naime. Niuqui caniseüyeni que
nemütixecühüave, tete pücahayevarieni yuheima 'atetü. Naitü masi nica'unariemücü.

'Inüari que mütimasiücüni taparirümecacu
(Maricuxi 13:3-23; Rucaxi 21:7-24; 17:22-24)

3 Hicü mana 'ayerücu Huriva Mati'u yemuriyarisie teyü'üquitüvamete 'auriena men-
acüne yühücüate mecutecacu. Müpaü metenitahüave, Quetatineutaxatüa quepaucua
müpaü pütiyüni que pemainecai. Tita ti'inüariyaritüni quepaucua pemunuani, quepaucua
mütaparirümeni.
4 Hicü Quesusi müpaü tivacühüave, Xequeneyucuerivayurieca capa xevitü
tixe'u'irüviyacü.
5 Yumüiretü mepü'axüani müpaü me'utiyuatü quename nehesüa memiemete, Neri
Cürisitu nepühücü, me'utiyuatü. Mepüteva'irüviya yumüireme.
6 Xepüva'enieni cuyaxi meyucuitüveme, cuya niuqui xepü'enieni. Yumarima
xepücaxamurieca. Peuyevese müpaü mütiyünicü, peru 'acuxi naitü pücatapare mücücü.
7 Nuivarite mecaniyeha'acuni mevacuicutü hipame nuivarite. Xexuime cuieyarisie
quiecatari mepüyeha'ani, hipame cuieyarisie miemete mevacuicutü. Naisarie vaüca
cuiniya canitixuaverimücü, haca canitavemücü cuie canitayuamücü.
8 'Icü naitü müpaü tiyüyu, mücücü cuiniya püsutüarieni xeicüa.
9 'Anari mecanixeyetuacuni xemü'uximatüariecacü. Mepüxecuinisü, yunaitü nuivarite
mepüxe'uxive'erieca nehesüa xemümiemetecü.
10 'Ana yumüiretü mepücunuitüarieni, mepüyuyetuani mepüyuye'uxive'erieni.
11 Yumüiretü texaxatamete mepanucu'uni mete'itavatü. Mepüteva'irüviya yumüireme.
12 Cuini mieme memücayuvaüriyacü yamemütecahunicü, 'ayumieme yumüiretü
mepütivaüripiximeni que memüteyucanaqui'erie.
13 Que mü'ane tiuca'enivatü 'amuyeicani tapareyuque, mücü canitavicueisitüariemücü.
14 'Icü niuqui'aixüa manuyüne que müti'ane 'Iya ti'aitametücacü manuyüne, mücü
catinicuxaxasivamücü naisarie memeutitei teüteri, memühecüasitüiyarienicü yunaitü nuiv-
arite. 'Anaque nitaparimücü.
15 'Uxa'atüni xepixeiya mücü tevi müvaseviximani müracumaveriyani mana 'utiveme haque
mevayepasie Cacaüyarisie mieme, Cacaüyari que mutayü Tanieri tixaxatame ya'utainecacu,
titerüvame quetimaive tita mütixata.
16 'Anari müme Cureya cuieyarisie meme'uvani hürisiepai meque'uyuta'unaxüani.
17 Que mü'ane caretasie müyeca 'uxipietü, yapaucua que'anacayani. Ni yuquita
pücaheutahani yupini tivayepinique, püyuta'una püta.
18 Que mü'ane yeuta meyeicani yu'utüma pücanuani yü'ücari tivayehurienique.
19 Xüa 'ui müme memuhuca, müme memütesisitüani mücü tucari 'aye'ayu.
20 Xequeneyunenevieca muhaütüsie müca'aye'anicü xemüyuta'unaxüanicü, mesü 'uxipiya
tucarisie ca'aye'anicü.
21 'Ana cuini mieme 'uximatüarica canitixuaverimücü yamemücate'uximatüarievavepaü
cuie munetüariepai hicüque, tavari que mücatitixuavere 'ariqueta.
22 Mücü 'uximatüarica xüca 'esicareuteritüarienique, ni xevitü haquevasü
pücatavicueniqueyu. Peru memanuyexeiyarie vacü, 'uximatüarica 'esipüreuteritüarieni.
23 'Anari xüca xevitü müpaü tixecühüaveni, Camü 'ena caniuyeicani Cürisitu, Camü mana,
xüca haineni nusu, yuri xepücate'erieca.

24 Mete'itavatü mepü'axüani Cürisitusixi meyuxatatü texaxatamete meyuxatatü. 'Inüari
mepütivevieni mamarivaveme meteva'irüviyaque 'asita müme memanuyexeiyarie xüca
meyüvavenique.
25 Tamüsü müpaü catiyüvecacu cuxi, müpaü nepütixe'utahüavixü.
26 'Ayumieme xüca müpaü metexecühüaveni, Neuxei, macumavesie neyeicani, mana
xepücaheuyeneicani. Xüca müpaü metexecühüaveni, Neuxei, quita peti'aviesie, yuri
xepücate'erieca.
27 Merücariya naisarie que mütimasiücü muyuavisie tahixüata 'umerücatü tasutüapai,
müpaüta naisarie catinimasiücücamücü quepaucua munuani Yuri Tevi.
28 Canimasiücüni caxari sepa haque meca, mana meniyucuxeüriecuni virücüxi.

Yuri Tevi que mütinuani
(Maricuxi 13:24-37; Rucaxi 21:25-33; 17:26-30, 34-36)

29 'Ana cuitü 'uximatüarica heunuayu, tau niyürimücü, meseri pücahecüarivieni, xu-
ravesixi mepücaxürieni muyuavisie miemete, müme türücariya memexeiya muyuavisie
mepücuyuitüarieni.
30 'Ana masiücütü canayeimücü Yuri Tevi 'inüarieya taheima. 'Ana yunaitü nuivarite
cuiepa memütama meniyutihiveriecuni, mecanixeiyacuni Yuri Tevi muyuavisie mieme
haisata 'acamiecame, türücaüyetü cui xavatütü.
31 Cuxineta hüsiyacacu püvatanü'axüani yutupirisixima, müme mepüvacuxeürieni müme
müvaranuyexei, taserieta ta'utata tahixüata tasutüapai memu'uva, naisarie cuie manuniere
muyuavitüa.
32 Pinicü xequeteneyü'üquitüaca. Quepaucua xavari mücavivieni xüca yürani, xüca ma-
mateya cuneicani, müpaü xepütemaica tasüari 'auracacutüca.
33 Xemeta yaxeicüa quepaucua xemixeiya 'ipaü tiyüanecacu naitü, müpaü xequetene-
maica quename hehura quitenie müta'aximenipaü.
34 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, Hicü miemete mepücacuini mexi ca'aye'ave
'icü naitü.
35 Muyuavi cuie pütixüni, peru neniuqui pücaxüni.
36 Tevi 'asipücatimate quepaucua maye'ani mücü tucari. Taheima miemete tupirisixita
'asimepücatemate, Cacaüyari Nu'aya 'asipücatimate, 'uquiyarieya xeicüa pütimate.
37 Que mütiuyü Nuhexi 'amuyeicacaisie, müpaüta catiniyümücü quepaucua Yuri Tevi
munuani.
38 'Anapai memücatihauvecai cuxi, mepütecuatüvecai mepü'ietüvecai mepüneneüquecai
mepüvatavitütüvacai. 'Ariqueque tucari naye'ani quepaucua Nuhexi meutaha canuvasie.
39 'Asimepücatemaicai, 'ariqueque xeicüa quepaucua ha mütitüa müvarehausitüa yunaime.
Yaxeicüa catiniyümücü quepaucua Yuri Tevi munuani.
40 'Anari yuhutatü xüca me'u'uvani vaxata, xevitü panutivitüquieni xevitü pücu'eiriva.
41 Yuhutatü xüca metüxüni yu'aurie, xevitü ranutivitüquieni xevitü ticu'eiriva.
42 'Ayumieme xequenayenenieren 'asixemücatematecü que mü'ane tucarisie munuani
xecusiyari.
43 'Ipaüsiere xequetenemaica, quiecame xüca müpaü timaicaque que mü'ane hurayarisie
munuaniquecai tinavayame, payeniereniqueyu püca'ipitüaniqueyu meutahanicü quitana.
44 'Ayumieme xemeta xequeneha'arisieca. Quepaucua canuaximeme xemü'erieca, 'ana
caninuamücü Yuri Tevi.

Ti'uximayatame yamüticamie yamücaticamie
(Rucaxi 12:41-48)

45 Qui cusiyari que mü'ane pühüritüani yuquita miemete te'uximayatamete vacü,
mütivaminicü quepaucua memeiyehüva. Que mü'ane yamüticamie, que mü'ane müyumate,
mücü canihüritüariemücü.
46 'Aixüa pü'itüarieni 'iya ti'uximayatame xüca cusiyarieya nuame 'itaxeiya müpaü
tiyurieneme.
47 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, pütihüritüani yupini hepaüsita naime.
48 Me xüca 'iya ti'uximayatame 'axa tiuca'iyaritü müpaü tiyücühüaveni yu'iyarisie, Necusi-
yari 'epüreutevi canuavetü,
49 xüca varutivatüyani yuhepaü te'uximayatamete, xüca ticucuaneni xüca cu'ieneni
tarüvecarixi vahamatü,
50 mücü ti'uximayatame cusiyarieya caninuamücü quepaucua müca'icuevie yapaucua
quepaucua 'asimücatimate ti'uximayatame.
51 Hixüata piviteni mücü, müme yacü xeicüa memüyüa vahepaü pütipitüani. Manari
putasuacani püyutaqueveni.

25

Tamamata 'üimarixi va'üxasi hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

1 Mericüsü 'ana 'ipaü catini'anemücü ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Neüquiyapa, neneüqueme mücueviyasie 'üimarixi tamamata yücüxeme me'a'ütü menecüne me'inaqueque.
2 Yu'auxüvitü müme 'asimepücatemaicai, yu'auxüvitü mepütemaivavecai.
3 Müme 'asimemücatemaicai yücüxeme me'a'ütü haseitiyari mepücaheyeha.
4 Memütemaivavecai haseiti mepahapacai puteyasie yemaneme yücüxeme me'a'ütü.
5 Yunaitü mepeucusicucai neneüqueme 'ereutevicacu, meneucusu.
6 Tücari hixüapa xevitü niutahiva, Neuxei neneüqueme mana pamie, xequenenaquiyu, 'utaitü.
7 Hicü 'üimarixi yunaitü menenucu'uni, menicuha'aritüani yücüxeme.
8 Müme 'asimemücatemaicai müpaü metenivarutahüave memütemaivavecai, 'Esiva xequetaneumicua yuhaseiti, tame tacüxeme mütüxüaximecü.
9 Memütemaivavecai müpaü metenivaruta'eiya, Tietüsü catinaquimücü tahesie mieme xehesie miemeta. Mecuxi xequenehu tetuayamete vahesüa, xequenenanai yuhesie mieme.
10 Hicü mexi meheinanetüvecai neneüqueme caninuani. Müme memucuha'arisie 'utümana meneutahaxüani 'ixüararipa. Quitenie neucunare.
11 'Arique mücaque memeicunanai mecaniu'axüani 'üimarixi müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame 'acu, Ti'aitame, quetatineuyepiri.
12 Mücü müpaü tivacühüave, Yuricü nepücaxemate.
13 'Ayumieme nepaine, xemeta xequenayenenieren i 'asixemücatematecü que mü'ane tucarisie que mü'ane hurayarisie munuani.

Vaücava tumini 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

14 Mücü meta, 'ipaü catini'anemücü, tevi teva müyemiecai que mütiuyuri. Yu'aurie nivarutahüave yuhesüa miemete te'uximayatamete. Yupini tinivayetuirieni.
15 Xeime niu'üitüani 'auxüme quirivayari tumini, xeimeta huta quirivayari tiu'üitüa, xeimeta xei quirivayari tumini. Que memüteyüvavecai yuxexuitü, yapaümeme mepu'üitüarie. Hicü neyani.
16 Que mü'ane 'auxüme quirivayari mu'üitüarie tumini, cuitü neyani, mücücü tinituacaitüni. Tavari 'auxüme quirivayari pana'ivaxü tumini.
17 Yaxeicüa 'iya hutame mu'üitüarie tavari hutame rana'ivaxü.
18 Peru 'iya xei quirivayari mu'üitüarie mana vayeyaca cuieta nivati'inieni titi'avietaxü yucusiyari tuminieya.
19 Mericüsü te'uximayatamete vacusiyari 'epüreuterixü, 'ariqueque caninuani. Cuenita nivaruvevirieni.
20 Que mü'ane 'auxüme quirivayari mu'üitüarie nuaca, ni'atüirieni tamamata quirivayari müpaü 'utaitü, Cusiyari 'ecü tumini 'auxüme quirivayari pepünesi'uyetuiri. Neuxei, mücücü tavari 'auxüme quirivayari nepana'ivaxü.
21 Cusiyarieya müpaü tinitahüave, 'Aixüa puyü, ti'uximayatame pecanihücütüni 'aixüa pemütiuca'iyari yapemüticamie. 'Esivacütütü yapepüticamiecai, hicü vaüca nepümatihüritüani. 'Acusiyaripaü pe'atemavietü peque'ayani.
22 Hicü 'iya huta quirivayari mu'üitüarie nuaca müpaü niutayüni, Cusiyari 'ecü tumini huta quirivayari pepünesi'uyetuiri. Neuxei mücücü tavari huta quirivayari nepana'ivaxü.
23 Cusiyarieya müpaü tinitahüave, 'Aixüa puyü, ti'uximayatame 'aixüa pemütiuca'iyari yapemüticamie pecanihücütüni. 'Esivacütütü yapepüticamiecai, hicü vaüca nepümatihüritüani. 'Acusiyaripaü pe'atemavietü peque'ayani.
24 Hicü 'iya xei quirivayari mutanaqui'erie müpaü niutayüni, Cusiyari nepümasimate 'ecü pema'a'eriyacü. Pepuca'isana haque pemücaheca'e, pepicuxexeüriva haque pemücaheicaxüri.
25 Neri nematü neneyani netiti'avietaxü 'atumini cuieta. Camü 'apini.
26 Hicü cusiyarieya müpaü tinitahüave, Cari ti'uximayatame 'axa pemütiuca'iyari pemü'a'üraxi pecanihücütüni. 'Ecüsietü pepünesimate que nemütiuca'isana haque nemücaheca'e, que nemüticuxexeüriva haque nemücaheicaxüri.
27 'Ayumieme peuyevecai 'ecü siqueresü netumini pemüyetuanicü tumini hüvemete vahesüa, ne nenuame nepini nemütitanaqui'erienicü yapaümeme 'ana'ivayu.
28 Tamüsü xequenenavairi 'iya tuminieya, xequene'üitüa 'iya tamamata quirivayari mexeiya.
29 Que mü'ane tixaütü mürexeiya tavari cuxi pütimiquieni, manayuhayevanicü. Que mü'ane tixaü mücarexeiya, sepa que mütitita mürexeiya, pütinavaiyarieni.

30 'Iya ti'uximayatame 'asimücatiuyuri xequenanuyehüva tacua yüvipa. Mana putasuacani pütiyutaqueveni.

'Isücame que mütivata'ivaviya nuivarite
31 Mericüsü quepaucua munuani Yuri Tevi marivetü, yunaitü tupirisiximama me'iteütacacu Cacaüyarisie mieme memüpasie, 'ana marivetü payerüni yu'uvenisie.
32 Yunaitü nuivarite menicuxeüriyacuni hüxiena. Nivapatamücü, muxasi vahüveme que mütivapata muxasi sipuri.
33 Muxasi nivati'uitüamücü yuserieta sipuri yu'utata.
34 'Ana Ti'aitame müpaü pütivatahüave müme serietana memüti'uni, Xequenaye'axüari xeme. Ne'uquiyari 'aixüa paine xehepaüsita. Xeheixeiyatü xequenacüni tixe'aitüvametüme, xehesie mieme que mütiucuha'arisie quepaucua cuie munetüarie.
35 Ne neheuhacamücücacu xepünete'umi, neheuharimücücacu xepünesi'uharitüa, necuyeicametüme xepünesi'utanaqui'eri,
36 nemavecacu xepünesi'uquemaritüa, neticuyecacu xepünesi'üviyacai, ne'anutahüiyacu nehesüa xepü'axecai.
37 'Anari müme heiseriemecü yamemütecahu müpaü metenitahüavicuni, Ti'aitame quepaucua tepümasi'uxei peheuhacamücüme temate'umi, peheuharimücüme tepümasi'uharitüa.
38 Quepaucuasü tepümasi'uxei pecuyeicame temasi'utanaqui'eri, pemaveme temate'utiquemaritüa.
39 Quepaucua tepümasi'uxei peticuyeme pe'anutahüiyacu 'ahesüa tete'axecai.
40 Hicü Ti'aitame müpaü tinivatahüavimücü, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, müpaü que xemüvaruyurie 'ime ne'ivama sepa memü'imatüremetetücai, müpaü xepünesi'uyuri ne.
41 Hicü müpaü pütivacühüavenita müme 'utatana memüti'uni, Nehesüa xequeneutayeixüa xeme 'axa xemütecühüavarüva. Tai yuheyemecü müta'asie Cauyumariesie mieme tupirisiximama vahesie mieme mucuha'arisiesie xequenehu.
42 Neri neheuhacamücücacu xepücanete'umi. Neheuharimücücacu xepücanesi'uharitüa.
43 Necuyeicametüme xepücanesi'utanaqui'erie, nemavecacu xepücanesi'utiquemaritüa, neticuyecacu ne'anutahüiyacu xepücanesi'üviyacai.
44 'Anari müme müpaü metenitahüavicuni, Ti'aitame quepaucua tepümasi'uxei peheuhacamücüme peheuharimücüme pecuyeicame pemaveme peticuyeme pe'anutahüiyacu, temücatavaüriyacai temasiparevienicü.
45 Hicü müpaü tinivatahüavimücü, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, müpaü que xemücavaruyuri 'ime ne'ivama sepa memü'imatüremetetücai, müpaü xepücanesi'uyuri ne.
46 Mümesü mecaniyehuni yuheyemecü memü'uximatüariecacü, müme heiseriemecü yamemütecahu tucari mücaxüve memexeiyacü püta mecaniyehuni.

26

Que memüte'imieniquecai Quesusi
(Maricuxi 14:1-2; Rucaxi 22:1-2; Vani 11:45-53)
1 Mericüsü Quesusi 'inüca 'icü niuqui naime, müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete,
2 Xeme müpaü xepütemate, huta tucari 'anucayayu, Pasicua 'ixüarari canatinemücü quepaucua teme'eriva, Cacaüyari que mütivaruhayevaxü tateüterima. 'Ana Yuri Tevi nehücütütü neniyetuiyamücü curuxisie nemümierienicü.
3 Hicü 'ana mara'acate memühüritüariecai teüteri va'uquiyarima meniuyucuxeürieni mara'acame mühüritüariecaisüa Caipasi mütitevacaisüa.
4 Meniuyu'enieni, me'icuamaname memiviyacü Quesusi, memimienicü.
5 Müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Ixüaramete vahüxie xeicüa tepüca'iviya, teüteri me'uyuxamurienicü.

Visi mu'üa que mütiucaviriyari Quesusisie
(Maricuxi 14:3-9; Vani 12:1-8)
6 Mericüsü Quesusi mana niucateitüni Vetaniyasie Simunisüa cuiniyacü meripai müca'itiyacaisüa.
7 Hicü 'uca mana ninuani tete puteyayari visi mü'ane 'ahanatü visi mu'üa 'aye'üneme cuini mieme müraye'axe. Neitituani Quesusi mu'uyasie ticuacacu.
8 Hicü teyü'üquitüvamete me'ixeiyatü meniuyeha'ani müpaü me'utiyuatü, Titayaricutaxi yacü xeicüa reiyehüa.
9 Püyüveniqueyu vaücavamecü mütuiyacacü, tuminiyari memümiquienicü memümamave.

10 Quesusi müpaü retimaica, müpaü tinivarutahüave, Titayari xete'i'uximatüa 'uca. 'Aixüa
tiniuyurieni nehesie mieme.
11 'Uxa'atüni varie 'amecaniu'uvacuni memümamave xehesüa, nesiere xehesüa
'anepüca'uyeicani 'uxa'atüni varie.
12 'Ipaü que müreititua visi mu'üa nehesie, nesicuha'aritüatü nemücateuquienicü müpaü
pütiuyuri.
13 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, sepanetü haque 'icü niuqui 'aixüa manuyüne
hepaüsita mecuxaxasivani naisarie cuiepa, que mütiuyuri 'icü 'uca canitaxasiemücü
ma'erivanicü.

Cura que mütiuyuvaüri miyetuanicü Quesusi
(Maricuxi 14:10-11; Rucaxi 22:3-6)

14 Mericüsü Cura Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai 'Isicariutitanaca
mütitevacai mana neyani mara'acate memühüritüariecai vahesüa.
15 Müpaü tinivarutahüave, Tita xenete'üitüani nemüxeyetuirienicü. Müme yuhamatüa
me'uyu'enieca xei teviyari heimana tamamata meni'üitüani pürata tuminiyari.
16 'Ana nisutüani ticuvaunetü quepaucua 'aixüa müyüniqueyu müvayetuirienicü.

Ti'aitame 'Icuaiya que mütiu'aisie 'inüariyari
(Maricuxi 14:12-25; Rucaxi 22:7-23; Vani 13:21-30; 1 Curinitutari 11:23-26)

17 Mericüsü 'anatücacu Pa Mücacuxanariyari tucariyari, teyü'üquitüvamete Quesusi 'aurie
meniuyucuxeürieni müpaü me'utiyuatü, Haque masihenaque 'aixüa temeiyurienicü, 'ecü
'ixüarari 'icuaiyari pemürecuanicü.
18 Müpaü tivacühüave, Xeimesüa xequenehu quiecarisie. Müpaü xequetenetahüavi,
Ti'üquitame müpaü paine, Netucari caneutihuraniri. 'Aquita Pasicua 'ixüarari
nepütavevieniqueyu nehesüa miemete teyü'üquitüvamete vahamatü.
19 Hicü Quesusi que mütivaruta'aitüa yamepüte'uyurie. 'Aixüa mepiyuri Pasicua 'ixüarari
'icuaiyari, para meme'erivanicü Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima.
20 Hicü 'ucutaicairecu mexa 'aurie nayerüni Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü.
21 Metecuacacu müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xevitü xeme
pünesiyetuani.
22 Cuini mieme meyuhiverietü yuxexuitü müpaü metenitihüavetücüne, Ne netihücü
Ti'aitame.
23 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xevitü canihücütüni nehamatü pa manati'üve xacüsie, 'iya
caneniyetuamücü.
24 Yuri Tevi que nemütiteva necaniyemieni nemümierienicü que müre'uxa nehepaüsita,
peru xüa 'ui 'iya tevi que mü'ane münesiyetuani Yuri Tevi nehücütüme. Masi 'aixüa
pü'aneniqueyu xüca ca'utinuivaque 'iya tevi.
25 Hicü miyetuaniquecai Curatütü müpaü niutayüni, Ti'üquitame netihücü ne. Rehüave,
'Ecüsü müpaü pecaniutaineni.
26 Hicü metecuacacu Quesusi pa nanucu'üni. 'Aixüa 'utayüca Cacaüyari hepaüsita pa
hepaüsita, nititara tivarumi teyü'üquitüvamete. Müpaü niutayüni, Xequenanu'üi xequeneu-
ticua'i. 'Icü caninevaiyaritüni.
27 Hicü 'enucuhanaca tecüxi, pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, nivaru'itüani müpaü
'utaitü, Yunaitü xequenanuti'iexüa 'icü.
28 'Icü caninexuriyatüni, türatu mühecua caniseiriyamücü. Yumüireme vahesie mieme
nitayeuriemücü memüteheuyehüviyarienicü 'axa memüte'uyuricü.
29 Müpaü nepütixecühüave, tavari havaicü nepüca'enu'ieni 'icü caxie hayari, mexi tucari
ca'aye'ave quepaucua hecuamecü nemenu'ieni xehamatü haque ne'uquiyari müre'aita.

Quesusi que mutayü, Pecuru que mütiyucu'imavaniquecai, quename ca'imaicai 'utaitü
(Maricuxi 14:26-31; Rucaxi 22:31-34; Vani 13:36-38)

30 Hicü cuicari Cacaüyari hepaüsita me'uticuicaca menecüne Huriva Mati'u.
31 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme yunaitü xepücunuitüarieni 'icü tücarisie
necümana. Müpaü püre'uxa, Nepimieni muxasi vahüveme, muxasi müva'üviyacai meni-
taxüriexüacuni.
32 Nemierieme ne'anucuqueme nenixe'anucuhaitüiyamücü Carereyasiepaitü.
33 Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Sepanetü yunaitü memucunuitüarie 'acümana, ne
hasuacu nepücacunuani.
34 Quesusi rehüave, Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, 'icü tücarisie vacana 'uquiri
catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani, quename pecanesimate pe'utaitü.

35 Pecuru rehüave, Sepanetü meuyevese 'ahamatü nemumierieni, nepücanecu'imavani quename necamasimate ne'utaitü. Yunaitü teyü'üquitüvamete yaxeicüa meniutiyuanecaitüni.

Quesusi que mütiyutanenevie Quetisemanisie
(Maricuxi 14:32-42; Rucaxi 22:39-46)

36 Mericüsü Quesusi Quetisemani mütiuyetevasie neta'ani vahamatü. Müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, 'Uva xequenateni, ne mexicuxi 'uma nepünenenevimie.

37 Hicü Pecurumame Severeu nivemama yuhutame nivarevitüni manapai, nisutüani yuhiverietü yu'iyaritüatü.

38 Hicü müpaü tinivarutahüave, Ne'iyarisie cuini mieme neninehiverieca, mücücü nenimüximeni. 'Uva xequeneyuhayeva xequenetanenieren ehamatü.

39 'Esiva 'uma 'uyaca niutihüximaqueni. Niyutanenevieni müpaü 'utaitü, Ne'uquiyari xüca tüma yüvenique müca'aye'anicü, 'icü hivericacü nemüca'itüarienicü cuerietü. Mesü que münetinaque ne pücatixaü, que matinaque 'ecü püta yaneque'itüarieni.

40 Teyü'üquitüvamete memanatecaisie nuaca, nivaretaxeiya mecusume. Müpaü tinitahüave Pecuru, 'E'e xecateyüvavecai siqueresü xei hurayari xemütanenierenicü nehamatü.

41 Xequenetanenieren, xequeneyunenevieca capa 'axa xete'uyurienicü xe'uta'inüasieme. Xe'iyari caniyuvaüriyani, xevaiyari masi puverani.

42 Hicü hutarieca heyaca niyutanenevieni müpaü 'utaitü, Ne'uquiyari, xüca cayüveni 'icü manuyeyanicü, xüca heuyeveca yanemü'itüarienicü, que mümatinaque yaquetiuyüni.

43 Nuaca tavari nivaretaxeiya mecusume, memücusimarietücateicü.

44 Varucu'eirieca tavari heyaca hairieca tiyutanenevi yaxeicüa 'utaitü.

45 Hicü teyü'üquitüvamete memanatecaisie nuaca müpaü tinivarutahüave, Xetecusu cuxi xete'uxipie. Camü, canaye'aximeniri, Yuri Tevi que nemütihücü, nemüyetuiyanicü 'axa teyuruvamete vahesüa.

46 Xequenanucu'uti tepüvanaquiyu. Que mü'ane münesiyetuani 'acanamieni.

Quesusi que mütiuviyarie
(Maricuxi 14:43-50; Rucaxi 22:47-53; Vani 18:2-11)

47 Mericüsü 'utaniucacacu cuxi Cura mana caninuani Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai. Yuvaücavame teüteri yuhamame nivaravitücücaitüni 'ixiparate cüyexi mete'u'ücame, mara'acate memühüritüariecai teüteri va'uquiyarima mevareyenü'acu.

48 'Iya miyetuaniquecai 'inüari püvarupitüa mevayecünirümecacu, müpaü 'utaitü, Que mü'ane nemütavaüritüani ne'i'isetü, mücü canihücütüni. Xequeneuviya.

49 Hicü Quesusisüa nuaca müpaü niutayüni, Que 'acu Ti'üquitame. Ni'iseni.

50 Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Nehamicu, titacü pemütinua, yaquetineuyuri. Hicü 'auriena me'uyucuxeürieca, Quesusi meniuviya.

51 Müme Quesusimatü memu'uvacai xevitü nivatihana yu'ixipara. 'Ivaca ti'uximayatame mara'acame mühüritüariecaisüa mieme, nacaya naviteni.

52 Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Painatana queneuca'uta 'a'ixipara. Yunaitü 'ixiparasie memüteviya, 'ixiparacü mepüca'unarieni.

53 Müpaü pecaticu'eriva nemüyüvecü nemitavavirienicü ne'uquiyari, mücü cuitü müvaranü'anicü yutupirisixima tamamata heimana huta vaxayari meyupaümeme.

54 Peru xüca müpaü netiyurienique, quepaü raye'aniqueyu 'utüarica meuyevese 'ipaü mütiyüni manuyüne.

55 Hicü 'ana Quesusi müpaü tinivarutahüave teüteri, Cari xepeyecü 'ixiparate cüyexi xe'u'ütü xenesiviyaque, que mütiviviyarüva tinavayame. Müixa tuquita nenayecateitüni tucaricü neti'üquitatü. 'Ana xepücanesihevi.

56 Perusü 'ipaü naitü pütiuyü, maye'anicü texaxatamete que memutiyua 'utüarica xapayarisie. Hicü teyü'üquitüvamete yunaitü me'icu'eirieca meniyuta'unaxüani.

Quesusi que mütiutahüavarie 'isücate vahüxie
(Maricuxi 14:53-65; Rucaxi 22:54-55, 63-71; Vani 18:12-14, 19-24)

57 Müme memiviya Quesusi mecani'atüirieni Caipasi. Mücü mara'acame mühüritüariecai canihücütücaitüni. Hesüana müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai meniyucuxeürieni 'uquiravesixi vahamatü.

58 Pecuru niveiyacaitüni yateva mara'acame mühüritüariecai quitanapaitü. Mana heutahaca tupirisixi va'aurie nayerüni niereque que mü'itüarieniquecai.

59 Hicü mara'acate memühüritüariecai vahamatü yunaitü 'isücate 'axeicüa menivavautüvecaitüni memunenierixü, Quesusi memütaxanetacü, vaniuquicü mümierienicü.

60 Mepüyutexiecai sepa yumüiretü mete'itavatü memu'axüa metehecüatatü que
memüte'unenierixü. 'Imatürieca yuhutatü me'anucu'uca,
61 müpaü meniutiyuani, 'Icü müpaü painecai, Ne necaniyüveni nemica'unacü Cacaüyari
tuquieya, tavari hairieca tucari nerenuquitüani.
62 Hicü mara'acame mühüritüariecai 'anucuqueca müpaü tinitahüave, Tixaü pecatitaniuni
'ahepaüsita, 'ipaü que memümatexaneta 'ime.
63 Quesusi 'asipücahainecai. Hicü mara'acame mühüritüariecai müpaü tinitahüave,
Nepümasihüritüa Cacaüyari mayeyuri masi'eniecacu yapemütaticühüavenicü xüca cürisitu
pehücütüni Cacaüyari nu'aya.
64 Quesusi cayucu'imavatü müpaü ticühüave, 'Ecü müpaü pecaniutaineni. Mücü meta,
müpaü nepütixecühüave, Yemecü xecanenixeiyacuni Yuri Tevi que nemütihücü, mana
ne'acaime Que Mü'ane Mütürücaüye serieta, haisata ne'acamiecame taheima.
65 Hicü mara'acame mühüritüariecai yu'ixuriqui niutasana müpaü 'utaitü, Cari pisevix-
ima Cacaüyari 'axa 'utaitü. Que cuxi tetevareuyehüva memunenierixü. Xemetütü hicüri
xepi'eni que mütisevixima Cacaüyari 'axa 'utaitü.
66 Que xetecu'eriva. Müme müpaü metenicühüaveni, Peuyevese mümierienicü.
67 Hicü mericü meniti'aüsicamatücüne hüxitana, menitihusutücüne. Hipatü 'auritapana
meneitivani
68 müpaü me'utiyuatü, Cari pepütixaxatame. Mericüte Cürisitu, quetaneutaxatüa que
mü'ane pümasiheutiva.

Pecuru que mütiyucu'imavacai, quename Quesusi camaicai 'utaitü
(Maricuxi 14:66-72; Rucaxi 22:56-62; Vani 18:15-18, 25-27)

69 Mericüsü Pecuru tacua niucateitüni. Ti'uximayatame hesüana nuaca 'üimaritütü
müpaü tinitahüave, 'E'e, 'ecütari Quesusimatü pepuyeicacai Carereya quiecamematü.
70 'Iya niyucu'imavacaitüni yunaime vahüxie müpaü 'utaitü, 'Asinepücatimate tita
pemütixata.
71 Mana heyacu quitenie xevitü nixeiya 'uca. Müpaü tinivarutahüave müme mana
memüti'ucai, 'Icüri Quesusi Nasaretitanacamatü puyeicacai.
72 Tavari niyuta'imani yühüritüatü müpaü 'utaitü, Cacaüyari nesi'eniecacu nepaine,
nepüca'imate mücü tevi.
73 Yareutevicacu vana memüti'ucai me'u'axüaca müpaü metenitahüave Pecuru, Yuricü
'ecü xevitü pecanihücütüni müme. 'Aniuquicü pepümasiücü que pemütiuniuca.
74 Hicü 'axa tiniutiniutüyani, müpaü 'utaitü, Cacaüyari xüca 'axa nesiyurienique tüma xüca
neti'itavani, yemecü nepaine, nepüca'imate mücü tevi. Yapaucua niutahiva vacana.
75 Pecuru ne'erivacaitüni Quesusi niuquieya que mütitahüavixü, Vacana catahivavecacu
cuxi, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani quename pecanesimate pe'utaitü. 'Anuyeyaca niuta-
suani cui yuhiverietü.

27

Quesusi que mütiutahüavarie Piratu hüxie
(Maricuxi 15:1; Rucaxi 23:1-2; Vani 18:28-32)

1 Mericüsü ximeri yunaitü mara'acate memühüritüariecai teüteri va'uquiyarima va-
hamatü meniuyucuxeürieni meyu'enienique Quesusi hepaüsita, memimienicü.
2 Meneihana hüacame, Piratu meniyetuirieni cuvexunaruri.

Cura que mütiumü

3 Mericüsü Cura miyetua tiutamarieca quename 'isücate mete'uta'aitaxü mümierienicü,
yücü tiniyücühüavecaitüni. Vatumini nivarecu'üitüani mara'acate memühüritüariecai
'uquiravesixi, xei teviyari heimana tamamata pürata tuminiyari,
4 müpaü 'utaitü, 'Axa nepütiuyuri nemiyetuacü tevi hesiena mücarahüiya, xuriyaya
mütayeurienicü. Müme müpaü metenicühüavecaitüni, Sepasü tame, 'ecü püta
pepü'acuerivayurieca.
5 Tuquita heicaxürieca tumini nivayeyani. Heyaca niuyucavieni.
6 Mara'acate memühüritüariecai meheiti'üca tumini müpaü meniutiyuanecaitüni,
Pücatauniva temeicaxürienicü tuqui tuminiyari meucavesie, muyetuiyacü tevi xuriyaya
mütayeurienicü.
7 Me'uyu'enieca cuie mecaniunaneni mücü tuminicü xari vevivame cuieya, mana
heu'uvacate teva miemete vateuquiyapa mayanicü.
8 'Ayumieme mücü cuie Xuriya Mataxüri catiniuyetevaca hicüque.
9 'Anari naye'ani tita Cacaüyari mütiutayü Queremiyaxi müpaü 'utainecacu tixax-
atametütü, Menei'üni xei teviyari heimana tamamata pürata tuminiyari, que müraye'arücai
'iya, 'Ixaherisixi teüteriyari müpaü mete'eye'atüacu,

10 mepi'üitüa xari vevivame meminanairienicü cuie, Ti'aitame que münetiu'aitüa.

Piratu Quesusi que mütiuta'ivaviyaxü
(Maricuxi 15:2-5; Rucaxi 23:3-5; Vani 18:33-38)

11 Mericüsü Quesusi niutaquerieni cuvexunaruri hüxie. Mücü müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü Huriyusixi teüteriyari tiva'aitüvame petihücü 'ecü. Quesusi cayucu'imavatü rehüave, 'Ecüsü müpaü pecaniutaineni.

12 Mara'acate memühüritüariecai 'uquiravesixi me'ixanetacacu 'asipücatiuta'a.

13 Hicü Piratu müpaü tinitahüave, Pecativa'enie que müreupaüme memaitüca 'ahepaüsita memunenierixü.

14 'Iya havaicü püca'ita'ei. 'Ayumieme cui ni'iyarixiecaitüni cuvexunaruri.

Cuvexunaruri que mütiuta'aitaxü. Quesusi mümierienicü
(Maricuxi 15:6-20; Rucaxi 23:13-25; Vani 18:38-19.16)

15 Mericüsü xexuime 'ixüarapa cuvexunaruri niyuvaüriyacaitüni memanutaxürivacai xevitü müxünarienicü teüteri vahesie mieme, que mü'ane müvanaquecai.

16 'Ana 'anutahüiyacame mecanexeiyacaitüni mümarivacai Vaxavaxi mütitevacai.

17 Me'uyucuxeüriecu Piratu müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane püxenaque nemüxexünirieni, Vaxavaxiri, mesü Quesusiri Cürisitu müterüvarüva.

18 Müpaü pütimaicai, me'ütesatü memiyetuacü.

19 Hicü Piratu mana 'acaicu 'isücame 'uvenieyasie, 'üyaya niuqui neinü'airieni müpaü 'utaitü, Queneuhayeva mücü tevi heiseriemecü yamüticamie. Cümana vaüca nepütiucuinixü neheinüsita hicü yüvicüta.

20 Mericüsü mara'acate memühüritüariecai 'uquiravesixita menivarutahüave teüteri memitavavirienicü Vaxavaxi, memüteta'aitacü Quesusi mümierienicü.

21 Hicü müpaü tinivarutahüave cuvexunaruri, 'Ime yuhutame que mü'ane püxenaque nemüxexünirienicü. Müme müpaü mepaitücatei, Vaxavaxi queneuxüna.

22 Piratu tivacühüave, Mericüte, queri ne'iyurieni Quesusi 'icü Cürisitu müterüvarüva. Yunaitü mete'icühüave, Curuxisie que'umierieni.

23 'Iya tivarahüave, Titayaricuta, queri tiuyuri 'axa tiuyuri. Müme cuini mieme meniutihivatücüne müpaü me'utiyuatü, Curuxisie que'umierieniricü.

24 Piratu tiuxeiyaca que mütiyutexienecai, masi cuini mieme que memüteyuxamurietüvecai, ha niuta'aita, niucamaimani teüteri vahüxie müpaü 'utaitü, Ne nepü'itiya, nehesie pücarahüivani 'icü xuriyayacü, xeme püta xehesie pürahüiyani.

25 Yunaitü teüteri müpaü metenitahüave, Xuriyayacü tahesie querahüivani, tatüriyama vahesieta.

26 Hicü nivaruxünirieni Vaxavaxi. Tiuta'aitaca Quesusi mücuveiyaxüanicü, niyetuani curuxisie mümierienicü.

27 Mericüsü cuvexunarurisüa miemete cuyaxi parasiyusie meheivitüca Quesusi cuyaxi vaquita, menivaruta'inieni cuyaxi mana memayetecai yunaime.

28 Me'itiquemaripieca, cuya 'ücarieya mütaüraüye menenacuvirieni.

29 Xuya mumayari me'utasaca mu'uyasie menenutimanirieni, haca 'isüyari menicueitüani serietana. Hüxiena metitunuma'utü meninanaimacaitüni müpaü me'utiyuatü, Que 'acu Huriyusixi tiva'aitüvame.

30 Me'i'aüsicavieca, haca meninavairieni, cümana mu'uyasie menicuvayacaitüni.

31 Me'inanaimaca meninavairieni 'ücari, menitiquemaritüani 'ixuriquieyacü. Mana meneihana curuxisie mümierienicü.

Quesusi que mütiumierie curuxisie
(Maricuxi 15:21-32; Rucaxi 23:26-43; Vani 19:17-27)

32 Mericüsü mana me'uyehutü menitaxeiya Sirenetanaca Simuni titevacame. Mecaniviya menutüquirienicü curuxieya.

33 Curucuta mütiuyetevasie meniu'axüani, taniuquicü Müqui Mu'uya Manuca mütiuyetevasie.

34 Mana meni'itüani vinu masina siürica nücame meuyuyehüacacü. He'inüataca püca'i'imücücai.

35 Curuxisie me'icavieca cuyaxi meniyuta'iva que memüteheitahuriexüaniquecaicü 'ixuriquieya.

36 Mana mecatetü meni'üviyacaitüni.

37 Mu'uya heima meneivera xapa, que mütiutaxanesie re'ucame, 'ICÜ QUESUSI CANIHÜCÜTÜNI HURIYUSIXI MÜTIVA'AITÜVAME, 'anuyüneme.

38 Mericüsü 'auriena menivarutivütüani tenavayamete yuhutame curuxisie, serietana xeime 'utatana xeime.

39 Hicü müme memanuyecücacai 'axa metenicühüavecaitüni yumu'u me'utisiquetü
40 müpaü me'utiyuatü, Cari 'ecü pepica'unaquecai tuqui, haica tucari 'anayeyayu
pepenuquitüaniquecai. Parasü, queneu'atavicueisitüa xüca Cacaüyari penu'ayatüni. Curux-
isie quenacaye'a.
41 Müpaüta mara'acate memühüritüariecai mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai
'uquiravesixi vahamatü me'inanaimatü yunaitü müpaü meniutiyuanecaitüni,
42 Hipame niu nivatavicueisitüvacaitüni, pücayüve müyutavicueisitüanicü yücümana.
Cari 'Ixaherisixi catatini'aitüvametüni niu. Mericüte, hicü que'acayani curuxisie, yuri
temüteta'erienicü tame hesiena.
43 Mücüsietü Cacaüyarisie yuri püti'eriecai, hicü xüca 'inaqui'erieca que'itavicueisitüani
müpaü mainecaicü, Ne Cacaüyari necaninu'ayatüni.
44 Tenavayameteta 'auriena curuxisie memuyevücai yaxeicüa 'axa metenicühüavecaitüni.

Quesusi que mütiyetua yu'iyari
(Maricuxi 15:33-41; Rucaxi 23:44-49; Vani 19:28-30)
45 Mericüsü tuca niucuyüre naisarie mana cuiepa cüa caviecacuque niucuhecüare.
46 Hicü cüa caviecacu Quesusi carima niutahiva müpaü 'utaitü, Heri, Heri, rama
savacütani, taniuquicü Necacaüyari necacaüyari titayari penetiucu'eiri manuyüne.
47 Hipatü müme muva memüti'ucai me'u'enanaca müpaü meniutiyuani, 'Eriyaxi niu-
tahüave.
48 Xevitü müme 'unausarümetü neyani, ha'iseveme 'acuetü nitihüniya vinu masinacü.
Hacasie 'iqueca neitiserieni menu'ienicü.
49 Hipatü müpaü meniutiyuani, 'Acuxisü tepütanenieren i, siparasü 'Eriyaxi xüca
'uhamieni 'itavicueisitüanique.
50 Quesusi tavari carima 'utahivaca niyetuani yu'iyari.
51 Hicü 'ixuriqui 'emayesuicai meuvücai tuquita hixüata nisane heimana 'acayuaca. Cuie
putayua, tetexi tiutitarixü.
52 Teuquiya nanutiyepietücani, yumüiretü Cacaüyari teüterimama memeucusixüa
mepanucu'uitüarie.
53 Teuquiyapa meheyecüneca Cacaüyari quiecariena meneutahaxüani 'anucuquecu 'iya,
yumüiretü mepüvaruxei.
54 Hicü cuya mühüritüariecai hipatü hamatüana memi'üviyacai Quesusi quepaucua cuie
memuxei 'uyuaneme memixei naitü que mütiuyü, cuini mieme menimamacaitüni müpaü
me'utiyuatü, Yuricü 'icü Cacaüyari caninu'ayatücaitüni.
55 Yumüiretüta 'ucari mana meniti'ucaitüni teva metanenieretü. Müme Quesusimatü
meneyecüne Carereyasie mete'iminique.
56 Mariya Mararatanaca xevitüta Mariya Cacuvu Cuse müvavarusitücai, Severeu nive-
mama vavarusi hipatüta mana meniti'ucaitüni.

Quesusi que mütiucateuqui
(Maricuxi 15:42-47; Rucaxi 23:50-56; Vani 19:38-42)
57 Mericüsü 'acayunirümecacu, tevi mana ninuani xicutütü 'Arimateya quiecametütü
Cuse titevatü mütiyü'üquitüvametücai Quesusisüa mieme.
58 Piratusüa nuaca nitavavirieni Quesusi caxarieya. Hicü Piratu müpaü pütiu'aitaxü
müyetuiriyarienicü.
59 Hicü Quesusi caxarieya necueni nita'eima rinu 'ixuriquiyaricü 'itiyacamecü.
60 Yuteuquiyapa neitateni mühecuacaisie meripai mütiuta'aitacai müvaye'inierienicü 'aitüa.
Tete 'amünena 'acacurupaca teuquiya heunaca, neyani.
61 Mana meniucateitüni Mariya Mararatanaca xevitü Mariyamatü teuquiya hüxie.

Cuyaxi que memüte'i'üviyacai teuquiya
62 Mericüsü 'uxa'arieca, Pienixi 'utaxücu, mara'acate memühüritüariecai Pareseusixi
vahamatü meniuyucuxeürieni Piratusüa
63 müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame tame tepe'eriva 'iya tiyu'irüviyame que mainecai 'ayeyu-
ritü cuxi, Haica tucari 'aye'ayu nepanucuqueni 'utaitü.
64 'Ayumieme quetineuta'aita teuquiya mü'üviyarienicü hairieca tixüyuque, capa
teyü'üquitüvamete yüvicüta me'axüame me'inavanicü, müpaü capa metevarutahüavecü
teüteri, Müquite vasata panucuque. Xüca müpaü meteyurienique, 'imatürieca mieme
'irümari pe'ivaniqueyu meripai mieme.
65 Piratu müpaü tinivacühüaveni, Xemesietü cuyaxi xequenivaranuvitüqui. Xequenehu
xequene'üviyani que xemüteyüvave.
66 Müme mehecüneca meni'üviyacaitüni teuquiya. Cuyaxi menivaruhüritüani, tetesie
teuquiya meniu'inüaritüani yuseyucü.

28

Que müranucuquetüarie 'umieriecu
(Maricuxi 16:1-8; Rucaxi 24:1-12; Vani 20:1-10)

1 Mericüsü 'uxipiya tucari 'utaxücu semana mexüacame tucarisie yuimuana Mariya Mararatanaca xevitü Mariyamatü mana meniu'axüani me'ixeiyaque teuquiya.
2 Hicü cuie carima niutayuani. Taheima nacaneni Ti'aitame tupirieya. Nuaca, heicurupaca tete, hesiena nayerüni.
3 Merücariyapaü pütiyuxexeiyacai, 'ixuriquiteya pütuxacai 'üvipaü.
4 Me'imacatü tehüvemete cuyaxi meputiyüyüacacai, müquite vahepaü me'anenetü menacüne.
5 Hicü niuqui tuayame müpaü tinivarutahüave 'ucari, Xepücaheumamaca xeme. Ne müpaü nepütimate xemicuvautüve Quesusi curuxisie memierie.
6 'Uva pücayeca. Panucuquetüarie que mainecai. Xequenacüni xequeneu'ixüari haque matequi.
7 Hicü cuitü xequenehu, müpaü xequetenivaretahüavi teyü'üquitüvametemama müquite vasata manucuquetüariecü, müxe'anuhaitüiyacü Carereyasiepai. Mana xecaneixeiyacuni. Camü yanepütixe'utahüavixüri.
8 Cuitü teuquiyapa meheyecüneca memamatü cui meyutemamavietü meniutanausaxüani memütevataxatüanicü teyü'üquitüvametemama.
9 Hicü mana me'uhucacu Quesusi nivaranucunaque müpaü 'utaitü, 'Aixüa 'acu. Müme hetüana me'utihüxima'uca menimayüani quetayasie, nenevieri menipitüani.
10 Hicü müpaü tinivacühüaveni Quesusi, Xepücaheumamaca. Xequenehu, xequetenivaretaxatüa ne'ivama Carereyapai memüyehucü. Mana mepünesihexeiya.

Cuyaxi que memütevarutahüavixü mara'acate memühüritüariecai
11 Mericüsü 'ucari me'uhucacu, cuyaxi hipatü quiecarisie menecüneta. Naitü que müreyü metenivarutaxatüani mara'acate memühüritüariecai.
12 Hicü 'uquiravesixi vahamatü me'uyucuxeürieca me'uyu'enieca yunaitü, tumini vaüca menivaru'üitüani cuyaxi
13 müpaü me'utiyuatü, Xeme müpaü xequeneutiyuaneni, Teyü'üquitüvametemama meniu'axüani, mepinava mexi tecusucai.
14 Xüca cuvexunaruri tiutamarieni, tame 'aixüa tepiyurieni xehesie mücarahüiyanicü.
15 Müme tumini me'utanaqui'erieca yamepüteyuriecai que memüte'utahüavarie. Müpaü pürecuxaxasiva Huriyusixi vasata hicüque.

Quesusi que mütivaruhüritüa nü'arisixi
(Maricuxi 16:14-18; Rucaxi 24:36-49; Vani 20:19-23)

16 Hicü teyü'üquitüvamete Tamamata Heimana Xevitü Carereya menecüne mücü yemurisiepai Quesusi que mütivarehüavecai memüyehucü.
17 Me'ixeiyatü nenevieri mecanipitüacaitüni, hipatüsietü müme 'asimepücatemaicai xüca yuritücaitüni me xüca catixaütüni.
18 Hicü Quesusi 'aura niuyani, tinivarutaxatüani müpaü 'utaitü, Naimecü heiserie nepexeiya taheima cuiepata.
19 'Ayumieme xequeneutayeixüa, teyü'üquitüvamete xequenivarayeitüa yunaime nuivarite, xevaca'üyatü ta'uquiyarisüa nu'ayasüa 'Iyari Mütiyupatasüa memümiemetetünicü,
20 xeteva'üquitüatü yamemütecahunicü nai que nemütixe'u'aitüa. Camüsü, nesietü tucaricü xehamatü nepuyeicani mexi cataparive. Müpaü xeicüa cani'aneni.

MARICUXI
Niuqui 'Aixüa Manuyüne Que Mütiu'üxasitacai

*Ti'üyame Vani que mü**ticuxatacai***
(Mateu 3:1-12; Rucaxi 3:1-9, 15-17; Vani 1:19-28)

1 Niuqui 'aixüa manuyüne Quesusi Cürisitu Cacaüyari münu'aya hepaüsita, 'ipaü
tiniusutüarieni.
2 Quisariyaxi Cacaüyarisüa mieme mütixaxatametücai xapayasie, müpaü catine'uca,
Camü, neniuqui tuayame necananunü'amücü meri.
Mücü 'aixüa caniyuriemücü 'ahuye pecanuavecacu.
3 Macumavesie xevitü nahivani,
Xequeneha'aritüaca Ti'aitame huyeya, 'utaitü,
Xequeneutixeurariya huyeteya, 'utaitü.
4 Que müre'uxa, Vani macumavesie tine'üyanecaitüni, müpaü ticuxatatü, memütehayevacü
'axa memüteyuriecaicü, mücücü memüteheuyehüviyarienicü, 'arique memüca'üyarienicü.
5 Yunaitü Cureya cuieyarisie quiecatari, yunaitü Querusareme quiecatarita, meneyecüne
me'ixeiyacutü. Nivareca'üyacaitüni yunaime Curutani hatuxamesie, meyuhecüatacacu 'axa
que memüte'uyuri.
6 Mücü Vani cameyu huxariyari cananacatücücaitüni, navi hüyameyaricü nayühüacaitüni.
Tüpuxi nivacuacaitüni, yeuta mieme xiete ni'iecaitüni.
7 Que müticuxatacai, müpaü nainecaitüni, Xevitü 'ucanamieni ne'utüma. 'Iya yemecü
canive'emetüni, ne pücatixaü. Ne 'aixüa nepüca'ane nehesie mütinaquenicü ni nemipare-
vienicü.
8 Nesüari necanixe'üyaneni hacü. Mücü canixeca'üyamücü 'Iyari Mütiyupatacü.

*Quesusi que mü**tiuca'üyarie***
(Mateu 3:13-17; Rucaxi 3:21-22)

9 Mericüsü, 'ana caninuani Quesusi, Nasareti heyeyaca Carereya cuieyarisie. Vani
canica'üya Curutani hatuxamesie.
10 Hicü Quesusi hapa 'anatiyeiximetü, muyuavi niuxeiya 'anacayepierümeme. Canixeiya
'Iyari 'acamieme para hesiena müyuhayevacü, cucurupaü 'anetü.
11 Xevitüta niutaniuni taheima, müpaü 'utaitü, 'Ecü pecaninenivetüni, necamani-
naqui'erieca. 'Acümana neninetemavieca.

*Quesusi que mü**tiuta'inüasie***
(Mateu 4:1-11; Rucaxi 4:1-13)

12 Hicü 'Iyari neinü'ani macumavesie.
13 Mana niuyeicacaitüni huta teviyari tucari. Cauyumarie ni'inüatanecaitüni. Yeutari
memüvaxuave niuyeicacaitüni Quesusi. Cacaüyari tupirisiximama menipareviecaitüni.

*Quesusi que mü**tisutüa ti'uximayatü Carereya cuieyarisie***
(Mateu 4:12-17; Rucaxi 4:14-15)

14 Mericüsü, Vani 'anutahüiyacu, Quesusi caninuani Carereya cuieyarisie, niuqui cux-
atatü 'aixüa manuyüne, que mütiyüni Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü,
15 ya'utaitü, Tucari canaye'aniri. Hicürixüa Cacaüyari cuitü canisutüamücü 'ena ti'aitatü.
Xequeteneuhayeva que xemüteyuriecai, niuqui 'aixüa manuyünesie yuri xequeteneuta'eri.

*Quesusi que mü**tivaruta'ini hesiena memüteviyanicü quesüteveiyamete yunaucame***
(Mateu 4:18-22; Rucaxi 5:1-11)

16 Mericüsü, haracuna tesita 'uyemietü Carereya cuieyarisie, canivaruxeiya
Simuni 'Atüreximame yu'ivamacame. 'Emeneitavivivacaitüni vipi haracunasie,
memüquesüteveiyametetücaicü müme.
17 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Cümü, nehesie xequeteneviyani. Teüteri xevac-
uxexeürivame nenixe'ayeitüamücü, quesüte xemütevaruxexeürivapaü hicü.
18 Yapaucua yuvipi me'ucu'eirieca, hesiena meteniuviya.
19 Hicü 'esiva 'umapai 'uyemietü nivaruxeiya Cacuvu Vanimame yu'ivamacame, Sev-
ereu nivemama. Müme canuvasie meniyetecaitüni yuvipi memanesiquitüatü.
20 'Iya nivaruta'inieni hesiena memüteviyanicü. Yuquemasi Severeu me'ucu'eirieca
canuvasie yecaime, te'ivamete vahamame, Quesusisie meteniuviya.

*Cacaü**yari müca'itiya que mütinücai tevi***
(Rucaxi 4:31-37)

21 Mericüsü Caperünaume meneta'axüani. Hicü cuitüva 'uxipiya tucarisie, Huriyusixi
vatuquita heutahaca, tini'üquitacaitüni.
22 Menihüxiyacaitüni tita müti'üquitacai hepaüsita. Que mü'ane heiserie mexeiyapaü
tinivaru'üquitüvacaitüni, que memücate'üquitacai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai.
23 Mericüsü heutahacu, yapaucua tevi caneutahani vatuquita cacaüyari müca'itiya
minücai. 'Iya niutahiva
24 müpaü 'utaitü, 'Ai, que petati'uximatüani, Quesusi Nasaretitanaca 'acu. Petasi-
heuyehüanique petinua. Ne nepümasimate que pemüpaicü. Que mü'ane Cacaüyarisie mieme
mupasie, 'ecü pecanihücütüni, tinitahüave.
25 Quesusi nita'imaiya, müpaü ticühüavetü, Cayuvatü 'aixüa, queneuxüna.
26 Hicü mücü cacaüyari müca'itiya, tevi nütü, carima 'utahivatü, nixüna.
27 Yunaitü meniuhüxiyani. 'Ayumieme niuqui meniutixüatüatücüne müpaü me'utiyuatü,
Titari 'icü. Que titita 'icü 'üquisica mühecua. Camü heiserie hexeiyatü tiniva'aitüaca 'asita
cacaüyarixi memüca'itiyatüca, müme meni'enieni.
28 Hicü cuitüva naisarie Carereya cuieyarisie tiniutamariva que mütiuyuri.

Quesusi que mürenayehüa Pecuru varücaüya
(Mateu 8:14-15; Rucaxi 4:38-39)
29 Mericüsü tuquita me'ayenexüaca, Simuni 'Atürexi vaquie menecüne, Vani Cacuvu
yunaitü.
30 Simuni varücaüya mana niucateitüni hüiyatü. Cuitüva metenitaxatüani Quesusi que
mü'anecai.
31 Hicü 'aura 'ayaca, mamaya 'uviyaca, nenucuhana. Yapaucua cahüiyatü nayani 'uca,
tinivarumini.

'Acayunecu, yumüiretü que memüte'anayexüriya
(Mateu 8:16-17; Rucaxi 4:40-41)
32 Hicü taicai 'acayunecu, meni'atüirieni tecuicuicate yunaime, müme meta cacaüyarixi
memüvaviyacai.
33 Yunaitü quiecatari meniyucuxeürieni quitenie hüxie.
34 Yumüireme nivaranayexürieni cui memüyüacai müireme cuiniyacü. Cacaüyarixita
nivarayenü'axüani yuvaücavame. Pücavapitüacai cacaüyarixi memütiniunicü, müme memi-
maicaicü.

Quesusi que mütıcuyeicacai Carereya cuieyarisie ticuxatatü
(Rucaxi 4:42-44)
35 Hicü 'uxa'arieca ximeri meri 'acuxi yüvicüta nanucuqueni. Quita vayeyaca, neyani
macumavesiepai. Mana niuyutanenevieni.
36 Hicü Simuni, hipatüta hamatüana memu'uvacai menenucuyeique Quesusi.
37 Me'itaxeiyaca müpaü metenitahüave, Yunaitü mepümasicuvautüve.
38 Quesusi müpaü tinivarutahüave, Cümüsüari 'uma püta tepüyehu. Hipame quiecaritesie
tepütayeixüani, nemütivaretaxatüanicü manarita. 'Ayumieme necaneyeyani.
39 Hicü mana niuyeicacaitüni, ticuxatatü vatuquiteta naisarie Carereyasie,
varayenü'avatü cacaüyarixi.

Quesusi que mürenayehüa tevi cuiniyacü müca'itiyacai
(Mateu 8:1-4; Rucaxi 5:12-16)
40 Mericüsü xevitü cuiniyacü müca'itiyacai caninuani hesüana, cui 'ivavirietü.
'Utitunumaveca hüxiena, müpaü tinitahüave, Xüca pe'avaüriyani, 'ecü pecaniyüveni
pemünesi'itieni.
41 Quesusi 'inenimayatü yumama niutasera. Nimayüani müpaü ticühüavetü, Nesüari
nepünevaüriya. Pecaniu'itiyaniri.
42 Müpaü titahüavecu yapaucua peunua cuiniya. Tevi 'itiyatü nayani.
43 Cuini mieme 'ihüritüatü, Quesusi neinü'ani cuitüva,
44 müpaü ticühüavetü, 'Amarima 'aixüa, xeimetüme pemücaraxaxatüvani havaicü.
Mara'acamesüa quenemie püta. Quene'axeiyanüa. Pemanayevecü, quenanutimava
que müre'aitaxü Muisexi yapemütivatahecüatüanicü.
45 Mücü masi mana heyaca yatiniutixatatüyani vaücava. Naisarie tinicuxatacaitüni que
mütiuyü. 'Ayumieme Quesusi pücayüvecai quiecarisie me'axeni yuhecüatatü, masi yeuta
necateitüni macumavesie. Hesüana meni'axecaitüni naisarie quiecatari.

2

Quesusi que mürenayehüa huriecame
(Mateu 9:1-8; Rucaxi 5:17-26)

1 Mericüsü yapaümexa tucari 'anucayacu, hutarieca caninuani Caperünaumesie. Catiniutamariva quename quita hayecatei.
2 Yumüiretü cuitü meniyucuxeürieni. Memüyumüirecaicü, ni quitenie hüxie mepücatenaquecai. Mücü tinivacüxaxatüvacaitüni niuqui.
3 Hicü hipatü huriecame meni'atüirieni, yunaucatü mehecuetü.
4 Hura me'ecuenique meniyutatexieni teüteri memüyumüirecaicü. 'Ayumieme Quesusi manucatei qui heima püta mecaneitiyepieni. Me'ivati'ineca 'ixumari muva meneicatuani huriecame, 'itarisie 'acaime.
5 Quesusi varuxeiyaca yuri que memüte'eriecai, müpaü tinitahüave huriecame, Nenive, pepüreuyehüviyarie 'axa pemütiuyuricü.
6 Hicü hipatü 'inüaricü memüte'üquitametücai muva mecanayetecaitüni. Yu'iyarisie müpaü meteniyücühüavecaitüni,
7 Titayaricuta müya ticühüave icü. Pisevixima Cacaüyari müpaü 'axa 'utaitü. Quepainetü püyüve müreiyehüvirieni tevi 'axa tiuyurieyu. Xevitiüxa xeicüa caniyüveni Cacaüyaritütü.
8 Quesusi yu'iyarisie timaitü müya memüteyücühüavecaicü, müpaü tinivarutahüave, Titayari müya xeteyücühüave yu'iyarisie.
9 Tita masi caticuanive. Que ticuanive müpaü mütitahüave muhurie, Pepüreuyehüviyarie 'axa pemütiuyuricü. Caticuanive masi müpaü mütitahüave, Quenanucuquexi, 'a'itari quenanucucue'i, quenecuyeicani.
10 Paraque müpaü xemütehetimanicü Yuri Tevi netitevatü heiserie nemexeiyacü cuiepa, nemütivareuyehüvirienicü 'axa meteyurieyu, müpaü tinitahüave huriecame,
11 'Ecü nepümarahüave, quenanucuquexi, 'a'itari quenanucucue'i, 'aquie quenemie.
12 Hicü nanucuqueni. Yu'itari 'anucucueca neyani yunaime vahüxie. 'Ayumieme yunaitü meniuhüxiyani. 'Aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita, müpaü me'utiyuatü, Hasuacu tepücanenierivave 'ipaü tiyüaneme.

Que mütita'ini Revi hesiena mütiviyanicü
(Mateu 9:9-13; Rucaxi 5:27-32)

13 Mericüsü tavari haracuna tesita neyani Quesusi. Teüteri yunaitü hesüana meni'axecaitüni. Mücü tiniva'üquitüacaitüni.
14 Hicü mana 'uyemietü nixeiya Revi 'Aripeu münu'ayatücai teüteri memüte'ayutituayasie 'acaime. Müpaü tinitahüave, Nehesie quetineviyani. Revi 'anucuqueca hesiena tiniuviya.
15 Mericüsü ticuacacu Quesusi Revi quita, yuvaücavatü cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyarie, hipatüta 'axa teyuruvamete metenicuacaitüni Quesusimatü teyü'üquitüvametemama vahamatü. Meniyumüirecaitüni memiveiyacai.
16 Hicüsüari hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai, müme Pareseusixi vahesie memüteviyacai, müme me'ixeiyaca ticuacame 'axa teyuruvamete vahamame müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari vahamame, müpaü metenivarutahüave teyü'üquitüvametemama, Neuxei, pütica'a püti'ie müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari vahamatü, 'axa teyuruvamete vahamatü.
17 Quesusi varu'enieca müpaü tinivarutahüave, Müme 'aixüa memüteheu'erie tiyu'uhayemavame mepücaheuyehüva. Müme memütecucuye püta mepeiyehüva. Nesü que nemütinua, nepücanua nemüvata'inienicü müme heiseriemecü yamemütecahu. Müme 'axa memüteyurie püta nevata'inienique nepunua, memütehayevacü 'axa memüteyuriecaicü.

Que memüte'ita'ivaviyaxü haquiya hepaüsita
(Mateu 9:14-17; Rucaxi 5:33-39)

18 Mericüsü Vani teyü'üquitüvametemama, Pareseusixi yunaitü 'icuai meniyuhaquiecaitüni heiva. Hipatü me'u'axüaca, müpaü metenita'ivaviya, Titayari Vani teyü'üquitüvametemama, teyü'üquitüvamete Pareseusixi vahesüa memümiemete titayari meteyuhaquie, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete mecayuhaquiecacu.
19 Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Que meteyüvave memüyuhaquieca neneüqueme cupaniyerumama, neneüqueme mexi vahamatü 'a'uca. Mexi neneüqueme vasata 'uca, mecapüyüvave memüyuhaquieca.
20 Tucari naye'amücü quepaucua neneüqueme mütihanieni vasata. 'Ana meniyuhaquiecuni, 'iya tucari 'aye'ayu.
21 Tevi 'ixuriqui mücayutatutuvecü püca'imanesiquitüani 'ixuriqui cui müye'i. Mesü xüca müpaü tiuyurienique, manesiqui hecuametütü müye'i pütahanaqueyu, sanimeyari masi 'axa 'anetü nayaniqueyu.
22 Tevi sixai müye'isie püca'icatuani vinu mücuanacü, mesü xüca müpaü tiuyurienique, sixai nitasanequeyu, vinu neuyeveniqueyu sixaita. Vinu masi sixai hecuamesie canituarivani mücuanacü.

Teyü'üquitüvamete que memüte'ivatihunaxüa türicu 'uxipiya tucarisie
(Mateu 12:1-8; Rucaxi 6:1-5)

23 Mericüsü 'uxipiya tucarisie 'esipa niuyeicacaitüni, teyü'üquitüvametemamata yunaitü. Müme menisutüani me'icahurucatü müayeyari, mana me'u'uvatü.
24 Hicü Pareseusixi müpaü metenitahüave, Neuxei, titayaricuta müpaü meteyurie que mücatitauniva 'uxipiya tucarisie.
25 Quesusi müpaü tinivarutahüave, Hasuacu xecate'ititerüvavave que mütiuyuri Raviri, heiyehüatü heuhacamütü, müme hamatüana memu'uvacaita meheuhacacuicucacu.
26 'Iya Cacaüyari quita neutahani quepaucua 'Aviyatari mühüritüariecai mara'acate vahepaüsita. Pa Cacaüyari hüxie mamanari niuticuani. Mara'acate xeicüa heiserie mepexeiya memiticuanicü mücü pa, hipatü heiserie mepücahexeiya. Müme hamatüana memu'uvacai tinivaruminita Raviri.
27 Müpaüta tinivarutahüave Quesusi, 'Uxipiya tucari caniuti'usieni teüteri vahesie mieme. Teüteri que memüte'uveviya, 'uxipiya tucarisie mieme xeicüa mepüca'utiveviya.
28 'Ayumieme Yuri Tevi que nemütiteva, 'uxipiya tucari hepaüsitata necatini'aitani.

3

Tevi mümamavaquicai
(Mateu 12:9-14; Rucaxi 6:6-11)

1 Mericüsü tavari tuquita neutahani. Tevi mümamavaquicai muva nayecateitüni.
2 Müme menihupiecaitüni, Capenayehüani 'uxipiya tucarisie meteyücühüavetü, me'ixanetacutü.
3 Hicü Quesusi müpaü tinitahüave tevi mümamavaquicai, Quenanucuquexi, hixüapa queneutaquexi.
4 Müpaü tinivaruta'ivaviya Quesusi, 'Uxipiya tucarisie tipitüarie 'aixüa mütiyurienicü, püpitüarie nusu 'axa mütiyurienicü. Tipitüarie mütiyutavicueisitüanicü, püpitüarie nusu mütiyumienicü. Mümesü cayuvatü meniumacaitüni.
5 Hicü yuhaxüama varuxeiyaca, yuhiverietü memüsese'icaicü yu'iyarisie, müpaü tinitahüave tevi, 'Amama queneutasera. 'Iya nitasera, 'aixüa 'anetü nayani.
6 Hicü Pareseusixi mevayecüneca, müme Herurexisie memüteviyacai vahamatü meniuyu'enieni hepaüsitana, que memüte'imieniquecai.

Teüteri que memüteyucuxeürie haracuna tesita

7 Hicü Quesusi teyü'üquitüvametemama yunaitü haracunapai menecüne. Yumüiretü teüteri meniveiyacaitüni Carereyatari, Cureyatari,
8 Querusaremetari, 'Irumeyatari, Curutani 'anutaüyetari, Tiru 'aurie Siruni 'aurie quiecatari. Yuvaücavatü me'u'enanaca nai que mütiyurienecai, hesüana mecaniu'axüani.
9 Hicü nivaruta'aitüani teyü'üquitüvamete hura memehanacü canuva hesiena mieme, capa me'isaipünacü, memüyumüirecaicü teüteri.
10 Yumüireme nivaranayexürüvacaitüni. 'Ayumieme yunaitü cuiniya memexeiyacai mesaipünetü hesüana meni'axecaitüni me'imayüanique. 'Ayumieme canuva niuta'aita.
11 Cacaüyarixi memüca'itiyatüca me'ixeiyatü, hüxiena meniucaxürüvecaitüni, müpaü mete'uhivatü, 'Ecü Cacaüyari pecaninu'ayatüni.
12 'Iya heiseriemecü nivahüritüacaitüni memüca'ihecüatanicü que müpaicütücai.

Tamamata heimana yuhutame que mütivaranuyexei nü'arisixi
(Mateu 10:1-4; Rucaxi 6:12-16)

13 Hicü neutiyune hürisie. Müme müvaranuyexei nivaruta'inieni hesiena memüteviyanicü. Me'ayecüneca teüteri vasata, hesiena meteniuviya.
14 Tamamata heimana yuhutame nivaranuyeteüxüa. 'Arique nivatanü'axüaniquecaitüni memütecuxatanicü, hamatüana memu'uvanicü,
15 heiserie nivapitüaniquecaitüni memüvaranayexürüvanicü tecuicuicate, memüvarayenü'axüanicüta cacaüyarixi 'axa memü'anene.
16 Simuni püxevitütücai, Quesusi mitaterüvaxü Pecuru,
17 hipatüta, Cacuvu Severeu nu'aya, Vani Cacuvu 'ivaya, Quesusi mütivarutaterüvaxü Puhanerüquesi, taniuquicü Türarücamete paine,
18 'Atürexi, Piripe, Parüturume, Mateu, Tumaxi, Cacuvu 'Aripeu nu'aya, Tareu, Simuni mücananisitatücai,
19 Cura 'Isicariutitanaca 'arique Quesusi müyetua.

Que mü'ane 'axa 'utaitü misevixima 'Iyari Mütiyupata
(Mateu 12:22-32; Rucaxi 11:14-23; 12:10)

Hicü quita meneutahaxüani.

20 Tavari yuvaücavatü teüteri me'u'axüacu müme mepüyutatexie metecuanique.
21 Hicü maremama me'u'enanaca, meniu'axüani memenuhanacü. Müpaü meteniyücühüavecaitüni, 'Asipücatimate que mütiyuriene.
22 Mücü meta, hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Querusaremesie memeyecü, müpaü meniutiyuanecaitüni, Peheresepuri pinü'ü. Cacaüyarixi 'axa memü'anene va'uquiyarisie mütivayacü, 'ayumieme püvarayenü'a cacaüyarixi, meniutiyuanecaitünita.
23 Hicüsüari yu'aurie varutacuevieca, 'üxasicü müpaü tinivaruta'üquitüani, Cauyumarie que tiyüve mayuyenü'anicü yücümana.
24 Yaxeicüata, xeime cuieyarisie quiecatari xüca hixüata meyusana, xüca me'ayuca'unieca, mücü vacuviyexunu pücayüveni 'emüreutevinicü.
25 Xeime quie miemete hixüata xüca meyusana, xüca me'ayuca'unieca, mepücayüvaveni 'ememüteheutevinicü.
26 Cauyumarie xüca yuca'unarümenique, türücariyaya hixüata xüca yusanaque, 'emüreutevinicü pücayüveniqueyu. Pütaxüximeniqueyu püta.
27 Tevi pücayüve meutahanicü mütürücaüye quita, piniteya mütinavanicü, me xüca ca'ihüanique mütürücaüye meri. 'Ihüame, pütinavani tita mütixuave quitana.
28 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, naime 'axa memüteyurie teüteri, mepüyüvave memüteheuyehüviyarienicü, naime 'axa memutiyuane.
29 Masi que mü'ane 'axa 'utaitü misevixima Cacaüyari 'Iyarieya Mütiyupata, mücü hasuacu pücareuyehüviyarieni mücücü. Hesiena masi catiniuhüivani, yuheyemecü 'emuvecü tita 'axa mütiuyuri.
30 'Ipaü niutayüni, müme müpaü memutiyuanecaicü, Cacaüyari müca'itiya ninüca.

Quesusi 'ivamama varusieya
(Mateu 12:46-50; Rucaxi 8:19-21)

31 Hicü varusieya 'ivamama yunaitü mecaniu'axüani. Tacua meti'utü metenitanü'airieni yu'aurie me'icuevietü.
32 Teüteri yumüiretü menayetecaitüni hamatüana. Müpaü metenitahüave, Neuxei, 'avarusi 'a'ivama mepümasiha'ivava tacuapaitü.
33 Mücü müpaü tinivarutahüave, Quehateri nevarusi ne'ivama.
34 Varanuxeiyatüyaca 'auriena mematecai, müpaü niutayüni, Camü nevarusi ne'ivama.
35 Que mü'ane yamütiyuriene que mütinaque Cacaüyari, mücü canine'ivatüni caninevarusitüni.

4

'Imüari 'ivivame 'üxasi hepaüsita que mütimasiücü
(Mateu 13:1-9; Rucaxi 8:4-8)

1 Mericüsü tavari haracuna tesita tiniuti'üquita. Hesüana meniyucuxeürieni yuvaücavatü teüteri. 'Ayumieme canuvasie nacayerüni hapa yecaimesie. Yunaitü teüteri cuiepa püta meniti'ucaitüni ha tesita.
2 Mana vaüca tiniva'üquitüacaitüni 'üxasi hepaüsita. Hicü ti'üquitatü müpaü tinivarutahüave,
3 Xequene'enanaca. Camüsü, 'ivivame neyani.
4 Mericüsü 'imüari 'ivienecacu, hipatü huyeta niucaxürieni. Viquixi meniucaxürieni meniticuani.
5 Hipatüta macutetexiyasie niucaxürieni, vaüca müca'acucuieyasie. Cuitüva niutineni, cuie 'emücasuicaicü.
6 Hicü quepaucua tau mane nicuini, niutivani mücahananatücateicü.
7 Hipatüta xuya 'imüariyarisata niucaxürieni. Xuya niutivere, heimana niuyecüne. 'Imüari cacaniutixuavere.
8 Hipatüta cuie 'aixüa müracu'anesie niucaxürieni. 'Utinexüaca 'utivavereca, niutixuavere. Hipatü xei teviyari heimana tamamata nayani, hipatüta haica teviyari ratüa, hipatüta xei sienituyari ratüa.
9 Müpaüta niutayüni, Xaütünetü mu'enaxü que'u'ena.

Titayari 'üxasi hepaüsita ticuxatatü müti'üquitacai
(Mateu 13:10-17; Rucaxi 8:9-10)

10 Hicü yühücüate metitetü, müme 'auriena memütitecai, Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü menita'ivaviya 'üxasi hepaüsita que müti'üquitacai.
11 Müpaü tinivarutahüave Quesusi, Xeme xecaniupitüarieni tita mütiuti'aviesiecai, xemütemaicacü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Hipatü tacua memütitei püta, naimecü 'üxasi hepaüsita xeicüa mecaniupitüarieni 'utüarica manuyünepaü, para

memücaʼixeiyacü, sepa yemecü memütanenieremique, para ʼasimemücatehetimanicü, sepa yemecü memüʼenanacaque,
12 capa taʼaurie meʼaxürienicü Cacaüyarisie meteviyaque, capa meteheuyehüviyarienicü.

Quesusi que mütihecüatacai yüʼüquisica tiʼivivame hepaüsita
(Mateu 13:18-23; Rucaxi 8:11-15)
13 Hicü müpaü tinivacühüaveni, Cari xeme ʼicü ʼüxasi hepaüsita xepücaʼuʼenana. Quetütüri xeteʼenanani naime ʼüxasi hepaüsita.
14 ʼIvivame niʼivieneni niuqui.
15 Hipatü huyeta miemete mecanihümetüni haque niuqui muca'iviya. Quepaucua memiʼenie, cuitüva Cauyumarie niʼaxeni. Niuqui netücüni vahesüa muca'iviya.
16 Hipatüta yaxeicüa ʼimüari mecanihümetüni macutetexiyasie memuca'iviya. Quepaucua niuqui memüʼenie, yapaucua menitanaqui'erieni meyutemamavietü.
17 Yücümana mepücahananatüca, masi ʼemepücateheutere. Quepaucua memüʼuximatüarie quepaucua memutaveiyarie ʼicü niuqui hepaüsita, yapaucua meniucunuitüarieni.
18 Hipatüri ʼimüari menihümetüni xuya ʼimüariyarisata memuca'iviya. Müme niuqui meniuʼenieni,
19 masi mepüyuhiveritüa tita hicü mütimieme meha'erivatü, tuminicü meyutemamavietü mepüteyuʼirüviya, hipameta vaücavame menihive'erieca. Mücücü niuqui niupünariexüani naisata. Cacaniutixuavere.
20 Hipatü ʼimüari mecanihümetüni cuie ʼaixüa müracuʼanesie memuca'iviya. Niuqui mecaniuʼenieni, meniuyuvaüriya meʼinaqui'erietü, mecaniutixuxuavereni. Hipatü xei teviyari heimana tamamata menacüne, hipatüta haica teviyari menacüne, hipatüta xei sienituyari menacüne.

Tita müti'avie que mütihecüasieni
(Rucaxi 8:16-18)
21 Hicü müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni, Cüxeme que racueiya puticü manunamienicü, ʼutatüa mutiquecanicü nusu. Vapai püta caraqueca.
22 Tita müti'avie, masiücütü mayanicü xeicüa ʼapuve. Tita müranucaname, mühecüasienicü xeicüa ʼapuve.
23 Xaütünetü muʼenaxü queʼuʼena.
24 Müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni, Xequeneyucuerivayurieca tita xemüteʼenie hepaüsita. Que xemüteva'inüasirie hipame, yaxeicüa xepüteʼinüasiyarieni. Hesiena payaxe, xeme xemüʼenana xehesie mieme.
25 Que müʼane tixaütü mürexeiya, tavari cuxi pütimiquieni. Que müʼane tixaütü mücarexeiya, sepa que mütitita müreixeiya pütinavaiyarieni.

ʼÜxasi ʼimüari hepaüsita, que mütiutineica
26 Müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni, ʼIpaü catini'aneni Cacaüyari tiʼaitametücacu. Camü tevi ʼimüari niutaʼivieni cuiepa.
27 Niucahupuni nanucuquecani tucaricü tücaricü. ʼImüari niutineicani niutivavereni, mücü ʼasicatimaicacu que mütineica que mütiuvavere.
28 Cuie yuxaüta pitinenetüva cüsunuyari meri, ʼarique müayeyari, ʼarique tacari.
29 Ticuayu, ʼana türicu xicamete nivaranunüʼamücü, ʼisanari maye'acü.

ʼÜxasi musitasa ʼimüariyari hepaüsita
(Mateu 13:31-32; Rucaxi 13:18-19)
30 Hicü müpaü niutayüni, Que teʼutiyuaneni, titapaü tiʼaneni Cacaüyari tiʼaitametücacu. Que müʼane ʼüxasi hepaüsita tepihecüatani.
31 Musitasa ʼimüariyaripaü cani'aneni. Cuiepa muca'iviva, xevitü ʼimüari hepaüna ʼanetü pücaxuave ʼcuiepa ʼesipepetü.
32 ʼUca'iviyaca caniutineicani. Tupiriya mutineica, xevitü hepaüna ʼanetü pücaxuave ʼepapatü. Mamateya neucunexüani ʼetütütü. Taheima miemete viquixi mecaniyüvaveni memüyutiʼituatüanicü hesiena ʼetüriyarisie.

Titayari Quesusi mütiʼüquitacai ʼüxasi hepaüsita ticuxatatü
(Mateu 13:34-35)
33 Vaüca ʼüxasi hepaüsita ticuxatatü ʼiyapaü ʼaneneme tinivacuxaxatüvacaitüni niuqui, que memüteyüvavecai memiʼenienicü.
34 ʼÜxasi hepaüsita caticuxatatü pücativacuxaxatüvacai. Teyüʼüquitüvamete xeicüa meʼayetetü yühücüate tinivarutahecüatüani naime.

Quesusi que mütinütüa ʼeca vitari
(Mateu 8:23-27; Rucaxi 8:22-25)

35 Hicü mücü tucarisie 'ucutaicairecu müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Hicümüsütari 'anutaüye tepanucüne.
36 Müme mevarucu'eirieca teüteri mana memüti'ucai, meneivitüni ca'anatiyeivecacu canuvasie meyetetü. Hipatüta canuvate menecüne hamatüana.
37 Hicü yapaucua niucu'eca vaücava. Hamevari neucayeurivecaitüni canuvasie. Nitihüniyarümecaitüni.
38 Quesusi canuva cüsapa nacateitüni, muritarisie 'utimu'utü, cusutü. Menenutahütüani müpaü mete'icühüavetü, Ti'üquitame 'acu, pecareu'acuerivayurie temeuyeveximecü.
39 Hicü 'anucuqueca nitatieni 'eca. Müpaü tinitahüave haracuna, Cayuvatü 'aixüa, quetineuhayeva. 'Eca neunuani, niucuharuanare yemecü.
40 Müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Titayari xetemama. Quepaütütü yuri xecate'erie.
41 Müme masi cuini mieme meniutimamani. Müpaü meteniyutahüave, Quepaicüri pühücü 'icü. 'Asita 'ecatütü haracunatütü meni'enieca que mütiva'aitüa.

5

Cacaüyarixi 'axa memü'anene que memüte'inücai Cataratanaca
(Mateu 8:28-34; Rucaxi 8:26-39)

1 Mericüsü haracuna 'anutaüye meneta'axüani Cataratari vacuiepa.
2 Canuvasie 'anatiyacu, yapaucua tevi cacaüyari müca'itiya minücai nenucunaque müquite vateuquiyapa 'ayeneca.
3 Mücü tevi vateuquiyapa necateitüni. Teüteri menitexiecaitüni me'ihüanique tepüacü.
4 Müixa nicuhüivacaitüni tepüacü yumamatesie yü'ücatesie, peru yumamacü tepüa nanutequecaitüni, yü'ücasie mieme nanuyequesinacaitüni. Xevitü hepaüna pücatürücaüyecai mimaxiutacü.
5 Tucaricü tücaricü teuquiyapa nicuyeicacaitüni ya hürisie, cuhivanetü, tetecü yucuxitequetü.
6 Hicü Quesusi 'uxeiyaca teva 'uyeicame, hepana niutanausa. Hüxiena niutitunumaqueni
7 carima 'utahivatü, müpaü 'utaitü, Que peneti'uximatüani, Quesusi 'acu Cacaüyari yunaime vaheima macave pemünu'aya. Nepümasivaviri yanetihüritüatü Cacaüyari, penücahürixüa 'axa nesi'uyurieni. Müpaü niutayüni
8 Quesusi müpaü mütitahüavixücü, 'Ecü cacaüyari pemüca'itiya, queneuxüna.
9 Hicü müpaü tinita'ivaviya, Que petiteva. Mücü müpaü tinitahüave, Cuyaxi Xei Vaxayari netinitevaca, temütamüirecü.
10 Vaücava vaüriyarica neyevaviriecaitüni Quesusi mücavaranuyenü'anicü mücü cuiepa.
11 Mericüsü yemuritüa tuixuri metenicuacaitüni yuvaücavatü.
12 Cacaüyarixi vaüriyarica meneyevaviriecaitüni yamete'icühüavetü, Tuixuri vahesüa quetananunü'a temüvanünicü müme.
13 Hicü Quesusi nivarupitüani. Cacaüyarixi memüca'itiyatüca me'ixünaca tevi menivarutiviya tuixuri, 'esivatücacu huta miriyari meyupaümeme. Tuixuri yapaucua meniutanausa 'aita meneucayune. Hapa meneuxürieni, meniucuini haracunasie.
14 Hicü tuixuri vahüvemete meniyuta'una. Yametenicuxatacaitüni quiecari 'amüyevasie 'esimüyeyeusie. Teüteri menecüne mecunieretüvetü que mütiuyü.
15 Quesusisüa me'u'axüaca menixeiya tevi cacaüyarixi meminücai, Xei Vaxayari memiviyacai. Menixeiya mana 'acaime, heuquemarimacame, 'aixüa re'iyarime. Meniutimamani.
16 Hicü müme memunenierixü metenivacuxaxatüvacaitüni que mu'itüarie tevi, que mütiuyü tuixuri vahepaüsita.
17 Teüteri menisutüani vaüriyarica me'ipitüatü vacuiepa müyemiecü.
18 Hicü canuvasie cayerüximecacu Quesusi, 'iya tevi cacaüyarixi meminücai vaüriyarica canipitüani hamatüana muyeicanicü.
19 Quesusiri püca'ipitüa. Müpaü püta tinitahüave, 'Aquie quenemie 'amarema vahesüa. Yaquetinivaretaxatüa vaüca que mütiuyuri Ti'aitame 'ahesie mieme, que matiunenimayataxü.
20 Mücü neyani. Tamamata Quiecarite müracutevasie nisutüani ticuxatatü vaüca que mütiuyuri Quesusi hesiena mieme. Yunaitü menihüxiyacaitüni.

Cairu nu'aya que müranayehüiya, 'uca mütiicuyecai 'imayüacu Quesusi 'ixuriquieya
(Mateu 9:18-26; Rucaxi 8:40-56)

21 Mericüsü hutarieca 'anutaüye 'anuyacu canuvasie, yuvaücavatü teüteri meniyucuxeürieni 'auriena haracuna tesita 'uvecacu.

22 Mericüsü tuqui va'ü xevitü, Cairu titevatü, mana caninuani. Quesusi 'uxeiyaca niutihüximaqueni hüxiena.
23 Vaüriyarica canipitüani müpaü 'utaitü, Nenive pemüxime 'ucatütü. Quenemayüamie manayevenicü, 'ayenieretü mayanicü.
24 Quesusi 'utümana neyani.
Mericüsü meniveiyacaitüni teüteri yumüiretü me'isaipünatü.
25 Hicü 'uca 'aniuyeicacaitüni vasata tamamata heimana huta viyari müyuriecai ticuyetü xuriya 'uhanisitüatü.
26 Vaüca tini'uxitüariecaitüni yumüireme teyu'uhayemavamete vahesüa 'axetü. Tita mürexeiyacai nai tiniutixütüani tiyutuatü. Yutatexieca, cui niyüanecaitüni masi.
27 'U'enaca que müticuxaxasivacai Quesusi hepaüsita, 'utümana 'umietü teüteri vasata, Quesusi 'ixuriquieya niumayüani,
28 müpaü tiyücühüavetü, 'Ixuriquieya xüca ne'umayüani xeicüa, nenanayevemücü.
29 Mericüsü yapaucua xuriya peunua maneicacai. Yuvaiyarisie müpaü tiniuyumani mücü cuiniya meunuacü.
30 Hicü Quesusi yu'iyarisie retimaica yütürücariyacü mi'axixücü xeime, yapaucua ta'aurie 'aveca teüteri vasata müpaü niutayüni, Quepai ne'ixuriqui pumayüa.
31 Teyü'üquitüvametemama müpaü metenitahüave, Cari pevaxeiyatü teüteri naisata memasisaipünacacu, müya peraine, quepai pünesi'umayüa peraine.
32 'Iya nanieretüyani, que mü'ane miyuri xeiyaque.
33 'Uca 'uyüyüacatü maricacü, timaitü que mütiuyü yuhesie, hüxiena ninuani. Mana 'utihüximaqueca, naime tiniutahecüata que mütiuyü, que mütivaiyacü.
34 Hicü müpaü tinitahüave, Nenive, yuri pemütiuta'ericü pepanayeve. 'A'iyarisie peca'uximatüarietü quenemie, 'aixüa pereu'erietü 'uxa'atüni varie yapecatiucacucuinetü.
35 Hicü müpaü 'utainecacu cuxi, va'üsüa miemete meniu'axüani müpaü mete'icühüavetü, 'Aniveri pemü. Titayari peti'uximatüa cuxi ti'üquitame.
36 Quesusi varu'enieca müpaü mete'icühüaveme, müpaü tinitahüave va'ü, Pepücaheumaca, yuri quetine'erieca xeicüa.
37 Hicü teüteri pücavarupitüa memenuveiyacü. Pecuru Cacuvu yu'ivamacame Vanimame xeicüa nivarupitüani.
38 Hicü va'ü quie heta'aca meyuxamurietüveme nivaruxeiya me'utisuaname me'utihivame yumüireme.
39 Muva heutahaca müpaü tinivarutahüave, Titayari xeteyuxamurie xete'utisuana. Nunusi pücamüqui. Pucusu xeicüa.
40 Müme mecaninanaimacaitüni. Hicü yunaime varayenü'aca, nunusi muyecasie nivareutavitüni cuesieya varusieya mümeta hamatüana memu'uvacai.
41 Hicü mamayasie tiviereca, müpaü tinitahüave yuniuquicü, Tarita cumi, taniuquicü, 'Üimari 'acu, quenanucuquexi nematinahüaveni.
42 Yapaucua nanucuqueni nunusi, niuyeicacaitüni. Tamamata heimana huta viyari nexeiyacaitüni. Cuitüva meniuhüxiyani yemecü.
43 Quesusi heiseriemecü yatinivarutahüave xevitü tüma mücaretimanicü que mütiuyü. Müpaüta tinivarutahüave, memüte'iminicü.

6

Nasareti quiecarisie que mütiuyeicacai Quesusi
(Mateu 13:53-58; Rucaxi 4:16-30)

1 Mericüsü mana neyani, yuquiecari ninuani. Teyü'üquitüvamete meniveiyacaitüni.
2 Hicü 'uxipiya tucari 'aye'acu, tuquita nisutüani ti'üquitatü. Müme memi'eniecai meyumüiretü menihüxiyacaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Icü meixeiya, haque pemieme. 'Icü que tiupitüarie mütimaivenicü. Que tiupitüarie 'inüari mütürücavi mütiyurienecü.
3 'Icü caticaripiniteru, Mariya münu'aya. Cacuvu Cuse Cura Simuni va'iva catihücü. 'Uva tahesüa mecatetitei 'ivamama 'ucari. Hicü menitixani'erieni.
4 Quesusi müpaü tinivarutahüave, Tixaxatame ve'eme cani'erivani naisarie, masi yuquiecarisie xeicüa yumarema vasata yuquita ve'eme püca'eriva.
5 Mana pücayüvecai xeime 'inüari mütürücaüye mütiyurienicü. Hipame tecuicuicate xeicüa yuxexuime vahesie 'utimeca nivaranayexürieni.
6 Yuri memücate'eriecaicü, ni'iyarixiecaitüni. Hicü quiecarite 'esimüyeyeusie tini'üquitanecaitüni.

Tamamata Heimana Yuhutame que mütivareutanü'axüa teyü'üquitüvamete
(Mateu 10:5-15; Rucaxi 9:1-6)

7 Mericüsü Tamamata Heimana Yuhutame varutacuevieca yu'aurie, nivareutanü'axüani yuhutatame. Heiserie nivarupitüani cacaüyarixi memüca'itiyatüca vahepaüsita.
8 Müpaü tinivaruta'aitüani, tixaütü memücate'upiximenicü huyeta, mumuxi xeicüa, 'inüa pücatixaü, cüsiurita pücatixaü, tumini vivurasie yemaneme pücatixaü,
9 memeu'uixüanicü cacai xeicüa, peru huta camixayari memüca'anacatütücanicü tinivaruta'aitüani.
10 Müpaüta tinivarutahüave, Haque xeme'axüani quita, muva xequeneyuhayevani 'asita quepaucua xemüyehuque.
11 Quiecarisie quiecatari xüca mecaxetanaqui'erieni, xüca mecayuvaüriyani memüxe'enienicü, mana xequenanuyecüni, tumuanari xequeneucasixüa yucacaisie, müpaü xeteyurietü xemütetahecüatanicü vahesie que mürahüiva. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, Surumatari Cumuxatari cuini mieme mepücatatacuritüarieni müme vahepaü quepaucua 'isücame müvatacuevieni, mücü quiecarisie quiecatari que memütetatacuritüarieni.
12 Hicüsüari teyü'üquitüvamete meneutayeixüani, müpaü metecuxatatü, teüteri memütehayevacü 'axa memüteyuriecü.
13 Yuvaücavame cacaüyarixi menivarayenü'axüani. Tecuicuicateta yuvaücavame haseiti mevarucavirivatü menivaranayexürüvacaitüni.

Ti'üyame Vani que mütiumierie
(Mateu 14.1-12; Rucaxi 9. 7-9)

14 Hicü Herurexi müti'aitametücai mana cuiepa niu'ena que mütiuyü. Naisarie tiniutamariva que mü'ane mühücütücai Quesusi. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Ti'üyame Vani caniyüaneni. Nanucuquetüarieni 'umüca, 'ayumieme mücü türücariya nicuyuitüvani.
15 Hipatüta müpaü meniutiyuanecatüni, 'Eriyaxi canihücütüni, hipatüta, tixaxatame caniyüaneni meripai miemetexi texaxatamete vahepaü 'anetü.
16 Herurexi masi 'u'enaca müpaü niutayüni, Süricü Vani canihücütüni nemi'aitaxü mu'uya manutivitequienicü. Mücü nanucuquetüarieni, rainecai.
17 Mücü Herurexi meripai nivarutanü'ani memiviyacü Vani. Casariyanata nenutahüani, müpaü mütinaquecaicü Heruriya. Müpaü tiniuyüni Herurexi mitivitücü yu'iva 'üyaya, Heruriya mütitevacai, Herurexi 'ivaya Piripe titevacacu.
18 Vani caviyarievetü cuxi müpaü tinicühüavecaitüni Herurexi, Pepücapitüarie pemevitücünicü 'a'iva 'üyaya.
19 Heruriya ni'uxive'eriecaitüni. Niyutexienecaitüni 'imiemütü Vani.
20 Herurexi nimacarücaitüni Vani, 'imaitü tevi mühücütücaicü heiseriemecü yamüticamiecaicü, mupasiecaicü Cacaüyarisie mieme. Ni'üviyacaitüni. 'Tenietü 'asipücatimaicai que mütiyuriemücücai. Siepüre ninaquecaitüni mi'enienicü.
21 Mericüsü tucari naye'ani Heruriya Vani ma'ivacü, quepaucua Herurexi 'ixüarari mutavevi matinuivaxü yutucarisie. Te'aitamete, cuyaxi teva'aitüvamete, Carereyatari va'uquiyarima nivaruta'inieni.
22 Heruriya nu'aya 'uca vatahaca, tiutineica, nivanaquecaitüni Herurexi mümeta hamatüana memütecuacai yunaitü. Cuiepa ti'aitame müpaü tinitahüave 'üimari, Tita mümatinaque queneneutavaviri, nemümasiminicü.
23 Niyühüritüani yarehüavetü, Tita pemünetitavavirieni nepümasimini, sepa cuiepa nemüti'aita hixüata 'arücame pemünetiutavaviri.
24 Hicü mana neyani 'üimari. Müpaü tinitahüave yuvarusi, Tita netitavavirieni. Mücü müpaü tinita'eiya, Vani Ti'üyame mu'uya quenetavavirie.
25 Mexüiva heutahaca cuiepa ti'aitamesüa, nitavavirieni müpaü 'utaitü, 'Ipaü canetininaqueni ne, hicü cuitü pemünesimini Vani Ti'üyame mu'uya, pateyusie yecaime.
26 Cuiepa ti'aitame cui niyuhiveriecaitüni. Muyühüritüacü, teüteri hamatüana memütecuacai vacü, 'ayumieme pücayuvaüriyacai mita'imaiyacü.
27 Cuiepa ti'aitame cuya niutanü'ani cuitü, 'ita'aitüaca Vani mu'uya mütuimiecü.
28 Mücü heyaca, mu'uya nanutiviteni casariyanata. Pateyusie yecaime ni'atüani. 'Üimari niyetuirieni, 'üimarita yuvarusi niyetuirieni.
29 Hicü mete'utamarieca, Vani teyü'üquitüvametemama menecüne, caxarieya menecueni. Teuquiyapa meneiteni.

Teüteri que mütivarumi 'auxüme miriyari
(Mateu 14:13-21; Rucaxi 9:10-17; Vani 6:1-14)

30 Mericüsü nü'arisixi Quesusisüa meniyucuxeürieni, que memüte'uyuri que memüte'üquitacai mete'itaxatüanique.

31 'Iya müpaü tinivarutahüave, Cümüsü taxaüta tepuhu macumavesie, xequene'uxipieca 'esiva. Hipatü yuvaücavatü meni'axecaitüni menecücacaitüni, 'ayumieme tucari mepücahücai ni memütecuanicü müme.
32 Hicü canuvasie menecüne macumavesiepai yühücüate.
33 Yuvaücavatü menivaruxeiya memecü, menimaicaitüni Quesusi. Naime quiecarisie quiecatari yuvaücavatü yü'ücama menecüne me'unausaxüaximetü. Me'uhaitütüatü meneta'axüani müme meri.
34 Hicü 'anatiyeiximetü Quesusi, teüteri nivaruxeiya yumüireme. Nivarutinenimayaata, muxasi yühüveme memücahexeiya vahepaü memü'anenecaicü. Mana nisutüani tiva'üquitüatü müiremecü.
35 Hicüsüari ya'atevacacu tau, teyü'üquitüvametemama hesüana meniyucuxeürieni müpaü me'utiyuatü, 'Ena canacumaveni, yacanatevani tau.
36 Quenivareutanü'axüa 'aurava memütayeixüanicü quiecarite 'esimüyeyeusie 'emüyeyeusie, memüteyutinanairienicü 'icuai.
37 Mücü masi müpaü tinivaruta'eiya, Xeme püta xequetenivarumicua. Müme müpaü metenitahüave, Tame tete'inanaiyu pa huta sienituyarisie 'arücame, tetevamini.
38 Mücü müpaü tinivarutahüave, Quepaümeme xepexeiya pa. Xequeneuxeiya. Yametetimaica, 'Auxüme payari, huta quesüteyarita, metenitahüave.
39 Hicü nivaruta'aitüani yunaime, memücuyaxixüanicü 'üxa macuyürasie yayupapaümetü.
40 Mana menicuyaxixüani, xei sienituyari ya huta teviyari heimana tamamata yameyupapaümetü.
41 Hicü 'auxüme payari 'anu'üca, huta quesüteyari meta, yuheima heutiniereca, pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, pa niutitara. Nivaru'üitüani teyü'üquitüvamete memüvaminicü. Huta quesüteyari niutimura yunaime vahesie mieme.
42 Yunaitü mete'ucuaca meniutihuxani.
43 Hicü menicuxeürieni pa yuhayevameyari tamamata heimana huta quirivayari hüpüneme, quesüteyarita 'üarime yuhayevame.
44 Müme memüte'ucuai 'uquisi xeicüa 'auxüme miriyari mecaniyupaümecaitüni.

Quesusi ha heima que mütiuyeicacai
(Mateu 14:22-27; Vani 6:16-21)

45 Hicü nivarutamexüitüani teyü'üquitüvamete memacayaxecü canuvasie, memenuyehaitüiyacü Vesairapai haracuna 'anutaüye, mexi varateutüvacai teüteri.
46 Vareutanü'axüaca, hürisie neutiyune yutanenevienique.
47 Hicü 'ucutaicairecu, canuva haracuna hixüapa niuyemiecaitüni. Quesusi cuiepa püta niuyeicacaitüni yuxaütame.
48 Mana me'uximatüariecame nivaruxeiya me'ivequeme, vahepa maye'ecacaicü. Hicü 'esivatücacu tuxacüta, Quesusi vahepa canamiecaitüni haracuna heima 'umietü. Niuyeyaniquecaitüni.
49 Müme me'ixeiyaca haracuna heima 'umiecame, müqui me'erietü, meniutihiva.
50 Yunaitü menixeiya, meniyumuinacaitüni. Mücü cuitü nivarutahüave. Müpaü niutayüni, Yu'iyari xequeneucayasa, ne nepüyüane. Xepücaheumamaca.
51 Hicü vahesüa ye'acu, canuvasie 'acayerücu, 'eca neunuani. Müme cuini mieme menihüxiyacaitüni meni'iyarixiecaitüni.
52 Pa hepaüsita que mütiuyü 'asimepücatehetimaivavecai, masi yu'iyarisie meniupupurucaitüni.

Quesusi que mütivaranayexürüvacai Quenesareti cuieyarisie
(Mateu 14:34-36)

53 Hicü 'anutaüye me'anucüneca Quenesareti cuieyarisie meneta'axüani. Mana menecuvieni canuva.
54 Canuvasie me'anaticünecu, yapaucua meneitimani quiecatari.
55 Naisarie miemete vahesüa meniutanausaxüani. Menisutüani tecuicuicate meva'atüvatü 'itarisie me'aheime haque meme'enana quename mana nua.
56 Naisarie que müticuyeicacai, quiecarite 'esimüyeyeusie, 'emüyeyeusie, yeuta, tecuicuicate menicutuarivacaitüni quiecari hixüapa, vaüriyarica me'ipitüatü 'ixuriquieya xeicüa memümayüanicü. Yunaitü memicumaüvacai menanayexürüvecaitüni.

7

Tita ca'itiyacame meyeitüa tevi
(Mateu 15:1-20)

1 Mericüsü 'auriena meniyucuxeürieni Pareseusixi, hipatüta 'inüaricü memüte'üquitametetücai Querusareme memeyecü.

2 Menivaruxeiya teyü'üquitüvametemama hipame metecuacame vamama ca'itiyacacu
mecamaimatücaitü Huriyusixi vayeiyari que müti'ane. Meniniuquixiecaitüni müme.
3 Pareseusixi, hipatüta Huriyusixi teüteriyari yunaitü, xüca cuini mieme
meca'utimaimani, tixaü mepücatecuaca, yutusima vayeiyarisie yametecahutü.
4 Quiecari hixüapa me'ayecücatü xüca mecayuvenani hacü, mepücatecuaca. Vaücava cuxi
müireme yeiyari canixuaveni yamemütecahu, tecüxite xarite casute que memüte'itie.
5 Hicü Pareseusixi te'üquitameteta müpaü metenita'ivaviya, Titayari yutusima vayei-
yarisie yamecatecahu 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete. Mesü vamama ca'itiyacacu
mepütecua'a.
6 Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Cari Quisariyaxi 'aixüa painecai meripai, xexatatü xeme,
'aixüa yuhesie 'axa mü'ane xemü'avietacü. Müpaü catina'uca,
'Icü teüteri yutetacü ve'eme mepünesixata,
Que memüte'u'iyari püta teva mepu'uva.
7 Xüanacüa xeicüa menenayexeiyani
Tita memüte'üquita, teüteri va'aisica mühücücü xeicüa.
8 Tita müti'aitacai Cacaüyari xete'uhayevaca, teüteri vayeiyarisie xeteniviyani, tecüxite
harevemete que xemütehauxina, tavari hepaüna müireme que xemüteyurie.
9 Müpaüta tinivarutahüave, Visi xepüteyurie xeme, xe'ihayevaca tita Cacaüyari müti'aitacai
yaxemütecahunicü yuyeiyarisie.
10 Muisexi müpaü naineni, Quetinivareuyehüvirieca 'a'uquiyari 'avarusi. Tavari müpaü
canaineni, Que mü'ane 'axa mutaineni yu'uquiyari yuvarusi hepaüsita, que'umierieni xei
mieme.
11 Xemesü püta müpaü xeniutiyuaneni, Tevi xüca müpaü ticühüaveni yu'uquiyari yu-
varusi, nepini naime cümana pemüpareviyaniqueyu, mücü Curuvani canihücütüni, tani-
uquicü, nepimini Cacaüyari, que maine,
12 mücücü xepüca'ipitüaca 'uxa'atüni varie 'asimütiyurienenicü yu'uquiyari yuvarusi vah-
esie mieme.
13 Xecaneyeitüani tita Cacaüyari mütiutayü, yaxetecahutü yuyeiyarisie, que
xemütevaretuiri yunivema. Vaücavamecü xepüteyurie 'icüpaü.
14 Tavari yu'aurie varutacuevieca teüteri, müpaü tinivarutahüave, Xequenene'enieca
yunaitü, xequetenemaivaveni.
15 Tevi 'aurie tixaütü pücatixuave hesiena heutahame müyüveni ca'itiyacame
meyeitüanicü. Tita taütana müratineica, mücü püta canihücütüni tita ca'itiyacame
müreyeitüva tevi.
16 Xaütü netü mu'enaxü que'u'ena.
17 Hicü teüteri varucu'eiriecu, quita heutahacu, teyü'üquitüvametemama menita'ivaviya
'üxasi hepaüsita que müti'üquitacai.
18 Mücü müpaü tinivarutahüave, Cari xemeta 'asixepücatemaivave vahepaü. Xeme müpaü
xecatehetimaive, naitü tevi 'aurie mütixuave hesiena heutahame pücayüveni ca'itiyacame
meyeitüanicü
19 'iyarieyasie mücaheutahaquecü. Huriepana püta neutahaqueni, nihüani. Müpaü 'utaitü,
naime 'icuai 'itiyacame nixatacaitüni.
20 Tita tevi taüta müratineica, mücü püta canihücütüni tita ca'itiyacame meyeitüa.
21 Teüteri va'iyarisie catinimiemetüni 'axa que memüteyücühüave, que memütevacumaüva
que mü'ane mücayü'üya mücayücüna,
22 que memütenavaya, que memüteyumemiva, que memüte'icumaüva xeime 'üyaya, que
memüte'ihive'erie tita mücativapini, 'axa que memüte'u'iyari, que memüte'irüma, que
memüteyucahive'erie merucuyatüvetü, que memüteyucuasiri, que memüteyusevixima 'axa
me'utiyuatü, que memüteyucatave'erie yacü xeicüa que memüteyücühüave.
23 Mücü naitü 'axa que memüteyurie, vataüta catinimiemetüni. Mücü ca'itiyacame
caneyeitüvani tevi.

Yuri que müti'eriecai 'uca Sirupenisiyatanaca
(Mateu 15:21-28)

24 Hicü mana heyaca, Tiru cuieyarisie ninuani, Siruni cuieyarisie. Quita heta'acu,
püca'inaquecai Quesusi xevitü mütimariecacü, peru pücayüvecai mana müyuhayevacü camari-
vatü.
25 Mericüsü, 'uca niu'ena hepaüsitana. Cacaüyari müca'itiya ninücaitüni 'iya nu'aya
'ucatüme. 'Uca cuitü hesüana nuaca, hüxiena niutihüximaqueni.
26 Cüriyecusixi vaniuqui caniniuquieyatücaitüni, Sirupenisiyasie ninuivametücaitüni.
Vaüriyarica nipitüacaitüni meyenü'anicü cacaüyari 'axa mü'ane, mixünacü niveya.

27 Quesusi müpaü tinitahüave, Neuyeveca meri türi memütihuxanicü. 'Aixüa püca'ane türi vapa müvanavairienicü, sinurixi müvaminicü.
28 Mücü müpaü tinita'eiya, Xasunicü peputaine 'uqui, peru 'asita sinurixi mepiticua'a türi vapa mexatüa mücavivive temüxiquiyari.
29 Quesusi müpaü tinitahüave, 'Aixüa pemutayücü, quenemie. Camü cacaüyari 'axa mü'ane 'ari nixüna 'anive.
30 Hicü yuquie heta'aca canitaxeiya yunive 'utasie cacaime, cacaüyari 'axa mü'ane 'ixünacu.

Quesusi que mürenayehüa tevi mücaheu'enacai münenuriecai
31 Hicü Tiru cuieyarisie heyeyaca Siruni cuieyarisie niuyeyune. Tamamata Quiecarite müracutevasie 'uyeyaca, Carereya haracunayarisie neta'ani.
32 Mana meni'atüirieni tevi mücaheu'enacai münenuriecai. Vaüriyarica menipitüani hesiena mutimenicü.
33 Yateva heivitüca hücüame teüteri memüca'anu'uva, nacatana neica'uitüani yu'itüvame. 'Uta'aüsicavieca nimayüani nenieya.
34 Yuheima heutiniereca na'aivani Quesusi. Yuniuquicü müpaü tinitahüave tevi, Hepata, taniuquicü quevatiyepietücani paine.
35 Yapaucua nacateya nivatiyepierixüani nenieya niuxünarieni, heiseriemecü 'utaniutü nayani.
36 Hicüsüari nivaruhüritüani xeime memücatehecuxaxatüvanicü, peru que mütivaruhüritüa, müme masi yemecü metenicuxatacaitüni naisarie.
37 Vaücavamecü menihüxiyacaitüni teüteri yame'utiyuatü, Naime 'aixüa catiniuyurieni. Müme memücaheu'enanacai meheu'enanacame nivarayeitüvani, müme memücaniuvavecai meniuvaveme nivarayeitüvani.

8

Teüteri que mütivaruni nauca miriyari
(Mateu 15:32-39)
1 Mericüsü 'anapaitütü tavari yumüiretü teüteri meyucuxeüriecu, 'icuai mecahexeiyacacu, teyü'üquitüvamete nivarutacuevieni yu'aurie. Müpaü tinivarutahüave,
2 Ne teüteri nepüvanenimaya. Haica tucari mepuyuri nehamatü. 'Icuai mepücahexeiya.
3 Meyehacacuitüveme xüca nevareutanü'axüani vaquie, huyeta mepe'amüxüani, hipatü tevapai mecaniquiecataritüni.
4 Teyü'üquitüvametemama müpaü metenita'eiya, Haque mieme peyüve pa mütivaruminicü 'ime 'ena macumavesie.
5 Mücü müpaü tinivaruta'ivaviya, Quepaümeme xepexeiya pa. 'Atahutame, meniutiyuani.
6 Hicü nivaruta'aitüani teüteri cuiepa memücuyaxecü. 'Atahuta payari 'uti'üca, pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, nititara. Teyü'üquitüvamete nivaru'üitüani memüvaminicü. Müme mecanivarumini teüteri.
7 Yapaümeme quesüte menivarexeiyacaitünita 'esimemüpepe. Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, tiniuta'aita quesüte memümiquienicüta.
8 Mete'ucuaca meniutihuxani. Yuhayevameyari tarimeyari meniucuxeürieni teyü'üquitüvamete, 'atahuta quirivayari nayani.
9 'Esivatücacu nauca miriyari mecaniyupaümecaitüni teüteri. Hicü nivareutanü'axüani.
10 Teyü'üquitüvamete vahamatü yunaitü canuvasie menacayaxe, Rarümanuta müracutevasie menecüne.

'Inüari que memüte'itavaviri Pareseusixi
(Mateu 16:1-4; Rucaxi 12:54-56)
11 Hicü Pareseusixi meniu'axüani. Menisutüani niuqui mexüatüatü hamatüana, me'ivavirietü 'inüari memüxeiyacü muyuavisie mieme mupitüarie, memi'inüatanicü.
12 Mücü yu'iyarisie ha'aivatü müpaü niutayüni, Titayari 'inüari metevava hicü miemetexei. Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yemecü 'inüari mepücapitüarieni hicü miemetexei.
13 Varucu'eirieca hutarieca nacayerüni canuvasie, 'anutaüyepai neyani.

Tiyucuxanariyame Pareseusixi vahesüa mümieme
(Mateu 16:5-12)
14 Mericüsü teyü'üquitüvamete metenatümaiya pa mema'üniquecai. Xeime hücüa mepexeiyacai pa canuvasie.
15 Hicü müpaü tinivaruta'imaiya, Yumarima 'aixüa xequeneyucuerivayurieca tiyucuxanariyame hepaüsita Pareseusixi vahesüa mümieme, Herurexisüa mümieme.

16 Müme müpaü meteniyutahüave, Pa temücaheye'üicü müya naineni.
17 Quesusi tiutimaica que memüteyücühüavecai müpaü tinivarutahüave, Titayari niuqui xetexüatüa pa xemücahexeiyacü. Xecate'enana, xecatemaivave cuxi. Xe'iyari cuxi tisese'i.
18 Xe'uhüxitü xecateheuneniere, xe'unacatü xecateheu'enana, tixaü xecateha'eriva.
19 'Auxüme payari ne'utitaracu 'auxüme miriyari vahesie mieme, quepaüme quirivayari hüpüneme xepucuxeürie muyuhayevaxü. Müme müpaü meniutiyuani, Tamamata heimana hutame.
20 Mücü tivarahüave, 'Atahuta payari nauca miriyari vahesie mieme ne'utitaracu, quepaüme quirivayari xepucuxeürie muyuhayevaxü. Müme meniutiyuani, 'Atahutame.
21 Müpaü tinivarutahüave, Queri xecatemaivave cuxi.

Macüpecai que müranayehüiya Vesairasie
22 Hicü mecaneta'axüani Vesairapai. Teüteri meni'atüirieni 'uqui macüpecai, vaüriyarica me'ipitüatü mimayüanicü.
23 Hicü macüpecai mamayasie tiviereca, quiecari tesitapai neihana. He'aüsicamaxüaca hüxitana, hesiena 'utimeca, müpaü tinita'ivaviya, Tixaü pecatixeiya.
24 Hicü 'anutaniereca müpaü niutayüni, Teüteri cüyexi nepüvaxeiya yaxeicüa me'aneneme, peru teüteri meneu'uvani.
25 Hicü hutarieca hüxitana niutimeni. Tevi nanutaniere, heunieretü nayani. Naime tiniuxeiya que mütivayacü.
26 Hicü Quesusi nitanü'ani quiena müpaü titahüaveca, Quiecarisie pepücaheumieni, xeime pepücaraxaxatüvani.

Pecuru que mütiyutahecüataxü
(Mateu 16:13-20; Rucaxi 9:18-21)
27 Hicü Quesusi teyü'üquitüvamete vahamatü yunaitü menecüne. Quiecarite 'esimüyeyeusie meniu'uvacaitüni Sesareya Piripu 'aurie. Mana huyeta me'uyehutü, müpaü tinivaruta'ivaviya teyü'üquitüvamete, Teüteri que me'utiyuane que nemüpaicü ne.
28 Müneri müpaü metenita'eiya, Hipatü müpaü meniutiyuane, Vani Ti'üyame pemühücücü, hipatüta 'Eriyaxi pemühücücü, hipatüta texaxatamete pemüxevitü.
29 Hicü müpaü tinivaruta'ivaviya, Xemete que xe'utiyuane que nepüpaicü. Pecuru müpaü tinita'eiya, Que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitutütü, 'ecü pecanihücütüni.
30 Hicü nivaruhüritüani 'asimemücatehehüavenicü xeime hepaüsitana.

Quesusi que mütihecüatacai que mütimierieniquecai
(Mateu 16:21-28; Rucaxi 9:22-27)
31 Hicüsüari nisutüani tiva'üquitüatü, müpaü 'utaitü, Neuyeveca cuxi ne Yuri Tevi que nemütiteva vaüca nemüticuinecü. Ta'uquiyarima, mara'acate memühüritüarie, müneta 'inüaricü memüte'üquitamete mecanenitixani'eriecuni. Necanimieriemücü, necananutanierimücü hairieca tucarisie.
32 'Icü niuquieya canihecüacaitüni que mutayü. Hicü Pecuru yateva heivitüca nisutüani 'icu'imaiyatü.
33 Quesusi ta'aurie 'aveca, hipame varuxeiyaca teyü'üquitüvamete, nicu'imaiyani Pecuru müpaü 'utaitü, Xaüsie queneuye'a Cauyumarie Nehüxie pepüca'uveni. 'Ecü Cacaüyaripaü pepücare'iyari, teüteri vahepaü xeicüa pepüre'iyari.
34 Hicü yu'aurie varutacuevieca teüteri, teyü'üquitüvamete vahamame müpaü tinivarutahüave, Tevi xüca yuvaüriyani nehamatü muyeicanicü, queyuxani'erieca, queyuvaüriyani sepa curuxisie mümierieni, nehesie quetiviyani.
35 Que mü'ane müyutavicueisitüamücü caniyutatümaiymücü. Que mü'ane müyutatümaiya nehesie mieme, niuqui 'aixüa manuyünesie mieme, mücü niyutavicueisitüamücü yemecü.
36 Tevi nai cuiepa mütixuave xüca ra'ivanique, tita ra'ivaqueyu xüca yutatümaiyanique.
37 Tevi titacü tiyutuani yutucari mücanavaiyarienicü.
38 Hicü miemetexi hipame va'üitama memüvacumaüva 'axa memüteyuruva vasata 'uyeicatü, que mü'ane münesiteviya miteviya neniuqui, neta Yuri Tevi que nemütiteva necaniteviyacamücü 'iya quepaucua nemunuani ne'uquiyaripaü nemarivetü, netupirisixima memüpasie Cacaüyarisie mieme vahamatü.

9

1 Hicü müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hipatü 'uva memu'uva mepücacuini mexi mecanenierivave que mütiyüni quepaucua Cacaüyari munuani türücaüyemecü ti'aitatü. 'Arique mücaque mecanicuicuni.

Quesusi yücü 'anetü que müratüa
(Mateu 17:1-13; Rucaxi 9:28-36)

2 Hicü 'ataxeime tucari 'anucayacu Quesusi nivarevitüni Pecuru Cacuvu Vani yemuri
'amanutitevisie yuhücüame. Mana yücü 'anetü nayeitüarieni vahüxie.
3 Quemarieya xavatütü nayani, cui tuxatü 'üvipaü. Cuiepa mütama turiyame müya
'aneneme pücayüve mitiyeitüani.
4 Mana 'Eriyaxi Muiseximatü memasiücütü menacüne, Quesusimatü metenicuxata-
caitüni.
5 Hicü Pecuru müpaü tinitahüave Quesusi, Ti'üquitame 'acu, 'aixüa cani'aneni 'uva
temu'uvacü. Camüsü xamaru tepütivevieni haicame, 'ahesie mieme xeime, Muisexisie
mieme xeime, 'Eriyaxisie mieme xeime.
6 Pecuru 'asipücatimaicai que mütayüniquecai, teyü'üquitüvamete cui memeumamacaicü.
'Ayumieme müpaü putayü.
7 Hicü haivitüri nuaca nivaru'etüriviya. Xevitü niutaniuni haivitürisie ya'utaitü, 'Icü
caninenivetüni neninaqui'erieca, xequene'enieca.
8 Yapaucua mehanieretücüneca naisarie, xeime mepüca'uxei yu'aurie 'uveme, Quesusi
xeicüa meniuxeiya.
9 Hicü yemurisie me'acanexüaximecacu, Quesusi nivaruta'aitüani
'asimemücatehehüavenicü xeime tita memüte'uxei, mexi Yuri Tevi müquite vasata
ca'anucuquevecai cuxi, 'ariqueque xeicüa.
10 Que mainecai yamecatenicahucaitüni, peru yusata niuqui menixüatüacaitüni tita
mütixatacai, manucuqueni müquite vasata que mainecai.
11 Hicü müpaü metenita'ivaviya, Müme 'inüaricü memüte'üquitamete, titayari müpaü
mete'utiyuane quename heuyevese 'Eriyaxi meri munuani.
12 Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Neuyeveca 'Eriyaxi meri munuani 'aixüa miyurieni
naime. Masi que re'uxa Yuri Tevi hepaüsita, que müreuyevese vaüca müticuinecü
müxani'erivanicü.
13 Masi ne müpaü netinixecühüaveni, 'Eriyaxi caninuaniri. Yamepiyuri que
mütivanaquecai, müpaü que müre'uxa hepaüsitana.

Quesusi que mürenayehüa temaicü, cacaüyari 'axa mü'ane 'iviyacacu
(Mateu 17:14-21; Rucaxi 9:37-43)

14 Hicü mevaranucu'axirümecacu hipame teyü'üquitüvamete, yumüireme teüteri meni-
varuxeiya teyü'üquitüvamete va'aurie, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai meni-
varuxeiya niuqui mexüatüacame vahamame.
15 Hicü teüteri me'ixeiyaca Quesusi, meniuhüxiyani, hepana meniutanausaxüani meni-
tavaüritüani.
16 Mücü müpaü tinivaruta'ivaviya müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Titacü niuqui
xetexüatüa vahamatü.
17 Tevi xevitü müpaü tinita'eiya, Neuxei ti'üquitame, nenive 'uquitüme nepümasi'atüiri,
cacaüyari 'axa mü'ane minü'ücü ca'itaunietü mütaniunicü.
18 Sepa haque meita'axiya peiyehüpa, cuaimuxari püvayeneica, yutametecü pütiutaqueve
putanaranare. Ne nenivarutavavirieni teyü'üquitüvamete 'ahesüa miemete meme-
nayehüanicü, peru mepüyutatexie.
19 Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Cari hicü miemete yuri xepücate'erie. Quepaümexa
peuyevese xehamatü nemucani. Quepaümexa nepüxenevieca. Xequenavitüqui.
20 Hicüsüari meni'atüirieni. Mücü cacaüyari 'ixeiyaca Quesusi, yapaucua nitanüni
temaicü. Cuiepa 'ucaveca 'iya, nicurupenecaitüni, cuaimuxari 'anativietü.
21 Quesusi müpaü tinita'ivaviya quemasieya, Quepaümexa pi'axiya. Mücü müpaü niu-
tayüni, Nunusiyaripai.
22 Müixa taipa hapa neihüpani 'imienique. 'Ecü xüca peyüveni 'asipemütiyurieni, quetane-
nenimayaca quetaneparevieca.
23 Quesusi müpaü tinitahüave, Titasü peraine, xüca neyüveni pemaine. Que mü'ane yuri
müti'erie naimecü püyüve.
24 Hicü temaicü quemasieya müpaü tiniuhiva, Yuri nepüti'erie 'acu, queneneuparevi yuri
xüca necati'erieca.
25 Quesusi yumüireme varuxeiyaca me'anausaxüaximeme hepana meyucuxeürienique,
nitatieni cacaüyari 'axa mü'ane müpaü ticühüavetü, Neuxei 'ecü cacaüyari pemüca'itaunie
mütaniunicü mü'enanicü, ne nematini'aitüaca pemixünacü, tavari pemüca'iviyanicü.
26 'Iya cacaüyari 'utahivaca 'itacasetü carima, nixüna. Müquipaü 'anetü nayani temaicü.
'Ayumieme 'esivatücacu yunaitü müpaü meniutiyuani, Caniumüniri.
27 Perusü Quesusi temaicü mamaya 'uviyaca nenucuhana. 'Iya nanucuqueni.
28 Hicü quita heutahacu, teyü'üquitüvametemama müpaü menita'ivaviya yuhücüate
me'ayetetü, Titayari tetetatatexie tame temayenü'anicü.

29 Mücü müpaü tinivarutahüave, Yunenevietü yuhaquietü xeicüa caniyüveni
meyenü'anicü 'ipaü 'aneneme.

Quesusi tavari que mutayü que mütimierieniquecai
(Mateu 17:22-23; Rucaxi 9:43-45)

30 Hicü mana menecüne. Carereya cuieyarisie meniuyecüne. Püca'inaquecai xevitü
mütitamarienicü.
31 Teyü'üquitüvamete tiniva'üquitüacaitüni. Müpaü tinivarutahüave, Ne Yuri Tevi
nehücütütü nepüyetuiya teüteri vamamasie. Menenimiecuni. Nemierieme, hairieca
tucari 'anucayayu nenanucuquemücü.
32 Müme 'icü niuqui mepücahetimaivavecai. Menimamacaitüni me'ita'ivaviyaque.

Que mü'ane masi müve'eme
(Mateu 18:1-5; Rucaxi 9:46-48)

33 Mericüsü Caperünaume meneta'axüani. Quita meheutahaxüacu müpaü
tinivaruta'ivaviya, Titacü niuqui xetexüatüacai huyeta.
34 Müme cayuvatü xeicüa meniumacaitüni, niuqui memüxüatüacaicü huyeta que mü'ane
müme masi müve'emetücaicü.
35 Hicü 'ayerüca, Tamamata Heimana Yuhutame varutacuevieca yu'aurie, müpaü
tinivacühüaveni, Xevitü xüca ve'eme 'ayeimücüni, neuyeveca yunaime vaparevivame
mayuyeitüanicü 'imatüreme mayuyeitüanicü.
36 Hicü nunusi 'ahanaca vahixüapa nitaqueni. 'Itituca müpaü tinivarutahüave,
37 Que mü'ane xeime mütanaqui'erieni 'ipaü me'aneneme türi nehesüa mümiemecü, mücü
canenitanaqui'erimücü ne. Que mü'ane münesitanaqui'erieni ne xeicüa pücanesitanaqui'erieni,
masi que mü'ane münesiheyenü'a canitanaqui'erimücüta.

Que mü'ane mücatasi'aye'uni, mücü tahesie tiniviyani
(Rucaxi 9:49-50; Mateu 10:42)

38 Vani müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, xeime tahesie mücativiya tecaniuxeiya
varayenü'avame cacaüyarixi 'axa memü'anene, 'ahesüa niu miemetütü. Mücü tahesie
mücativiyacü, 'ayumieme tepinena.
39 Quesusi müpaü niutayüni, Xepüca'inenaca. Tevi xüca türücaüyemecü 'inüari tiyurieneni,
müpaü 'utaitü quename nehesüa mieme, quetiyüveni cuitüva nehepaüsita 'axa mutaineni.
40 Que mü'ane mücatasi'aye'uni, tahesie catiniviyani.
41 Que mü'ane xei tecüxiyari müxeharitüani Cürisitusüa miemete xemühümecü, yemecü
peixeiyani tita müra'ivaxü.

Titacü mütitiquetamüre
(Mateu 18:6-9; Rucaxi 17:1-2)

42 Que mü'ane mitiquetamüra xeime 'icü türi yuri memüte'erie, masi 'aixüa püyüniqueyu
mata mahete xüca 'ecatütüanique cüipieyasie, haramarasie xüca heucahüiyanique meripai.
43 'Amama xüca masihecahüpani, quenavitequi. Masi 'aixüa püyüniqueyu pemamapu-
rutü xüca peheutahanique tucari maxuavesie, hutame pe'ucamamatü xasi taiyariyarisie
pemücaheutahanicü mücatüvesie.
44 Mana cuisi müvacüme pücamüni tai pücatüveni.
45 'A'üca xüca masihecahüpani, quenavitequi. Masi 'aixüa püyüniqueyu xüca
pe'ücapurutü peheutahanique tucari maxuavesie, hutame pe'uca'ücatü xasi taiyariyarisie
pemücauhüiyanicü mücatüvesie.
46 Mana cuisi müvacüme pücamüni tai pücatüveni.
47 'Ahüxi xüca masihecahüpani, quenivatitu'i. Masi 'aixüa püyüniqueyu xüca peheuta-
hanique haque Cacaüyari müra'aita tapa pe'acüpetü, xasi taiyariyarisie pemücauhüiyanicü
hutame pe'ucahüxitü.
48 Mana cuisi müvacüme pücamüni, tai pücatüveni.
49 Yunaitü meni'itiyacuni taicü, naitü mavari que müti'itiva 'unacü.
50 'Una 'aixüa cani'aneni, peru xüca hamuritü 'ayanique, titacü ha'usivime xete-
heyeitüaniqueyu 'una. 'Una xequenexeiyani yuhesie 'aixüa xeteyuxexeiyatü.

Quesusi que müti'üquitacai, 'uqui yü'üya mücu'eirie hepaüsita
(Mateu 19:1-12; Rucaxi 16:18)

10

1 Mericüsü mana heyeyaca, Cureya cuieyarisie 'uyeyaca, Curutani hatuxame 'anutaüye
ninuani. Mana tavari teüteri hesüana meniyuxeüriecaitüni. Que mütiyurienecai, tavari
tiniva'üquitüacaitüni.

2 Hicü Pareseusixi meniu'axüani, müpaü mete'icu'ivaviyatü me'i'inüatatüvetü, Titauniva 'uqui yü'üya mücu'eirienicü me'utiyuatü.
3 Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Que tixe'u'aitüa Muisexi.
4 Müme müpaü metenitahüave, Muisexi nipitüani tevi xapa mütavevienicü 'eiriya hepaüsita, 'arique micu'eirienicü.
5 Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Xe'iyari müsese'icü 'ayumieme 'icü 'aitüarica tinixe'uta'utüirieni.
6 Peru matüaripai naitü mütiunetüariepai, Cacaüyari nivarutivevieni 'uquitüme 'ucatüme.
7 'Ayumieme 'uqui niyupatamücü, yuquemasi yuvarusi vahesüa niyeyeimücü, yu'üyasie tiniviyamücü.
8 Memüyuhutacai xei vaiyari mecanacünicuni meyuxevitü, cananuyüneni. 'Ayumieme mecaniyuxevini, mepücayuhutari.
9 Mericüsü Cacaüyari que mütivaruxeviriyaxü, tevi pücavataxüriexüani.
10 Hicü quita me'ayetetü, teyü'üquitüvamete tavari menita'ivaviya mücü hepaüsita que mutayü.
11 Quesusi müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane 'icu'eirieme yü'üya, xeime püta mütivitüni, mücü nicumaüvani que mü'ane mücayü'üya.
12 'Ucata xüca 'icu'eirieni yücüna, xeime püta xüca 'uticünata, mücü nicumaüvani que mü'ane mücayücüna.

Quesusi que mütiuniu, türi 'aixüa memü'itüarienicü
(Mateu 19:13-15; Rucaxi 18:15-17)

13 Hicü hesüana mecaniva'atüvacaitüni türi vahesie mutimenicü, peru teyü'üquitüvamete menivarutate'acaitüni.
14 Quesusi varuxeiyaca teyü'üquitüvamete que memüteyuriecai niuyeha'ani. Müpaü tinivarutahüave, Xequenivapitüaca türi nehesüa memü'axenicü. Xepücavanenasitüiyani. Cacaüyari müya me'aneneme catiniva'aitüvametüni.
15 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane nunusipaü mücayuvaüriya Cacaüyari mütita'aitüanicü yapücatipitüarieni.
16 Hicü yumamasie varutitücütü yacaniutainecaitüni para 'aixüa memü'itüarienicü vaheima 'utimeca.

'Uqui müxicutücai
(Mateu 19:16-30; Rucaxi 18:18-30)

17 Mericüsü Quesusi niyemieximecaitüni. Hicü tevi 'unausarümetü hesüana ninuani. Hüxiena niutitunumaqueni müpaü ticu'ivaviyatü, Ti'üquitame 'aixüa pemütiuca'iyari 'acu, tita reuyevese nemütiyurienicü tucari mücaxüve nehesie mütinaquenicü.
18 Quesusi müpaü tinita'eiya, Titayari 'aixüa netiuca'iyarime penetixata. Tevi 'aixüa mütiuca'iyari 'apüca'uyeica, Cacaüyari yuxevitü 'aixüa pütiuca'iyari püta.
19 'Ecüsü 'aitüarica pepümate, pepücati'amieni, xeime 'üyaya cünaya pepücacumaüvani, pepücatinavayani, xeimesie pepücarahüpani peti'itavatü, pepücati'acuamanani, 'aquemasi 'avarusi quetinivareuyehüvirieca, que manuyüne.
20 'Iya müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, 'icü naimesie yanepüticamie temaicüyaripai.
21 Quesusi 'ixeiyatü ninaqui'eriecaitüni. Müpaü tinitahüave, Xevitiüxa xeicüa peuyevese yapemütiyurieni. Quenemie, tita pemürexeiya quetinetua, tuminiyari quenivarumicua puvüresixi. Mücücü muyuavisie vaüca pepeucaqueni. Pevare'üitüame quenaye'a, nehesie quetiniviyani, sepa curuxisie pemumierienique.
22 'Icü niuquicü panutixünetüya. Yuhiverietü caneyani vaüca mürexeiyacaicü.
23 Hicü Quesusi yu'aurie hanieretüyaca müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Canicuaniveni xicusixi memaye'axüanicü Cacaüyari mütiva'aitüvametünicü.
24 Teyü'üquitüvamete menihüxiyacaitüni niuquieyacü. Quesusi hutarieca müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Nenivema, canicuaniveni müme yuri memüte'erie tuminisie memaye'axüanicü Cacaüyari mütiva'aitüvametünicü.
25 Sepa mücacuanivenique cameyu manuyehani 'ivipame hüxieyasie, peru siepüre yeme pücuanive xicu maye'anicü Cacaüyari müti'aitüvametünicü.
26 Müme masi vaüca menihüxiyacaitüni. Müpaü meteniyücühüavecaitüni, Mericüte, xüca müpaü 'aneni, quepai püyüve mütavicueisitüarienicü.
27 Hicü Quesusi vaxeiyatü müpaü niutayüni, Teüteri mepücayüvave memüyutavicueisitüanicü, masi Cacaüyari caniyüveni müvatavicueisitüanicü. Cacaüyari naimecü caniyüveni.
28 Hicüsüari Pecuru nisutüani müpaü ticühüavetü, Camüsü tame naime tete'ucu'eirieca 'ahesie tepüteviya.

29 Quesusi müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane micu'eirie yuqui yu'ivama yuvarusima yuquemasima yü'üitama yunivema yucuie, xüca varucu'eirieni necümana, niuqui 'aixüa manuyünesie mieme,
30 xei sienituyari masi varexeiyatü canayeimücü hicü quite, 'ivamarixi, yuvarusima, yunivema, cuie. 'Uximatüarietü varexeiyatü canayeimücü. Tucari 'umamiesie 'aye'ame, tucari mücaxüve hexeiyatü canayeimücü.
31 Peru yuvaücavatü hicü memüve'emete, 'imatüremete mecanacünicuni, 'imatüremete ve'emete mecanacünicunita.

Tavari Quesusi que mutayü que mütimierieniquecai
(Mateu 20:17-19; Rucaxi 18:31-34)

32 Mericüsü huyeta meniuhucaitüni Querusareme meutiyune 'utüa, Quesusi nanuhaitüacaitüni. Teyü'üquitüvamete menihüxiyacaitüni. Hipatü memiveiyacai menimamacaitüni. Hicü tavari yateva canivarevitüni Tamamata Heimana Yuhutame. Nisutüani tivacuxaxatüvatü que mü'itüarieniquecai,
33 müpaü 'utaitü, Neuxei, Querusareme teneta'axüacuni. Ne Yuri Tevi que nemütiteva necaniyetuiyamücü mara'acate memühüritüarie vahesüa, müme 'inüaricü memüte'üquitamete vahesüa. Va'isücate menesitahüaveyu, necanimieriemücü, menesiyetuayu teüteri memücahuriyusixi vahesüa.
34 Müme mecanenitananaimacuni, yuhaxüama nehesie meniuta'aüsicaviecuni menenicuvaxüacuni, mecanenimiecuni. Peru hairieca tucari 'aye'ayu, necananucuquemücü.

Cacuvu Vanimatü que memüte'itavavirie
(Mateu 20:20-28)

35 Hicü Severeu nivemama Cacuvu Vani yuhutatü 'aura me'acüneca, müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, pütasinaque tahesie mieme yapemütiyurienicü, que temümatetavavirieni.
36 Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Que tixenaque yanemütiyurienicü xehesie mieme.
37 Müpaü metenita'eiya, Quetaneupitüa 'atemutiyaxecü xevitü 'aserieta xevitüta 'a'utata, quepaucua visi pe'anetü pemayani.
38 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, 'Asixepücatemate tita xemütecu'ivava. Nehepaü xete'ucacucuinetü xeteyüvave xemenu'ienicü tita nemüranu'ieni ne, nehepaü xeteyüvave xema'ivarienicü tevi que müranucanamiepaü hacü quepaucua muca'üyarie.
39 Müme müpaü meniutiyuani, Tecaniyüvaveni. Quesusi müpaü tinivarutahüave, Yemecü tita nemüranu'ieni xecananu'iecuni, nemüca'üyarienipaü xecanica'üyariecuni.
40 Peru heiserie nepücahexeiya nemüxepitüanicü ni neserieta ni ne'utata 'axemutiyaxecü. Masi müme vahesie mieme mucuha'arisie xeicüa, müme yametenipitüariecuni.
41 Hipatü Tamamata me'u'enanaca que memutiyuanecai, menisutüani mevaxeümatü Cacuvu Vani.
42 Quesusi yu'aurie varutacuevieca yunaime, müpaü tinivarutahüave, Xeme müpaü xepütemate, müme nuivarite vasata memümariva mete'aitametetütü meteniva'uxitüaca mete'aitatü. Vavemete heiserie mecanexeiyani vahepaüsita que memüteyurieni.
43 Müpaü pücatiyüni xeme xesata. Que mü'ane ve'eme mayaniqueyu xesata, yunaime xeparevivame canayeimücü.
44 Que mü'ane mexüacame mayaniqueyu xesata yunaime xehesie mieme vaüriyarica ti'uximayatü canayeimücü.
45 Yuri Tevi que nemütiteva, que nemütinua, nemüpareviyanicü nepücanua, masi nevaparevienique püta necaninuani, netucari nemütatuanicü yumüireme vahesie mieme, nevaxünaque.

Que müranutanierixü Varütimeyu macüpecai
(Mateu 20:29-34; Rucaxi 18:35-43)

46 Mericüsü Quericu meneta'axüani. Mana meheyehuximecacu 'iya Quesusi, teyü'üquitüvametemama yunaitü, yumüiretü teüteri vahamatü, tevi macüpecai mana niucateitüni huye tesita tivautü, Varütimeyu titevatü, Timeyu nu'ayatütü.
47 'Icü 'u'enaca quename Quesusi Nasaretitanaca 'uyüximecai, nisutüani müpaü tiuhivatü, Quesusi 'acu Raviri pemünu'aya, quenenenenimayaca cuerietü.
48 Yumüiretü menitate'acaitüni cayuvatü mütiranicü. Mücüsü masi carima müpaü tiniuhivacaitüni, Raviri nu'aya 'acu, quenenenenimayaca cuerietü.
49 Quesusi mana 'utaqueca, müpaü niutayüni, 'Aura xequenehüaviyu. Müme mehecüneca 'aura menitahüave macüpecai, müpaü me'utiyuatü, 'A'iyari queneucayesa quenanucuquexi, 'aura pümasitahüave.
50 Mücü yü'ücari hevivieca, 'anucuqueca, Quesusisüa neyani.

51 Quesusi müpaü tinitahüave, Que matinaque nemümasiyurienicü. Macüpecai müpaü niutayüni, Ti'üquitame nepayeniereniqueyu.
52 Quesusi müpaü tinitahüave, Quenemie, yuri pemütiuta'ericü pepanayeve. Yapaucua nanutaniere, huyeta neiveiya Quesusi.

Querusaremesie que müreutaha
(Mateu 21:1-11; Rucaxi 19:28-40; Vani 12:12-19)

11

1 Mericüsüari Querusaremesie me'axüaximecacu Vetüpaquesie Vetaniyasie, yemuritüa me'u'axüacu Huriva Macu'u müracutevasie, yuhutame nivarutanü'ani teyü'üquitüvamete.
2 Müpaü tinivarutahüave, Quiecari 'anutaüye mucumasie xequenehu. Mana xe'anutahaxüaximetü puxu nunusi xecanetaxeiyacuni hacuviecame, tevi hesiena müca'anutiyerüve cuxi. Xequenacuxüna xequenahani.
3 Xevitü xüca müpaü tixecu'ivaviyani, Titayari müya xeteyurie 'utaitü xeme müpaü xequenetiyua, Ti'aitame neiyehüaca, cuitüva canenü'amücü.
4 Mericüsü mehecüneca caye 'utüa meneitaxeiya puxu nunusi 'acuviecame quitenie 'aurie. Menecuxüna.
5 Teüteri mana memüti'ucai hipatü müpaü metenivaruta'ivaviya, Que xeteyurie puxu nunusi xe'acuxünatü.
6 Hicü yametenivarutahüave que mütivarutahüavixü Quesusi, teüteri yametenivarupitüani.
7 Puxu meneyehana Quesusisüa. Hicü yü'ücari me'enutiveriecu, hesiena nanutiyerüni.
8 Yumüiretü me'ivaüritüatü yü'ücari meni'itüaximecaitüni huyeta. Hipatüta cüye xavari me'uhapatü meniyetuaximecaitüni.
9 Memuhaitütüacai, memu'imamatücai müpaü meteniuhivacaitüni, Quetaneutavicueisitüa 'aixüa, 'aixüa queticuxaxasivani 'iya hepaüsita, que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü 'amamie hepaüsita,
10 que mü'ane Ti'aitametütü maye'ani tatevari Raviri müti'aitacaipaü, mücü hepaüsita. 'Aixüa cani'aneni que mü'ane taheima macave.
11 Mericüsü Quesusi Querusaremesie neutahani, tuqui 'amüpata neutahani. Hanieretüyaca naisarie nivayeyani 'acayunirümecacu. Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü yunaitü menecüne Vetaniyapai.

Que mütiuniu 'axa mü'itüarienicü xapa mücatacacai
(Mateu 21:18-19)
12 Mericüsü 'uxa'arieca Vetaniya meheyecüneca Quesusi neuhacamücücaitüni.
13 Xapa 'uxeiyaca tevapai xavacame, hepana neyani 'ixeiyaque, siparasü xüca tixaü ticaxeiyaqueyu hesiena. Mana nuaca tixaütü cacatiniucaxeiya, xavari xeicüa, maxuxuavere müca'aye'avecaicü.
14 Quesusi hicü müpaü tinitahüave xapa, Hasuacu xevitü tüma 'a'icuaxi pücaticuani. Meni'enieni teyü'üquitüvametemama.

Que müti'iti tuqui 'amüpa
(Mateu 21:12-17; Rucaxi 19:45-48; Vani 2:13-22)
15 Hicü Querusareme meneta'axüani. Quesusi tuqui 'amüpa curaruyarita heutahaca, nisutüani varanuyeveveiyatü müme tuqui curaruyarita memütetuacai memütenanecai. Tumini patamete vamexate natixürieni, cucuruxi vatuayamete va'üparite natixürieni.
16 Pücavapitüacai tixaü mete'apitü memanuyecücanicü tuquita.
17 Mana tini'üquitacaitüni müpaü tivacühüavetü, 'Ipaüri care'uxa, Nequie nenevieri quiyari canimarivacamücü yunaime nuivarite vahesie mieme. Xemesü püta terü xecanayeitüaca haque tenavayamete memüyu'avieta.
18 Hicü mara'acate memühüritüariecai, müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü yunaitü meni'enieni, menimacarücaitüni, teüteri yunaitü memühüxiyacaicü tita müti'üquitacai hepaüsita. 'Ayumieme mara'acate metenicuvautüvecaitüni que memüte'imienique.
19 Hicü 'ucutaicairecu quiecarisie nivayeyani.

Xapa que mütiuva, tiutaniucu para 'axa mü'itüarienicü
(Mateu 21:20-22)
20 Mericüsü ximeri 'ame'uyehuximetü, xapa meniuxeiya vaquime naitü nanayaripaitü.
21 Pecuru heye'erieca que mütiuyü müpaü tinitahüave Quesusi, Neuxei Ti'üquitame, 'iya xapa pemaxaxatacai 'axa mü'itüarienicü, mücü caniutavaniri.
22 Quesusi müpaü tinivacühüaveni, Cacaüyarisie yuri xequetene'erieca.

23 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane müpaü mütitahüave 'icü yemuri,
'Ena quene'apata, haramarasie queneu'ahüva 'utaitü, xüca yu'iyarisie cayuxamurieca,
masi xüca yuri ti'erieca quename müpaü tiyüni que maine, müpaü catiniyümücü hesiena
mieme.
24 'Ayumieme nepütixecühüave, naime xemütetavauni xeyunenevietü, yuri
xequetene'erieca quename xe'itanaqui'eri. Müpaü yuri xete'eriecacu, yacatiniyümücü
xehesie mieme.
25 Quepaucua xemüyunenevie, xüca xeimesie xetehüacuni xequeteneuyehüvirieca,
mütixeheuyehüvirienicüta xeme xe'uquiyari muyuavisie macave, ta'aurie que
xemüte'axürüve.
26 Me xüca xecatevareuyehüvirieni teüteri, xe'uquiyari muyuavisie macave
pücatixeheuyehüvirieni xeme ta'aurie que xemüte'axürüve.

Quesusi heiserie que mürexeiyacai
(Mateu 21:23-27; Rucaxi 20:1-8)

27 Mericüsü tavari meneta'axüani Querusaremesie. Tuqui curaruyarita yeyeicacacu,
mara'acate memühüritüariecai, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, 'uquiravesixi
vahamatü yunaitü 'aura meniu'axüani.
28 Müpaü metenita'ivaviya, Haque pemieme heiserie pemexeiya 'ipaü pemütiyurienecü.
Quepaicü heiserie masipitüa 'ipaü pemütiyurienecü.
29 Hicü Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Neta nepüxeta'ivaviya xeimecü xeicüa. Xüca xene-
sita'eiya, neta nepütixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya 'ipaü nemütiyurienecü.
30 Vani quepaucua müti'üyanecai, taheima timiemetücai 'üyarica, teüteri vahesüa
pümiemetücai nusu. Xequeneneuta'eiya.
31 Hicü müme niuqui menixüatüacaitüni müpaü me'utiyuatü, Xüca tame müpaü
te'utiyuani quename taheima miemetücai, mücü müpaü nitayümücü, Titayari yuri
xecate'i'erri.
32 Masi xüca müpaü te'utiyuani quename teüteri vahesüa miemetücai, quesü yüni.
Müpaü meteniyücühüavecaitüni memüvamacarücaicü teüteri. Müme yunaitü müpaü meniu-
tiyuanecaitüni Vani hepaüsita, quename yuricü tixaxatametücai.
33 'Ayumieme müpaü metenita'eiya Quesusi, 'Asitepücatemate. Quesusita müpaü tini-
varuta'eiya, Mericüte, neta 'asinepücatixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya
'ipaü nemütiyurienecü.

Te'üviyamete 'axa teyuruvamete
(Mateu 21:33-46; Rucaxi 20:9-19)

12

1 Hicüsüari nisutüani tivacuxaxatüvatü, 'üxasi hepaüsita ti'üquitatü. Müpaü niutayüni,
Tevi haraveri caniutavevieni. Caxie 'uca'uitüaca, 'utatesaca, vati'ineca caxie püname,
'e'utevime 'utavevieca nenieremе capa caxie 'ucacuaiyanicü, te'üviyamete nivaruhüritüani
vacuetatüatü, tevapai caneyani.
2 Hicü tucari 'aye'acu muticuacuaxesie, ti'uximayatame niutanü'ani te'üviyamete vahe-
süa, haraverita mieme 'icuaxi yapaümeme mütanaqui'erienicü cusiyarisie mieme.
3 Müme masi me'iviyaca, me'icuvaxüaca, yacü xeicüa maveme meneinü'ani.
4 Hutariecata xeime niutanü'ani ti'uximayatame vahesüa. Mücü menituaxa mu'uyasie,
meninanaimacaitüni.
5 Xeimeta 'utanü'acu, menimieni. Yuvaücavame cuxi nivanü'acaitüni. Hipame menivaru-
tivani, hipame menivarucuini.
6 Xeime cuxi canexeiyacaitüni yunivetüme münaqui'eriecai. 'Imatürieca nitanü'ani vahe-
süa, müpaü tiyücühüavetü, Meteneiyehüviriecuni nenive.
7 Te'üviyamete masi müpaü meteniyücühüavecaitüni, Camüsü, 'icüsie catininaquimücü
cusiyari piniteya. Cümü tepimieni, tahesie püta mütinaquenicü.
8 Hicü me'iviyaca menimieni, haraveri varie meneicahüani.
9 Mericüte, que tiyurieni haraveri cusiyari. Caninuamücü, te'üviyamete nivatixütüamücü,
hipame nivahüritüamücü püta yuharaveri.
10 Cari ni 'icü 'utüarica xecatetiterüvavave,
Mücü tete memutaxani'eri qui vevivamete,
Mücü 'isiquina titutuicame nayani.
11 Ti'aitame müpaü catiniuyurieni,
Canimariveni que temüte'ixeiya.

12 Müpaü mepütemaicai müvaxatacaicü 'üxasi hepaüsita ti'üquitatü. 'Ayumieme meteni-
cu-vautüvecaitüni que memüte'iviyacü, peru menivamacarücaitüni teüteri. Hicü mehe-
icu'eirieca menecüne.

Cuviyexunu tuminieya
(Mateu 22:15-22; Rucaxi 20:20-26)

13 Hicüsüari hesüana menivarutanü'ani Pareseusixi hipame, müneta Herurexisie
memüteviyacai hipame, niuquieyasie memiviyacü.
14 Mana me'u'axüaca müpaü metenitahüave, Neuxei ti'üquitame, tame tepümasimate
'ecü yuri pemutainecü, pemüca'acuerivayuriecü sepa xevitü que mütiyücühüave, yücü
pemücativaxeiyacü teüteri, masi Cacaüyari huyeya hepaüsita pepüti'üquita que mütivaiyacü.
Tamüsü, titauniva mütiyutuanicü Sesaxi cuviyexunuyasüa mieme, pücatauniva nusu.
15 Tepi'üitüani, tepüca'i'üitüani nusu. Mücü yatimaitü yuhesie 'axa mü'ane que
memüte'avietacai, müpaü tinivarutahüave, Titayari xenete'inüatatüve. Tuminiyari xe-
quena'üi nemixeiyacü xeime.
16 Müme meni'atüirieni xeime. Müpaü tinivarutahüave, Quepai ramu'u püra'uxa, quepai
püra'utüarica 'icü. Sesaxi mu'uya canihücütüni, 'utüaricayata, metenita'eiya.
17 Quesusi müpaü tinivarutahüave, Tita Sesaxisüa mütimieme, Sesaxi xequetenapinirieca.
Tita Cacaüyarisüa mütimieme, Cacaüyari xequetenapinirieca. Meniuhüxiyani que mutayü.

Que memüte'ita'ivaviyaxü, müquite que memüte'anucu'uni hepaüsita
(Mateu 22:23-33; Rucaxi 20:27-40)

18 Hicü hesüana meniu'axüani Saruseusixi. Müme yameniutiyuanecaitüni quename
müquite meca'anutanenie reni.
19 Hicü müpaü metenita'ivaviya, Neuxei ti'üquitame, Muisexi 'ipaü catiniu'utüani tahesie
mieme, tevi xüca masicaya 'umüni, xüca cueya 'uyuhayeva türi cavarexeiyatü, mücü tevi
canitivitümücü yucue, türi nivativevimücü masicaya nivemama memütaterüvarienicü.
20 Mericüsü 'atahutatü 'amenititecaitüni 'ivamarixi. Vamasi 'uca niutivitüni, niumüni türi
cavaruhayevaca.
21 Mutaya nitivitünita, mücüta tiumü türi cavaruhayevaca. 'Iyata mutaya yunaitüta
yaxeicüa menitivitüni.
22 'Atahutatü yunaitü 'ivamarixi türi mepücavaruhayevaxü. Yunaitü me'ucuicu, 'ucata
tiumü.
23 Mericüte, quepaucua xeniu memanucu'uni, 'atahutatü memitivitü quepai ra'üya
pürayani.
24 Hicü Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Camü, 'ayumieme xecaniyuyarieca, 'utüaricayari
xemücamatecü, que mütitürücaüye Cacaüyari 'asixemücatematecü.
25 Quepaucua müquite memanucu'uni, mepücaneneüqueni mepücaviquieca. Cacaüyari
tupirisiximama taheima miemete vahepaü mecaniyüacacuni püta.
26 Müquite vahepaüsita que müre'uxa que memüte'anucu'uni, cari xecate'ititerüvavave
Muisexi xapayasie haque tupiriya mexata, Cacaüyari que mütitahüavixü, 'Apurahami,
'Isahaqui, Cacuvu necanivacacaüyaritüni ne, cananuyüneni.
27 'Ayumieme müquite pücavaxata quename vacacaüyari haitü. Memayeyuyuri püta
vacacaüyari caniyuxatani, sepa memucui. Cuini mieme xepüyuyari.

'Aitüarica müve'eme
(Mateu 22:34-40)

28 Hicü xevitü 'inüaricü mütiʼüquitametücai 'aura 'ayaca, varu'enieca niuqui
mexüatüacame, tinimaicaitüni 'aixüa mütivata'eiyacü, müpaü tinita'ivaviya Quesusi, Que
mü'ane 'aitüarica masi püve'eme naime 'aitüaricasie mieme.
29 Quesusi müpaü tinita'eiya, 'Ipaü cananuyüneni 'aitüarica müve'eme, Xequeneu'enana
'Ixaherisixi. Ti'aitame mütacacaüyari, 'iya Ti'aitame caniyuxevini.
30 Peninaqui'eriecamücü Ti'aitame mü'acacaüyari naime que pemüre'iyaricü, naime que
pemüti'amatecü, naime que pemüticu'erivacü, naime 'atürücariyacü. 'Icü 'aitüarica masi
canive'emetüni.
31 'Esivatücacu hepaüna müve'emecü 'ipaü cananuyüneni, Peninaqui'eriecamücü 'ahepaü
tevi que pemüti'anaqui'eriepaü. Xevitü 'aitüarica pücaxuave masi ve'emetütü, 'icü hutatü
xeicüa.
32 Hicü 'iya ti'üquitame müpaü tinitahüave, 'Aixüa pü'ane ti'üquitame. Yuri pecaniutaineni,
Cacaüyari caniyuxevini, xevitiüxa 'apüca'uyeica hepaüna 'anetü, que pemaine.
33 Xüca tevi 'inaqui'erieca naime que müre'iyaricü, naime que mütimaivecü naime
yutürücariyacü, xüca yuhepaü tevi naqui'erieca que mütiyunaqui'eriepaü, yemecü 'aixüa
caniyümücü, que mücatiyüni naitü mavari mütaiya mücui'iva.

34 Hicü Quesusi 'i'enieca timaivemepaü que mütita'ei müpaü tinitahüave, Teva
pepüca'uyeica pemaye'anicü, Cacaüyari mati'aitüvametütü mayanicü. Hipatü tavari
mepücayuvaüriyacai tixaütü memüte'ita'ivaviyacü.

Cürisitu quepai püranive, que mütivaruta'ivaviyaxü
(Mateu 22:41-46; Rucaxi 20:41-44)

35 Quesusi müpaü niutayüni tuquita ti'üquitatü, Titayari müpaü mete'utiyuane müme
'inüaricü memüte'üquitamete, quename vaniu Cürisitu Raviri xiüyarieya hücütüni.
36 Mücü Raviritütü müpaü niutayüni 'Iyari Mütiyupata 'icuyuitüvacacu,
Ti'aitame müpaü tinitahüave que mü'ane müneti'aitüva,
Neserieta quenacani
'Aquetatüa mexi nevarahapani müme memümasi'aca'unie.
37 Tamüsü Raviri Neti'aitüvame tinitaterüva. Mericüte, xüca Cürisitu tita'aitüani Raviri,
que timasiücüni quename xiüyarieyatüni. Teüteri meyutemamavietü meni'eniecaitüni
yuvaücavatü.

Quesusi que mütivaxanetacai sicürivanusixi
(Mateu 23:1-36; Rucaxi 11:37-54; 20:45-47)

38 Ti'üquitatü müpaü tinivarutahüave, Xequeneyucuerivayurieca müme 'inüaricü
memüte'üquitamete vahepaüsita, müme müvanaque memeu'uvanicü 'etütüme me'anacatütü,
quiecari hixüapa vaürisica memüpitüarienicü,
39 teüteri vahüxie memayaxecü tuquita, quiecame 'aurie memayaxecü 'ixüararipa, müme
vahepaüsita.
40 Viyurasixi vapini mepütevarutixütüiri, 'emeteheutevitü neneviericü mücamasiücünicü
que memüteyurie. Vahesie masi yemecü tinahüivani.

Viyura tumini que müti'atüiri Cacaüyari
(Rucaxi 21:1-4)

41 Hicü tumini macaxürüva cacuniyari hüxie niutayerüni Quesusi. Teüteri nivaxeiya-
caitüni tumini me'acaxürüvame cacunisie. Xicusixi yumüiretü vaüca meneicaxürüvacaitüni.
42 Mericüsü xevitü viyura caninuani tuminicü mavetü, hutame neucaxürieni xei seni-
tavuyari müraye'atüca 'axeicüa.
43 Hicü yu'aurie varutacuevieca teyü'üquitüvamete, müpaü tinivarutahüave Quesusi,
Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'icü viyura tumini mavetü cacunisie neicaxürieni
vaücava, müme yunaitü memeicaxürüva 'esiva xeicüa meneicaxürieni.
44 Yunaitü müme meneicaxürieni tita müranuyuhayeva, peru 'iya yuhaveri mieme neu-
caxürieni, naime cümana mütiyumicuacai.

13

Quesusi que mutayü, tuqui 'amüpa que mütica'unarieniquecaicü 'arique
(Mateu 24:1-2; Rucaxi 21:5-6)

1 Hicü tuquita 'ayenecacu, teyü'üquitüvametemama xevitü müpaü tinitahüave, Neuxei,
ti'üquitame, tetexi que timamarivave quite.
2 Quesusi müpaü tinitahüave, 'Icü qui petixeiya 'amüpapa. Tete pücahayevarieni yuheima
'atetü. Naitü canica'unariemücü.

'Inüarite que mütimasiücüni taparirümecacu
(Mateu 24:3-28; Rucaxi 21:7-24; 17:22-24)

3 Hicü Huriva Macu'u yemurisie 'ucaicu tuqui 'amüpa hüxie, Pecuru Cacuvu Vani 'Atürexi
yühücüate müpaü metenita'ivaviya,
4 Quetatineutaxatüa quepaucua müpaü pütiyüni que pemaine. Tita ti'inüariyaritüni
quepaucua maye'aximeni 'icü naitü.
5 Quesusi nisutüani müpaü tivacuxaxatüvatü, Yumarima 'aixüa, xevitü catixe'u'irüviya.
6 Yumüiretü mecani'axüacuni müpaü me'utiyuatü quename nehesüa memiemete, Ne
Cürisitu necanihücütüni, me'utiyuatü. Yumüireme menivacuamanacuni.
7 Xeme quepaucua xemüva'enieni cuyaxi meyucuitüveme, quepaucua xemi'enieni cuya
niuqui, xepücayuxamurieca. Neuyeveca müpaü mütiyünicü, peru 'acuxi naitü pücatapare
mücücü.
8 Nuivarite mecaniyeha'acuni mevacuicutü hipame nuivarite, xexuime cuiesie
quiecatari mecaniyeha'acuni hipame cuiesie miemete mevacuicutü. Naisarie cuie
canitayuamücü, haca canitavemücü. Peru que mütiyüni, mücücü canisutüariemücü xeicüa
cuiniya.

9 Xemesü xequeneyucuerivayurieca. Mecanixeyetuacuni 'isücate vahesüa. Tuquiteta xecanitiveiyacuni. Cuvexunarurisixi te'aitamete vahüxie xecaniti'ivaviyariecuni nehesüa xemümiemetecü, xemüvahecüatüacacü que xemüte'unenierixü.
10 Neuyeveca 'icü niuqui 'aixüa manuyüne memütaxatüarienicü yunaitü nuivarite meri.
11 Quepaucua memüxetiviya memüxe'anuhapani 'isücate vahüxie, xeta'icuevatü xepücayu'iyaritüaca que xemutiyuaneni. Masi que xemütepitüarieni 'ana, müpaü xeputiyuaneni. Xeme xepücahüme que mü'ane yamütayüni, 'Iyari Mütiyupata püta canihücütüni que mü'ane yamütayüni.
12 Ra'iva pürayetuani mümierienicü, quemasieya yunive niyetuamücü, türi meniyeha'acuni yu'uquiyarima vahepaüsita, metenita'aitacuni memücui'ivanicü.
13 Yunaitü menixe'uxive'eriecacuni nehesüa xemümiemetecü. Que mü'ane tiuca'enivatü 'amuyeicani quepaucua mümünique, mücü nitavicueisitüariemücü.
14 Xeme 'uxa'atüni xenixeiyacuni mücü tevi müvaseviximani müracumaveriyani mana 'utiveme haque 'aixüa müca'ane mutivenicü, que mainecai tixaxatame Tanieri. Titerüvame quetimaiveni tita mütixata. 'Ana hürisie mequeyuta'una müme Cureya cuieyarisie meme'uvani.
15 Que mü'ane caxetunisie macaca 'uxipietü, mücü 'anacayame yuquita pücaheutahani yupini tivayepinique.
16 Que mü'ane yeuta meyeicani, yu'utüma pücanuani yu'ücari tivayehurienique.
17 Xüa 'ui müme memuhuca müme memütesisitüa 'ana.
18 Xequeneyunenevieca müpaü catiuyünicü muhaütüsie.
19 'Iya tucarisie 'uximatüarica canitixuaverimücü cuini mieme, matüaripai quepaucua Cacaüyari nai mütiunetüa hicüque que mücatixuavecai, tavari que mücatixuavenita.
20 Ti'aitame xüca 'esicareiteritüanique 'uximatüarica, ni xevitü tevi pücatavicueniqueyu. Mesü müme müvaranuyexei vacü 'esipüreiteritüa.
21 'Anari xevitü xüca müpaü tixecühüaveni, Camü, 'ena caniuyeicani Cürisitu, Camü mana, xüca haineni nusu, yuri xepücate'i'eririeca que mü'ane müya mutaineni.
22 Yacü Cürisitusixi, yacü texaxatamete mecani'axüacuni. 'Inüari mecanitiveviecuni mamarivaveme mevacuamanaque 'asita müme memanuyexeiyarie xüca meyüvavenique.
23 Xemesü xequeneuyü'üviya. Nai nepütixe'utaxatüa yacatiyüvecacu cuxi.

Yuri Tevi que mütinuani
(Mateu 24:29-35, 42-44; Rucaxi 21:25-36)

24 'Ana 'iya 'uximatüarica heunuayu, tau caniyürimücü, mesa cacanihecüarivimücü,
25 xuravesixi mecanicaxüricuni muyuavisie miemete, müme türücariya memexeiya muyuavisie mecaniyuitüariecuni.
26 'Ana Yuri Tevi que nemütiteva mecanenixeiyacuni haisata ne'acamiecame, cui netürücaüyetü, nexavatütü.
27 'Anarita netupirisixima nenivatanü'axüamücü, müme nemüvaranuyexei nenivacuxeürimücü, taserieta ta'utata tahixüata tasutüapa memeu'uva, naisarie cuie manuniere muyuavitüa.
28 Narüca xeha'erivatü müpaü xequetenemaica, quepaucua xavari mücavivieni xücari yürani, xüca mamateya cuneicani, tasüari 'auracacutüca.
29 Xemeta yaxeicüa, quepaucua xemixeiya 'ipaü tiyüaneme, yaxequetenemaica quename hehurari, quitenie müta'aximenipaü.
30 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hicü miemetexi mepücatixüni, mexi 'icü naitü ca'aye'ave.
31 Cuie muyuavi naitü canitixümücü, peru ne neniuqui pücaxüni.
32 Tevi 'asipücatimate quepaucua maye'ani 'iya tucari, taheima miemete tupirisixita 'asimepücatemate, neta 'asinepücatimate Cacaüyari Nu'aya nehücütütü. Ne'uquiyari xeicüa catinimaica.
33 Yumarima, xequenayenenieren xequeneyunenevieca, 'asixemücatematecü quepaucua maye'ani.
34 Müpaü cani'aneni que mütiuyü, tevi tevapai metüa, yuqui mucu'eiri. Te'uximayatamete nivaruhüritüani yuxexuime, vamayüitaricü vahüritüatü. Quiteni tihüveme tiuta'aitüani mayenierenicü.
35 Xemeta 'ayumieme xequenayenenieren, 'asixemücatematecü quepaucua munuani qui cusiyari, ya taicai ya tücari hixüapa, ya vacana tahivayu, ya yuimuana.
36 Xequenayenenieren capa xecusume xe'utaxeiyacü yapaucua nuame.
37 Que nemütixecühüave xeme, yunaime netinivacühüaveni vahesie mütinaquecü, xequenayenenieren.

14

Que memüte'iviyaquecai Quesusi
(Mateu 26:1-5; Rucaxi 22:1-2; Vani 11:45-53)

1 Mericüsü huta tucari neuyevecaitüni 'ixüararimaye'anicü quepaucua mema'erivacai Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima, quepaucua pa cacuxaxanime memücuacai. Mara'acate memühüritüariecai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyacü me'icuamanatü, que memüte'imienicü.

2 Müpaü meteniyücühüavecaitüni, Mecuxi 'ixüaramete vahüxie 'asitemücateyurieni, teüteri capa meyutaxamurienicü.

Visi mu'üa que mütiucaviriyari Quesusisie
(Mateu 26:6-13; Vani 12:1-8)

3 Mericüsü Vetaniyasie 'uyeicatü tiniucuani Simunisüa que mü'ane cuiniyacü müca'itiyacaisüa. Hicü 'uca mana caninuani tete visi mü'ane puteyayari 'ahanatü, visi mu'üa 'aye'üneme narüru titevacame canücame cui müraye'arücai. Puteya cüipieya 'anumuraca, Quesusi mu'uyasie neitiyeurieni visi mu'üa.

4 Hipatü meha'atü müpaü meteniyücühüavecaitüni, Titayaricuta yacü xeicüa reiyehüa 'icü visi mu'üa.

5 Püyüveniqueyu mituanicü 'icü visi mu'üa haica sienituyari 'inüariyaricü heimana yapaümemecü, tuminiyari memümiquienicü puvüresixi. Menitiecucaitüni 'uca.

6 Peru Quesusi müpaü niutayüni, Xequeneuhayeva, titayari xete'i'uximatüa. 'Aixüa catiniuyurieni nehesie mieme.

7 'Uxa'atüni varie 'amecaniu'uvacuni puvüresixi xehesüa. Quepaucua xemüyuvaüriya xecaniyüvaveni 'aixüa xemüvayurienicü, nesiere xehesüa 'anepüca'uyeicani 'uxa'atüni varie.

8 'Icü que mütiyüvecai, müpaü catiniuyurieni. Ne'ayeyuricacu cuxi, caneniucavirieni nemücateuquienicü.

9 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, sepanetü haque mecuxaxasivani 'icü niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita naisarie cuiepa, 'icü 'uca que mütiuyuri canita'üxasisiemücü ma'erivanicü.

Cura que mütiyuvaüriya miyetuanicü Quesusi
(Mateu 26:14-16; Rucaxi 22:3-6)

10 Hicü Cura 'Isicariutitanaca, Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai, caneyani mara'acate memühüritüariecai vahesüa 'iyetuanique.

11 Müme me'i'enieca meniyutemamaviecaitüni. Müpaü metenitahüave tumini memi'üitüaniquecaicü. Mücü tinicuvaunecaitüni quepaucua 'aixüa mütiyüniquecai miyetuanicü.

Ti'aitame 'Icuaiya que mütiu'aisie 'inüariyari
(Mateu 26:17-29; Rucaxi 22:7-23, Vani 13:21-30; 1 Curinitutari 11:23-26)

12 Mericüsü Pa Mücacuxaxani 'ixüararariyari sutüariecacu, quepaucua memüvacuicai muxasi türixi meteha'erivatü Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima, teyü'üquitüvametemama müpaü metenitahüave, Haque masihenaque temuhucü 'aixüa temeiyurienicü, 'ixüarari 'icuaiyari pemürecuanicü.

13 Hicü yuhutame teyü'üquitüvamete nivarutanü'ani müpaü tivarutahüaveca, Quiecarisie xequenehu. 'Uqui mana püxe'anucunaque ye'ü 'ahanatü hecuhanüca. Mücü xequenanuveiya.

14 Haque meuhani, müpaü xequetenetahüavi quiecame, Ti'üquitame müpaü paine, Hipatüte haqueva qui müme nemütiva'üquitüa nehamatü 'ixüarari 'icuaiyari temücuanicü.

15 Mücü qui taüta xe'utivitüme püxexeisitüani hipame qui 'emüyeva naitü 'ureyepicame 'aixüa tiha'aritüariecame. Muva 'aixüa xequeteneyuri tahesie mieme.

16 Hicü mana menecüne teyü'üquitüvamete. Quiecarisie meneta'axüani. Que mütivarutahüavixü meteniutaxeiya. Muva 'ixüarari 'icuaiyari 'aixüa meteniuyurieni para memüteha'erivanicü Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima.

17 Mericüsü 'ucutaicairecu, Quesusi, Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü yunaitü mecaniu'axüani.

18 'Ame'atecacu metecuacacu, Quesusi müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xevitü xeme nehamatü müticua'a pünesiyetuani.

19 Hicü meniyuhiverietücateitüni. Müpaü metenita'ivaviya yuxexuitü, Ne netihücü.

20 Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Xeme Tamamata Heimana Yuhutatü, xevitü canihücütüni que mü'ane pa manati'üve nehamatü 'icü xacüsie.

21 Yuri Tevi que nemütiteva, nepüyemie nemümierienicü que müre'uxa nehepaüsita, perusü xüa 'ui que mü'ane münesiyetuani Yuri Tevi nehücütüme. 'Aixüa cani'aneniqueyu masi xüca ca'utinuivaque 'iya.

22 Hicü metecuacacu, Quesusi pa 'anucü'üca 'aixüa 'utayüca Cacaüyari hepaüsita pa hepaüsita, 'ititaraca pa, nivarumini, müpaü 'utaitü, Xequenanu'üi, 'icü caninevaiyaritüni.

23 Tecüxi 'anucuhanaca pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari nivaru'itüani. Yunaitü menenuti'iexüani mücüsie.

24 Müpaü tinivarutahüave, 'Icü caninexuriyatüni, türatu mühecua caniseiriyamücü. Yumüireme vahesie mieme nitiyeuriyamücü.

25 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tavari caxie hayari nepüca'anu'ieni mexi ca'aye'ave quepaucua hecuamecü nemenu'ieni haque Cacaüyari müra'aita.

*Quesusi que mutayü, Pecuru que müti*yucu'imavaniquecai, *quename ca'imaicai 'utaitü*
(Mateu 26:30-35; Rucaxi 22:31-34; Vani 13:36-38)

26 Hicü cuicari Cacaüyari hepaüsita me'utacuicaca, menecüne Huriva Macu'u yemurisie.

27 Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme yunaitü hicü tücaricü xenicunuitüariecuni necümana, que müre'uxa, Muxasi vahüveme necanimiemücü, muxasi menitaxüriexüacuni.

28 Nesü nemierieme ne'anutaniereme necanixe'anucuhaitüiyamücü Carereyasiepai.

29 Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Ne sepanetü yunaitü memücunuitüarienique, nepücacunuani ne.

30 Quesusi müpaü tinitahüave, Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, hicü yüvicüta vacana hutacüa catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani, quename pecanesimate pe'utaitü.

31 Mücü cuini mieme masi müpaü putayü, Sepanetü 'ahamatü nemumierienique, yanepücatinecu'imavani. Yunaitü yaxeicüa meniutiyuanecaitüni.

*Quesusi que müti*yutanenevie *Quetisemanisie*
(Mateu 26:36-46; Rucaxi 22:39-46)

32 Hicü Quetisemani müracutevasie menecüne. Müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, 'Uva xequenateni mexi nenenenevie.

33 Pecuru, Vani, Cacuvu nivarevitüni yateva. Mana cuini mieme 'uta'aivatü yuhiverietü nayani.

34 Müpaü tinivarutahüave, Ne'iyarisie cuini mieme neninehiverieca, mücücü nemüximetü tüma. 'Uva xequeneyuhayeva xequenetanenieren i.

35 Hicü 'esiva yateva niuyani. 'Utihüximaqueca cuiepa, niyutanenevieni xüca tüma xüa tiyüvenique müca'aye'aniqueyu que mütiyüniquecai.

36 Müpaü niutayüni, Ne'uquiyari 'acu, naimecü pepüyüve 'ecü. 'Icü tecüxi quenanuhani cuerietü hivericacü yanemüca'itüarienicü, mesü que münetinaque ne pücatixaü, 'ecüsü que mümatinaque püta quetiuyüni.

37 Hicü muva ninuani, nivarutaxeiya mecusume. Müpaü tinitahüave Pecuru, Simuni 'acu, peticusu. Pecatiyüvecai pemütanierenicü xei hurayari.

38 Xequenetanenieren i, xequeneyunenevieca capa 'axa xete'uyurienicü xe'uta'inüasieme. Xe'iyari püyuvaüriya, xevaiyari püta puverarani.

39 Hicü hutarieca heyaca niyutanenevieni yaxeicüa 'utaitü.

40 Hutarieca muva nuaca nivarutaxeiya tavari mecusume memücusimarietücateicü. 'Asimepücatematecai que memüte'ita'eiyaquecai.

41 Hicü hairieca muva nuaca müpaü tinivarutahüave, Hicürixüa xequenecusuni xequene'uxipieca. 'Ariri cümütücari, canaye'ani. Camüsü, Yuri Tevi nehücütütü, 'axa teyuruvamete vamamasie nepüyetuiyani.

42 Xequenanucu'uti, tepüvanaquiyu. Neuxei, que mü'ane münesiyetuani 'acanamieni.

*Quesusi que müti*uviyarie
(Mateu 26:47-56; Rucaxi 22:47-53; Vani 18:2-11)

43 Mericüsü yapaucua müpaü tivacühüavecacu cuxi, Cura caninuani, Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai. Yuvaücavame teüteri yuhamame nivaravitücücaitüni cusirate cüyexi mete'u'ücame. Mara'acate memühüritüariecai, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai 'uquiravesixita menivareyenü'ani.

44 Mericüsü que mü'ane miyetuaniquecai 'inüari nivarupitüani teüteri mevayecünirümecacu ya'utaitü, Que mü'ane memütavaüritüani ne'i'isetü, mücü canihücütüni. Xequeneuviya 'iya, xequenanuhani 'aixüa xe'ihütü.

45 Hicü Cura nuaca, 'aura niuyani cuitü. 'Aixüa 'acu Ti'üquitame titahüaveca, ni'iseni.

46 Hicü müme meniviya.

47 Müme 'aura memüti'ucai, xevitü yucusira vatihanaca, nivani ti'uximayatame
mara'acame mühüritüariecaisüa mümiemetücai. Nacaya naviteni.
48 Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme cari xepeyecü cusirate cüyexi xe'u'ütü xene-
siviyaque, tinavayamepaü que mütiviviyarüva.
49 Müixa xesata neniuyeicacaitüni tucaricü tuquita neti'üquitatü, xepücanesihevi. Peru
que'aye'ani 'utüarica que maine.
50 Hicü yunaitü me'icu'eirieca meniyuta'unaxüani.

Temaicü que mütiyu'unaxü
51 Xevitü temaicü niveiyacaitüni rinu savanayaricü yu'eimatü mümavecaicü. Meniviya
temaicü,
52 peru mücü yusavana 'ucu'eirieca niyuta'una mavetü.

Quesusi que mütiutahüavarie 'isücate vahüxie
(Mateu 26:57-68; Rucaxi 22:54-55, 63-71; Vani 18:12-14, 19-24)
53 Hicü mara'acame mühüritüariecaisüa meneihana Quesusi. Mana meniyucuxeürieni
mara'acate memühüritüariecai 'uquiravesixi, müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai yu-
naitü.
54 Pecuru tevapai niveiyacaitüni, mara'acame mühüritüariecai qui 'aurie ninuani. Tacua
tupirisixi vahamatü niutivecaitüni tai 'aurie cüxetü.
55 Hicü mara'acate memühüritüariecai yunaitü 'isücate menivavautüvecaitüni
tehecüatamete, memixanetacü Quesusi, vaniuquicü memimienicü. Haquevasü
mepücavarutaxei.
56 Yumüiretü mete'itavatü menihecüatacaitüni que vaniu memüte'unenierixü peru vani-
uqui pücayuxevicai.
57 Hipatü me'anucu'uca menitahecüata mete'itavatü que memüte'unenierixü vaniu,
müpaü me'utiyuatü,
58 Tame teni'enieni 'ipaü haineme, 'Icü tuqui mamacü muveviya nenita'unamücü, haica
tucari 'anucayayu xeimeta nenitavevimücü mamacü caveviyacame.
59 Ni müpaü que memütehecüatacai, vaniuqui pücataxevirivecai.
60 Mericüsü mara'acame mühüritüariecai vahixüapa 'utaqueca, Quesusi niuta'ivaviya
müpaü 'utaitü, 'Asipecatita'ani. Que tita 'icü memütehecüata 'ahepaüsita.
61 Mücü masi cayuvatü mana niuvecaitüni, tixaü püca'uta'a. Mara'acame hutarieca
müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü peticürisitu. Que mü'ane 'aixüa müticuxaxasiva, 'ecü petinu'aya.
62 Quesusi müpaü tinita'eiya, Ne necanihücütüni. Yuri Tevi que nemütiteva, xeme
xecanenixeiyacuni, Que Mü'ane Mütürücaüye serieta ne'acaime. Ne'acamieme taheima
mieme haisata xecanenixeiyacuni.
63 Hicü mara'acame yu'ixuriqui 'utisanaxüaca müpaü niutayüni, Que cuxi
tetevareuyehüva tehecüatamete.
64 Xeme xecani'enieni que mütiseviximа Cacaüyari 'axa 'utaitü. Que xeteyücühüave. Müme
yunaitü müpaü meniutiyuanecaitüni quename müpaü reuyevecai mümierienicü.
65 Hipatü menisutüani hesiena me'uti'aüsicavivatü me'inanaimatü. Meheitinaca hüxiena,
menitihusutücüne müpaü mete'icühüavetü, Quetinehecüatani quepai müyüane. Tupirisixita
me'iviyaca menicusunacaitüni.

Pecuru que mütiyucu'imavacai, Nepüca'imate Quesusi 'utaitü
(Mateu 26:69-75; Rucaxi 22:56-62; Vani 18:15-18, 25-29)
66 Mericüsüari Pecuru vatipai 'uvecacu qui 'aurie tacua, 'uca caninuani
müti'uximayatametücai mara'acame mühüritüariecaisüa mieme.
67 Pecuru 'uxeiyaca cüxecame, heutaniereca, müpaü niutayüni, 'Ecüta 'iya Nasaretitanaca-
matü pecaniuyeicacaitüni Quesusimatü.
68 Mücü niyucu'imavacaitüni, müpaü 'utaitü, Ne havaicü nepüca'imate, 'asinepücatimate
que pemaine. Müpaü 'utayüca quitenie nanuyeyani. Vacana niutahiva.
69 Hicü 'iya 'uca hutarieca 'ixeiyaca nisutüani müpaü tivacühüavetü müme mana
memüti'ucai, 'Icü xevitü canihücütüni müme.
70 Mücü tavari niyucu'imavacaitüni. Yareutevitüta müme mana memüti'ucai tavari
müpaü metenitahüave Pecuru, Yuricü 'ecü xevitü müme pecanihücütüni. Camüsü Carereya
pecaniquiecametüni, vahepaü pemütiuniucacü.
71 Hicü nisutüani müpaü 'utaitü, Cacaüyari 'axa xüca nesiyurienique tüma xüca
neti'itavani, yemecü nepaine, tixaü 'icü tevi nepücamate xemixata.
72 Cuitüva hutarieca vacana niutahiva. Pecuru Quesusi niuquieya na'erivani
que mütitahüavixü, Vacana hutarieca catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa
pecani'acu'imavamücü quename pecanesimate pe'utaitü. 'Icü nai ra'erivatü niutasuani.

15

Quesusi que mütiutahüavarie Piratu hüxie
(Mateu 27:1-2, 11-14; Rucaxi 23:1-5; Vani 18:28-38)

1 Hicüsüari 'ucatarecu cuitü mara'acate memühüritüariecai, 'uquiravesixi, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, hipatüta 'isücate yunaitü meyucuxeürieca meyu'enieca, Quesusi menehana hüacame, Piratu meniyetuirieni.

2 Piratu müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü Huriyusixi teüteriyari tiva'aitüvame petihücü. Mücü cayucu'imavatü müpaü tinita'eiya, 'Ecüsü müpaü pecanaineni.

3 Mara'acate memühüritüariecai menixanetacaitüni vaücava.

4 Tavari müpaü tinita'ivaviya Piratu, Tixaü pecatita'ani. Camü que müreupaüme memümasixaneta.

5 Quesusi tavari tixaü cacaniuta'ani. 'Ayumieme Piratu niuhüxiyani.

Cuvexunaruri que mütiuta'aitaxü, Quesusi mümierienicü
(Mateu 27:15-31; Rucaxi 23:13-25; Vani 18:38-19.16)

6 Mericüsü xexuime visie mücü 'ixüararipa vahesie mieme nenayexünacaitüni 'anutahüivacame, que mü'ane memivaviriecai.

7 Xevitü nanutahüivacaitüni 'ana Vaxavaxi titevatü. 'Iya cuviyexunu 'unamete vahamatü nanutahüivacaitüni. Müme cuviyexunusixi mevaca'unarümetü meteniyucuini.

8 Hicü yumüiretü teüteri me'u'axüaca menitavavirieni, yamütiyurienicü yaxeicüa que mütiyurienecai xexuime visie vahesie mieme.

9 Piratu müpaü tinivarutahüave, Xeme tixenaque nemüxe'anayexünirienicü Huriyusixi tixe'aitüvame.

10 Mücü müpaü catinimaicaitüni memiyetuacü me'ütesatü mara'acate memühüritüariecai.

11 Mara'acate memühüritüariecai menivarucuyuitüani teüteri memitavaunicü Vaxavaxi püta manayexünarienicü.

12 Piratu müpaü tinivarutahüave tavari, Mericüte, queri ne'iyurieni 'icü Huriyusixi tixe'aitüvame que xemüte'iterüva.

13 Müme me'ita'eiyatü müpaü meteniuhiva, Curuxisie quenemi'a.

14 Piratu müpaü tinivarutahüave, Titayaricuta, tita 'axa tiuyuri. Müme masi cuini mieme meniutihivacaitüni, Curuxisie quenemi'a, me'utiyuatü.

15 Hicü Piratu vanaqui'aritüamütü teüteri, Vaxavaxi nivaranayexünirieni. Tiuta'aitaca Quesusi mücuveiyaxüanicü niyetuani curuxisie mücaviyanicü.

16 Hicü cuyaxi xaüsie meneivitüni mana quita parasiyu 'amüpata, parasiyu Püreturiu mütiuyetevasie. Yunaime cuyaxi mana memayetecai menivaruta'inieni.

17 'Ixuriqui mütaüraüye menenacatütüani, xuya mumayari me'utasaca menenutimanirieni.

18 Menisutüani me'ivaüritüatü müpaü me'utiyuatü, Que 'acu tüma Huriyusixi tiva'aitüvame.

19 Hacacü menitivaxüani mu'uyasie. Menicu'aüsicamavacaitüni. Me'utitunuma'uca yacü nenevieri menipitüacaitüni.

20 Me'inanaimaca 'ixuriqui mütaüraüye menenutihünirieni, 'ixuriquieya menenacatütüani.

Quesusi que mütiumierie curuxisie
(Mateu 27:32-44; Rucaxi 23:26-43; Vani 19:17-27)

Mericüsü meneivitüni curuxisie me'imienique.

21 Cuyeicame me'uviyaca mecanita'aitüani curuxieya menucue'irienicü. Cuyeicame Simuni Sirenetanaca catinitevacaitüni, Herecanituru Xupu niva'uquiyaritücaitüni. Xaüsie heyeyaca, quiecarisie ni'aximecaitüni.

22 Mericüsü Curucutapai meneivitüni Quesusi, taniuquicü Müqui Mu'uya Manuca mütiuyetevasie.

23 Hicü vinu masivi nücame menenu'itüaniquecaitüni meuyuyehüacacü, peru Quesusi püca'enu'i.

24 Mericüsü curuxisie menicavieni. 'Ixuriquiteya meniyutahuritüani, meyu'ivatüvetü memütetimanicü tita memüte'anuhurieniquecai yuxexuitü.

25 Mericüsü 'utaxürecu curuxisie menicavieni.

26 Que mütiuxanesie yatiniu'utüarieni, Huriyusixi Tiva'aitüvame 'anuyütü.

27 Tenavayamete menivarutivütüani yuhutame curuxitesie hamatüana serietana xeime 'utatanata xeime.

28 'Ana naye'ani 'utüaricayari müpaü müre'uxa, Müme memitisana 'inüari niuquiyari, xevitü cani'erivacaitüni.

29 Müme menanuyecücacai meninanaimacaitüni, yumu'u me'utisiquetü, müpaü me'utiyuatü, 'E'e, cari 'ecü tuqui pepüta'unaquecai, haica tucari 'anuyeyayu pepenuvevieniquecai.
30 Parasü, queneu'atavicueisitüa, curuxisie pe'acayeicatü.
31 Yaxeicüata mara'acate memühüritüariecai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü meninanaimacaitüni müpaü meteyücühüavetü, Nivarutavicueisitüani hipame, pücayüve müyutavicueisitüanicü yücümana.
32 Cürisitutütü, 'Ixaherisixi niu mütati'aitüvame, curuxisie que'acayani, temixeiyacü, yuri temüteta'eriexüanicü. Müme 'auriena memutivütüarie curuxisie müneta 'axa meniutiyuanecaitüni hepaüsitana.

Quesusi que mütiyetua yu'iyari
(Mateu 27:45-56; Rucaxi 23:44-49; Vani 19:28-30)

33 Mericüsü tuca 'ayacu, naisarie niucüyüre, cüa caviecacuque niucuhecüare.
34 'Anari Quesusi carima müpaü tiniuhiva vaniuquicü, 'Eruhi, 'Eruhi, rama savacütani, taniuquicü necacaüyari, necacaüyari titayari penetiucu'eiri, maine.
35 Hipatü mana memüti'ucai me'i'enieca müpaü meniutiyuani, Neuxei, 'Eriyaxi niutahüave.
36 Xevitü 'unausarümetü neyani, ha'iseveme niutahüniya vinu masinacü. Hacasie 'iqueca neitiserieni müpaü 'utaitü, 'Acuxisü tecanitanenienicuni, xüca 'uhamieni 'Eriyaxi 'ecaxünaque.
37 Hicü Quesusi carima 'utahivaca, yu'iyari niyetuani.
38 Hicü 'ixuriqui meuviecai tuquita hixüata nisane heimana 'acayuaca.
39 Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame Quesusi hüxie muvecai, 'ixeiyaca yu'iyari que mütiyetua müpaü niutayüni, 'Icü yuricü Cacaüyari caninu'ayatücaitüni.
40 Mericüsü 'ucari meninenierecaitüni yateva meti'utü, Mariya Mararatanaca, Mariya Cacuvu 'Esimutevi Cuse müvavarusitücai, Sarumeri, hipatüta mana meniti'ucaitüni.
41 Müme meniveiyacaitüni quepaucua Carereyasie muyeicacai, metenimicuacaitüni. Hipatüta yuvaücavatü 'ucari 'utümana memu'axüa Querusaremesie mana meniti'ucaitüni.

Quesusi que mütiuteuqui
(Mateu 27:57-61; Rucaxi 23:50-56; Vani 19:38-42)

42 Mericüsü 'acayunirümecacu, tucari memüyucuha'aritüvacaisie, 'uxa'arieca 'uxipiya tucari maye'aniquecaicü,
43 Cuse 'Arimateyatanaca caninuani. 'Iya 'isücate canixevitütücaitüni 'aixüa mümarivacai, müta'icuevacai Cacaüyari ti'aitametütü mayanicü. Yu'iyari heucayeca Piratusüa ninuani, Quesusi caxarieya nitavavirieni.
44 Piratu niuhüxiyani 'ari mumücü. Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame niutacuevieni yu'aurie. Nuacu, Piratu nita'ivaviya que müreutevicai Quesusi hemüquitü.
45 Cuyaxi tiva'aitüvame yatitahüavecu Piratu, quename hemü, caxari niyetuirieni Cuse.
46 Mücü rinu savanayari hecunaneca, 'ecacueca caxari, savanacü nita'eima, teuquiyapa neitateni 'aita müvaye'inieriecaisie. Neicurupa tete quiteniesie, neicunani.
47 Mariya Mararatanaca, Mariya Cuse müvarusieyatücaimatü menixeiya haque meutatequie.

16

Que müranutanierixü 'umierieca
(Mateu 28:1-10; Rucaxi 24:1-12; Vani 20:1-10)

1 Mericüsü 'uxipiya tucari 'utixücu, Mariya Mararatanacari, Mariya Cacuvu müvarusieyatücaimatü, Sarumematü, 'uhaye visi mu'üa menecunaneni, memüyehucü meheitavirienique caxari.
2 Ximeri cuitü 'atinecu tau semana mexüacame tucarisie, teuquiyapa meneta'axüani.
3 Müpaü meteniyucu'ivaviyacaitüni, Quepai tete pütasiheuhüvirieni teuquiya quitenie meuca.
4 Mana me'utaneniereca mecanixeiya tete heuhüiyacame, 'amünecai.
5 Hicü teuquiyapa meneutahaxüani. Vaserieta 'acaime temaicü meniuxeiya, mutuxa 'amütevi 'anacatücüme. Meniutimamani.
6 Mücü müpaü tinivarutahüave, Xepücamamaca. Quesusi xepücuvautüve Nasaretitanaca curuxisie mucaviya. Cananucuquetüarieniri, 'uva pücayeca. Neuxei 'uva meniteni.
7 Hicüri xequenehu. Müpaü xequetenivaretahüavi teyü'üquitüvametemama Pecurumame, quename niu xe'anuyehaitüiyaxü, Carereyapai hetüa, quename mana xeheixeiya, que mütixe'utahüavixü.

8 Hicü teuquiyapa mevayecüneca meniyuta'una. Me'utiyüyüacatü me'umamatü menacüne. Xeime tüma 'asimepücate'utahüavixü memümamacaicü.

Quesusi masiücütü que mürayuyeitüa, Mariya Mararatanaca 'ixeiyacacu
(Vani 20:11-18)

9 Hicü semana mexüacame tucarisie 'anutaniereca Quesusi ximeri, masiücütü nayuyeitüani meri Mariya Mararatanaca 'ixeiyacacu. Que mü'ane meripai memiviyacai cacaüyarixi 'axa memü'anene 'atahutatü, Quesusi müvarayenü'a, mücü Mariya canihücütücaitüni mixei.

10 Mücü heyaca, yatinivarutaxatüani müme hamatüana memu'uvacai, meyuhiveriecacu me'utisuanacacu.

11 Müme me'u'enanaca quename 'ayeyuricai, quename mücü 'ixei, yuri mepücate'uta'eri.

Quesusi masiücütü que mürayuyeitüa, teyü'üquitüvametemama me'ixeiyacacu yuhutatü
(Rucaxi 24:13-25)

12 'Arique masiücütü nayuyeitüani yücü 'anetü, yuhutatü müme yeutapai memuhucai me'ixeiyacacu.

13 Müme yu'utüma menecüne, hipame teyü'üquitüvamete yametenivaretahüave que mütiuyü. Mümeta 'acuxi yuri mepücatevaruta'eriri.

Quesusi que mütivaruhüritüa nü'arisixi
(Mateu 28:16-20; Rucaxi 24:36-49; Vani 20:19-23)

14 'Imatüriecata masiücütü nayuyeitüani Tamamata Heimana Xevitü teyü'üquitüvamete me'ixeiyacacu metecuacacu. Nivarutatieni yuri memücate'eriecaicü, yu'iyarisie memüsese'icaicü, yuri memücatevaruta'eriricü müme memixei 'anucuquecu.

15 Hicü müpaü tinivarutahüave, Naisarie cuiepa xequeneutayeixüa. Niuqui 'aixüa manuyüne xequetenivacuxaxatüvani yunaime queyupaümetü memunetüarie.

16 Que mü'ane yuri mütita'erieni müca'üyarieni, mücü nitavicueisitüariemücü. Que mü'ane yuri mücati'erie, 'isücame ninenamücü hesiena mürahüivacü.

17 'Ipaü 'anenetü 'inüarite canitixuaverimücü haque meme'uva müme yuri memüte'erie. Nehesüa memümiemetecü menivarayenü'axüacuni cacaüyarixi 'axa memü'anene. Menitiniucuni niuqui mühehecuacü.

18 Cuterixi xüca mevaranucu'üni, mümüiya xüca me'anu'ieni, tixaü 'asipücavayurieni. Tecuicuicate vahesie xüca me'utimeni müme mepanayexürieni.

Que müranutitüa
(Ruxaci 24:50-53)

19 Mericüsü Ti'aitame Quesusi müpaü tivarutahüaveca, taheima nanutivitüquieni, Cacaüyari serieta nayerüni.

20 Naisarie meneutayeixüani müme metecuxatatü, Ti'aitame vapareviecacu vaüca tiyurienecacu vaniuqui seiriyacacu 'inüari que mütivapitüacai. Müpaü xeicüa cani'aneni.

RUCAXI
Niuqui 'Aixüa Manuyüne Que Mütiu'üxasitacai

Teuquiru que mütiutavaüritüa

1 Yumüiretü meniuyuvaüriya memüteti'utüanicü naime hepaüsita tasata que mütiuyü.
2 Müme sutüapai memunenierixü, tupirisixi memacü niuqui 'aixüa manuyüne metecuxatatü, müme metateniyetuirieni mücü niuqui.
3 Neta nai que mütiuyü matüaripai hicüque heiseriemecü netinicuvaunecaitüni. 'Ayumieme nemareuyehüvirietü, Teuquiru 'acu, nepünevaüriya xexuime naime nemaraca'utüirienicü
4 yapemütimaicacü 'icü niuqui pemu'eni hepaüsita que mütise'i.

Que mütiutahüavarie, Vani 'ariqueque que mütinuivaquecai

5 Mericüsü quepaucua Herurexi müti'aitametücai Cureya cuieyarisie, mara'acame 'aniuyeicacaitüni Huriyusixi teüteriyari vamara'acate xevitü hücütütü, Sacariya titevatü, 'Aviyaxi teüterimama metenitetevacaitüni mara'acate vahamatü müti'uximayacai. Yü'üya canexeiyacaitüni 'Erisaveti titevacame, mara'acame nu'ayatüme.
6 Yü'üitatü heiseriemecü yameteniyuriecaitüni Cacaüyari hüxie. Yametenicahucaitüni Ti'aitame que müti'aitacai naime, vahesie carahüivacacu.
7 Nunusi mepücahexeiyacai 'Erisaveti mücayüvecaicü. Mecani'uquiravesixitücaitüniri.
8 Mericüsü Sacariya mara'acametütü tini'uximayacaitüni Cacaüyari hüxie quepaucua 'Aviyaxi teüterimama vahesie mütiunaquixü.
9 Mara'acate que mütivayeiyaritücai, hesiena tiniunaque heiva Ti'aitame tuquitana meutahanicü, müticüsinaiyanicü.
10 Quepaucua maye'a mütitacüsinaiyacü, yunaitü teüteri tacua meniyuneneviecaitüni.
11 Hicü nixeiya niuqui tuayame Ti'aitamesüa mieme mana 'utiveme müracüsinaiyasie serieta.
12 Sacariya 'ixeiyatü niuyuitüarieni yu'iyarisie, niutimani.
13 Hicü niuqui tuayame müpaü tinitahüave, Pepücaheumaca, Sacariya 'acu. 'A'ivaurica pü'enierie. 'A'üya 'Erisaveti xenive canitinuivitüamücü. Vani petiniterüvamücü.
Peni'atemaviecamücü vaüca,
'A'iyari cuini mieme ninaqui'acamücü
14 Yumüiretü mecaniyutemamaviecacuni
Quepaucua mütinuiva.
15 Canimarivemücü Cacaüyari hüxie.
Caxie vinuyari,
Xeime vinuta pücaye'eni.
'Iyari Mütiyupata
Caniviyamücü püta tinuivayu.
16 'Ixaherisixi teüteriyari yumüireme
Ta'aurie canivaraxüriemücü,
Ti'aitame memayexeiyanicü
Yucacaüyaritüme.
17 Canenucuhaitüiyamücü Ti'aitame
'Eriyaxipaü tiuca'iyaritü,
Türücariyaya hexeiyatü.
Va'uquiyarima ta'aurie nivaraxüriemücü,
Yütüriyama memüvara'erivanicü,
Müme yuri memücate'erie
Ta'aurie nivaraxüriemücü,
Müme heiseriemecü yamemütecahu vahepaü memüteyücühüavenicü.
Nivacuha'aritüamücü teüteri,
Ti'aitame memücueviecacü.
18 Hicü Sacariya müpaü tinicühüaveni niuqui tuayame, Que 'aneme 'inüariyaricü yanepütimaica. Necani'uquirasitüni, ne'üyata tucarieya ranutitüa.
19 Hicü niuqui tuayame müpaü tinicühüaveni, Ne Cüravieri necanihücütüni. Cacaüyari hüxie neniuveni. Yanemümatitahüavecü necaneyenü'arieni, nematitaxatüanicü 'icü niuqui 'aixüa manuyüne.

20 Hicü camü, cayuvatü pepütiyerüni, pecaniuvetü pecanayeimücü mexi ca'aye'aveni,
'ecü yuri pemücatiuta'ericü neniuquisie. Peru neniuqui canaye'amücü quepaucua tucari
maye'ani.
21 Mericüsü teüteri menicueviecaitüni Sacariya. Meni'iyarixiecaitüni 'emüreutevicaicü
tuquita.
22 Hicü vayeyaca niyutatexieni varahüavetü. Müme yametenetimani quename tixaütü
tiuxei tuquita. 'Iya yumamacü nivacu'inüaritüvacaitüni. 'Aniucateitüni caniuvetü.
23 Hicü heutiparecu 'uximayasicaya, yuquie caneyani.
24 Hicü 'ana 'üyaya 'ayehucatü nayani 'Erisaveti. Niyu'avietacaitüni 'auxüme meseri
müpaü 'utaitü,
25 Camü, 'ipaü tiniuyurieni Ti'aitame, yuvaüriyatü 'aixüa münesiyurienicü, teüteri
memücanesinanaimacacü.

Mariya que mütiutahüavarie, Quesusi 'ariqueque que mütitinuivaquecai

26 Mericüsü 'ataxevirieca meserisie Cacaüyari nitanü'ani yuniuqui tuayame Cüravieri,
Carereya cuieyarisie quiecarisie Nasareti müracutevasie.
27 'Üimari mücaxuriquicaisüa nitanü'ani Mariya mütitevacaisüa. Nitiviquieximecaitüni,
'uqui Cuse titevatü nitivitüniquecaitüni. Cuse Raviri caninunuiyarieyatücaitüni.
28 Hicü Mariyasüa heutahaca niuqui tuayame, müpaü niutayüni, 'Aixüa 'acu. Ti'aitame
'aixüa catiniuca'iyarini 'ahesie mieme, 'ahamatü puyeica.
29 Mücü yu'iyarisie niuyuitüarieni, yatinicu'erivacaitüni titayari müpaü mütivaüritüa.
30 Niuqui tuayame müpaü tinitahüave, Pepücaheumaca, Mariya 'acu. Cacaüyari 'aixüa
pütiuca'iyari 'ahesie mieme.
31 Hicüri pe'ayehucatü pecanayeimücü, pecanitinivemücü. Quesusi pecatiniterüvamücü.
32 Canimarivemücü,
Que mü'ane taheima macave nu'aya canimarivacamücü.
Ravirisie caniyeyeimücü,
Ti'aitame Cacaüyaritütü canipitüamücü
Raviri 'uvenieyasie mayerünicü
Que müti'aitacai 'iya.
33 'Ixaherisixi teüteriyari
Catinivata'aitüamücü yuheyemecü.
Que müti'aita
Pücatipare hasuacu.
34 Hicü Mariya müpaü tinitahüave niuqui tuayame, Mericüte, quepaütütü 'ipaü pütiyüni.
'Uqui nepücamate.
35 Niuqui tuayame müpaü tinitahüave,
'Iyari Mütiyupata 'ahesie caninuamücü.
Que mü'ane taheima macave
Yutürücariyacü camani'etüriviyamücü.
'Ayumieme nunusi mütinuiva canipasiemücü
Cacaüyarisie mieme,
Müpaü catinimarivacamücü
Cacaüyari nu'ayatütü.
36 Camü, 'a'iva yateva 'Erisaveti 'ayehucatü nayani 'ucarasitütü. 'Ataxeime meseri
niyurieca 'iya caniveveme memüxatacai.
37 Cacaüyari pücayutatexieni, naimecü püyüveni püta.
38 Mariya müpaü tinitahüave, Mericüte, ne Ti'aitame necatini'uximayatameyatüni. Que
pemaine yaquetiuyüni. Hicü niuqui tuayame caneyani.

Mariya que mürecu'ivataxü 'Erisavetisüa

39 Hicüsüari yucuha'aritüaca caneyani Mariya. Yumexüitüatü quiecarisie neta'ani hüri
mananiere Cureya cuieyarisie.
40 Sacariya quita heutahaca, nitavaüritüani 'Erisaveti.
41 Mericüsü 'Erisaveti quepaucua mi'eni Mariya 'ivaüritüacacu, nunusi neucuyuaxüani
huriepana. Hicü 'Iyari Mütiyupata niviya 'Erisaveti.
42 Müpaü niutayüni carima, Vaüca 'aixüa pepu'itüarie, hipatü 'ucari temüca'itüariepaü.
'Aixüa cani'itüariemücü que mü'ane pemütinuivitüani.
43 Nehesie que tinaque neti'aitüvame varusieya münesi'ivatamiecü.
44 Camü, 'avaürisica ne'u'eniecu, nunusi yutemavietü neucuyuaxüani nehuriepa.
45 'Aixüa pecani'itüariemücü yuri pemütiuta'ericü quename 'aye'ani naitü que
pemütiutahüavarie, Ti'aitame que mümaretahüavixü.
46 Hicü Mariya müpaü niutayüni,

Ne'iyari müpaü paine, Ti'aitame canitürücaüyeni.
47 Ne'iyari niyutemavieca nehe'erivatü
Cacaüyari münesi'utavicueisitüacü.
48 Caneniuxeiya ti'uximayatame que nemütihücü hesiena mieme,
Sepa tixaü nemücatihücü.
Camü, 'uxa'a varie yunaitü nuivarite
'Aixüa ne'itüariecame mecaneni'eriecacuni.
49 Que mü'ane mütürücaüye
Marivemecü caneniuyurieni.
Mücü Pasiecame canixasivani.
50 Canivanenimayaca yunaime memüteheiyehüvirie,
Vanivemata nivanenimayaca.
51 Yücümana que mütiyuriene
Canimasiücüni que mütitürücaüye.
Nivareutaveiyaxüani müme memüteyucatave'erie
Yu'iyarisie que memütecu'eriva,
52 Cuiepa te'aitamete nivarunavairieni
Tita memüte'aita,
Müme tixaü memücatehüme püta
Nivaruhüritüani vaüca.
53 Memeuhacacuicucai nivarutihüniya 'aixüa mü'anecü.
Memeuca'ucai nivareutanü'axüani memamaveme.
54-55 Nisutüani tasiparevietü 'Ixaherisixi teüteriyari
Hesüana mieme temüte'uximayatamete,
He'erivatü que mütivarutahüavixü ta'uquiyarima.
Canine nimayaca 'Apurahami yuheyemecü,
Catanine nimayaca tame hesiena temüyecü.
56 Mericüsü Mariya 'Erisavetisüa niucateitüni 'esivatücacu haica meseri. 'Arique yuquie neyani.

Vani Ti'üyame que mütiutinuivaxü

57 Mericüsü tucari naye'ani 'Erisaveti mütinivenicü. 'Uquitüme niutiniveni.
58 Hicü 'auravatari maremama yunaitü mete'utamarieca Ti'aitame vaüca que mütitanenimayataxü, hamatüana mecaniyutemamaviecaitüni.
59 Hicü 'atahairieca tucarisie mecaniu'axüani me'i'inüaritüanique nu'esi Huriyusixi vaxitequiyacü. Sacariya mecateniterüvaquecaitüni 'uquiyarieyapaü.
60 'Ana varusieya müpaü niutayüni, Tixaüsietü. Vani catinitevacamücü püta.
61 Müme müpaü metenitahüave, Haquevasü 'amare pumave müpaü titevatü.
62 Yumamacü menitahüave quemasieya, que mütinaque mütiterüvarienicü.
63 Xapa 'uta'ivauca, müpaü 'utaineme canaca'utüani, Vani catinitevacamücü püta. Yunaitü meniuhüxiyani.
64 Hicü yapaucua nenieya niuxünarieni. Niutaniuni 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita.
65 'Auravatari yunaitü mecanimamacaitüni. Naisarie Cureya hüriyarisie que mütiuyü catinicuxaxasivacaitüni.
66 Yunaitü memü'enanacai meniyu'iyaritüacaitüni müpaü meteyücühüavetü, Que 'anetü payani 'icü nunusi. Mücü meta, Ti'aitame yütürücariyacü niparevieca itüni.

Sacariya que mutayü, Cacaüyarisie mieme ticuxatatü

67 'Ana Cacaüyari 'Iyarieya Mütiyupata caniviyani nunusi 'uquiyarieya. Sacariya niutaniuni Cacaüyarisie mieme müpaü 'utaitü,
68 'Aixüa queticühüavarüvani Ti'aitame,
Que mü'ane 'Ixaherisixi mütacacaüyari.
Nisutüani yuteüterima va'üviyatü,
'Aixüa 'iyurienetü memüxünarienicü.
69 Que mü'ane mütürücaüye niuquerieni, mütasitavicueisitüanicü,
Raviri quie mieme,
Raviri müti'uximayacaicü Cacaüyarisie mieme
70 Meripaitü que mainecai que mütiyurieniquecai.
Yametenicuxatacaitüni texaxatametemama
Memupasie hesiena mieme,
Memutiniucacaicü hesiena mieme.
Müpaü meniutiyuanecaitüni
71 Mütasi'utavicueisitüaniquecaicü

Müme memütasi'aye'uni memücatasi'a'ivacü,
Müme memütasi'uxive'erie memücatasi'a'ivacü.
72 Müpaüta meniutiyuanecaitüni
Müvanenimayataquecaicü ta'uquiyarima
He'erivatü türatu mutavevi yücümana,
73 Que mütiuyuhüritüa yaticühüavetü ta'uquiyari 'Apurahami
Quename tasipitüaniquecai
74 tecamamatü
Temütavicueisitüarienicü
Müme memütasi'aye'uni memücatasi'a'ivacü,
Temeyexeiyanicü 'iya que mütinaque,
75 Hesiena mieme tepasietü,
Heiseriemecü yatetecahutü,
Hüxiena te'u'uvatü mexi te'ayeneniere.
76 'Ecü meta nunusi 'acu,
Que mü'ane taheima macavesüa mieme tixaxatame
Pecatiniuterüvarüvamücü.
Ti'aitame pepanucuhaitüiya
Huyeya 'aixüa pemüyurienicü.
77 Teüterimama petinivatahecüatüamücü
Que mütivatavicueisitüani pehaitü,
Que mütivareuyehüvirieni müme 'axa memüte'uyuri pehaitü.
78 Müpaü catiniyuriemücü
Tacacaüyari mütiyucanenimayacü.
'Ayumieme que mü'ane taheima mümieme caninuamücü.
79 Nivahecüariviyamücü müme yüvipa memütitei,
Müme meta mecui'ivarümetü memüyüriyarie
Nivahecüariviyamücü.
Ta'ücate cataniseiriyamücü,
Temeu'uvanicü haque 'aixüa temütetaxeiyanicü
Cacaüyarimatü.
80 Mericüsü nunusi caniverecaitüni. 'Iyarieya türücaüyetü nayani. Macumavesie neyeicacaitüni mexi tucarieya ca'aye'avecai cuxi masiücütü mayanicü 'Ixaherisixi vahüxie.

2

Quesusi que mütiutinuivaxü
(Mateu 1:18-25)

1 Mericüsü 'ana 'aisica neutanü'ariexüani Sesaxi 'Acusitusüa mieme, müpaü 'utaitü, yunaitü cuiepa memütama memayucayasacü.
2 Mücü 'inüari matüaripai mieme puyü quepaucua Sireniyu mehüritüariecai Siriya cuieyarisie.
3 Yunaitü mecaneutayeixüani memayucayasacü yuxexuitü yuquiecarisie.
4 Hicü Cuse Carereya cuieyarisie Nasareti müracutevasie neyeyani. Cureya cuieyarisie ninuani Raviri quiecariena Vereni müracutevasie. Raviri quie canimiemetücaitüni, Raviri nunuiyarieya canihücütücaitüni.
5 Macayerienicü neyeyani Mariya 'avitütü mücü mayehucacaicü. 'Üyaya nayaniquecaitüni.
6 Mana mexi me'u'uvacai, tucarieya naye'ani mütinivenicü.
7 Hicü yumatüari niutiniveni. Tuvaxatecü nicu'eima, vacaisixi vacanuvasie nicateni mücaxuavecaicü vahesie mieme memüva'axüaniquecaisie.

Taheima miemete niuqui tuayamete que memütevarutahüavixü muxasi vahüvemete

8 Mericüsü 'ana muxasi vahüvemete mana meniu'uvacaitüni. Yeuta menivahütüvecaitüni yumuxasi yüvicüta.
9 Hicü vahüxie niutaqueni niuqui tuayame Ti'aitamesüa mieme. Va'aurie nacuxavatücaitüni Ti'aitame hecüariyayacü. Vaüca menimamacaitüni.
10 Hicü niuqui tuayame müpaü tinivarutahüave, Xepücamamaca. Hicü nenixetaxatüamücü niuqui 'aixüa manuyüne. Vaüca canixuavecamücü temavierica yunaime teüteri vahesie mieme.
11 'Icü tücarisie tiyuvicueisitüvame canetinuiva xehesie mieme. Raviri quiecariena tineyüni. Que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitutütü canihücütüni, Ti'aitame canihücütüni.

12 'Icü 'inüaricü xecaneitimaicuni. Nunusi xecanexeiyacuni tuvaxatecü 'eimeme, vacaisixi vacunuvasie heyecaime.
13 Hicü yapaucua niuqui tuayame 'aurie meniuti'uni muyuavisie miemete yumüiretü, 'aixüa me'utiyuatü Cacaüyari hepaüsita, müpaü me'utiyuatü,
14 Taheima visi catinicühüavarüvani Cacaüyari.
Cuiepa 'aixüa mecatenixeiyariecuni teüteri
Müme vacümana münaqui'a.
15 Mericüsü niuqui tuayamete muyuavisie meheutiyunixüacu, müpaü meteniyühüavecaitüni muxasi vahüvemete, Hicümüsüari tepüyehu Verenipaitü. Tepi'ixüariyu que mainecai, Ti'aitame que mütatiutahüavixü.
16 Meyumexüitüatü menecüne. Mevaruta'ivauca Mariyamame menivarutaxeiya Cuse, nunusi meta vacaisixi vacanuvasie yecaime.
17 Mevaruxeiyaca metenicuxatacaitüni que memüte'utahüavarie nunusi hepaüsita.
18 Yunaitü memü'enanacai menihüxiyacaitüni que memütevarutahüavixücü muxasi vahüvemete.
19 Masi Mariya ni'üviyacaitüni yu'iyarisie 'icü naime, yu'iyaritüatü hepaüsitana.
20 Hicü menecüne muxasi vahüvemete 'aixüa metecuxatatü Cacaüyari hepaüsita nai que memüte'uxeicü nai que memüte'u'enicü. Naitü catiniuyüni que memüte'utahüavarie.

Tuquita que müti'atüarie Quesusi

21 Mericüsü 'atahairieca tucari meni'inüaritüani Huriyusixi teüteriyari vaxitequiyacü. 'Ana Quesusi tiniuterüvarieni, niuqui tuayame que mütiterüvaxü yuvarusisie ca'ayecaicu cuxi.
22 Mericüsü Muisexi 'inüaricü catini'aitacaitüni nivecame hepaüsita. Tucari 'aye'acu memüyu'itienicü, Querusareme menecüne nunusi meheyetuanique Ti'aitamesüa.
23 Müpaü catine'uca 'inüari xapayarisie, Ti'aitame meripaitü que mainecai, Yunaitü 'uquisi matüarixi memütinunuiva, müme mecanipasiecacuni Ti'aitamesie mieme.
24 Menecüne memütemavanicü Ti'aitame que mainecai, xüa 'inüari xapayarisie que müre'ucai, Cucuruxi xei parisi, mesü veuraixi türixi yuhutame mecanivaremavacacuni, 'utaitü.
25 Hicü tevi Querusareme necateitüni Simiyuni titevatü. 'Iya heiseriemecü yaticamietü Cacaüyari nayexeiyacaitüni. Nicueviecaitüni 'Ixaherisixi teüteriyari vanütüvame. 'Iyari Mütiyupatacü nihünecaitüni.
26 Müpaü tiniupitüarieni, 'Iyari Mütiyupata que mütitahüavixü, quename cuitü camüniquecai. 'Ixeiyame que mü'ane Ti'aitame micayeniquecai Cürisitutüme xeicüa, 'anarique canimüniquecaitüni.
27 Hicü 'Iyari 'inücu, Huriyusixi vatuquipa ninuani. 'Arique Quesusi 'uquiyarimama meneutahaxüani yame'iyurienique nunusi, Huriyusixi que mütivayeiyari, 'inüari niuquiyarisie que müre'uxa.
28 'Ana Simiyuni nenutuni. 'Aixüa niutayüni Cacaüyari hepaüsita, müpaü 'utaitü,
29 Hicürixüa necusiyari 'acu,
Pepeye'atüa 'aniuqui.
Pepünesi'uxünaxü
Ne'iyarisie neca'uximatüariecacu.
'Ahesie mieme nepüti'uximaya.
30 Hicürixüa necümana nepütiuxei
Que pemütivavicueisitüani teüteri.
31 Nepixei tita pemütiha'aritüa
Yunaime teüteri vahüxie.
32 Canivahecüariviyamücü hipame nuivarite,
Visi te'aneneme catanayeitüamücü
'Ateüterima 'Ixaherisixi
33 Hicü 'uquiyarieya varusieya meniyu'iyaritüacaitüni müpaü mainecaicü hepaüsitana.
34 'Aixüa xepü'itüarieca, niutayünita Simiyuni. Müpaü Mariya tiniutahüave nunusi varusieya,
Camü 'icü nunusi
Yumüiretü 'Ixaherisixi
Mematixürienicü,
Yumüiretüta
Memanucu'unicü
Cani'ayumiemetüni.
'Inüari caniyümücü,

Caniniuquimariecamücü.
35 'Ecüta 'a'iyarisie
Pecanisequiemücü hivericacü,
Cumu 'ixipara que mütiyuseve.
Mücü que mütiyurieneni,
Yumüiretü memasiücütü mecanacünicuni
Que memüteyücühüave yu'iyarisie.
36 Xevitüta 'acaniuyeicacaitüni 'ucarasitütü, Hana titevatü. Mücü Cacaüyari niuquieya canicuxatacaitüni. Panuheri caninu'ayatücaitüni, 'Aseri nunuivarieyatütü. Caniseüyecaitüni, nauca teviyari heimana nauca viyari canihücaitüni. 'Utiviquieca 'atahuta viyari piteütacai yücüna,
37 'umücu yuxaüta 'eniucateitüni. Tuqui curaruyarita pücavayeyeicacai masi yuhaquetü yunenevietü pü'ayumiemetücai tucaricü tücaricü.
38 Hicü 'aura 'uyaca pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari. Quesusi hepaüsita tinivacuxaxatüvacaitüni Querusaremetari memüta'icuevacai memütaxünarienicü yunaitü.

Nasareti que memütehecü
39 Hicü meheye'atüaca naime que müre'uxa 'inüari xapayarisie, Ti'aitame que mainecai meripaitü, Carereyasie menecüne. Yuquiecari meneta'axüani Nasareti müracutevasie.
40 Mericüsü nunusi niverecaitüni türücaüyetü timaivetü nayeiximecaitüni, Cacaüyari 'aixüa pütiuca'iyaricai hesiena mieme.

Temaicüyari Quesusi tuquita que mütiyeyeicacai
41 Mericüsü xexuime visie 'uquiyarimama Querusareme meneta'axecaitüni 'ixüararipa quepaucua meme'erivacai, Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima.
42 Hicü quepaucua tamamata heimana huta viyari mühücai, mana meneutiyunixüani, teüteri que mütivayeiyaritücai 'ixüararipa.
43 Hicü heutiparecu, yu'utüma mehahuximecacu, Quesusi Querusareme neyuhayeva, 'asimecatemaicacu 'uquiyarimama.
44 Teüteri vasata 'uyeicame me'erietü, xei tucari meniu'uvacaitüni. 'Ana yu'ivama yumarema vahesüa menitivautücüne.
45 Meca'itaxeiyavavetü, Querusareme menacunuaxüani me'icuvautüvetü.
46 Hicü hairieca tucari meneitaxeiya tuqui curaruyarita 'ayecaime, te'üquitamete vahixüapa 'ucaime. Niva'eniecaitüni nivacu'ivaviyacaitüni.
47 Yunaitü memi'eniecai menihüxiyacaitüni timaitü que mütivacu'eiyacai.
48 Hicü 'uquiyarimama me'ixeiyatü meni'iyarixiecaitüni. Varusieya müpaü tinitahüave, Nenive, titayari müya petatiuyuri. Tepümasicuvautüve tetahiverietü 'a'uquiyarimatü.
49 Müpaü tinivarutahüave, 'E'e, cari xepünesicuvautüvecai. Tamü, 'asixecatemaicai, meuyevesecü ne'uquiyari quiya hepaüsita nemü'ayumiemetünicü.
50 Müme 'asimepücateheitima niuquieyasie que mainecai.
51 Hicü vahamatü neyani, Nasareti meneta'axüani. Que memaitücatei yacatinicamiecaitüni. Varusieya yu'iyarisie ni'üviyacaitüni 'icü naime.
52 Quesusi timaivetü canayeiximecaitüni, caniverecaitüni. Cacaüyari, teüterita masi vaüca simetenixeiyacaitüni.

3

Vani Ti'üyame que müticuxatacai
(Mateu 3:1-12; Maricuxi 1:1-8; Vani 1:19-28)
1 Mericüsü 'ana Tiveriyu Sesaxi tamamata heimana 'auxüme viyari niuyurieni ti'aitatü, Punisiyu Piratu niucayerieni 'isücametütü Cureya cuieyarisie, Herurexi nihüritüariecaitüni Carereya cuieyarisie müti'aitanicü, Piripe Herurexi mü'ivayatücai catini'aitacaitüni 'Itureya cuieyarisie Türacuniti cuieyarisie, Risaniyaxi catini'aitacaitüni 'Aviriniyasie,
2 'Anasi Caipasi mecanihüritüariecaitüni mara'acate. 'Ana Cacaüyari yuniuqui nipitüani Vani Sacariya nu'aya, macumavesie 'uyeicame.
3 Naisarie Curutani hatuxameyari tesie niuyeicacaitüni müpaü tivacuxaxatüvatü, memütehayevacü que memüteyuriecai para Cacaüyari mütivareuyehüvirienicü 'axa que memüte'uyuri, mücücü memüca'üyarienicü.
4 Yacatiniyurienecaitüni que müre'uxa Quisariyaxi xapayasie, Cacaüyari niuquieyacü que müticuxatacai,
Xevitü mahiva macumavesie 'uvetü,
Xequeneucuha'aritüa Ti'aitame huyeya, haitü,
Xexeuravime xequeneutivevi huyeya, haitü.
5 Naitü 'aqui cananuparecutüariexüamücü,

Naitü yemuri 'emutütü 'esimutütü 'acuveritü canayeitüariemücü
Tita mütitutune xexeuravitü nayeimücü
Tita müracutetexiya 'acuharuanitü canayeimücü
6 Yunaitü teüteri mepixeiya que mütiyuvicueisitüva Cacaüyari.
7 Vani müpaü tinivacuxaxatüvacaitüni teüteri memü'axecai müvaca'üyacü, Cari xeme terücaxi xepüva'ivama. Quepaicü pütixehecüatüa xemüyuta'unacü capa 'uxa'a varie xehecariecacü.
8 Müme memüte'uhayevaxü que memüteyuriecai, vahepaü püta xequeteneyurieca, que müreuyevese. Xepüca'isutüaca yu'iyarisie müpaü xeteyücühüavetü, Tepünaqui'eriva ta'uquiyari temexeiyacü 'Apurahami. Müpaü nepütixecühüave, Cacaüyari caniyüveni 'icü tetexi teüteri müvarayeitüani 'Apurahami nivemama.
9 'Ari hasa caniucuha'aritüarieni cüyexi maxürienicü. 'Ayumieme naitü cüye 'aixüa 'anenetü müca'utixuxuavere canaxüriyamücü, taipa caneuxüriyamücü.
10 Teüteri müpaü metenicu'ivaviyacaitüni, Mericüte, quesü teteyurieca tame.
11 'Iya müpaü tinivacühüavecaitüni, Que mü'ane huta camixayari mexeiya, que'imini que mü'ane mücaheixeiya. Que mü'ane 'icuai mexeiya yaxeicüa quetiyurieneni.
12 Memüteyetuiriyari cuviyexunusie mieme meni'axecaitüni, memüca'üyarienicü. Müpaü metenicühüavecaitüni, Ti'üquitame 'acu, que teteyurieca tame.
13 'Iya müpaü tinivacühüavecaitüni, Que xemüte'u'aitüarie, heimana mieme xepücatevauca.
14 Cuyaxita müpaü metenicu'ivaviyacaitüni, Quesü teteyurieca tame. 'Iya müpaü tinivacühüavecaitüni, Xepücatenavayani, 'itaricacü xepücavataviviyani. Xequenenaqui'aca yu'ivaricacü.
15 Mericüsü 'ana teüteri menita'icuevacaitüni yu'iyarisie meyu'iyaritüatü yunaitü Vani hepaüsita, xüca mücü Cürisitu hücütüni me xüca catixaütüni, me'utiyuatü.
16 Peru Vani müpaü tinivarutahüave yunaime, Neri hacü nepüxe'uca'üya. 'Ucanamieni que mü'ane cui mütürücaüye, necatürücaüyecacu ne. 'Aixüa nepüca'ane nehesie mütinaquenicü nemipareviecacü ni nemenacuvenirienicü cacaiya cuitaxiyari. Mücü püta que mütixe'uca'üyani, 'Iyari Mütiyupata canixepitüamücü, canixe'itimücü tai que mütiyu'itiva.
17 Cuxari 'itivame pacue'e, cuini mieme pütiveque yutüricu. Niti'utamücü yu'icuaxi caxetunisie, cuxariyari püta pütataiyani tai mücatüvesie.
18 Masi vaüca nivatuicacaitüni teüteri, niuqui 'aixüa manuyüne nivacuxaxatüvacaitüni.
19 Hicü Herurexi mücü cuieya nihüritüariecaitüni müti'aitanicü. Yu'iva niu'üyapieni, Heruriya titevacame niutivitüni. Vaücava catiniyurienecaitüni Herurexi 'axa tiyurienetü. 'Ayumieme Vani nitate'acaitüni.
20 Hicü Herurexi nayuye'atüani 'axa que mütiyurienecai, Vani manutahüacü casariyanata.

Quesusi que mütiuca'üyarie
(Mateu 3:13-17; Maricuxi 1:9-11)

21 Mericüsü quepaucua yunaitü teüteri memuca'üyarie, Quesusita caniuca'üyarieni. Mexi yuneneviecai, taheima nanacatenire.
22 'Iyari Mütiyupata heimana nacaneni, que mütiyuxexeiyacai cucurupaü 'anetü. Xevitü taheima müpaü netayüni, 'Ecü pecaninenivetüni pemünaqui'eriva. 'Acümana necaninaqui'aca.

Quesusi teucarimama
(Mateu 1:1-17)

23 Mericüsü Quesusi xei teviyari heimana tamamata viyari yacütütü nihücaitüni quepaucua misutüa müpaü tiyurienetü. Cuse caninu'ayatücaitüni, que memütecu'erivacai. 'Iya 'Erie caninu'ayatücaitüni,
24 'iyata Matati caninu'ayatücaitüni, 'iyata Revi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Merüqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cana caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cuse caninu'ayatücaitüni,
25 'iyata Matatiyaxi caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Amuni caninu'ayatücaitüni, 'iyata Nahumi caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Esürie caninu'ayatücaitüni,
26 'iyata Nacahi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Mahati caninu'ayatücaitüni, 'iyata Matatiyaxi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Semei caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cuse caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cura caninu'ayatücaitüni,
27 'iyata Cuhana caninu'ayatücaitüni, 'iyata Xesa caninu'ayatücaitüni, 'iyata Suruvaveri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Saratieri caninu'ayatücaitüni,
28 'iyata Nerie caninu'ayatücaitüni, 'iyata Merüqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Arie caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cusami caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Erimurami caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Eri caninu'ayatücaitüni,

29 'iyata Cusue caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Eriyeseri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Curimi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Matati caninu'ayatücaitüni,
30 'iyata Revi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Simiyuni caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cura caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cuse caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cunani caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Eriyaquimi caninu'ayatücaitüni,
31 'iyata Mereya caninu'ayatücaitüni, 'iyata Mainani caninu'ayatücaitüni, 'iyata Matata caninu'ayatücaitüni, 'iyata Natani caninu'ayatücaitüni,
32 'iyata Raviri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Quisahi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Huveri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Puhuxi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Sarumuni caninu'ayatücaitüni, 'iyata Nahasuni caninu'ayatücaitüni,
33 'iyata 'Aminaravi caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Arami caninu'ayatücaitüni, 'iyata Hesirumi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Parexi caninu'ayatücaitüni,
34 'iyata Cura caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cacuvu caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Isahaqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Apurahami caninu'ayatücaitüni, 'iyata Tare caninu'ayatücaitüni, 'iyata Nacuri caninu'ayatücaitüni,
35 'iyata Seruqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata Racau caninu'ayatücaitüni, 'iyata Perequi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Heveri caninu'ayatücaitüni,
36 'iyata Sara caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cainani caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Arüpasari caninu'ayatücaitüni, 'iyata Semi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Nuhexi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Ramequi caninu'ayatücaitüni,
37 'iyata Matusareni caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Enuqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata Careri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Mahararери caninu'ayatücaitüni,
38 'iyata Cainani caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Enuxi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Seti caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Arani caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cacaüyari caninu'ayatücaitüniri.

4

Quesusi que mütiuta'inüasie
(Mateu 4:1-11; Maricuxi 1:12-13)

1 Mericüsü, Quesusi 'Iyari Mütiyupatacü hünetü mana neyeyani Curutani hatuxameyarisie. 'Iyari Mütiyupata nivitüximecaitüni macumavesie 'uyeicacacu
2 huta teviyari tucari. Cauyumarie ni'inüatanecaitüni, siparasü xüca 'axa tiuyurienique tüma, 'utaitü. Tixaü caticuaivetü yapaümexa tucari, cuini mieme catineuhacamücücaitüni.
3 Hicü Cauyumarie müpaü tinitahüave, Tamüsü, 'ecü xüca Cacaüyari penu'ayatüni, 'icü tete müpaü quetineutahüavi, pa payuyeitüani.
4 Quesusi müpaü tinita'eiya, 'Utüarica müpaü paine, Tevi xüca pa cuaca xeicüa, mücücü püca'ayeyurini. Cacaüyari que mutayü, niuquieya naitü peuyeveseta.
5 Hicü Cauyumarie vapai heivitüca, cuiepa memütama vacuie nai nixeisitüani xei nieriyaricü.
6 Cauyumarie müpaü tinitahüave, Heiserie nepümasipitüaca 'icü naime hepaüsita, yunaitü visi memümatecühüavenicü nepümasipitüaca. 'Icü nai necaniyetuiriyarieni, heiserie nepexeiya nemiminicü que mü'ane münesinaque.
7 'Ecü 'ayumieme nenevieri xüca penesi'upitüani, 'icü naitü 'apini pürayani.
8 Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Quenemie Cauyumarie. 'Utüarica müpaü paine,
Nenevieri pepipitüani Ti'aitame 'acacaüyari,
Mücü hücüame pepayexeiyani.
9 Hicü Cauyumarie neivitüni Querusareme. Vatuqui yecürita nenutivitüni. Müpaü tinitahüave, 'Ecü Cacaüyari xüca penu'ayatüni, vatipai queneucasuna.
10 'Utüarica müpaü paine,
Yuhesüa miemete
Niuqui tuayamete
Pütiva'aitüaca
'Ahepaüsita,
Memümasi'üviyacü.
11 Müpaü paineta 'utüarica,
Yumamacü mepümasituicani,
Capa tetesie pe'uti'ücamürecü.
12 Quesusi müpaü tinitahüave, Müpaü paineta, Pepüca'i'isipaneni Ti'aitame mü'acacaüyari.
13 Hicü Cauyumarie naimecü 'ita'inüataca neyani 'ariqueta 'ita'inüataque.

Quesusi que mütisutüa yu'uximayasica Carereyasie
(Mateu 4:12-17; Maricuxi 1:14-15)

14 Mericüsü Quesusi yu'utüma neyeyani Carereyapaitü, 'Iyari 'itürücariyacacu. Naisarie caniutamariva hepaüsitana.
15 Tinicu'üquitanecaitüni vatuquiteta. Yunaitü 'aixüa metenicuxatacaitüni hepaüsitana.

Quesusi que mütiuyuri Nasaretisie
(Mateu 13:53-58; Maricuxi 6:1-6)

16 Hicü Nasaretita ninuani mataverixüsie. Yuyeiyari cu'erivatü, tuquita neutahani 'uxipiya tucarisie. Nanucuqueni tititerüvaque.
17 Hicü xapa niuhuritüarieni Cacaüyari niuquieya maye'uxa, Quisariyaxi que müraca'utüa. 'Itaveraca nitaxeiya niuqui haque müpaü maine,
18 Ti'aitame 'Iyarieya caneniuviya
Caneniuhüritüani
Niuqui 'aixüa manuyüne
Nemüvacuxaxatüvanicü
Memümamave.
Caneneyenü'ani
Nemüvaranayexürienicü
Müme memüyuhiverie
Yu'iyarisie,
Yanemütivatahüavecü
Müme memanutaxüriya,
Quename me'utixünarie.
Yanemütivatahüavecüta
Müme memacücüpe,
Quename me'anutaneniere,
Nemüvaxünacü
Müme memüviyarietüca,
19 Nemüticuxatanicü,
Tucari 'aye'a
Ti'aitame müyuvaüriya
Vahesie mieme, ne'utaitü.
20 Hicü 'itacuicuieca xapa, 'iyetuirieca tiyuparevivame, mana nayerüni ti'üquitame 'uvenieyasie. Yunaitü tuquita memayetecai cui menixeiyacaitüni.
21 Hicü nisutüani müpaü tivacuxaxatüvatü, 'Icü tucarisie naye'ani 'icü 'utüarica que maine, xe'i'eniecacu xeme.
22 Yunaitü metenihecüatacaitüni me'i'enieca. Menihüxiyacaitüni niuqui visi manuyüne tetana mayeneicacaicü. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Camüsü, 'icü Cuse catinu'aya.
23 'Ana müpaü tinivacühüaveni, Xüari 'icü niuquiyaricü xepünetecühüave, Tiyu'uhayemavame 'acu, sipasü 'acümana quena'anayehüva. Que temüte'u'enana Caperünaume que müreyü, 'enata 'aquiecarisie yaxeicüa quetineyurieneni, xepünetecühüaveni va'atü.
24 Müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tixaxatame pücanaqui'eriva yuquiecarisie.
25 Yuri nepaine, 'Ixaheri cuieyarisie yumüiretü viyurasixi meniu'uvacaitüni quepaucua 'Eriyaxi 'amuyeicacai, quepaucua muyuavisie müreunami haica viyari heimana 'ataxeime meseri, quepaucua haca mutave naisarie cuiepa.
26 Müme vahesüa püca'utanü'arie 'Eriyaxi ni xeimesüa, Siruni cuieyarisie püta niutanü'arieni Sarepüta müracutevasie viyurasüa.
27 Mücü meta, yumüiretü 'ameniu'uvacaitüni 'Ixaheri cuieyarisie cuiniyacü meca'itiyatücaitü quepaucua 'Eriseu 'amuyeicacai tixaxatametütü. Ni xevitü tüma püca'u'itiya mana quiecatari, Siriyatanaca püta caniu'itiyani Nahamani titevatü.
28 Hicü me'i'enieca que mütiucuxatacai, meniuyeha'ani yunaitü tuquita memayetecai.
29 Me'anucu'uca, vaquiecari yemurisie manierecü quiecari yeta 'ai heima meneihana mana meheicahüanique.
30 'Iya vahixüata heutayuneca caneyani.

Cacaüyari müca'itiya que mütiviyacai tevi
(Maricuxi 1:21-28)

31 Mericüsü quiecarisie ninuani Caperünaume müracutevasie Carereya cuieyarisie. Mana 'uxipiya tucarisie tiniva'üquitücaitüni.
32 Müme menihüxiyacaitüni 'üquisicayacü, heiserie hexeiyatü mütaniucacaicü.
33 Hicü tuquita nayecateitüni tevi cacaüyari müca'itiya 'iviyacacu.

34 Carima niutahiva müpaü 'utaitü, 'Ai, que petati'uximatüa Quesusi Nasaretitanaca. Petasica'unaque cari pepunua. Ne nepümasimate que pemüpaicü. Cari 'ecü pepühücü Cacaüyarisie mieme pemupasie.
35 Hicü Quesusi nitatieni müpaü 'utaitü, Hicü cayuvatü, queneuxüna. 'Iya cacaüyari 'ita'uimüraca tevi vahixüapa, nixüna caticuinitüaca.
36 Yunaitü meniutimamani. Meteyucuxaxatüvatü müpaü meniutiyuanecaitüni, Que 'aneme niuqui pexeiya. Heiserie hexeiyatü nivarutate'ani cacaüyarixi memüca'itiyatüca türücariya hexeiyatü, menivatixünani.
37 Naisarie quiecari 'aurie canicuxaxasivacaitüni, Quesusi que mütiyurienecai.

Quesusi que mürenayehüa Pecuru varücaüya
Mateu 8.14-15; Maricuxi 1.29-31)

38 Mericüsü tuquita vayeyaca Simuni quie ninuani. Hicü hüiya yeme niviyacaitüni Simuni varücaüya. Menitavavirieni miparevienicü.
39 'Auriena 'utaqueca, nitatieni hüiya. Hicü hüiya nihayeva. Yapaucua 'anucuqueca nivarutiparevietüyani.

Que mütivaranayexüri 'acayunecu
(Mateu 8:16-17; Maricuxi 1:32-34)

40 Hicü tau 'acayunecu, yunaitü memüvarexeiyacai tecuicuicate müireme cuiniyacü memütecucuyecai hesüana mecaniva'atüani. Yuxexuime vahesie 'utimeca nivaranayexürieni.
41 Cacaüyarixi 'axa memü'anene canivaruta'aitüani memüvatixünacü yumüireme memütevacuinitüacai. Müme meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Ecü Cacaüyari pecaninu'ayatüni. Quesusi varutate'aca cacaüyarixi, pücavapitüacai memütiniunicü memimaicaicü quename Cürisitu hücütücai heiserie mupitüarie.

Quesusi que müticuyeicacai Carereya cuieyarisie, ticuxatatü
(Maricuxi 1:35-39)

42 Hicü 'ucatarecu neyani macumavesie. Teüteri yumüiretü menicuvautüvecaitüni. Me'itaxeiyaca vaüriyarica menipitüacaitüni mücavacu'eirienicü.
43 Mücü masi müpaü tinivarutahüave, Neuyeveca hipame quiecaritesie niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxatanicü, que mütiyüni Cacaüyari ti'aitacacu, peuyevese nemüticuxatanicü. 'Ayumieme nepeyenü'arie.
44 Cureya cuieyarisie tuquiteta catinicuxatanecaitüni.

5

Quesüte que memütevaratixüri Quesusi niuquieyacü
(Mateu 4:18-22; Maricuxi 1:16-20)

1 Mericüsü Quesusi Quenesareti haracunayari tesita niuvecaitüni ticuxatatü. Yumüiretü menisaipünacaitüni, me'i'eniecutü Cacaüyari niuquieya.
2 Hicü canuva niuxeiya hutame ha tesita 'aheicame quesüteveiyamete vacanuva. Quesüteveiyamete me'anaticüneca yuvipi meni'ecuacaitüni.
3 Hicü xeimesie cayerüca Simuni canuvayasie, nitavavirieni haracunasie 'esiva meutahanicü. Canuvasie yecaitü tiniva'üquitüacaitüni teüteri.
4 Hicü yuxasica 'unüca, müpaü tinitahüave Simuni, 'Emeucatevasie queneuyeye'a, 'avipi mana queneucavivi quesüte pemüvaratixürienicü.
5 Hicü Simuni müpaü tinitahüave, Ti'üquitame 'acu, tücacüta nai tepayequexi, tepüte'uta'uxitüa yacü xeicüa, tixaü tepücate'umi. Masi müya pemainecü, neneicaviviemücü vipi.
6 Yamete'uyurieca menivaratixürieni quesüte cuini mieme meyupaümeme. Vipi nitasanirümecaitüni.
7 Hicü yucupaniyeruma xeime canuvasie memüyetecai yumamacü menivarumaviya memacünecü memüvaparevienicü. Meniu'axüani, yucanuvate meniutihüniyaxüani hutame. 'Esivatücacu meniucayunixüani.
8 Hicü nai tiuxeiyaca Simuni, Pecuru mütitevacai, niutitunumaqueni Quesusi hüxie müpaü 'utaitü, Ti'aitame, queneneuhayeva. Ne 'axa nepütiyuriene.
9 Niutimani 'iya, yunaitü hamatüana memu'uvacai meniutimamani müya yupaümeme memüvaratixüricü quesüte.
10 Yaxeicüata Severeu nivemama meniutimamani Cacuvu Vani Simunimatü memüte'uximayacai. Hicü Quesusi müpaü tinitahüave Simuni, Pepücamaca. Hicüsü 'uxa'atünita teüteri püta pecanivacuxeürimücü.

11 Hicü canuva me'anatihapaca cuiepa, naime meteniucu'eirieni Quesusisie meteviyaque.

Quesusi que mürenayehüa tevi cuiniyacü müca'itiyacai
(Mateu 8:1-4; Maricuxi 1:40-45)

12 Mericüsü xeime quiecarisie niuyeicacaitüni Quesusi. Ticuicame mana niucateitüni müca'itiyacai naitü heupünitü. Hicü Quesusi 'uxeiyaca, niutihüximaqueni, müpaü titavavirienique, Ti'aitame xüca pe'avaüriyani, pepüyüve pemünesi'itienicü.

13 'Iya yumama 'utaseraca nimayüani müpaü 'utaitü, Nepünevaüriya, pequeheu'itiyani. Yapaucua cuiniya nihayeva.

14 Hicü Quesusi müpaü tinita'aitüani 'asimücatitahüavecü xeime. Müpaü tinitahüave, Quenemie mara'acame masixeiyacü. Pemu'itiyacü quetineutimava cumu Muisexi que mütiu'aitaxü pemütivatahecüatüanicü.

15 Perusü masi cuini mieme catinicuxaxasivacaitüni hepaüsitana. Teüteri yumüiretü meniyutixexeürivacaitüni memi'enienicü memanayexürüvenicü cuiniya que memütehexeiyacai.

16 Quesusi masi macumavesie neyeicacaitüni yutanenevienique.

Quesusi que mürenayehüa huriecame
(Mateu 9:1-8; Maricuxi 2:1-12)

17 Mericüsü xeime tucarisie tini'üquitacaitüni. Mana menayetecaitüni Huriyusixi teüteriyari yuyeiyaricü memüpasiecai Pareseusixi memüteyuterüvacai, hipatüta Huriyusixi va'inüaricü memüte'üquitametetücai. Naime quiecaritesie Carereya cuieyarisie Cureya cuieyarisie meneyecüne Querusaremesieta. Cacaüyari türücariyaya canixuavecaitüni Quesusi müvaranayexürüvanicü.

18 Hicü teüteri meniu'axüani me'ehanatü huriecame 'itarisie yecaime. Quesusi müvacateisie meni'atüaniquecaitüni hüxiena me'itenique.

19 Meniyutatexieni meheutahaxüanique teüteri memüyumüirecaicü, 'ayumieme qui heima meneutimamaque. Racüriyuyari mevati'unaca, Quesusi hüxie meneicatuani tevi 'itari naime teüteri vahixüapapai.

20 Hicü varuxeiyaca yuri que memüte'eriecai, müpaü niutayüni, 'Axa que pemütiuyuri pecatineuyehüviyarieni.

21 Hicü Pareseusixi, müme meta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, müme menisutüani müpaü meteyücühüavetü, Que püpaicü 'icü 'axa mutaine Cacaüyari hepaüsita. Quepaicü püyüve mütivareuyehüvirienicü 'axa mete'uyurieyu, Cacaüyari xeicüa püyüve.

22 Quesusi retimaica que memüteyücühüavecai müpaü tinivarutahüave, Titayarisü müya xeteyücühüave yu'iyarisie.

23 Tita masi caticuanive. Que ticuanive müpaü mütayünicü, 'Axa que pemütiuyuri pepüreuyehüviyarie, caticuanive masi müpaü mütayünicü, Quenanucuquexi quenecuyeicani.

24 Peuyevese müpaü xemütemaicacü, Yuri Tevi que nemütiteva, heiserie nemexeiyacü cuiepa nemütivareuyehüvirienicü müme 'axa memüte'uyuri, 'ana müpaü tinitahüave huriecame, 'Ecü 'acu nemarahüave, quenanucuquexi, 'a'itari quenanucue'i, 'aquie quenemie.

25 Yapaucua nanucuqueni vahüxie, titasie müracatei neicueni, yuquie neyani 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita.

26 Hicü yunaitü menihüxiyacaitüni. 'Aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita. Cuini mieme metenimamacaitüni müpaü me'utiyuatü, Mamarivaveme tepuxei hicü.

Que mütita'ini Revi, hesiena mütiviyanicü
(Mateu 9:9-13; Maricuxi 2:13-17)

27 Mericüsü neyani. Tevi cuviyexunusie mieme mütiyetuiriyari niuxeiya Revi titevacame memüte'ayutituaya 'acaime. Müpaü tinitahüave, Nehesie quetiniviyani.

28 Nai tiucu'eirieca, 'anucuqueca, hesiena tiniuviya.

29 'Ana Revi 'icuai niuvevieni yuquita Quesusisie mieme. Yumüiretü memüteyetuiriyari cuviyexunusie mieme, hipatüta teüteri metenicuacaitüni hamatüana.

30 Hicü Pareseusixi, müme ta 'inüaricü memüte'üquitametetücai Pareseusixi vahesie memüteviyacai, müme meniniuquixiecaitüni müpaü metevacühüavetü hesüana miemete teyü'üquitüvamete, Titayaricutaxi müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari vahamatü 'axa teyuruvamete vahamatü xetecua'a xete'ie.

31 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Müme 'aixüa memüteheu'erie mepücaheiyehüva tiyu'uhayemavame, müme memütecucuye püta mecaneiyehüaca.

32 Ne que nemütinua, nepücanua nemüvata'inienicü müme heiseriemecü yamemütecahu. Müme 'axa memüteyurie püta nevata'inienique necaninuani, memütehayevacü 'axa que memüteyuriecai.

Que mütiuta'ivaviyarie haquiya hepaüsita
(Mateu 9:14-17; Maricuxi 2:18-22)

33 Mericüsü müpaü metenitahüave, Vanisüa miemetexi teyü'üquitüvamete müixa mepüyuhaqui mepeyevaviri Cacaüyari. Pareseusixi vahesüa miemetexita yaxeicüa mepüteyurie. 'Ahesüa miemetexi masi titacutaxi metecua'a mete'ie.

34 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Que tiyüve müvahaquisitüani 'ixüaramete neüquiyapa mexi neneüqueme vasata 'uyeica.

35 Tucari paye'ani quepaucua vasata manuhanieni neneüqueme. 'Anaque mepüyuhaquieni.

36 Hicü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruti'üquitüatüyani müpaü 'utaitü, Tevi capitasana 'ixuriqui hecuame, mimanesiquitüanicü ye'ime. Me xüca müpaü tiuyurienique, hecuame pütasanequeyu, mühecuamatü müye'i 'axa pütiyuxexeiyaniqueyu.

37 Mücü meta, caxie vinuyari pücacatuariva sixai müyeye'isie mücuanacü. Me xüca müpaü tiuyurienique cuanatü pitasanaqueyu sixai, pütayeuriniqueyu, sixaita peuyeveniqueyu.

38 Masi caxie vinuyari sixai mühehecuasie püta canituarivani mücuanacü.

39 Tevi meripai mieme 'aniecu 'anuti'ieme, cuaname pücaheu'imücüni. Müpaü paineni, Meripai mieme 'aixüa cana'aneni.

6

'Uxipiya tucarisie türicu que memüte'uticuai teyü'üquitüvamete
(Mateu 12:1-8; Maricuxi 2:23-28)

1 Mericüsü 'uxipiya tucarisie mana türicu ma'iviyasie niuyemiecaitüni. Teyü'üquitüvamete müayari menivatihunatücüne. Yumamasie me'itüminatü menicuacaitüni.

2 Hicü Pareseusixi hipatü müpaü meniutiyuane, Titayari müpaü xeteyurie que mücatitauniva yamütiyurienenicü 'uxipiya tucarisie.

3 Quesusi müpaü tinivarutahüave, Cari hasuacu xepüca'ititerüvavave que mütiuyuri Raviri quepaucua meuhacamücücai, müme 'utümana memeu'uvacaita quepaucua memeuhacacuicucai.

4 Cacaüyari quita caneutahani. Pa muva Cacaüyari hüxie mamanecai 'anaca'üca, nitacuani, nivaruminita müme 'utümana memeu'uvacai. Heiserie pücahexeiyacai miticuanicü, mara'acate xeicüa heiserie mepexeiyacai.

5 Müpaüta tinivarutahüave, Heiserie necanexeiyani 'uxipiya tucari hepaüsitata Yuri Tevi nehücütütü.

Tevi mümamavaquicai
(Mateu 12:9-14; Maricuxi 3:1-6)

6 Mericüsü tavari 'uxipiya tucarisie tuquita heutahaca tini'üquitacaitüni. Tevi muva nayecateitüni mümamavaquicai yuserieta.

7 Müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Pareseusixita menihupiecaitüni, siparasü xüca 'uxipiya tucarisie 'enayehüanique tüma, me'utiyuatü, mücücü memitaxanetacü.

8 Timaitü que memüteyücühüavecai, müpaü tinitahüave tevi mümamavaquicai, Quenanucuquexi, tahixüata queneutaquexi. 'Anucuqueca mana niutaqueni.

9 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, 'Ipaü nepütixecu'ivaviya. 'Uxipiya tucarisie titaunivani para 'aixüa mütiyurienenicü, nusu 'axa mütiyurienenicü püta pütaunivani. Titaunivani para tevi mütavicueisitüanicü, nusu mica'unacü püta pütaunivani.

10 Yunaime varanuxeiyatüyaca, müpaü tinitahüave tevi, 'Amama queneutasera. Müpaü tiuyuriecu mamaya 'aixüa 'anetü nayani.

11 Müme cuini mieme meteniuyeha'ani. Menisutüani metecuxatatü queri memiyurieniquecai Quesusi.

Que mütivaranuyeteüxixü nü'arisixi Tamamata Heimana Yuhutame
(Mateu 10:1-4; Maricuxi 3:13-19)

12 Mericüsü 'ana hürisie neutiyune yutanenevienique. Xei tücari nenevieri nipitüacaitüni yucacaüyari.

13 Hicü 'ucatarecu, yu'aurie nivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete. Vasata nivaranuyeteüxü tamamata heimana yuhutame. Nü'arisixi tinivaruterüva müme

14 Simuni 'arique Pecuru mütiterüvaxü, 'Atürexi Simuni 'ivaya, Cacuvu, Vani, Piripe, Parüturume,

15 Mateu, Tumaxi, Cacuvu 'Aripeu nu'aya, Simuni serutisita mütitevacai,
16 Cura Cacuvu nu'aya, Cura 'Isicariutitanaca 'ariqueque miyetua.

Quesusi que mütivaruparevi yumüireme
(Mateu 4:23-25)

17 Hicü vahamatü 'anacayaca, macuveresie niutaqueni. Yumüiretü hesüana miemete teyü'üquitüvamete, cuini mieme yumüiretü teüterita naisarie Cureyasie Querusaremesie memeyecü, hipatü racusita memeyecü Tiru 'aurie Siruni 'aurie, mana meniu'axüani memi'enienicü, memanayexüriyanicü cuiniya que memütehexeiyacai.
18 Müme cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvanücai mepanayexüriya.
19 Teüteri yunaitü menimayüacucaitüni türücariya müvayeneicacaicü hesiena varanayexürüvatü yunaime.

Müme 'aixüa memü'itüarie, müme 'axa memü'itüarie meta
(Mateu 5:1-12)

20 Mericüsü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete vaxeiyatü müpaü niutayüni,
'Aixüa xecani'itüarieca xeme xemümamave
Cacaüyari xecanexeiyani tixe'aitüvametüme.
21 'Aixüa xecani'itüarieca xeme hicü xemeuhacacuicu.
Xecanitihuxacuni.
'Aixüa xecani'itüarieca xeme hicü xemutisuana.
Xecaniutinavecuni.
22 'Aixüa xecani'itüarieca quepaucua teüteri memüxe'uxive'erie, quepaucua memücaxenaqui'erie yuhesüa, quepaucua 'axa memutiyuane xehepaüsita, quepaucua memüxexani'erie 'axa xemü'anene me'utiyuatü, Yuri Tevisie xemüteviyacü.
23 Xequeneyutemamavieca vaüca 'iya tucarisie, xequeteneuye'ani. Vaüca taheima mieme xecana'ivacuni. Va'uquiyarima yaxeicüa mepüvaruyuri texaxatamete Cacaüyari niuquieya memücuxatacai.
24 Masi xüa 'ui, xeme xemüxicusixi.
'Ariri yunaqui'eriya xecanaye'atüani.
25 Xüa 'ui xeme hicü xemühuxa.
Xepeuhacacuicuni.
Xüa 'ui xeme hicü xemutinave.
Xepüyuhiverieca xeputisuanani.
26 Xüa 'ui xeme quepaucua yunaitü teüteri visi memutiyuane xehepaüsita. Va'uquiyarima yaxeicüa mepüvaruyuri texaxatamete memüte'itavacai.

Que müreuyevese müvanaqui'eriecacü müme memeye'unie, Quesusi 'inüarieya que maine
(Mateu 5:38-48; 7:12)

27 Masi müpaü nepütixecühüave xeme xemü'enana, xequenivanaqui'erieca müme memüxe'aye'unie. 'Aixüa xequenivayurieca müme memüxe'uxive'erie.
28 Müme 'axa memutiyuane xehepaüsita, vahepaüsita 'aixüa xequeneutiyuaneni xeme. Xequeneyunenevieca müme memüxesevixima vahesie mieme.
29 Que mü'ane 'a'aurita mümasiheutivani, ta'aurie quenaniere tapata mümasiheutivanicü. Que mü'ane mümasinavairieni 'a'ücari, pepüca'inenaca 'acamixata mümasinavairienicü.
30 Que mü'ane tixaütü mümatiutavaviri, quetineupitüa, que mü'ane 'apini mümatinavairieni, pepüca'iviyani.
31 Que tixenaque, teüteri müya memüxeyurie xeme. Que mütixenaque xeme, mücü canixe'inüaritücamücü, müya xemüvayurienicü hipame meri.
32 Xücate xevanaqui'erieca müme memüxenaqui'erie, titacü 'aixüa xetecuxaxasivani. 'Axa teyuruvamete mecanivanaqui'erieca müme memüvanaqui'erie.
33 Xücatari 'aixüa xevayurieca müme 'aixüa memüxeyurie, titacü 'aixüa xetecuxaxasivani. 'Axa teyuruvamete yaxeicüa mepüteyurie.
34 Xücatari xetevaruniütüani müme mete'apicame xemü'erie, titacü 'aixüa xetecuxaxasivani. 'Axa teyuruvamete mepüyuniütüva tavari memüte'apiniyariecacü.
35 Masisü xequenivanaqui'erieca müme memüxe'aye'unie, 'aixüa xequeteneyurieca, xequeneyuniütüaca 'asixecateyu'iyaritüatü. Müpaü xeteyurietü cuini mieme xecatena'ivacuni, que mü'ane taheima macave nivemama xecanihümetücacuni. Mücü 'aixüa pütiuca'iyari müme pamüpariyusi memücateyupitüva vahesie mieme, müme 'axa memüteyurie vahesie miemeta.
36 Xequeteneyucanenimayaca, xe'uquiyari que mütiyucanenimaya.

Hipame vahesie xepücate'ahüpani, que mutayü
(Mateu 7:1-5)

37 Hipame vahesie xüca xecate'ahüpani, xehesietari pücarahüivani. Xüca xecateyuxanetani xemetari xepücaxanesieca. Xüca xecavaranutaxürüvani, xemetari xepüca'anutaxüriyani. Xüca xetevareuyehüvirieca, xemetari xepüteheuyehüviyarieni.

38 Xüca xevamicuani, xemetari xepümiquieni. 'Aixüa ti'inüasiecame 'anucapünariecame 'anutacasiecame 'anacaxürüveme xepümiquieni. Que xemüte'u'inüata, müpaüta xepüte'inüasiyarieni.

39 Mericüsü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü, Macüpe que tiyüve menuhana xeime macüpe. Yuhutatü mecateheucaxürieni mevatixavasie.

40 Que tiyüve ti'üquitame ma'iva müti'üquitüarie. 'Aye'atüarieme, que mü'ane müti'üquitüapaü timaivetü canayeimücü.

41 Titayari petixeiya xasi 'a'iva hüxita meutavivi, pecahe'erivatü queuruvi 'ahüxita meutave.

42 Quepaütütü petiyüve müpaü pemütitahüavecü 'a'iva, Neuxei ne'iva, nepivaye'itieni xasi 'ahüxita meutavivi, pe'utaitü, peca'ixeiyatü queuruvi 'ahüxita meutave. Yacüsü peputaine xeicüa. Quenivaye'itie merie mücü queuruvi 'ahüxita meutave, 'ana 'aixüa 'anemecü peheunieretü pecanayeimücü pemivaye'itirienicü xasi 'a'iva hüxita meutavivi.

Cüye que mütimasiücü yu'icuaxicü
(Mateu 7:17-20; 12:34-35)

43 Cüyeyari pücanarani, xüca 'icuaxiyari cüxaisietücani. Mücü meta, cüyeyari pücacüxaisie xüca 'icuaxiyari 'aixüa 'aneneni.

44 Xexuitü cüye yu'icuaxicü canimasiücüni. Xuya püca'inüive narüca. Tupiriya müxuyatücasie püca'itixexeüriva caxie.

45 Tevi 'iti'utame tita 'aixüa müti'anene yu'iyarisie, nivayehanimücü tita 'aixüa müti'anene. Tevi 'axa mütiyuriene püta 'iti'utame tita 'axa müti'anene, nivayehanimücü tita 'axa müti'anene. Que müranayuhayeva ra'iyari tihünecacu, müpaü tinicuxatamücü yutetacü.

Simiyenitu 'aixüa mü'ane 'axa mü'ane
(Mateu 7:24-27)

46 Titayaricutaxi Ti'aitame, Ti'aitame 'acu xenetecühüave, 'asixecateyurietü que nemütixecühüave.

47 Yunaitü nehesüa memü'axe, neniuqui memü'enie yametecahutü, que memü'anene nepütixetaxatüani.

48 Tevi qui mutavevipaü mecani'aneneni. Heucatevame vati'ineca, tetesiepai neitivevieni simiyenituyari. 'Ana ha nivayeneni, quisie niuquexüani, peru niuyutatexieni 'ivatayuitüanique. 'Aixüa 'anemecü müveviyacaicü pücavatayua.

49 Perusü que mü'ane münesi'enie yacaticamietü, mücü xeime tevi qui mutavevipaü cani'aneni. Cuiepa 'acaime niutavevieni xeicüa, simiyenituyari püca'utavevi. 'Ana hesiena niuquexüani ha, xei mieme necaina. Carima niucaveni qui.

7

Quesusi ti'uximayatame que müranayehüa cuyasüa mieme
(Mateu 8:5-13)

1 Hicü 'inüca 'icü niuqui naime teüteri me'i'eniecu, Caperünaume neyani.

2 Mericüsü cuya 'aniuyeicacaitüni xei sienituyari cuyaxi müvaravitücücai, ti'uximayatame nexeiyacaitüni minaqui'eriecai. 'Iya tinecuyecaitüni canemüximecaitüni.

3 Hicü cuya, 'u'enaca Quesusi hepaüsita, nivarenü'ani Huriyusixi teüteriyari va'uquiyarima memeita'inienicü 'umamiecü menayehüanicü ti'uximayatame.

4 Müme Quesusisüa me'u'axüaca cuini mieme mecateni'iniecaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Aixüa caniyümücü pemeiparevienicü, hesiena catininaqueni.

5 Cataninaqui'erieca tanaime tame, tuqui cataniutavevirieni yücümana.

6 Hicü Quesusi va'utüma neyani. Yateva 'umiecacu, cuya yuhamicuma nivarutanü'ani yamemüte'itahüavecü, Ti'aitame pepücati'a'uxitüaca. Ne 'aixüa nepüca'ane 'ecü pematahanicü nequita.

7 'Ayumieme 'ahesüa nepücahetüa, 'aixüa neca'aneme ne'erietü 'ahesüa nemümiecü. 'Ecü müpaü xeicüa quenetayüqui, panayehüiyani ti'uximayatame.

8 Nesü necatini'aitüarieca necuyatütü cuyaxita nepütiva'aitüvame. Xüca müpaü netitahüave xeime, Quenemie, mücü püyemieni, xeimeta xüca müpaü netitahüave, Quenaye'a, mücü canayeimücü, xüca müpaü netitahüave nehesüa mieme ti'uximayatame, 'Ipaü quetineyurieneni, müpaü pütiyurieneni.

9 Hicü Quesusi 'i'enieca niuquieya, niuhüxiyani. Ta'aurie 'aveca müpaü tinivarutahüave teüteri memeveiyacai, Müpaü nepütixecühüave, ni 'Ixaherisixi vasata 'icüpaü 'aneme nepücahetaxeiyave yuri ti'eriecame.

10 Hicü müme memeyenü'arie yu'utüma mehecüneca, quitana me'u'axüaca, meneitaxeiya
ti'uximayatame 'aixüa reu'eriecame.

Viyura nu'aya que müranucuquetüa Quesusi
11 Mericüsü 'arique neyani quiecari Naini müracutevasiepaitü. Hesüana miemete
teyü'üquitüvamete meniteütacaitüni, hipatüta teüteri yumüiretü.
12 Quiecari quitenie heutahaximecacu, müqui nivayecueiyani. Müqui varusieya
hücüame nexeiyacaitüni 'iya yunivetüme, cünaya meripai 'umücu. Quiecatari yumüiretü
meniteütacaitüni.
13 Hicü Ti'aitame 'ixeiyatü nitinenimayata. Müpaü tinitahüave, Pepüca'utasuacani.
14 Mana 'uyacu, 'imayüacu müqui cacunieya, müqui cuecuevemete meniti'uni. 'Iya müpaü
niutayüni, Temaicü 'acu, quenanucuquexi nepaine.
15 Tevi mümüquicai nanucuyerüni niutiniutüyani. Quesusi niyetuani varusieyasüa.
16 Hicü yunaitü meniutimamani. 'Aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita müpaü
me'utiyuatü, Tixaxatame mütürücaüye tasata caninuani. Cacaüyari canisutüani tasi'üviyatü
yuteüterima.
17 Hicü que mütiuyuri canicuxaxasivacaitüni naisarie Cureya cuieyarisie 'aurienata.

Vani Ti'üyamesüa miemete niuqui tuayamete que memüte'u'axüa
(Mateu 11:2-19)
18 Mericüsü Vanisüa miemete teyü'üquitüvamete metenitaxatüani Vani nai que
mütiuyü hepaüsita. 'Ana Vani yu'aurie varutahüaveca yuhutame yuhesüa miemete
teyü'üquitüvamete,
19 Ti'aitamesüa nivarenü'ani müpaü memutiyuanenicü, 'Ecü petihücü 'upemamiecai
xeniu, nusu xeime püta tepücuevieca.
20 Hesüana me'u'axüaca müme, müpaü metenitahüave, Vani Ti'üyame 'ahesüa
cataneyenü'ani müpaü 'utaitü, 'Ecü petihücü 'upemamiecai xeniu, nusu xeime püta
tepücuevieca.
21 'Anatütü Quesusi yumüireme nivaranayexürieni, müme cacaüyarixi 'axa me'aneneme
memüvarexeiyacai, hipame meta müireme cuiniyacü memü'uximatüariecai. Memacücüpecai
yumüireme nivarupitüani memanutanenierenicü.
22 Hicü müpaü tinivarutahüave niuqui tuayamete, Xequeneuhuni, xequenetaxatüa
Vani tita xemüte'uxei tita xemüte'u'eni hepaüsita mieme, memacücüpe que
memüte'anutaneniere, huriecate que memüte'anucu'uve, müme memüca'itiyatücatei
cuiniyacü memeucupüpünicai müme que memüte'u'itiya, memücaheu'enanacai hicü que
memüteheu'enana, müquite que memüte'anucu'uitüariva, memümamave niuqui 'aixüa
manuyünecü que memütecuxaxatüariva.
23 Mücü meta, 'aixüa cani'itüarieca que mü'ane müca'ucunuitüarieve necümana.
24 Hicü Vanisüa miemete niuqui tuayamete mehecünecu, nisutüani Vani hepaüsita
tivacuxaxatüvatü teüteri, müpaü 'utaitü, Tita xetehecu'ixüari macumavesie. Haca 'ecapa
mücuyuitüarieximecai xepuxei va'atü. Tixaü xüari.
25 Peru tita xetehecu'ixüari. Tevi 'ixuriqui müyumeni manacatücücai xepuxei va'atü.
Tixaüsü, müme visi mü'anene memanacatücü xicusixi vahepaü memüyüa, müme
te'aitamete vaquita mepayetei püta.
26 Titasüari xetehecu'ixüari. Tixaxatame xepuxei va'atü. Hü, müpaü nepütixecühüave,
tixaxatame xepuxei, texaxatamete que mü'ane masi cuini mieme mütiyüve, que mü'ane
müvara'iva hipame texaxatamete xepuxei.
27 'Icü canihücütüni 'utüarica mixata müpaü 'utaitü,
Camü neniuqui tuayame.
Nepenunü'ani 'ahüxiepai.
Micuha'aritüanicü 'ahuye
Pecanuavecacu cuxi.
28 'Ipaü nepütixecühüave, Müme 'ucari vahesie memütinunuiva ni xevitü pücave'eme Vanipaü.
Perusü que mü'ane masi yemecü mücave'eme müme Cacaüyari mütiva'aitüa vasata, mücü
pe'iva Vani ve'emetütü.
29 'Ipaü nepaine, teüteri, mümeta cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari yunaitü Vani
me'u'enieca metenihecüatacaitüni Cacaüyari hepaüsita heiserie que mürexeiya, quepaucua
memuca'üyarie Vanisüa.
30 Peru Pareseusixi, hipatüta 'inüari niuquiyari memümate, mücü menitixani'erieni
Cacaüyari que mütiyurieniquecai vahesie mieme. Vanisüa mepüca'uca'üyarie.
31 'Ayumieme nepaine, hicü miemete titapaü mete'anenemete netivaxata.
32 Türi vahepaü mecani'aneneni quiecari hixüapa memütitei me'uyutihivivatü müpaü
me'utiyuatü,

Cari yacü xeicüa tepüxecürautaviriecai,
Xepücaneitüvecai.
Tepütahiveriecai xehesie mieme,
Xepüca'utisuanacai.
33 Vani Ti'üyame caninuani pa cacua'atü caxie vinuyari caye'etü, xeme 'ayumieme müpaü xeputiyuane, Cacaüyari 'axa mü'ane pinü'ü.
34 Ne Yuri Tevi nehücütütü necaninuani neticua'atü necu'ienetü, xeme 'ayumieme müpaü xeputiyuane, 'E'e, 'iya tevi 'icuaicü xeicüa püyüane, vinucü xeicüa püyüane, püvanaqui'erie müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari 'axa teyuruvamete yunaime.
35 Perusü yunaitü yuricü memütemaivave que memüteyurie canimasiücüni heiserie que mürexeiya Cacaüyari timaivetü.

Quesusi que mütiuyuri Simuni quita
36 Mericüsü Pareseusixi xevitü nita'inieni hesüana müticuanicü. Pareseu quita heutahaca mana nayerüni.
37 Hicü 'uca mana mequiecametücai 'axa mütiyuruvametücai, tiutamarieca Pareseu quita mayecateicü Quesusi, caninuani tete puteyayari 'ahanatü visi mu'üacü hüneme.
38 Quetateya 'aurie niutaqueni 'utasuatü. 'Ucaiya nicaxürüvecaitüni quetateyasie, yücüpacü nitivasiüxa. Niti'iseni quetateyasie, visi mu'üa nitivirieni.
39 Hicü 'iya Pareseu mita'ini müpaü tiniyücühüavecaitüni yu'iyarisie, Cari 'icü xüca yuricü tixaxatametünique, pimaicaqueyu 'icü 'uca micumayüaxime, que mütiyuriene pütimaicaqueyu, 'axa tiyuruvame que mütihücü.
40 Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Simuni 'acu, 'esiva nepümasitahüavequeyu. 'Iya tita'ei, 'Au, Ti'üquitame.
41 Müpaü niutayüni, Mericüsü heiva neuyevecaitüni yuhutatü memüte'ipitüanicü xeime, meripai que mütivaruniütüa. Xevitü 'auxüme sienituyari 'inüariyari ni'üitüaniquecaitüni, xevitüta huta teviyari heimana tamamata 'inüariyari ni'üitüaniquecaitüni.
42 Tixaü memücatehexeiyacaicü memüte'ipitüanicü, 'iya tinivareuyehüvirieni yuhutame. Mericüte, que mü'ane müme masi pinaqui'erie tevi mütivareuyehüviri.
43 Simuni müpaü tinita'eiya, Xüari que mü'ane masi vaücavamecü müreuyehüviyari, mücü masi vaüca ninaqui'eriecamücü. Quesusi müpaü rehüave, Heiseriemecü pepüti'acühüave.
44 Hicü ta'aurie 'aveca, 'uca 'uxeiyaca, müpaü tinitahüave Simuni, Queneuxeiya 'icü 'uca. Ne 'ahesüa nenuacu 'aquita, 'ecü ha pepücanesi'uhanitüa nequetate nemütihauxinicü. 'Iya püta yu'ucaicü nitihaviyatüyani nequetate, yücüpacü nitivasiüxa.
45 'Ecü penesitapatü pepücanesi'utavaüritüa. 'Iya püta ne'atahacu hicüque pücatihayevave nesicu'isevetü nequetatesie.
46 'Ecü pepücanesi'ucaviri nemu'usie. 'Iya püta visi mu'üa pünesi'utiviri nequetatesie.
47 'Ayumieme nepümaticühüave, vaüca que mütiyucanaqui'erie canimasiücüni que müreuyehüviyarie 'axa tiuyurieca vaücava. Que mü'ane 'esiva xeicüa müreuyehüviyari, mücü 'esiva xeicüa tiniyucanaqui'erieca.
48 Hicü müpaü tinitahüave 'uca, 'Axa que pemütiuyuri pepüreuyehüviyarieri.
49 Hicü hipatü 'auriena mematecai müpaü meteniyutihüavetücüne yu'iyarisie, Que püpaicü 'icü mütivareuyehüviri 'axa que memüte'uyuri.
50 Masi 'iya müpaü tinitahüave, Yuri pemütiuta'ericü peputavicueisitüarie. 'A'iyarisie peca'uximatüarietü quenemie.

8

'Ucari que memüte'ipareviecai Quesusi
1 Mericüsü 'arique canicuyeicacaitüni quiecari 'emüyeyeusie 'esimüyeyeusie. Nicuxatacaitüni niuqui 'aixüa manuyüne, tivacuxaxatüvatü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Tamamata heimana yuhutatü hamatüana meniu'uvacaitüni,
2 hipatüta 'ucari memanayexüriya cacaüyarixi 'axa memüteyurie mevarunücu, metecucuyecu. Xevitü müme Mariya Mararatanaca catinitevacaitüni, meripai muxünarie cacaüyarixi 'axa memü'anene me'inücacu 'atahutatü,
3 xevitüta Vana catinitevacaitüni Susa mü'üyayatücai, mücü Susa mühüritüariecai Herurexi mütimicuanicü, xevitüta Susana, hipatüta yumüiretü. Menivapareviecaitüni müme yupinitecü.

Ti'ivivame 'uxasieya hepaüsita ticuxatatü que müti'üquitacai
(Mateu 13:1-9; Maricuxi 4:1-9)
4 Mericüsü yumüiretü teüteri hesüana meniyuxeüriecaitüni, müireme quiecaritesie meheyecüneca. Hicü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruti'üquitüatüyani müpaü 'utaitü,

5 Ti'ivivame neyani 'imüari ca'ivienique. Mericüsü 'imüari 'ivienecacu, hipatü huye tesita niucaxürieni niutiquesinire. Viquixi taheima memu'uva menicucuani.
6 Hipatüta niucaxürieni 'ayeparisie. 'Utineca niutivani müca'acuhavirecaicü.
7 Hipatüta niucaxürieni xuyasata. Hamatüana 'utinexüaca xuya, nenucanani.
8 Hipatüta niucaxürieni 'aixüa müracu'anesie. 'Utineca niutixuavere xei sienituyari payeixüa. Müpaü 'utayüca carima müpaü niutayüni, Xaütü netü mu'enaxü que'u'ena.

Titayari müpaü müti'üquitacai Quesusi, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü xeicüa
(Mateu 13:10-17; Maricuxi 4:10-12)

9 Hicü hesüana miemete teyü'üquitüvamete menicu'ivaviyacaitüni queri haine mücü 'üxasi.
10 Müpaü niutayüni, Xeme xecanipitüarieca xemimaicacü tita mütiuti'aviesiecai, xemütemaicacü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Hipatü püta 'üxasicü xeicüa mecanipitüarieca, para meheunenieretü memüca'ixeiyacü, meheu'enanatü memüca'i'enienicü.

Quesusi que mütihecüatacai yü'üquisica, ti'ivivame 'üxasieya hepaüsita que müti'üquitacai
(Mateu 13:18-23; Maricuxi 4:13-20)

11 'Üxasicü 'ipaü catinimasiücüni. 'Imüari, Cacaüyari niuquieya canihücütüni.
12 Huye tesita miemete, müme mecanihümetüni memü'enana, peru cuitü cani'axeni Cauyumarie, va'iyarisie ninavani niuqui capa me'utavicueisitüarienicü yuri mete'uta'eriecaxüame.
13 'Ayeparisie miemete, müme mecanihümetüni memitanaqui'erie niuqui meyutemamavietü me'u'enanaca, peru müme mepücahananatüca. Yareutevitü yuri meteni'erieca, peru quepaucua memüta'inüasieni mecanicunuitüariecuni.
14 Xuyasata mucaxüri, müme mecanihümetüni memü'enana, peru 'iyaritüaricacü tuminicü hicü mieme tucari naqui'eriyayacü meyüatü mecananucanaca mepüca'aye'axüani.
15 'Aixüa müracu'anesie miemete, müme mecanihümetüni niuquisie memüteviya 'aixüa 'iyaricü meyuvaüriyatü me'u'enanaca. Müme meniutixuxuavereni mete'uca'enivatü.

Cüxeme
(Maricuxi 4:21-25)

16 Cüxeme 'utaiyame püca'iti'avieta, xarita pücaheicayeni, 'utatüa pücaheitayeni, masi vapaitü neitiyemücü, müme mematahaxüaxime hecüariyaya memüxeiyacü.
17 Naitü mütiuti'aviesie masiücütü nayeimücü, naitü müranucanami nitamarivamücü, masiücütü nayeitüariemücü.
18 'Ayumieme xequeneyucuerivayurieca que xemüte'enana. Que mü'ane tixaütü mürexeiya canimiquieca. Que mü'ane tixaü mücarexeiya, tita rexeiyame mütiyu'erie catininavaiyariemücü.

Quesusi 'ivamama varusieya
(Mateu 12:46-50; Maricuxi 3:31-35)

19 Mericüsü varusieya 'ivamama meniu'axüani hesüana. Meniyutatexieni me'itahüaveque, teüteri yuvaücavatü memayetecaicü.
20 Hicü müpaü tiniutahüavarieni, 'Avarusi 'a'ivama tacua meniti'uni memasixeiyacutü.
21 Mücü müpaü tinivacühüaveni, 'Ime Cacaüyari niuquieya memü'enie yamemütecahu, 'ime mecanihümetüni nevarusi ne'ivama.

Quesusi 'eca que müreunuitüa
(Mateu 8:23-27; Maricuxi 4:35-41)

22 Mericüsü heiva canuvasie nicayerüni, hesüana miemete teyü'üquitüvamete vahamatü. Müpaü tinivarutahüave, Haracuna 'anutaüye tepanucüne. Mana menecüne.
23 Hapa me'uhucacu 'iya neucuni. Hicü 'eca cüsituiyari muva carima nacaneni, haracunasie niuquexüani. Canuva tahünirümecacu mepucuerivayüa.
24 Hicü menenutahütüani müpaü me'utiyuatü, Ti'üquitame, Ti'üquitame, tepeuyevexime. Quesusi 'anucuqueca nitatieni 'eca hamevari meta. Neunuani, cayuvatü niutamare.
25 Hicü müpaü tinivarutahüave, Queri yuri xete'erie. Meheumamatü meniuhüxiyacaitüni müpaü meteyücühüavetü, Quesü püpaicü 'icü. Ni'aitüaca hamevari ha, yapüticamie que maine.

Cacaüyarixi que memüte'iviyacai Catarenatanaca
(Mateu 8:28-34; Maricuxi 5:1-20)

26 Hicü Catarenasixi vacuieyarisie meneta'axüani canuvasie meyetetü, Carereya 'anutaüyesie.

27 Heucaqueximecacu cuiepa, tevi nenucunaque mana müquiecametücai, cacaüyarixi 'axa memü'anene meminücai müixa. 'Ayumieme mücü 'ixuriquite püca'anacatücücai, quita püca'ayecatei, masi teuquiyasata niuyeicacaitüni.
28 Quesusi 'uxeiyaca, 'utahivaca nativeni hetüana müpaü tiuhivatü, Que peneti'uximatüa Quesusi, Cacaüyari taheima macave pemünu'aya. Nepümasivaviri cuerietü, penücahürixüa nesi'uximatüaca.
29 Müpaü niutayüni mücü, Quesusi tita'aitüacu cacaüyari müca'itiya, mixünacü tevi. Müixa viyari niviyacaitüni cacaüyari 'axa mü'ane. Tevi nanutahüivacaitüni tepüacü 'acuvietü yumamasie yü'ücasie. 'Itítequetü tepüa carenayari nivayeyeicaitüni macumavesiepaitü cacaüyari 'axa mü'ane 'inücacu.
30 Mericüsü Quesusi müpaü tinita'ivaviya, Que petiteva 'ecü. 'Iya yumüiretü cacaüyarixi meminücaicü müpaü niutayüni, Xei Vaxayari netinitevaca.
31 Mümeri cuerietü vaücavamecü menivaviriecaitüni Quesusi mücavatanü'anicü meucatevasie memüyehucü.
32 Mericüsü mana hura yumüiretü tuixuri metenicuatüvecaitüni yemuritüa. Menitavavirieni cacaüyarixi müpaü mütivapitüanicü memüvativiyacü tuixuri. Yacatinivarupitüani.
33 Hicü cacaüyarixi 'axa memü'anene me'ixünaca tevi, menivarutiviya tuixuri. Hicü tuixuri yunaitü meniutinausa. 'Axa 'anecüa meneucanausaxüaximecaitüni, haracunapa meneuxürieni.
34 Hicü tuixuri vahüvemete me'unenierecа que mütiuyü meniyuta'unaxüani. Quiecarisie metenicuxatacaitüni quiecari 'aurie meta.
35 Mana meneyecüne me'ixeiyaque que mütiuyü. Quesusisüa me'u'axüaca tevi meniutaxeiya cacaüyarixi memixünaxü. 'Aixüa reuquemaritü Quesusitüa nacateitüni heuyumarietü. Meniutimamani.
36 Hicü memunenierixü metenivarutaxatüani que mütiutavicueisitüarie tevi cacaüyarixi meminücai.
37 Hicü yunaitü Catarenasixi vacuie memütamacai meyumüiretü menitavavirieni vahesüa müyemiecü. Cuini mieme mecatenimamacaitüni. Quesusi canuvasie cayerüca caneyani yu'utüma.
38 Hicü 'iya tevi cacaüyarixi memixünaxü nitavavirieni hamatüana mücuyeicanicü. Masi Quesusi neiyenü'ani müpaü 'utaitü,
39 'Aquie quenemie. Mana quetinivaretaxatüa nai Cacaüyari que masi'uyuri. Neyani naisarie quiecarisie ticuxatatü que mütitavicueisitüa Quesusi.

Cairu nu'aya que müranucuquetüarie, 'uca ticuicame Quesusi 'ücarieya 'umayüacu
(Mateu 9:18-26; Maricuxi 5:21-43)

40 Mericüsü Quesusi 'anutaüye heta'acu, yumüiretü teüteri menitavaüritüani me'icuevietü.
41 Hicü tevi mana caninuani Cairu titevatü. 'Iya tuqui va'üya canihücütücaitüni. Quesusitüa 'ativeca vaüriyarica nitavavirieni quitana müyemiecü.
42 Xeücüame neixeiyacaitüni yunive 'ucatüme, tamamata heimana huta viyari yacütütü hücame. Nemüximecaitüni.
Mericüsü muva 'uyemiecacu yumüiretü teüteri menisaipünacaitüni.
43 Hicü 'uca mana niuyeicacaitüni. Tamamata heimana huta viyari niyuriecaitüni, xuriyaya cacaneunuavecaitüni. Teyu'uhayemavamete vahesüa yupini tiniutixütüacaitüni naime, ni xevitü pücayüvecai menayehüanicü.
44 Hicü Quesusi varita 'uyemietü 'ücarieya niumayüani. Yapaucua neunuani xuriyaya mi'axiyacai.
45 Hicü Quesusi müpaü niutayüni, Quepaicü pünesi'umayüa. Yunaitü meyucu'imavacacu, müpaü niutayüni Pecuru, Ti'üquitame, yunaitü teüteri 'a'aurie mepüyucuxeüri mepümasisaipüna, quepai pünesi'umayüa, peraine.
46 Quesusi müpaü niutayüni, Xevitü pünesi'umayüa. Türücariya nehesie vayeneicacacu yanepütimaicai.
47 Hicü 'uca yatimaitü 'avie mücayüanecaicü, 'utayüyüacatü ninuani. Hetüana 'ativeca yunaime teüteri vahürüpa nitaxatüani que mütimayüa, yapaucua que müranayehüiya.
48 Quesusi müpaü tinitahüave, Nenive yuri pemütiuta'ericü pecaniutavicueisitüarieni. 'A'iyarisie peca'uximatüarietü quenemie.
49 Mericüsü müpaü 'utainecacu cuxi, xevitü va'ü quie meyetüa mana caninuani müpaü titahüaveque va'ü, 'Ari 'anive canemüni yemecü. Ti'üquitame pepücati'uxitüaca.
50 Hicü Quesusi 'u'enaca müpaü tinitahüave, Pepücaheumaca. Yuri quetineuta'eri xeicüa, nitavicueisitüariemücü.

51 Hicü Quesusi heutahaca quita, hipame pücavarupitüa hamatüana memeutahaxüanicü müvayecateisie, Pecuru Vani Cacuvu xeicüa nunusi 'uquiyarieya varusieya xeicüa nivarupitüani.
52 Yunaitü meniutisuanacaitüni mene'erivacaitüni meyuhiverietü. Quesusi müpaü niutayüni, Xepüca'utisuanani. Pücamüqui, pucusu masi.
53 Müme meninanaimacaitüni metemaitü yeme mümüquicaicü.
54 Hicü mamaya 'uviyaca müpaü tinitahüave, Nunusi 'acu, quenanucuquexi.
55 Hicü 'iyarieya ninuani. Yapaucua nanucuqueni. Quesusi müpaü tiniuta'aita mütimiquienicü.
56 Hicü 'uquiyarimama meniuhüxiyani. 'Iya müpaü tinivarutahüave, Ni xeime tüma xepücatehaxaxatüvani que mütiuyü hepaüsita.

9

Tamamata heimana yuhutame que mütivareutanü'axüa teyü'üquitüvamete
(Mateu 10:5-15; Maricuxi 6:7-13)

1 Mericüsü varucuxeürieca tamamata heimana yuhutame, türücariya nivarupitüani heiserie memexeiyanicü cacaüyarixi 'axa memü'anene yunaime vahepaüsita, cuiniya hepaüsitata memüvaranayexürüvanicü.
2 Nivareutanü'axüani memütecuxatanicü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, memüvaranayexürüvanicü teüteri.
3 Müpaü tinivarutahüave, Tixaü xepücatehetücüni huyeta mieme, mumuxi xerai 'inüa tumini, huta camixayari xepüca'anacatücüni meta.
4 Haqueva quita xemetanaqui'erivani muva xequeneyuhayevani 'asita quepaucua xemüyehuque.
5 Haque xemücahetanaqui'eriva, quiecarisie yaxequeteneuhuni, 'inüaricü yucacaisie mieme tumuanari xequeneucasixüa, müpaü xeteyurietü xemütehecüatanicü vahesie que mürahüivanicü.
6 Müme meheutayeixüaca quiecaritesie menicu'uvacaitüni metecuxatatü mevaranayexürivatü tecuicuicate naisarie.

Herurexi que mütiyu'iyaritüacai Quesusi hepaüsita, Vani Ti'üyame 'umieriecu
(Mateu 14:1-12; Maricuxi 6:14-29)

7 Hicü Herurexi mühüritüariecai mücü cuiepa müti'aitanicü, mücü tiniutamarieni que mütiyurienecai Quesusi naime. 'Asipücatimaicai que mütiyurieniquecai hipatü müpaü memaitücateicü quename vaniu Vani müquite vasata 'anucuquetüarie,
8 hipatüta quename 'Eriyaxi masiücütü 'atüa, hipatüta quename xevitü 'anucuque meripai miemete texaxatamete.
9 Perusü Herurexi müpaü canainecaitüni, Vani mu'uya nanutivitequieni yanetiuta'aitacu ne. Peru que püpaicü 'icü hepaüsitana müya 'anuyüneme nemü'enie. Nixeiyamücücaitüni Quesusi.

'Auxüme miriyari que mütivarumi
(Mateu 14:13-21; Maricuxi 6:30-44; Vani 6:1-14)

10 Mericüsü nü'arisixi me'u'axüaca, nai Quesusi meteniutaxatüani que memüte'uyuri. Mücüri varavitütü neyani yühücüame quiecari Vesaira müracuteva 'aurie macumavesie.
11 Teüteri yamete'utamarieca meniveiyacaitüni. Varutanaqui'erieca tinivacuxaxatüvacaitüni que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Müme müpaü memüteheuyehüacai nivaranayexürieni.
12 Mericüsü tau nacayunirümecaitüni. Hicü tamamata heimana yuhutatü hesüana meyucuxeürieca müpaü metenitahüave, Teüteri quenivareutanü'axüa 'aurava memüyehucü quiecarite 'emüyeyeu 'esimüyeyeusie memüyehenicü 'icuai memecaxeiyacü. 'Ena macumavesie teniu'uvani.
13 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xeme püta xequetenivarumicua. Müpaü meniutiyuane, Vaüca 'icuai tepücahexeiya, 'auxüme payari huta quesüteyari xeicüa. Me xüca 'icuai tenanaiyuni 'ime teüteri yunaime vahesie mieme.
14 'Uquisi 'auxüme miriyari yacütütü mecaniyupaümecaitüni. Hicü müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Yaxequetenivarutahüavi memücuyaxixüanicü huta teviyari heimana tamamata yacütütü meyupapaümetü.
15 Müme müpaü mepüte'uyuri, yunaime mepüvareucuyasaxüa.
16 Hicü 'enu'üca nitaneneviya 'auxüme payari huta quesüteyari meta, taheima heutiniereca. 'Ititaratü nivata'üitüvacaitüni teyü'üquitüvamete memüvamicuanicü teüteri.
17 Yunaitü meniticuani meniutihuxani. Tarimeyari niucuxeüriyani manuyuhayevaxü, tamamata heimana huta quirivayari paümetü nayani.

Pecuru que mütiuyutahecüataxü Quesusisie tiviyatü
(Mateu 16:13-19; Maricuxi 8:27-29)

18 Mericüsü Quesusi niyuneneviecaitüni yuxaüta, teyü'üquitüvamete mana me'u'uvacacu. Müpaü tinivaruta'ivaviya, Teüteri que metecuxata que mü'ane nepühücü ne.
19 Müme müpaü metenita'eiya, Hipatü müpaü meniutiyuaneni, quename Vani Ti'üyame pehücü, hipatüta quename 'Eriyaxi pehücü, hipatüta quename petixaxatame, meripai miemete texaxatamete quename pehücü pemanucuque.
20 Hicü müpaü tinivacühüaveni, Xemete que xe'utiyuane que nepüpaicü. Pecuru müpaü tinita'eiya, Que mü'ane Cacaüyari heiserie mipitüa Cürisitutüme, 'ecü pecanihücütüni.

Quesusi que mütivarutahüavixü que mütimierieniquecai
(Mateu 16:20-28; Maricuxi 8:30-9.1)

21 Quesusi cuinie tinivaruhüritüani, müpaü tiva'aitüatü 'asimemücatehehüavenicü xeime 'icü hepaüsita.
22 Müpaü niutayüni, Yuri Tevi que nemütiteva, neuyeveca cuxi vaüca nemüticuinecü. Ta'uquiyarima, mara'acate memühüritüarie, mümeta 'inüaricü memüte'üquitamete yunaitü mecanenitixani'ericuni, necanimieriemücü, hairieca tucarisie necananucuquetüariemücü.
23 Müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni yunaime, Tevi xüca yuvaüriyani nehamatü muyeicanicü, queyutatuaca, queyuvaüriyani tucaricü sepa curuxisie mumierie, nehesie quetiviyani.
24 Que mü'ane müyutavicueisitüamücü caniyutatümaiyamücü. Que mü'ane müyutatümaiya necümana, mücü niyutavicueisitüamücü yemecü.
25 Tevi nai cuiepa mütixuave xüca ra'ivaque, tita ra'ivaqueyu xüca heuyuyehüanique xüca yutatümaiyanique. Tixaü pücara'ivaqueyu.
26 Que mü'ane münesiteviya miteviya neniuqui, neta Yuri Tevi que nemütiteva nepiteviyani 'iya quepaucua nemunuani nemarivetü, ne'uquiyaripaü visi ne'anetü, netupirisiximа memüpasie Cacaüyarisie mieme vahamatüa.
27 Xasunicü nepütixecühüave, hipatü 'uva memu'uva mepücacuini mexi mecanenierivave que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. 'Ariqueque mecanicuicuni.

Yücü tiyuxexeiyatü que müratüa
(Mateu 17:1-8; Maricuxi 9:2-8)

28 Mericüsü 'inüca 'icü niuqui, 'atahaica tucari yacütütü 'anucayacu, yemurisie neutiyune yutanenevienique, Pecuru Vani Cacuvu varavitütü.
29 Hicü yuneneviecacu niericaya yücü tiyuxexeiyatü nayani, 'ixuriquiteya tuxatü xavavatütü nayani.
30 Hicü 'uquisi yuhutatü hamatüana meteniutixatatücüne. Müme Muisexi 'Eriyaxi mecanihümetücaitüni,
31 visi meteyuxexeiyatü Quesusipaü metenicuxatacaitüni que mütiyemiecai, que müraye'aniquecai Querusaremesie.
32 Mericüsü Pecuru hipatü hamatüana memu'uvacai yunaitü mecanicusucaitüni. Cuini mieme mecateneucusicucaitüni. Me'anutaneniereca menixeiya visi 'aneme, 'uquisi menivaruxeiya yuhutame 'auriena meti'ucame.
33 Müme meyehuximecacu Quesusisüa, Pecuru müpaü tinitahüave, Ti'üquitame 'aixüa cani'aneni 'uva temu'uvacü. Hicümü haica xamaruyari tepütivevieni, 'ahesie mieme xeime, Muisexisie mieme xeime, 'Eriyaxisie mieme xeime. Müpaü niutayüni 'asicatimaitü que mainecai.
34 Yaticuxatacacu haivitüri nanutateni nivareutinani. Vareutinaximecacu meniutimamani.
35 Hicü haivitürisata xevitü müpaü niutayüni, 'Icü caninenivetüni, yemecü nemenuyexei. Xequene'enieca.
36 'Utaniucu, Quesusi yuxaüta niuyuhayeva. Müme cayuvatü meniutamare. 'Ana xeime mepücatehaxaxatüvacai tita memüte'uxei hepaüsita.

Quesusi que mürenayehüa nunusi cacaüyari 'axa mü'ane miviyacai
(Mateu 17:14-21; Maricuxi 9:14-29)

37 Mericüsü 'uxa'arieca yemurisie me'acahucacu yumüiretü menivaranucunaque teüteri.
38 Hicü 'uqui teüteri vasata 'uvetü müpaü tiniuhiva. Ti'üquitame 'acu, nenive queneuxeiya cuerietü xüa. Xei hücüa necanexeiyani.
39 Cacaüyari 'axa mü'ane picuviviya. Yapaucua picunünüve 'utahivacacu cuaimuxari vayeneicacacu. Haveri mieme picuhayeicava 'esivatücacu 'imieximetü xeicüa.

40 Nevarutavaviriecu 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete memenunü'anicü mecaniuyutatexieni.
41 Hicü Quesusi müpaü niutayüni, Cari hicü miemete yuri xepücate'erie, yu'iyarisie xepüyuxamurie. Quepaümexa peuyevese xehamatü nemuyeicani, quepaümexa nepüxenevieca. 'Ena quenatu'i 'anive.
42 'Amieximecacu cacaüyari 'axa mü'ane nenucahüani 'ixamurietü. Hicü Quesusi cacaüyari müca'itiya 'utatiecu nanayeveni nunusi, 'uquiyarieya niyetuirieni.
43 Yunaitü meni'iyarixiecaitüni Cacaüyari müya mütitürücaüyecaicü.

Tavari Quesusi que mütivarutahüavixü que mütimierieniquecai
(Mateu 17:22-23; Maricuxi 9:30-32)

Hicü yunaitü mehüxiyacacu nai que mütiyurienecaicü, müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete,
44 Xeme 'icü niuqui yu'iyarisie xequeneucayesa. Yuri Tevi netitevatü neniyetuiyamücü teüteri vamamasie.
45 Müme mepücaheitimaivavecai 'icü niuqui. Vahesie mieme ni'aviecaitüni, ya'ayumieme yamepücatehetimaivavecai. Memamatü mepücayuvaüriyacai memita'ivaviyaquecai 'icü niuqui hepaüsita.

Que mü'ane müve'eme, que mutayü
(Mateu 18:1-5; Maricuxi 9:33-37)

46 Mericüsü niuqui meniutixüatüatücüne, que mü'ane müme masi ve'emetütü mayaniquecai.
47 Quesusi timaitü que memüteyücühüavecai yu'iyarisie, nunusi yu'aurie niutaqueni.
48 Müpaü tinivarutahüave, 'Icü nunusi matetü quename nehesüa mieme, mücü 'ayumiemeyaricü xüca 'itanaqui'erieni, neta canenitanaqui'erimücü. Que mü'ane münesitanaqui'erieni ne, 'iyata canitanaqui'erimücü münesiheyenü'a. Que mü'ane yunaime xesata masi vaüca tixaü mücatihücü, mücü canive'emetüni.

Que mü'ane mücatasi'aye'unie cataniparevieca, que mutayü
(Maricuxi 9:38-40)

49 Hicü Vani müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, xeime tepuxei 'ahesüa niu miemetütü mütiva'aitüacai cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaxünacü teüteri. Peru tenitanenani 'ahesie mücativiyacü tahepaü.
50 Quesusi müpaü tinicühüaveni, Xepüca'inenaca. Xüca catasi'aye'unieca cataniparevieca.

Quesusi que mütivarutati Cacuvu Vanimame

51 Mericüsü tucari 'aye'aximecacu manutivitüquienicü, 'ana neutiyune Querusareme cayucunuitüanüatü.
52 Niuqui tuayamete nivaranucuhaisitüiya. Müme mana me'uyehutü Samariyatari vaquiecarisie meniu'axüani tixaütü memütecuha'aritüanicü hesiena mieme.
53 Quiecatari mepücaheitanaqui'erie yemecü Querusareme müyemiecaicü.
54 Teyü'üquitüvamete Cacuvu Vanimatü mete'utamarieca müpaü metenitahüave, Ti'aitame, camatinaque temutiniucanicü 'Eriyaxi que mütiuyuri, tai taheima macanenicü müvatitaiyacü müme.
55 Peru Quesusi ta'aurie 'aveca nivarutatieni müpaü 'utaitü, Cari xeme 'asixepücatemate que mü'ane 'iyarisie xemüteviya.
56 Yuri Tevi netitevatü, que nemütinua, teüteri va'iyari neheuyexürienique nepücanua, masi nevatavicueisitüanique püta necaninuani. Hicü xeime quiecarisie püta menecüne.

Teüteri Quesusisie memüteviyacucai
(Mateu 8:19-22)

57 Mericüsü huyeta me'uyehucacu, xevitü müpaü tinitahüave, Ti'aitame, 'ahesie necatiniviyamücü. Haque pememie, neta necanimieni.
58 Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Cauxaisi yuterü mecanexeiyani, viquixi taheima miemete yu'itua metehexeiyata, perusü ne Yuri Tevi netitevatü tixaü nepücarexeiya haque nemünetamuritaritüani.
59 Hicü xeimeta müpaü tiniutahüave, Nehesie quetineviyani. 'Iya müpaü tinitahüave, Queneneupitüa merie nemüyemiecü, ne'uquiyari nemücateucucü hemüyuque.
60 Müpaü tinita'eiya, Müquite quenivaruhayeva müme püta memüvacateucucü yuhesüa miemete müquite. 'Ecü pütasü quenemie, quetinecuxatani que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu.
61 Hicü xevitüta müpaü tinitahüave, 'Ahesie necatiniviyamücü Ti'aitame. Queneneupitüa xeicüa ne'ivama nemüvatateutüanicü merie.

62 Quesusi müpaü tinitahüave, 'Icumayüame hararu, xüca yu'utüma 'utaniereni, 'aixüa pücayüni. Cacaüyari yacü xeicüa canexeiyamücü ti'aitüvametüme.

10

Que mütivareutanü'axüa haica teviyari heimana tamamata

1 Mericüsü 'arique Ti'aitame hipameta varuhüritüaca haica teviyari heimana tamamata meyupaümeme, yuhutatame nivareutanü'axüani memanucuhaitütüanicü naime quiecarisie naime quiepa haque mücü meta'aniquecai.

2 Müpaü tinivarutahüave, 'Isanari püvaücava, 'isanamete mepücayumüire. 'Ayumieme xequeneutavaviri 'isanari cusiyari, 'isanamete müvatanü'anicü yu'isanarita.

3 Xequeneuhuniri. Camü que nemütixetanü'axüani, muxasi türixi vahepaü xecaniyüacacuni 'üravesixi vasata xe'u'uvatü.

4 Xepücaheitücüni vipura xerai cacai. Huyeta xeime xepücavaüritüaca.

5 Haque xeme'axüani quita, müpaü meri xequeneutiyuaneni, 'Uva quiecatari 'aixüa xequetexeiyarieca.

6 Xüca mana 'ayecani que mü'ane müyuvaüriya 'aixüa mütixeiyarienicü, hesiena tinaquetü canayeimücü xevaürisica. Me xüca müpaü 'anetü ca'ayecani, xevaürisica caninuamücü xehesie.

7 Manatütü mücü quita xequeneyuhayevani xetecuatü xete'ietü tita memütexemicuani. Ti'ivamesie catininaqueni 'ivaricaya. Xepücayupatatüveni hipame vaquita.

8 Haque quiecarisie xeme'axüani, haque memüxetanaqui'erieni, xequetenecuaca tita xemütemiquieca.

9 Xequenivaranayexüri tecuicuicate mana miemete. Müpaü xequetenivacuxaxatüvani, Hicürixüa naye'aniri, Cacaüyari canisutüani 'ena ti'aitatü.

10 Haque quiecarisie memücaxetanaqui'erieni xehe'axüayu, vacaye 'utüa xe'uyehutü müpaü xequeneutiyua,

11 'Asita tumuanari xequiecarisie mieme mütasicuiema tacacaisie, tepiticase texehecüatüatü. Sepanetü xemücatasi'utanaqui'eri, ipaü xequetenemaica, tucari maye'acü Cacaüyari misutüacü ti'aitatü.

12 'Ipaü nepütixecühüave, tucariyari 'aye'ayu cuanivemecü mecani'itüariecuni vana quiecatari Suruma quiecatari cacuanivemecü me'itüariecacu masi.

Que memücateyuvaüriyacai quiecaritesie
(Mateu 11:20-24)

13 Xüa 'ui xeme Curasini quiecatari, xüa 'ui Vesaira quiecatari. Türücaüyemecü xüca tiuyünique Tirusie Sirunisie que mütiuyü xehesüa, meripai mepütehayevaqueyu que memüteyuriecai, mepüyuhiveriecaqueyu maixa me'anacatütücaitü hiverica 'inüariyari, naxi meyucavirivatü.

14 Masi Tiru quiecatari Siruni quiecatari cacuanivemecü masi mecani'itüariecuni quepaucua 'isücame müvata'ivaviya, xeme püta cui cuanivemecü xe'itüariecacu.

15 Xemeta Caperünaumetari, que xeteyutituicaqueyu muyuavisiepai. Müquite vahesüa püta xecaneucaxüriyacuni.

16 Que mü'ane müxe'enie pünesi'enie. Que mü'ane müxexani'eri pünesixani'eri. Que mü'ane münesixani'eri pixani'eri que mü'ane münesiheyenü'a.

Hutarieca que memüte'u'axüa haica teviyari heimana tamamata

17 Mericüsü haica teviyari heimana tamamata hutarieca meniu'axüani meyutemamavietü, müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame 'acu, 'asita cacaüyarixi 'axa memü'anene yamepütecahu que temüteva'aitüa 'ahesüa temümiemetecü.

18 Müpaü tinivacühüaveni, Nesü necanixeiya Cauyumarie muyuavisie 'anacahüiyacu merücariyapaü.

19 Tamüsü heiserie nenixe'upitüani cuterixi terücaxi xemüvatiquesinacü, 'iya mütasi'aye'unie türücariyaya naime xema'ivacü heiserie necanixe'upitüani. Tixaü 'axa pücatixeyurieni.

20 Mücücü xepücayutemamavieca, cacaüyarixi yamemütecahucü que xemüteva'aitüa xeicüa. Xequeneyutemamavieca masi xemacayasariecü taheima.

Quesusi que mütiyutemaviecai
(Mateu 11:25-27; 13:16-17)

21 Mericüsü 'ana niyutemaviecaitüni 'Iyari Mütiyupata yatipitüacacu. Müpaü niutayüni, Ne'uquiyari pemüti'aita taheima cuiepa meta, pamüpariyusi nepümasipitüa 'icü pemütiuti'avietaxücü, müme memüteyü'üquitüavave müme memütemaivave

memücaheitimanicü, türi püta vahesie mieme masihücüme pemayeitüacü. Hü ne'uquiyari, 'aixüa 'ane pepü'eriecai müpaü pemütiyurienecaicü.
22 Nai netiniyetuiriyarieni ne'uquiyari yanetipitüacacu. Xevitü 'asipücatimate que müpaicü nu'aya, 'uquiyarieya xeicüa müpaü catinimaica. Xevitü 'asipücatimate que müpaicü 'uquiyarieya, nu'aya xeicüa müpaü catinimaica, me nu'aya xüca yuvaüriyani mixeisitüanicü xeime, mücüta müpaü catinimaica.
23 Hicü ta'aurie 'aveca müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete yühücüate metitecacu, Müme memunenierixü que xemüte'unenierixü xeme, 'aixüa mecani'itüarieca müme.
24 Müpaü nepütixecühüave, yumüiretü texaxatamete te'aitamete meta mepixeiyacucai tita xemüte'uxei xeme, peru mepüca'ixei. Mepi'eniecucai tita xemüte'u'eni, peru mepüca'i'eni.

Samariyatanaca 'aixüa mütiuca'iyaricai

25 Mericüsü xevitü 'inüaricü müti'üquitametücai nanucuqueni 'i'isipanique. Müpaü niutayüni, Ti'üquitame, tita reuyevese müpaü nemütiyurienicü, tucari mücaxüve nehesie mütinaquenicü.
26 'Iya müpaü rehüave, 'Inüari niuquiyarisie que re'uxa. Que peticuterüva.
27 Mücü müpaü tinicühüaveni, Müpaü cananuyüneni, Peninaqui'eriecamücü Ti'aitame mü'acacaüyari naime que pemüre'iyaricü naime que pemüti'amatecü, naime 'atürücariyacü, naime que pemüticu'erivacü. Mücü meta, pecaninaqui'eriecamücü 'ahepaü tevi que pemüti'anaqui'erie.
28 Quesusi müpaü tinita'eiya, Heiseriemecü peputa'a. Müpaü xüca petiyurieneni, pecanayeyuricamücü.
29 Peru mücü heiseriemecü yaticamiecatü yuhecüatamütü müpaü tinicühüaveni Quesusi, Mericüte, que püpaicü nehepaü tevi.
30 Hicü 'ita'eiyaca, Quesusi müpaü niutayüni, Heiva tevi Querusareme heyeyaca Quericu neucamiecaitüni. Mericüsü tenavayamete menenucunaque. Me'itiquemaripieca me'icuvaxüaca menecüne müximeme me'ucu'eirieca.
31 Mericüsü 'asicatimaitü que mütiuyü mana neucamiecaitüni mara'acame mücü huyeta. 'Ixeiyaca mana niuyeyani yateva.
32 Yaxeicüatari Revi nuivarieyasie mieme xevitü tuquita mütiparevivametücai muva 'uyemietü yateva niuyeyani.
33 Perusü xevitiüxa Samariyatanacatütü mana 'uyemietü hesüana caninuani. 'Ixeiyaca nitinenimayata.
34 'Aura 'uyaca 'ixuriqui neiverieni xuriya maneicacaisie, haseiticü vinucü 'i'uhayemaca. 'Enuti'icataca yupuxusie mesunipai cani'atüani. Mana ni'üviyacaitüni.
35 Hicü 'uxa'arieca xei teviyari 'inüariyari vati'üca ni'üitüani mesuni cusiyari müpaü ticühüavetü, Quene'üviyani. Hesiena mieme xüca tixautü petinanaimücü, xüca 'acuxi heuyeveca, nepütinetuani quepaucua nemayeneni.
36 Hicü Quesusi müpaü tinitahüave xevitü mi'isipanecai, Mericüte que peticu'eriva. 'Ime yuhaicatü que mü'ane yuhepaü tevipaü pixei, tenavayamete me'enucunaquecu mücü tevi.
37 'Iya müpaü rehüave, Que mü'ane mitinenimayataxü, mücü pühücütücai. Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, 'Ecütari quenemie, hepaüna quetineyurieneni.

Quesusi que mürecu'ivataxü Mariya Marita vahesüa

38 Mericüsü mana meniu'uvacaitüni. Hicü Quesusi xeime quiecarisie neutahani. 'Uca Marita titevatü nita'inieni yuquita.
39 Yu'iva 'ucatüme pexeiyacai Mariya titevacame. Mücü Quesusitüa 'acaitü ni'eniecaitüni niuquieya.
40 Mericüsü Marita püyuxamuriecai vaüca ticumaüvatü mütivaminicü. Mana 'utaqueca müpaü niutayüni, Ti'aitame, yapecara'eriva ne'iva nexaüta münesi'ucu'eiricü nemütixeminicü. Yaquetineutahüavi pünesiparevieni.
41 Quesusi müpaü tinicühüaveni, Neuxei Marita, vaücavacü pepü'a'iyaritüa pepü'amuina.
42 'Esiva peuyevese xeicüa, xevitü xeicüa. Mariya canenuyexeiya tita masi 'aixüa müti'ane. Pücanavaiyarieni.

11

Nenevieri hepaüsita que müti'üquitacai Quesusi
(Mateu 6:9-15; 7:7-11)

1 Mericüsü heiva 'aniucateitüni yunenevietü. Yunenevieri 'unücu, hesüana miemete teyü'üquitüvamete xevitü müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quetatine'üquitüaca temütaneneviecacü, Vani que mütivaru'üquitüa yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete.
2 Mücü müpaü tinivacühüaveni, Quepaucua xemüyunenevie 'ipaü xequeneutiyua,

Ta'uquiyari taheima pemacave,
Quememateheuyehüvirieca que pemütipasie.
'Enata queneusutüa pe'ti'aitatü.
Cuiepa yamequeteyurieca que matinaque,
Taheima que memüteyurie.
3 'Icuai tucaricü que temüteheiyehüva,
Tucaricü yaquetatinemicuani.
4 'Axa que temüte'uyuri quetatineuyehüvirieca,
Tameta tetevareuyehüviriecacu
Müme 'axa memütasiyurie yunaitü.
Pepücatasipitüaca temü'inüasienicü,
Masi quetaneutavicueisitüa
'Axa temüca'itüarienicü.
5 Müpaüta tinivarutahüave, Xüca xevitü xeme yuhamicu hexeiyani, mücü xüca hesüana nuani tücari hixüapa müpaü rehüavetü, Nehamicu 'acu, haica payari queneneuniütüa.
6 Tamüsü xevitü nehamicu nehesüa caninuani cuyeicame, tixaü necarexeiyacacu nemütimini.
7 Quita mayeca müpaü que 'utayüni, Quetineuhayeva. Quitenie püreuname, netüriyama tanaitü tepuhe. Nepücayüve nemanucuqueni nemümasiniütüani.
8 Müpaü nepütixecühüave, canihamicuyatüni, peru mücü 'ayumiemeyaricü xeicüa püca'anucuqueni püca'iniütüani. Siqueresü 'iya munua mücayutiteviyacü püta quiecame panucuqueni piniütüani tita müreuyehüva.
9 Müpaü nepütixecühüave ne, xüca xe'ita'ivauni xecatehayevatü xecanimiquiecuni. Xüca xe'icuvauni xepitaxeiya. 'Itupari xüca xe'uyuitüani xepüteheuyepiyarieni.
10 Yunaitü memita'ivau mepitanaqui'erie yu'ivaurica, yunaitü memicuvautüve mepitaxeiya yunaitü, 'itupari memücuyuitüva mepüteheuyepiyarüva.
11 Que mü'ane xeme yunive mexeiya, xüca nu'aya pa 'itavavirieni, que 'imini tete pa xatatü. Me xüca quesü 'itavavirieni, que 'imini cu quesü xatatü.
12 Me xüca 'itavavirieni tavari, que 'imini terüca.
13 Xeme 'axa xemüte'u'iyari xüca 'aixüa 'anemecü xetevamicuani yütüriyama, xe'uquiyari taheima macave masi yemecü 'Iyari Mütiyupata taheima mümieme canivamimücü müme memitavaviri.

Que memüte'ixanetacai Quesusi, müpaü me'utiyuatü quename cacaüyari 'axa mü'ane 'inücai
(Mateu 12:22-30; Maricuxi 3:19-27)

14 Mericüsü nitahüave cacaüyari 'axa mü'ane mixünacü tevi. 'Iya cacaüyari 'iviyacacu tevi pünenuriecai. Hicü cacaüyari 'ixünacu, tevi tiniutixatatüyani münenuriecai. Teüteri menihüxiyacaitüni.
15 Peru hipatü müme müpaü meniutiyuanecaitüni, Cacaüyarixi 'axa memü'anene va'uquiyarisie mütiviyacü Peheresepurisie, 'ayumieme nivaranuyenü'avani cacaüyarixi 'axa memü'anene.
16 Hipatüta me'i'isipatü 'inüari menitavavirieni taheima mieme.
17 Mücü va'iyaritüarica maitü müpaü tinivarutahüave, Naime cuiepa, xüca quiecatari hixüata meyusana, mana pacumavere. Xeime quie quiecatari xüca hixüata meyusana menita'unicuni.
18 Cauyumarie xüca hixüata yusana, que reuterive ti'aitametütü. Xemesü xeputiyuane quename Peheresepurisie netiviyatü nevaranuyenü'ava cacaüyarixi 'axa memü'anene.
19 Ne mericü xüca Peheresepurisie netiviyatü nevaranuyenü'avani cacaüyarixi 'axa memü'anene, xenivema que mü'ane rahesie meteviyatü mepüvaranuyenü'ava. Müme 'ayumieme xehesie mecatenahüpacuni.
20 Mesü xüca Cacaüyari türücariyayacü püta nevaranuyenü'avani cacaüyarixi 'axa memü'anene, xehesüa canisutüani Cacaüyari ti'aitatü.
21 Tevi mütürücaüye cuya tepüaya ma'ü mexi 'i'üviya quie, cayuvatü puma piniteya.
22 Que mü'ane masi yemecü mütürücaüye nuame 'e'ivame, pinavairieni cuya tepüaya hesiena yuri müti'eriecai, yucupaniyeruma püvamini tepüateya.
23 Que mü'ane nehesie mücativiya pünesi'aye'uni. Que mü'ane nehamatü müca'icuxexeüriva pitaxürüva.

Cacaüyari 'axa mü'ane tavari que mütiviya tevi
(Mateu 12:43-45)

24 Cacaüyari 'axa mü'ane 'ixüname tevi, macuvaquisie puyeicani 'uxipiya cuvaunetü. Yutexienetü müpaü paineni, Nepüyemie nequita nemüvayetüasie.
25 Nuame pitaxeiya vaye'itiyacame 'aixüa tiuye'aneme.

26 'Ana püyemie püvata'inieni hipame cacaüyarixi masi cuini mieme 'axa memü'anene
'atahutame. Meheutahaxüame, muva me'ayetetü mepacüne. 'Imatürieca mücü tevi masi
yemecü 'axa 'itüarietü payani, que müca'itüariecai matüaripai.

Müme yuricü 'aixüa memü'itüarie

27 Mericüsü müpaü ticuxatacacu, 'uca teüteri vasata muyeicacai niutahiva müpaü 'utaitü,
'Aixüa que 'itüariecaitüni que mü'anesie pemüyecatei que mü'ane mümasisisitüacai.
28 Mücü müpaü niutayüni, Masisü püta, 'aixüa que me'itüarieca müme Cacaüyari niuquieya
memü'enie yamemütecahu.

'Ana miemete 'axa mete'u'iyaritü 'inüari que memüte'itavaviri
(Mateu 12:38-42; Maricuxi 8:12)

29 Hicü teüteri meyucuxeürieximecacu müpaü tiniutixatatüyani, Hicü miemete teüteri 'axa
teyuruvamete mecanihümetüni. Menicuvautüveni 'inüari, peru 'inüari mepücapitüarieni.
Cunasi 'inüarieya xeicüa mecanipitüariecuni.
30 Cunasi 'inüari que müratüa Ninivetari vahesie mieme, neta Yuri Tevi que nemütiteva
'inüari necanayeimücü hicü miemete teüteri vahesie mieme.
31 'Uca taserieta müti'aitametücai cuiepa cananucuquemücü titahecüataque hicü
miemete teüteri vahepaüsita quepaucua 'isücame müvata'ivaviya, vahesie pürahüivani
mücü meyetüacü cuie manunieresie mi'enienicü Sarumuni que mütimaivecai. Tamüsü que
mü'ane mütimaive Sarumuni que mücatimaivecaipaü 'uva puyeica.
32 Ninivesie quiecatari mepanucu'uni metetahecüataque hicü miemete vahepaüsita. Va-
hesie pürahüivani, Ninivetari memüte'uhayevaxücü que memüteyuriecai Cunasi tivarutax-
atüacu. Tamüsü que mü'ane mütürücaüye Cunasi mücatitürücaüyecaipaü 'uva puyeica.

Tavaiyari cüxemeya
(Mateu 5:15; 6:22-23)

33 Cüxeme 'utaiyame püca'iti'avieta, cacunicü püca'enucanani. Vapai püta pecayeni, teüteri
me'atahaxüaximetü memixeiyacü hecüariyaya.
34 Mericüte, tahüxie tavaiyari cüxemeya canihücütüni. Xüca 'ahüxi 'aixüa reu'erieca, 'aixüa
'iyaricü xüca peti'amicuani, pecanihecüariviyarieca 'avaiyarisie naime. Me xüca 'axa 'aneni
'ahüxi, pecati'amimütü 'avaiyarisie pecaniyüriyarieca.
35 'Ayumieme quene'acuerivayurieca, 'ahesüa mieme cüxeme capa 'uyürecü.
36 Xüca 'avaiyarisie pehecüariviyarieca naimesie, tixaü catiyürivecacu, naitü
canihecüacamücü, cüxeme que matihecüariviya xavatütü.

Quesusi que mütivaniuquimacai Pareseusixi, müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai va-
hamame
(Mateu 23:1-36; Maricuxi 12:38-40; Rucaxi 20:45-47)

37 Mericüsü tiuhayevacu, Pareseutütü nita'inieni hesüana müticuanicü. Muva heutahaca
mana nayerüni.
38 Pareseu 'ixeiyaca niuhüxiyani müca'ucamaimacü meri caticuaivetü cuxi.
39 Hicü Ti'aitame müpaü tinitahüave, Hicümüsüari xeme Pareseusixi tecüxi xacü herie
xepüca'itiva, peru yutaüta xepühüpüne xetenavacutü 'axa xeteyurietü.
40 'Asixepücatemate. Que mü'ane mitavevi herie taütanata catitavevi.
41 Masi taütana miemecü xequeteneyumicuani xeteyucanenimayatü, mücücü naitü
'itiyatü nayeimücü xehesie mieme.
42 Perusü xüa 'ui xeme Pareseusixi. Tamamata taparisie mieme, xei tapari xepüyuvaüriya
xemixatüanicü Cacaüyari yerüvavuena xura naime tupiriyasie mieme peru xepücayuvaüriya
heiseriemecü yaxemütecahunicü, xepücayuvaüriya xeminaqui'eriecacü Cacaüyari. Müpaü
püta püreuyevese müpaü xemüteyuriecacü, siepüre xecatehayevatü xei tapari xe'ixatüatü.
43 Xüa 'ui xeme Pareseusixi. Püxenaque yunaime vahüxie xemayeyaxecü tuquita,
xemüvaüritüariecacü quiecari hixüapa.
44 Xüa 'ui xeme. Teuquiya müca'aviesiepaü xecani'aneneni. Teüteri teuquiya
mecaniquesinani 'asimecatemaitü.
45 Mericüsü xevitü 'inüaricü müti'üquitametücai müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, müya
pe'utaitü pepütasiniuquima tameta.
46 'Iya müpaü tinicühüaveni, Xüa 'ui xemetari 'inüaricü xemüte'üquita. Teüteri
xepüvaruti'icatüva 'icate mücuanivecü. Va'icate xemücumaüvani ni yu'itüvamecü
xepücayuvaüriya xevaparevienique.
47 Xüa 'ui xeme. Texaxatamete vateuquiya 'inüariyari xecanivevieca, xe'uquiyarima
mevarucuicu.
48 'Ayumieme xepüyuhecüata, xe'iyari yacani'aneneni xe'uquiyarima que memüte'uyuri.
Müme mepüvarucui, xeme va'inüari xepüvevi.

49 Cacaüyari timaivetü 'ayumieme müpaü niutayüni, Texaxatamete nepüvatanü'airiexüani nü'arisixi meta. Hipame müme mepüvacuini mepüvaruveiyani.
50 'Ayumieme hicü miemete teüteri vahesie catinahüivamücü yunaime texaxatamete vaxuriyacü cuie munetüariesie hicüque mütayeurivecü,
51 Haveri xuriyayacü meri 'asita Sacariya xuriyayacüque mumierie mürayutimavatüre heyeyaca tuquita caheta'avetü. Hü, yanepütixecühüave, hicü miemete teüteri vahesie catinahüivamücü.
52 Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquitamete. Xepinava quitenie yaviyari cümana teüteri metemaivavemete memacünequecai. Xemetütü xepüca'aye'axüavave, xepüvanena hipame memaye'axüaniquecai.
53 Mericüsü vayeyacu müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai Pareseusixi yunaitü menitixeümatücüne cuini mieme. Meniti'ivaviyatücüne müticuxatanicü vaücava hepaüsita
54 me'ihupietü memiviniyanicü niuquieyacü.

12

Tiyucuxanariyame Pareseusixi vahesüa mieme
1 Mericüsü 'ana teüteri vaüca miriyari meyupaümetü meyucuxeüriecu yuquetasie me'a'uvecacu, nisutüani müpaü tivacuxaxatüvatü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Xequeneyucuerivayurieca masi Pareseusixi vahesüa mieme tiyucuxanariyame hepaüsita, yacü xeicüa que memüteyurie 'avie, xemeta capa xe'useviximarienicü.
2 Peru naitü müranucuname xeiyarietü nayeimücü, naitü mütiuti'aviesie masiücütü canayeimücü.
3 'Ayumieme müpaü nepaine, nai que xemütecuxata yüvipa, hecüaripa cani'enieriecamücü. Cayuvatü xemutiyuane quita, qui heima meti'utü yamecateniuhivacuni.

Que mü'ane xepümacaxe
(Mateu 10:28-31)
4 Müpaü nepütixecühüave xeme necupaniyeruma, xepücavamacarüca müme memüyüvave tavaiyari memümieni xeicüa peru 'arique memücayüvave 'asimemüteyurieni masi vaüca.
5 Nepütixetaxatüani que mü'ane xemümacarüca. Xequenemacarüca que mü'ane 'imieme tevi heiserie mexeiya meicahüanicüta xasi taiyariyarisie. Hü, müpaü nepütixecühüave, 'iya xequenemacarüca.
6 Tamüsü 'üxaviquixi que memütetuiya yu'auxüvitü huta senitavuyari mecate'aye'axe. Peru ni xevitü müme pücatümaiyarie Cacaüyari hüxie.
7 Mücü meta, xecüpa xemu'usie mieme naitü püti'inüasieve. Xepücaheumamaca. Yumüiretü 'üxaviquixi que memüte'aye'atüca, xeme masi vaüca xepüte'aye'atüca.

Que mü'ane müyutahecüata teüteri vahüxie, quename nehesüa mieme
(Mateu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)
8 Müpaü nepütixecühüave, yunaitü memüyuhecüata teüteri vahüxie quename nehesüa memiemete, neta Yuri Tevi que nemütiteva necaninehecüatamücü quename vahesie netiviya Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete vahüxie.
9 Que mü'ane müyucu'imava teüteri vahüxie quename nehesie camieme 'utaitü, mücüta pücamarivani Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete vahüxie.
10 Yunaitü memüniuquixi Yuri Tevi hepaüsita, mecaniyüvaveni memüteheuyehüviyarienicü. Perusü que mü'ane 'axa mütayüni 'Iyari Mütiyupata hepaüsita, mücü pücayüveni müreuyehüviyarienicü.
11 Quepaucua xemanuhapanieni tuquipa miemete vahüxie te'aitamete heiserie memexeiya vahüxie, xepücayu'iyaritüaca quepaü xemütetiniuni yuhesie mieme, que xemutiyuane.
12 'Anatütü 'Iyari Mütiyupata müpaü pütixe'üquitüaca que müreuyevese müpaü xemutiyuanenicü.

Tevi müxicutücai 'asimücatimaicai
13 Hicü teüteri vasata 'uvetü xevitü müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, yaquetineutahüavi ne'iva münesi'üitüanicü tita nehesie mütinaque taquemasi tita mütatiucu'eiriri.
14 Quesusi müpaü tinitahüave, Neuxei, que mü'ane xe'isücame pünesi'ayeitüa xepini nemütisananicü.
15 Hicü müpaü tinivarutahüave, Xequeneyucuerivayurieca naimecü, xequeneyü'üviyani capa xeteyucahive'eriecacü 'axa müti'anecü. Piniteya ranuyuhayevacacu pücatucari.
16 Hicü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruti'üquitüatüyani müpaü 'utaitü, Tevi müxicutücai cuie nexeiyacaitüni cuini mieme mütiutixuxuavitüvacai.
17 Hicü müpaü tiniyücühüavecaitüni yu'iyarisie, Quesü netiyurieni. Tixaü nepücarexeiya haque nemeiti'uta netüricu.

18 Hicü müpaü niutayüni, Tamüsü 'ipaü nepütiyurieni. Nepica'una necaxetunite, 'epapame masi nepütivevieni. Mana nepeiti'uta netüricu nepinite.
19 'Anari ne'iyarisie müpaü nepütinecühüaveni, Ne'iyari 'acu, vaüca pinite pecatiniuti'uta müixa viyarisie mieme. Quene'uxipieca quetinecuaca quetine'ieca pe'atemavietü.
20 Perusü Cacaüyari müpaü tinitahüave, Cari 'asipepücatimate. Hicü tücacüta 'a'iyari pepütavaviyarieni. Tita pemütiuti'utaxü, que mü'ane piniteya pürayani 'ana.
21 Yaxeicüa cani'aneni que mü'ane yuhesie mieme müyuti'usiri vaüca, peru mücaxicu Cacaüyari que mütixeiya.

Que mücareuyevese müyu'iyaritüacacü müyumuinanicü
(Mateu 6:25-34)

22 Hicü müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, 'Ayumieme müpaü nepütixecühüave, xepücayu'iyaritüaca yutucari hepaüsita que xemütecuani, yuvaiyari hepaüsita que xemüteyutiquemaritüani.
23 'Icuai xeicüa pücatucari, 'ixuriqui xeicüa pücaravaiyari.
24 Xequenivara'erivani cuasari. Mepüca'uca'e mepüca'isana. Caxetuni 'iqui mepücahexeiya. Cacaüyaritütü catinivamicuani. Viquixi que memüte'aye'axe, xeme cuini mieme masi xecate'aye'axe.
25 Que mü'ane xeme yu'iyaritüatü püyüve 'e'utevitü mayuyeitüani xüca 'esi'utevini.
26 Mericü 'esiva xeicüa xüca xecayüvaveni, titayari xeteyu'iyaritüa naimecü.
27 Tuturi xequena'erivani, que mücativita que mücatisa'a. Peru 'ipaü nepütixecühüave, Sarumuni cuini mieme visi que mü'anecai, visi pücaranacatücücai vahepaü ni xeimepaü 'icü tuturi.
28 Mericü xüca Cacaüyari müpaü tiquemaritüaca 'üxa 'üsita mieme hicü muxuave 'uxa'a huxunuta meucaxüriyani, masi yemecü catixequemaritüaca xeme. Cari 'esiva xeicüa yuri xepüte'erie.
29 Tita xemütecua'acü xepüca'ayumiemetetüni, tita xemüte'iecü meta, xepücamuinarieca.
30 Teüteri naisarie cuiepa miemete 'ipaü 'aneneme nai mepücuvautüve. Xeme xe'uquiyari masi müpaü pütimate xemeiyehüvacü 'icü.
31 Xemesü xequeneyuvaüriyani Cacaüyari tixe'aitüvame mühücütünicü. Müpaü xeteyurietü, 'icü nai xepümiquienitari.

Que mütiti'uta taheima mieme
(Mateu 6:19-21)

32 Nemuxasima sepa xemücayumüire, xepücaheumamaca. Xe'uquiyari caniyuvaüriyani mütixepitüanicü tita mürexeiya ti'aitametütü.
33 Xequetenetuaca yupinite, xeteyuparevietü xequeteneyumicuani. Xequenanuhuri tumini maname mücaye'irive. Taheima xequeneuti'uta tita mücatixüve, haque tinavayame 'aura mücaheyeica haque cuisi mücareticuitamava.
34 Haqueva xemeiti'uta, manata miemecü xe'iyari yacani'anemücü.

Ti'uximayatame mücaha'arisie

35 Xequeneyuha'aritüaca xe'ayühüatücaitü xecüxeme tacacu.
36 Xemeta teüteri vahepaü xequeneyüaca yucusiyari memücuevie. 'Asimecatemaitü quepaucua neüquiya 'ixüararipa mayeyani, mecanicuevieca cuitüva memüteheuyepienicü nuayu 'itupari heyuitüayu.
37 'Aixüa mecani'itüariecacuni müme te'uximayatamete xüca vacusiyari nuame varetaxeiya me'ayenenieremе. Yuricü nepütixecühüave, panuyühüani, mexa 'aurie püvacuyasaxüani, mana 'uyeicatü pütivamini.
38 Sepa tücari hixüapa sepa yuimuana munua, müya meteyuriecacu xüca varetaxeiya, 'aixüa mecani'itüariecacuni müme.
39 'Ipaüsü xequetenemaica, xüca quiecame müpaü timaicaque quepaucua tinavayame munuaniquecai, püca'ipitüaniqueyu meutahanicü quitana.
40 Xemeta xequeneha'arisieca. Quepaucua necanuaximeme xemünesi'erieca, Yuri Tevi que nemütiteva, 'ana necaninuamücü.

Ti'uximayatame yamücaticamie
(Mateu 24:45-51)

41 Hicü Pecuru müpaü niutayüni, Ti'aitame, 'icü 'üxasi hepaüsita peti'üquitatü tame petatixata, nusu pepüvaxata yunaime.
42 Ti'aitame müpaü rehüave, Qui cusiyari que mü'ane pühüritüani yuquie quiecatari vacü, tucari 'aye'ayu müvati'inüasirienicü va'icuai. Que mü'ane yamüticamie, que mü'ane mütiyumate, mücü canihüritüariecamücü.

43 Mücü ti'uximayatame 'aixüa cani'itüariecamücü xüca cusiyarieya nuame 'itaxeiya müpaü tiyurieneme.
44 Yuricü nepütixecühüave, yupini nai hepaüsita pütihüritüani.
45 Me xüca mücü ti'uximayatame müpaü tiyücühüaveni yu'iyarisie, Necusiyari 'epüreutevi canuavetü, xüca varutivatüyani te'uximayatamete 'uquisi 'ucari, xüca ticucuaneni xüca cu'ieneni xüca taveneni,
46 mücü ti'uximayatame cusiyarieya caninuamücü quepaucua müca'icuevie, yapaucua quepaucua 'asimücatimate ti'uximayatame. Hixüata piviteni, pipitüani yamemücatecahu vahepaü.
47 Mücü ti'uximayatame yamütimaicai que mütinaquecai cusiyarieya, peru mücayucuha'aritüa 'asimücatiuyuri que mütinaquecai, mücü cuini mieme canicuveiyaxüamücü.
48 Que mü'ane püta 'asicatimaitü yamütiuyuri para mücuveiyaxüanicü, 'ayüveca xeicüa pücuveiyaxüani. Que mü'ane vaüca mütiumiquie, mücü vaüca pütitavaviyarieni. Que mü'ane vaüca mühüritüarie, vaüca masi pütitavaviyarieni.

Quesusi hixüata que mütivasana
(Mateu 10:34-36)

49 Ne necaninuani tai nemeucahüanicü cuiepa. Xücate 'utinaisienique tüma.
50 Peuyevese nema'ivarienicü nemümierienicü, tevi que müranucanamiepaü hacü quepaucua muca'üyarie. Haveri mieme nepütiuca'eniva mexi ca'aye'ave.
51 Que xetecu'eriva nemunuacü nevapitüanique cuiepa memütama 'aixüa memüteyuxeiyanicü. Tixaüsietü, 'ipaü nepütixecühüave, hixüata nemüvasanacü püta nepunua.
52 Hicü 'uxa'atüni yu'auxüvitü xei quiyarita miemete hixüata mepüyusanani yuhaicatü yuhutame mevaraye'unietü, yuhutatü yuhaicame mevaraye'unietü.
53 Hixüata mepüyusanani 'uquiyarieya 'eye'uniecacu yunive, nu'aya 'eye'uniecacu yu'uquiyari, varusieya 'eye'uniecacu yunive 'uca, nu'aya 'eye'uniecacu yuvarusi, yumu'e'ema me'ayuye'uniecacu.

Titayari xecate'i'inüata 'icü tucarisie mieme, que mutayü
(Mateu 16:1-4; Maricuxi 8:11-13)

54 Hicü müpaü tinivarutahüave teüteri, Quepaucua xemixeiya haivitüri 'e'a'enirümeme tau macayuyuipiquesie, cuitü xeputiyuane quename caviyerüme. Müpaü pütiyünitütü.
55 Quepaucua taserieta mu'eca, müpaü xeputiyuane quename 'uxüca. Müpaü pütiyüni.
56 Xeme yacü xeicüa xecaniyüaca, xepi'inüata cuie que mütiyuxexeiya muyuavi meta. Titayari xecate'i'inüata 'icü tucarisie mieme.

Queneunütüa masixaneta, que mutayü
(Mateu 5:25-26)

57 Titayarita yücümana xecateheitimaivave tita mütiheiserie.
58 Quepaucua 'isücamesüa pemanuhanieni, huyeta xe'uhutü queneunütüa 'axanetame masixünacü, capa 'isücame hüxie masihe'atüanicü, 'isücame capa masiyetuanicü tupirisüa, tupiri capa masi'anutahüanicü casariyanata.
59 Müpaü nepümaticühüave, muva pepücavayeyeicani mexi pecati'atuave naimecü.

13

Xüca xecate'uhayeva que xemüteyurie, xecanicuicuni, que mutayü
1 Mericüsü hipatü 'ana me'u'axüaca metenitaxatüani Carereyatari vahepaüsita, Piratu mütiuta'aitaxü memücui'ivacü mexi metemavatüvecai.
2 'Iya müpaü tinivacühüaveni, Que xetecu'eriva. Müya memüte'ucuinixücü que metemasiücü, quename mümetütü masi yemecü 'axa meteyuriecai, hipatü Carereyatari yunaitü 'axa que memücate'uyuri.
3 Pücatixaü. Masi müpaü nepütixecühüave, xüca xecate'uhayeva que xemüteyurie xeme, vahepaü xecanicui'ivacuni yunaitü.
4 Müme meta tamamata heimana 'atahaicatü memüyupaümecai vahesie mucave mücü tuxi Siruhesie müvarucui, que xetecu'eriva müme vahepaüsita. Que metemasiücü quename masi cuini mieme vahesie rahüivacai, hipatü teüteri Querusareme memütama yunaime vahesie que mücarahüivacai.
5 Pücatixaü. Masi müpaü nepütixecühüave, xüca xecate'uhayeva que xemüteyurie, yaxeicüa xecanicui'ivacuni yunaitü.

Cüye müca'utixuaverixü hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

6 Mericüsü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tini'üquitacaitüni. Tevi 'aniucateitüni cüye muca'iteüritaxü yuharaverita. Mana ni'axecaitüni 'icuaxi cuvaunetü cüyesie mieme. Cacanitaxexeiyacaitüni.
7 Hicü haraverita mühüritüariecai müpaü tiniutahüave, Camüsü haica viyari nepeucuyeixüa 'icuaxi necuvaunetü 'icü cüyesie mieme. Nepüca'itaxeiyave. Quenahüva, titayari cuie tisevixima xeicüa.
8 Peru tihüveme müpaü tinicühüaveni, Cusiyari 'icü visie queneuhayeva xeicüa, mexi hetüana nehecuieviyatüyani mexi havunu nehavivietüyani.
9 Xüca 'utixuavere 'aixüa püyüni. Me xüca catixaütüni, tepehüani que pemaine.

Quesusi que mürenayehüa 'uca 'uxipiya tucariyarisie

10 Mericüsü 'uxipiya tucarisie tini'üquitacaitüni heiva xeime tuquita.
11 'Uca mana nayecateitüni cacaüyari 'axa mü'ane miviyacai tamamata heimana 'atahaica viyari 'iveranariyatü. Nanacatusicaitüni, pücayüvecai müyutaseiriyacü naime.
12 Hicü Quesusi 'ixeiyaca yu'aurie 'itahüaveca müpaü tinitahüave, 'Uca pepuxünarie que pemütiveranicai.
13 Hesiena 'utimecu yapaucua niutaseire. 'Aixüa nainecaitüni Cacaüyari hepaüsita.
14 Hicü tuqui va'üya ha'atü Quesusi menayehüacü 'uxipiya tucarisie, müpaü tinivarutahüave teüteri, 'Ataxevitü tucari puxuave quepaucua meuyevese yamüti'uximayacacü. Mücü tucarisie 'ayumieme xequene'axeni xequenanayexürivani, peru 'uxipiya tucarisie pücatixaüsietü.
15 Hicü Ti'aitame müpaü tinita'eiya, Cari xeme yacü xeicüa xepüyüa. Yuxexuitü xeme 'uxipiya tucariyarisie xecatevaxüna yupuixisixi yupuxuri haque memacuvü, xecatevarehapana xecatevaharitüva.
16 'Icü 'uca 'Apurahami caninu'ayatüni, peru Cauyumarie necuviecaitüni tamamata heimana 'atahaica viyari. Careuyevese 'uxipiya tucarisie müxünarienicü 'acuvietü.
17 Müpaü 'utayücu meniuyutiteteviya yunaitü memeye'uniecai, hipatü teüteri yunaitü meyutemamaviecacu nai que mütiyurienecaicü marivemecü.

Musitasa 'imüariyari hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai
(Mateu 13:31-32; Maricuxi 4:30-32)

18 Hicü müpaü niutayüni, Queri ti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Que 'aneme 'üquisicayari nexatatü nepihecüatani.
19 Musitasa 'imüariyaripaü cani'aneni. Tevi 'enutücüca yuharaverita neicaxürieni. 'Utavereca cüye nayani. Viquixi taheima miemete meniyuti'ituatüvacaitüni mamateyasie.

Pa cuxanariyame hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai
(Mateu 13:33)

20 Hicü tavari müpaü niutayüni, Que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, que 'aneme 'üquisicayaricü nepihecüatani.
21 Pa cuxanariyamepaü cani'aneni. 'Uca 'enu'üca nitimuina pa mütüxiyarisie haica 'axuvayarisie, 'ariqueque naitü niuticuxanare.

Quitenie 'esimayeva
(Mateu 7:13-14, 21-23)

22 Hicü quiecarite 'emacuyeyeusie 'esimüyeyeusie caniuyeicacaitüni ti'üquitatü, Querusareme 'uyemietü.
23 Mericüsü xevitü müpaü tinita'ivaviya, Ti'aitame, hipatü xeicüa metetavicueisitüariexime. 'Iya müpaü tinivarutahüave,
24 Xequeneyumexüitüaca xemeutahaxüanicü quitenie 'esimayevasie. Müpaü nepütixecühüave, 'arique yumüiretü meneutahaxüacucacuni peru meniyutatexicuni.
25 Quiecame 'anucuqueme quepaucua müreunani quitenie, 'ana xeme tacua xeniyuhayevacuni 'itupari xeyuitüatüvetü müpaü xe'utiyuatü, Ti'aitame 'acu, quetatineuyepiri. Peru mücü müpaü tinixetahüavimücü, Ne nepücaxemate haque xememiemete.
26 'Ana xenisutüacuni müpaü xe'utiyuatü, Tame 'ahesüa tepütecuacai tepüte'iecai, 'ecüta tacaye 'utüa pepüti'üquitacai.
27 'Ana müpaü tinixetahüavimücü, Nepücaxemate haque xememiemete. Nehesüa xepücamiemete, xequeneutayeixüa. Cari yunaitü yaxepüteyurie que mücatiheiserie.
28 Mana xeniutisuanacuni xecaniyutaquevecuni, quepaucua xemüvaxeiya 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu texaxatamete yunaime mana me'u'uvame haque Cacaüyari müre'aita, xeme püta xe'anuyexüriyayu.

29 Tau matineicasie miemete macayuyuipiquesie miemete mecani'axüacuni, taserieta miemete ta'utata miemete mete'axüani meta. Mexa 'aurie menayaxicuni haque Cacaüyari müre'aita.
30 Camüsü, hicü miemete 'imatüremete, hipatü müme 'ana mexüacate mecanacünicuni, hicü miemete mexüacate meta, hipatü müme 'imatüremete mecanacünicuni.

Quesusi yuhiverietü que mutayü Querusareme quiecatari vahepaüsita (Mateu 23:37-39)

31 Mericüsü 'ana Pareseusixi hipatü hesüana meniu'axüani müpaü mete'icühüavetü, 'Uma quenemie, Herurexi pümasimiemücü.
32 'Iya müpaü tinivarutahüave, Müpaü xequetenehüaviyu nesimariutame, Neuxei, ne hicü 'uxa'a nepüvaranuyenü'avani cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvatixünacü teüteri, nepüvaranayexürieni tecuicuicate. 'Ayeimana nepaye'atüarienitütü.
33 Mücü xeicüa, neuyeveca hicü'uxa'a nemücuyeicanicü varie meta. Vaüriyarica peuyevese yunaitü texaxatamete memücui'ivacü Querusareme, xaüsie pücatixaü.
34 Querusareme, Querusareme, 'ahesie quiecatari mecanivacuica texaxatamete, mecanivatituaxani müme 'ahesüa memeyenü'ariva. Müixa que nemütivacuxeürimücücai 'anivema, vacana yupixüxüisi que mütivacuxexeürivapaü yu'anatüa. Mepücayuvaüriyacai.
35 Camü xequi pücu'eiriva 'uyemavetü. 'Ipaü nepütixetahüave, tavari xepücanesixeiya mexi tucari ca'aye'ave quepaucua müpaü xemutiyuaneni, 'Aixüa que ticühüavarüvani que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü munua.

14

Quesusi que mürenayehüa tevi meuhatücatei

1 Mericüsü Quesusi xeimesüa ninuani 'uxipiya tucarisie ticuanique. Mita'ini teüteri va'uquiyarima canixevitütücaitüni Pareseutütü. Müme menihupiecaitüni.
2 Hicü tevi meuhatücatei hüxiena nacateitüni.
3 Quesusi müpaü tinivaruta'ivaviya müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai Pareseusixi meta, Catitauniva 'uxipiya tucarisie menayehüanicü tevi, pücatauniva nusu.
4 Müme cayuvatü meniumacaitüni. Hicü ticuicame 'umayüaca nenayehüani neinü'ani.
5 Hicü müpaü tinivacühüaveni, Xevitü xeme xüca puxuya heucaveni müvatixavasie, ya puixieya xüca heucaveni, cuitü cativatihana 'uxipiya tucarisie.
6 Mepücayüvavecai tixaü memutiyuanenicü 'icü hepaüsita.

Neüquiya 'ixüaramete

7 Hicü varuxeiyaca que memütehenuyexeiyacai haque masi 'aixüa mü'anenecai memayaxecü, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruti'üquitüatüyani müme memuta'inierie. Müpaü tinivarutahüave,
8 Quepaucua tevi müxeta'inieni neüquiya 'ixüarariipa, haque masi 'aixüa mü'ane, mana xepüca'ayaxiqueni. Cauca xeime masi ve'eme 'uta'inie, 'ecü 'esiva peve'emetücacu xeicüa.
9 'Ahesüa nuame que mü'ane müxe'uta'ini müpaü pümaticühüaveni, Queneupitüa 'icü püta 'ena mayerünicü. 'Ana 'ecü pe'ateviyatü 'imatüreme 'üparieyasie pe'acaitü pepayani.
10 Masi quepaucua pemüta'inierieni, mana quenayexi 'imatüreme 'üparisie. Quepaucua munuani que mü'ane mümasi'uta'ini, müpaü pümatitahüave, Nehamicu, 'uma püta quenayexi 'aurava 'ura. 'Ana visi püraniuvani 'ahepaüsita yunaime 'ahamatü memuta'inierie vahüxie.
11 Yunaitü tixaütü metehümetüme memayuyeitüva, tixaü mecatehümetütü mecanayeitüariecuni, peru que mü'ane tixaü catihücütüme mayuyeitüva, mücü tixaütü tihücütütü canayeitüariemücü.
12 Hicü müpaü tinitahüave que mü'ane mita'ini, Quepaucua 'icuai pemüvevieca ya tuca ya taicai, pepücava'inieca 'ahamicuma 'a'ivama 'amarema 'auravatari memeuca'u xeicüa, tavari capa müme memasi'uta'inienicü, capa perapiniyariecacü.
13 Masi quepaucua 'icuai pemüvevieca, queniva'inieca müme memümamave memümamavavaqui memühurietüca memacücüpe püta.
14 Müme tixaü mepücatehexeiya cümana tavari memümate'apiniriecacü. Müpaü petiyurienetü 'aixüa pecani'itüariecamücü, tavari pepürapiniyarieca quepaucua memanucu'uni müme heiseriemecü yamemütecahu.

'Icuai mariveme hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

15 Hicü memuta'inierie xevitü, 'icü 'u'enieca, müpaü tinitahüave, 'Aixüa cani'itüarieca que mü'ane mürecuani haque Cacaüyari müre'aita.
16 Peru Quesusi müpaü tinicühüaveni, Xevitü tevi 'icuai niuvevieni mariveme. Yumüireme nivaruta'inieni.

17 Hicü tucari 'aye'acu memütecuanicü, neinü'ani yuhesüa mieme ti'uximayatame müpaü tivatahüaveque memuta'inierie, Xequenacüni, hicürixüa pücuha'arisie.
18 Hicü yuxexuitü yunaitü meniuyuti'imatücüne. Xevitü meri müpaü tinitahüave, Cuie nepenanai, peuyevese nemixeiyamiecü. Nepücayüve nemümiecü, quenereuyehüviri.
19 Xevitüta müpaü titahüavixü, Puixisixi nepüvarenanai 'auxüme yutayari. Nevareta'inüataque nepümie. Nepücayüve nemümiecü, quenereuyehüviri.
20 Xevitüta müpaü titahüavixü, 'Uca nepuvitütüarie, 'ayumieme nepücayüve nemümiecü.
21 Hicü ti'uximayatame nuaca müpaü tinitahüave yucusiyari. Hicü quiecame 'uyeha'aca müpaü tinitahüave yuhesüa mieme ti'uximayatame, Cuitü quiecarisie quenemie caye 'utüa huyeta. Memümamave memümamavavaqui memacücüpe memühurietüca quenivaravitüqui 'uva.
22 'Arique müpaü niutayüni ti'uximayatame, Cusiyari, que pemütiuta'aitaxü yanepütiuyuri. Mepücahüpüne cuxi.
23 Hicü cusiyarieya müpaü tinicühüaveni yuhesüa mieme ti'uximayatame, Huyeta quenemie tesariya que mütiucumane, vaüriyarica quenivarepitüa memahucü nequita memütahünecü.
24 'Ipaü nepütixecühüave, müme memuta'inierie, ni xevitü müme pücahe'inüata ne'icuai.

Que müraye'axe xüca Cürisitusie tiviyani
25 Mericüsü yumüiretü teüteri 'utümana meniuhucaitüni. Ta'aurie 'aveca müpaü tinivarutahüave,
26 Xüca nehesüa nuani, xüca cava'uxive'erieca yu'uquiyari yuvarusi yü'üya yütüriyama yu'ivama, xücate ca'i'uxive'erieca yutucari meta, pücayüve nehesüa mieme tiyü'üquitüvame mayuyeitüvanicü.
27 Que mü'ane mücayuvaüriya curuxisie mümierieni, que mü'ane nehamatü müca'uyeica, mücü pücayüve nehesüa mieme tiyü'üquitüvame mayuyeitüanicü.
28 Xevitü xeme xüca tuxi tavevimücüni, mana carayerüni merie titi'inüataque que müraye'aca, xüca heixeiyani cümana minüni, me xüca catixaütüni.
29 Simiyenituyari tavevieyu, yutatexieyu minünicü 'aixüa pücayüni, yunaitü mecanitinanaimatücüne memüneniere
30 müpaü me'utiyuatü, 'Icü tevi qui caniusutüani, püyutatexie püca'inü.
31 Xeime cuiepa ti'aitame xüca yemieximeni xeime ti'aitamematü memüyutacuinicü, mana meri carayerüni, müpaü tiyücühüavetü tamamata miriyari varavitütü xüca 'acu yüveni menucunaquecü 'iya xei teviyari miriyari varavitütü hepana mamie.
32 Me xüca catixaütüni, teva heyeicacacu cuxi neüquixivieya, nü'arisixi penunü'airieni, pitavavirieni 'aixüa memüteyuxeiyanicü.
33 Yaxeicüatari yunaitü xeme xüca yupinite nai xecate'ucu'eirieni, xepücayüvave nehesüa miemete teyü'üquitüvamete xemayuyeitüvanicü.

'Una hamuritü que mürayuyeitüa
(Mateu 5:13; Maricuxi 9:50)
34 'Una 'aixüa cani'aneni. Xücate 'una hamuritü 'ayanique, titacü ra'usiürequeyu 'unatütü.
35 Aixüa cacani'aneniqueyu cuiepa meviviyanicü ni xasipa. Nanuyehüiyamücü xeicüa. Xaütü netü mu'enaxü que'u'ena.

15

Muxa meuyevecai hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai
(Mateu 18:10-14)
1 Mericüsü müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari 'axa teyuruvamete meta hesüana meni'axecaitüni yunaitü me'i'enienique que müticuxatacaicü.
2 Hicü Pareseusixi, müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai meta, meniniuquixiecaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Icü 'axa teyuruvamete canivanaqui'erieca, vahamatü tinecuaca.
3 Hicü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü,
4 Xevitü xeme xüca xei sienituyari varexeiyani yumuxasi, xevitü xüca heuyeveni, mana 'üxapa cativacu'eirieni hipame nauca teviyari heimana tamamata heimana 'atanaucame, cativaumie meuyeve, 'itaxeiyameque xeicüa pütihayeva.
5 Yuteva hetaxeiyame, yunaiparie heicuyeme niyemieni yutemavietü.
6 Yuquie nuame nivacuxeürimücü yumarema 'auravatari yunaime müpaü tivacühüavetü, Xemeta xequeneyutemamavieca nehepaü, nemeitaxeicü nemuxa meuyevecai.
7 Müpaü nepütixecühüave, hepaüna meyüatü, cuini mieme mecaniyutemamavieca taheima quepaucua xevitü mütihayeva 'axa tiyurienetü. Nauca teviyari heimana

tamamata heimana 'atanaucatü heiseriemecü yamemütecahu tixaü memücateheuyehüva memütehayevacü 'axa meteyurietü, müme vahepaüsita 'esiva xeicüa mepüyutemavie.

Tumini meuyevecai hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

8 'Uca xüca tamamata tuminiyari hexeiyani pürata tuminiyari, xei tuminiyari xüca heuyehüani, catitaiya cüxeme, caracu'itieni yuquita, 'aixüa 'anemecü caticuvauni. 'Itaxeiyameque pütihayeva.

9 'Itaxeiyame nivacuxeürimücü yumarema 'auravatari yunaime müpaü 'utaitü, Xemeta xequeneyutemamavieca nehepaü, netumini nemutaxeicü nemeiyehüacai.

10 Müpaü nepütixecühüave, yaxeicüa Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete temavierica mecanexeiyani, quepaucua xevitü mütihayeva 'axa tiyurienetü.

'Uquirasi nu'aya meuyevecai hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

11 Müpaü niutayünita, Tevi yuhutame nivarexeiyacaitüni yunivema.

12 Hicü mutaya müpaü tinitahüave yu'uquiyari, Ne'uquiyari, 'apinisie mieme mücü quenetineyetuiri nehesie mieme mayanicü quepaümetü nehesie mütinaque 'apinitücai.

13 'Ana yupini tinivayetuirieni yuhutame yunivema. Hicü yapaümexa 'anucayacu mutaya nai tiucuxeürieca teva caneyani xeime cuieyarisie. Yupini catineuyehüani mana yacü xeicüa.

14 Mericüsü nai tiutixütüacu, haca niutaveni cuini mieme mücü cuieyarisie. Reuyehüatü nayani.

15 Hicü mana quiecamesüa nuaca hesiena tiniuviya. Mücü neinü'ani tuixuri mütivaremicuanicü cuiepana.

16 Huxaimütü nihive'eriecaitüni tita memütecuacai tuixuri vapinuripaü 'aneneme, peru ni xevitü pücatimi.

17 Mericüsü 'uca'iyaritü nayani. Müpaü niutayüni, Ne'uquiyarisüa miemete te'ivamete pa mepexeiya 'anuyuhayevacame, ne masi 'uva nepümüxime hacacü.

18 Nepüyemie mecuxi ne'uquiyarisüa. Müpaü nepüreitahüave, Ne'uquiyari, 'axa nepütiuyuri. Taheima macave yamücahainesie, 'ecüta yapemücahainesie nepütiuyuri.

19 'Aixüa nepücatiuca'iyari, heiserie nepücahexeiya para hutarieca 'anive nemayanicü. 'Ahesüa miemete te'ivamete vahepaü xeicüa quenetinepitüaca nemünehayevacü.

20 Hicü yucuha'aritüaca yu'uquiyarisüa neyani. 'Eteva cuxi 'amiecacu 'uquiyarieya nixeiya, nitinenimayata. 'Utanausaca 'enucunaqueca 'enacaviyatücaitü ni'iseni.

21 Hicü nu'aya müpaü tinitahüave, Ne'uquiyari, 'axa nepütiuyuri. Taheima macave yamücahainesie, 'ecüta yapemücahainesie nepütiuyuri. 'Aixüa nepücatiuca'iyari, heiserie nepücahexeiya para hutarieca 'anive nemayanicü.

22 'Uquiyarieya masi müpaü tinivarutahüave te'uximayatamete, Xeiya 'aixüa, 'ixuriqui masi 'aixüa mü'ane herie mieme xequenayehuri xequenanacatütüa, hanira xequeneucamaniri mamayasie, cacai meta 'ücayasie.

23 Xequenehaniyu siqueru müvaiya 'aixüa mü'ane, xequeneumi'a. Tetecuatü tepütatemamavieca.

24 'Icü nenive 'umüme nene'eriecaitüni peru nanutaniere, neuyevecaitüni peru niutaxeiyarieni. 'Ana meyutemamavietü menacüne yunaitü.

25 Mericüsü masicaya xaüsie neyeicacaitüni. 'Amietü, qui 'aurie 'uyeicatü, niva'eniecaitüni xavererusixi vainarurisixi.

26 Yu'aurie 'itahüaveca ti'uximayatame xeime, nita'ivaviya que reyüane.

27 Mücü müpaü tinicühüaveni, 'A'iva caninuani. 'A'uquiyari canimieni siqueru müvaiya 'aixüa mü'ane mitanaqui'ericü 'aixüa reu'eriecame.

28 Hicü masicaya niuyeha'ani, pücayuvaüriyacai meutahanicü. 'Uquiyarieya vayeyaca nicunütüvacaitüni.

29 Müpaü tinitahüave yu'uquiyari, Neuxei, müixa viyari netini'uximayacaitüni 'ahesüa, hicü cuxi netini'uximayaca. Ne hasuacu nepücamasicu'imaiyacai, yanepüticamiecai. Peru ne hasuacu capüra nunusi pepücanesimive, nemarema vahamatü nemünetemaviecacü.

30 Hicüri 'icü 'anive ninuani 'atumini nai hetixütüaca 'ucaravesixi vahesie. Cari siqueru müvaiya pepumi hesiena mieme.

31 Hicü 'uquiyarieya müpaü tinitahüave, Nenive, 'aheyemecü nehesüa peniucani. Nepini naitü catini'apinitüni.

32 Neuyevecaitüni temütatemamaviecacü. Camüsü 'icü 'a'iva 'umüme neni'eriecaitüni, peruri panutanierixü punua. Meuyevecai niutaxeiyarieni.

16

Ti'uximayatame yamücaticamiecai hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

1 Müpaüta tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Tevi müxicutücai caneixeiyacaitüni
ti'uximayatame mühüritüariecai quiyacü. Müpaü tiniutahüavarieni quename
ti'uximayatame pini reuyehüaximecai.
2 Hicü yu'aurie 'itahüaveca müpaü tinitahüave, Titayari niuqui neti'enie 'ahepaüsita.
'Inüari queneneutaveviri 'ahüritüaricacü. Nepücamasipitüani tavari pemühüritüariecacü.
3 Hicü yu'iyarisie müpaü tiniyücühüavecaitüni ti'uximayatame, Que netiyurieneni.
Necusiyari nehüritüarica pünesinavairieni. Nepücatürücaüye para nemüti'ivanenicü ne'inetü,
nepüneteviya 'icuevaricü.
4 Hicürixüa nepüretima que nemütiyurieneni quepaucua nemüpasieni quepaucua
nemücatihüritüarieca para hipame vaquita nemünaqui'erivanicü.
5 Hicü yuxexexuime varahüavixüaca müme memüte'apicaquecai cusiyarieyasüa, müpaü
tinitahüave meri munua, Quepaümetü peuyevese para pemürapicacü necusiyarisüa.
6 'Iya müpaü tinitahüave, Xei sienityari tamüpuyari haseiti. Müpaü tinicühüaveni, 'I,
'axapa quenanuhuri quepaümemecü pema'acaye. Cuitü mana quenayexi, xeime püta
quenaca'utüa huta teviyari heimana tamamata maine.
7 Müpaüta tinitahüave xeime, 'Ecüsü quepaümetü peuyevese pemürapicacü. 'Iya
rehüave, Xei sienituyari necayari türicu. Müpaü tinicühüaveni, 'I, 'axapa quenanuhuri
quepaümemecü pemü'acaye maine. Xeime püta quenaca'utüa nauca teviyari maine.
8 Hicü cusiyarieya 'aixüa nainecaitüni ti'uximayatame hepaüsita sepa heiseriemecü
mücayüanecai, timaitü müyüanecaicü. Hicü miemete masi metemaitü mecaniyüaca
yuteüterima vahepaüsita, hecüaripa miemete yamecayüacacu vahepaü.
9 Neta müpaü netinixe'utahüave xeme, teüteri yupinicü yamecateniyurieca que
mücatiheiserie. Peru xeme yupinicü hipame xequenivatemavieritüaca. Müpaü xeteyurietü,
quepaucua pini müreutipare, xemeta xecanitanaqui'erivacuni haque qui mücahexüvesie.
10 Que mü'ane yamüticamie 'esitipaümeme tihüritüarietü, mücü yacatinicamiemücü xüca
vaücava hüritüarieca. Que mü'ane heiseriemecü yamücaticamie 'esitipaümeme tihüritüarietü,
mücüta yapücaticamieni xüca vaücava tihüritüarieca.
11 Hipatü pinicü yamecateniyurieca que mücatiheiserie. Xeme xüca yaxecatecahuni
müpaü 'aneme pini hepaüsita xetehüritüarietü, quepaicü pütixehüritüani tita yuricü mütipini
hepaüsita, yaxetecahume 'erietü. Haquevasü.
12 Xüca yaxecatecahuni xeime piniteya hepaüsita xetehüritüarietü, que mü'ane tita
mütixepini pütixemini. Haquevasü.
13 Ti'uximayatame pücayüve yuhutame vahesie mieme müti'uximayacacü yucusiyarima.
Xeime cani'uxive'eriecamücü xeime püta naqui'erietü, ya xeimesie tiniviyamücü xeime
püta xani'erietü. Xepücayüvave xemüte'uximayacacü Cacaüyarisie mieme yupinisie mieme
'axeicüa.
14 Mericüsü Pareseusixi 'icü nai meteniu'enieni. Müme tumini memühive'eriecaicü menitave'eriecaitüni.
15 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme yuri xecateniva'eritüaca teüteri quename
heiserie xeyüa xe'utiyuatü, peru Cacaüyari pimate xe'iyari. Tita teüteri mamarivaveme
memütexeiya, mücü pütixani'eriva, Cacaüyari que mütixeiya.

Que müti'ane 'inüari niuquiyari hexeiyacacu, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu

16 'Inüari niuquiyari, texaxatamete vaniuqui mecani'eniecaitüni teüteri Vani canuavecacu cuxi. Nuacuque hicüque niuqui 'aixüa manuyüne püta canicuxaxasivani, que
müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, yunaitü cuini mieme mecaniyuvaüriyani hesiena
memüteviyanicü.
17 Masi pücacuaniveniqueyu muyuavi cuie meutiparecü, peru cuini mieme
pücuaniveniqueyu xei 'utüaricayari xei hüxiyari müca'aye'anicü 'inüari niuquiyari que maine.

Quesusi que müti'üquitacai, memücu'eiriva vaxatatü
(Mateu 19:1-12; Maricuxi 10:1-12)

18 Que mü'ane 'icu'eirieme yü'üya, xeime püta mütivitüni, mücü xeime püta
canicumaüvani xeime cünaya hücütütü. Que mü'ane mitivitüni 'uca mucu'eiriva, mücüta
nicumaüvani xeime 'üyaya.

Xicu Rasarumatü

19 Mericüsü tevi 'aniuyeicacaitüni xicutütü. Tataüravime nanacatücücaitüni, rinu 'ixuriquiyari meta. Tucaricü visi tinicuacaitüni.
20 Xevitü mavetü Rasaru titevatü mana ni'atüarivacaitüni xicu quitenie. Caneu'esacaitüni.
21 Nihuxaimücücaitüni, ticuaimütü tita müranacavivivecai xicu mexayasie. 'Asita süicüri
me'acüneca menisenacaitüni 'esaya.

22 Mericüsü mümave niumüni. Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete menenutivitüni 'Apurahami 'aurie. Hicütari xicu tiumü tiucateuquie.
23 Müquite vasata 'ucaitü neutiniere 'uximatüarietü. Tevapai nixeiya 'Apurahami, Rasaruta tiuxei 'auriena 'uticaime.
24 Müpaü: tiniuhiva, Ne'uquiyari 'Apurahami, quenenenenimayaca, Rasaru quenanü'a hapa meiquenicü yu'itüvame cüsie münesixeriyacü nenenisie, cui nemüyüanecü 'ena taipa.
25 Hicü 'Apurahami müpaü niutayüni, Nenive, quena'erivani 'aixüa 'aneneme pehexeiyatü pematüacü quepaucua pemayeyuricai, Rasaruta yaxeicüa 'axa 'aneneme hexeiyatü matüacü. Mücü 'uva niunütüarieni hicü, 'ecü püta pepü'uximatüarie.
26 Mücü meta, xeme tame tahixüata 'aqui 'emeucateva puseiriyarie, para müme memücayüvavenicü sepa memanucünicu xehesüapaitü, para vanata tahesüapaitü memüca'anacünecü.
27 Hicü müpaü tinitahüave 'iya, Ne'uquiyari, nepümasivaviri Rasaru pemanunü'anicü nequemasisüa.
28 Yu'auxüvime nepüvarexeiya ne'ivama. Tinivahecüatüacamücü müme, capa 'uva me'u'axüanicü mürayuti'uximatüatüre mümetari.
29 Hicü 'Apurahami müpaü tinicühüaveni, Muisexi xapaya mecanexeiyani, texaxatamete vaxapa. Mequeva'enieca müme que memutiyuane.
30 'Iya re'eiya, Tixaü ne'uquiyari 'Apurahami. Masi xüca xevitü müquite vasata mieme vahesüa nuani, mepütehayeva que memüteyurie.
31 Mücü müpaü tinicühüaveni, Xüca mecava'enieca Muisexi texaxatamete, sepa xevitü manucuquenique müquite vasata, mepücayuvaüriyaniqueyu.

17

Teüteri que memütecunuitüarieni
(Mateu 18:6-7, 21-22; Maricuxi 9:42)

1 Müpaüta tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Peuyevese teüteri memücunuitüarienicü, peru xüa 'ui que mü'ane müvacunuitüani.
2 Hesiena mieme masi 'aixüa püyüniqueyu xüca mata 'acatütüarienique cüipitüana, xüca haramarasie heucahüiyanique, capa 'icunuitüanicü ni xeime 'ime sepa vaüca memücamariva.
3 Xequeneyü'üviyani xeme. Xüca 'a'iva 'axa masi'uyurieni, queneunütüa. Xüca tihayevamücüni que mütiyurienecai, quetineuyehüviri.
4 Sepa xei tucarisie müixa 'axa masi'uyurienique 'atahutamexa, tavari xüca 'atahutamexata 'ucunuanique 'ahesüa, Nepütihayeva que nemütiuyuri, utaitü, quetineuyehüviri 'ecü.

Quetanepitüaca masi vaüca yuri temüte'eriecacü, que memutiyuanecai
5 Hicü nü'arisixi müpaü metenitahüave Ti'aitame, Quetanepitüaca masi vaüca yuri temüte'eriecacü.
6 Ti'aitame müpaü niutayüni, Xüca musitasa 'imüariyaripaü 'esipemecü yuri xete'eriecaque, müpaü xepüte'itahüavequeyu xapa mana muve, Quenivatixünarieni, haramarasie queneuca'iteüsie. Yapüticamieniqueyu que xemutiyuane.

Que müreuyevese yamütiyurienenicü ti'uximayatame
7 Xevitü xeme xüca ti'uximayatame hexeiyani mucuiesanane ya muxasi müvahüne, xüca nuani ti'uximayatame retahayevame, müpaü quetitahüave, Quenaye'a xeiya, quetinecuaca.
8 Pücatixaü, müpaü masi cusiyari catitahüave, 'Aixüa quetineuyuri para nemüticuanicü ne, quene'atiquemaritüa quena'ahüa quenetineumicua mexi neticua'a mexi neti'ie. 'Arique mücaque pepüticuani pepüti'ieni 'ecütari.
9 Pamüpariyusi que 'ipitüani ti'uximayatame yatiyurienecacu que mütiu'aitüarie. Tixaü xüari.
10 Xemetari yaxeicüa, quepaucua yaxemüteyurieca nai que xemüte'u'aitüarie, müpaü xequeneutiyuaneni, Te'uximayatamete tecanihümetüni xeicüa, tixaütü tahesie pücatinaque. Que müreuyevecai xeicüa tepüte'uyuri.

Tamamata que memüte'u'itiya, cuiniya müvaviyacai
11 Mericüsü Querusareme 'uyemietü Samariya cuieyari Carereya cuieyari mayunaquecaisie niuyemiecaitüni.
12 Xeime quiecarisie ta'aximecacu tamamata 'uquisi menenucunaque cuiniyacü memüca'itiyatücatei. Teva meti'utü
13 meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Quesusi 'acu, Ti'üquitame 'acu, quetanenenimayaca.

14 Varuxeiyaca müpaü tinivarutahüave, Xequenehu mara'acate memüxexeiyacü. Hicü me'uyehutü me'itiyatücaitü mecanacüne.
15 Hicü xevitü müme 'uniereca que müranayehüiya, pucunua 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita, carima 'utaniutü.
16 Niutihüximaqueni Quesusitüa pamüpariyusi 'ipitüatü. Mücü Samariya caniquiecametücaitüni.
17 Hicü Quesusi müpaü niutayüni, Tamamata mecate'u'itiya. 'Atanaucatü que meteheuyunixü.
18 Hipatü mecatexuave memüyuvaüriya memucunuaxüanicü para 'aixüa memutiyuanenicü Cacaüyari hepaüsita, 'icü xaüsie quiecame xeicüa punua.
19 Hicü müpaü tinitahüave, Quenanucuquexi quenemie. Yuri pemütiuta'ericü, 'ayumieme peputavicueisitüarie.

Quepaucua tucari maye'aniquecai para Cacaüyari misutüanicü ti'aitatü
(Mateu 24:23-28, 36-41)

20 Mericüsü Pareseusixi menicu'ivaviyacaitüni quepaucua maye'aniquecai tucari para Cacaüyari misutüanicü ti'aitatü. Müpaü tinivarutahüave, Tanieretü xeicüa 'asipücaretimani quepaucua misutüani ti'aitatü Cacaüyari.
21 Pücayüveni müpaü mütayüni, Camü 'ena, camü 'uma. Que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, 'ari xesata canisutüani ti'aitatü.
22 Hicü müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Tucari canaye'amücü quepaucua müpaü xemutiyuaneni, Xüca tüma 'aye'anique Yuri Tevi tucarieya siquere xevitü, peru xepüca'ixeiya mücü tucari.
23 Müpaü mepütexetahüave, Camü 'uma peyeica, camü 'ena. Xepücatayeixüani, xepücavaranuveiya.
24 Merücariya naisarie que mütihecüarivie muyuavi 'umerücatü taserieta ta'utatapaitü, yaxeicüa neta müpaü nepütimasiücüre naisarie netucari 'aye'ayu Yuri Tevi que nemütiteva.
25 Perusü neuyeveca meri vaüca nemüticuinecü, memünesitixani'erienicü hicü miemete teüteri neuyevecata.
26 Que mütiuyü quepaucua Nuhexi 'amuyeicacai, yaxeicüa catiniyümücü quepaucua netucari maye'ani.
27 'Ana mepütecuatüvecai mepü'ietüvecai mepüneneüquecai mepüvatavitütüvacai. 'Ariqueque tucari naye'ani quepaucua Nuhexi canuvasie meutaha. 'Ana ha tiyaca nivaruca'una yunaime meniutihauni.
28 Müpaürita que mütiuyü quepaucua Ruti 'amuyeicacai yapütiyüni. 'Ana mepütecuatüvecai mepü'ietüvecai mepütenanecai mepütetuacai mepuca'esacai mepüquitüvecai.
29 Tucari 'aye'acu quepaucua Ruti meyetüa Surumasie, 'ana tai niucaviye 'asupüre nütü, nivareuyehüani yunaime.
30 Müpaü catiniyümücü mücü tucarisie quepaucua nemasiücütü nemayani, Yuri Tevi que nemütiteva.
31 'Iya tucarisie que mü'ane caxetunisie macaca 'uxipietü, piniteya quita tiyepicacu, mücü 'anacayame pücativayepini. Yaxeicüata que mü'ane yuvaxata meyeica yu'utüma pücanuani.
32 Xequena'erivani Ruti 'üyaya que mu'itüarie.
33 Que mü'ane müyutavicueisitüamücü niyutatümaiyamücü. Que mü'ane müyutatümaiya, mücü niyutavicueisitüamücü yemecü.
34 Yanepütixecühüave, 'iya tücarisie yuhutatü mepücahini xei 'utayarisie. Xevitü nanutivitüquiemücü, xevitü pücu'eiriva.
35 Yuhutatü mepütüxüni 'axeicüa. Xevitü panutivitüquieni xevitü pücu'eiriva.
36 Yuhutatü vaxata mepe'uvani. Xevitü panutivitüquieni, xevitü pücu'eiriva.
37 Müpaü metenicühüaveni, Ti'aitame haque müpaü püreyüni. Müpaü tinivacühüaveni, Haque caxari meca, mana virücüxi mepüyucuxeürieni.

18

Viyura 'isücame vahepaüsita ticuxatatü, que mütiüquitacai

1 Mericüsü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü müpaü tinivaruta'üquitüani quename heuyevese yuheyemecü müyuneneviecacü, cavaüripietü.
2 Müpaü niutayüni, 'Isücame xeime quiecarisie necateitüni. Cacaüyari pücamacarücai 'iya, pücava'eniecai teüteri.
3 Mericüsü 'uca cünaya mumü mana necateitüni mücü quiecarisie. 'Isücamesüa ni'axecaitüni müpaü 'utaitü, Heiserie queneneupitüa münesi'aye'unie yamücatiyurienenicü.

4 Müixa pücayuvaüriyacai 'isücame. Peru 'arique müpaü tiniyücühüavecaitüni, Sepa
nemüca'imacarüca Cacaüyari, sepa nemücava'enie teüteri,
5 'icü 'ucarasi cünaya mumü canetini'uxitüaca. Mecuxi heiserie necanipitüamücü, capa
'uta'axetü nesi'utaxütüanicü.
6 Mericüsü Ti'aitame müpaü niutayüni, Xecani'enieni niuquieya que mutayü mücü
'isücame heiseriemecü yamücatiyurienecai.
7 Cacaüyari masi heiserie cativapitüani müme müvaranuyexei tucaricü tücaricü memiti-
hivie. Que reutevini vaparevietü.
8 Yanepütixecühüave, cuitü heiserie canivapitüamücü. Masicutatü, quepaucua nemu-
nuani Yuri Tevi nehücütütü, yuri mete'eriecame netivataxeiya cuiepa 'acu.

Pareseu tivavavirivame vahepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

9 'Ipaüta tini'üquitacaitüni 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, hipatü yuhesie yuri
memüte'eriecaicü quename heiseriemecü yametecahucai, mevaxani'erietü hipame.
Müme müpaü tinivarutahüave,
10 Teüteri tuquipa meneutiyunixüani meyutanenevienique yuhutatü. Xevitüri Pareseu
pühücütücai, xevitüta tevi cuviyexunusie mieme mütiyetuiriyari pühücütücai.
11 Mericüsü Pareseu mana 'utaqueca nenevieri niyupitüacaitüni müpaü 'utaitü, Ca-
caüyari, pamüpariyusi nemanipitüaca hipame teüteri vahepaü nemüca'anecü ne. Müme
mepütenavaya, heiseriemecü yamepücatecahu, hipame va'üitama mepüvacumaüva, mesü 'icü
tivavamepaü mepü'anene.
12 Ne masi hutacüa nepünehaquiva xexuime semanasie, ne'ivarica naime xei tapari
nepütinetua tuquita mieme, tamamata taparisie mieme.
13 Hicü tivavame yateva 'uvetü pücayuvaüriyacai siquere yuheima meutinierecü. Masi
yutavisie yucusunatü hivericacü müpaü niutayüni, Cacaüyari 'acu, quene'avaüriya 'aixüa
pemünetixeiyacü, 'axa netiyuruvametüme.
14 Müpaü nepütixecühüave, mücü masi yuquie neucayune heiserie hexeiyatü, Pare-
seu pücatixaü. Yunaitü tixaütü metehümetüme memayuyeitüva, tixaü mecatehümetütü
mecanayeitüariecuni, peru que mü'ane tixaü catihücütüme mayuyeitüva, mücü tixaü
tihücütütü canayeitüariemücü.

Quesusi que mütiuyuri türi vahesie 'aixüa memü'itüarienicü
(Mateu 19:13-15; Maricuxi 10:13-16)

15 Mericüsü 'asita türi mecaniva'atüvacaitüni hesüana vahesie mutimenicü.
Teyü'üquitüvamete mevaruxeiyaca menivarutate'acaitüni.
16 Hicü Quesusi yu'aurie nivarutahüave türi müpaü 'utaitü, Xequenivapitüaca türi ne-
hesüa memü'axenicü. Xepücavanenaca. Cacaüyari müya me'aneneme catiniva'aitüvametüni.
17 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, nunusi 'aixüa 'iyaricü que mütiyuvaüriya, que
mü'ane hepaüna mücayuvaüriya Cacaüyari müti'aitüacacü, mücü pücatipitüarieni meixeiyan-
icü müti'aitüacacü.

'Uqui müxicutücai
(Mateu 19:16-30; Maricuxi 10:17-31)

18 Mericüsü te'aitamete xevitü müpaü tinita'ivaviya, Ti'üquitame 'aixüa pemütiuca'iyari,
que netiyurieyu nehesie pütinaque tucari mücaxüve.
19 Quesusi müpaü tinita'eiya, Titayari 'aixüa netiuca'iyarime penetixata. Tevi 'aixüa
mütiuca'iyari 'apüca'uyeica. Cacaüyari yuxevitü 'aixüa pütiuca'iyari püta.
20 'Ecü 'aisica pepümate, xeime 'üyaya pepücacumaüvani ya xeime cünaya,
pepücati'amemivani, pepücatinavayani, xeimesie pepücarahüpani peti'itavatü, 'aquemasi
'avarusi quetinivareuyehüvirieca, que manuyüne.
21 'Iya rehüave, 'Icü naimesie yanepüticamie temaicüyaripai.
22 Quesusi 'u'enaca müpaü tinitahüave, Xei mieme xeicüa peuyevese yapemütiyurieni.
Nai pemürexeiya quetineutua, quetinivarumicua memümamave. Müpaü petiyurieme
muyuavisie vaüca pepeucaqueni. 'Arique quenayaca, nehesie quetineviyani.
23 Hicü mücü niuqui 'u'enieca niyuhiveriecaitüni vaüca mürexeiyacaicü.
24 Hicü Quesusi 'ixeiyatü yuhiveriecame, müpaü niutayüni, Canicuaniveni xicusixi
memaye'axüanicü Cacaüyari mütiva'aitüvametünicü.
25 Sepa mücacuaniveniqueyu cameyu manuyehanicü 'ivipame hüxieyasie, peru siepüre
masi yeme pücuanive xicu maye'anicü Cacaüyari müti'aitüvametünicü.
26 Memü'enanacai müpaü meniutiyuani, Mericüte, xüca müpaü 'aneni, quepai püyüve
mütavicueisitüarienicü.
27 'Iya müpaü tiutayü, Tita teüteri memütetexie, Cacaüyari caniyüveni.

28 Hicü Pecuru müpaü niutayüni, Camü, tame tapini nai tete'ucu'eirieca 'ahesie tepüteviya.
29 Müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane micu'eirie yuqui yu'uquiyarima yü'üya yu'ivama yumarema yütüriyama, yamütiyünicü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu,
30 mücü cuini mieme masi vaüca varexeiyatü canayeimücü hicü, tucari 'umamiesie 'aye'ame, tucari mücaxüve hexeiyatü canayeimücüta.

Tavari Quesusi que mutayü que mütimierieniquecai
(Mateu 20:17-19; Maricuxi 10:32-34)
31 Hicü Tamamata Heimana Yuhutame yateva varevitüca müpaü tinivarutahüave, Neuxei, Querusareme teneta'axüacuni. Naitü que müre'uxa texaxatamete vaxapasie Yuri Tevi hepaüsita, naitü catinaye'amücü.
32 Necaniyetuiyamücü müme memücatateüterima vahesüa, necaninanaimariemücü 'axa netinitahüavariemücü,
33 mecaneni'aüsicamacuni meha'atü. Menesicuvaxüame mecanenimiecuni. Peru hairieca tucarisie necananucuquemücü.
34 Müme 'asimepücatemaicai tita mütixatacai. Niuquieya masi pü'aviesiecai vahesie mieme. 'Asimepücatehetima que müticuxatacai.

Macüpecai que müranutanierixü Quericutanaca
(Mateu 20:29-34; Maricuxi 10:46-52)
35 Mericüsü Quericu quiecarisie 'aye'aximecacu Quesusi, xevitü 'acüpetü mana huye tesita niucateitüni tivautü.
36 Hicü varu'enieca yumüireme teüteri me'anuyecücame nivacu'ivaviyacaitüni que mütiyüniquecai.
37 Müpaü metenitahüave quename Quesusi 'uyüximecai Nasaretitanaca.
38 Hicü macüpe carima niutahiva müpaü 'utaitü, Quesusi 'acu Raviri pemünu'aya, quenenenenimayaca cuerietü.
39 Mexüacate menitatieni cayuvatü müticanicü. 'Iya masi carima niutahiva müpaü 'utaitü, Raviri nu'aya 'acu, quenenenenimayaca cuerietü.
40 Hicü Quesusi mana 'utaqueca nita'aita mahanienicü hesüana. Nuacu 'auriena müpaü tinitahüave,
41 Que matinaque nemümasiyurienicü. Rehüave, Ti'aitame, nepayeniereniqueyu.
42 Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Quenanutanierisü. Yuri pemütiuta'ericü pepanayeve.
43 Yapaucua nanutaniere. Neiveiya 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita. Yunaitü teüteri me'ixeiyaca visi meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita.

19

Quesusi Saqueumatü que memütecuxatacai
1 Hicü heutahaca Quericusie hixüata niuyemiecaitüni.
2 Mericüsü tevi mana niucateitüni Saqueu titevatü. Mücü tevavamete catiniva'aitüvametücaitüni cuviyexunusie mieme, püxicutücai.
3 Nixeiyamücücaitüni Quesusi que müpaicütücai, peru 'esimutevicaicü puyutatexie teüteri memüyumüirecaicü.
4 Vahüxie 'utanausaca nitimaque xapasie mixeiyacü, mana muyeyaniquecaicü.
5 Hicü Quesusi mana 'uyemietü neutiniere. Müpaü tinitahüave, Saqueu, quenacamaqui xeiya. Peuyevese 'aquita nemenuanicü hicü.
6 Cuitü nacamaque, yutemavietü nitanaqui'erieni.
7 Me'ixeiyaca yunaitü meniniuquixiecaitüni hepaüsitana müpaü me'utiyuatü, Cari tevi 'axa mütiyuruvasüa punua.
8 Peru Saqueu mana 'uvetü müpaü tinitahüave Ti'aitame, Neuxei Ti'aitame, nepini hixüata 'arücame nepütivamini memümamave. 'Itaricacü que nemütivacuamanacai hipame, naucamecü nepürapica.
9 Hicü Quesusi müpaü tinicühüaveni, Camü, 'icü quie quiecatari meputavicueisitüarie hicü. Senecatü 'icütari 'Apurahami canixiüyarieyatüni.
10 Yuri Tevi que nemütiteva, necaninuani nemüvacuvaunenicü müme memeuyexürie nemüvatavicueisitüanicü.

Tamamata tumini müvaru'üitüa hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai
11 Mericüsü 'icü me'eniecacu tavari 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani, Querusareme 'aurie meyeicacaicü, mümeta müpaü memütecu'erivacaicü quename cuitü 'isutüaniquecai ti'aitatü Cacaüyari masiücütü 'ayame.

12 Müpaü niutayüni, Tevi ve'eme münu'ayatücai teva caniyemiecaitüni xeime cuieyarisie. Mana cayerieme para yucuiepa ti'aitametütü mayanicü, 'ariqueque ninuaniquecaitüni.
13 Hicü tamamata yu'aurie varutahüaveca yuhesüa miemete te'uximayatamete, tumini nivaru'üitüani xei sienituyari yuxexuime. Müpaü tinivarutahüave, Xequetenetuaca mexi necanuave.
14 Mericüsü hesüana miemete quiecatari meni'uxive'eriecaitüni. Niucamete meni-varenü'ani 'utümana müpaü me'utiyuatü, Tame tepüca'inaqui'erie 'icü mütati'aitüacacü.
15 Mericüsü 'anucayerieca 'ayeneca ti'aitametütü, tiniuta'aita hesüana memütahüavarienicü te'uximayatamete tumini müvaru'üitüa yamüretimanicü que memüte'uyuri yuxexuitü metetuatü.
16 Mericüsü mexüacame caninuani müpaü 'utaitü, Cusiyari, 'atuminicü xei sienituyaricü tamamata sienituyari nepana'ivaxü.
17 Müpaü tinitahüave, 'Aixüa puyü, ti'uximayatame 'aixüa pemütiuca'iyari pecanihücütüni. 'Esipaümemecü yapetihüritüarieca yapeticamietü pepatüa. Camü, heiserie nemanipitüaca, tamamata quiecariyari petiva'aitüvame pemayanicü.
18 Hicü xevitü ninuani müpaü 'utaitü, Cusiyari, 'atuminicü xei sienituyaricü, 'auxüme sienituyari nepana'ivaxü.
19 Müpaü tinitahüave 'iyata, Mericüte, 'ecü pepühüritüarie 'auxüme quiecariyari petiva'aitüvame pemayanicü.
20 Hicüta xevitü ninuani müpaü 'utaitü, Cusiyari camü 'atumini xei sienituyari. Nepiti'avietaxü paniyucü 'eimeme,
21 nemasimacatü pema'a'eriyacü 'ecü, pemenu'üvecü tita pemücatiucaye, pemica'isanacü tita pemücatiuca'e.
22 Müpaü tinita'eiya, 'Ahesie pepürahüpa 'acümana que pemutayü, ti'uximayatame 'aixüa pemücatiuca'iyari pemühücücü. 'Ecüsü müpaü pepütimaicai nemane'eriyacü, nemenu'üvecü tita nemücatiucaye, ne'ica'isanatü tita nemücatiuca'e.
23 Titayari siquere netumini pecatiyetua tumini hüvemesüa, para nenuame nemüvaye'ünicü yapaümeme 'ana'ivame.
24 Hicü müpaü tinivarutahüave yutupirisixima, Mücü tuminieya xequenenavairi, xequene'üitüa 'iya tamamata sienituyari mexeiya.
25 Müpaü metenitahüave, Ti'aitame, tamamata canexeiyaniri.
26 Müpaü nepütixecühüave, yunaitü tixaütü memütehexeiya mepütemiquieni, peru que mü'ane tixaü mücarexeiya, sepa que mütitita mürexeiya pütinavaiyarieni.
27 Müme meta memünesi'aye'uniecai memücanesinaqui'eriecai netiva'aitüvame nemayanicü, 'uva xequenivarahapaca, nehüxie xequenivarucuya.

Querusaremesie que müreutaha
(Mateu 21:1-11; Maricuxi 11:1-11; Vani 12:12-19)

28 Mericüsü müpaü 'utayüca neyani Querusareme heutiyuneque.
29 Hicü Vetüpaque Vetaniya quiecaritesie heta'aximetü, Huriva Macu'u müracutevasie yemuri hetüa nuaca, yuhutame nivarutanü'ani teyü'üquitüvamete
30 müpaü haitü, Quiecari 'anutaüye mucumasie xequenehu. Mana xeheutahaxüame xepeitaxeiya puxu nunusi hacuviecame, tevi müca'anutiyerüve cuxi hesiena. Xehecuxüname xequenahani.
31 Xevitü xüca müpaü tixe'utahüave, Titayari xete'ecuxüna, müpaü xepüte'itahüave, Ti'aitame peiyehüva.
32 Hicü memutanü'arie menecüne. Meneitaxeiya que mütivarutahüavixü.
33 Puxu nunusi mecuxünacacu, cusiyarimama müpaü metenivarutahüave, Titayari xete'ecuxüna puxu nunusi.
34 Müme müpaü metenivarutahüave, Ti'aitame peiyehüva.
35 Hicü Quesusisüa meneihana. Yü'ücarite me'enutitüaca puxu nunusisie menenutiyeni Quesusi.
36 Hicü 'uyemiecacu yü'ücarite meni'itüaximecaitüni huyeta.
37 Hicü Huriva Macu'u yemuriyaritüa viyeta me'ucahutü, yunaitü teyü'üquitüvamete meyumüiretü meyutemamavietü menisutüani carima 'aixüa me'utiyuatü Cacaüyari hepaüsita, nai que memüte'uxei türücaüyemecü que mütiuyü hepaüsita
38 müpaü me'utiyuatü, 'Aixüa queticühüavarüvani que mü'ane ti'aitametütü 'umamie, que mü'ane Tati'aitüvamesüa miemetütü 'umamie. Taheima 'aixüa mequeteyuxeiyani, vapaitü visi meque'utiyuaneni.
39 Hicü Pareseusixi hipatü memu'uvacai teüteri vasata müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, 'ahesüa miemete quenivarutati'a teyü'üquitüvamete.

40 Müpaü tinivarutahüave, Yanepütixehahüave, 'ime xüca cayuvatü me'umacaque, tetexi püta mepütihivaqueyu.
41 Mericüsü 'aura 'umietü 'ixeiyaca quiecari, niutasuani he'erivatü,
42 müpaü 'utaitü, 'Ecütütü siquere 'icü tucarisie xüca tüma peheitimanique tita müreuyevese para 'aixüa pemütixeiyariecacü. Masi niuti'aviesieni hicü 'ahüxicü pemüca'ixeiyacü.
43 Tucari canaye'amücü, 'ana müme memümasi'aye'unie cuya tesariyayari meniti'uitüacuni 'a'aurie, 'ana 'a'aurie meniti'uicuni, para teüteri memücavayecünecü.
44 Mecamanatihüacuni cuiepa 'ecü, 'ateüterimata 'ahesüa memüyetei mepatixüriyani cuiepa. 'Ahesie tete xevitü pücacu'eiriva yuheima 'atetü. Müpaü catiniyümücü 'ecü pemüca'imaicaicü tucari quepaucua Cacaüyari müyuvaüriyacai 'ahesie mieme.

Que müti'iti tuqui 'amüpa
(Mateu 21:12-17; Maricuxi 11:15-19; Vani 2:13-22)

45 Hicü tuqui 'amüpa curaruyarita heutahaca nisutüani varanuyeveveiyatü tetuayamete
46 müpaü tivacühüavetü, 'Ipaü püre'uxa, Nequi nenevieri caniquiyaritüni. Xeme püta terü xecanayeitüani haque tenavayamete memeyu'avieta.
47 Mericüsü tucaricü tini'üquitacaitüni tuqui curaruyarita. Mara'acate memühüritüariecai, müme meta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, teüteri va'uquiyarima yunaitü menicuvautüvecaitüni me'imienique.
48 Peru müme mecaniyutatexieni müpaü meteyurienique, yunaitü teüteri memi'eniecaicü me'ihive'erietü niuquieya.

20

Quesusi heiserie que mürexeiyacai
(Mateu 21:23-27; Maricuxi 11:27-33)

1 Mericüsü heiva teüteri tiniva'üquitüacaitüni tuqui 'amüpa curaruyarita 'ayevetü, niuqui 'aixüa manuyüne vacuxaxatüvatü. Hicü mara'acate memühüritüariecai mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü 'uquiravesixi vahamatü meniu'axüani.
2 Müpaü metenitahüave, Quetatineutahecüatüa haque memieme heiserie pemexeiya 'ipaü pemütiyurienecü. Que mü'ane 'icü heiserie masipitüa 'iya pemütiyurienecü.
3 Müpaü tinivarutahüave, Mericüte neta xei niuquiyari nepüxeta'ivaviya. Yaxequeneteneutahüavi ne.
4 Vani quepaucua müti'üyanecai, taheima mieme yatipitüariecai, teüteri xeicüa yamepüte'ipitüa nusu.
5 Mümeri müpaü meteniyücühüavecaitüni, Xüca tame müpaü te'utiyuani quename taheima mieme pitüariecai mücü müpaü canitayümücü, Mericüte, titayari yuri xecate'ita'eriri.
6 Masi xüca müpaü te'utiyuani quename teüteri me'ipitüacai, yunaitü teüteri tetecü mepütasitituaxa, yuri memüte'eriecü quename Vani tixaxatame hücütücai Cacaüyarisüa mieme.
7 Hicü müpaü metenita'eiya quename 'asimecatemaicai haque mepitüariecai.
8 Quesusita müpaü tinivaruta'eiya, Mericüte neta 'asinepücatixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya 'iya nemütiyurienecü.

Te'üviyamete 'axa teyuruvamete
(Mateu 21:33-44; Maricuxi 12:1-11)

9 Mericüsü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü nisutüani tiva'üquitüatü teüteri müpaü 'utaitü, Tevi haraveri putavevi. Te'üviyamete nivaruhüritüani vacuetatüatü. Tevapai caneyani müixa.
10 Hicü tucari canaye'ani maticuacuaxesie. Ti'uximayatame niutanü'ani te'üviyamete vahesüa memiyetuirienicü haraverita mieme yapaümeme cusiyarisie mieme. Peru te'üviyamete me'icuvaxüaca yacü xeicüa maveme meneinü'ani.
11 Hicü tavari ti'uximayatame niutanü'ani. Müme me'icuvaxüaca 'iyata, me'inanaimaca, meneinü'ani yacü xeicüa maveme.
12 Tavari hairieca xeime niutanü'ani. Meheicuvitexüaca menenuyehüani.
13 Hicü haraveri cusiyari müpaü niutayüni, Queri netiyurieni. Nenive nepanunü'ani neminaqui'erie. Tietü meteheiyehüviriecuni.
14 Hicü te'üviyamete me'ixeiyaca, niuqui meniutixüatüatücüne müpaü me'utiyuatü, Camüsü, 'icüsie catininaquimücü cusiyari pinieya. Tepimieni tahesie püta mütinaquenicü pinieya.
15 Hicü haraveri vari meneicahüani, menimieni. Mericüte, que vayurieni haraveri cusiyari.

16 Caninuamücü, nivatixütüamücü müme te'üviyamete. Hipame püta nivahüritüamücü yuharaveri. Müme memü'enanacai müpaü meniutiyuane, Xüca müpaü catiuyünique tüma.
17 'Iya vaxeiyatü müpaü niutayüni, Mericüte, xüca müpaü catiyüni, titayari 'ipaü raine 'utüarica 'aumü,
Mücü tete memutixani'erie qui vevivamete,
Mücü 'isiquina titutuicame nayani.
18 Yunaitü mücü tetesie memacaxürieni mepütimurixüani. Que mü'anesie mücaveni, pitaviviexüani.

Cuviyexunu tuminieya
(Mateu 21:45-46; 22:15-22; Maricuxi 12:12-17)

19 Mericüsü 'anatütü müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai mara'acate memühüritüariecai yunaitü metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyacü, peru menivamacarücaitüni teüteri müpaü metemaitü, müme müvaxatacaicü mücü 'üxasi hepaüsita ti'üquitatü.
20 Hicü me'itihupienique menivarutanü'ani 'avie nenieremete teüteri heiseriemecü yamemütecahu vahepaü memüyüacai yacü xeicüa. Me'iviyame niuquieyacü meniyetuaniquecaitüni, cuvexunaruri mita'ivaviyacü 'isücametütü.
21 Hicü menicu'ivaviyacaitüni müpaü me'utiyuatü, Ti'üquitame, tame tepütemate 'ecü heiseriemecü pemüticuxatacü, heiseriemecü pemüti'üquitacü. Yücü pepücativaxeiya teüteri, masi Cacaüyari huyeya hepaüsita pepüti'üquita que mütivaiyacü.
22 Tamüsü, titauniva temütetatuanicü Sesaxi cuviyexunuyasüa mieme, pücatauniva nusu.
23 Timaitü que memüte'i'irüviyacai, müpaü tinivarutahüave, Titayari xenete'inüatatüve.
24 Tuminiyari xequeneneuxeisitüa. Quepai ramu'u püra'uxa, quepai püra'utüarica. Müme müpaü metenitahüave, Sesaxi mu'uya canihücütüni, 'utüaricaya meta.
25 Müpaü tinivarutahüave, Mericüte tita Sesaxisüa mütimieme, Sesaxi xequetenapinirieca, tita Cacauyarisüa mütimieme, Cacaüyari xequetenapinirieca.
26 Mepüyutatexi niuquieyasie me'iviyacutü teüteri vahüxie. Mehüxiyatü müya mütivarutahüavixücü cayuvatü meniumacaitüni.

Que memüte'ita'ivaviyaxü, müquite que memüte'anucu'uni hepaüsita
(Mateu 22:23-33; Maricuxi 12:18-27)

27 Mericüsü Saruseusixi hipatü meniu'axüani müpaü memutiyuanecai quename müquite meca'anucu'uni. Hicü müme menita'ivaviya,
28 müpaü me'utiyuatü, Ti'üquitame, Muisexi müpaü catiniu'utüani tahesie mieme, tevi xüca masicaya 'umüni neüquetü, xüca türi cavarexeiyani, mücü tevi mutaya canitivitümücü yucue, türi nivativevimücü yumasica nivemama.
29 Mericüsü 'atahutatü 'amenititecaitüni 'ivamarixi. Vamasica 'itivitüca 'uca niumüni, türi cavaruhayevaca.
30 Mutaya yaxeicüa tiniuyurieni, tiumü türi cavaruhayevaca.
31 'Iyata mutaya hairieca nitivitüni niumüni. Yaxeicüa 'atahutatü yunaitü türi mecavaruhayevaca meniucuini.
32 'Imatüriecata niumüni 'uca.
33 Mericüte, quepaucua xeniu memanucu'uni, 'atahutatü memitivitü, quepai ra'üya pürayani.
34 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Hicü miemete teüteri mepünenеüque mepüviquie.
35 Müme vahesie mütinaque mücü cuie mühecuasie memaye'axüanicü, vahesie mütinaque memanucu'unicü müquite vasata, müme mepücaneneüqueni mepücaviquieca.
36 Mücü meta, 'ana mepücayüvaveni tavari memücuinicü, Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete vahepaü me'anenetü. Masi Cacaüyari nivemama mecanihümetüni, müme memanucu'uni.
37 Müquite que memüte'anucu'uni, müpaüta Muisexi tiniu'üquita, yuxapasie haque tupiriya mexata. Müpaü cananuyüneni, 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu vacacaüyari canihücütüni Ti'aitametütü.
38 'Ayumieme müquite pücavaxata quename vacacaüyari haitü. Memayeneniere püta vacacaüyari caniyuxatani, sepa memucui. Yunaitü mepayeneniere que mütivaxeiya.
39 Hicü müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai hipatü müpaü metenicühüaveni, Ti'üquitame, 'aixüa pepaine.
40 Tavari mepücayuvaüriyacai memita'ivaviyacü.

Cürisitu quepai püraxiüyari, que mütivaruta'ivaviyaxü
(Mateu 22:41-46; Maricuxi 12:35-37)

41 Hicü müpaü tinivarutahüave Quesusi, Titayari müpaü mete'utiyuane quename Cürisitu Raviri xiüyarieya hücü.
42 Mücü Raviritütü cuicari xapayarisie müpaü paine,
Ti'aitame müpaü tinitahüave que mü'ane müneti'aitüa,
Neserieta quenacani.
43 'Ahetüapai mexi nevarahapani müme memümasi'aca'unie.
44 Hicümü Raviritütü Neti'aitüvame tinitaterüva. Mericüte, xüca Cürisitu tita'aitüani Raviri, que timasiücü quename xiüyarieya.

Quesusi que mütivaxanetacai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai
(Mateu 23:1-36; Maricuxi 12:38-40; Rucaxi 11:37-54)

45 Mericüsü yunaitü teüteri me'i'eniecacu müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete,
46 Xequeneyucuerivayurieca müme 'inüaricü memüte'üquitamete vahepaüsita, müme müvanaque 'etütüme me'anacatütü memeu'uvanicü, müme memeunaqui'a vaürisica memüpitüarienicü quiecari hixüapa, teüteri vahüxie memüyeyaxecü tuquita, quiecame 'aurie memayaxecü 'ixüararipa, müme vahepaüsita.
47 Müme viyurasixi vapini mepütevarutixütüiri, 'emeteheutevitü neneviericü para mücamasiücünicü que memüteyurie. Müme vahesie masi yemecü tinahüivani.

21

Viyura tumini que müti'atüiri Cacaüyari
(Maricuxi 12:41-44)

1 Mericüsü heutaniereca nivaruxeiya xicusixi yu'imiquieri meheucaxürüvame tumini cacuniyarisie tuquita.
2 Hicü 'uca tiuxei cünaya mumü tuminicü mümavecai mana heicaxürüvame huta senitavuyari.
3 Müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'icü viyura tuminicü mavetü cacunisie neicaxürieni vaücava, müme yunaitü 'esiva xeicüa meneicaxürieni.
4 Müme yunaitü yuhayevame meneucaxürieni Cacaüyarisie mieme 'imiquieri. 'Icü 'uca yuhaveri mieme püta neucaxürieni cümana mütiyumicuacai naime.

Quesusi que mutayü, tuqui 'amüpa que mütica'unarieniquecai 'arique
(Mateu 24:1-2; Maricuxi 13:1-2)

5 Mericüsü hipatü tuqui 'amüpa hepaüsita metenicuxatacaitüni, que mütiquemaritüariecai tete visi 'anenemecü mavari visi 'anenemecü. Müpaü niutayüni Quesusi,
6 Xepixeiya 'icü. Tucari canaye'amücü quepaucua tete pücacu'eiriva yuheima 'atetü. Naitü püca'unarieni.

'Inüarite que mütimasiücüni taparirümecacu
(Mateu 24:3-28; Maricuxi 13:3-23)

7 Müme müpaü metenita'ivaviya, Ti'üquitame, quepaucua müpaü pütiyüni que pemaine. Tita ti'inüaritüni quepaucua maye'aximeni.
8 Hicü müpaü niutayüni, Xequeneyucuerivayurieca capa xeheuyexüriyanicü. Yumüiretü mecani'axüacuni, quename nehesüa memiemete me'utiyuatü, Ne necanihücütüni me'utiyuatü, Tucari canaye'aniri me'utiyuatü. Va'utüma xepücahecücani.
9 Quepaucua cuyaxi xemüva'enieni meyucuitüveme, quepaucua xemütetamarieni memanucu'uiximecü cuyacü, xepüca'atixürüveni maricacü. Neuyeveca müpaü mütiyünicü meri, peru 'acuxi cuitü pücatapare.
10 'Ana müpaü tinivarutahüave, Nuivarite mecaniyeha'acuni mevacuicutü hipame nuivarite. Xexuime cuieyarisie quiecatari mepüyeha'ani hipame cuieyarisie miemete mevacuicutü.
11 Cuie carima canitayuamücü, xexuime quiecariyarisie haca canitavemücü vaüca cuiniyata. 'Inüari mamarivaveme muyuavisie mexeiyatü, mecanimariusiecacuni.
12 Yacatiyüvecacu cuxi, mepüxetiviya xeme, mepüxe'anuyeveiya. Mepüxeyetuani tuquiteta, casariyanata xemanutaxüriyanicü. Xepanuhapaniexüani te'aitamete vahüxie 'isücate vahüxie nehesüa xemümiemetecü.
13 Müpaü xe'itüarieme xecaniyüvavecuni xemütehecüatanicü.
14 'Ayumieme yu'iyari xequeneseiriyani, xetiviyarieme xepücayu'iyaritüaca que xemutiyuaneni.
15 Ne püta temaivavemete necanixe'ayeitüamücü, xemütiniunicü. 'Ayumieme yunaitü memüxe'aye'unie mecaniyutatexicuni mexe'a'ivacutü mexeniuquimacutü.
16 'Asita xe'uquiyarima xe'ivama xemarema xehamicuma mecanixeyetuacuni. Hipame xeme mepüxecuini.

17 Yunaitü mecanixe'uxive'eriecacuni nehesüa xemümiemetecü.
18 Peru ni xei cüpayari pücaheuyeveni xemu'usie mieme.
19 Xete'uca'enivatü tucari xecaniyupitüacacuni.
20 Quepaucua xemüvaxeiya cuyaxi Querusareme 'aurie meyucuxeürieximecacu, 'ana müpaü xecatenimaicacuni maye'aximecü quepaucua 'acumavetü mayani.
21 'Ana müme Cureya cuieyarisie meme'uvani meque'uyuta'unaxüani hürisie. Müme quiecarisie memütiteni mequevayecüni. Müme yeuta meme'uvani mepücaheutahaxüani quiecarisie.
22 Mücü tucarisie heiseriemecü mepüte'apiniyarieni quiecatari, 'ana catinaye'amücü naitü que müre'uxa.
23 Xüa 'ui müme memuhuca müme memütesisitüani mücü tucarisie. 'Uximatüarica canitavemücü cuiepa, haxüa canitixuaverimücüta 'icü teüteri vahepaüsita.
24 'Ixiparacü menitacui'ivacuni, yunaime nuivarite vahesüa mecananuhapaniecuni vaüriyarica. Nuivarite memücatateüterima mepütetürücariya Querusaremesie mexi vatucari cataparive.

Yuri Tevi que mütinuani
(Mateu 24:29-35, 42-44; Maricuxi 13:24-37)

25 'Inüarite pütixuavere tausie mesasie xuravesixi vahesie. Cuiepa meta nuivarite mepü'iyarixitüarieca meyuhiverietü, 'asimecatemaitü que memüteyurieni, haramara hamevari que mütiuyuane, müpaü meteyumaitü.
26 Maricacü teüteri mepü'amüxüani mehe'erivatü cuiepa memütama que memü'itüarieni. Taheima miemete türücavimete mepütayuitüarienita.
27 'Ana Yuri Tevi que nemütiteva mecanenixeiyacuni haisata ne'acamieme netürücaüyetü cui nexavatütü.
28 Yatisutüarieximecacu xequeneutinenieren i 'aixüa xequeteneyumaica. 'Ana paye'aximeni quepaucua xemütixünarieni.
29 Hicü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü, Xequeneu'ixüari pini ya naime cüyexi.
30 Quepaucua mütixavata, xe'i'ixüarietü yücümana xepütemaica tasüari 'auracacutüca.
31 Xemeta yaxeicüa, quepaucua xemixeiya 'ipaü yüaneme, xequetenemaica maye'aximecü Cacaüyari misutüanicü ti'aitatü.
32 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hicü miemete mepücatixüni mexi ca'aye'ave naitü.
33 Muyuavi cuie naitü canitixümücü, peru neniuqui pücaxüni.
34 Xequeneyü'üviyani capa xe'iyari 'u'itutuperecü xecu'ixüaratüvecacu xetarüvecacu cuiepa mieme tucaricü xeyu'iyaritüacacu. Xüca müpaü xeteyuriecaque, 'iya tucari yapaucua püxe'axe
35 viniyaripaü. Mücü tucarisie menita'axiyariecuni yunaitü cuiepa memütama naisarie.
36 Xequenayenenieren i 'aixüa, yuheyemecü xeyunenevietü para xemüyüvavenicü, Yuri Tevi hüxie xemaye'axüanicü xetavicueme 'uximatüaricasata 'umüramie.
37 Mericüsü tucaricü tuqui 'amüpa curaruyarita niuyeicacaitüni ti'üquitatü. Tücaricü vayeyeicatü Huriva Macu'u yemuriyarisie nehupucaitüni.
38 Yunaitü teüteri yuimuana meni'axecaitüni hesüana me'i'enienique tuquipa.

22

Que memüte'imieniquecai Quesusi
(Mateu 26:1-5, 14-16; Maricuxi 14:1-2, 10-11; Vani 11:45-53)

1 Mericüsü 'ixüarari canahurare quepaucua pa mücacuxanariyarie memücuacai mehe'erivatü Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima.
2 Hicü mara'acate memühüritüariecai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai metenicuvautüvecaitüni que memüte'imieniquecai memüvamacarücaicü teüteri.
3 Hicü Cauyumarie niviya Cura 'Isicariutitanaca. Mücü Tamamata Heimana Yuhutame canixevitütücaitüni.
4 Heyaca mara'acate memühüritüariecai vahesüa vacuyaxima vahesüa, metenicuxatacaitüni que mütivayetuirieniquecai.
5 Müme meniyutemamaviecaitüni. Mepuyu'enie müpaü me'utiyuatü quename tumini me'i'üitüaniquecai.
6 Mücü 'iyarieya ya'anecacu tinicuvaunecaitüni quepaucua 'aixüa müyüniquecai müvayetuirienicü teüteri 'ameca'u'uvacacu.

Ti'aitame 'Icuaiya que mütiu'aisie 'inüariyari
(Mateu 26:17-29; Maricuxi 14:12-25; Vani 13:21-30; 1 Curinitutari 11:23-26)

7 Mericüsü Pa Mücacuxanariyari tucariyari naye'ani. 'Ana peuyevecai memüvacuinicü muxasi türixi 'ixüararicü.
8 Hicü Quesusi nivarutanü'ani Pecuru Vanimame müpaü haitü, Xequenehu 'aixüa xequeneyuri 'ixüarari 'icuaiyari, temütecuanicü.
9 Müme müpaü metenitahüave, Haque masihenaque 'aixüa temeiyurienicü.
10 Müpaü tinivarutahüave, Camüsü xeheutahaxüaximecacu quiecarisie 'uqui nixe'anucunaquimücü ye'ü 'ahanatü hecuhanüca. Mücü xequenanuveiya quita haque meuhani.
11 Müpaü xepüteheitahüave muva quiecame, Ti'üquitame müpaü pümarahüave, Hipatüte haqueva qui müme nemütiva'üquitüa nehamatü 'ixüarari 'icuaiyari temücuanicü.
12 Mücü qui taüta xeheutivitüme canixexeisitüamücü hipame qui 'amüyeva naitü 'ureyepicame. Muva 'aixüa xequeteneyuri.
13 Hicü menecüne, meneitaxeiya que mütivarutahüavixü. Muva 'ixüarari 'icuaiyari 'aixüa meniuyurieni para meme'erivanicü Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima.
14 Hicü 'aye'acu mexa 'aurie nayerüni, nü'arisixi yunaitü.
15 Hicü müpaü tinivarutahüave, Cuini mieme nepihive'eriecai xehamatü 'icü 'ixüarari 'icuaiyari nemücuanicü necaticuinivetü cuxi.
16 Yanepütixecühüave, tavari 'icü nepücacuani mexi ca'aye'ave tita 'ixüarari müti'inüariyari Cacaüyari ti'aitametücacu.
17 Hicü tecüxi 'anuhanaca pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari müpaü niutayüni, Xequenanuhani 'icü, yuxexuitü xequenanuti'inütaxüa.
18 Yanepütixecühüave, ni hicü ni 'uxa'atüni varie tavari nepüca'enu'ieni caxie hayari mexi ca'aye'ave Cacaüyari misutüanicü ti'aitatü.
19 Hicü pa 'anu'üca pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari 'ititaraca nivarumini müpaü 'utaitü, 'Icü caninevaiyaritüni xehesie mieme müyetuiyani. 'Ipaü xequeteneyurieca xemünesi'a'erivanicü.
20 Yaxeicüa tiniuyurieni tecüxi hepaüsita mete'ucuacu müpaü 'utaitü, 'Icü tecüxita mieme türatu hecuame canihücütüni nexuriyacü, müseiriyarieni xehesie mieme que mütitayeuriyani.
21 Perusü que mü'ane münesiyetuani 'ena paca, mamaya mexasie pama haque nemaca.
22 Yuri Tevi que nemütiteva, necaniyemieni nemümierienicü, que müti'aisie yamütiyünicü, perusü xüa 'ui que mü'ane münesiyetuani.
23 Müme menisutüani niuqui mexüatüatü que mü'ane müme müxatacai quename müya tiyurieniquecai 'utaitü.

Ti'uximayatü hipame vahesie mieme, ve'eme que mürayani

24 'Anata müme me'ütesatü menayu'iva que mü'ane müme masi müve'emetücai.
25 'Iya müpaü tinivarutahüave, Nuivarite teva'aitüvamete meteniva'uxitüaca mete'aitatü, müme heiserie memexeiya vahepaüsita quename 'aixüa meteyuruvamete meteniyuterüvani.
26 Xeme püta müpaü xepücayüaca. Masi que mü'ane xeme müve'eme, mücü que mü'ane masi mühecuapaü queyüaneni. Que mü'ane mütixe'aitüa, mücü que mü'ane xehesie mieme müti'uximayapaü queyüaneni.
27 Que xetecu'eriva, que mü'ane masi püve'eme, que mü'ane quiecametütü müticua'a, que mü'ane miparevie timicuatü, mücü nusu püve'eme. Xüari quiecame masi püve'eme. Perusü ne xesata nepuyeica xehesie mieme neti'uximayatü püta.
28 Xeme nehesie xecateniviyacaitüni xecatehayevatü ne'inüasienecacu.
29 Ne'uquiyari que münetiucaye ti'aitame nemayanicü, neta yaxeicüa te'aitamete necanixecayasamücü.
30 Nehamatü xecatenicuaicuni xeteni'iecuni mexa 'aurie ne'acaime neti'aitametücacu. 'Isücate xecanacünicuni, 'uvenisie xe'ayaxeme xecateniva'aitüacacuni teüteri tamamata heimana yuhutame nuivarite 'Ixaherisie memüyecü.

Quesusi que mutayü, Pecuru que mütiyucu'imavaniquecai, quename ca'imaicai 'utaitü (Mateu 26:31-35; Maricuxi 14:27-31; Vani 13:36-38)

31 Neuxei Simuni, yumarima 'aixüa. Cauyumarie püxevaucai, püxeta'inüata, püxeticase türicupaü.
32 Ne masi nepünetanenevie 'ahesie mieme pemücatihayevacü yuri peti'erietü. 'Ecüta quepaucua pemütihayeva peheuyevausetü quenivatuicani 'a'ivama.
33 Mücü müpaü tinitahüave, Ti'aitame, nepünevaüriya 'ahesie nemütiviyanicü sepa nemanutahüiyani sepa nemumierieni.
34 Rehüave, Pecuru 'acu, müpaü nepümaticühüave, vacana catahivavecacu cuxi hicü, 'ecü haicacüa pecani'acu'imavamücü, quename pecanesimate pe'utaitü.

Que mutayü 'aye'aximecacu

35 Hicü müpaü tinivarutahüave, Quepaucua nemüxeheutanü'axüa cüsiuri xerai cacai xecate'upicame, tixaü xeteheuyehüacai 'acu. Müme Tixaüsü meniutiyuani.
36 Müpaü tinivarutahüave, Hicüsü püta müpaü pücatiyüni. Que mü'ane cüsiuri mexeiya queheihurieni, xerai meta yaxeicüa. Que mü'ane mücaheixeiya cuya cusiraya yü'ücari que'utuani que'inaneni.
37 Yanepütixecühüave, peuyevese nehesie maye'atüarienicü müpaü que müre'uxa, 'Inüari niuquiyari sanamete vahepaü niu'itüarieni que müranuyüne. Naitü nehepaüsita que müre'uxa canaye'atüarieximeni.
38 Hicü müme müpaü meniutiyuani, Ti'aitame, neuxei cusirate 'uva hutatü. 'Ariri, tinivacühüaveni.

Quesusi que mütiyutanenevie Quetisemanisie
(Mateu 26:36-46; Maricuxi 14:32-42)

39 Mericüsü vayeyaca neyani haque me'axecai Huriva Macu'u yemuriyarisie. Teyü'üquitüvamete meniveiyacaitüni.
40 Hicü muva heta'aca müpaü tinivarutahüave, Xequeneyunenevieca, capa xe'uta'isiparienicü.
41 Hicü yuxaüta yerümütü yateva niuyani memanucateisie tete que mürehüiva yacütütü. 'Utitunumaqueca niyutanenevieni
42 müpaü 'utaitü, Ne'uquiyari, xüca pe'avaüriyani, 'icü tecüxi quenanuhani cuerietü yanemüca'itüarienicü. Masi que münetinaque ne pücatixaü, que matinaque 'ecü püta yaquetiuyüni.
43 Hicü niuqui tuayame masiücütü nayuyeitüani taheima mieme 'itürücariyatü, nixeiya.
44 Hicü cui yüanetü hivericacü, masi cuini mieme yutatuatü niyuneneviecaitüni. Cuaxiyaya xuriya suniriyaripaü cani'anenecaitüni cuiepa caxürüvetü.
45 Mericüsü yutanenevieca 'anucuqueca teyü'üquitüvamete vahesüa nuaca mana nivarutaxeiya mecusume hivericacü.
46 Müpaü tinivarutahüave, Titayari xetecusu. Xequenanucu'uti xequeneyunenevieca capa xe'uta'isiparienicü.

Quesusi que mütiuviyarie
(Mateu 26:47-56; Maricuxi 14:43-50; Vani 18:2-11)

47 Mericüsü 'utaniucacacu cuxi yumüiretü teüteri meniu'axüani. Xevitü nivaravitücücaitüni Tamamata Heimana Yuhutame vahesie miemetütü Cura titevatü. Quesusi 'aurie niutaqueni 'i'isenique.
48 Peru Quesusi müpaü tinitahüave, Cura, penesi'iseme penetiyetuani Yuri Tevi que nemütiteva.
49 Teüterimama metemarietü que mütiyüniquecai müpaü meniutiyuani, Ti'aitame, tacusiracü tetetacuini.
50 Xevitü müme nicuva tevi mara'acame mühüritüariecaisüa mieme müti'uximayatametücai. Nacaya naviteni serietana mieme.
51 Peru Quesusi müpaü niutayüni, 'Ari xequeteneuhayeva. 'Imayüaca nacaya nenayehüani.
52 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave mara'acate memühüritüariecai cuyaxi tuquipa miemete 'uquiravesixi memeyecü me'iviyaque, Cari xepeyecü cusirate cüyexi xe'u'ütü xenesiviyaque, tinavayamepaü que mütiviviyarüva.
53 Tucaricü xehesüa ne'uyeicacacu tuquipa xepücanesi'umayüa. Peru 'icü xetucari canihücütüni yamütiyünicü, Yüvicame heiserie pexeiya hicü.

Pecuru que mütiyucu'imavacai, Nepüca'imate Quesusi 'utaitü
(Mateu 26:57-58, 69-75; Maricuxi 14:53-54, 66-72; Vani 18:12-18, 25-27)

54 Mericüsü me'iviyaca meneivitüni. Mara'acame mühüritüariecai quita meni'atüani. Pecuru yateva niveiyacaitüni.
55 Tacua hixüapa me'utinaicu me'utiyaxecu Pecuruta niutayerüni va'aurie.
56 Hicü xevitü 'üimari mana müti'uximayacai 'ixeiyaca hecüaripa 'ucaime 'ixeiyatü müpaü niutayüni, Cari 'icüta hamatüana niuyeicacaitüni.
57 Mücü niyucu'imavacaitüni müpaü 'utaitü, 'Uca 'acu, nepüca'imate.
58 Yareutevitüta xevitü 'ixeiyaca müpaü tiutayü, 'Ecüsü xevitü müme pecanihücütüni. Pecuru müpaü tiutayü, Que cüxipa ne nepücahücü.
59 Hicü xei hurayari 'aye'acu yacütüniquetü xevitüta heiseriemecü müpaü niutayüni, Masi 'icü hamatüana niuyeicacaitüni, pücarereyatanaca.

60 Pecuru raine, Quetütüri, ne 'asinepücatimate que pemaine. Yapaucua haniucacacu cuxi vacana niutahiva.
61 Ti'aitame ta'aurie 'aveca neutaniere Pecuru xeiyatü. Hicü Pecuru Ti'aitame niuquieya na'erivacaitüni que mütitahüavixü, Vacana catahivavecacu cuxi hicü, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani quename pecanesimate pe'utaitü.
62 Vayeyaca niutasuani cui yuhiverietü.

Quesusi que mütinanaimariecai que müticuveivacai
(Mateu 26:67-68; Maricuxi 14:65)

63 Hicü 'uquisi Quesusi memü'üviyacai meninanaimacaitüni. Menicuvayacaitüni.
64 Meheitinaca menicu'ivaviyacaitüni yame'utiyuatü, Cari Cacaüyarisüa mieme pepütixaxatame. Quetaneutaxatüa, quepaicü masicuvaya.
65 Vaüca masi metenicühüavecaitüni 'axa me'utiyuatü.

Quesusi que mütiutahüavarie 'isücate vahüxie
(Mateu 26:59-66; Maricuxi 14:55-64; Vani 18:19-24)

66 Mericüsü 'ucatarecu teüteri va'uquiyarima meniyucuxeürieni mara'acate memühüritüariecai mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai. Meni'atüani memayuxeüriecaisie.
67 Müpaü metenitahüave, Que mü'ane heiserie mupitüarie xüca pehücütüni 'ecü pecürisitutütü, yaquetatineutahüavi. Müpaü tinivaruta'eiya, Xüca yanetixehahüavenique yuri xepücaneteta'eririeniqueyu.
68 Xüca nexecu'ivaviyanique xepücanesiha'eiyaniqueyu, xepücanesixünaqueyu.
69 Peru hicüri 'uxa'atünita Yuri Tevi que nemütiteva Cacaüyari mütürücaüye serieta nepacani.
70 Yunaitü müpaü metenicühüaveni, 'A, 'ecü xeniu Cacaüyari petinu'aya. Tivarahüave, Xeme müpaü xeputiyua, ne nepühücü.
71 Müpaü meniutiyuani, Que cuxi tetevareuyehüva tehecüatamete. Tamesietü tepi'eni tetana mieme.

23

Quesusi que mütiutahüavarie Piratu hüxie
(Mateu 27:1-2, 11-14; Maricuxi 15:1-5; Vani 18:28-38)

1 Hicü yunaitü mepanucu'ui meneihana müta'ivaviyarienicü Piratusüa.
2 'Ana menisutüani me'ixanetatü müpaü me'utiyuatü, Te'icu'ivaviyatü 'ipaü tecatenimaica, cuamanarica vevietü tiniva'üquitüaca tateüterima, nivanenaca memücateyutuanicü Sesaxi cuviyexunuya tuminieya, müpaü canaineni quename heiserie 'upitüarie Cürisitutütü, ti'aitame yuxatatü.
3 Hicü Piratu müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü Huriyusixi teüteriyari tiva'aitüvame petihücü. Tita'ei, 'Ecüsü müpaü pecanaineni.
4 Hicü Piratu müpaü tinivarutahüave mara'acate memühüritüariecai, teüteri memüyucuxeürie, Que nemütimate, tixaü pücareuyevese 'icü tevi müxanesiecacü.
5 Müme masi cuini mieme menicu'imavacaitüni yame'utiyuatü, Canivaxamurieneni teüteri, ti'üquitatü naisarie Cureya cuieyarisie, Carereya cuieyarisie heisutüaca 'uvapaita.

Quesusi que mütiutahüavarie Herurexi hüxie

6 Mericüsü Piratu 'u'enaca nicu'ivavacaitüni xüca Carereyatanaca hücütücaitüni tevi.
7 Tiutamarieca Herurexi mehüritüariecaisie müquiecametücaicü, hesüana neinü'ani, Herurexi Querusaremesie muyeicacaicü 'ana.
8 Mericüsü Herurexi Quesusi xeiyatü niyutemaviecaitüni vaüca. Müixa nixeiyamücücaitüni mü'enacaicü hepaüsitana. Müpaü tinicu'erivacaitüni, Quesusi tixaütü mütiyurieniquecaicü 'inüari, 'ixeiyamütü.
9 Vaüca niuqui nicu'ivaviyacaitüni, 'iya 'asicare'eiyacacu.
10 Peru mara'acate memühüritüariecai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai yunaitü mecaniu'axüani, carima menixanetacaitüni.
11 'Ana Herurexi yucuyaxima vahamatü menitave'eriecaitüni me'inanaimatü. 'Ixuriqui visi mü'anecü me'itiquemaritüaca tavari meneinü'ani Piratusüa.
12 Mücü tucarisie Herurexi Piratu meniyutemaviecaitüni. Mepayuca'uniecai müixa, 'anaque 'aixüa mepüteyuxeiyacai.

'Isücame que mütiuta'aitaxü, Quesusi mümierienicü
(Mateu 27:15-26; Maricuxi 15:6-15; Vani 18:39-19:16)

13 Hicü Piratu varucuxeürieca mara'acate memühüritüariecai 'isücate teüteri yunaime,

14 müpaü tinivarutahüave, Nehesüa xepi'atüa 'icü tevi, quename cuamanarica vevietü tiva'üquitüa teüteri xe'utiyuatü. Camü, xehüxie ne'ita'ivaviyaca ne, que nemütimate, tixaü pücareuyevese 'icü tevisie mürahüiyanicü que xemüte'ixaneta.
15 Herurexita yaxeicüa niutayüni, nexe'utanü'acu hesüana tavari nehesüa caneiyenü'aniri. 'Asipücatiuyuri hesiena mütinaquenicü mümierienicü.
16 'Ayumieme nepütita'aita mücuveiyaxüanicü, 'arique nepixüna.
17 Mericüsü 'ixüararipa neuyevecaitüni xeime müvaxünirienicü 'anutahüiyacame.
18 'Ana yunaitü 'axeicüa meniutihiva müpaü me'utiyuatü, Quenemi'a 'icü, quetaneuxüniri Vaxavaxi püta.
19 Mücü müyumienecaicü quiecarisie, xeime mumicü, casariyanata nanutahüiyacaitüni.
20 Piratu tavari nivarutahüave, Quesusi xünamütü.
21 Müme masi meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Curuxisie quenecavi, quenemi'a.
22 Hairieca müpaü tinivarutahüave, Titayaricutaxi, quecuta tiuyuri 'icü. Que nemütimate ne, tixaü pücareuyevese mümierienicü. 'Ayumieme cuveiyaxüayu nepixüna.
23 Müme masi carima menivaviriecaitüni curuxisie mümierienicü. Teüteri, mara'acate memühüritüariecai hivaricü mene'iva.
24 Hicü Piratu müpaü tiniuta'aita yamütiyünicü que memüte'ivautüvecai müme.
25 Nixüna que mü'ane memüvaucai, que mü'ane manutahüiyacai casariyanata müyumienecaicü xeime mumicü, Quesusi püta neyetuani yamüranayeyanicü que mütivanaquecai.

Quesusi que mütiucaviya curuxisie, que mütiumierie
(Mateu 27:32-44; Maricuxi 15:21-32; Vani 19:17-27)

26 Mericüsü mehevitütü me'imienique, meniviya xeime Simuni titevacame Sirenetanaca. Mücü xaüsie heyeyaca, quiecarisie ni'aximecaitüni. Menititütüani curuxi Quesusi 'utüma menutünicü.
27 'Ana yumüiretü teüteri meniveiyacaitüni, 'ucari meta me'utisuatü me'isuariviyatü.
28 Hicü ta'aurie 'aveca müpaü Quesusi tinivarutahüave, Xeme 'ucari Querusaremetari xepüca'utisuanani nehepaüsita. Yuhepaüsita püta yunivema vahepaüsita xequeneutisuanani.
29 Tucari canaye'amücü quepaucua müpaü memutiyuaneni, müme memücayüvave türi memüvarexeiyanicü, müme 'aixüa mepü'itüarie, müme memücatinivevave müme memücatesisitüavave, 'aixüa mepü'itüarie müme.
30 'Anari menisutüacuni müpaü mete'icühüavetü hüri, Taheima quenanacaxüri, müpaüta metenivatahüavicuni yemurite, Xequetaneuti'avieta.
31 Hicüpaü xüca meteyurieni cüye yuricacu, quesü tiyüni tavayu.
32 Hipatüta yuhutatü mepehapanie 'axa teyuruvamete memücui'ivacü hepaüna.
33 Mericüsü quepaucua memu'axüa Müqui Mu'uya Manuve müracutevasie, mana curuxisie menitivieni. 'Axa teyuruvameteta menivarutivütüani, serietana xeime 'utatanata xeime.
34 Hicü Quesusi müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, quetinivareuyehüvirieca. 'Asimepücatemate que memüteyurie.
'Ana cuyaxi meniyuta'iva 'ixuriquiteya meyutahuritüanique.
35 Teüteri mana meniti'ucaitüni metanenieretü. 'Isücate menitave'eriecaitüni müpaü me'utiyuatü, Hipame niu püvavicueisitüacai, yücümana queyutavicueisitüani xüca 'acu hücütüni que mü'ane Cacaüyari heiserie mipitüa Cürisitutüme, que mü'ane manayexeiyarie xüca hücütüni 'icü.
36 Cuyaxita yaxeicüa meninanaimacaitüni me'axetü masina me'i'itüatü
37 müpaü me'utiyuatü, 'Ecü Huriyusixi tiva'aitüvame xüca pehücütüni, quene'atavicueisitüa.
38 Mücü meta, xapa mu'uya heima meneimani, 'ICÜ HURIYUSIXI TIVA'AITÜVAME CANIHÜCÜTÜNI 'anuyüneme Cüriyecusixi Xumatari Hepürayusixi teüteriyari vaniuquicü 'aye'uxame.
39 Hicü 'axa teyuruvamete mana memutivücai xevitü 'axa tinicühüavecaitüni, müpaü 'utaitü, Cari 'ecü pecaticürisitu. Mericüte, quene'atavicueisitüa, tameta quetaneutavicueisitüa, ticühüavetü.
40 Xevitü püta tapa mutiviecai nitatieni müpaü 'utaitü, Cari 'ecü Cacaüyari pecatimacaxe sepa hepaüna pemü'itüariene yaxeicüa petiutahüavarieca.
41 Peru caniheiserietüni tahesie que mütiunaquixü, que müreuyevese xeicüa tepü'itüarietüve yatemüteyuriecaicü. 'Icü masi tixaü 'asipücatiyurieve.
42 Müpaü niutayünita, Quesusi 'acu, quenena'erivani quepaucua pemunuani ti'aitame pehücütütü.

43 Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, hicütütü
nehesüa pepeyeicani visi müracu'anesie.

Quesusi que mütiyetua yu'iyari
(Mateu 27:45-56; Maricuxi 15:33-41; Vani 19:28-30)

44 Mericüsü tuca naye'ani. Mana cuiepa nacuyüre naisarie cüa caviecacuque.
45 Tau 'uyürecu 'ixuriqui meuviecai tuqui 'amüpata hixüata nisane.
46 Hicü Quesusi carima 'utahivaca müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, ne'iyari
nepümasihüritüa. Müpaü 'utayüca yu'iyari niyetuani.
47 Hicü cuya mühüritüariecai 'uniereca que mütiuyü 'aixüa niutayüni Cacaüyari hepaüsita
müpaü 'utaitü, Xüari 'icü tevi heiserie pexeiyacai.
48 Yunaitü teüteri menenierenique memüyucuxeürie, me'unenierecа que mütiuyü,
yu'utüma menecüne yutavisie meyucusunatü hivericacü.
49 Peru yunaitü memimaicai mana meniti'ucaitüni yateva. 'Ucari meta hamatüana
memeyecü Carereyasie, müme mana meniti'ucaitünita menenieretü.

Quesusi que mütiuteuqui
(Mateu 27:57-61; Maricuxi 15:42-47; Vani 19:38-42)

50-51 Mericüsü tevi 'aniuyeicacaitüni Cuse titevatü. 'Isücate canixevitütücaitüni, 'aixüa
pütiuca'iyaricai heiseriemecü yapüticamiecai. Mücü yapüca'anecai que memüteyu'eni que
memüte'uyuri. 'Arimateya caniquiecametücaitüni Cureya cuieyarisie, yuri tini'eriecaitüni
ta'icuevatü Cacaüyari misutüanicü ti'aitatü.
52 Hicü Piratusüa nuaca nitavavirieni Quesusi caxarieya.
53 Hecacueca nicu'eima rinu 'ixuriquiyaricü, neicuteucu teuquiyapa 'aitüa
müvaye'inieriesie haque tevi hasuacu mücaheutatequievesie.
54 Mericüsü püpienixitücai 'ana, 'uxipiya tucari püsutüariximecai.
55 Meneiveiya 'ucari Carereyasie memeyecü 'utümana. Menixeiya teuquiya, caxarieya
mete'uxei que mütiuteque.
56 Yu'utüma mehecüneca 'aixüa meniyurieni visi mu'üa mixaxi nücame 'uhaye.
Mericüsü 'uxipiya tucarisie mecani'uxipiecaitüni 'aisica que maine.

24

Que müranutanierixü 'umierieca
(Mateu 28:1-10; Maricuxi 16:1-8; Vani 20:1-10)

1 Perusü ximeri cuitü, teuquiyapa meniu'axüani semana mexüacame tucarisie visi mu'üa
me'ahapatü memicuxeüri.
2 Hicü tete meniutaxeiya heuhüiyacame quitenie meucatei.
3 'Umeheutahaxüaca teuquiyapa, mepüca'itaxei Ti'aitame Quesusi caxarieya.
4 'Asimepücatemaicai que memüteyurieniquecai müpaü mütiuyücü. Hicü 'uquisi yuhutatü
va'aurie meniuti'uni merücavime me'anacatütü.
5 Memamacacu cuiepa metihüxima'ucacu müpaü metenivarutahüave, Titayari müquite
vasata xete'ivautüve mücü mayeyuri.
6 'Uva pücayeca, cananucuquetüarieni püta. Xequena'erivani que mütixe'utahüavixü Car-
ereyasie 'uyeicatü cuxi,
7 que xemüte'utahüavarie Yuri Tevi hepaüsita, que müreuyevecai müyetuiyanicü 'axa teyu-
ruvamete memiviyacü, curuxisie mümierienicü, hairieca tucarisie manucuquenicü que
müreuyevecai.
8 'Ana mene'erivani niuquieya.
9 Hicü teuquiyapa mevayecüneca menecüne. 'Icü naime metenivarutaxatüani Tamamata
Heimana Xeime, hipameta yunaime.
10 'Ucari Mariya Mararatanaca, Vana, Mariya Cacuvu müvarusieyatücai meteniteteva-
caitüni. Hipatüta vahamatü memu'uvacai 'ucari yunaitü yametenivarutaxatüani nü'arisixi.
11 Peru müme yacü me'utiyuaneme meni'eriecaitüni metecuxatacacu, yuri
mepücatevaruta'eriri.
12 Perusü Pecuru caneyani teuquiyapa 'unausarümetü. 'Anahuca nixeiya 'ixuriqui mana
'acateme 'uyemaveme. Yuquie neyani vaüca 'iyarixietü que mütiunierixü hepaüsita.

Que memüte'ixei, 'Emau huyeyari 'utüa me'uyehutü
(Maricuxi 16:12-13)

13 Mericüsü mücü tucarisie yuhutatü müme huyeta menecüne, quiecarisie
meneta'axüaniquecaitüni 'Emau müracutevasie. Querusareme nehuracaitüni,
yanetevacaitüni tamamata heimana huta quirumetüruyari xeicüa.
14 Metenicuxatacaitüni naitü que mütiuyü hepaüsita.

15 Mericüsü metecuxatacacu niuqui mexüatüacacu Quesusitütü nivaranucu'axe
me'uhucacu. Vahamatü niumiecaitüni.
16 Mepücapitüariecai memeitimanicü.
17 Müpaü tinivarutahüave, Que titita 'icü niuqui xemüxüatüa xe'uhutü. Titayari
xeteyuhiverie. Müme mana meniuti'uni me'ayexüxünitü yühüxie.
18 Xevitü müme Cüreupaxi mütitevacai müpaü tinitahüave, Cari 'ecü 'asipepücatimate
Querusareme que müreyü tacai 'atu. 'Asita cücamete müpaü mepütemate.
19 'Iya müpaü tinivacühüaveni, Que reyücuta. Müme müpaü mete'itahüavixü, Quesusi
Nasaretitanaca, que müranayetüa pecatimate. Mücü 'uqui Cacaüyarisie mieme catinixax-
atametücaitüni. Que mütiyurienecai que müticuxatacai, canitürücaüyecaitüni Cacaüyari hüxie
yunaime teüteri vahüxie.
20 Tamara'acate memühüritüarie ta'isücateta meniyetuani hesiena mürahüiyanicü
mümierienicü, 'arique curuxisie mepeimie.
21 Tamesietü tecanita'icuevacaitüni yuri tete'erietü 'iya mühücütücaicü que mü'ane
mütasitixünaquecai 'Ixaherisixi teüteriyari. Mücü meta, haica tucari caniyuriecari hicü,
müya reyücu.
22 Süricüte, 'ucari tasata miemete mepütasihüxiyatüa hicü. Ximeri vaniu menecucünixüani
teuquiyapa,
23 peru caxarieya mepücahexei. Meniu'axüani müpaü me'utiyuatü quename niuqui
tuayamete mevarexei meteheinüme meyu'erietü. Müme vaniu quename Quesusi 'ayeyuri
metenivaretahüave.
24 'Ana hipatüta tahamatü memu'uva teuquiyapa menecüne. 'Ucari que memaitücatei,
müpaü 'aneme mepetaxei, peru Quesusi mepücahexei.
25 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Cari 'asixepücatemate, yu'iyarisie xepu'itutupe,
'acuxi yuri xepücateta'erivave texaxatamete que memütecuxatacaisie naime.
26 Careuyevecai Cürisitu müpaü müticuinecü, 'arique mücaque visi 'anetü carayaniquecai.
27 'Ana Muisexi xapaya xatatü meri yunaime texaxatamete vaxapa xatatü, nisutüani
tivahecüasitüiyatü que müre'ucai hepaüsitana naime 'utüaricasie.
28 Mericüsü quiecari haque memeta'axüaniquecai meneta'axüani. 'Iya masi teva niu-
miecaitüni.
29 Müme cuini mieme meni'iniecaitüni müpaü me'utiyuatü, Tahamatü quene'ahayeva,
'esivatücacu putaicai pacayunirüme. Hicü muva neutahani vahamatü müyuhayevacü.
30 Hicü vahamatü 'ayerüca mexa 'aurie, 'enu'üca pa, 'aixüa niutayüni Cacaüyari hepaüsita
pa hepaüsita. 'Ititaraca nivarumini.
31 'Ana vahüxie canenarietü nayani, meneitimani. 'Iya masi camasiücütü nayuyeitüani
tavari memüca'ixeiyacü.
32 Hicü müpaü meteniyücühüavecaitüni, 'E'e, 'ayumieme ta'iyarisie cuini mieme
tepütayetuacai mexi taticuxaxatüvacai huyeta te'uhucacu, mexi tasihecüasitüiyacai 'utüarica
que maine.
33 Hicü me'anucu'uca cuitü, Querusareme menecüne yu'utüma. Tamamata Heimana
Xeime hipameta menivaretaxeiya meyuxeüriecame.
34 Müme müpaü meniutiyuanecaitüni, Caniyuritüni, Ti'aitame panucuque. Masiücütü
nayuyeitüani Simuni 'ixeiyacacu.
35 Müneta metenivarutaxatüani huyeta que müreyü, que memüteheitima pa 'utitaracu.

Quesusi masiücütü que mürayuyeitüa teyü'üquitüvamete memixeiyacü
(Mateu 28:16-20; Maricuxi 16:14-18; Vani 20:19-23)

36 Mericüsü metecuxatacacu cuxi, 'iya vahixüata niutaqueni. Müpaü niutayüni, 'Aixüa
'acu.
37 Müme meniutimamani, müqui mexeiyame meyu'erietü.
38 Mücüsü müpaü tinivarutahüave, Titayari xeteyuxamurie. Titayari xete'isutüa niuqui
xexüatüatü yu'iyarisie.
39 Xequeneu'ixüari nemamate ne'ücate, ne necanihücütüni. Xequeneneumayüa xe-
queneneuxeiya. 'Iyari 'ume pücahexeiya vai pücahexeiya nehepaü.
40 Müpaü 'utayüca yumamate yü'ücate nivaruxeisitüani.
41 Meyutemamavietü mehüxiyatü, cayuri mepü'eriecai cuxi. Hicü müpaü tinivarutahüave,
Tixaü xecatehexeiya 'uva ticuaivame.
42 Quesü vaiyari menimini variquime texicamame.
43 'Enu'üca nitacuani vahüxie.

44 Mericüsü müpaü tinivarutahüave, 'Icü niuqui necanixecuxaxatüvacaitüni xehamatü
ne'uyeicatü cuxi, müpaü ne'utaitü quename heuyevecai maye'atüarienicü naitü ne-
hepaüsita que müre'uxa Muisexi 'inüarieya niuquiyarisie texaxatamete vaxapasie cuicari
xapayarisie ne'utaitü.
45 'Ana va'iyari nivatiyepieni memeitimanicü tita 'utüarica xapayari mütixatacai.
46 Müpaüta tinivarutahüave, Müpaü püre'uxa, que müreuyevecai Cürisitu nehücütütü müya
netinicuinequecaitüni, hairieca tucarisie nenanucuqueniquecaitüni müquite vasata.
47 Mücü meta, yunaitü nuivarite müpaü mecatenitahüavariecuni, xüca xetehayeva
que xemüteyuriecai, xenesihahüavetü que mü'ane nemühücü, xepüteheuyehüviyarieni 'axa
xemüte'uyuricü. Querusareme meri, 'ariqueta xaüsie yacatinicuxaxasivamücü.
48 Xeme xecanihümetüni xemunenierixü xemihecüata 'icü que mütiuyü hepaüsita.
49 Ne meta nepütixehanü'airieni tita ne'uquiyari mürainecai mütixeminiquecaicü. Xeme
quiecarisie xequeneyuhayevani tucari 'aye'ayuque quepaucua türücariya xemüpitüarieni
taheima mieme, 'anaque xepüvayecüne.

Que müranutitüa
(Maricuxi 16:19-20)

50 Hicü nivarayevitüni Vetaniya 'aurie. Yumama teicü heseratü niutaniuni 'aixüa
memü'itüarienicü.
51 Mexi müpaü 'utaniucacai vahesüa nayeyani, muyuavisie nanutivitüquieni.
52 Müme nenevieri me'ipitüaca Querusareme menecüne cuini mieme meyutemamavietü.
53 Tucaricü tuqui curaruyarita meniu'uvacaitüni 'aixüa me'utiyuatü Cacaüyari hepaüsita.
Müpaü xeicüa cani'aneni.

VANI
Niuqui 'Aixüa Manuyüne Que Mütiu'üxasitacai

Niuqui tevi que müratüa

1 Sutüapai niuqui caniyüanecaitüni. Niuqui niteütacaitüni Cacaüyari. Canicaüyaritücaitüni niuquitütü.
2 Mücütütü niuqui sutüapai Cacaüyari niteütacaitüni.
3 Naitü tiniuneni mücü 'inetüacu. Xüca mücü ca'inetüanique, pücaneniqueyu ni xevitü.
4 Mücüsüa tucari canixuavecaitüni. Tucari teüteri vahecüariviyame canihücütücaitüni.
5 Hecüariya yüvipa nihecüariyani, yüriya pücahe'ivave.
6 Mericüsü tevi Cacaüyari meiyenü'a 'aniucateitüni Vani titevatü.
7 Mücü titahecüataque caninuani, hecüariya hepaüsita mütitahecüatacü, yunaitü yuri memüteta'erienicü tiutahecüatacacu 'iya.
8 'Iya hecüariya pücahücütücai. Titahecüataque hecüariya hepaüsita xeicüa caninuani.
9 Tita yuricü mütihecüariya, tita mütivahecüatüa yunaime teüteri, mücü cuiepa caninuaximecaitüni.
10 Cuiepa caniuyeicacaitüni, cuie niuneni 'iya 'inetüacu, masi cuiepa memütama mepücaheitima.
11 Yuquie caninuani, teüterimama mepücaheitanaqui'eri.
12 Queyupaümetü memitanaqui'eri, müme yuri memüte'erie que mü'ane mühücüsie, müme heiserie nivarupitüani Cacaüyari nivemama memacünecü.
13 Teüteri que memüte'ununuivasie mepücayecü, va'uquiyarima meyuhive'eriecacu teüteri que memüteyurie, mana mepücayecü, 'uqui türi vavevimücücacu, mana mepücayecü. Cacaüyarisie püta mepüyecü.
14 Mericüsü mücü niuquitütü tevi canayani, tasata 'ucaitü ratüa. Tame tecanixeiya visi que mü'anecai, 'uquiyarieya visi que mütipitüa yunive muyuxevi. Canaye'ani 'aixüa tiuca'iyaritü yuri ticuxatatü.
15 Vani tinihecüatacaitüni hepaüsitana. Canahivacaitüni müpaü 'utaitü, 'Icü canihücütücaitüni nemixatacai yane'utaitü, 'Iya ne'utüa 'umamie nesi'anuhaitüiyatü nayani meripai müniemecü, ne meripai necamiemetücacu.
16 'Iya que müraye'ave, yacatatinipitüaca hepaüna te'anenetü temacünecü tanaitü. 'Aixüa tiuca'iyaritü pütasiyuriene, pütasimüiriyarüme.
17 'Inüari niuquiyari tecaniupitüarieni Muisexi tasi'upitüacu. Tepupitüarie mücü 'aixüa mütiuca'iyarinicü tahepaüsita, tita yuri müraine temütehexeiyanicü, Quesusi Cürisitu yatatiupitüacu.
18 Xevitü hasuacua püca'ixeiyave Cacaüyari. Cacaüyari muyuxevi, que mü'ane yu'uquiyarisie mütiviya, mücü canihecüatani yu'uquiyari.

Vani ti'üyame que mütiutahecüataxü
(Mateu 3:11-12; Maricuxi 1:7-8; Rucaxi 3:15-17)

19 Mericüsü müpaü tiniutahecüata Vani quepaucua Huriyusixi hesüana memüvareyenü'a mara'acate Revitasixi vahamame Querusareme memeyecü memita'ivaviyacü, 'Ecüri que pepüpaicü.
20 Mücü puyutahecüataxü, pücayucu'imavacai. Masi puyutahecüataxü müpaü 'utaitü, Neri Cürisitu nepücahücü.
21 Müme mete'ita'ivaviya, Quesü 'ane. 'Eriyaxi pecatihücü. Mücü tiutayü, Ne pücatixaü. 'Ecü pecatihücü mücü tixaxatame, mete'icühüave. Mücü tivaruta'ei, Havaicü.
22 Müme 'ayumieme mete'itahüaveri, Que pepüpaicüte, xasuni temütevaretahüavecü müme memütasiheyenü'a. Que pe'utaine 'ahepaüsita.
23 Mücü tiutayü, Nesü necanihücütüni que mü'ane mücuxaxasivacai haque müpaü mainecai, Xevitü mahiva macumavesie, Xeuraüyeme xequeneutavevi Ti'aitame huyeya 'utaitü, Quisariyaxi tixaxatame mainecaipaü.
24 Müme memeyenü'ari Pareseusixi vahesüa mecanimiemetetücaitüni.
25 Hicü menita'ivaviya müpaü mete'icühüavetü, Mericüte, titayari peti'üyane xüca pecacürisitutüni xüca 'Eriyaxi pecahücütüni xüca mücü tixaxatame pecahücütüni.
26 Vani nivaruta'eiya ya'utaitü, Nericü necatini'üyaneni hacü. Xesata 'acaniuveni xevitü, xemüca'imate xeme.
27 'Iya ne'utüma 'ucanamieniri. Ne 'aixüa nepücatiuca'iyari nehesie mütinaquenicü ni nemiparevienicü nemixünirienicü cacaiya cuitaxiyari.

28 Müpaü tiniuyüni Vetavarasie Curutani hatuxame 'anutaüye. Mana catini'üyanecaitüni Vani.

Muxa Nunusi Cacaüyarisüa mümieme

29 Mericüsü 'uxa'arieca Vani canixeiya Quesusi 'a'amiecame. Müpaü niutayüni, Camü muxa nunusi Cacaüyarisüa mieme. Cuiepa memütama tita 'axa memüteyurie canivacunavairivani mücü.

30 Mücü canihücütüni que mü'ane hepaüsita nemainecai, Ne'utüma 'ucanamieni 'uqui nesi'anuhaitüiyatü matüa, meripai mümiemecü, ne meripai necamiemetücacu.

31 Nesüari nepücaheitimaitüyeicacai, peru mümasiücünicü 'Ixaherisixi vahüxie, 'ayumieme necaninuani hacü netiuca'üyatü.

32 Hicü Vani tiniutahecüata müpaü 'utaitü, Ne necanixeiya 'Iyari taheima 'acamieme cucuru 'amacamiepaü. Hesiena niyuhayeva.

33 Ne nepüca'imaicai cuxi, masi que mü'ane münesiheyenü'a nemütiuca'üyanicü hacü, mücütütü müpaü pünetiutahüavixü, Que mü'ane heima pemixeiya 'Iyari 'acamieme hesiena yuhayevame, 'iya canihücütüni que mü'ane mütiuca'üya 'Iyari Mütiyupata rapitüatü.

34 Nesü necaniuniere, necatiniutahecüata 'icü Cacaüyari Nu'aya mühücü.

Matüari teyü'üquitüvametemamecü

35 Hicü 'uxa'arieca tavari mana niutivecaitüni Vani, teyü'üquitüvametemama yuhutatü mana meteti'ucaita.

36 'Ixeiyaca Quesusi 'uyeicacacu, müpaü niutayüni, Camü muxa nunusi Cacaüyarisüa mieme.

37 Yuhutatü teyü'üquitüvametemama mecani'enieni müpaü haineme, mecaneiveiya Quesusi.

38 Hicü Quesusi ta'aurie 'aveca, varuxeiyaca me'iveiyame, müpaü tinivarutahüave, Tita xetecuvautüve. Müme metenitahüave, Xavi, haque pepeca. Xavi taniuquicü Ti'üquitame paine.

39 Mücü tivaruta'ei, Xequenacüni xepüneniere. Hicü mana meniu'axüani, meniuneniere haque mecatei. 'Iya tucarisie me'iteütatü meniyuhayeva, memenuveiyacü tau ya'atevacacu.

40 Mericüsü yuhutatü memu'enaxü Vani que mainecai, memeiveiya Quesusi, xevitü 'Atürexi catinitevacaitüni Simuni Pecuru mü'ivayatücai.

41 'Iya yu'iva Simuni netaxeiya meri. Müpaü tinitahüave, Tecaneitaxeiya Mesiya, taniuquicü Cürisitu heiserie mupitüarie maine.

42 Quesusisüa caneivitüni. Quesusi 'ixeiyaca müpaü niutayüni, 'Ecü Simuni pecanihücütüni, Vani pemünu'aya. Sepaxi pepütitaterüvarieni, taniuquicü Pecuru maine, Tete maine.

Quesusi que mütivaruta'inie Piripe Natanaheri

43 Hicü Quesusi 'uxa'arieca Carereyapai niyeimücücaitüni. Canitaxeiya Piripe, müpaü tinitahüave, Quenenanuveiya.

44 'Iya Piripe Vesaira caniquiecametücaitüni 'Atürexi Pecuru vaquiecari.

45 Hicü Piripe neitaxeiya Natanaheri. Müpaü tinitahüave, Que mü'ane raxatatü Muisexi mütiuta'utüa 'inüari niuquiyarisie, texaxatameteta mete'uti'utüa metexatatü, mücü tenetaxeiya. Quesusi canihücütüni Cuse nu'aya Nasaretitanaca.

46 Natanaheri müpaü tinitahüave, Nasaretisie que tiyüve 'aixüa müti'ane mürayeneica. Piripesü müpaü titahüave, Quenenierimie.

47 Hicü Quesusi Natanaheri niuxeiya 'a'amiecame. Müpaü niutayüni hepaüsitana, Camü yuricü 'Ixaheri teviyari canihücütüni 'icü, püca'irümari.

48 Natanaheri müpaü tinitahüave, Haque pepünesihetima 'ecü. Quesusi müpaü tinitahüave, Piripe camatitahüavivecacu cuxi, quepaucua pinitüa pemucatei, nepümasi'uxei.

49 Natanaheri müpaü tita'ei, Ti'üquitame, 'ecü Cacaüyari pecaninu'ayatüni, 'Ixaherisixi tati'aitüvame pecanihücütüni.

50 Quesusi müpaü tita'ei, Nemutainecü pinitüa pe'ucaime nepümasi'uxei, yuri petiuta'eri. 'Ipaü 'aneneme masi vaücava pecanixeiyamücü.

51 Müpaü tinitahüaveta, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xecanixeiyacuni muyuavisie reuyepiyacame, Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete xetevaxeiya me'anuticücame me'acaneicame Yuri Tevisüa.

2

Neüquiya quememüte'uvevi Canasie

1 Mericüsü hairieca tucari 'aye'acu meneitineüquitüani xeime. 'Ixüarari mepeveviecai
Canasie Carereya cuieyarisie. Quesusi varusieya mana niuyeicacaitüni.
2 Quesusi niuta'inierieni, teyü'üquitüvameteta mete'uta'inieri 'ixüararipa.
3 Hicü vinu 'ayexücu Quesusi varusieya müpaü tinitahüave, Vinu mepücahexeiya.
4 Quesusi müpaü tinitahüave, 'Uca titasü tetehexeiya 'ecü ne 'axeicüa. Netucari cuxi
püca'aye'ave.
5 Hicü varusieya müpaü tinivarutahüave teparevivamete, Sepa que mütixehahüave, yaxe-
quetenecahuni.
6 Mericüsü mana meniyetecaitüni tete ye'üyari 'auxüvitü Huriyusixi que memüte'i'itiva
yupini. Xexuimesie müpaü paümetü tinacananaquecaitüni nauca teviyari ya xei sienitu-
yari ritüruyari yacütüniquetü.
7 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Ha xequeneutihüniya ye'ürütesie. Cüsitanapai
mecanitihüniya.
8 Müpaü tinivarutahüave, Xequenivatihapaniri, 'ixüarari mühüritüariesüa xequenanuha-
pani. Müme mecaneihapanirieni.
9 Mühüritüarie quepaucua menuti'inüataxü 'iya ha vinu matüa, 'asicatimaitü haque
memiemetücai, teparevivamete memüvatihapa yametemaicacusüari, 'iya 'ixüarari
mühüritüariecai nitahüave neneüqueme.
10 Müpaü tinitahüave, Cari yunaitü teüteri vinu 'aixüa ma'ane mecaniva'itüaca meri.
Quepaucua memütitarüveni 'axa mü'ane mepüva'itüa. 'Ecüsü püta pecaniticuerieni vinu
'aixüa ma'ane hicüque.
11 'Ipaü tiniuyurieni Quesusi Canasie Carereya cuieyarisie 'isutüatü 'inüari que
mütiyurienecai. Masiücütü nayuyeitüani que mütimarivecai. Teyü'üquitüvamete yuri
mecateniuta'erieni hesiena.
12 Mericüsü 'arique Caperünaume neuyeyune mücüri, varusieyari, 'ivamamari,
teyü'üquitüvametemamari. Mana müixa mepüca'uyuhayevaxü.

Quesusi que mütivaranuyeveiya tuquita
(Mateu 21:12-13; Maricuxi 11:15-18; Rucaxi 19:45-46)
13 Mericüsü Huriyusixi va'ixüarari Pasicua mütiteva canahuracaitüni. Quesusi
Querusareme neutiyune.
14 Mana tuqui curaruyarita nivaretaxeiya memüvareutatuayacai puixisixi muxasi cucu-
ruxi. Tumini patamete tivaretaxei mana me'ayeteme.
15 Caunari tiyuvayame 'utavevieca yunaime nivaranuyeveiya tuqui curaruyarita, mux-
asi puixisixi vahamame. Tumini patamete vatumini nanacaxürieni, vamexate natixürieni.
16 Memüvareutatuayacai cucuruxi müpaü tinivarutahüave, 'Icü xequenanuye'üi tacuapai.
Ne'uquiyari quiya xepüca'ayeitüvani tetuayamete vaquie.
17 Teyü'üquitüvamete mene'erivani niuqui müpaü müre'uxa, 'Aqui yemecü nemücuerie-
cü neputa'unari.
18 Hicü Huriyusixi müpaü metenita'eiya, Tita petatixeisitüani 'inüari müya
pemütiyurienecü.
19 Quesusi müpaü tivaruta'ei, 'Icü tuqui xequeneuca'una, ne hairieca tucari 'anucayayu
necanenucuquetüamücü hutarieca.
20 'Ayumieme Huriyusixi müpaü meniutiyuani, 'Icü tuqui veviyari huta teviyari heimana
'ataxevime viyari caniuyurieni. Cari 'ecü haica tucari perenucuquetüani.
21 Masi mücü yuvaiyari canixatacaitüni tuquitüme.
22 Quepaucuari müquite vasata manucuquetüarie, teyü'üquitüvametemama
mene'erivacaitüni müpaü mutayücü. 'Ana yuri metenita'eririeni 'utüarica, yuri
mete'ita'eririta niuqui Quesusi mutayücü.

Quesusi que mütivamaicai yunaime teüteri
23 Mericüsü Querusareme 'uyeicacacu Pasicua 'ixüararipa, yumüiretü yuri
meteniuta'eriecaxüani que mü'ane mühücütücaisie me'ixeiyaca 'inüariteya mücü que
mütiyurienecai.
24 Masi Quesusitütü pücayuyetuacai xeimesie, 'iya müvamaicaicü yunaime,
25 tixaü mücareuyehüacaicü xevitü mütitahecüatacü tevi hepaüsita. 'Iyasietü yücümana
tinimaicaitüni tita tevi 'iyarieyasie mütiyeca.

3

Quesusi Nicuremumatü que memütecuxatacai
1 Mericüsü tevi 'eniuyeicacaitüni müpareseutücai Nicuremu titevatü, Huriyusixi
teva'aitüvamete müxevitütücai.

2 'Iya Quesusisüa caninuani yüvicüta. Müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, tame müpaü tecatenimaica, 'ecü Cacaüyarisüa pemiemetütü pemunuacü peti'üquitametütü. Xevitü pücayüveniqueyu 'icü 'inüari mütiyurieneni pemütiyurienepaü, me xüca Cacaüyari hamatüana ca'uyeicanique.
3 Quesusi nita'eiya, Caniseüyeni que nematicühüave, xüca hutarieca ca'utinuiva tevi, pücayüve mixeiya tita Cacaüyari müra'aita.
4 Nicuremu rehüave, Tevi quepaü tiyüve mutinuiva 'uquirasitütü. Tiyüve hutarieca yuvarusisie meutahani mutinuiva.
5 Quesusi tita'ei, Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, hasie 'iyarisie xüca ca'utinuiva, pücayüve meutahani Cacaüyari müra'aitasie.
6 Tita tevisie mütiyenuiva canitevitüni. Tita 'iyarisie mütiyenuiva cani'iyaritüni.
7 Pemücahüxiyaca nemütixecühüavecü quename heuyevese xeme hutarieca xemütinunuiva.
8 Que mütinaque caniu'ecani. Pecani'enieca yuariyaya, perusü 'asipepücatimate que müraneica que müreumie. Müpaü mecani'aneneni yunaitü 'iyarisie memüyenunuiva.
9 Nicuremu müpaü tita'ei, Quesü quepaütütü 'icü.
10 Quesusi müpaü tinita'eiya, 'Ecü 'Ixaherisixi pecatiniva'üquitüvametüni. Cari 'icü pecatimate.
11 Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, tecatenicuxatani tita temütemate hepaüsita, tetenihecüatani tita temüte'uxei hepaüsita. Xemesü xepüca'itanaqui'eri tita temütetahecüataquecai.
12 Xüca yuri xecate'erieca tita cuiepa mütimieme nexecuxaxatüvacacu, quepaütütü yuri xeteta'erieniqueyu xüca nexecuxaxatüvanique tita taheima mütimieme.
13 Xevitü taheima püca'anutiyeive, 'iya taheima macane Yuri Tevitütü xeicüa pemari.
14 Muisexi macumavesie 'uyeicatü cu muyetepaü, müpaürita caneuyevecani Yuri Tevi muyetequieni
15 yunaitü yuri memüte'erie hesiena tucari mücaxüve memexeiyanicü.

Cacaüyari que mütivanaqui'erie cuiepa memütama

16 Cacaüyari 'ipaü tinivanaqui'erieca cuiepa memütama. Yunive muyuxevi caniyetuani memücatatümaiyarienicü yunaitü yuri memüte'erie hesiena, tucari mücaxüve memexeiyanicü püta.
17 Cacaüyari cuiepa que müreiyenü'a yunive, müpaü pücatiuyuri müvaranutaxürienicü cuiepa memütama. Masi cuiepa memütama memütavicueisitüarienicü cümana, 'ayumieme püta neiyenü'ani.
18 Que mü'ane yuri müti'erie hesiena, püca'anutahüiyani. Que mü'ane yuri mücati'erie 'ari nanutahüiyaniri, yuri mücatiuta'erievecü que mü'ane Cacaüyari Nu'aya muyuxevi mühücüsie.
19 'Ipaü tinivaranutaxürüvani 'isücame. Hecüariya cuiepa caninuaniri. Teüteri yüriya mecaninaqui'eriecaitüni, hecüariya mecanaqui'erietü, 'axa memüteyuriecaicü.
20 Yunaitü 'axa memüteyurie mecani'uxieca hecüariya, hecüaripa mepücacünicu capa me'utatierivanicü que memüteyurie.
21 Que mü'ane yamütiyuriene tita yuri müraine, hecüaripa püyeimücü mümasiücünicü que mütiyuriene Cacaüyarisie tiviyatü.

Neneüqueme teütameya que mütiyutemavie

22 Mericüsü 'arique Quesusi teyü'üquitüvametemamata menecüne Cureya cuieyarisie. Mana vahamatü 'etineutere ti'üyanetü.
23 Vanita tini'üyanecaitüni 'Enunisie Sarimi 'aurie, ha mana vaüca muhanecaicü. Meniu'axecaitüni meniuca'üyarüvacaitüni.
24 Vani casariyanata püca'anutahüiyavecai cuxi.
25 'Ayumieme Vanisüa miemete teyü'üquitüvamete hipatü Huriyusixi vahamatü niuqui menixüatüacaitüni 'itiya hepaüsita.
26 Vanisüa me'u'axüaca müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, 'iya 'ahamatü meyeicacai hatuxame Curutani müracuteva 'anutaüye, que mü'ane hepaüsita pemütihecüatacai, titayari re'üyane hicü. Yunaitü hesüana meni'axeni.
27 Vani müpaü tinivarutahüave, Tevi pücayüve tixaütü mütiutanaqui'erieni, me xüca taheima mieme yatipitüarieca püyüve.
28 Xemetütü xecatenihecüatani nehepaüsita müpaü que nemainecai, Ne Cürisitu nepücahücü, masi hüxiena nemetanü'arie.
29 Que mü'ane 'uca viquivame mexeiya, 'uqui neneüqueme canihücütüni. Neneüqueme teütameya mana mutive mi'enie, mücü caniyutemavieca mi'eniecü neneüqueme. 'Ayumieme 'icü netemavierica naye'aniri.

30 Neuyeveca 'iya ve'eme mücuxaxasivarümeni marivatü mayeiximeni, ne püta
nemütaparirümeni reuyevese.

Que mü'ane taheima macane

31 Que mü'ane taheima macane nai catinita'aitüani. Que mü'ane cuiepa mutine cuiepa
canimiemetüni, catinicuxatani cuiepa mieme. Que mü'ane muyuavisie macane nai
catinita'aitüani.

32 Tita mütiuxei, tita mütiu'eni, mücü hepaüsita tinihecüatani. Xevitü püca'itanaqui'eri tita
mütiutahecüataxü.

33 Que mü'ane mitanaqui'eri tita mütiutahecüataxü, mücüri niyu'inüaritüani müpaü 'utaitü
quename Cacaüyari yuri haine.

34 Que mü'ane Cacaüyari meiyenü'a, mücü Cacaüyari niuquieyacü catinicuxatani. Ca-
caüyari nipitüani yu'iyari, que müreupaüme cati'inüatatü.

35 'Uquiyarieya yunive ninaqui'erieca. Nai tiniyetuirieni mamayasie.

36 Que mü'ane nu'ayasie yuri müti'eri tucari mücaxüve canexeiyani. Que mü'ane
yamücaticamie nu'aya que maine, pücaheitimani tucari, masi Cacaüyari 'ihecacacu
püyuhayeva.

4

Quesusiri 'uca Samariyatanacamatü que memütecuxatacai

1 Mericüsü Ti'aitame tiniutamarieni Pareseusixi memu'enanacü quename Quesusi
yumüireme teyü'üquitüvamete varayeitüvacai va'üyanecai, Vani hipame xeicüa va'üyanecacu.

2 Quesusi yücümana pücavaruca'üyacai, teyü'üquitüvametemama püta mepüvaruca'üyacai.

3 Müpaü tiutamarieca Cureya neyeyani, hutarieca Carereya ninuani.

4 Neuyevecaitüni Samariya cuieyarisie meutayunecü.

5 Hicü quiecarisie ninuani Samariya cuieyarisie Sicari mütiuyetevasie. Mana canehurani
cuie Cacuvu yunive mumi Cuse.

6 Pusu Cacuvu müvati'inixü mana nitiniereni. Mericüsü Quesusi 'uxetü yeiyacü ya'anetü
mana nacateitüni pusu tesie tuca.

7 Mericüsü 'uca mana caninuani Samariya quiecame cuhanünetü. Quesusi müpaü
tinitahüave, Queneneuharitüa.

8 Teyü'üquitüvametemama quiecari hixüapa mene'uvacaitüni 'icuai meheunanaiyuca.

9 Hicü 'uca Samariyatanaca müpaü tinitahüave, Quepaütütü 'ecü pemühuriyu ha pene-
tivaviri ne nemüsamariyatanaca nemü'uca. Huriyusixi tixaü xepücatehexeiya Samariyatari
tahamatü.

10 Quesusi tita'ei, Xüca pe'imaicaque tita Cacaüyari matimicua, xüca pe'imaicaque
quepai ha mümasivaviri, Queneneuharitüa ne'utaitü, 'ecüsü püta pepünesitavavirieniqueyu,
nepümasiharitüaniqueyu ha muhanesie mieme.

11 Mücü rehüave, Neuxei, hanüveme pepücahexeiya. Pusu peucateva. Haque pepeixeiya
mücü ha muhanesie mümieme.

12 Ta'uquiyari Cacuvu nive'emetücaitüni 'icü pusu mütasi'umi. 'Ena nitiharevecaitüni 'iya,
nivemamata tevamamata. 'Ecü masi que petive'eme que mücü.

13 Quesusi nita'eiya, Yunaitü 'icü ha memütihareve tavari mepeuharicuni.

14 Que mü'ane manuhareni ne ne'iharitüayu tavari hasuacua pücaheuharimücüni. Masisü
mücü ha nemiharitüani, mücü haixa canayeimücü hesiena 'atineicatü tucari mücaxüve
'ipitüatü.

15 'Uca müpaü tita'eiyaxü, Neuxei, 'icü ha queneneuharitüa tavari
nemücaheuharimücünicü, 'uvapai nemücahanünenicü.

16 Tita'ei, Mericüte, 'acüna quene'iniemie, 'uvapai xequenacüne.

17 'Uca müpaü tita'ei, Nepücarecacüna. Quesusi müpaü tinitahüave, 'Erite, 'aixüa
pecanaineni nepücarecacüna pehaitü.

18 Yu'auxüme pepüvarexeiyacai 'acünama. Mücü meta, hicü pemeixeiya, mücü püca'acüna.
'Ayumieme xasunicü peputaine.

19 'Uca müpaü tita'ei, Camü, nemanetimani 'ecü, tixaxatame pecanihücütüni.

20 Tame ta'uquiyarima 'icü yemurisie mecaniyutinenevivacaitüni. Xeme xeniutiyuaneni
quename heuyevese Querusareme memüyutinenevivani.

21 Quesusi tita'ei, Neuxei 'uca, yuri quenetine'eriieca. Tucari canaye'amücü quepaucua
nenevieri xemüca'ipitüaca yu'uquiyari 'icü yemurisie ni Querusareme.

22 Xeme nenevieri xepipitüa que mü'ane xemücamate. Tame püta nenevieri tenipitüaca
que mü'ane temümate, vicueisitüarica mayeneicacü Huriyusixi tahesie.

23 Masi tucari canaye'amücü, hicü canaye'aniri, quepaucua müme yuricü
memüyutineneviva nenevieri memipitüani yu'uquiyari yu'iyaricü yuri me'utiyuatü. Mücü
meta, ne'uquiyari müya me'aneneme nivacuvauneni nenevieri memipitüanicü.
24 Cacaüyari cani'iyaritüni. Neuyeveca müme nenevieri memipitüa yu'iyaricü memip-
itüanicü yuri me'utiyuatü.
25 'Uca tita'ei, Ne necatinimaica quename 'uhamie Mesiya Cürisitu heiserie mupitüarie
mütiteva. Quepaucua munuani 'iya, nai catatinitahecüatüamücü.
26 Quesusi tita'ei, Nesü necanihücütüni 'ahamatü nemüticuxata.
27 Hicü teyü'üquitüvamete mecaniu'axüani. Meniuhüxiyani 'ucamatü müticuxatacaicü.
Siepüre xevitü 'asipüca'utayü, Tita peticuvaune, titayari hamatüana peticuxata nusu.
28 Hicü 'uca yuye'ü 'ucu'eirieca quiecarisie neyani. Müpaü tinivaretahüave 'uquisi,
29 Camü xequene'ixüariyu tevi müneretahecüatüa nai que nemütiuyuri. Caticürisitu 'icü.
30 Quiecarisie mecanayecüne, hepana menahucaitüni.
31 Mericüsü mexi 'ame'ahucai, teyü'üquitüvamete menita'inieni müpaü me'utiyuatü,
Ti'üquitame, quetineucuacari.
32 'Iya müpaü tinivarutahüave, Ne 'icuai necanexeiyani xemüca'imate xeme.
33 'Ayumieme müpaü meteniyücühüavecaitüni teyü'üquitüvamete, Xevitü cati'atüiri catimi.
34 Quesusi tivarutahüave, Que nemüticamie tita mütinaque 'iya münesiheyenü'a, 'uximaya-
sicaya que nemütinüxime, mücü canine'icuaitüni.
35 Xeme müpaü xecate'utiyuane, Nauca meseri tixüyu 'isanari naye'amücü. Camü
müpaü nepütixecühüave, Xequenetanenieren, vaxa xequenexeiyani. 'Aixüa nivavaquiniri
xemüca'isanacü. Hicü
36 'isaname catini'ivaneni. Nicuxeürieni tita mütiutixuaverixü, tucari mücaxüve memex-
eiyanicü, 'esame 'isanamematü yaxeicüa memüyutemamaviecacü.
37 'Icü hepaüsita niuqui yuri paine, Xevitü cani'esametüni, xevitüta ti'isaname maine.
38 Ne nepüxeheutanü'axüa xemüca'isanacü xemücateha'uximayacaisie. Hipatü
mecateni'uximayacaitüni. Va'uximayasica xehesie tiniunaque.
39 Mericüsü yumüiretü mana quiecatari Samariyatari yuri mecateniuta'erieni hesiena
'uca tiutahecüatacu yuniuquicü ya'utaitü, Nai que nemütiuyuri canetiniutahecüatüani.
40 'Ayumieme Samariyatari hesüana me'u'axüaca mecanita'inieni vahesüa müyuhayevacü.
Mana huta tucari niyuhayeva.
41 Hipatüta yumüiretü yuri mecateniuta'erieni niuquieyacü.
42 Müpaü metenitahüave 'uca, Hicürixüa 'aniuquicü xeicüa yuri tepücate'erie. Tameri
tecani'enieni, tecatenimaica 'icü yuricü cuiepa memütama vavicueisitüvame mühücücü.

Quesusi que mürenayehüa ti'aitame parevivameya nu'aya

43 Mericüsü huta tucari 'anucayacu mana neyani. Carereya caninuani.
44 Quesusi yücümana tiniutahecüata quename tixaxatame yucuiepa 'aye'aveme ca'eriva.
45 Peru quepaucua Carereya munua Carereyatari mecanitanaqui'erieni nai
mete'uxeiyaca que müreyurienecai Querusareme 'ixüarariра. Mümeta mecanecu'ixüara.
46 Mericüsü hutarieca Canasie ninuani Carereya cuieyarisie ha vinu mayeitüasie. Xe-
vitü cuiepa ti'aitame müparevivameyatücai mana niuyeicacaitüni. Nu'aya tinecuyecaitüni
Caperünaumesie.
47 Tiutamarieca 'iya quename Quesusi Cureya heyetüa Carereya nua, hesüana caneyani.
Nitavavirieni mana müyemiecü, menayehüanicü nu'aya. Mücü nemüximecaitüni.
48 Quesusi 'ayumieme müpaü tinitahüave, Cari xüca 'inüarite xecaxeiyani, mamari-
vavemeta, yuri xepücateta'erienicuta.
49 Mücü ti'aitame parevivameya müpaü tinitahüave, Neuxei, mana quenemie nenive
camüvecacu cuerietü.
50 Quesusi titahüave, Quenemie. 'Anive nayeyuriniri. Hicü mücü tevi yuri tiniuta'erieni
niuquieyasie Quesusi que mütitahüavixü. Neyani.
51 Mana heutamiecacu te'uximayatametemama menenucunaque metehehüavetü
niveya mayeyuricüri.
52 'Iya niuta'ivauni ya'utaitü que 'upaucuacacu manayeve. Müme müpaü metenitahüave,
Tacai 'esiva cüa caviecacu cahüiyatü nayani.
53 Hicü quemasieya tinetimani 'ana maye'acaicü quepaucua Quesusi mütitahüavixü,
'Anive nayeyuriniri. Mücüri yuri tiniuta'erieni, yunaitü hesüana quiecatarita.
54 'Ipaü hutarieca 'inüari tiniuyurieni Quesusi Cureya heyeyaca Carereya nuaca.

5

Ticuicame Vetesita mayecatei

1 Mericüsü 'arique Huriyusixi va'ixüarari naye'ani. Quesusi Querusareme neutiyune.

2 Querusareme ha mana niyemacaitüni Muxasi Vaquitenie hura. Hepürayusixi vaniuquicü Vetesita tiniuyetevacaitüni ha muyemacai. 'Etüpivari niye'ucaitüni 'auriena 'auxüvitü.
3 Mücütüa mecanayetecaitüni yumüiretü tecuicuicate, memacücüpe, memühurietüca, memümamavavaqui, meta'icuevatü ha mücuyuitüarienicü.
4 Heiva mana niuta'axecaitüni niuqui tuayame. Ha nicuyuitüvacaitüni. Que mü'ane meri mana munua ha 'ucuyuitüariecu nanayeveni sepa que müticuyecai.
5 Mericüsü xevitü tevi mana nayecateitüni xei teviyari heimana tamamata heimana 'atahaica viyari müticuyecai.
6 Quesusi 'ixeiyaca mana 'ucaime, heitimaica müixa müyuriecaicü, müpaü tinitahüave, Peti'avaüriya pemanayeveni.
7 Ticuicame müpaü tinita'eiya, Neuxei 'uqui, havaicü tevi münesiheucahüani hapa quepaucua ha mucuyuitüarie. Mana ne'ucamiecacu xevitü meri mana caninuani.
8 Quesusi tinitahüave, Quenanucuquexi, 'a'itari quenanucucue'i, quenecuyeicani.
9 Cuitüva 'aixüa reu'erietü nayani tevi. Yu'itari nanucucueni, nicuyeicacaitüni.
Mericüsü mücü tucari 'uxipiya tucari canihücütücaitüni.
10 'Ayumieme Huriyusixi müpaü metenitahüave 'iya manayehüiya, Hicü 'uxipiya tucari canihücütüni. Heiserie pepücahexeiya 'a'itari pemanucucuenicü.
11 Mücü müpaü tivaruta'ei, Que mü'ane 'aixüa nereu'eriecame münesi'ayeitüa, mücü canetiniutahüave, 'A'itari quenanucucue'i quenecuyeicani.
12 Müme müpaü metenita'ivaviya, Que püpaicü mücü tevi müya mümatiutahüavixü, Quenenucucue'i quenecuyeicani.
13 Manayehüiya 'asipücatimaicai que müpaicütücai, metüacü Quesusi yumüiretü me'u'uvacacu mana.
14 Hicü 'ariquemüca Quesusi nitaxeiya tuqui curaruyarita. Müpaü tinitahüave, Camüsü 'aixüa pereu'erietü pecanayani. Tavari 'axa pepücareyurieneni capa vaüca pe'u'itüarienicü masi.
15 Tevi neyani. Müpaü tinivarutahüave Huriyusixi quename Quesusi hücütücai que mü'ane 'aixüa reu'eriecame meyeitüa.
16 'Ayumieme Huriyusixi meniveiyacaitüni Quesusi müpaü mütiyurienecaicü 'uxipiya tucarisie.
17 Quesusisü müpaü tinivaruta'eiya, Ne'uquiyari müya tiniu'uximayatani hicüque, neta müya netiu'uximayata.
18 'Ayumieme masi cuini mieme menicuvautüvecaitüni Huriyusixi me'imienique, 'uxipiya tucari 'inüariyari mayeyeitüaximecaicü, masisü cuxi Cacaüyari müxatacaicü yu'uquiyaritüme, Cacaüyaripaü 'anetü 'ayuyeitüvatü.

Cacaüyari Nu'aya heiserie que mürexeiya

19 Hicü 'ayumieme Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, nu'aya 'asipücayüve yücümana, que mütixeiya yu'uquiyari yatiyurieneme xeicüa püyüve. Tita mütiyuriene 'iya, müpaüta yaxeicüa tiniyurieneni nu'aya.
20 Ne'uquiyari yunive pünaqui'erie. Naime catinixeisitüani que mütiyuriene 'iya. 'Icü que mütiyuriene 'esiva marivemecü xeicüa, yemecü nixeisitüamücü mamarivavemecü, xemühüxiyanicü xeme.
21 Ne'uquiyari mütivaranucu'uitüvapaü müquite, tucari mütivarupitüvapaü nu'ayata müpaü catinivaru'uitüvani müme müyuvaüriya müvaranucu'uitüanicü.
22 Mücü meta, ne'uquiyari xeime püca'inüata 'isücamepaü, masi heiserie nipitüani yunive 'isücamepaü mita'inüatacü naime,
23 yunaitü ve'eme memü'eriecacü nu'aya, yaxeicüa ve'eme memü'eriepaü 'uquiyarieya yunive meiyenü'a. Que mü'ane ve'eme müca'erie nu'aya, ve'eme püca'erie 'uquiyarieyata meiyenü'a.
24 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane neniuqui mü'enie, yuri ti'eririetü 'iya münesiheyenü'a, mücü tucari mücaxüve canexeiyani. 'Isücame hüxie pücatacueviyani, masi niuyupata, camüquitüri, 'ayeyuritü püta hicü.
25 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tucari naye'amücü, hicüri naye'aniri, quepaucua müquite memi'enieni Cacaüyari Nu'aya 'utaniucame. Müme memü'enanani mecanayeyuyuricacuni.
26 Ne'uquiyari yücümana tucari que mürexeiya, müpaü yaxeicüa tinipitüani yunive tucari mexeiyanicü yücümana.
27 Heiserie tipitüata 'isücamepaü müva'inüatacü Yuri Tevi mühücücü.
28 Tixaü xepücahüxiyaca 'icücü. Tucari naye'amücü quepaucua yunaitü memucateuqui memi'enieni 'iya 'utaniucame.

29 Mepüvaticüneta. Müme 'aixüa memüteyuriecai menanucu'uicuni tucari
memüpitüarienicü, 'axa memüteyuriecai mete'anucu'uni memanutaxüriyanicü.

Que memüte'ihecüata Cürisitu

30 Ne necümana 'asinepücatiyüve. Que nemüti'ena, müpaü nepütiva'inüata 'isücamepaü
neyüanetü. Que mütiheiserie nepüva'inüata nemüca'icuvaunecü tita münetinaque ne, tita
mütinaque 'iya münesiheyenü'a püta nemücuvaunecü.
31 Ne xüca nehepaüsita netihecüatanique, yuricü nepücatihecüataniqueyu.
32 Xevitü 'ecaniuyeicani mütihecüata nehepaüsita. Necatinimaica 'iya yuri mütihecüatacü
nehepaüsita que mütihecüata.
33 Xeme Vanisüa xecanivarenü'ani. Mücü tita yuri müraine hepaüsita tiniutahecüata.
34 Ne masi nepüca'itanaqui'eri tita teüteri memütehecüata nehepaüsita, perusü 'ipaü neca-
niutaineni xemütavicueisitüarienicü xeme.
35 'Iya cüxeme canihücütücaitüni tatü hecüarivietü. Xeme xeniyuvaüriyacaitüni
xemüyutemamaviecacü 'iya yatixehecüariviyacacu yareutevitü.
36 Mücü nehepaüsita mütihecüata, mücü masi türücaüyemecü catinihecüatani, tita
mütihecüatacai Vani 'esiva xeicüa tihecüatacacu. Tita nemütiyuriene, ne'uquiyari que
münetiupitüa nemeye'atüanicü, 'icü 'uximayasica que nemütiyuriene, 'icü nehepaüsita tini-
hecüatani quename ne'uquiyari nesiheyenü'a.
37 Mücürita ne'uquiyari münesiheyenü'a, mücütütü nehepaüsita tinihecüatani. Xeme
hasuacua xepüca'i'enievave 'utaniucame, xepüca'ixeiyavave que mütiyuxexeiya.
38 Niuquieya xepücahexeiya xehesie yuhayevame yuri xemücate'i'eririecü que mü'ane 'Iya
meiyenü'a.
39 'Utüaricasie xequetenecuvava, müpaü xemütecu'erivacü quename mücücü tucari
mücaxüve xehexeiya. Mücütütü canihücütüni tita nehepaüsita mütihecüata.
40 Xepücayuvaüriya nehepa xemahuni tucari xemexeiyanicü.
41 Tita teüteri memütexata visi menetexeiyatü, mücü nepüca'utanaqui'eri.
42 Siepüre nepüxehetima xeme, xemücayuhayevacü xe'inaqui'erietü Cacaüyari.
43 Ne necaninuani ne'uquiyarisüa nemiemetütü. Xemeri xepücanesi'utanaqui'eri. Xüca
xevitü nuani yuhesüa miemetütü püta, xecanitanaqui'ericuni 'iya.
44 Que xeteyüvave yuri xemüteta'erienicü xüca xe'itanaqui'erieni tita xemütexata
visi xeteyuxeiyatü, xücarita xecatecuvautüveni 'iya muyuxevi Cacaüyaritütü visi
mütixexeiyanicü xeme.
45 Müpaü xepücatecu'erivani quename nexetaxaneta ne'uquiyari hüxie. Xevitü 'acaniuye-
icani müxexaneta. Muisexi canihücütüni. Hesiena xeniu yuri xepüte'erie.
46 Xücasü yuri xete'eriecaque Muisexisie, nehesietari yuri xepüte'eriecaqueyu. 'Iya ne-
hepaüsita tiniuti'utüani.
47 Xüca 'iya 'utüaricayasie yuri xecate'erieca, queri yuri xeteta'erieni tita nemüticuxatasie.

6

Que mütivarumi 'auxüme miriyari
(Mateu 14:13-21; Maricuxi 6:30-44; Rucaxi 9:10-17)

1 Mericüsü 'arique caneyani Quesusi. Carereya haracunayarisie Tiveriya müracutevasie
'anutaüye neta'ani.
2 Yumüiretü mecanicuveiyatüvecaitüni teüteri 'inüari memüxeiyacaicü que mütiyurienecai
tecuicuicate vahesie.
3 Hicü hürisie neutiyune Quesusi. Mana necateitüni, teyü'üquitüvametemamata mete-
hetitecai hamatüana.
4 Mericüsü Huriyusixi va'ixüarari Pasicua mütiteva nahuracaitüni.
5 Hicü Quesusi heutaniereca, yumüireme varuxeiyaca hepana me'atihume, müpaü tini-
tahüave Piripe, Haque tepeinanaiyu pa 'ime memütecuanicü.
6 Müpaü tiutayü 'i'isipatü. Mücüsietü tinimaicaitüni que mütiyurieniquecai.
7 Hicü Piripe nita'eiya, Pa huta sienituyari 'inüariyarisie 'atü capütinaque vahesie mieme
yuxexuitü 'esiva xeicüa memita'üixüanicü.
8 Xevitü teyü'üquitüvametemama 'Atürexi mütitevacai Simuni Pecuru 'ivaya müpaü tini-
tahüave,
9 'Ena puyeica temaicü sevara payari 'auxüvime huta quesüteyari vara'ütü. Perusü 'icü
que tipaüme yumüireme vahesie mieme.
10 Quesusisü müpaü tiutayü, Xequenivaranucayasa teüteri. Mana vaüca
nacu'üxayacaitüni. Hicü 'uquisi menanucayaxe 'auxüme miriyari meyupaümetü
yacütüniquetü.

11 Hicü Quesusi nenu'üni pa. Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari tinivarumini mana
memütitecai. Yaxeicüa tinivarumini quesüteta quepaü memüteucuaicucai.
12 Hicü me'utihuxacu müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Xequeneucuxeüri
tarimeyari manuyuhayevaxü capa reuyevenicü.
13 'Ayumieme mecanicuxeürieni. Tamamata heimana huta quirivayari meniutihüniya
tarimeyari tecua'amete memicu'eirie 'auxüme sevara payarisie mieme.
14 Mericüsü teüteri me'ixeiyaca 'inüari mütiuyuri müpaü meniutiyuanecaitüni, Cari yuricü
'icü canihücütüni 'iya tixaxatame cuiepa 'umamie.
15 Hicü retimaica Quesusi quename me'axüaniquecai me'iviyaquecai tiva'aitüvame
memayeitüanicü, tavari yuxaüta mana neutiyune hürisie.

Quesusi que mütiuyeicacai haracunasie
(Mateu 14:22-27; Maricuxi 6:45-52)

16 Mericüsü quepaucua tau macayunixü teyü'üquitüvamete mana meniucanexüani hara-
cunapai.
17 Canuvasie mecayaxeca haracuna 'anutaüye menecüne Caperünaumepai. Hicü niu-
cuyüreri. Quesusi vahesüa pücanuavecai cuxi.
18 Carima 'u'ecacacu haracuna niuyuanecaitüni.
19 Hicü yateva 'auxüme 'ataxeime quirumetüruyari me'uhutü mecanixeiya Quesusi hara-
cunasie 'uyeicame canuva hepa 'amiecame. Meniutimamani.
20 'Iya müpaü tinivarutahüave, Ne nepühücü. Xepücaheumamaca.
21 Hicü meniyuvaüriya memitanaqui'erienicü canuvasie. Yapaucua canuva nivataneni
cuiepa haque memeucünecai.

Teüteri que memüte'icuvautüvecai Quesusi
22 Mericüsü 'uxa'arieca teüteri haracuna 'anutaüye memüti'ucai mecaniuneniere
mana mucateicü xevitü canuva xeicüa, hipatü pücatixaü. Mepunenierixü Quesusi
müca'acayerüvecai mücü canuvasie teyü'üquitüvamete vahamatü, masi teyü'üquitüvamete
memecü yuhücüate.
23 Hipatüta canuvate meneyecüne Tiveriya. Mana hura meniu'axüani haque pa memetic-
uai Ti'aitame pamüpariyusi 'ipitüacu Cacaüyari.
24 Me'unenierieca teüteri Quesusi mana müca'uyeicacaicü, teyü'üquitüvametemamata
memüca'u'uvacaicü, mümetari canuvatesie mecayaxeca menecüne Caperünaumepai
me'icuvautüvetü Quesusi.

Quesusi pa tucari tiyupitüvame mühücü
25 Haracuna 'anutaüye meheitaxeiyaca müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, quepaucua
pepunua 'uvapai.
26 Quesusi müpaü tivaruta'ei, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave,
xepücanesicuvautüve 'inüarite xemüxeicü. Pa xemeticuaicü xemetihuxaicü püta
xepünesicuvautüve.
27 Xepücate'uximayaca 'icuai mütipünive xema'ivacü xeicüa. Xequetene'uximayaca püta
xeme'ivacü 'icuai 'amütiterive tucari mücaxüve müxepitüa Yuri Tevi mütixemini. 'Uqui-
yarieya Cacaüyaritütü ni'inüaritüani 'iya.
28 'Ayumieme müpaü metenitahüave, Queri teteyurieca Cacaüyari 'uximayasicaya
temüte'uximayacacü.
29 Quesusi müpaü tivaruta'ei. 'Icü canihücütüni Cacaüyari 'uximayasicaya, yuri
xemüte'eriecacü 'iya meiyenü'asie.
30 Müme mete'icühüave, Mericüte, tita petiyuriene 'inüari, temixeiyacü, yuri
temümateta'eririenicü. Que petiu'uximayata.
31 Tame tatevarima manana payari metenicuacaitüni macumavesie, que müre'uxa,
Taheima mieme pa tinivamicuacaitüni.
32 Hicü Quesusi müpaü tivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, Muisexi
capühücütücai que mü'ane müxe'umi mücü pa taheima mieme. Ne'uquiyari püta tinix-
emicuani tita yuricü mütipa taheima mieme.
33 Que mü'ane taheima macaneica, tucari müvamicua cuiepa memütama, mücütütü
canihücütüni Cacaüyarisüa mieme pa.
34 Müme metehehüave, Ti'aitame, 'aheyemecü quetatineumicua 'icü pa.
35 Quesusi müpaü tivarutahüave, Ne necanihücütüni pa tucari tiyupitüvame. Que
mü'ane nehesüa müye'ani pücaheuhacamücüni. Que mü'ane nehesie yuri müti'erie havai
pücaheuharimücüni hasuacua.
36 Masi yanepütixecühüavecai, xepünesixeiya peru yuri xepücate'erie.

37 Naime ne'uquiyari münetipitüa nehesüa püye'ani. Que mü'ane nehesüa müye'ani, tacua nepüca'anuyehüani.
38 Ne taheima nepüca'acane tita münetinaque yanemütiyurienenicü. Tita mütinaque 'iya münesiheyenü'a püta yanemütiyurienenicü nepacane.
39 'Ipaü catininaqueni 'iya münesiheyenü'a, nai münetiupitüa nemücaheiyehüanicü ni xeime, masi nemenucuquetüanicü tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare.
40 'Ipaürita catininaqueni ne'uquiyari, yunaitü memixeiya nu'aya, yuri memüte'erie hesiena, tucari mücaxüve memexeiyanicü. Ne nepüvaranucu'uitüani tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare.
41 Hicü Huriyusixi meniniuquixiecaitüni hepaüsitana müpaü mutayücü, Ne pa necanihücütüni taheima macane.
42 Müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Icü catiquesusi Cuse münu'aya. Tame quemasieya varusieya tepüvamate. Quetütü paine hicü taheima macane.
43 Quesusi müpaü tivaruta'ei, Xepücaniuquixieca yusata.
44 Xevitü pücayüve nehesüa müye'ani, me xüca ne'uquiyari münesiheyenü'a 'enucuhana xeicüa püyüve. Ne tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare necanenucuquetüamücü.
45 Texaxatamete vaxapasie müpaü catine'uca, Cacaüyari tiniva'üquitüaca yunaime. Yunaitü memü'enana ne'uquiyari que maine, memüteyü'üquitüa, müme nehesüa mecaniye'axüacuni.
46 Perusü xevitü püca'ixeiyave ne'uquiyari. Que mü'ane Cacaüyarisüa miemetütü 'amuyeica, mücü xeicüa canixeiyaveni ne'uquiyari.
47 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane nehesie yuri müti'erie, tucari mücaxüve canexeiyani.
48 Ne pa tucari tiyupitüvame necanihücütüni.
49 Xetevarima manana payari metenecuacaitüni macumavesie. Müme menecuini.
50 'Icü canihücütüni pa mayeyuri taheima macaneica tevi miticuanicü mücamünicü.
51 Ne necanihücütüni pa mayeyuri taheima macane. Xüca tevi 'icü pa 'uticuani, yuheyemecü payeyurini. 'Icü pa nemüyetuani ne, nevaiyari canihücütüni, cuiepa memütama vatucari cani'ayumiemetüni.
52 Hicü Huriyusixi meniyuxamurietüvecaitüni yameteyücühüavetü, Quetütü püyüve 'icü yuvaiyari mütasimicua temiticuanicü.
53 Quesusi 'ayumieme müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca xeca'iticuani Yuri Tevi vaiyarieya, xüca xuriyaya xeca'anu'ieni, tucari xepücahexeiya yuhesie.
54 Que mü'ane nevaiyari mücüa'a nexuriya mü'ie, tucari mücaxüve canexeiyani. Tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare, necanenucuquetüamücü.
55 Ne nevaiyari yuricü cani'icuaitüni, nexuriya yuricü cananu'ivani.
56 Que mü'ane nevaiyari mücua'a nexuriya mü'ie, mücü nehesie tiviyatü niyuhayevamücü, neta hesiena netiviyatü netinehayeva.
57 Ne'uquiyari mayeyuri cuiepa que münerenü'apaü, ne que nemürayeyuri ne'uquiyaricü, müpaürita yaxeicüa que mü'ane münesicua'a, mücüta canayeyuricamücü necümana.
58 'Icü canihücütüni pa taheima macane. Xetevarima que memüte'ucuai que memüte'ucui, müpaü püca'ane. Que mü'ane 'icü pa mücua'a yuheyemecü canayeyuricamücü.
59 Müpaü niutayüni Caperünaumesie ti'üquitatü tuquita.

Niuqui tucari mücaxüve hepaüsita

60 Hicü 'ayumieme teyü'üquitüvametemama yumüiretü me'u'enanaca müpaü meniutiyuani, 'Icü niuqui canicuaniveni. Quepai püyüve mi'enieni.
61 Quesusi yu'iyarisie retimaica memüniuquixiecaicü teyü'üquitüvametemama 'icü hepaüsita, müpaü tinivarutahüave, 'Icücü xetetiquetamürique 'acu.
62 Quesü yüniqueyu xüca xe'ixeiyanique Yuri Tevi mana 'utimiecame haque meripai mecatei.
63 'Iyari canihücütüni tucari tiyupitüvame. Vaiyari 'asipücayüni. Tita nemütixecuxaxatüva ne, mücü cani'iyaritüni canitucaritüni.
64 Peru hipatü xeme yuri xepücate'erie. Quesusi matüaripai nivamaicaitüni quehate müme yuri memücate'eriecai, timaicaita que mü'ane miyetuaniquecai.
65 Müpaü tinicuxatacaitünita, 'Ayumieme nepütixecühüave, xevitü mücayüve nehesüa müye'ani xüca ne'uquiyari müpaü catipitüaca.
66 Mücücü yumüiretü teyü'üquitüvametemama yucutama menitacüni, hamatüana mepüca'u'uvacairi.
67 'Ayumieme Quesusi müpaü tinivarutahüave tamamata heimana yuhutame, Xemerita xeteyuvaüriya xemüyehu.

68 Simuni Pecuru müpaü tinita'eiya yucu'imavatü, Ti'aitame, quepai rahesüa tepüteyehu. 'Ecüsü niuqui tucari mücaxüve hepaüsita pecanexeiyani.
69 Hicürixüa yuri tecateniuta'erieni, tecamanetimani 'ecü que mü'ane Cacaüyarisüa mümieme müpasie pemühücücü.
70 Quesusi müpaü tivaruta'ei, Camü necatixe'anayexei tamamata heimana yuhutame xeme. Xevitü xeme Cauyumariepaü cani'aneni.
71 Mücü Cura Simuni nu'aya 'Isicariutitanaca nixatacaitüni. Mücü niyetuaniquecaitüni xevitü mühücütücai tamamata heimana yuhutatü.

7

Quesusi 'ivamama yuri que memücate'eriecai hesiena cuxi

1 Mericüsü 'arique Quesusi Carereya niuyeicacaitüni. Pücayuvaüriyacai Cureya muyeicani Huriyusixi memicuvautüvecaicü me'imienique.
2 Hicü Huriyusixi va'ixüarari nahuracaitüni quepaucua xamaru memutiveviva.
3 'Ivamama 'ayumieme müpaü metenitahüave, 'Üva peyeyame Cureya quenemie, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete memixeiyacü tita pemütiyuriene.
4 Tevi 'avie capütiyuriene, ticuvaunetü yunaime vahürüpa mümarivanicü. Xüca müpaü petiyurieneni, pemasiücüme quena'ayeitüa cuiepa memütama vahüxie.
5 'Ivamamata yuri mepücate'eriecai hesiena.
6 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Ne netucari püca'aye'ave cuxi. Xeme tixaü xepücatetacuevi.
7 Cuiepa memütama mepücayüvave memüxe'uxive'erieca. Ne püta mecaneni'uxive'erieca vahepaüsita nemütihecüatacü, tita memüteyurie 'axa mü'anene nemutainecü.
8 Xemeri xequene'ixüarayu. Ne cuxi nepüca'ixüaramie 'icüsie, netucari müca'aye'avecü cuxi.
9 Müpaü tivarutahüaveca Carereya niyuhayeva.

Quesusi que mütiuyuri 'ixüararipa quepaucua xamaru memutiveviva

10 Hicü 'ivamama meheu'ixüarayucacu 'iyata neyani 'arique, 'avie xeicüa cayuhecüatatü.
11 Hicü Huriyusixi meneicuvautüvecaitüni 'ixüararipa müpaü me'utiyuatü, Haque peyeica 'iya.
12 Teüteri vaüca mepütecuxatacai hepaüsitana, 'avie xeicüa. Hipatü müpaü meniutiyuanecaitüni, Masi 'aixüa pütiuca'iyari. Hipatüri mete'utiyuanecai, Tixaüsietü püvareuyexürüva teüteri.
13 Masi xevitü teüteri vahürüpa pücaticuxatacai hepaüsitana yunaitü memüvamacarücaicü Huriyusixi.
14 Hicü 'ixüarari hixüapariecari Quesusi neutiyune tuquipa. Mana tini'üquitacaitüni.
15 Huriyusixi menihüxiyacaitüni yame'utiyuatü, Queri timaive 'icü 'utüarica. Pücatiyuti'üquitüave.
16 Quesusiri 'ayumieme müpaü tinivarutahüave, Tita nemüti'üquita nehesüa pücamieme. Que mü'ane münesihеyenü'asüa püta canimiemetüni.
17 Xüca tevi yuvaüriyani yamüticamienicü tita mütinaque 'iya, catinimaicamücü tita nemüti'üquita hepaüsita, xüca Cacaüyarisüa miemetüni, me xüca necümana ne'utaineni nusu.
18 Que mü'ane yücümana mutaine catinicuvauneni visi müticühüavarüvanicü. Que mü'ane müticuvauneni visi müticühüavarüvanicü 'iya meiyenü'a püta, mücü yuri paine, tita mücatiheiserie pumave heisiena.
19 Camü Muisexi catixe'upitüa 'inüari niuquiyari xemeixeiyanicü. Perusü ni xevitü xeme yapücaticamie 'inüari niuquiyarisie. Titayari xenetecuvautüve xenesimienique.
20 Teüteri müpaü mete'ita'ei, Cari cacaüyari 'axa mü'ane pümasinü'ü. Quepai masicuvaune masimienique.
21 Quesusi müpaü tivaruta'ei, Ne 'uxipiya tucarisie heiva xeicüa tixaütü nepütiuyuri, peru yunaitü xecanihüxiyaca.
22 'Ayumieme meta Muisexi nixe'upitüani xitequiya 'inüariyari. Muisexisüa pücamieme, tatevarima vahesüa püta canimiemetüni. Peru 'uxipiya tucarisie xepi'inüaritüa 'uqui nunusi.
23 Xüca 'uqui 'uxitequieni 'uxipiya tucarisie Muisexisüa mieme 'inüari niuquiyari müca'ayeitüarienicü, que xeneteheca ne nai 'aixüa reu'eriecame nemayeitüacü xeime tevi 'uxipiya tucarisie.
24 Que mütiyuxexeiya xeicüa niuqui xepücavevieca, que mütiheiserie püta xequenevevieca niuqui.

Caticürisitu 'icü, que memutiyuanecai

25 Hicü Querusaremetari hipatü 'ayumieme müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Icü catihücü memicuvautüve me'imienique.

26 Camü yunaime vahürüpa catinicuxatani, 'asimepücatehehüave. Ta'uquiyarima xüari
yuricü mepücaheitima 'icü mücürisitu heiserie mupitüarie.
27 Perusü tame tecanimaica 'icü haque memieme. Quepaucua munuani Cürisitu, xevitü
'asipücatimaica haque memieme.
28 Hicü Quesusi müpaü tiniuhiva tuqui curaruyarita ti'üquitatü, Xeme xenetemate
'acu, haque nememieme xetemate. Ne necümana nepücanua. Masi yuri canaineni 'iya
münesiheyenü'a. Xeme xepüca'imate.
29 Nesü necanimaica hesüana nemümiemecü, münesiheyenü'acü.
30 Hicü mecanicuvautüvecaitüni me'iviyaque. Xevitü püca'ivi tucarieya müca'aye'avecaicü
cuxi.
31 Teüteri yumüiretü yuri mecateniuta'erieni hesiena. Müpaü meniutiyuanecaitüni,
Quepaucua munuani Cürisitu, masi vaüca catiyurieneni 'inüarite, 'e'ivatü 'icü que
mütiyuriene.

Pareseusixi que memütevaretanü'a tupirisixi memiviyacü Quesusi

32 Hicü Pareseusixi meniva'eniecaitüni teüteri hepaüsitana vaüca metecuxatame.
Mara'acate memühüritüariecai Pareseusixi vahamatü mecanivaretanü'ani tupirisixi
memiviyacü.
33 Hicü müpaü niutayüni Quesusi, Yareutevitü cuxi xehamatü neniuyeicamücü. 'Arique
'iya münesiheyenü'asüa nepüyemie.
34 Xepünesicuvautüveni peru xepücanesitaxeiya. Mücü meta, haque nemeyeicani
xepücayüvave xemeta'axüani.
35 Huriyusixi müpaü meteniyücühüavecaitüni, Que tiyune 'icü temüca'itaxeiyacü.
Cüriyecusixi vasata memeutayeixüa vahesüa catiyemie, Cüriyecusixi tivareti'üquitüanique.
36 Quesü 'icü titita niuqui müya mutaine, Xepünesicuvautüveni, xepücanesitaxeiya, haque
nemeyeicani xepücayüvave xemeta'axüani, haitü.

Hatüapaü mü'anene ha muhanesie miemepaü

37 Hicü ve'eme tucarisie 'ixüarari heutiparirümecacu, mana niuvecaitüni Quesusi. Nahiva-
caitüni müpaü 'utaitü, Xüca tevi heuharimücüni, nehesüa quenuani, que'anuhareni.
38 Que mü'ane nehesie yuri mütı'erie, 'utüarica manuyünepaü, hatüapaü 'anenetü cani-
uhanecamücü taütana ha muhanesie miemepaü 'anenetü.
39 Müpaü niutayüni 'Iyari xatatü memitanaqui'erieniquecai müme yuri
memüteta'erieniquecai hesiena. Mücü 'Iyari mepücatanaqui'erivavecai cuxi Quesusi cuxi
visi 'anetü müca'ayeitüarievecaicü.

Teüteri hixüata que memüte'uyusanaxü

40 Hicü teüteri hipatü 'icü niuquite me'u'enieca müpaü meniutiyuanecaitüni, Yuricü
mücü tixaxatame canihücütüni 'icü.
41 Hipatüta mete'utiyuanecai, Cari 'icü Cürisitu canihücütüni. Hipatüta mete'utiyuanecai,
Masi Cürisitu Carereya pücamiemetüni.
42 Camü 'utüarica müpaü caranuyüne, Cürisitu Raviri püxiüyarieyatüni, quiecarisie Raviri
mecateisie pümiemetüni Verenisie.
43 'Ayumieme teüteri hixüata meniyusana cümana.
44 Hipatüta müme meniviyacucaitüni, perusü xevitü püca'ivi.

Tevi hasuacu pücaticuxatacai 'icü mütıcuxatapaü, que memutiyuanecai

45 Hicü tupirisixi meniu'axüani mara'acate memühüritüariecai vahesüa Pareseusixi vah-
esüa. Mümeri müpaü metenivarutahüave, Titayari xecate'i'atüa.
46 Tupirisixi müpaü metevaruta'ei. Tevi hasuacuari pücaticuxatacai 'icü tevi
mütıcuxatapaü.
47 Hicü Pareseusixi müpaü metevaruta'ei, Cari xemeta xepeuyexüriya.
48 Camü te'aitamete Pareseusixi que mü'ane müme hesiena yuri pütiuta'eri.
49 Peru 'icü teüteri 'inüari niuquiyari memücamate 'axa mepütecühüavarüva.
50 Hicü 'iya meripai Quesusisüa munua yüvicüta Nicuremu müpaü tinivarutahüave,
xevitü mühücütücaicü müme,
51 Camüsü ta'inüari niuquiyaricü tepüca'enutahüani tevi xüca meri teca'i'enieni que mu-
taine, xüca teca'imaica que mütiyuriene.
52 Mümeri müpaü metenita'eiya, Quesü 'ecütari Carereya petimieme. Quetinecuvava,
quetinexeiyani Carereyasie müca'ayenevecü tixaxatame havaicü.

'Uca muviyari xeime cünayamame meyucumaüvacacu

53 Yuxexuitü yuquie mepeutayeixüa.

8

1 Quesusisü yemurisie neyani Huriva Mati'u müracutevasie.
2 Ximeri tavari tuquipa ninuani. Yunaitü teüteri hesüana meni'axecaitüni. Mana 'ayerüca tiniva'üquitüacaitüni.
3 Hicü te'utüvamete Pareseusixi vahamatü mecani'atüirieni 'uca muviyarie xeime cünayamame meyucumaüvacacu. Hixüapa me'itaqueca
4 müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, 'icü 'uca caniuviyarieni xeime cünayamatü meyucumaüvame.
5 'Inüari niuquiyarisie Muisexi müpaü catatiniu'aitüani tetexicü temüvatituaxanicü müya memüyüa. Camüsü que petayüni 'ecü.
6 Müpaü meniutiyuani me'i'isipatüvetü me'itaxanetaque. Quesusisü 'anacatusireca, cuiepa tiniuta'utüani yu'itüvamecü.
7 Müme 'ameteheuterecu meheicu'ivaviyatü, 'iya nanucuqueni. Müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane xeme 'axa mücatiyurieve, mücü meri pitatuaxa tetecü.
8 Tavari 'anacatusireca, cuiepa tiuta'utüa.
9 Mümeri memu'enana, va'iyari vatate'acacu, meneutayeixüani yuxexuitü me'ayecücatü, 'uquiravesixi meri. Quesusi yuxaüta niyuhayeva, 'uca hixüapa muvecai tiuyuhayevaxüta.
10 Hicü 'anucuqueca Quesusi, hipame cavaxeiyatü, 'uca xeicüa, müpaü tinitahüave, Neuxei, 'uca, haquevari müme masixanetamete. Xevitü 'ahesie carahüa.
11 'Iya tiutayü, Ti'aitame, haquevasü. Quesusi titahüavixü, Neta 'ahesie nepücatihüani. Quenemie, tavari 'axa pepücareyurieneni.

Quesusi cuiepa memütama vahecüarivivame mühücü

12 Mericüsü Quesusi tavari tinivarutixatüani müpaü 'utaitü, Ne cuiepa memütama vahecüarivivame necanihücütüni. Que mü'ane münesi'anuveiya yüvipa püca'uyeicani, masi hecüariya canexeiyacamücü tucaritüme.
13 Pareseusixi 'ayumieme müpaü metenicühüaveni, 'Ecü 'ahepaüsita xeicüa pecatinihecüatani. Tita pemütihecüata pücayuri.
14 Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Sepasü nehepaüsita nemütihecüata, tita nemütihecüata puyuri nemütimatecü haque nememieme que nemütimie. Xeme 'asixepücatemate haque nememieme que nemütimie.
15 Xeme teüteri vahepaü xepüteyu'inüata. Ne püta tevi nepüca'inüata.
16 Masisü xüca ne'ita'inüataque, nepihecüatüaniqueyu tita yuricü müti'inüari nehexeiyatü, nexaüta nemüca'uyeicacü, 'iya münesiheyenü'a nehamatü muyeicacü.
17 Mücü meta, xe'inüari niuquiyarisie müpaü catine'uxani, Yuhutatü teüteri tita memütetahecüata puyuri.
18 Mericüte, ne necanihücütüni que mü'ane nehepaüsita mütihecüata, ne'uquiyari münesiheyenü'a nehepaüsita tinihecüatanita.
19 Müme müpaü metenitahüave, Haqueri 'a'uquiyari. Quesusi müpaü tivaruta'ei, Xeme xepücanesimate ne, ne'uquiyarita xepücamate. Xüca xenesimaicaque ne, ne'uquiyarita xepümaicaqueyu.
20 'Icü niuquicü catinicuxatacaitüni tumini mahüriesie tuqui curaruyarita ti'üquitatü. Xevitü püca'ivi tucarieya müca'aye'avecaicü cuxi.

Que nemüreumie xepücayüvave xemeta'axüani, que mainecai

21 Hicü tavari müpaü tinivarutahüave, Nesü nepüyemie. Xepünesicuvautüveni, tita 'axa xemüteyuriesie xeteviyatü xecanicuicuni. Que nemüreumie xepücayüvave xemeta'axüani.
22 Huriyusixi 'ayumieme müpaü metenicuxatacaitüni, Yücümana catiyumieni müpaü mutayücü, Que nemütimie xepücayüvave xemeta'axüani.
23 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xeme 'ena xepümiemete. Ne püta taheima necanimiemetüni. Xeme 'ena cuiepa xepümiemete. Ne püta 'ena cuiepa nepücamieme.
24 'Ayumieme yanepütixe'utahüavixü xemücuini tita 'axa xemüteyuriesie xeteviyatü. Xüca yuri xecate'uta'erieni quename ne nehücü, xecanicuicuni tita 'axa xemüteyuriesie xeteviyatü.
25 Müme müpaü metenicühüavecaitüni, 'Ecü que pepüpaicüte. Quesusi tivarahüave, Yemecü nepühücü tita nemütixecuxaxatüva.
26 Vaüca necaneixeiyani xehepaüsita nemüticuxatanicü, xehesie nemütihüpanicü. 'Iya münesiheyenü'a masi yuri canaineni. Tita nemütiu'eni 'iya yahainecacu, mücü nepütivataxatüani cuiepa memütama.
27 Müme 'asimepücatehetima yu'uquiyari müvacuxaxatüvacaicü.
28 Hicü Quesusi müpaü niutayüni, Quepaucua xemenutihana Yuri Tevi, 'anari xepütehetimani ne nemühücücü, necümana 'asinemücatiyurienecü. Ne'uquiyari münetiu'üquitüapaü, müpaü xeicüa nepüticuxata.

29 Mücü meta, 'iya münesiheyenü'a nehamatü caniuyeicani. Pücanesi'ucu'eiri nexaüta, neheyemecü yanemütiyurienecü tita mütinaque.
30 'Ipaü ticuxatacacu yumüiretü yuri mecateniuta'erieni hesiena.

Tita yuri maine canixetixünamücü, que mainecai

31 Quesusi 'ayumieme müpaü tinivarutahüave müme yuri memüte'ita'eriri Huriyusixi, Xeme neniuquisie xeteviyatü xüca xeyuhayevani, yuricü nehesüa miemete teyü'üquitüvamete xecanihümetüni.
32 Tita yuri müraine xecanetimaicuni. Mücü yuri maine canixetixünamücü.
33 Müme müpaü metenita'eiya, Tame 'Apurahami tecanixiüyarimamatüni. Xeimesie mieme vaüriyarica tepücate'uti'uximayataxü hasuacua. Que pehaine, xexüxünitü xemacüne pemaine.
34 Quesusi müpaü tivaruta'ei, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yunaitü 'axa memüteyurie vaüriyarica meteni'uximayaca tita 'axa müti'anesie mieme.
35 Mericüte, vaüriyarica müti'uximaya yuheyemecü 'apüca'uca quiecamepaü. Quiecame nu'aya püta 'apuca yuheyemecü.
36 Xüca nu'aya xetixünamücü, panasi xexüxünitü xecanacünicuni.
37 Ne nepütimate 'Apurahami xemüxiüyarimama. Siepüre xecanenicuvautüveni xenesimienique neniuqui müyutexiecü xehesüa.
38 Tita nemütiuxei ne'uquiyarisüa yanepüticuxata. Xemesüari tita xemüte'u'eni yu'uquiyarisüa yaxepütecahu.
39 Müme müpaü mete'ita'ei, Tame ta'uquiyari 'Apurahami canihücütüni. Quesusi müpaü tivarutahüave, 'Apurahami xüca xexiüyarimamatüni, 'Apurahami que mütiyurienecai yaxequeteneyurieca.
40 Masi hicü xepünesicuvautüve xenesimienique. Ne necanitevitüni nemütixecuxaxatüva tita yuri müraine que nemütiu'enaxü Cacaüyarisüa. Xehepaü capütiuyuri 'Apurahami.
41 Xeme xe'uquiyari que mütiyuriene yaxetenicahuni. Mete'itahüave, Tametütü tavarusi que mü'ane mücacünayatücai, mücü pücatasi'utivevi. Xei 'uquiyariyari tecanexeiyani Cacaüyaritüme.
42 Quesusi müpaü tivarutahüave, Xüca Cacaüyari xe'uquiyaritünique, xecaneninaqui'eriecaqueyu ne. Ne Cacaüyarisüa necaneyeyani necaninuaniri. Mücü meta, necümana nepücanua. 'Iya püta caneneyenü'ani.
43 Titayari xecateheitimaivave tita nemütixata. Xemücayüvavecü neniuqui xemü'enieni, 'ayumieme xepüca'iquema.
44 Xeme yu'uquiyarisüa xecanimiemetetüni Cauyumariesüa. Xecaniyuvaüriyani yaxemüteyuriecacü tita mütihive'erie xe'uquiyari. 'Iya meripai catiniyumemivani. Tita yuri mürainesie tiviyatü 'apüca'uvecai, tita yuri müraine mumavecü hesiena. Quepaucua 'itaricacü müticuxata, yücümana tinicuxatani müti'itavacü, memüte'itava müva'uquiyaricü.
45 Ne püta yuri nemainecü, yuri xepücanete'eriri.
46 Que mü'ane xeme nehesie pürahüani, 'axa nemütiuyuri 'utaitü. Me xüca yuri nehaineni, titayari yuri xecanete'eriri.
47 Que mü'ane Cacaüyarisüa mümieme cani'enieca tita Cacaüyari müticuxata. 'Ayumieme xepücaheu'enana, Cacaüyarisüa xemücamiemetecü.

Cürisitu que 'amütiuyeicacai sutüapai

48 Huriyusixi müpaü metenita'eiya, Cari 'aixüa teniutiyuaneni quename 'ecü pesamariyatanaca, quename cacaüyari 'axa mü'ane masinü'ü.
49 Quesusi tivaruta'ei, Neri cacaüyari 'axa mü'ane pücanesinü'ü. Masi 'aye'ame ne'erietü nepixata ne'uquiyari, xeme püta ne'aye'ame xecanesi'erietü xepünesixata.
50 Ne tixaü nepücaticuvaune visi nemüticühüavarüvanicü. Que mü'ane müticuvaune visi nemüticühüavarüvanicü, que mü'ane 'isücamepaü müva'inüata, mücü 'acaniuyeicani.
51 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca tevi neniuquisie yaticamieni, hasuacua pücahetimani müya.
52 Huriyusixi müpaü mete'itahüave, Hicürixüa tepütehetima cacaüyari 'axa mü'ane mümasinü'ü. Camü 'Apurahami caniumüni, texaxatameteta mete'ucui. 'Ecüsü müpaü pecanaineni, xüca tevi neniuquisie yaticamieni, müya pücamaica hasuacua.
53 'Ecü que petive'eme ta'uquiyari 'Apurahami 'asicayüvecacu. Mücü caniumüni, texaxatameteta mete'ucui. Titari pera'ayeitüaxime.
54 Quesusi tivaruta'ei, Xüca ne visi nehainenique nehepaüsita, tixaü pücatihücütüniqueyu visi que nemüticühüavarüvaniqueyu. Ne'uquiyari canihücütüni que mü'ane visi maine nehepaüsita. Xeme yaxeputiyuane quename xecacaüyari 'iya.

55 Masi xepücaheitimaivave. Nesü püta necanimaica. Xüca nehainenique quename neca'imate, xehepaü neti'itavatü nenayaniqueyu. Masiri necanimaica, niuquieyasie yanepüticamie.
56 Xe'uquiyari 'Apurahami cuini mieme tiniyutemavieca netucari ha'erivatü mixeiyacü. Nixeiya, tinaqui'acai.
57 Huriyusixi 'ayumieme müpaü metenitahüave, 'Ecü huta teviyari heimana tamamata viyari pepücahü. Que petixei 'Apurahami.
58 Quesusi tivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'Apurahami 'aca'uyeicacacu cuxi, 'aneniuyeicani ne.
59 Hicü 'ayumieme tetexi mecaniutitücü me'ituaxaque. Quesusi niyuti'avieta, tuqui curaruyarita nivayeyani vasata 'umietü.

9

Quesusi que mürenayehüa tevi 'acüpetü mutinuivaxü

1 Hicü mana 'uyemietü tevi niuxeiya 'acüpetü mutinuivaxü.
2 Teyü'üquitüvametemama müpaü metenita'ivaviya, Ti'üquitame 'acu, quepai 'axa pütiuyuri, 'icü 'axa tiuyuri, 'uquiyarimama nusu 'axa mepüte'uyuri, 'acüpetü mutinuivaxücü.
3 Quesusi müpaü niutayüni, 'Icü müpaü püca'ane 'axa mütiuyuricü, ni 'uquiyarimamata 'asimemüte'uyuricü müpaü püca'ane. Mümasiücürecü Cacaüyari que mütiyuriene hesiena püta cani'aneni.
4 Caneuyeveca 'iya münesiheyenü'a que müti'uximaya, yanemütiyurienenicü ne 'uhecüacacu cuxi. Yüriya 'acanamieni quepaucua mücayüve müti'uximayaca.
5 Quepaucua cuiepa nemuyeica, necanihecüariyatüni cuiepa memütama vahesie mieme.
6 Müpaü 'utayüca niuta'aüsicavieni cuiepa. Haxu 'uhaviyaca yu'aüsicacü, hüxitana haxu neviriexüani.
7 Müpaü tinitahüave, Quenemie, mana quenehütaimami ha mayema Siruhe müracutevasie, taniuquicü Mutanü'arie müracutevasie.
Hicü neyani, nanacahütaima, heunieretü 'ayaca, nacunuani.
8 Hicü 'auravatariri, mümeri meripai memixeiyacai rimusinavieneme, müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Icü catihücü mana mutiyeixacai müticu'ivavacai.
9 Hipatü mete'utiyuanecai, 'Eri, 'iya pühücü. Hipatüta mete'utiyuanecai, Tixaüsüari, hepaüna pütiyuxexeiya xeicüa. 'Iyasü müpaü nainecaitüni, Ne nepühücü.
10 Hicüsü müpaü metenitahüave, Mericüte, que petiunieritüarie.
11 'Iya müpaü tivaruta'ei, Mücü tevi Quesusi mütiteva haxu 'uhaviyaca nehüxita canenaviriexüani. Müpaü netiutahüavixü, Siruhe quenemie quenehütaimamie. Neheyaca ne'anacahütaimaca nepanutanierixü.
12 Müme metehehüave, Haqueri mücü. Hauqui, tiutayü.

Pareseusixi que memüte'ita'ivaviyaxü macüpecai manayehüiya

13 Mericüsü Pareseusixi vahesüa mecaneivitüni macüpecai.
14 'Uxipiya tucari nihücütücaitüni quepaucua Quesusi haxu muhaviyaxü menutanieritüa.
15 'Ayumieme tavari menita'ivaviya Pareseusixi que tiunierixü. 'Iya müpaü tivarutahüave, Haxu pünesi'aviriexüa nehüxita, nepanacahütaimaxü, hicü nepeuniere.
16 Pareseusixi hipatü 'ayumieme müpaü meniutiyuanecaitüni, Xüari 'iya tevi Cacaüyarisüa pücamieme, 'uxipiya 'inüariyarisie yamücaticamiecü. Hipatü mete'utiyuanecai, Quepaü tiyüve tevi 'axa mütiyuriene 'inüari 'ipaü 'aneneme mütiyuriene. Hixüata mepuyusanaxüa.
17 'Ayumieme tavari müpaü metenitahüave macüpecai, Que pe'utaine 'ecü 'iya hepaüsita. Pümasi'anutanieritüa. 'Iya rainecai, Catinixaxatametüni.
18 Hicü Huriyusixi yuri mepücate'uta'eri quename 'acüpecai 'anutanierixü, 'arique xeicüa yuri mepüte'uta'eri mevarutahüaveca manutanierixü 'uquiyarimama.
19 mevaruta'ivaviyaca müpaü me'utiyuatü, 'Icü tixenive, hepaüsitana xemutiyuane quename 'acüpetü 'utinuivaxü. Que yüanetü hicü peuniere.
20 'Uquiyarimama menivaruta'eiya yame'utiyuatü, Tame tepütemate 'icü tanive mühücü 'acüpetü mutinuivaxü.
21 Masi hicü que yüanetü meuniere 'asitepücatemate. Quepai menutanieritüa 'asitepücatemate. Mücü xequeneuta'ivaviya. 'Ecaniuteviniri, yücümana caniyutaxatamücüri.
22 'Uquiyarimama müpaü meniutiyuanecaitüni Huriyusixi memüvamacarücaicü. Huriyusixi meyu'enieca müpaü meteniyücühüavecaitüni, quename xüca xevitü yutahecüatanique Cürisitusie tiviyatü, tuquita capitüarieniqueyu.

23 'Ayumieme 'uquiyarimama meniutiyuani, 'Ecaniuteviniri, xequeneuta'ivaviya mücü.
24 Hicü hutarieca menitahüave tevi macüpecai. Müpaü metenitahüave, 'Aixüa queneutayüqui Cacaüyari hepaüsita. Tame tepütemate 'icü tevi 'axa mütiyuriene.
25 Mücü müpaü tivaruta'ei, Me 'asinepücatimate xüca 'axa tiyurieneni. 'Icü xeicüa necatinimaica ne. 'Ana nepacüpecai, hicürixüa nepeuniere.
26 Hicü müpaü metenitahüave, Que masi'uyuri. Que matiunieritüa.
27 Müpaü tinivaruta'eiya, Meripai yanepütixe'utahüavixü, xepücaheu'enana. Que cuxi xete'enacu tavari. Xemeta teyü'üquitüvametemama xecate'acünicu.
28 Müme 'axa mepüte'itahüavixü müpaü mete'icühüavetü, 'Ecüsü hesüana mieme tiyü'üquitüvame pepühücü. Tame Muisexisüa miemete teyü'üquitüvamete tepühüme.
29 Tame tecatenimaica Cacaüyari mütitahüavixü Muisexi. 'Icü püta 'asitepücatemate haque memieme.
30 Tevi müpaü tivaruta'ei, Camüte, 'icü pümarive. Xeme 'asixepücatemate haque memieme, peru pünesi'anutanieritüa ne.
31 Tepütemate Cacaüyari mücava'enie 'axa memüteyurie. Masi xüca tevi Cacaüyari 'ayexeiyani, xüca yaticamieni tita mütinaque Cacaüyari, cani'eniecamücü 'iya.
32 Sutüapai hicüque pücaxasiva quename tevi 'enutanieritüa que mü'ane 'acüpetü mutinuivaxü.
33 Xüca 'icü Cacaüyarisüa camiemetünique, pücayüveniqueyu 'asimütiyurieni.
34 Müme mete'ita'ei, Cari 'ecü 'axa petiyurienetü peputinuivaxü yemecü. 'Ecü que petati'üquitüa tame. Tacua mecanenuyehüani.

Yu'iyarisie que memüte'acücüpe teüteri

35 Mericüsü caniu'ena Quesusi quename tacua mehenuyehüa. 'Itaxeiyaca müpaü niutayüni, 'Ecü yuri peti'erie que mü'ane Yuri Tevi mühücüsie.
36 'Iya tita'ei, Ti'aitame, que püpaicü yuri nemütita'erienicü hesiena.
37 Quesusi titahüave, Pepixei. Que mü'ane 'ahamatü müticuxata, mücü necanihücütüni.
38 'Iya tiutayü, Yuri nepüti'erie, Ti'aitame 'acu. Nenevieri nipitüaniri.
39 Quesusi müpaü niutayüni, Ne necaninuani 'ena cuiepa nemüvapatacü, memücaheuneniere memanutanenierenicü, memeuneniere me'acücüpetü memacünecü.
40 Mericüsü Pareseusixi hipatü hamatüana memu'uvacai 'icü meniu'enieni. Müpaü metenitahüave, Tamerita tete'acücüpe.
41 Quesusi müpaü tivarahüave, Xüca xe'acücüpenique, mücücü xehesie pücarahüivaniqueyu. Masi hicü müpaü xeputiyuane quename xeheuneniere. 'Ayumieme 'apuve xehesie que mürahüiva.

10

Muxasi vacuraru hepaüsita ticuxatatü, que mütti'üquitacai

1 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane quitenie mücaheutahani muxasi vacuraruta, huteicü püta meutimaque, mücü tinavayame canihücütüni catininavamücü.
2 Que mü'ane quitenie meutahani, muxasi canivahüvemetüni.
3 'Iparevivame quitenie catineuyepivani hesiena mieme. Muxasi mecanimaica niuquieyasie. Yuxexuime püvarahüave yumuxasi que memütetateva, nivaranuyevitüni.
4 Quepaucua yumuxasi yunaime müvaranuyevitü, mücü varanuhaitüiyatü caniumieni. Muxasi 'utümana mecaniveiyani niuquieyasie memimatecü.
5 Cuyeicame mepüca'anucuveiya, meniyuta'unacuni püta cu'uvamete vaniuquisie memücavamatecü.
6 Quesusi 'icü 'üquisica xatatü müpaü tinivacuxaxatüvacaitüni. Müme 'asimepücatehetima tita mütihücütücai mütivacuxaxatüvacai.

Quesusi muxasi vahüveme 'aixüa mütiuca'iyari mühücü

7 'Ayumieme tavari müpaü niutayüni Quesusi, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, ne muxasi necanivaquitenietüni.
8 Yunaitü memu'axüa necanuavecacu cuxi ne, tenavayamete mecanihümetüni, menivanavatüveni. Muxasi mepücavaru'eni masi.
9 Ne necaniquitenietüni. Necümana xüca tevi heutahani, nitavicueisitüariemücü. Neutahamücü nivayeyeicamücü, macusiüraüye netamariecaxüamücü.
10 Tinavayame vanavamütü vacuimütü vata'unamütü xeicüa cani'axeni. Ne püta necaninuani tucari memexeiyanicü, 'anuyuhayevame memexeiyanicü.
11 Ne ti'üviyame 'aixüa nemütiuca'iyari necanihücütüni. Ti'üviyame 'aixüa mütiuca'iyari yutucari niyetuani muxasi vahesie mieme.

12 Ti'ivame, que mü'ane mücavahüveme, muxasi mücavacusiyari, mücü canixeiyani 'ürave 'a'amieme. Mücü muxasi nivacu'e'eirivani niyuta'unani. 'Ürave nivativiyamücü nivataxüriexüamücü.
13 'Iya müti'ivamecü xeicüa pücayucuerivayurie muxasi vahepaüsita.
14 Ne necatini'üviyametüni 'aixüa nemütiuca'iyari. Nemuxasima nepüvamate, mümeta menetemate nemuxasi,
15 yaxeicüa ne'uquiyari münetimatepaü, ne nemimatepaü ne'uquiyari. Netucari necaniyetuani muxasi vahesie mieme.
16 Hipameta muxasi nepüvarexeiya 'icü xei curaruyarita memücamiemete. Neuyeveca nemüva'atüani mümeta. Neniuqui mecani'eniecuni. Xeime mehexeiyatü ti'üviyame, xei curaruyari mehexeiyatü mecanacünicuni.
17 'Ayumieme ne'uquiyari caneninaqui'erieca netucari nemüyetuacü tavari nemitanaqui'erienicü.
18 Xevitü pücanesinavairieni, necümana püta necaniyetuamücü. Heiserie necanexeiyani nemiyetuanicü, heiserie nerexeiyata tavari nemitanaqui'erienicü. 'Ipaü ne'uquiyari canetiniu'aitüani.
19 Mericüsü tavari hixüata meniyusana Huriyusixi 'icü niuquieyacü.
20 Yumüiretü müme müpaü meniutiyuanecaitüni, Cari cacaüyari 'axa mü'ane caninüca 'iya, pücayumate. Titayari xete'i'enie.
21 Hipatüta mete'utiyuanecai, 'Icü niuquieya, cacaüyari 'axa mü'ane minü'ü capüniuquieya. Cacaüyari 'axa mü'ane que tiyüve müvaranutanieritüani memacücüpe.

Huriyusixi que memüte'ixani'eri Quesusi

22 Mericüsü 'ana 'ixüarari naye'ani quepaucua hehecuame memayeitüvacai Querusaremesie. Niuhaütücaitüni.
23 Quesusi tuqui curaruyarita niyeyeicacaitüni Sarumuni 'etüpivarieyatüa.
24 Hicü Huriyusixi 'auriena meniyucuxeürieni. Müpaü metenitahüave, Quepaümexa pepütasi'iyaritüaca. 'Ecü xüca pecürisitutüni, heiseriemecü quetatineutaxatüa.
25 Quesusi tivaruta'ei, Yanepütixe'utahüavixüri, haquevasü yuri xepücate'erie. 'Icü tita nemütiyuriene ne'uquiyarisüa nemiemetütü, mücü nehepaüsita catinihecüatani.
26 Masi yuri xepücate'erie, nemuxasi vahesie xemücamiemetecü, que nemütixecuxaxatüvacai.
27 Nemuxasi mepünesi'enie, neta nepüvamate, mecaneniuveiyani.
28 Tucari mücaxüve nenivapitüaca. Hasuacuari mepücata'unarieni. Xevitü pücavativiya nesinavairienique nemamasie.
29 Ne'uquiyari müme münesiyetuiri, mücü yemecü canitürücaüyeni, hipatü yunaitü mecatürücavicacu. Xevitü pücayüve müvativiya 'inavairienique ne'uquiyari mamayasie.
30 Ne ne'uquiyarimatü tenitaxevini.
31 Hicü Huriyusixi tavari tetexi meniutitücü me'ituaxaque.
32 Quesusi müpaü tinivarutahüave, Camü vaüca nepüxe'uxeisitüa 'uximayasica 'aixüa mü'anene ne'uquiyarisüa mümieme. Que 'aneme 'uximayasicacü xepünesituaxa.
33 Huriyusixi müpaü mete'ita'ei, 'Uximayasica 'aixüa mü'anecü tepücamasituaxa, 'axa pemutainecü püta tepümasituaxa. 'Ecü tevi pehücütütü cacaüyari pena'ayeitüvani.
34 Quesusi müpaü tivaruta'ei, Camü 'ipaü care'uxa xe'inüari niuquiyarisie, Ne xemücacaüyarixi neputayü.
35 Xücari cacaüyarixi varutaterüva müme vahesüa munua Cacaüyari niuquieya, xücari 'utüarica cayüveni mayeyeitüarieni,
36 'iya ne'uquiyari mipataxü yuhesie mieme, cuiepa meiyenü'a, quename 'axa 'utaine queri xe'utiyuane hepaüsitana, müpaü nemutayücü, Cacaüyari necaninu'ayatüni.
37 Xüca yanecatiyurieneni ne'uquiyari que mütiyuriene, yuri xepücaneteta'eririeni.
38 Me xüca yanetiyurieneni, sepa yuri xemücanete'eririe ne, tita nemütiyurienesie püta yuri xequetene'erieca müpaü xemütetimanicü quename ne'uquiyari nehesie tiviya, neta ne'uquiyarisie netiviya.
39 Hicü tavari menicuvautüvecaitüni me'iviyaque. Mücü neyani meca'iviyavecacu.
40 Mericüsü mana neyani tavari Curutani 'anutaüye haque Vani meripai müti'üyanecai. Mana niyuhayeva.
41 Yumüiretü hesüana meni'axecaitüni. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Vani 'inüari pücatiuyuri. Naime que müticuxatacai Vani 'icü tevi hepaüsita, yuri canainecaitüni.
42 Mana yumüiretü yuri meteniuta'erieni hesiena.

11

Rasaru que mütiumü

1 Mericüsü tevi catinecuyecaitüni Rasaru titevatü, Vetaniya mecatei, Mariya quiecariena
Maritata Mariya mü'ivayatücai quiecariena quiecametütü.
2 'Iya Mariya canihücütücaitüni que mü'ane Ti'aitame mucaviri visi mu'üacü, quetateya
mucavasiüxaxü yücüpacü. 'Iya 'ivaya Rasaru recuyecai.
3 Hicü 'ivamama 'ucari niuqui mecaneitanü'airieni Quesusi yame'utiyuatü, Ti'aitame
neuxei, 'iya que mü'ane peminaqui'eri tinicuyeni.
4 Quesusi 'u'enaca müpaü niutayüni, 'Icü cuiniya mümünicü püca'ayumieme. Masi Ca-
caüyari visi 'anetü mayeitüarienicü pühücü, Cacaüyari Nu'aya visi 'anetü mayeitüarienicü
mücü cuiniyacü.
5 Quesusi nivanaqui'eriecaitüni Marita 'ivayata Rasaruta.
6 'Ayumieme quepaucua mu'enaxü quename recuyecai, mana niyuhayeva huta tucari
haque meyeicacai.
7 'Ana müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete 'ariquemüca, Cümü tavari Cureya
tepuhu.
8 Teyü'üquitüvamete müpaü mete'icühüave, Ti'üquitame, xique Huriyusixi
mepümasicuvautüvecai memasituaxaque. Tavari petimie 'uma.
9 Quesusi müpaü tivaruta'ei, Camü tamamata heimana huta hurayari carexeiya xei
tucari. Xüca hecüaripa 'uyeicani tevi, püca'uti'ücamüre, 'ena cuiepa mieme hecüariya
müxeiyacü.
10 Xüca yüvipa 'uyeicani pütiquetamüre hecüariya mümavecü hesiena.
11 Müpaü niutayüni. 'Arique müpaü tinivarutahüave, 'Iya teminaqui'eri Rasaru
canecusuni. Ne nepümie nemenutahütüanicü.
12 Teyü'üquitüvamete müpaü mete'itahüave, Ti'aitame, camü xüca hecusuni
pütavicueisitüarieni.
13 Quesusi müpaü putayü memücü. Müme cusutü me'uxipi haineme mepü'eriecai.
14 Hicü 'ayumieme Quesusi müpaü tinivarutahüave heiseriemecü, Pemü Rasaru.
15 Mana nemücaheyeicacaicü ne'iyari 'aixüa puyü xehesie mieme, yuri xemüteta'erienicü.
Masi tepuhu hesüana.
16 Hicü Tumaxi Vavari mütitevacai müpaü tinivarutahüave hipame teyü'üquitüvamete,
Cümüri tepuhu hamatüana temecuinicü tametari.

Quesusi va'uitüvame mühücü tucari mühücü

17 Mericüsü Quesusi henuaca müpaü tiniutimarieni quename Rasaru nauca tucari
yuriecairi teuquiyapa yecaitü.
18 Vetaniya Querusareme nehuracaitüni, haica quirumetüruyari xeicüa petevacai.
19 Huriyusixi yumüiretü meniu'axüani Marita Mariya vahesüa memüvanütüanicü va'iva
hepaüsita.
20 Hicü Marita quepaucua mütiutamari quename Quesusi nuaximecai, neicunaque.
Mariyari quita nayecateitüni.
21 Hicü Marita müpaü tinitahüave Quesusi, Ti'aitame, xüca 'ena pe'uyeicanique, ne'iva
pücamüniqueyu.
22 Hicürita nepütimate nai pemütitavavirieni Cacaüyari, Cacaüyari pümasipitüani.
23 Quesusi müpaü titahüave, 'A'iva nanucuquemücü.
24 Marita müpaü titahüave, Ne nepütimate manucuqueni tucari 'aye'ayu quepaucua
mütapare, quepaucua memanucu'uni.
25 Quesusi müpaü titahüave, Ne necanihücütüni va'uitüvame, tucari netihücüta. Que
mü'ane nehesie yuri müti'erie, sepa mümüqui, canayeyuricamücü.
26 Yunaitü memayeyuyuri, nehesie yuri memüte'erie, hasuacuari mepücacuini. 'Ipaü yuri
peti'erie 'ecü.
27 Müpaü titahüave, Hü Ti'aitame. Ne yuri necatini'erieca 'ecü pemücürisitu, 'ecü Ca-
caüyari Nu'aya cuiepa 'umamie pemühücü.

Quesusi que mütiutasua haque memeicateuquixü Rasaru

28 Müpaü 'utayüca neyani. Yühücüate me'ayetecacu nitahüave yu'iva Mariya, müpaü
tinitahüave 'avie, Ti'üquitame caninuani. Pümasitahüave.
29 Mücü 'u'enaca cuitüva nanucuqueni, hesüana neyani.
30 Quesusi quiecarisie pücanuavecai. Manari cuxi niutivecaitüni Marita menucu-
naquixüsie.
31 Hicü Huriyusixi Mariyamatü memayetecai quita, meminütüacai, me'ixeiyaca
Mariya cuitüva 'anucuquecu heyacu, mecaneiveiya, teuquiyapa metüa mana tasuanique
metecu'erivatü.

32 Hicü Mariya quepaucua munua Quesusi manutivecaisie, 'ixeiyaca, hetüana niutitunumaqueni müpaü ticühüavetü, Ti'aitame xüca 'ena pe'uyeicanique ne'iva pücamüniqueyu.
33 Quesusi quepaucua mixei 'iya 'utasuacame Huriyusixi hamatüana memu'axüa me'utisuaname, yu'iyarisie niyumuinanecaitüni, niyu'uximatüacaitüni.
34 Müpaü niutayüni, Haque xepeicateuquixü. Müpaü mete'itahüave, Ti'aitame quenaye'a queneuxeiya.
35 Quesusi niutasuani.
36 Huriyusixi 'ayumieme müpaü meniutiyuanecaitüni, Neuxei que tinaqui'eriecai.
37 Hipatü müme mete'utiyuane, 'Icü menutanieritüa macüpe, catiyüveniqueyu mipitüanicü 'icüta mücamünicü.

Rasaru que müranucuquetüari
38 Hicü Quesusiri tavari yumuinatü yu'iyarisie teuquiyapa ninuani. Mücü caniterütücaitüni, tetecü tineunacaitüni quitenie.
39 Quesusi müpaü niutayüni, Xequeneuhüva tete. Müqui 'ivaya Marita müpaü titahüave, Ti'aitame, pucuri'üari.
40 Quesusi müpaü titahüave, Müpaü necamatiutahüavixü, xüca yuri petita'erieni pecanixeiyamücü que mütimarive Cacaüyari.
41 Hicü tete mecaneuhüani. Quesusi heutiniereca müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, pamüpariyusi necamanipitüaca pemünesi'u'enicü.
42 Nesü nepütimaicai 'aheyemecü pemünesi'enie, masi teüteri ne'aurie memüti'u vahesie mieme, müpaü neputayü, yuri memüteta'erienicü quename penesiheyenü'a 'ecü.
43 Müpaü 'utayüca carima niutahiva, Rasaru, quenevayeye'a haitü.
44 Mümüquicai nivayeyani 'ixuriquitecü 'eimetü quetateyasie mamateyasie. Hüxiena panucuhüacai tuvaxacü. Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xequeneuxüna. Xequeneupitüa müyemiecü.

Que memüte'imieniquecai Quesusi
(Mateu 26:1-5; Maricuxi 14:1-2; Rucaxi 22:1-2)
45 Hicü Huriyusixi yumüiretü Mariyasüa memu'axüa memunenierixü que mütiuyuri, yuri mecateniuta'erieni hesiena.
46 Masi hipatü müme Pareseusixi vahesüa menecüne. Metenivaretaxatüani que mütiuyuri Quesusi.
47 'Ayumieme mara'acate memühüritüariecai Pareseusixi vahamatü meniyucuxeürieni meyu'enienique. Müpaü meteniyutahüave, Quesü teteyurieni. 'Icü tevi vaüca 'inüari tiniyurieneni.
48 Xüca te'ipitüaca müpaü mütiyurieneni, yunaitü yuri mecatenita'ericuni hesiena. 'Anari Xumatari meni'axüacuni, mepütasinavairieni 'icü 'ena, tateüterima mepütasinavairienita.
49 Xevitü müme Caipasi mütitevacai, mara'acametütü mühüritüariecai mücü viyarisie, müpaü tinivarutahüave, Xeme 'asixepücatemate.
50 Müpaü xepücatehetimaivave masi 'aixüa müyünicü tahesie mieme, xevitü tevi mümünicü teüteri vahesie mieme, capa meheuyevenicü tateüterima.
51 Müpaü püca'utayü yücümana. 'Iya viyarisie mara'acame mühüritüarie mühücütücaicü yacatinicuxatacaitüni quename Quesusi vateüterima vahesie mieme müniquecai.
52 'Iya vateüterima vahesie mieme xeicüa pücamüniquecai, masi pümüniquecai müvacuxeürienicü Cacaüyari nivemama memeutaxüriexüa memüyutaxevirecü.
53 Hicü 'iya tucarisie menisutüani meyu'enietü memimienicü.
54 Hicürita Quesusi teüteri vahürüpa püca'uyeicacairi Huriyusixi vasata. 'Iya cuieyarisie püta macumave 'aurie neyani, quiecari 'Epüraini müracutevasie. Mana niyuhayeva teyü'üquitüvamete vahamatü.
55 Mericüsü Huriyusixi va'ixüarari Pasicua mütiteva nahuracaitüni. Yumüiretü 'esimüyeyeusie quiecatari menecüne Querusareme 'ixüarari casutüarievecacu cuxi memüyu'itienicü.
56 Menicuvautüvecaitüni Quesusi. Tuqui curaruyarita me'aye'utü müpaü meteniyücühüavecaitüni, Que xetecu'eriva, xüca ha'ixüaramieni 'iya.
57 Mara'acate memühüritüariecai Pareseusixi vahamatü müpaü mecateniu'aita, xüca tevi retimanique haque meyeicacai, mitahecüataniquecai memiviyacü.

12

Vetaniyasie 'uca visi mu'üa que müticavirie Quesusisie
(Mateu 26:6-13; Maricuxi 14:3-9)

1 Hicü 'ataxeime tucari heuyevecacu Pasicua maye'anicü, Quesusi Vetaniya ninuani
haque Rasaru manucatei, Quesusi menucuquetüa müquite vasata.
2 Hicü mana menivarucuxeürieni hamatüana memütecuanicü. Marita nivapareviecaitüni.
Hamatüana mematecai, xevitü Rasaru canihücütücaitüni.
3 Hicü Mariya naru visi mu'üa canücame vaüca müraye'axe ne'üni, merie quiruyaripaü
paümeme. Quesusi quetayasie nicavirieni. Quetaya niucavasiüxa yücüpacü. Naisari quita
visi tiniuye'üacaitüni narucü.
4 Hicü teyü'üquitüvametemama xevitü, Cura 'Isicariutitanaca, miyetuaniquecai, müpaü
niutayüni,
5 Titayariri catiutuiya 'icü visi mu'üa haica sienituyari 'inüariyaricü, müva'üitüanicü
memümamave.
6 Müpaü niutayüni memümamave müvara'erivacaicü pücatixaü, masi mütinavayametücaicü
püta müpaü tiutayü. 'Iya vatumini maname 'ahanatü, tita hesiena mütiucaxüri ni-
vati'üvecaitüni.
7 Quesusi müpaü niutayüni, Quetineuhayeva. 'Ipaü catiniuyurieni neteuquiya tucarisie
mieme maye'aximecü.
8 Yuheyemecü yuhesüa xecanivarexeiyani memümamave. Ne püta xepücanesihexeiya
yuheyemecü.

Que memüte'imieniquecai Rasaru

9 Hicü Huriyusixi yumüiretü meteniutamarieni quename muva hayecatei. Que-
susicü xeicüa mepüca'axecai, Rasaruta mexeiyaque müquite vasata menucuquetüacü
meni'axecaitüni.
10 Hicü mara'acate memühüritüariecai meyu'enieca 'axeicüa meniutiyuani quename
Rasaruta memieniquecai
11 yumüiretü Huriyusixi cümana memecücü, Quesusisie yuri memüte'uta'ericü.

Que müreutaha Querusaremesie
(Mateu 21:1-11; Maricuxi 11:1-11; Rucaxi 19:28-40)

12 Mericüsü 'uxa'arieca yumüiretü teüteri 'ixüaramete meniu'enanani quename Quesusi
'uhamiecai Querusareme.
13 Parapa mamateya me'uhapatü menecüne meheinaquiyuca. Müpaü meteniuhiva-
caitüni,
Quetaneutavicueisitüa 'aixüa.
'Aixüa queticühüavarüvani
Que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü 'umamie hepaüsita
'Ixaherisixi tati'aitüvame hepaüsita.
14 Hicü Quesusi puxu 'utaxeiyaca hesiena nanutiyerüni, que müre'uxa,
15 Siyuni quiecame nu'aya, pepücaheumaca.
Camü 'iya mümati'aitüa 'ucanamieni
Puxu nunusisie 'acaitü.
16 Teyü'üquitüvametemama 'icü mepücahetimaivavecai meripai. Quepaucuari visi 'anetü
matüa Quesusi, 'anaque mecanaye'erieni müpaü müre'uxa hepaüsitana, müpaü memiyuri.
17 Mücü teüteri hamatüana meme'uvacai quepaucua mitahüavixü Rasaru müvayeyanicü
teuquiyata, quepaucua menucuquetüa müquite vasata, mümerita mecanihecüatacaitüni.
18 'Ayumieme teüteri meneinaquiyuni memu'enanacü quename 'icü 'inüari tiuyuri.
19 Hicü Pareseusixi müpaü meteniyücühüavecaitüni, Xepüneniere 'asixemücayüvave. Camü
yunaitü cuiepa memütama 'utümana menecüne.

Cüriyecusixi que memüte'icuvautüvecai Quesusi

20 Mericüsü teüteri memu'axüa 'ixüararipa meyutanenevienique, hipatü müme
mecanicüriyecusixitücaitüni.
21 Müme Piripesüa meniu'axüani Vesairasie Carereya cuieyarisie mecateisüa.
Mecanita'ivaviya yame'utiyuatü, Neuxei, Quesusi tepüxeiyaqueyu.
22 Piripe neyani. Nitahüave 'Atürexi. Hicü 'Atürexi Piripematü menecüne. Müme
menitahüave Quesusi.
23 Quesusi nivaruta'eiya ya'utaitü, Tucari naye'aniri Yuri Tevi nehücütütü visi ne'anetü
nemayanicü.
24 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca türicu 'imüariyari ca'ucateuquiyani
cuiepa 'ucaveca, yuxaüta niyuhayeva xeicüa. Mesü xüca 'ucateuquiyani, vaüca canitita-
caimücü.
25 Que mü'ane yutucari münaqui'eri canitatümaiyamücü. Que mü'ane 'ena cuiepa yutucari
mü'uxive'erie, yuheyemecü caneixeiyacamücü, pücaxüveni.

26 Xüca tevi nesiparevivame yüaneni, quenesiheveiya ne. Haque nemeyeicani, manarita caniuyeicamücü nesiparevivame. Xüca tevi nesiparevivame yüaneni, ne'uquiyari 'aye'ame ni'eriecamücü 'iya.

Quesusi que mütimüniquecai que mainecai

27 Hicüri ne'iyari niyumuinaneni. Queri ne'utaineni. Ne'uquiyari, queneneutavicueisitüa 'icü tucarisie que nehaineniqueyu. Masi 'icü 'ayumieme necaninuani 'ena cuiepa.

28 Ne'uquiyari, visi peticühüavarüvatü quena'ayeitüa. Hicü xevitü niutaniuni taheima müpaü 'utaitü, Neri visi neticühüavarüvatü nepaneyeitüave, tavarita müpaü necatiniyuriemücü.

29 Teüteri yumüiretü mana memüti'ucai memu'enana müpaü meniutiyuanecaitüni, Camü necutürarücani. Hipatüta mete'utiyuanecai, Xüari niuqui tuayame pitahüavixüri.

30 Quesusiri müpaü tinivaruta'eiya, 'Iya nehesie mieme püca'utaniu, xehesie mieme püta putaniu.

31 Hicürixüa 'ena cuiepa memütama nivatahüavimücü 'isücame. Hicürixüa 'iya mütiva'aitüva cuiepa memütama tacua nanuyehüiyamücüri.

32 Ne xüca cuie heima ne'anucuhanieni, yunaime necanivarahapamücü nehepa.

33 Müpaü niutainecaitüni tihecüatatü que mütimierieniquecai.

34 Teüteri 'ayumieme müpaü metenita'eiya, Tame 'inüari niuquiyaricü tecaniu'ena quename 'iya Cürisitu yuheyemecü yuhayeva. Que pehaine meuyevese Yuri Tevi manucuhanienicü pemaine. Que püpaicü 'icü Yuri Tevi mütiteva.

35 Quesusiri 'ayumieme müpaü tinivarutahüave, Yareutevitü cuxi xeicüa hecüariya xesata caniuyeicamücü. Mexi hecüariya xehexeiya xequeneu'uvani, yüriya capa xeha'ivacü. Que mü'ane yüvipa muyeica 'asipücatimate que mütimie.

36 Mexi hecüariya xehexeiya, yuri xequetene'erieca hecüariyasie, hecüaripa miemete xemacünecü.

Müpaü tinicuxatacaitüni Quesusi. 'Arique heyaca niyuti'avieta memücaheitaxeiyacü.

Huriyusixi yuri que memücate'eriecai

37 Sepasü müya paümeme 'inüari mütiyurienecai vahüxie, yuri mecacateni'eriecaitüni hesiena.

38 Müpaü catinaye'ani Quisariyaxi tixaxatame niuquieya müpaü mutayücü,
Ti'aitame quepai yuri pütita'eriri taniuqui.
Quepai püxeisitüarie Ti'aitame türücariyaya.

39 'Ayumieme mepücayüvavecai yuri memüteta'erienicü, tavari müpaü mutayücü Quisariyaxi,

40 Nivaracüpiriya vahüxita,
Nivaruseiriya va'iyarisie,
Capa yuhüxicü meheunenierenicü,
Capa yu'iyarisie meteyücühüavenicü,
Capa ta'aurie me'axürienicü nemüvaranayexürienicü.

41 Müpaü niutayüni Quisariyaxi quepaucua mixei visi que mü'anecai, quepaucua hepaüsitana müticuxatacai.

42 Siepüresü hipatü teüteri va'uquiyarima yumüiretü yuri mecateniuta'erieni hesiena. Pareseusixi vacü mepücayuhecüatacai capa tuquita me'anuyeveiyarienicü.

43 Vaüca nivanaquecaitüni teüteri 'aixüa memütevacühüavenicü, 'esiva xeicüa vanaquecacu Cacaüyari püta 'aixüa mütivacühüavenicü.

Quesusi niuquieya que mütivaranutaxürieni teüteri

44 Hicü Quesusi müpaü tiniuhiva, Que mü'ane nehesie yuri müti'erie, nehesie xeicüa yuri pücati'erie. Masi que mü'ane münesiheyenü'asie yuri tini'erieca.

45 Que mü'ane münesixeiya, canixeiyani 'iya münesiheyenü'a.

46 Ne nehecüariyatütü cuiepa necaninuani yunaitü yuri memüte'erie nehesie yüvipa memücayuhayevacü.

47 Xüca tevi 'icü 'u'enieni que nemüticuxata, xüca yacaticamieni, ne nepüca'ixaneta. Cuiepa memütama nevataxanetaque nepücanua, cuiepa memütama nevatavicueisitüanique püta necaninuani.

48 Que mü'ane münesixani'eri, neniuqui müca'utanaqui'eri, caneixeiyani que mü'ane mixaneta. Mücü neniuqui que nemutayü, mücü canitaxanetamücü, tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare.

49 Ne necümana 'asinepücaticuxata. Masi 'iya münesiheyenü'a ne'uquiyaritütü, canetiniuta'aitüani que nemutaineni que nemüticuxatani.

50 Ne necatinimaica tita müti'aita 'iya, tucari mücaxüve mühücücü. Tita nemüticuxata ne, ne'uquiyari que münetiutahüavixü, müpaü necatinicuxatani.

13

Quesusi que mütivaruhauxina teyü'üquitüvamete vaquetasie

1 Mericüsü Pasicua 'ixüarari pücasutüarievecai cuxi. Quesusi catinimaicaitüni tucarieya maye'a müyupatacü 'ena cuiepa müyemiecü yu'uquiyarisüa. Yuhesüa miemete cuiepa memütama que mütivanaqui'eriecai, 'aye'arücamecü nivanaqui'eriecaitüni.

2 Hicüsüari metenicuacaitüni. Cauyumarieri müpaü tini'iyaritüani Cura 'Isicariutitanaca Simuni nu'aya miyetuanicü Quesusi.

3 Mericüsü Quesusi müpaü tinimaicaitüni 'uquiyarieya nai mütiyetuiri mamayasie. Cacaüyarisüa meyetüacü timaitü, Cacaüyarisüa müyemiecü timaitü,

4 nanucuqueni mexa 'aurie macatei. Herie mieme yu'ixuriqui 'anutihünaca vasiüxame 'anuhurieca nayühüani.

5 Ha 'acatuaca pateyusie, nisutüani vahauxinatü teyü'üquitüvamete vaquetasie, vacavasiüxatü vasiüxamecü cümana mayühüacü.

6 Hicü Simuni Pecuru manucatei ninuani. Mücü tinitahüave, Ti'aitame, 'ecü penetihauxina nequetasie.

7 Quesusi müpaü tita'ei, Ne tita nemütiyuriene 'asipepücatimate hicü, 'ariquemücaque pecaneitimaimücü.

8 Pecuru rehüave, Hasuacuari pepücanesihauxinani nequetasie. Quesusi müpaü tita'ei, Xüca necamasihauxinani, 'ahesie pücatinaqueni nehepaü.

9 Simuni Pecuru müpaü titahüave, Ti'aitame, nequetasie xeicüa pepücanesihauxinani, masi nemamasieta nemu'usieta cuerietü.

10 Quesusi müpaü ticühüave, Que mü'ane mecu'üvaxü pücaheiyehüva hauxinarica, yuquetasie xeicüa. Masi naitü caneu'itiyaca. Xemerita xecani'itiyatücani, peru yunaitü pücatixaü.

11 Mücüri canimaicaitüni quepai miyetuaniquecai. 'Ayumieme yunaitü xemüca'itiyatüca niutayüni.

12 Vaquetasie varuhauxica, yu'ixuriqui herie mieme 'anacatüca, mana 'ayerüca, hutarieca müpaü tinivarutahüave, Xetemate tita nemütiuyuri xehesie mieme.

13 Xeme Ti'üquitame Ti'aitame xepünete'uterüva. 'Aixüa xepaitüca nemühücücü.

14 Mericüte, ne Ti'üquitame Ti'aitame nehücütütü xüca xequetasie nexe'uhauxini, caneuyeveca xemeta yunaitü xemüyutihauxinani yuquetasie.

15 Xemünesi'üquenicü 'inüari necanixe'upitüani xemeta müpaü xemüteyuriecacü nemüxe'uyuripaü.

16 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane vaüriyarica müti'uximaya pücahe'iva yucusiyari cui ve'emetütü, 'iya cave'emetücacu. Nü'ari pücahe'iva que mü'ane meiyenü'a cui ve'emetütü, 'iya cave'emetücacu.

17 Xüca 'ipaü xetemaica, xecaniyutemamaviecacuni xüca yaxetecahuni.

18 Yunaime xehepaüsita nepücaticuxata. Ne nepüxemate quehate nemüxe'anuyexei. Masi müpaü netiniuyurieni 'utüarica maye'anicü müpaü maine, 'Iya ne'icuai mücuacai yuquepusacü pünesi'uquesi.

19 Hicüri necatinixetaxatüamücü yacatiyüvecacu cuxi, yuri xemüteta'erienicü quename ne nehücü quepaucua müpaü mütiyüni.

20 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane mitanaqui'erie que mü'ane nemanunü'ani, mücü caneniutanaqui'erieni ne. Que mü'ane münesi'utanaqui'erie ne, 'iya münesiheyenü'a caniutanaqui'erienita.

Quesusi que mütiutahecüataxü Cura que mütiyetuaniquecai
(Mateu 26:20-25; Maricuxi 14:7-21; Rucaxi 22:21-23)

21 Müpaü 'utayüca Quesusi niyumuinanecaitüni yu'iyarisie. Tiniutahecüata, müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xevitü xeme caneniyetuamücü.

22 Teyü'üquitüvamete meniuyuxexeiyacaitüni me'iyarixietü 'asimecatemaitü quepai müraxatacai.

23 Xevitü tiyü'üquitüvame Quesusi 'aurie niucateitüni Quesusi minaqui'eriecai.

24 Simuni Pecuru 'ayumieme nitamaviya. Müpaü titahüave, Quepai pepüraxata quetineutahüavi.

25 Mücü Quesusi 'aurie 'ucaitü ta'aurie 'aveca müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quepai pühücü.

26 Quesusi müpaü tinita'eiya, 'Iya canihücütüni pa tarimeyari nemi'üitüani ne'itihaviyame xacüsie. Hicü pa 'utihaviyaca nenucu'üni, ni'üitüani Cura 'Isicariutitanaca Simuni nu'aya.

27 Pa 'anu'ücu, 'ana Cauyumarie caniviya mücü. Quesusi müpaü tinitahüave, Que
pemütiyurieni, xeiya quetineuyuri.
28 Müme mana mematecai ni xevitü 'asimepücatemaicai titayari mürehüavecai.
29 Cura vatumini maname mahanacaicü, hipatü müpaü metenicu'erivacaitüni
Quesusi mütitahüavixücü, Tita temüteuyehüva 'ixüararipa quetinenanaimie, tumini
müva'üitüaniquecai memümamave nusu metecu'erivacai.
30 Cura pa 'anu'üca caneyani. Niuyüvicaitüni.

Hecuamecü que mütiu'aita
31 Mericüsü quepaucua metüa, müpaü niutayüni Quesusi, Hicürixüa Yuri Tevi visi 'anetü
nayeitüarieni, Cacaüyarita visi 'anetü rayeitüari hesiena tiviyatü.
32 Xüca Cacaüyari visi 'anetü 'ayeitüarieni hesiena tiviyatü, Cacaüyarita yücümana visi
'aneme canayeitüamücü Yuri Tevi. Cuitüva visi 'aneme rayeitüani.
33 Nenivema, yareutevitü xeicüa xehamatü necaniuyeicamücü. Xenenicuvautüvecuni.
Que nemütivacühüavecai Huriyusixi, haque nemeyemie xepücayüvave xemeta'axüani
ne'utaitü, yaxeicüa netinixehahüaveni xeme hicü.
34 Hecuamecu necatinixe'aitüaca, xequeneyunaqui'erieca. Ne que
nemütixenaqui'eriecaipaü, xequeneyunaqui'erieca yunaitü.
35 'Icücü yunaitü mecatenimaicacuni nehesüa miemete teyü'üquitüvamete xemühüme,
xüca xeyunaqui'erieca yuhesie.

Quesusi que mütiutahecüataxü Pecuru que mütitanenaniquecai
(Mateu 26:31-35; Maricuxi 14:27-31; Rucaxi 22:31-34)
36 Simuni Pecuru müpaü tinitahüave, Ti'aitame, haque pepeyemie. Quesusi müpaü tita'ei,
Haque nemeyemie pepücayüve pemünesi'anuveiya hicü. 'Arique pepünesi'anuveiya.
37 Pecuru müpaü titahüave, Ti'aitame, titayari necatiyüve nemümasi'anuveiya hicü. Netu-
cari nepüyetuani 'ahesie mieme.
38 Quesusi müpaü tita'ei, 'Atucari nehesie mieme petiyetuanitütü. Niuqui caniseüyeni
que nematicühüave, vacana catahivavecacu, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani, quename
pecanesimate pe'utaitü.

14

Quesusi huye ta'uquiyarisüa meutiyune mühücü
1 Yu'iyarisie xüca xecayumuinani. Cacaüyarisie yuri xecateni'erieca, nehesietari yuri
xequetene'erieca.
2 Ne'uquiyari quiecariena vaüca canexuaveni qui. Xüca müpaü ca'anenique, müpaü
nepücatixecühüaveniqueyu. Nepüyemie xehesie mieme 'aixüa nemeiyurienicü mana.
3 Xüca neheyani, xüca xehesie mieme 'aixüa neheiyurieni mana, tavari necaninuamücü,
nehesüa nenixe'anuvitümücü, haque nemeyeica xemeta mana xeme'uvanicü.
4 Haque nemeyemie xecatenimaica, huye xetemateta.
5 Tumaxi müpaü tinitahüave, Ti'aitame, tame 'asitepücatemate haque pemeyemie. Que
tete'imani huye.
6 Quesusi müpaü ticühüave, Ne necanihücütüni huye, tita yuricü müraine netihücü, tucari
netihücü. Xevitü ne'uquiyarisüa püca'aye'ave yuxaüta, necümana xeicüa paye'ave.
7 Xüca xenesihetimanique, ne'uquiyarita xepümaicaqueyu. Hicürixüa xecaneitimani
xecanixeiya.
8 Piripe müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quetaneuxeisitüa 'a'uquiyari. Mücücü
tepünaqui'aca.
9 Quesusi müpaü titahüavixü, Müixa xehamatü ne'uyeicacacu pecaneretimaive cuxi,
Piripe 'acu. Que mü'ane münesixeiya, ne'uquiyarita canixeiyani. Quepaütütü peputaine,
'a'uquiyari quetaneuxeisitüa pemaine.
10 Yuri pecati'eri quename ne ne'uquiyarisie netiviya, ne'uquiyarita nehesie tiviya. Que
nemütixecuxaxatüva, necümana nepücaticuxata. Ne'uquiyari nehesie tiviyatü müyuhayeva,
mücü yacatiniyurieneni.
11 Yuri xequenetene'eririeca ne'uquiyarisie nemütiviyacü, ne'uquiyarita nehesie
mütiviyacü. Me xüca müpaü yuri xecate'erieca, yanemütiyurienecü püta yuri
xequetene'erieca.
12 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane nehesie yuri müti'eri yaca-
tiniyurienemücü que nemütiyuriene ne. Canena'ivamücü yatiyurienetü, ne ne'uquiyarisüa
nemüyemiecü.
13 Sepanetü que mütitita xemünetetavavirieni nehesüa xemiemetetütü, ne müpaü neca-
tiniyuriemücü, ne'uquiyari visi 'anetü mayeitüarienicü yunivesie tiviyatü.

14 Xücari tixaütü xenete'utavavirieni nehesüa xemiemetetütü, ne müpaü necatiniyuriemücü.

'Iyari Mütiyupata que mütivareyenü'airieniquecai, que mainecai

15 Xüca xenesinaqui'erieca, yaxequetenecahuni que nemüti'aita.

16 Neta nepitavavirieni ne'uquiyari. Mücü xeime canixepitüacamücü Titutuicametüme xehamatü muyeicanicü yuheyemecü.

17 'Iyari yuri maine necanixatani. Cuiepa memütama mepücayüvave memitanaqui'erieni memüca'ixeiyavavecü memüca'imatecü. Xemeri xecanimaicatütü. Xeteütatü niyuhayevani, xehesie catiniviyani.

18 Ne nepücaxecu'eirieni nepücaxenutuita. Xehesüa necani'axemücü.

19 Yareutevitü cuxi, cuiepa memütama mepücanesixeiya. Xeme püta xepünesixeiya. Nemayeyuricü, xemerita xecanayeyuyuricacuni.

20 'Iya tucari 'aye'ayu, müpaü xecatenimaicacuni ne ne'uquiyarisie nemütiviyacü, xeme nehesie xemüteviyacü, neta xehesie nemütiviyacü.

21 Que mü'ane mimate tita nemüti'aita, yamüticamie, mücü canihücütüni que mü'ane münesinaqui'erie. Que mü'ane münesinaqui'erie, ne'uquiyarita caninaqui'eriecamücü 'iya. Neta netinaqui'erieca, nemasiücüme nepaneyeitüani hesiena.

22 Xevitü Cura müca'isicariutitanacatücai müpaü tinitahüave, Ti'aitame que 'uyü pemasiücütü pema'ayeitüani tame tahesie pemainecü, cuiepa memütama vahüxie pücatixaü.

23 Quesusi müpaü tita'ei, Xüca tevi nesinaqui'erieca, neniuquisie yacatinicamiemücü. Ne'uquiyari caninaqui'eriecamücü 'iya. Hesüana tecani'axecuni, hesüana tenitaquicuni. Que mü'ane mücanesinaqui'eri, neniuquisie yapücaticamie.

24 'Icü niuqui xemü'enie, nehesüa pücamieme. Ne'uquiyari münesiheyenü'asüa canimiemetüni püta.

25 'Icü netinixe'utaxatüani xehesüa ne'uyeicatü.

26 Titutuicame, 'iya 'Iyari Mütiyupata ne'uquiyari meiyenü'ani nehesüa miemetüme, mücü catinixeta'üquitüamücü naime. Catinixeta'eritüamücü nai que nemütixecuxaxatüvacai ne.

27 Müpaü nepütixe'uhayevi, yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü. Nehepaü yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü nepüxepitüa. Cuiepa memütama que memüteyupitüva nepücatixepitüa. Xe'iyari xüca cayumuinaneni, xüca camamaca.

28 Xeneniu'enieni, nemüyemie, xehesüa nemayeneni que nemütixe'utahüavixü. Xüca xenesinaqui'eriecaque, xecaniyutemamaviecaqueyu ne'uquiyarisüa nemüyemiecü. Ne'uquiyari yemecü canive'emetüni, ne hepaüna nepücave'eme.

29 Hicü yanepütixe'utahüavixü yacatiyüvecacu cuxi, yuri xemüteta'erienicü quepaucua müpaü mütiyüni.

30 Hicü xehamatü vaüca nepücaticuxataniri. Que mü'ane mütiva'aitüva cuiepa memütama 'ucanamieni. Tixaü pücarexeiya nehesie timieme.

31 Masi cuiepa memütama memütehetimanicü ne'uquiyari nemünaqui'erie, ne'uquiyari que münetiu'aitüa, müpaü netiniyurieneni. Xequenanucu'uti, cümü tepüyehuri.

15

Quesusi tita yuricü mütinanayari mühücü

1 Ne nana necanihücütüni, tita yuricü mütinanayari. Ne'uquiyari catini'üviyametüni.

2 Yunaitü nana mamateya nehesie memüteviya xüca meca'utixuxuavereni, 'iya nivaranuyexürimücü. Yunaitü memutixuxuavere, 'iya nivati'itimücü masi vaücava mütixuaverenicü.

3 Hicürixüa xecaniu'itiyani xeme neniuquicü nemütixecuxaxatüvacaicü.

4 Nehesie xeteviyatü xequeneyuhayevani, neta xehesie netiviyatü netinehayeva. Mamateya pücayüve yücümana mütixuavere xüca nanayarisie tiviyatü cayuhayeva. Yaxeicüa xemerita xepücayüvave xemütixuavere xüca nehesie xeteviyatü xecayuhayeva.

5 Ne nanayari necanihücütüni, xeme mamateya xetehüme. Que mü'ane nehesie tiviyatü müyuhayeva, neta hesiena netiviyacacu, mücü vaüca canitixuaverimücü. Nehesie xeceteviyatü 'asixepücateyüvave xeme.

6 Xüca tevi nehesie tiviyatü cayuhayeva, nana mamayaripaü cananuyehüiyamücü, nitavamücü. 'Icuxeüriyame taipa neuxüriyamücü, nititaiyariemücü.

7 Xüca nehesie xeteviyatü xeyuhayeva, xücari tita nemüticuxata xehesie tiviyatü yuhayeva, tita mütixenaque xequenecuvava, müpaü catiniyümücü xehesie mieme.

8 Ne'uquiyari visi 'anetü canayeitüarivani quepaucua vaüca xemutixuxuavere, quepaucua nehesüa miemete teyü'üquitüvamete xemacüca.

9 Ne'uquiyari münetinaqui'eriecaipaü, müpaüta necatinixenaqui'eriecaitüni. Xequeneyuhayeva nehesie xeteviyatü, ne nexenaqui'eriecacu.

10 Xüca yaxetecahuni que nemüti'aita, xeniyuhayevacuni nehesie xeteviyatü, nexenaqui'eriecacu ne, ne'uquiyari 'aisicayasie yanemüticamiepaü, iyasie netiviyatü nemünehayevapaü nesinaqui'eriecacu 'iya.
11 'Ipaü netinixecuxaxatüvacaitüni netemavierica xehesie müyuhayevanicü, xetemavierica maye'atüarienicü.
12 'Ipaü necatini'aitani, xequeneyunaqui'erieca que nemütixenaqui'eriecai ne.
13 Que tevi yamücatiyucanaqui'eriepaü, vaüca masi pütiyucanaqui'erie yutucari yetuatü müme müvanaqui'erie vahesie mieme.
14 Xeme xecaninenaqui'erimatüni xüca yaxetecahuni que nemütixe'aitüa.
15 Te'uximayatameteri nepücatixe'uterüva. Ti'uximayatame 'asipücatimate que mütiyuriene cusiyarieya. Ne masi nenaqui'erima nepütixe'uterüva, naime nemütiu'eni ne'uquiyarisüa nepütixe'uta'üquitüa.
16 Xeme xepücanesi'anayexei. Ne püta nenixe'anayexeiya. Nepüxe'uhüritüa xemüyehucü, xemutixuxuaverenicü, xehesüa mieme 'icuaxi müyuhayevanicü, sepanetü que mütitita xemitavavirieni ne'uquiyari nehesüa xemiemetetütü müxepitüanicü.
17 'Ipaü necatinixe'aitüaca, xequeneyunaqui'erieca.

Cuiepa memütama que memütexe'uxive'erieca

18 Xüca cuiepa memütama mexe'uxive'erieca, yaxequetenemaica, memünesita'uxi ne meri.
19 Xüca cuiepa xemiemetetünique xeme, cuiepa memütama mecanixenaqui'eriecaqueyu yuteüterima. Xemeri cuiepa xepücamiemete, ne masi nenixe'anayexeiya cuiepa memütama vasata. 'Ayumieme cuiepa memütama mecanixe'uxive'erieca.
20 Neniuqui xequena'erivani que nemütixe'utahüavixü, Que mü'ane müti'uximayatame pücahe'iva yucusiyari cui ve'emetütü 'iya cave'emetücacu. Que memünete'uveveiyacai ne, xemeta mecanixetaveveiyacuni. Neniuquisie yamepücatecahucai, yaxeicüa xeniuquisieta yamepücatecacüne.
21 Masi 'ipaü naime mecanixeyuriecuni nehesüa xemümiemetecü, memüca'imatecü 'iya münesiheyenü'a.
22 Xüca necanuanique, xüca necavarutaxatüanique, tita 'axa müti'ane mepücatehexeiyaqueyu. Hicüri tixaü mepücatehexeiya memiti'avietacü tita 'axa memüteyurie.
23 Que mü'ane ne'uquiyari mü'uxive'erie, netari caneni'uxive'erieca.
24 Vasata xüca yanecatiuyurienique xevitü yamücatiyurievepaü, müme tita 'axa müti'ane mepücatehexeiyaqueyu. Hicüri mecaniuneniere, mecatani'uxive'erieca neri ne'uquiyarita.
25 Masi niuqui canaye'atüarieni 'inüari niuquiyarisie müpaü müre'uxa, Sepa 'asinemücatiuyuri, mecaneni'uxive'eriecaitüni.
26 Quepaucua munuani 'iya Titutuicame nemüxehanü'airieni ne'uquiyarisüa mieme, 'Iyari yuri maine ne'uquiyarisüa mayeneica quepaucua munuani, 'iya nehepaüsita catinitahecüatamücü.
27 Xemetari xecatenitahecüatacuni nehamatü xemu'uvacü matüaripaitü.

16

1 'Ipaü nepütixecuxaxatüvacai xemücatiquetamürecü. Müme mepücaxepitüani tuquita.
2 Masicutaxi tucari canaye'amücü quepaucua yunaitü memüxecuini Cacaüyari me'ayexeiyame memüyu'erieca.
3 Müpaü mecateniyuriecuni memüca'imatecü ne'uquiyari, memücanesimatecü neta.
4 Masi 'ipaü netinixecuxaxatüvacaitüni, xeme'erivanicü neniuqui quepaucua maye'ani tucariyari, müpaü nemütixe'utahüavixü xeteha'erivatü.

'Iyari Mütiyupata que mütiyurieneni

Matüaripai 'ipaü nepücatixe'utahüavixü xehamatü nemuyeicacaicü.
5 Hicü necaniyemieni 'iya münesiheyenü'asüa. Xevitü xeme pücanesita'ivaviyave, haque pepeyemie 'utaitü.
6 Müpaü nemütixecuxaxatüvacaicü xe'iyari canihüpüneni hivericacü.
7 Ne nepütixecuxaxatüva tita yuri müraine, masi 'aixüa caniyümücü xehesie mieme nemüyemiecü. Me xüca necaheyani, Titutuicame pücanuani xehesüa. Masisü xüca neheyani, necanixehanü'airiemücü.
8 'Iya nuame nivatatiemücü cuiepa memütama tita 'axa memüteyurie hepaüsita, tita mütiheiserie hepaüsita, titacü müranutahüiyani hepaüsita.
9 Tita 'axa memüteyurie hepaüsita püvatatieni yuri memücate'eriecü nehesie.
10 Tita mütiheiserie hepaüsita tivatatieni ne'uquiyarisüa nemüyemiecü, tavari xecanesixeiyacacu.

11 Titacü müranutahüiyani hepaüsita tivatatieni, cuiepa memütama tiva'aitüvame que müranutahüiya.
12 Vaüca cuxi necaneixeiyani nemütixetaxatüanicü. Xeme xeicüa xepücayüvave cuxi xemi'enieni hicü.
13 Quepaucua 'iya munuani 'Iyari yuri maine, 'iya nixehecüatüamücü xemeitimanicü naitü yuri maine. Yücümana pücaticuxatani. Tita müti'enie catinitaxatamücü. Tita 'umüramie tinixetaxatüamücü.
14 'Iya visi ne'aneme canenayeitüamücü. Tita nehesüa mütimieme catinanupimücü catinixetaxatüamücü.
15 Quepaü mürexeiya ne'uquiyari, naitü catininepinitüni. 'Ayumieme neputayü, tita nehesüa mütimieme catinanupimücü tinixetaxatüamücü.

Xeyutihiverieme masi que xemüteyutemamavieca, que mainecai

16 Yareutevitüri xepücanesixeiya. Tavari yareutevitüta xecanenixeiyacuni.
17 'Ayumieme teyü'üquitüvamete hipatü müpaü meteniyücühüavecaitüni, Titari taticühüave, yareutevitü xepücanesixeiya, tavari yareutevitü xepünesixeiya 'utaitü, müpaüta 'utaitü, ne'uquiyarisüa nemüyemie.
18 'Ayumieme mete'utiyuanecai, tita 'icü tixata yareutevitü maine. 'Asitepücatemate quetütü mutaine.
19 Quesusi müpaü tinetimani memi'ivaviyacucaicü. Müpaü tinivarutahüave, 'Icücü niuqui xetexüatüa, müya nemutayücü, yareutevitü xepücanesixeiya, tavari yareutevitü xepünesixeiya nemainecaicü.
20 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xecaniutisuanacuni xeniyuhiveriecacuni. Cuiepa memütama püta meniyutemamaviecacuni. Xeme xecaniyuhiveriecacuni, peru xeyutihiverieme masi xeyutemamavietü xecanacünicuni.
21 'Uca tiniverümetü niyuhiveriecamücü tucarieya maye'acü. Nu'esi 'utinuivacu 'uximatüarica pücaha'eriva müyutemaviecü tevi mutinuivaxücü cuiepa.
22 'Ayumieme xemeta hiverica xecanexeiyani hicü. Tavari necanixexeiyamücü. 'Ana xe'iyari niyutemamaviecamücü. Xevitü pücaxenavairieni xetemavierica.
23 'Iya tucarisie tixaü xepücanetecu'ivaviyani. Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, sepa que mütitita xemüte'itavavirieni ne'uquiyari nehesüa xemiemetetütü, yacatinixepitüamücü.
24 Hicüque tixaütü xepücate'itavavirievave nehesüa xemiemetetütü. Xequeneutavaviriri, xenitanaqui'eriecuni xetemavierica maye'anicü.

Ne necane'iva tita cuiepa mütimieme, que mainecai

25 'Icü ha'aviecamecü necatinixetaxatüacaitüni. Tucari canaye'amücü quepaucua nemücatixetaxatüani ha'aviecamecü, masi heiseriemecü necatinixetaxatüamücü ne'uquiyari hepaüsita.
26 'Iya tucarisie xecanitavaviriecuni nehesüa xemiemetetütü. Ne 'asinepücatixecühüave quename xehesie mieme ne'itavavirieni ne'uquiyari.
27 'Iyasü ne'uquiyaritütü canixenaqui'erieca, xeme xemünesinaqui'eriecaicü, yuri xemüte'uta'ericü quename Cacaüyarisüa neheyetüa.
28 Ne ne'uquiyarisüa nemiemetütü necaneyeyani, cuiepa necaninuani. Tavari nepüyemie cuiepa, ne'uquiyarisüa necaniyemieni.
29 Teyü'üquitüvamete müpaü meniutiyuani, Camü hicürixüa heiseriemecü pecatinicuxatani, ha'aviecamecü pecaticuxatatü.
30 Hicü müpaü tepütemate nai pemütimate, tixaü pücareuyevese xevitü mümasicu'ivaviyanicü. 'Ayumieme müpaü yuri tecateni'erieca Cacaüyarisüa pemeyetüacü.
31 Quesusi müpaü tivaruta'ei, Yuri xete'erie hicü 'acu.
32 Camü tucari canaye'amücü, canaye'aniri masi, quepaucua xemütaxüriyaxüani yuxexuitü yuquie. Xepünesicu'eirieni nexaütamecü. Masi nexaütamecü nepüca'uyeica, ne'uquiyari nehamatü puyeica.
33 'Ipaü necatinixecuxaxatüvacaitüni yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü nehesie xeteviyatü. Cuiepa 'uximatüarica xecanexeiyacacuni. Yu'iyari xequeneucayesa masi, ne necane'iva tita cuiepa mütimieme.

17

Quesusi que mütiyutanenevi teyü'üquitüvamete vahesie mieme

1 Mericüsü müpaü tinicuxatacaitüni Quesusi. Yuheima heutiniereca müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, tucariri paye'a. Visi 'ane quenayeitüa 'anive, 'iyata 'anive visi pe'aneme mümasi'ayeitüanicü

2 heiserie pemipitüapaü yunaime teüteri vahepaüsita, 'iya tucari mücaxüve müvapitüacacü yunaime pemiyetuirie 'ecü.
3 'Icü tucari mücaxüve canihücütüni, memümasimaicacü 'ecü pe'axevitü yuri pemücacaüyari, memünesimaicacü neta Quesusi Cürisitu pemünesiheyenü'a.
4 Ne cuiepa visi pe'aneme nemanayeitüani. Que pemünetiuhüritüa yanemütiyurienenicü, netinaye'atüaniri.
5 Hicüri ne'uquiyari, 'ahesüa visi ne'aneme quenenayeitüa, visi nemü'anecaipaü cuie caxuavecacu cuxi.
6 Ne nepümasitahecüataxü 'ecü que pemü'ane mücü teüteri vahüxie, cuiepa memütama vasata miemete pemünesiyetuiri vahüxie. Mepü'ateüterimatücai, pepünesiyetuiri müme. 'Aniuquisie yamecatenicahuni.
7 Hicürixüa müpaü mecatenetimani quename 'ahesüa nemieme, nai pemünetiyetuiri.
8 Niuqui pemünesi'upitüa nenivarupitüani müme. Mümerita mecanitanaqui'erieni. Müpaü mecatenetimani, yuricü 'ahesüa nemeyetüacü. Yuri mecateniuta'erieni quename penesiheyenü'a.
9 Vahesie mieme nepümasitavaviri. Cuiepa memütama vahesie mieme nepücamasivaviri, müme pemünesiyetuiri vahesie mieme püta nepümasivaviri, 'ateüterima memühümecü.
10 Naitü nepini 'apini catinihücütüni, 'apini nepini tihücüta. Vahesie netiviyatü visi ne'anetü necanayeitüarivani.
11 'Ari cuiepa nepüca'uyeica. 'Ime masi cuiepa mecaniu'uvani, ne 'ahesüa neniyemieni. Ne'uquiyari pemüpasie, queniva'üviyani müme pemünesiyetuiri 'ahesüa memümiemetecü, memüyutaxevirecü que temütetaxevi tame.
12 Mexi vahamatü ne'uyeicacai necaniva'üviyacaitüni müme pemünesiyetuiri 'ahesüa memümiemetetücaicü. Nenivacueriecaitüni. Xevitü müme püca'uta'unari, 'iya xeicüa 'unaricacü mü'ayumiemetücai niuta'unarieni 'utüarica maye'anicü.
13 Hicü 'ahesüa neniyemieni. 'Ipaü netinicuxatani cuiepa, yuhesie netemavierica memexeiyanicü 'aye'arücame.
14 Ne 'aniuqui necanivarupitüani. Cuiepa memütama mecanivaruti'uxive'erietücüne cuiepa memücamiemetecü, ne cuiepa nemücamiemepaü.
15 Nepücamasivaviri pemüvaranuvitünicü cuiepa memüca'u'uvanicü. Masi nepümasivaviri pemüva'üviyanicü tita 'axa müti'ane hepaüsita.
16 Cuiepa mepücamiemete ne cuiepa nemücamiemepaü.
17 Tita yuri müraineçü quenivapatani 'ahesie mieme. 'Aniuqui canihücütüni tita yuri müraine.
18 Cuiepa pemünesiheyenü'apaü, neta nepüvareutanü'axüa cuiepa.
19 Vahesie mieme nepasietü nepüyüane, mümerita 'ahesie mieme memüpasienicü tita yuri mürainesie meteviyatü.
20 'Ime xeicüa vahesie mieme nepücamasivaviri. Masi müme nehesie yuri memüteta'erieni vaniuquicü, müme vahesie mieme nepümasivirieta
21 yunaitü memüyuxevinicü, ne'uquiyari 'acu, 'ecü nehesie pemütiviyapaü, neta 'ahesie nemütiviyapaü, mümerita tahesie memüteviyanicü, cuiepa memütama yuri memüteta'erienicü quename 'ecü penesiheyenü'a.
22 Visi ne'aneme pemünesi'ayeitüapaü, neta müpaü me'aneneme nenivarayeitüani memüyuxevinicü tame temütaxevipaü,
23 ne vahesie netiviyacacu, 'ecüta nehesie petiviyacacu, me'aye'atü memüyutaxevirecü, cuiepa memütama memütemaicacü quename penesiheyenü'a, quename müpaü petivarutanaqui'eri pemünetiunaqui'eripaü ne.
24 Ne'uquiyari, tita pemünetiyetuiri, müpaü pünetinaque, haque nemeyeicani, müneta nehamatü meme'uvanicü, memünesixeiyacü visi ne'aneme que pemünerayeitüa. Tamüsü 'ecü pecaneninaqui'eriecaitüni cuie cuxi canevecacu.
25 Ne'uquiyari yapemütiyuriene que mütiheiserie, cuiepa memütama mepücamasihetimaivave. Ne püta nepümasihetima. 'Ime müpaü mecatenetimani quename penesiheyenü'a.
26 Ne necanivarutahecüatüani memümasimaicacü 'ecü que pemü'ane. Yaxeicüa netinivatahecüatüamücü, pemü'ahayevacü 'ecü pevanaqui'erietü que pemünetinaqui'eriecai ne, neta vahesie nemütiviyanicü.

18

Que memüte'ivi Quesusi
(Mateu 26:47-56; Maricuxi 14:43-50; Rucaxi 22:47-53)

1 Müpaü 'utayüca caneyani Quesusi teyü'üquitüvamete vahamatü. 'Aquisie Cariuxa Muye'u mütiuyetevasie menanucüne haraveri muyemacaisiepai. Mana neutahani teyü'üquitüvamete vahamatü.
2 Hicü Cura miyetuaniquecai mana canemariecaitüni, müixa Quesusi teyü'üquitüvamete vahamatü memüyuyexexeürivacaicü muva.
3 Cura cuyaxi varavitütü, tupirisixi mara'acate memühüritüariecai vahesüa miemete Pareseusixi vahesüa miemete varavitütü, mana caninuani cüxemete haurite cusirate mete'u'ütü.
4 Quesusiri nai timaitü 'amüramiecai hepana, nivayeyani. Müpaü tinivarutahüave, Quepai xepütehacuvautüve.
5 Müme müpaü metenita'eiya, Quesusi Nasaretitanaca. 'Iya müpaü tivarutahüave, Nesü nepühücü. Cura miyetuaniquecai mana niutivecaitüni vahamatü.
6 Hicü ne nepühücü tivarutahüavecu yucuta meniyecüne, mecanatixürieni cuiepa.
7 'Ayumieme tavari müpaü tinivaruta'ivaviya, Quepai xepütehacuvautüve. Müme müpaü mete'utiyuane, Quesusi Nasaretitanaca.
8 Quesusi müpaü tivaruta'ei, Yanepütixehahüave, ne nepühücü. Xücari xenesicuvautüveni ne, xequenivaruhayeva 'ime memüyehucü,
9 maye'anicü niuquieya que mainecai, Müme pemünesiyetuiri nepücavareuyexüriexüa xeime.
10 Hicü Simuni Pecuru cusira 'acavietü nivatihana. Mara'acame mühüritüariecai ti'uximayatameya niuvani. Serietana mieme nacaya neucuviteni. Ti'uximayatame Marucu catinitevacaitüni.
11 Hicü Quesusi müpaü tinitahüave Pecuru, 'Acusira queneucaquesa painatana. Ne necarenu'ieni 'iya tecüxita mieme ne'uquiyari münesi'itüani yanemüranayeyanicü.

Mara'acame mühüritüariecaisüa que mütiu'atüarie Quesusi
(Mateu 26:57-58; Maricuxi 14:53-54; Rucaxi 22:54)

12 Hicü cuyaxiri, cuyaxi tiva'aitüvameri, Huriyusixi vatupirisixiri mecaniviya Quesusi. Menihüani.
13 'Anasisüa meri mecani'atüani. 'Iya Caipasi munieya nihücütücaitüni. Caipasi mara'acate vahepaüsita canihüritüariecaitüni mücü viyarisie.
14 Caipasi tihücütücai que mü'ane müvaruti'imaiyaxü Huriyusixi masi 'aixüa müyünicü xevitü tevi mümünicü teüteri vahesie mieme, 'utaitü.

Pecuru que mütiyucu'imavacai, quename Quesusi camaicai 'utaitü
(Mateu 26:69-70; Maricuxi 14:66-68; Rucaxi 22:55-57)

15 Mericüsü Simuni Pecuru niveiyacaitüni Quesusi, xevitüta tiyü'üquitüvame tiveiyacai. Mara'acame mühüritüariecai nimaicaitüni 'iya tiyü'üquitüvame. Quesusimatü neutahani mara'acame mühüritüariecai curarutanapai.
16 Pecurusü mana niutivecaitüni tacua quitenie 'aurie. Hicü mücü tiyü'üquitüvame mara'acame mühüritüariecai mimaicai mana neyani. Nitahüave quitenie tihüveme, curarutapai Pecuru ni'atüani.
17 'Üimari quitenie mütihüvemetücai müpaü tinitahüave Pecuru, 'Ecüta 'icü tevi teyü'üquitüvametemama vahesüa mieme pecatihücü. 'Iya tiutayü, Ne pücatixaü.
18 Hicü te'uximayatamete tupirisixi vahamatü mana meniuti'ucaitüni mecüxetü me'atinaica, muhaütücaicü. Pecuruta vahamatü niutivecaitüni cüxetü.

'Anasi que mütita'ivaviyaxü Quesusi
(Mateu 26:59-66; Maricuxi 14:55-64; Rucaxi 22:66-71)

19 Mericüsü mara'acame mühüritüariecai canita'ivaviya Quesusi teyü'üquitüvametemama vahepaüsita, tita müti'üquitacai hepaüsita.
20 Quesusi müpaü tinita'eiya, Ne teüteri vahüxie netinicuxatacaitüni cuiepa. Ne neheyemecü netini'üquitacaitüni tuquiteta, tuqui 'amüpatata, haque yunaitü Huriyusixi memüyutixexeüriva. Ne tixaütü nepücaticuxatacai 'avie.
21 Titayari peneticu'ivaviya ne. Quenivaruta'ivaviya müme memünesi'eniecai püta, siparasü que nemütivacuxaxatüvacai. Camü 'ime mecatenimaica que nemutayü.
22 Müpaü 'utayücu, xevitü tupiri mana mutivecai canivani Quesusi müpaü 'utaitü, Quepaü petita'eiya mara'acame mühüritüarie.
23 Quesusi müpaü tita'ei, Xücasü 'axa ne'utaineni, quetineutahecüata tita 'axa müti'anecü. Me xüca 'aixüa ne'utaineni, titayari penetiuva.
24 Hicü 'Anasi neinü'ani hüiyacame Caipasisüa mara'acame mühüritüariecaisüa.

Pecuru tavari que mütiyucu'imavacai, quename Quesusi camaicai 'utaitü
(Mateu 26:71-75; Maricuxi 14:69-72; Rucaxi 22:58-62)

25 Mericüsü Simuni Pecuru mana niutivecaitüni cüxetü. Hicü müpaü mete'itahüave, 'Iya teyü'üquitüvametemama vahesüa mieme pecatihücü. Mücü niyuta'imani, müpaü niutayüni, Ne pücatixaü.
26 Mara'acame mühüritüariecai te'uximayatametemama xevitü, 'iya Pecuru minacavite canimarieyatücaitüni. Mücü müpaü rehüave, Quete ne necamarexei vana haraverita hamatüana pe'uyeicame.
27 Tavari niyuta'imani Pecuru. Yapaucua niutahiva vacana.

Piratusüa que mütiu'atüarie Quesusi
(Mateu 27:1-2, 11-14; Maricuxi 15:1-5; Rucaxi 23:1-5)

28 Hicü Caipasisüa meheyecüneca mecani'atüani Quesusi 'isücame quie. Niyuimuanatücaitüni. Mümeri mepücaheutahaxüa 'isücame quita capa meca'itiyatü me'acünecü, masi Pasicua 'icuaiyari memütecuanicü.
29 'Ayumieme Piratu tacua nivayeyani vahüxie. Müpaü niutayüni, Titacü xete'ixaneta 'icü tevi.
30 Müme müpaü metenita'eiya, Xüca 'icü 'axa catiyurienenique, tepücamasiyetuirieniqueyu.
31 Hicü Piratu müpaü tivarutahüave, Xequenanuvitüqui. Xequeneuta'inüata xe'inüari niuquiyari que maine. Huriyusixi müpaü mete'itahüave, Tame heiserie tepücahexeiya temimienicü tevi.
32 Mücücü naye'ani Quesusi niuquieya mutainecai que mütimüniquecai ticuxatatü.
33 Hicü tavari Piratu neutahani 'isücame quita. Nitahüave Quesusi, müpaü tinitahüave, 'Ecü Huriyusixi petiva'aitüvame.
34 Quesusi müpaü tita'ei, 'Acümana müpaü petiutaine, hipatü nusu memate'utahüavixü nehepaüsita.
35 Piratu tita'ei, Ne netihuriyu. 'Ateüterima, mara'acate memühüritüarie mepümasiyetua nehesüa. Que petiuyuri.
36 Quesusi müpaü tita'ei, 'Ena cuiepa pücamieme que nemüti'aita. Xüca 'ena cuiepa miemetünique que nemüti'aita, netupirisixima mecaniyucuitüveniqueyu nemücayetuiyanicü Huriyusixi vahesüa. Masi hicü que nemüti'aita 'uva pücamieme.
37 Piratu müpaü titahüave, Que peti'aitametüni 'ecü. Quesusi müpaü tita'ei, 'Ecü pecaniutaineni ne ti'aitame nemühücü. 'Ayumieme necaniutinuiva, 'ayumieme cuiepa necaninuani, nemütitahecüatanicü tita yuri müraine hepaüsita. Yunaitü yuri mürainesie miemete mecaneni'enieca ne'utaniucame.
38 Piratu müpaü tinitahüave, Que titita yuri maine.

'Isücame que mütiuta'aitaxü, Quesusi mümierienicü
(Mateu 27:15-31; Maricuxi 15:6-20; Rucaxi 23:13-25)

Hicü müpaü 'utayüca tavari nivayeyani Huriyusixi vahüxie. Müpaü tinivarutahüave, Ne tixaü nepücatiucaxei nemütiuhüpanicü hesiena.
39 'Ipaü cani'aneni xeyeiyari, xeime nemüxexünirienicü Pasicua 'ixüararipa. Mericüte, xecateyuvaüriya nemüxexünirieni Huriyusixi tixe'aitüvame.
40 Hicü müpaü meniutihiva tavari, Mücü pücatixaü, Vaxavaxi püta me'utiyuatü. 'Iya Vaxavaxi catininavayametücaitüni.

19

1 Hicü Piratu neivitüni Quesusi, tiniuta'aita mücuveiyaxüanicü.
2 Cuyaxita xuya mumayari me'utasaca mu'uyasie menenutimanirieni. Herie mieme 'ixuriqui mütaüraüyecü menenacuvirieni.
3 Hüxiena meni'axecaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Aixüa 'acu Huriyusixi tiva'aitüvame. Menicuvaxüanita.
4 Hicü tavari tacua nivayeyani Piratu. Müpaü tinivarutahüave, Camü 'uva tacuapai nepüxe'atüirieni xemütemaicaicacü tixaü nemücatiucaxeicü hesiena nemütiuhüpanicü.
5 Hicü Quesusi nivayeyani xuya mumayari 'anamatü, herie mieme 'ixuriqui mütaüraüye 'anacuvietü. Müpaü tivarahüave, Camü tevi.
6 Hicüri mara'acate memühüritüariecai tupirisixita quepaucua memixei meniutihiva müpaü me'utiyuatü, Curuxisie queneumi'a, curuxisie. Piratu müpaü tivacühüave, Xemesü xequenanuvitüqui, curuxisie xequenemi'a. Neri tixaü nepücatiucaxei hesiena nemütiuhüpanicü.
7 Huriyusixi müpaü mete'ita'ei, Tame 'inüari niuquiyari tecanexeiyani. Mücü 'inüari que maine, neuyeveca 'icü mümüni Cacaüyari nu'aya mayuyeitüacü.
8 Piratu 'icü niuqui 'u'enieca masi vaüca neumacaitüni.
9 Tavari 'isücame quita heutahaca müpaü tinitahüave Quesusi, Haque pepemieme 'ecü. Quesusiri haquevasü cacanita'eiya.

10 Piraturi müpaü titahüave, Pecanetita'eiya ne. Pecatimate ne heiserie nemexeiya
nemümasixünacü, heiserie nerexeiyata curuxisie nemümasimienicü.
11 Quesusi müpaü tita'ei, 'Ecü heiserie pepücahexeiyaniqueyu nehepaüsita taheima
miemecü xüca pecapitüariecaque. 'Ayumieme 'iya münesiyetua 'ahesüa, mücü masi vaücava
'axa tiniuyurieni.
12 Piratu 'ayumiemeri tinicuvaunecaitüni que mütixünacü. Huriyusixi mecaniutihiva
müpaü me'utiyuatü, Xüca 'icü pe'uxüna, pepüca'inaqui'erie Ti'aitame Sesaxi. Yunaitü
te'aitamete memayuyeitüa mecaneye'unieca Sesaxi.
13 Hicü Piratu 'icü vaniuqui 'u'enieca nivayehana Quesusi. Mana caniucayerüni Piratu
yu'uvenisie Macutenusariya müracutevasie, Hepürayusixi vaniuquicü Cavata müracutevasie.
14 'Iya tucarisie meniha'aritüacaitüni Pasicua 'ixüararyari. 'Esivatücacu tuca nayeiximecaitüni. Müpaü tinivarutahüave Huriyusixi, Camü tixe'aitüvame.
15 Mümeri meniutihiva, Quenanuvitüqui, quenanuvitüqui, curuxisie quenemi'a. Piratu müpaü tivacühüave, Quetütüri curuxisie nepeimieni tixe'aitüvame. Mara'acate
memühüritüariecai müpaü mete'ita'ei, Tame xeime tepücahexeiya tati'aitüvame, Sesaxi xeicüa
pütati'aitüvame.
16 Hicü nivayetuirieni curuxisie mümierienicü. Hicü meneihana Quesusi.

Quesusi que mütiumierie curuxisie
(Mateu 27:32-44; Maricuxi 15:21-32; Rucaxi 23:26-43)
17 Yucuruxi 'atütü mana neyani Müqui Mu'uya Manuca müracutevasie, Hepürayusixi
vaniuquicü Curucuta müracutevasie.
18 Manari curuxisie menitivieni. Yuhutame hamatüana metevarutivütüa naisata, Quesusi vahixüata.
19 Piratuta 'inüari niuta'utüani. Curuxisie neimani. Müpaü catine'ucaitüni, QUESUSI
NASARETITANACA HURIYUSIXI TIVA'AITÜVAME.
20 Huriyusixi yumüiretü menititerüva 'iya 'inüari quiecari mehuracü Quesusi
mamieriesie. Hepürayusixi Xumatari Cüriyecusixi vaniuquitecü püraye'uxacai.
21 Hicü Huriyusixi vamara'acate memühüritüariecai müpaü metenitahüave Piratu,
Pepücaniu'utüani Huriyusixi Tiva'aitüvame. 'Ipaü püta, 'Iya mainecai Huriyusixi
nepütiva'aitüvame pepütiniu'utüani.
22 Piratu müpaü tivaruta'ei, Que nemütiu'utüa netiniuta'utüaniri.
23 Hicü cuyaxi curuxisie me'icavieca Quesusi, 'ixuriquiteya meneutahuriexüani. Naucame menayeitüani, yuxexuitü cuyaxi xei 'ixuriquiyari memexeiyanicü, tetüata mieme
'ixuriquita 'aparüte yuxaüta. Tetüata mieme 'ixuriquieya pücavipecai, yuxevitü ni'isecaitüni
naitü.
24 Hicü müpaü meteniyutahüaveni, Camü tepüca'itisanani. Masi tepütata'iva, siparasü quepai pe'iva. Müpaü tinaye'atüarieni 'utüarica müpaü maine, Ne'ixuriqui meniutapataxüani
yuhesie mieme, ne'ixuriquicü menayu'iva.
Mericüsü müpaü mecateniuyurieni cuyaxi.
25 Quesusi curuxieya 'aurie meniti'ucaitünita Quesusi varusieya, varusieya 'ivaya,
Mariya Cüreupa 'üyaya, Mariya Mararatanaca yunaitü.
26 Quesusisü varuxeiyaca mana meti'ucacu yuvarusi, 'iya tiyü'üquitüvame
münaqui'eriecai, müpaü tinitahüave yuvarusi, 'Uca 'acu, camü 'anive.
27 'Arique müpaü tinihüritüani 'iya tiyü'üquitüvame, Camü 'avarusi 'utaitü. 'Iya tucarisie
tiyü'üquitüvame yuhesüa nei'inieni.

Quesusi yu'iyari que mütiyetua
(Mateu 27:45-56; Maricuxi 15:33-41; Rucaxi 23:44-49)
28 'Anari Quesusi müpaü timaitü naitü 'ari maye'atüariecü, 'utüarica maye'atüarienicü
müpaü niutayüni, Nepeuharimücü.
29 Xari mana niucateitüni vinu masina hünetü. Hicü ha 'iseveme mucuxani
me'utahüniyaca vinu masinacü, hisupu cüyeyarisie me'iyeca, teniena meneitiserieni.
30 Quesusi he'inüataca vinu masina müpaü niutayüni, Canaye'aniri. Yumu'usie 'anacatusireca niyetuani yu'iyari.

Cuya que müreitise Quesusi 'aquitana
31 Mericüsü 'iya tucarisie meniha'aritüacaitüni 'ixüarari. 'Ayumieme Huriyusixi menitavavirieni Piratu vavatute memütitaracü memüvaraca'ünicü, caxarite memücayuhayevacü
curuxisie me'uyevütü 'uxipiya tucarisie. 'Iya 'uxipiya tucari yemecü cani'ixüararitücaitüni.
32 'Ayumieme cuyaxi mana meniu'axüani, memucavütüarie curuxisie hamatüana xeime
vatuteya meniutitara, xeimetari vatuteya mete'utitaraxü.
33 Quesusisüa me'u'axüaca vatuteya mepüca'utitaraxü memixeicü müquime.

34 Masi xevitü cuya pisicacü neitiseni 'aquitana. Yapaucua naneni xuriya hata.
35 Que mü'ane munierixü tiniutahecüata. Tita mütitahecüata yuri canaineni. Mücüta tinimaica yuri mainecü, yuri xemüte'eriecacü xemeta.
36 Müpaü tiniuyüni 'utüarica maye'atüarienicü müpaü mutaine, 'Umeyari pücatitare.
37 Tavari xevitü 'utüarica 'ipaü naineni, Mecani'ixüariecuni que mü'ane memuse.

Teuquiyapa que memüteheite Quesusi
(Mateu 27:57-61; Maricuxi 15:42-47; Rucaxi 23:50-56)

38 Mericüsü 'arique Cuse 'Arimateyatanaca canitavavirieni Piratu menucuenicü Quesusi caxarieya. 'Iya Cuse Quesusisüa mieme catiniyü'üquitüvametücaitüni 'avie, müvamacarücaicü Huriyusixi. Piraturi canipitüani. Neyani, caxarieya necueni.
39 Nicuremu mana ninuanita meripai hesüana munua yüvicüta. 'Iyasü miru haruhemame visi mu'üa mutacuicuiya ni'atüani merie necapaü paümeme.
40 Hicü meneicueni Quesusi caxarieya. Menicu'eima 'ixuriquitecü visi mu'üa me'icavirieca. Müpaü cani'aneni Huriyusixi vayeiyari teuquiyacü.
41 Mana curuxisie mamieriesie haraveri niyemacaitüni. Haraverita teuquiyapa xique müvaye'inierie nicumacaitüni. Xevitü cuxi mücü teuquiyapa pücacateuquievecai.
42 Muva 'ayumieme meneiteni Quesusi, Huriyusixi memüyuha'aritüacaicü 'iya tucarisie, teuquiyapa mehuracaicü.

20

Que müranucuque Quesusi müquite vasata
(Mateu 28:1-10; Maricuxi 16:1-8; Rucaxi 24:1-12)

1 Mericüsü mexüacame tucariyarisie semanasie teuquiyapa ninuani Mariya Mararatanaca 'uyüvicacu cuxi yuimuana. Heuhüiyacame niuxeiya tete teuquiya hüxie meucatei.
2 Hicü nausarümetü neyani. Simuni Pecurusüa ninuani, xeimesüata tiyü'üquitüvame Quesusi minaqui'eriecaisüa. Müpaü tinivarutahüave, Teuquiyapa menivayecueni Ti'aitame. 'Asitepücatemate haque memeite.
3 Hicü Pecuru neyani xevitü tiyü'üquitüvamematü. Teuquiyapa menahucaitüni.
4 Yuhepaüsita meniunausarümecaitüni. Xevitü tiyü'üquitüvame masi niutanausacai, Pecuru na'iva, naye'ani meri teuquiyapa.
5 'Anahuca nixeiya 'ixuriquite mana 'acateme, peru muva pücaheutaha.
6 Hicü Simuni Pecuru 'u'imatütü ninuani. Teuquiyapa neutahani. 'Ixuriquite niuxeiya mana 'acateme.
7 Tuvaxa tiuxei mu'uya me'eimecai 'ixuriquite 'aurie caticateme, yateva ticateme püta tutunime 'uxeicüa.
8 'Ana neutahani 'iya tiyü'üquitüvame 'umexüatü munua teuquiyapa. Nixeiya, yuri tiniuta'erieni.
9 Müme cuxi mepücaheitimaivavecai 'utüarica meuyevecaicü müquite vasata manucuqueni maine.
10 Hicü teyü'üquitüvamete yuquie menecüne.

Masiücütü que mürayuyeitüa Quesusi Mariya Mararatanaca hüxie
(Maricuxi 16:9-11)

11 Mericüsü Mariya teuquiya hüxie niutivecaitüni tacua 'utasuatü. Hicü 'utasuatü nanahuni, teuquiyapa neutaniere.
12 Mana nivaruxeiya niuqui tuayamete yuhutame me'anacatuxame. Xevitü Quesusi mu'uya manucatei nacateitüni, xevitüta quetaya manucatei racatei haque Quesusi caxarieya manutequiecai.
13 Müme müpaü metenitahüave, Neuxei 'uca, titayari petiutasuaca.
14 Müpaü tivacühüave, Neti'aitüvame mepecuei, 'asinepücatimate haque memeite. Müpaü 'utayüca ta'aurie naveni. Nixeiya Quesusi mana 'utiveme, masi 'asipücatimaicai müquesusitücaicü.
15 Quesusi müpaü tinitahüave, Neuxei 'uca, titayari petiutasuaca. Quepai pepüracuvaune. Mücü haravericame 'erietü müpaü tinitahüave, Neuxei 'uqui, xüca 'ecü peheicueni, queneneutaxatüa haque pemeite. Neri nenenucueimücü.
16 Quesusi müpaü ticühüave, Mariya 'acu. 'Iya hepana 'aniereca müpaü tinitahüave Hepürayusixi vaniuquicü, Xavuni, taniuquicü Ti'üquitame maine.
17 Quesusi müpaü ticühüave, Pepücanesiviyani. Ne'uquiyarisüa nepüca'anutiyeive cuxi. Masi ne'ivama vahesüa quenemie. Müpaü quetinivaretahüavi, Ne'uquiyarisüa müxe'uquiyarisüa nenanutiyeimücü, necacaüyarisüa müxecacaüyarisüa neranutiyani.

18 Hicü Mariya Mararatanaca mana ninuani müpaü tivacuxaxatüvatü teyü'üquitüvamete
Ti'aitame muxeicü, müpaü mürehüavecaicü.

Masiücütü que mürayuyeitüa Quesusi teyü'üquitüvamete vahüxie
(Mateu 28:16-20; Maricuxi 16:14-18; Rucaxi 24:36-49)

19 Mericüsü 'acayunecu mücü mexüacame tucariyarisie semanasie, teyü'üquitüvamete
memütitecaisie quiteniete reunatücaicacu memüvamacarücaicü Huriyusixi, Quesusi ninuani.
Vahixüapa niutaqueni. Müpaü tinivarutahüave, Xüca xeca'uximatüarieca yu'iyarisie.
20 Müpaü 'utayüca nivaruxeisitüani yumamate yu'aqui. Teyü'üquitüvamete
meniyutemamaviecaitüni Ti'aitame mexeiyatü.
21 Hicü Quesusi tavari müpaü tivarutahüave, Xüca xeca'uximatüarieca yu'iyarisie.
Ne'uquiyari münesiheyenü'apaü, neta müpaü necanixeheutanü'axüani.
22 Müpaü 'utayüca nivaru'iyamani. Müpaü tivarutahüave, Xequeneutanaqui'eri 'Iyari
Mütiyupata.
23 Sepa que memühate xemütevareuyehüvirieni tita 'axa memüteyurie,
meteneuyehüviyariecuni. Sepa que memühate xemüvavesitüaca tita 'axa memüteyurie,
menivecacuni mepücayutaxüna.

Tumaxi yuri que mücati'eriecai

24 Mericüsü Tumaxi Vavari mütitevacai tamamata heimana yuhutame vahesüa mieme
canihücütücaitüni. 'Iya vahamatü püca'uyeicacai quepaucua Quesusi munua.
25 Hicü hipatü teyü'üquitüvamete müpaü metenicuxaxatüvacaitüni, Ti'aitame tecaniux-
eiya, me'utiyuatü. 'Iya tivacühüave, Xücari mamayasie neca'ixeiyani cürapuxi 'uxayari, xüca
ne'itüvamecü neca'imayüani cürapuxi 'uxayari, 'aquieya xüca nemamacü neca'imayüani,
yuri nepücatita'erieniri.
26 Mericüsü 'atahairieca tucari 'anucayacu tavari menititecaitüni quita
teyü'üquitüvametemama. Tumaxita vahamatü tiucatei. Hicü quiteniete reunarümacacu
Quesusi ninuani. Vahixüapa niutaqueni. Müpaü tinivarutahüave, Xüca xeca'uximatüarieca
yu'iyarisie.
27 Hicü müpaü titahüavixü Tumaxi, Quenaye'a, 'a'itüvamecü queneneumayüa nemamate-
sie, 'amamacü queneneumayüani ne'aquita. Yuri pecati'erietü pepüca'ayeiximeni, yuri
peti'erietü püta quenaye'a.
28 Tumaxi müpaü tinita'eiya, Neti'aitüvame necacaüyari 'acu.
29 Quesusi müpaü titahüave, Yuri petiuta'erie pemünesi'uxeicü. Müme
memücanesixeiyavave peru yuri memüte'erie, müme mecaniyutemamavieca.

Titayari maca'utüari xapa

30 Mericüte, 'inüari yücü 'aneneme müireme yatiniyurienecaitüni Quesusi
teyü'üquitüvamete vahüxie, que mücare'utüarie 'icü xapasie.
31 'Icüri canaca'utüarieni yuri xemüte'eriecacü Quesusi mücürisitucü, Cacaüyari
münu'ayacü. Yuri xete'erietü tucari xemexeiyanicü hesüana xemiemetetütü raca'utüarie.

21

Masiücütü que mürayuyeitüa Quesusi teyü'üquitüvamete 'atayuhutame vahüxie

1 Mericüsü 'arique tavari Quesusi masiücütü nayuyeitüani teyü'üquitüvamete vahüxie
Tiveriya haracunayarisie. 'Ipaü masiücütü nayuyeitüani.
2 'Axeicüa meniu'uvacaitüni Simuni Pecuru, Tumaxi Vavari mütitevacai, Natanaheri
Canatanaca Carereya cuieyarisie mieme, Severeu nivemama, teyü'üquitüvametemama
hipatü yuhutatü.
3 Simuni Pecuru müpaü tinivarutahüave, Ne nepüquesüveiyami. Müpaü mete'itahüave,
Tame 'ahamatü tepuhu tanaitü. Mana menecüne, canuvasie menicayaxe. Mücü tücarisie
tixaütü mepücate'u'axixü.
4 Mericüsü 'esiva 'uhecüacacu mana niutaqueni Quesusi haracuna tesita. Masi
teyü'üquitüvamete mepüca'imaicai Quesusitüme.
5 Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Neuxei temari, 'icuai xecatehexeiya. Müpaü
mete'ita'ei, Havaicü.
6 'Iya tivacühüave, Vipi xequeneucavivi canuva serieta. Mana xecanivacaxeiyacuni.
Mana meneicavivieni. Mepüyutatexi me'ihanatü memüvaücavacaicü quesüte.
7 Hicü 'iya tiyü'üquitüvame Quesusi minaqui'eriecai müpaü tinitahüave Pecuru, Cari
Ti'aitame canihücütüni. Hicü Simuni Pecuru 'u'enaca quename Ti'aitame hücütücai,
yu'ixuriqui herie mieme 'anacuvieca 'amavetü 'amuyeicacaicü, hapa neucasuna.

8 Hipatü teyü'üquitüvamete canuvasie meyetetü mecaniu'axüani vipi me'uhaximetü
quesüte mehüneme. Cuiepa pücahetevacai, huta teviyari heimana tamamata mamayari
xeicüa petevacai.
9 Cuiepa me'u'axüaca tü meniuxeiya 'etiniereme, quesü tüpa 'acaime mete'uxei pamame.
10 Quesusi müpaü tinivarutahüave, Quesüte xique xemüvarutivi xequenivara'üi.
11 Simuni Pecuru mana neutimaque, vipi caniuhana cuiepa. Quesüte 'amepapatü
menihünecaitüni, xei sienituyari heimana huta teviyari heimana tamamata heimana
yuhaicatü meniyupaümecaitüni. Sepanetü memüvaücavacai, püca'utasanixü vipi.
12 Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xequenacüni xequetenecuacari. Teyü'üquitüvamete
ni xevitü pücayuvaüriyacai 'ecü que pepüpaicü titahüaveque, Ti'aitame mühücütücaicü
memütemaicaicü.
13 Hicü Quesusi mana ninuani, pa nanucu'üni. Nivarumini, quesü yaxeicüata tivarumi.
14 'Ana hairieca masiücütü nayuyeitüani Quesusi teyü'üquitüvamete vahüxie müquite
vasata 'anucuqueca.

Nemuxasi türixi quetinivarumicua, que mainecai

15 Mericüsü mete'ucuacu Quesusi müpaü tinitahüave Simuni Pecuru, Simuni 'acu Vani
nu'aya, vaücava penetinaqui'erie, 'ime 'esiva xeicüa menesinaqui'eriecacu. 'Iya rehüave,
Hü Ti'aitame. 'Ecü pepütimate nemümasinaqui'erie. Titahüave, Mericüte, nemuxasi türixi
quetinivarumicua.
16 Hutarieca müpaü titahüave, Simuni 'acu Vani nu'aya, penetinaqui'erie. Müpaü
titahüave, Hü Ti'aitame. 'Ecü pepütimate nemümasinaqui'erie. Müpaü titahüave, Nemuxasi
queniva'üviyani.
17 Hairiecari titahüave, Simuni 'acu Vani nu'aya, penetinaqui'erie. Pecuru niyuhiverieca
hairieca penetinaqui'erie mütitahüavixücü. Müpaü tinitahüave, Ti'aitame, 'ecü nai pecatin-
imaica. Pepütimate nemümasinaqui'erie. Quesusi titahüave, Quetinivarumicua nemuxasi.
18 Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, quepaucua pemühecuacai 'acümana
pena'ahüayacaitüni peticuyeicacai haque pemeuyeimücücai. Quepaucua pemütaseüye,
xevitü camananahüamücü maranuhana haque pemücaheuyeimücü, 'amama
penitaseraxüamücü.
19 Müpaü niutayüni tihecüatatü que mütimüniquecai visi 'aneme 'ayeitüanique Cacaüyari.
Müpaü 'utayüca müpaü tinitahüave, Quenenanuveiya ne'utüma.

Mücü tiyü'üquitüvame Quesusi minaqui'eriecai

20 Pecuru ta'aurie 'aveca nixeiya mücü tiyü'üquitüvame Quesusi minaqui'eriecai, mücü
memüte'ucuaisie 'auriena mucatei müpaü mütitahüavixü, Ti'aitame que paicü masiyetuani.
Nixeiya 'iya varuveiyame.
21 Pecuru 'ixeiyaca mücü, müpaü tinitahüave Quesusi, Ti'aitame que tiyurieni 'iya.
22 Quesusi müpaü ticühüave, Xüca nesi'unaqueque 'icü müyuhayevacü nemunuanique,
quesü pe'aneniqueyu 'ecü. Quenenanuveiya ne'utüma.
23 'Ayumieme ta'ivama vasata 'icü niuqui canixasivacaitüni, quename 'iya
tiyü'üquitüvame camüniquecai. Masi Quesusi müpaü pücatitahüavixü mücamüniquecaicü.
Xüca nesi'unaqueque müyuhayevacü nemunuanique, quesü pe'aneniqueyu 'ecü, püta
titahüavixü.
24 Mücü tiyü'üquitüvame canihücütüni que mü'ane mütihecüata 'icü hepaüsita, que mü'ane
mütiuti'utüa 'icü. Tepütemate tita mütihecüata yuri maine.
25 Vaücava cuxi yücü 'anenetü canixuaveni que mütiuyuri Quesusi. Xüca xexuitü
tiuti'utüarienique, müpaü nepüticu'eriva, 'ena cuiepa pücatinaqueniqueyu xapate
mütiti'utüarieniqueyu. Müpaü xeicüa.

NÜ'ARISIXI
Que Memüte'uyuri

Que memüte'utahüavarie memeixeiyaniquecaicü 'Iyari Mütiyupata

1 Neuxei Teuquiru, matüaripai mieme xapa neputavevi mexüacame, nai que mütiuyü
hepaüsita ticuxatame, Quesusi que mütisutüa yatiyurienetü yati'üquitatü.
2 Müpaü tiuyurieca, 'ana nanutivitüquieni, 'aisica varupitüaca nü'arisixi
müvaranuyeteüxixü, 'Iyari Mütiyupata yati'aitacacu.
3 Tiucuineca mücü, vahesüa 'ayenieretü puyuhecüatacai mamarivaveme tiyurienetü.
Huta teviyari tucari mepixeiyacai. Tinivacuxaxatüvacaitüni que müti'ane Cacaüyari
ti'aitametücacu.
4 Hicü vahamatü 'a'ucaitü 'ipaü tinivaruta'aitüani, Xepüca'ayecücani Querusareme,
masi xequetenecuevieca tita ne'uquiyari mütixatacai quename tixehanü'airieni, que
nemütixe'utahüavixü.
5 Vani hacü tiniuca'üyacaitüni, xeme püta xepüca'üyarieni 'Iyari Mütiyupatacü yapaümexa
tucari tixüyu. Müpaü niutayüni.

Quesusi que müranutitüa

6 Mericüsü müme hamatüana memuyucuxeürie müpaü metenicu'ivaviyacaitüni, Neuxei
Ti'aitame, hicü petatipitüa tame 'Ixaherisixi teüteriyari temütetati'aitüanicü meripaipaü.
7 Mücüsü müpaü tinivarutahüave, Xeme xehesie pücatinaque xemütemaicacü viyari tucari
hepaüsita. Ne'uquiyari püta nipata mücü naime heiserie mexeiyanicü hepaüsitana.
8 Masisü xecanitürücariyariecuni 'Iyari Mütiyupata xehesie tiviyayu. Xemunenierixü
xepüyüaca xetehecüatatü nehepaüsita Querusareme, naisarie Cureyasie Samariyasie nais-
arie cuie manunierepai.
9 Müpaü 'utayüca, müme me'ixeiyacacu, nanutivitüquieni. Hai niucuyani
memüca'ixeiyacü.
10 Hicü yuheima me'utinenierecacu mexi 'utimiecai, camü 'uquisi yuhutatü va'aurie
meniuti'uni me'anacatuxatü.
11 Müme müpaü metenivarutahüave, Carereyatari 'acu, titayari yuheima xete'utineniere.
Mücütütü xesata 'uvetü meutivitüquie yuheima Quesusitütü, que xemüte'ixei heutimieme
yuheima, yaxeicüa 'anetü caninuamücü.

Que, memütehenuyexei xeime mühüritüarienicü Cura tiutahayevacu

12 Mericüsü yemuri Huriva Mati'usie me'ayenexüaca Querusareme meniu'axüani. 'Ux-
ipiya tucarisie tevi que mütipitüarie muyeicanicü, müpaü pehura Querusareme.
13 Me'u'axüaca, quita meheutahaxüaca meneuticüne qui taüta. Mana mepü'axecai Pecuru
Cacuvu Vani 'Atürexi Piripe Tumaxi Parüturume Mateu Cacuvu 'Aripeu nu'aya, Simuni
müserutisitatücai, Cura Cacuvu 'ivaya.
14 Müme yunaitü 'axeicüa mepü'ayumiemetetücai neneviericü, 'ucarita, Mariyata Quesusi
müvarusieyatücai, 'ivamamata.
15 Mericüsü 'ana Pecuru nanucuqueni yu'ivama vahixüapa. Teüteri 'axeicüa
meyuxeürietü xei sienituyari heimana xei teviyari yacütütü meniyupaümecaitüni. Müpaü
niutayüni Pecuru,
16 Ne'ivamarixi, neuyevecaitüni 'utüarica maye'anicü, meripai que mütiutayü 'Iyari
Mütiyupata, Raviri müpaü 'utayücu Cura hepaüsita, que mü'ane müvarevitü müme memivi
Quesusi hepaüsita.
17 Tame xevitü pühücütücai, 'icü tahüritüarica hesiena pütinaquecai.
18 Mericüsü vaniu cuie punanai mücü tumini ma'ivaxücü yatiuyurieca que
mücatiheiserie. Mana 'ativeca yuhuriepa pasanixü, cuinurieya naitü navivieni.
19 Querusareme memütama yunaitü mepüte'utamari. 'Ayumieme mücü cuie Haserama
catinacutevaca vaniuquicü, taniuquicü Xuriya Mataxüri racuteva.
20 Puta'utüarie Cuicari Xapayarisie müpaü 'anuyütü,
Que'uyemaveni quiya,
Xevitütüma püca'ayecani.
Müpaü panuyüneta,
Que mütihüritüariecai,
Xevitü püta yaquetihüritüarieca.
21 Mericüte, neuyeveca xevitü müme 'uquisi tahamatü memu'uvacai tucaricü quepaucua
Ti'aitame Quesusi tahesüa manuyeicacai

22 'iya tucarisie Vani meca'üyaxüsie, 'iya tucarisie tasata manutivitüquieque, peuyevese xevitü müme memunenierixü tahamatü tihecüatatü mayanicü que müranucuque.
23 Hicü yuhutame menivaruti'uitüani Cuse Varüsavaxi mütitevacai Cusitu müremu'uhüacai, Matiya.
24 Meniyutanenevieni müpaü me'utiyuatü, 'Ecü Ti'aitame pecatinimaica yunaime va'iyari. Quetaneuxeisitüa que mü'ane pemanuyexei 'icü yuhutame,
25 hesiena mütinaquenicü 'icü hepaüsita mühüritüarienicü mütanü'arienicü, Cura yatiuhayevacu yuhuyeripa metüacü.
26 'Inüari meputavevi que mü'ane mühücütüni. Matiyasie tiniunaque. Mepi'inüataxü tamamata heimana xevime nü'arisixi vahamatü.

2

'Iyari Mütiyupata que mütinua

1 Mericüsü 'ixüarari 'atahutarieca semanasie mieme 'aye'acu yunaitü mepüyuxeüriecai yameteyurienique 'uxeicüa.
2 Yapaucua taheima mieme 'ecapaü 'anetü niuyuani türücaüyetü carima 'uyemietü. Mücü yuariya putahünixü quita memüvayetecaisie.
3 Taipaü 'aneneme mepuxei yuxexuime vahesie 'a'ucame.
4 Yunaime püvaruvi 'Iyari Mütiyupata. Mepisutüa me'utiniutü niuquitecü, 'Iyari que mütivapitüacai memütiniunicü.
5 Mericüsü Querusareme mepütitecai Huriyusixi Cacaüyari memayexeiyacai yunaime nuivarite vahesüa memümiemetetücai naisari muyuavitüa.
6 Quepaucua yuariya muyua yunaitü mepuyuxeüri, mepüxamuriyacai yuxexuitü yuniuquicü memüva'eniecaicü me'utiniucame.
7 Mepü'iyarixiecai mepühüxiyacai müpaü me'utiyuatü, Neuxei, 'icü yunaitü memutiniuca mecatecarereyatari.
8 Quetütüri 'icü teteva'enie taxexuitü taniuquicü memutiniuca que temüte'ununuivaxü.
9 Parutiyatari, Meriyatari, 'Eramitatari, Mesuputamiyasie temütama, Cureyasie Caparusiyasie Punitusie 'Asiyasie
10 Püriquiyasie Pamüpiriyasie 'Equipitusie 'Apüricasie Sirene temütama, Xumatari memü'ivatatüve,
11 Huriyusixi, hipatü Huriyusixi memacü, Cüretatari, 'Araviyatari, tanaitü tepüva'enie me'utiniucame taniuquicü, que mütimarive Cacaüyari me'utiyuaneme.
12 Yunaitü meni'iyarixiecaitüni, 'asimepücatemaicai quetütü mütiyüanecai, yuxexuitü müpaü meteyücühüavetü, Que tititari 'icü.
13 Hipatü mevananaimatü müpaü meniutiyuanecaitüni, Mepuhuxa xeicüa vinu macacacü.

Pecuru que müticuxatacai heiva

14 Hicü Pecuru 'anucuqueca tamamata heimana xevime vahamatü, carima niutaniuni, müpaü tinivarutahüave, Neuxei Huriyusixi, yunaitü Querusareme xemütama. Xequeteneмaica 'icü, xequeneneu'enie que nemütayüni.
15 'Ime mepücatarüve xeme xemütecu'erivapaü, 'esiva xeicüa tucari püxüca.
16 Masi 'icü canihücütüni tita mütixasivacai, tixaxatame Cuheri ya'utainecacu,
17 Müpaü paine Cacaüyari, tucari 'aye'ayu quepaucua mütaparirümeni, müpaü pütiyüni.
Ne'iyari nepütatuani teüteri yunaime vahesie.
Xenivema nehesie mieme mepütaniuni 'uquisi 'ucari,
Xetemari hecüta heinüsipaü 'aneneme mepüxeiyani,
Xe'uquiravesixi cusipa mepüteheinüni.
18 Yuricü müme nemütiva'aitüa 'uquisi 'ucari vahesie
Ne'iyari nepütatuani 'iya tucarisie,
Nehesie mieme mepütaniuni.
19 Nepüvahüxiyasitüani vaheima muyuavisie,
Hetüanata cuiepa 'inüari nepütiyurieni vaücava,
Xuriya, tai, 'aüxi cüsi nücame 'inüariyari.
20 Tau yüvitü canayeimücü,
Meserita xuriya payani.
'Arique 'upamie Ti'aitame mücü tucarisie marivemesie xavatümesie.
21 'Anarique yunaitü memihüaveni que mü'ane Ti'aitame mühücü,
Müme mepütavicueisitüarieni.

22 Neuxei 'Ixaherisixi, 'icü neniuqui xequene'enieca. Cacaüyari xesata pitahecüataxü
Quesusi Nasaretitanaca marivemecü tiyurienetü türücaüyemecü, 'inüari tiyurienetü, 'iyacü
que mütiuyuri Cacaüyari xesata que xemütemate xeme.
23 Cacaüyari müpaü tiyücühüavetü, matüaripai müpaü timaitü, nicayeni müyetuiyanicü.
'Inüari sanamete xetevaruta'aitüaca xeniviya, vamamacü cüyesie xe'icavieca xecanimieni.
24 Cacaüyari nenucuquetüani 'ixünaca que mürehüiyacai müquitü. 'Iya pücayüvecai müquitü
muyuhayevacü.
25 Raviri müpaü paine hepaüsitana,
Ti'aitame nepüxeiyacai yuheyemecü nehüxie,
Neserieta mutivecü nepücacuyuani.
26 Ne'iyarisie 'ayumieme nepünetemavi,
Nenetemavietü nepütaniuni nenenicü.
Sepa necaxari 'amuca,
Mexi neta'icueva yuri nepüti'erie
27 Quename ne'iyari peca'ucu'eirieni müquime.
Que mü'ane pemupataxü 'ahesie mieme pepüca'ipitüaca mütapüne.
28 Pepünesi'utamaricasitüa nemayeyurinicü.
Temavierica pepünesipitüaca vaücava, nehamatü pe'uyeicatü.
29 Neuxei 'ivamarixi. 'Aixüa cani'aneni heiseriemecü mütixecuxaxatüvanicü tatevari
Raviri hepaüsita. Caniumüni 'iya, tiucateuqui, macateuquesie mana tiuca cuxi tasata
hicüque.
30 Tixaxatame hücütütü catinimaicaitüni quename Cacaüyari 'üyühüritüa heiseriemecü
müpaü 'utaitü, xevitü Ravirisie müyeyaniquecai heiserie püpitüarieniquecai Cürisitutütü,
picayeniquecai 'uvenieya müra'aitasie haitü.
31 Matüaripai 'ixeiyatü müpaü caniutayüni, Cürisitu que müranucuque ticuxatatü, müpaü
'utaitü,
'Iyarieya püca'ucu'eirivaxü müquitü,
Vaiyarieya püca'utapünixü.
32 Mericüsü Cacaüyari penucuquetüa 'iya Quesusi. Tame tanaitü tepühüme temunenierixü
temitahecüata.
33 'Anutivitüquieca Cacaüyari serieta, nitanaqui'erieni tita 'uquiyarieya mütitahüavixü
mütipitüaniquecai, 'Iyari Mütiyupata hücütüme. Mücü niutatuani que xemüte'ixeiya que
xemüte'i'enie.
34 Mücü Raviritütü püca'anutitüa muyuavisie, siepüre müpaü paine,
Ti'aitame müpaü tinitahüave 'iya müneti'aitüva,
Neserieta mexicuxi quenacani
35 Müme memümasi'aca'unie nemüva'atüani 'ahetüa.
36 Heiseriemecü 'ipaü xequetenemaica yunaitü 'Ixaheri quie quiecatari. Cacaüyari
Ti'aitame payeitüa 'icü Quesusi, heiserie canipitüani que mü'ane xemumi curuxisie.
37 Mericüsü me'u'enanaca yu'iyarisie mepühiveritüariecai. Müpaü metenivarutahüave
Pecuru hipame nü'arisixita,
38 Que teteyurieni ta'ivama. Pecuru müpaü tinivarutahüave, Xequeteneuhayeva que
xemüteyurie, yuxexuitü xepüca'üyarieni Quesusi Cürisitu xehüavetü. Tita 'axa xemüte'uyuri,
xepüteheuyehüviyarieni. Xepütemiquieni 'Iyari Mütiyupata.
39 'Icü que mutayü que mütiyurieni niuquieya xehesie pümieme, xetüriyama vahesie
timiemeta, yunaime teva miemete vahesie timiemeta, müme müvata'inieni Ti'aitame taca-
caüyari vahesie timiemeta.
40 Hipame müireme niuquicü püvarutahecüasitüiyaxü, nivavaviriecaitüni müpaü 'utaitü,
Xequeneyutavicueisitüa hicü miemete 'axa memüte'u'iyari vasata.
41 Hicü müme niuquieya memutanaqui'eri meniuca'üyarieni. Mepüvarutinüi mücü tu-
carisie teüteri haica miriyari yacütütü.
42 Yamepü'ayumiemetetücai tita nü'arisixi memüte'üquitacai me'enietü meyuparevietü
me'ititaratü pa meyunenevietü.

Que memüte'u'uvacai müme matüari Cürisitusie memüteviyacai

43 Hicü yuxexuitü yu'iyarisie meheumamatü menacüne. Vaücava mamarivavame 'inüari
meteniyuriecaitüni nü'arisixi.
44 Yunaitü yuri memüte'uta'eri meniyuteütacaitüni yunaitü meyuxevitü, 'axeicüa mepeix-
eiyacai naime.
45 Yucuie yupinite mepüte'utua, mepüvapitüacai yuxexuitü que memüteheiyehüacai.
46 Tucaricü yamepü'ayumiemetetücai mepüyuxeüriecai tuqui curaruyarita. Mepititaracai
pa qui meuti'uta, yu'inüa meputicuai meyutemamavietü 'aixüa mete'u'iyaritü.

47 Meputiniucacai Cacaüyari hepaüsita 'aixüa me'utiyuatü. Yunaitü teüteri 'aixüa mepütecu'erivacai vahepaüsita. Tucaricü Ti'aitame püvaxeüriecai müme memütavicueisitüarieximecai vaxeviriyatü.

3

Muhurie que müranayehüiya

1 Mericüsü Pecuru Vanimatü meneuticüne tuquipa cüa caviecacu tau quepaucua müyuneneviva.

2 'Uqui hurietü mutinuivaxü mana ni'atüarivacaitüni. Tucaricü menitiyesacaitüni tuquiquitenie Visi Mü'ane müracutevasie. Mana rimusina püvavaviriecai müme tuquita memeutahaquecai.

3 Varuxeiyaca Pecuru Vani tuquita meheutahaxüaximecacu, rimusina püvavaviriecai.

4 Pecuru 'ixeiyatü, Vanita, müpaü Pecuru tinitahüave, Quetaneuxeiya.

5 Mücü nivaruxeiya tixaü mete'iminiqueme 'erietü.

6 Müpaü niutayüni masi Pecuru, Ni pürata tuminiyari ni huru tuminiyari nepücahexeiya. Tita nemürexeiya, mücü nepümatimini. Quesusi Cürisitu Nasaretitanacasüa nemümiemecü nepaine, quenanucuquexi quenecuyeicani.

7 Serietana 'iviyaca mamayasie nenucuhana. Yapaucua niutiserire 'ücateya turuteya.

8 'Anucusunaca niutaqueni, nicuyeicacaitüni. Vahamatü neutahani tuquita cuyeicatü 'utisucuacatü 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita.

9 Yunaitü teüteri menixeiya 'uyeicame 'aixüa 'utaineme Cacaüyari hepaüsita.

10 Meneitimani quename mücü hücütücai que mü'ane mutiyeixacai rimusinavietü tuquiquitenie Visi Mü'ane müracutevasie. Mepühüxiyacai mepü'iyarixiecai müya mütiuyücü.

Pecuru que müticuxatacai Sarumuni Nivetarieyatüa

11 Hicü mücü tevi nivaruviya Pecuru Vanimame. Teüteri me'unausarümetü mehüxiyatüvahesüa mepu'axüa Sarumuni Nivetarieyatüa mütiuyetevasie.

12 Pecuru varuxeiyaca müpaü tinivarutahüave teüteri, Neuxei 'Ixaherisixi, titayari xetehüxiya 'icücü. Titayari xetatexeiya müpaü xetecu'erivatü, tatürücariyacü Cacaüyari cui temayexeiyacü nusu 'uyeicame temeyeitüa 'icü.

13 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu vacacaüyari tatevarima müvacacaüyari mariveme nayeitüani yunive Quesusi. 'Iya xepüyetua xepitixani'eri Piratu hüxie quepaucua mücümixünaquecai.

14 Xeme masi xepitixani'eri que mü'ane mupasie Cacaüyarisie mieme que mü'ane heiserie mexeiya, xepitavaviri tiyumemivame püta müxünarienicü,

15 tucari tiyupitüvame xepumi. Cacaüyari nenucuquetüani müquite vasata. Tame tepühüme temunenierixü temihecüata.

16 Yuri mütiuta'ericü que mü'ane mühücüsie, mücü 'ayumieme pitiseraxü 'icü xemüxeiya xemimate. Yuri que müti'erie Quesusi 'ipareviecacu, müpaü naime 'aixüa reu'eriecame neyeitüani yunaime xehüxie.

17 Hicütütüri ne'ivamarixi, ne nepütimate xeme müpaü xepüte'uyuri 'asixecatemaitü, xe'uquiyarima vahepaü.

18 Cacaüyari meripai müpaü putayücai yunaitü texaxatametemama müpaü me'utiyuanecacu, quename Cürisitu ticuinequecai que mü'ane Cacaüyari heiserie mipitüaniquecai. Müpaü tinaye'atüani.

19 'Ayumieme xequeteneuhayeva que xemüteyurie, ta'aurie xequenaxürieca manuyeitüarienicü tita 'axa xemüte'uyuri, xehesüa 'uxipiya maye'anicü Ti'aitamesüa mieme,

20 menü'anicü mücü Cürisitu que mü'ane xehesie mieme mucayeri, Quesusi heiserie mupitüari.

21 Peuyevese mütanaqui'eriyani taheima mexi tucari ca'aye'ave quepaucua 'aixüa mütiyurieni naime, que müticuxatacai Cacaüyari, texaxatametemama hesiena mieme memupasie meripai miemete yame'utiyuanecacu.

22 Muisexi müpaü pütivarutahüavixü tatevarima, Ti'aitame müxecacaüyari tixexaxatüvame payeitüani xeime xe'ivama vasata mieme nehepaü 'aneme. Xeme xepi'enieca nai que mütixetahüave.

23 Que mü'ane müca'i'enieni mücü tixaxatame, teüteri vasata pü'unierieca.

24 Camüsü yunaitü texaxatamete, Samueri meri, 'arique yuxexuitü quemeyupaümetümemütecuxaxatacai, 'icü tucari hepaüsita metenihecüatacaitüni.

25 Xeme texaxatamete xepüvanivema. Xehesie catiniunaque 'iya türatu Cacaüyari mitavevixetevarima vahamatü. Cacaüyari müpaü tinitahüave 'Apurahami, Que mü'ane 'ahesiemüyeyani 'aixüa nivayuriemücü nuivarite cuiepa miemete yunaime.

26 Mericüte, Cacaüyari 'enucuquetüaca yunive, peiyenü'a xehesie mieme meri 'aixüa müxeyurienicü, yuxexuitü ta'aurie xemaxürienicü tita 'axa xemüteyurie xetecu'eirieme.

4

Pecuru Vanimatü que memüte'utahüavarie 'isücate vahesüa

1 Mericüsü metevacuxaxatüvacacu cuxi teüteri, yapaucua vahesüa meniu'axüani mara'acate, tuqui mühüritüariematü Saruseusixi vahamatü

2 meha'atü Pecuru Vani memüteva'üquitüacaicü teüteri, memüvahecüatüacaicü müquite vasata que müranucuqueni me'utiyuatü Quesusi mexatatü.

3 Mepüvarutiviyaxü, mepüvaranutaxüri 'uxa'ariecaque mucutaicairixücüri.

4 Yumüiretü memi'eniecai niuqui yuri mepüte'uta'erie. 'Uquisi 'auxüme miriyari yacütütü meyupaümetü mepacü.

5 Hicü 'uxa'arieca Querusaremesie mepüyucuxeüri va'uquiyarima, 'uquiravesixi, müme 'inüari niuquiyaricü memüte'üquitametetücai,

6 mücü meta, 'Anasi mühüritüariecai mara'acate vahepaüsita, Caipasi, Vani, Herecanuturu, yunaitü mara'acate memühüritüariecai vaquie miemete.

7 Mana yuhixüapa mevati'uitüaca mecanivaruta'ivaviya 'ipaü me'utiyuatü, Que 'aneme türücariya xehexeiyatü, que mü'anesüa xemiemetütü müya xepüteyurie xeme.

8 Hicü 'Iyari Mütiyupatacü hünetü müpaü tinivarutahüave Pecuru, Neuxei teüteri va'uquiyarima 'uquiravesixi xemü'ixaherisixi,

9 'icü tucarisie tepüta'ivaviyariexime 'aixüa temiyuricü tevi ticuicame, que mütiuvicueisitüarie 'icü.

10 Siepüre xequetenemaica yunaitü, yunaitü teüteri 'Ixaherisixita yamequetemaica, Quesusi Cürisitu Nasaretitanacasüa mümiemecü, mücüsie tiviyatü 'icü 'ena puve xehüxie 'aixüa reu'erietü. Curuxisie xepicavi Quesusi, Cacaüyari nenucuquetüani müquite vasata.

11 'Icü tete canihücütüni xemixani'eri qui vevivamete, tete 'amünena sicurita mieme canayani.

12 Xevitüta 'apüca'uyeica tasitavicueisitüvame. Ni xevitü püca'ucayerie muyuavitüa tame teüteri tasata cümana temütavicueisitüarienicü, mücü xeicüa pucayerie.

13 Mericüsü menivaxeiyacaitüni Pecuru Vanimame mecamamacame. Müpaü metenimaicaitüni hasuacua memücateyü'üquitüacaicü müme, tixaü memücatehümetücaicü. Menihüxiyacaitüni, menivaretimani Quesusimatü que memüte'u'uvacai.

14 Me'ixeiyatü mücü 'uqui manayehüiya va'aurie 'uveme, mepücayüvavecai memüvaniuquimanicü.

15 Mericüsü mevaruta'aitüaca memanuyecünecü 'isücate vahesüa, mecaniuyu'enieni

16 müpaü me'utiyuatü, Quesü teteyurieni 'icü teüteri vahepaüsita. Yuricü vacümana 'inüari püreyü, yunaitü que memütemate, que mütimasiücü yunaitü Querusareme memütama vahüxie. Tame tepücayüvave müpaü temutiyuanenicü quename 'asicatiuyü.

17 Mericüte, tavari capa cuxasivanicü teüteri vasata, cümü türücaüyemecü tepüvahüritüani 'uxa'atüni varie 'iyasüa memiemetetütü memüca'icühüavenicü xeimeri.

18 Yuhesüa mevarutahüaveca yemecü mecanivaruta'aitüani tixaü memücatecuxatanicü memücateti'üquitanicü Quesusisüa memiemetetütü.

19 Pecuru Vanimatü müpaü metenivaruta'eiya, Xequeteneuta'inüata xeme xüca heiseritüni Cacaüyari hüxie temüxe'enienicü, Cacaüyari püta temüca'enienicü.

20 Mesü tepücayüvave temütehayeva tetecuxatatü tita temüte'uxei tita temüte'u'eni hepaüsita.

21 Müme tavari yametevaruta'aitüaca menivarutatuani. Tixaütü mepücate'ucaxei memüva'uximatüacacü teüteri vacü, yunaitü 'aixüa memutiyuanecaicü Cacaüyari hepaüsita mete'utamarieca que mütiuyü.

22 'Iya tevi huta teviyari heimana yapaümeme viyari pexeiyacai mücü 'inüaricü manayehüiya.

Yuri memüte'eriecai que memüte'uyutanenevi

23 Mericüsü me'uxünarieca meniu'axüani yuteüterima vahesüa. Mecanivarutahecüatüani nai que memütevacühüavecai mara'acate memühüritüariecai 'uquiravesixi vahamatü.

24 Müme mevaru'enieca 'axeicüa müpaü metenitahüave Cacaüyari, Nai Ti'aitame 'ecü Cacaüyaritütü muyuavi peputavevi, cuie haramara naime vahesie mütitama petiutivevi.

25 Müpaü peniutayüni mücü pemüti'aitüacai Raviri tatevari yutetacü müpaü ticuxatacacu, 'a'iyari Mütiyupata ya'utainecacu,
Titayari meteyuxamurie teüterixi,
Titayari xüanacüa metecu'eriva nuivarite.

26 Cuiepa memütama teva'aitüvamete xurucu mepu'ucai,

Va'uquiyarima 'axeicüa mepuyucuxeüri
Ti'aitame me'aye'unietü,
Que mü'ane heiserie mipitüa Cürisitutüme me'aye'unietü.
27 Tamüsü 'anive 'ahesie mieme mupasie Quesusi hepaüsita que mü'ane heiserie pemipitüa hepaüsita, yuricü mepuyucuxeüri 'icü quiecarisie Herurexi Punisiyu Piratu teüteri memücahuriyusixiri 'Ixaherisixiri teüteriyari yunaitü.
28 Meniyucuxeürie yameteyurienique tita 'amamacü pemütiyurieniquecai meripai pemüti'acühüavecaicü que mütiyüniquecai.
29 Hicürixüa Ti'aitame quenivaruxeiya 'axa que memutiyuane, quetatineupitüa tame pemütati'aitüa tixaü tecaheumamatü temütecuxatanicü 'aniuqui hepaüsita,
30 'ecüta 'amama queneutasera teüteri memanayexüriyanicü 'inüarite petiyurienecacu mamarivaveme petiyurienecacu mücü 'anive 'ahesie mieme mupasie Quesusisüa temümiemetecü.
31 Hicü me'uyutaneneviecu mana niutayuani memayuxeüriesie. 'Iyari Mütiyupatacü meniutihüne yunaitü, Cacaüyari niuquieya menicuxatacaitüni mecamamatü.

'Axeicüa que memüteheixeiyacai naime

32 Queyupaümetü yuri memüte'uta'erie va'iyari caniyuxevicaitüni, yaxeicüa mepüte'u'iyaricai. Ni xevitü 'asipücahainecai yupini mütipinieyatücai, masi naime 'axeicüa metenexeiyacaitüni.
33 Cui türücaüyemecü nü'arisixi mecatenihecüatacaitüni Ti'aitame Quesusi hepaüsita que müranucuque. 'Aixüa yemecü meteniu'iyaricaitüni yunaitü.
34 Tixaü pücareuyehüacai xevitü müme. Yuxexuitü cuie, qui nusu, memexeiyacai meneituacaitüni, que memüteheitua tuminiyari meni'atüvacaitüni,
35 nü'arisixi vahetüa menitimana. Menivapitüacaitüni yuxexuime que memüteheiyehüacai.
36 Mericüsü Cuse, nü'arisixi meteniterüva Verunave, taniuquicü Titutuicame maine. Mücü pürevitatücai, Sipüresie petinuivaxü. Mücüta cuie pexeiyacai.
37 Heituaca, que müreitua menu'üi, ni'atüani, nü'arisixi vahetüa nitimana.

5

Hananiya Sapiramatü 'axa que memüte'uyuri

1 Mericüsü 'uqui Hananiya mütitevacai yü'üitatü Sapiramatü mecaneituani cuie.
2 Yuhesie mieme 'esiva niyuhayevieni que müreitua, 'üyayata yatimaicacu. Hipame pü'atüa, nü'arisixi vahetüa pitimanaxü.
3 Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Neuxei Hananiya, titayari Cauyumarie 'a'iyari tinü'ü, pemüti'itai 'Iyari Mütiyupata, yapaümeme pemeucu'üicü cuie pemetuasie mieme.
4 Süricüte quepaucua mü'acuietücai catini'apinitücaitüni. Peheituaca heiserie pepexeiyacai cuxi hepaüsitana. Titayariri 'a'iyarisie peti'acühüave 'ipaü. 'Ecü teüteri pepücativaru'itai, Cacaüyari püta pecatiniu'itaiya.
5 Hicü 'icü niuqui 'u'enieca Hananiya, 'ativeca pumü. Mepümamacai yemecü yunaitü memu'enanaxü.
6 Me'anucu'uca 'uquisi me'icu'eimaca mepeicuei me'icateucuque.
7 Hicü haica hurayari yacütütü 'aye'acu 'üyaya caninuani 'asicatimaitü que mütiuyü.
8 Pecuru müpaü tinitahüave, Yaquenetineutahüavi, yucuie yapaümemecü xüca xeheituani. 'Iya müpaü tinitahüave, 'Eri, müpaü canipaümecaitüni.
9 Pecuru müpaü titahüave, Titayari xete'uyu'eni 'ipaü xemüte'i'isipacacü Ti'aitame 'Iyarieya. Neuxei 'acüna teucumete mana meniuti'uca quiteni 'aurie. Mecamananucueicunita 'ecü.
10 Yapaucua canativeni hetüana, tiumü. 'Uquisi meheutahaxüaca mepicaxei müquime. Meheicueca mecaneicuteucu cünaya 'aurie.
11 Vaücava mepümamacai yunaitü memüyuyexexeürivacai, yunaitü memi'eni 'icü.

'Inüarite mamarivaveme que mütiuyü

12 Mericüsü nü'arisixi vamamacü vaücava 'inüarite mamarivaveme tiniuyüni teüteri vahüxie. Yunaitü 'axeicüa meniu'uvacaitüni Sarumuni Nivetarieyatüa.
13 Hipatüri memamatü vahesie mepücateviyacai. Siepüre teüteri yemecü 'aixüa meniutiyuanecaitüni vahepaüsita.
14 Yumüiretü meniyucuxexeürivacaitüni yuri mete'uta'erieca Ti'aitamesie 'uquisi 'ucari.
15 Müpaürita caye 'utüa meputuarieximecai tecuicuicate 'utasie 'isisie me'aheitü, Pecuru siqueresü 'etürieya siparasü maye'ani vahesie xeime 'anuyenecacu.

16 Yumüiretüta Querusareme hura quiecatari meni'axecaitüni mevaravitütü tecuicuicate, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüva'uximatüacai vahamame, yunaitü mepanayexüri.

Pecuru Vanimatü que memüte'utaveiyarie

17 Hicü me'anucu'uca mara'acame mühüritüariecairi, yunaitüri 'auriena memu'uvacai memütecu'erivacai Saruseusixi memütecu'erivapaü, müme meni'uxiva'acaitüni.
18 Mecanivarutiviya nü'arisixi, mepüvaranutaxüri casariyanata.
19 Ti'aitame niuquieya tuayame tücaricü püreuyepiexü casariyanata. Püvaranuyevitü müpaü 'utaitü,
20 Xequenehu, tuqui curaruyarita xequenaye'uca. Xequetenivacuxaxatüvani teüteri naime que mütixasiva tevi 'ipaü tucari que mürexeiyani hepaüsita.
21 Me'i'enieca meneutahaxüani tuquita tuxacüta. Mana meteni'üquitacaitüni.

Mara'acame mühüritüariecai, müme 'auriena memu'uvacai me'u'axüaca menivarucuxeürieni 'isücate yunaime 'Ixaheri xiüyarimama va'uquiyarima. Mepüvarenü'a tupirisixi casariyanapai memüva'atüanicü.
22 Tupirisixi me'u'axüaca mepücavaretaxei casariyanata. Ta'aurie mepaxüri, metenivarutahecüatüani
23 müpaü me'utiyuatü, Panasi casariyana tepetaxei 'aixüa renacame, tehüvemete mepeti'ucai quitenie 'aurie, perusü teteheuyepieca xeime tepücahetaxei quita.
24 'Aruvasini tuquita miemete tupirisixi tiva'aitüvame, mara'acate memühüritüariecaita mepüvaru'enie 'icü vaniuquicü. 'Asimepücatemaicai vahepaüsita que mütiuyü.
25 Xevitü nuaca tinivarutahecüatüani müpaü 'utaitü, Neuxei müme 'uquisi xemüvaranutaxüri, müme tuqui curaruyarita mepaye'u meteva'üquitüatü teüteri.
26 'Ana 'aruvasini petüa tupirisixi varavitütü. Menivarayevitüni siepüre carima mecavaravitütü, memüvamacarücaicü teüteri capa mevarutituaxacü tetecü.
27 Mericüsü meva'atüaca menivaruti'uitüani 'isücate vahüxie. Mara'acame mühüritüariecai nivaruta'ivaviya
28 müpaü 'utaitü, Tamesü cuini mieme tecatexe'uta'aitüa xemücate'üquitanicü mücüsüa xemiemetetütü. Camüsü, Querusareme xepüte'utihüniyaxü yü'üquisicacü. Xeme tahesie xepüte'ahüpaniqueyu 'iya tevi xuriyayacü.
29 Pecuru nü'arisixi vahamatü mevacu'eiyatü müpaü metenivarutahüave, Püreuyevese siepüre temi'enienicü Cacaüyari, teüteri sepa temücava'enieni.
30 Tatevarima vacacaüyari nenucuquetüani Quesusi xeme xemimi cüyesie xe'icavivatü.
31 Cacaüyariri Ti'aitame Tiyuvicueisitüvame nanutivitüni yuserieta, müxepitüanicü 'Ixaherisixi xemütehayevanicü que xemüteyurie, tita 'axa xemüteyurie xemüteheuyehüviyarienicü.
32 Tame tecanihümetüni temunenierixü temütehecüata 'icü que mütiuyü hepaüsita. Müpaüta tinihecüatani 'Iyari Mütiyupata Cacaüyari müvarupitüa müme memi'enie.
33 Müme me'u'enanaca meniuyeha'ani menivacuicucaitüni.
34 Hicü xevitü 'anucuqueca memayuxeüriesie Pareseu mühücütücai, Camarieri mütitevacai, 'inüari niuquiyari ti'üquitameya mühücütücai, ve'eme memü'eriecai yunaitü teüteri, mücü tivaruta'aitüaca memüvaranuyenü'anicü mücü teüteri yareutevicacu,
35 müpaü tinivarutahüave, Neuxei 'Ixaherisixi, yumarima 'aixüa que xemüteyurieni 'icü teüteri vahepaüsita.
36 Meripai panucuque Teuraxi, ya'utaitü quename yüvemetücai. Nauca sienituyari 'uquisi yacütütü hesiena mecateniviyacaitüni. Mücü pumierie, yunaitü memi'eniecai mepeutaxüriexüa, tixaü mepücate'acü.
37 'Arique nanucuqueni Cura Carereyatanaca quepaucua memacayasarie. Teüteri yumüireme canivarevitüni yu'utüma. Mücüta pu'unieriecai, yunaitü memi'eniecai mepeutayeixüa.
38 Hicüri nepaine, xequenivaruhayeva 'ime teüteri, xequenivarutixüna. Que memütecu'eriva que memüteyurie xüca teüteri vahesüa miemetüni cani'unieriecamücü.
39 Mesü xüca Cacaüyarisüa miemetüni püta, xepücayüvaveni xemeye'unie tietüsü Cacaüyari xe'aye'unieca.
40 Mericüsü meni'enieni. Yuhesüa mevarutahüaveca nü'arisixi mevarutivaca müpaü metenivaruta'aitüani memücatiniunicü Quesusisüa memiemetetütü. Menivarutixüna.
41 'Isücate vahesüa menivayenexüani meyutemamavietü Cacaüyari meyüvaveme müva'eriecaicü memütave'erivanicü hesüana memümiemetetücaicü.
42 Tucaricü tuquita yuquiteta mepücatehayevacai mete'üquitatü metecuxatatü niuqui 'aixüa manuyüne quename Quesusi heiserie hexeiya Cürisitutütü me'utiyuatü.

6

Teparevivamete que memüte'anayexeiyarie 'atahutatü

1 Mericüsü 'ana mepütetamüiriyarümecai teyü'üquitüvamete. Müme Cüriyecusixi vaniuquicü memutiniucacai mepüniuquixiecai müme Hepürayusixi vaniuquicü memutiniucacai vahepaüsita, viyurasixi vahesüa miemete memüvaratümaiyacaicü tucaricü quepaucua memüvapareviecai.

2 Tamamata heimana yuhutatü mevarucuxeürieca teyü'üquitüvamete müpaü mecatenivarutahüave, 'Aixüa püca'aneniqueyu tame Cacaüyari niuquieya xüca tehayevaque mexasie temüte'apinenicü püta.

3 Hicü ta'ivama, xequenivacuvava yusata 'uquisi 'atahutame 'aixüa memütehecüasie 'Iyaricü memühüpüne memütemaivave. Müme tepüvahüritüani 'icü hepaüsita que müreuyevese.

4 Tamesü tetananevietü niuquicü texeparevietü tepü'ayumiemetetüni.

5 Mericüsü 'icü niuqui püvanaquecai yunaitü memüyucuxeüri. Mepüvaranuyexei 'Esitevani, 'uqui yuri müti'eriecai 'Iyari Mütiyupatacü mühünecai, Piripe, Purucuru, Nicanuri, Timuni, Parumenaxi, Nicuraxi Huriyu mayuyeitüa 'Anutiyuquiyatanaca.

6 Mepüvaruti'uitüa nü'arisixi vahüxie. Müme meyunenevietü yametenivaruhüritüani vaheima me'utimetü.

7 Mericüsü Cacaüyari niuquieya niutixuavere. Teyü'üquitüvamete mepütetimüiriyarümecai vaücava Querusaremesie. Mara'acate yumüiretü mepu'enana yuri mete'erietü.

*'Esitevani que müti*uviyarie

8 Mericüsü 'Esitevani 'aixüa tiuca'iyaritü türücaüyemecü tiyurienetü vaücava tiniyurienecaitüni teüteri vasata, 'inüari mamarivaveme tiyurienetü.

9 Hicü tuqui 'epuvecai Xünariecate Sirenetari Herecanütüreyatari Vatuqui titevatü. Mana miemeteri, Sirisiya 'Asiya miemete vahamatü mepanucu'ui mehe'ivarümetü niuqui mexüatüatü 'Esitevanimatü.

10 Mepitexiecai que müticuxatacai mütimaivecaicü, 'Iyari mipareviecaicü.

11 Mepüteva'aitüacai 'uquisi memütecuxatanicü 'ipaü, Tame tepi'enie 'axa 'utaineme Muisexi hepaüsita Cacaüyari hepaüsita me'utiyuatü.

12 Mepüvaxamuriecai teüteri, 'uquiravesixi, müme 'inüari niuquiyaricü memüte'üquitacai. Yapaucua me'u'axüaca meniviya, meneivitüni 'isücate vahesüa.

13 Mana mepüvaruti'uitüa hipame memütehecüatanicü mete'itavatü yame'utiyuatü, 'Icü tevi pücatihayeva 'axa 'utaitü 'icü 'ena Cacaüyarisie mieme mupasie hepaüsita, ta'inüari niuquiyari hepaüsita.

14 Tepi'enie müpaü 'utaineme quename 'icü Quesusi Nasaretitanaca 'i'unieca 'icü 'ena, quename 'ipata tayeiyari Muisexi mütasi'upitüa.

15 Me'i'ixüarietü yunaitü mana memütitecai memayuxeüriesie, mecanixeiya niericaya taheima mieme niuqui tuayame niericayapaü 'aneme.

7

*'Esitevani que müti*utaniu *yuhesie mieme, que müti*umü

1 Mericüsü mara'acame mühüritüariecai müpaü niutayüni, Müpaü ti'ane 'icü.

2 'Iya rehüave, Neuxei 'ivamarixi, 'uquiyarima, xequeneu'enana. Tatevari 'Apurahami 'ixeiyacacu Cacaüyari visi mü'ane masiücütü nayuyeitüani Mesuputamiyasie 'uyeicacacu Haranisie caheta'avetü cuxi.

3 Müpaü tinitahüave Cacaüyari, Quenemie 'ena 'acuiepa 'amarema vahesüa, cümü mücü cuieyarisie nemümasihetamaricasitüani quenemie.

4 Mericüsü Cariteyusixi vacuie heyeyaca Haranisie niucayerüni. Manata quemasieya 'umücu Cacaüyari nipata 'icü cuiepa haque xeme'uva hicü.

5 Cacaüyari püca'imi 'ena mütinaqueni ni yü'ücacü mücataquenicü, masi Cacaüyari müpaü tinitahüave quename 'ipitüaniquecai mücü, pinieya mürayanicü, 'arique hesiena memüyecünequecaita vapini mürayanicü, sepa yunive mücahexeiyacai cuxi.

6 Müpaü tinitahüave Cacaüyari, 'Atevarima cu'uvamete mepacüne hipame vacuiepa. Mepüteta'uximayasitüarieni vaüriyarica. Nauca sienituyari viyari meniyuriecuni 'axa me'itüarietüvetü muva.

7 Necanivataxanetamücü 'iya nuivari vaüriyarica memütevata'uximayasitüani. Müpaü niutayüni Cacaüyari, 'Ariquemücaque menayecünicuni, ne'uximayasica menexeiyacuni 'ena.

8 Xitequiya 'inüariyari 'ipitüatü nitavevirieni türatu. Müpaüri yüanecacu 'Apurahami nitinuivitüani 'Isahaqui. 'Atahairieca tucarisie pi'inüaritaxü 'ixitetü, 'Isahaquita müpaü piyuri Cacuvu, Cacuvuta müpaü tivaruyuri tamamata heimana yuhutame tatevarima.

9 Müme tatevarima me'ita'uxieca Cuse menituani 'Equipitusie manuvitüquienicü. Cacaüyari hamatüana puyeicacai.
10 Nitavicueisitüani nai que müti'uximatüariecai, pipitüa 'aixüa mütixeiyarienicü mütimaivenicü Parahuni hüxie 'Equipitutari mütiva'aitüvametücai hüxie. Mücüri 'isücame neyeitüani Cuse 'Equipitu cuieyari hepaüsita naime yuquita mieme hepaüsita 'ihüritüatü.
11 Mericüsü pühacaxatücai naisarie 'Equipitusie Cananisie, me'uximatüarieximecacu vaücava. 'Icuai mepüca'ucaxexeiyacai tatevarima.
12 'U'enaca Cacuvu quename 'icuai hexuavecai türicutütü 'Equipitusie, canivarenü'ani tatevarima heiva.
13 Hutarieca me'u'axüacu Cuse puyuhecüataxü yu'ivama vahüxie. Parahunita canivaretimani Cuse maremama.
14 Cuse tiutanü'aca nivaruta'inieni yuquemasi Cacuvu yunaime yumarema haica teviyari heimana tamamata heimana 'auxüvitü meyupaümeme teüteri.
15 Mücü Cacuvu caneyani 'Equipitusie. Mana canemüni, tatevarima mana mecanecuinita.
16 Mana mepayevitüqui Siquemisiepai, mepucateuquiexüa teuquiyapa 'Apurahami minanai pürata tuminiyaricü 'Emuri nivemama Siquemitari me'ituiriecu.
17 Mericüsü 'ayehuracacu mücü tucari maye'atüarienicü tita Cacaüyari yühüritüatü mütitahüavixü 'Apurahami que mütiyünequecai haitü, mücü teüteri mepütetimüiriyarümecai 'Equipitusie.
18 'Anari panucuque xevitü 'Equipitutari tiva'aitüvametütü. Mücü püca'imaicai Cuse.
19 Mücü cuiepa ti'aitame tateüterima pütivacuamanacai. 'Axa püvaruyuri tatevarima 'üsita memüvarecu'eirienicü yutüriyama, capa meyutinuivitüaxüanicü.
20 Mericüsü 'ana caniutinuiva Muisexi. Visi pü'anecai Cacaüyari hüxie. Mücü haica meseri puverecai yu'uquiyari quie.
21 Quepaucua mucu'eirivaxü, Parahuni nu'aya nicaxeiya 'ucatütü, yunivepaü pitaveriyaxü.
22 Püti'üquitüarie Muisexi naime que memütemaivavecai 'Equipitutari yatimaitü. Que mütiniuvecai que mütiuyuri püyüvemetücai.
23 Mericüsü huta teviyari viyari hexeiyatü puyuvaüri müva'ivatamiecü yu'ivama 'Ixaheri xiüyarimama.
24 'Ixeiyatü xeime 'axa 'itüariecame, heimana niutanuani, 'aixüa pütiuyuri hesiena mieme, pimi 'Equipitutanaca.
25 Müpaü tinicu'erivacaitüni quename 'ivamama metemaicaquecai Cacaüyari que mütivatavicueisitüaniquecai 'iya vapareviecacu. Mümesü müpaü mepücatemaicai.
26 Mericüsü 'uxa'arieca menixeiya teyucucuyamete. Nivanütüamücücaitüni 'aixüa memüteyuxeiyanicü müpaü 'utaitü, Neuxei, xeme xecaniyu'ivamaca. Titayari 'axa xeteyuyurie.
27 Que mü'ane yu'iva 'axa müyurienecai penuyehüa Muisexi müpaü 'utaitü, Quepaicü tati'aitüvame ta'isücame pümasi'acaye 'ecü.
28 Cauca penesimiemücü neta, tacai pemütimipaü 'Equipitutanaca.
29 Hicü 'i'enieca mücü niuqui niyuta'una Muisexi. Cuyeicame nayani Mariyani cuieyarisie. Mana meniutinunuiva nivemama yuhutatü.
30 Mericüsü huta teviyari viyari 'anuye'acu, macumavesie canixeiya niuqui tuayame taipa 'uveme tupiriya matitatavecaisie yemuri 'aurie Sinahi mütitevasie.
31 Mücü Muisexi 'ixeiyaca heinüsicapaü 'aneme canihüxiyacaitüni. 'Aura 'ayacu müretimanicü que mütiyüanecai, Ti'aitame putaniu müpaü 'utaitü,
32 Ne 'atevarima necanivacacaüyaritüni. 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu necanivacacaüyaritüni. Mücü Muisexi 'uyüyüacatü pücayuvaüriyacai münierenicü.
33 Ti'aitame müpaü tinitahüave, 'Acacai quenanuyexünaxüa 'a'ücasie, mana pemanuca nehesie mieme mupasiecü.
34 Yemecü necanivaxeiya neteüterima que memüte'uximatüarie 'Equipitusie. Necaniva'enieca mema'aiva. Nenacaneni mana nemüvarayevitünicü. Cümüsüari nepümasi'anunü'ani 'Equipitusie.
35 Mücü Muisexi memutixani'eri müpaü me'utiyuatü, Quepai tati'aitüvame ta'isücame pümasi'ayeitüa, mücütüme Cacaüyari caneyenü'ani tiva'aitüvame vavicueisitüvame, niuqui tuayame muxei tupiriyasie 'uveme 'ipareviecacu yütürücariyacü.
36 Mücüri nivarayevitüni 'inüari tiuyurieca mamarivaveme tiuyurieca 'Equipitu cuieyarisie, Haramara Müxetasie, macumavesieta yatiyurienetü huta teviyari viyari.
37 'Icü Muisexi canihücütüni que mü'ane müpaü mütivarutahüavixü 'Ixaheri xiüyarimama, Ti'aitame müxecacaüyari tixexaxatüvame nanucuquetüamücü xe'ivama vasata nehepaü 'aneme. Xepi'enieca.

38 'Icü Muisexi canihücütüni que mü'ane meyeicacai memüyuyexexeürivacai vahesüa
macumavesie, niuqui tuayamematü meyeicacai mitahüavixü yemurisie Sinahi mütitevasie,
tatevarima vahamatü meyeicacai. Mücüta niuqui mayeyuri putanaqui'erie tasipitüanique.
39 Müme tatevarima mepüca'i'eniecucai, masi mepenuyehüacucai. Yu'iyarisie ta'aurie
mepaxüricucai 'Equipitusie
40 müpaü mete'icühüavetü 'Aruni, Cacaüyarixi quetaneutiveviri. Müme tahüxi meniye-
huni. Tame 'asitepücatemate que mütiuyunixü 'icü Muisexi mütasi'ayevitü 'Equipitusie.
41 'Ana siqueru meputavevie, mavari mepütecupi mücü cacaüyaritüa.
Mecaniyutemamaviecaitüni tita yumamacü memüte'utivevi me'ayexeiyatü.
42 Hicü Cacaüyari ta'aurie pave. Püvayetua taheima memücaneniere yunaime
va'uximayasica memexeiyanicü, müpaü que müre'utüarie texaxatamete vaxapayarisie
müpaü 'anuyütü,
Xeme 'Ixaheri quie quiecatari
Xenete'atüirivacai 'acu caxarite mavarite
Huta teviyari viyari macumavesie xehe'uvatü.
43 Masi xepeyexeiyacai Muruqui xiriquieya,
Xemüpani yucacaüyari xuraveyari,
Vahepaü tiyuxexeiyame xepüyuveviriecai
Nenevieri xemüvapitüanicü.
Nesü necanixe'anuvitümücü Vaviruniya varita.
44 Mericüsü 'ixuriqui tuquiyari haque hecüasica mayecatei mana niuvecaitüni tate-
varima vahesüa macumavesie, que mütiu'aitaxü mücü mitahüavixü Muisexi quename
hepaüna 'aneme 'ita'aitaquecai 'ixuriqui tuquiyari, 'inüari muxeipaü 'aneme.
45 Mücü tuqui meputanaqui'eri tatevarima. Cusuematü meni'atüani quepaucua
memüvareutaveiyaxüa 'ena memütitecai hipame nuivarite. Mümesietü Cacaüyari vaüriyarica
püvati'unasitüa tatevarima vahüxie. 'Arique 'aniuyeicacaitüni Raviri.
46 Cacaüyari 'aixüa tiniuca'iyaricaitüni hesiena mieme. Mücü pitavaviri Cacaüyari qui
vevimütü haque Cacuvu Cacaüyarieya mayecanicü.
47 Sarumuni püta pitaveviri qui,
48 sepanetü mücü taheima mümieme tixaü quita müca'ayeca mamacü müveviyata. Que
maine tixaxatame,
49 Muyuavi canine'uvenitüni haque nemüra'aita.
Cuie püta nequetatüa pucuma.
Que 'aneme qui xepünesitavevirieni,
Naineni Ti'aitame,
Haque nemeca'uxipieni.
50 Camüsü, ne nemamacü 'icü naime nepütiutivevi.
51 Xeme xecüipi püsese'i, yu'iyarisie yunacata xepüca'inüaritüarievave Cacaüyari
'inüarieyacü, xeme yuheyemecü xepi'unie 'Iyari Mütiyupata xemeri xetevarimata.
52 Que mü'ane texaxatamete 'atiuyeicacai meca'itaveiyavecacu xetevarima. Mepüvarucui
müme meripai memitahecüataxü 'iya Heiserie Mexeiya 'umamieniquecai. Mücüri
xepüyetua, teyucucuyamete xepacü hicü.
53 'Inüari niuquiyari xeputanaqui'eri niuqui tuayamete metexe'aitüacacu,
yaxepücatecahu.

'Esitevani que mütiumierie

54 Mericüsü me'i'enieca 'icü, yu'iyarisie mepuyeha'a. Mepüyutaquevecai me'ihecatü.
55 'Esitevaniri hünetü 'Iyari Mütiyupatacü, heutinieretü yuheima, visi 'aneme catiniux-
eiya Cacaüyari, Quesusi tiuxei Cacaüyari serieta 'utiveme.
56 Müpaü niutayüni, Camü, muyuavi nepüxeiya 'anacatenime, Yuri Tevi Cacaüyari serieta
'utiveme netixeiya.
57 Carima me'utihivatü meneuyucanaca yunacata. Meniviya 'axeicüa.
58 Quiecarisie menenuyehüani, meneitituaxixüani tetecü. Tehecüatamete memunenier-
ixü yu'ixuriqui meputivivi 'uquitüa Sauru mütitevacaitüa.
59 Meneitituaxixüani 'Esitevani. Mücü nitahüave Quesusi. Müpaü niutayüni, Quesusi
Ti'aitame 'acu, queneutanaqui'eri ne'iyari.
60 'Utitunumaqueca carima caniutahiva, Ti'aitame 'acu, 'icü 'axa memüteyuriecü vahesie
pepücarahüpani. Müpaü 'utayüca caneucuni.

8

Sauru que mütivaruveiyacai memüyutixexeürivacai

1 Sauruta 'iyarieya 'aixüa pü'anecai mumieriecü. Mericüsü 'ana Querusaremesie
memüyutixexeürivacai carima menitaveiyarieximecaitüni memü'uximatüariecaicü. Yunaitü
meneutayeixüani naisarie quiecari mucumanesie Cureyasie Samariyasie. Nü'arisixi xeicüa
meniyuhayeva.
2 'Uquisi Cacaüyari memayexeiyacai meneicuteucu 'Esitevani, vaücava me'utisuatü
hepaüsitana.
3 Sauru cuini mieme püva'uximatüacai memüyutixexeürivacai. Vaquita peutahaquecai,
varayehapaca 'uquisi 'ucari nivaranutaxürüvacaitüni.

Niuqui 'aixüa manuyüne que müticuxasivacai Samariyasie

4 Mericüsü memeutaxüriexüa naisarie meneutayeixüani niuqui 'aixüa manuyüne mecux-
atatü.
5 Piriperi nuaca Samariya quiecarisie tinivahecüatüacaitüni Cürisitu heiserie mupitüarie
hepaüsita.
6 Meni'enieni yunaitü que mutainecai Piripe 'axeicüa me'i'enietü me'ixeiyatü 'inüari que
mütiyurienecai.
7 Cacaüyarixi 'axa memü'anene carima me'utihivatü mepüvarutixünaxüa yumüireme
memüvaviyacai. Yuvaücavatü memütutunicai memühurietücatei menanayexürieni.
8 Mücü quiecarisie yemecü meniyutemamaviecaitüni.
9 Mericüsü 'uqui Simuni mütitevacai mana puyeicacai mücü quiecarisie meripaitü vaque-
vayatü, Samariyatari tiva'irüviyatü, müpaü 'utaitü quename türücaüyecai.
10 Yunaitüri 'uquiravesixi türita mepi'eniecai müpaü me'utiyuatü, 'Icü Cacaüyari
türücariyaya canihücütüni, Mümarive mütiteva.
11 Mepi'eniecai müixa mütiva'irüviyacaicü vaquevayatü.
12 Quepaucua yuri memüte'ita'eriri Piripe tivacuxaxatüvame niuqui 'aixüa manuyüne,
que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü, que mü'ane Quesusi Cürisitu mühücü
cuxatatü, 'uquisi 'ucari mepuca'üyarie.
13 Mücüta Simuni yuri tiniuta'erieni. 'Uca'üyarieca pipareviecai Piripe. 'Ixeiyatü 'inüari
türücaüyemecü vaücavamecü que mütiyurienecai pü'iyarixiecai.
14 Mericüsü me'u'enanaca nü'arisixi Querusareme meme'uvacai quename Samariyatari
me'itanaqui'eri Cacaüyari niuquieya, vahesüa mepüvarenü'a Pecuru Vanimame.
15 Müme meheta'axüaca meniyutanenevieni vahesie mieme 'Iyari Mütiyupata mehexeiy-
atü memacünecü.
16 'Acuxisü pücativiyavecai ni xeimesie müme. Mepuca'üyarie xeicüa Cürisitusüa memieme-
tetütü.
17 'Ana vaheima meniutimeni, 'Iyari Mütiyupata mehexeiyatü menacüne.
18 Hicü Simuni nivaruxeiya 'Iyari que memüte'upitüari nü'arisixi vaheima me'utimecu.
Nivaranu'üirieniquecaitüni tumini
19 müpaü 'utaitü, Xequeneneupitüa neta 'icü türücariya, que mü'ane heima nemutimeni
'Iyari Mütiyupata hexeiyatü mayanicü.
20 Pecuru müpaü tinitahüave, 'Atumini 'ahamatü que'uta'une, tita Cacaüyari mütimicua
tuminicü nanaiyacame pemü'eriecaicü.
21 'Icü paürisie mieme 'ecü tixaütü pepücarexeiyani, 'ahesie pücatinaqueni. 'A'iyari
pücaheiserie Cacaüyari 'ixeiyacacu.
22 Quetineuhayeva que pemütiyuriene, pe'icu'eirieme 'icü tita 'axa pemütiyuriene, queneu-
tavaviri Ti'aitame siparasü xüca pereuyehüviyariemücü 'ipaü pemüti'acühüavecü.
23 Ne nepümasixeiya siüricapaü pehasivime, tita mücatiheiserie penücame.
24 Hicü Simuni müpaü tinita'eiya, Xemesü xequeneutavaviri Ti'aitame nehesie mieme,
'asinemüca'itüarienicü que xemutiyuane.
25 Hicü mümeri mevarutahecüatüaca me'itixataca Ti'aitame niuquieya, ta'aurie
mepaxüri, Querusareme menecüne. Metenicuxatacaitüni niuqui 'aixüa manuyüne naisarie
Samariyatari vaquiecaritesie.

Piripe 'Etiyupiyatanacamatü que memütecuxatacai

26 Mericüsü Ti'aitame niuquieya tuayame müpaü tinitahüave Piripe, Quenanucuquexi,
taserieta quenemie huyeta Querusareme mayehane 'utüma quiecari Caxa müracutevasie
müye'axe, haque macumave.
27 'Anucuqueca neyani. Camüsü 'uqui 'Etiyupiyatanaca vaücavamecü mühüritüariecai
'enunucutütü, 'Etiyupiyatari va'uquiyari 'uca Canarase mütitevacaisie miemetütü.
Catinihüritüariecaitüni naime piniteya hepaüsita. Mücü 'uqui necuyeixüani Querusareme
müyutanenevienicü, yu'utüma 'acunuaca pumiecai
28 yucaxetasie yecaitü, titerüvatü tixaxatame Quisariyaxi xapaya.

29 Cacaüyari 'Iyarieya müpaü tinitahüave Piripe, Mana quenemie, 'aura queneuye'a mücü caxeta 'aurie.
30 'Unausarümetü Piripe, ni'enieni titerüvacame tixaxatame Quisariyaxi xapaya. Müpaüsü tinitahüave, Petimate 'acu tita pemütiterüva.
31 Mücüri rehüave, Que netiyüveniqueyu, me xüca xevitü canesi'utahecüatüanique. Piripe niuta'inieni manutimaquecü, 'auriena mayerünicü.
32 'Ipaü panuyüne 'utüarica miterüvacai,
Muxa nunusipaü ni'atüarieni mümierienicü,
Muxa müca'utaniucapaü texicamete vahüxie
Müpaüta püca'utaniu.
33 Tixaü mücaratüacü, heiserie püca'upitüarie
Que müreuyevecai quepaucua muta'inüasie.
Quepai püvamaica türiyamama
Tucarieya munavaiyariecü cuiepa.
34 Hicü tevi mühüritüariecai müpaü tinita'eiya Piripe, Yaquenetineutahüavi cuerietü, quepai püraxata tixaxatame. Püyuxata, xeime püta püxata nusu.
35 Piripe niutaniuni, nisutüani mücü 'utüaricasie tihecüatüatü ticuxaxatüvatü niuqui 'aixüa manuyüne Quesusi hepaüsita.
36 Huyeta me'uhutü haixapa meniu'axüani. Müpaü niutayüni tevi, Camü ha. Titari reuyevese nemüca'üyarienicü.
37 Müpaü niutayüni Piripe, Xüca 'a'iyarisie yemecü yuri peti'erieca, 'aixüa caniyümücü. Mücü müpaü tinita'eiya, Ne yuri necatini'erieca Cacaüyari Nu'aya Quesusi Cürisitu mühücü.
38 Nita'aita mana mütaquenicü caxeta. Yuhutatü meneucacüne hapa Piripe tevi mühüritüariecaimatü. Nica'üya.
39 Hapa me'anaticünecu Ti'aitame 'Iyarieya canitihana Piripe. Tevi tavari püca'ixei, yutemavietü yuhuyeta niumiecaitüni.
40 Piripe 'Asutusie caniuyeicacaitüni. Tinicuxatacaitüni niuqui 'aixüa manuyüne naisarie cuyeicatü quiecaritesie, 'arique peta'a Sesareyapaitü.

9

Sauru ta'aurie que mürave
(Nü'arisixi 22:6-16; 26:12-18)

1 Mericüsü Sauru 'uxiva'atü cuxi müpaü 'utaitü müvacuiniquecai Ti'aitame teyü'üquitüvametemama, caninuani mara'acame mühüritüariecaisüa.
2 Nitavavirieni xapate mütivati'utüirienicü tuquita miemete Ramasicusie, müpaü 'utaineme, Xücasü 'icü varetaxeiya hipame mücü huyeta miemete 'uquisi 'ucari, nivaravitümücü mehüatücaime Querusaremepai.
3 Hicü huyeta 'uyemiecacu, Ramasicu hura 'aye'aximecacu, 'auriena niucumerüca taheima mieme.
4 Cuiepa 'ucaveca ni'enieni xeime müpaü haineme, Sauru 'acu, Sauru, titayari peneticuveiyane 'ecü.
5 Mücü rehüave, 'Uqui que pepüpaicü. 'Iya müpaü niutayüni, Nesü necaniquesusitüni pemünesicuveiyane. Pümasi'ucucuine pemüca'avaüriyacü, pemüti'aquesinacü pe'anaseivatü tisevemecü.
6 Sauru 'utayüyüacatü matü müpaü niutayüni, Ti'aitame, tita matinaque yanemütiyurieni. Ti'aitame rehüave, Hicü quenanucuquexi, quiecarisie queneutahaqui. Manari yapepüretahüavarieni que müreuyevese pemütiyurienenicü.
7 'Uquisi hamatüana memu'uvacai mehüxiyatü meniuti'uni me'i'enietü que mu'ane mutaniu, peru tevi mecaxeiyatü.
8 Hicü nanucuqueni Sauru cuiepa. Yühüxita 'anutaniereca tixaü pücatiuxei. Mepeiha mamayasie metivütü, meni'atüani Ramasicupai.
9 Haica tucari puyuri caheunieretü caticuatü caharetü.
10 Mericüsü xevitü mana niuyeicacaitüni Ramasicusie tiyü'üquitüvametütü Hananiya titevatü. Tücaricü heinüsita Ti'aitame müpaü tinitahüave, Hananiya 'acu. Mücü müpaü niutayüni, Camüsü Ti'aitame ne necanihücütüni.
11 Ti'aitame müpaü rehüave, Quenanucuquexi, mana quenemie caye Müxeuraüye mütiteva 'utüa. Cura quita queneta'ivau Tarusutanaca Sauru mütiteva. Camü mana peyunenevi.
12 Mücüta heinüsita nixeiya 'uqui Hananiya titevacame mana ye'arücame heimana 'utimecame manutanierecü.

13 Hananiya müpaü tinita'eiya, Ti'aitame nepüvaru'eni yumüireme metecuxatame 'icü
'uqui hepaüsita, naime 'axa que mütivayurienecai müme 'ateüterima Querusaremesie.
14 'Enata heiserie menipitüani vaniu mara'acate memühüritüarie müvaviyanicü yunaime
'uva mematetahüave.
15 Ti'aitame müpaü tinitahüave, Quenemiesü. Ne nepenuyeteüxixü 'icü, mütihecüatanicü
nehepaüsita nuivarite vahüxie cuiepa te'aitamete vahüxie 'Ixaheri xiüyarimama vahüxie.
16 Netinita'üquitüamücü que müreuyevese müticuinecü nehesie mieme.
17 Hicü Hananiya petüa, quita neutahani. Heimana 'utimeca müpaü niutayüni, Ne'iva
Sauru, Ti'aitame caneneyenü'ani ne. Mücü Quesusi pemuxei huyeta pe'aye'aximetü, mücü
caneneyenü'ani peheunieretü pemayanicü, pemühünenicü 'Iyari Mütiyupatacü.
18 Yapaucua payexüri hüxitana cunieripaü 'anenetü. Heunieretü nayani, 'anucuqueca
niuca'üyarieni.
19 'Itanaqui'erieca 'icuai türücaüyetü nayani. Mericüsü Ramasicusie puyeicacai ya-
paümexa tucari teyü'üquitüvamete vahamatü.

Sauru que müticuxatacai Ramasicusie

20 Cuitüva Huriyusixi vatuquiteta tinihecüatacaitüni Quesusi hepaüsita, 'Iya Cacaüyari
caninu'ayatüni 'utaitü.
21 Menihüxiyacaitüni yunaitü memi'eniecai. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Cari 'icü
canihücütüni que mü'ane müvaraye'uniecai müme memehüave mücü que mü'ane mühücü
Querusareme quiecatari, 'uvata 'ayumieme munua, müvaranuvitünicü mehüatücaime
mara'acate memühüritüarie vahesüa.
22 Sauru yemecü canitürücariyarieximecaitüni. Niva'iyarixitüacaitüni Huriyusixi Ramasi-
cusie memütamacai, nivarutahecüatüani quename 'iyatütü que mü'ane heiserie mupitüarie
hücü Cürisitu.

Sauru que mütiutavicuei Huriyusixi me'imiecucacu

23 Mericüsü müixa tucari 'utixücu Huriyusixi mecaniyu'enieni me'imienique.
24 Sauru tinetimani que memüteyurieniquecai. Quiecari quitenitesie tucaricü tücaricü
menihupiecaitüni me'imienique.
25 Quirivasie me'icayeca tesariya varie meneicatuani yüvicüta teyü'üquitüvamete.

Sauru que mütiuyeicacai Querusaremesie

26 Hicü Querusareme nuaca pütiviyamücücai teyü'üquitüvamete vahesie. Yunaitü mepi-
macarücai yuri mecate'erietü quename tiyü'üquitüvametücai.
27 Verunave heivitüca cani'atüani nü'arisixi vahesüa. Nivarutahecüatüani ya'utaitü que-
name huyeta 'ixei Ti'aitame, quename Ti'aitame 'itahüavixü, quename Ramasicusie ca-
matü ticuxatacai Quesusisüa miemetütü.
28 Hicü vahesüa niuyeicacaitüni Querusaremesie naisarie cuyeicatü.
29 Pücamacai mütaniunicü Ti'aitamesüa mümiemetücaicü. Niuqui nixüatüacaitüni
Cüriyecusixi vaniuquicü memutiniucacai vahamatü. Mümesü menimiecucaitüni.
30 'Ivamariximama yametehetimaica meneivitüni Sesareyasiepai, Tarusupaitü menei-
tanü'ani.
31 Mericüsü memüyutixexeürivacai naisarie Cureyasie, Carereyasie, Samariyasie
mepüca'uximatüariecai. Mepuseiriyarie, 'ameniu'uvacaitüni meteheiyehüvirietü Ti'aitame.
'Iyari Mütiyupata müiremecü nivatuicacaitüni.

'Eneya que müranayehüiya

32 Mericüsü Pecuru naisarie pücuyeicacai. Manata penua Cacaüyari teüterimama vahesüa
Rirasie memütamacai.
33 Mana nicaxeiya xeime 'uqui 'Eneya mütitevacai 'atahaica viyari müyuriecai yu'utasie
cacaitü mühuriecaicü.
34 Müpaü tinitahüave Pecuru, 'Eneya 'acu, Quesusi Cürisitu pümasi'anayehüa. Quenanu-
cuquexi, 'a'isi queneutacuicui. Yapaucua nanucuqueni.
35 Yunaitü Rirasie Sarunisie memütamacai menixeiyacaitüni. Ta'aurie me'axürieca
Ti'aitamesie meteniviyani mümerita.

Maxama que müranucuquetüari

36 Mericüsü tiyü'üquitüvame 'uca Cupesie necateitüni Tavita titevatü, taniuquicü Ruru-
caxi titevatü Maxama titevatü. Mücü 'aixüa ti'aneneme tiniyurienecaitüni cuini mieme,
tiniyucanenimayacaitüni.
37 Hicü 'ana tiutacuineca caniumüni. Me'itahauxica qui taüta meneitateni.
38 Mericüsü Rirasie pehura Cupe. Teyü'üquitüvamete me'u'enanaca quename Pecuru
mana heyeicacai, hesüana menivarenü'ani 'uquisi yuhutame müpaü mete'itavavirienique,
Penücahürixüa 'areutevini tahesüa pemünuani.

39 Pecuru 'anucuqueca vahamatü petüa. Nuacu qui taüta meneitivitüni. 'Auriena meniu'axüani yunaitü 'ucari vacünama memucui, me'utisuatü me'ixeisitüatü 'ixuriquite tetüata miemete herie miemete miveviecai Maxama vahesüa 'uyeicatü.
40 Yunaime nivaranuyenü'ani Pecuru. 'Utitunumaqueca niyutanenevieni. Ta'aurie 'aveca caxari manucatei müpaü niutayüni, Tavita 'acu, quenanucuquexi. Mücü nanutaniere. Pecuru 'uxeiyaca 'aniutayerüni.
41 'Iya mamayasie tiviereca nenucuhana. Yuhesüa nivarutahüave Cacaüyari teüterimama 'ucari vacünama memucui vahamame. Niyetuani 'ayeniereme.
42 Naisarie tiniutamariva Cupesie, yuvaücavatü yuri meteniuta'erieni Ti'aitamesie.
43 Müixa tucari Cupesie pecatei Simunisüa navi 'uhayamesüa.

10

Pecuru Curineriyumatü

1 Mericüsü 'uqui Sesareyasie pecatei Curineriyu titevatü xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüatü. Mücü cuyaxi 'Itariyasie Miemete Cuyaxi mepütetetevacai.
2 'Iya caneyexeiyacaitüni Cacaüyari, tineiyehüviriecaitüni, yunaitü quiena quiecatarita. Vaücava tiniyurienecaitüni teüteri vahesie mieme vanenimayatü, nenevieri pipitüacai Cacaüyari yuheyemecü.
3 Mericüsü heinüsipaü 'aneme niuxeiya hecüacame cüa caviecacu tau yacütütü. Cacaüyari niuquieya tuayame hesüana neutahani. Müpaü tinitahüave, Curineriyu 'acu.
4 Mücü 'ixeiyatü pümacai. Müpaü niutayüni, Tita 'acu 'uqui. Mücü müpaü tinitahüave, 'Anenevieri 'anenimayasica nanutiyeicani Cacaüyari hüxie, pümasi'a'eriva.
5 Hicü quenivaranunü'a 'uquisi Cupepai memivitüyucü xeime Simuni Pecuru mütiteva.
6 Mücü necani Simunisüa navi 'uhayamesüa. Quiya haramara tesita peve. Mücü camatinitaxatüamücü que müreuyevese yapemütiyurienenicü.
7 Heyacu niuqui tuayame yamütitahüavixü, yu'aurie püvarutahüavixü yuhutame yunü'arivamete cuya meta Cacaüyari mayexeiyacai, memipareviecai xevitü mühücütücai.
8 Tivarutahecüatüaca naime, nivarenü'ani Cupepai.
9 'Uxa'arieca me'uhucacu cuxi, quiecari 'aurie me'aye'axüaximecacu, neutiyani Pecuru qui heima manuvericaisie yutanenevienique tuca.
10 Neuhacamücücaitüni, reucuaimücücai. Mexicuxi 'aixüa ticuyünecai 'icuai pütiuheinü.
11 Nixeiya muyuavi 'anacatenime, paüri 'acamieme savanapaü 'aneme, cuiepapai macatuiya 'eyeutü tesitana tivütücaitü.
12 Mana meniye'ucaitüni yunaitü cuiepa temiemete nauca 'ücayari memexeiya, cuterixi, viquixi taheima miemete.
13 Xevitü müpaü tinitahüave, Quenanucuquexi Pecuru, quenivarucuya quenivaruticua'i.
14 Pecuru müpaü niutayüni, Tixaü Ti'aitame. Hasuacu nepüca'iticuaive paüri 'axa müti'anene mücati'itiyatüca.
15 Hutarieca müpaü tinitahüave mücü, Tita Cacaüyari müti'itie 'axa ti'aneneme pepücatixata.
16 Haicacüa müpaü pütiuyü, cuitü yapaucua mücü paüri panutihani taheima.
17 Pecuru 'asicatimaicacu tita müti'ayumiemetücai heinüsi, camü 'uquisi Curineriyu müvareyenü'a quiteni meniu'axüani me'icu'ivavatü Simuni quiya.
18 Meputihivacai meheicu'ivaviyatü xüca mana hecateitüni Simuni Pecuru mütiteva.
19 Mücü Pecuru yu'iyaritüacacu heinüsi hepaüsita, 'Iyari müpaü tinitahüave, Neuxei, 'uquisi yuhaicatü mepümasicu'ivava.
20 Quenanucuquexi, mana queneucaye'a, vahamatü quenemie peca'a'iyaritüatü. Nesü nepüvareyenü'a.
21 'Anacayaca haque memeti'ucai 'uquisi Pecuru müpaü tinivarutahüave, Camüsü ne necanihücütüni xemicuvautüve. Titayari xete'u'axüa.
22 Mümesü müpaü meniutiyuani, Curineriyu xei sienituyari cuyaxi mütiva'aitüvame, mücü heiseriemecü yapütiyuriene, püreiyehüviri Cacaüyari. Yunaitü Huriyusixi teüteriyari mepitahecüata. Niuqui tuayame Cacaüyarisüa mümieme müpaü tinitahüave 'ahesüa mütiutanü'acü yuquie masi'inietü, niuqui mü'enienicü 'ecü yapeticuxatacacu.
23 Quita nivaruta'inieni, nivarupitüani haque memayeyaxecü.
'Uxa'arieca 'anucuqueca vahamatü neyani. Hipatü 'ivamarixi Cupesie miemete vahamatü menecüne.
24 'Uxa'arieca Sesareyapai meneta'axüani. Curineriyu nivarecueviecaitüni varuta'inieca yumarema yuhamicuma müvanaqui'eriecai.
25 Heutahaximecacu Pecuru, Curineriyu nenucunaque. Hetüana 'ucaveca nenevieri pipitüa.

26 Pecuru nenucuquetüani müpaü 'utaitü, Quenanucuquexi. Nesü 'ahepaü necanitevitüni.
27 Metecuxatacacu mana neutahani. Nivaretaxeiya yuvaücavame memüyuxeürie.
28 Müpaü tinivarutahüave, Xeme müpaü xepütemate, que mü'ane Huriyu teviyari mühücü pücatauniva mütiviyanicü xeime nuivarisie, va'aurie mamienicü. Perusü Cacaüyari müpaü pünetiutahecüatüa tevi mücayüve müpaü mütayüni quename tevi 'axa 'ane quename ca'itiya.
29 'Ayumieme necanecu'imavatü necaninuani quepaucua nemeyevitüquie. Hicü necanixecu'ivaviyaniqueyu titayari xenete'utanü'airi.
30 Curineriyu müpaü tinitahüave, Ranuca'atu nepünehaquiecai 'epaucua. Cüa caviecacu tau yacütütü nenineneneviecaitüni nequita. Camü 'uqui nehüxie putique 'ixuriqui merücaüyeme 'anacatütü
31 müpaü 'utaitü, Curineriyu 'acu, pe'enierie 'anenevieri. Cacaüyari pümasiha'eriva que pemüti'acanenimaya.
32 Mericüte, quetineutanü'a Cupepai. Queneta'ini Simuni Pecuru mütiteva. Mücü Simuni navi 'uhayame quie peca haramara tesita. Nuame pümatitaxatüani.
33 Hicü cuitü nepütiutanü'a. 'Ecüsü 'aixüa petiniuyurieni pemunuacü. Hicüsüari tanaitü 'uva tepütacuxeüri Cacaüyari hüxie temi'enienicü naime Ti'aitame mümati'aitüa.

Pecuru que mütivarutaxatüa Curineriyusüa

34 Hicü Pecuru müpaü niutayüni, Yuricü hicürixüa nepütimate, Cacaüyari yücü pücativaxeiya teüteri,
35 masi yuxexuime nuivarite vasata que mü'ane müreiyehüviri, que mü'ane heiseriemecü yamütiyuriene, Cacaüyari pitanaqui'eri 'iya.
36 Niuqui 'aixüa manuyüne meyenü'a 'Ixaheri xiüyarimama vahesüa müpaü paine quename Quesusi Cürisitu vapitüani yu'iyarisie memüca'uximatüariecacü. Mücü Quesusi yunaime tiva'aitüvame canihücütüni.
37 Xemeri xepütemate naisarie Cureyasie que mütiuyü, Carereyasie tiusutüariecu quepaucua Vani mütihecüatacai que memüteca'üyarieniquecai.
38 Quesusi Nasaretitanaca canihücütüni, que mü'ane Cacaüyari micaviri yu'iyari Mütiyupatacü türücariyacü. Mücü 'aniuyeicacaitüni 'aixüa tiyurienetü, yunaime Cauyumarie müva'uximatüacai varanayexürüvatü, Cacaüyari muyeicacaicü hamatüana.
39 Tameta tepühüme temunenierixü temütehecüata naime hepaüsita que mütiuyurie Huriyusixi vacuiepa Querusaremesie. Müme menimieni me'icavivatü cüyesie.
40 Cacaüyari nenucuquetüani hairieca tucarisie. Nipitüani masiücütü mayanicü
41 yunaitü teüteri meca'ixeiyacacu, tehecüatamete xeicüa Cacaüyari müvaranuyexei matüaripai menixeiya, temixei tame temütecuacai temüte'u'i hamatüana müquite vasata 'anucuquecu.
42 Pütasi'uta'aitüa temütevacuxaxatüvanicü teüteri, temütehecüatanicü quename 'icü hücü que mü'ane Cacaüyari micaye 'ayenenieremete müquiteta va'isücame mayanicü.
43 Hepaüsitanata yunaitü texaxatamete mecatenihecüatani müpaü me'utiyuatü, müme hesiena yuri memüte'erie tinivareuyehüvirieni tita 'axa memüte'uyuricü hesüana memümiemetecü.

Teüteri memücahuriyusixitücai meheixeiyatü que memüte'acü 'Iyari Mütiyupata

44 Mericüsü 'icü niuqui ticuxatacacu cuxi Pecuru, 'Iyari Mütiyupata vahesie tiniviyani, yunaitü niuquieya memu'enie vahesie.
45 Yuri memüte'eriecai Pecurumatü memu'axüa memühuriyusixitücai mecanihüxiyacaitüni memücahuriyusixi müpaü memüte'umiquiecü, 'Iyari Mütiyupata vahesie mutatuiyacü.
46 Mepüva'eniecai metecuxatame niuquitecü, 'aixüa me'utiyuaneme Cacaüyari hepaüsita.
47 Mericüsü müpaü tinivarutahüave Pecuru, Quepai püvanenasitüiya ha, memücaca'üyarienicü 'ime. Havaicü. 'Iyari Mütiyupata meputanaqui'eriexüa tahepaü.
48 Tinivaruta'aitüani memüca'üyarienicü Quesusi Cürisitu mehüavetü. 'Ana menitavavirieni vahesüa 'amüreutevinicü yapaümexa tucari.

11

Pecuru que mütivarutahecüatüa memüyuyexexeürivacai Querusaremesie

1 Mericüsü nü'arisixi ta'ivamata Cureyasie memu'uvacai meteniutamarieni quename müme memücahuriyusixitücai me'itanaqui'eri Cacaüyari niuquieya.
2 Quepaucua Querusaremesie meutiyunixü Pecuru, müme xitequiya 'inüariyarisie miemete meniniuquixiecaitüni
3 müpaü me'utiyuatü, Titayari 'ecü petinua müme memüca'inüaritüarie xitequiya 'inüariyaricü vahesüa, vahamatü perecuacai.
4 Pecuru tinivarutixatüatüyani xexuime que müreyü müpaü 'utaitü,

5 Ne quiecari Cupe müracutevasie neneyeicacaitüni. Nenenenevietü, heinüsipaü 'aneme nexeiyatü, necanixeiya paüri taheima 'acamieme tesitana tivütücaime savana 'amayeyevapaü tiyuxexeiyame. Ne'aurie niucaveni.
6 Neni'ixüariecaitüni nehe'erivatü. Nenivaruxeiya nauca 'ücateyari memexeiya cuiepa miemete, yeutari cuterixi viquixi taheima miemete.
7 Nepi'enie xeime müpaü münetiutahüavixü, Quenanucuquexi Pecuru, quenivarucuya quenivaruticua'i.
8 Nesü müpaü neniutayüni, Tixaü Ti'aitame, tita 'axa müti'anene mücati'itiya hasuacua neteta pücaheutahave.
9 Hutarieca müpaü canetiniuta'eiya que mü'ane taheima mutaniucacai, Tita Cacaüyari müti'itie pepücahaine 'ecü quename 'axa ti'anene.
10 Haicacüa müpaü pütiuyü. Paüri naitü nanutihanieni taheima.
11 Camüsü yapaucua meniu'axüani yuhaicatü 'uquisi mücü qui nemüvayecateisie, nehesüa memeyenü'ari Sesareyasie meheyecüneca.
12 'Iyari müpaü pünetiutahüavixü, Vahamatü quenemie tixaü pecati'a'iyaritüatü. 'Ime ta'ivama 'ataxevitü menesiteütacacu mana teneta'axüani. 'Uqui quita teneutahaxüani.
13 Mücü catatiniutahecüatüani que mütixei niuqui tuayame yuquita 'utiveme müpaü 'utaineme, Cupepai quetineutanü'a memevitünicü Simuni Pecuru mütiteva.
14 Mücü pümatitaxatüani niuqui cümana pemütavicueisitüarieni 'ecü, 'aquie quiecatarita metetavicueisitüarieni yunaitü.
15 Ne netiusutüacu neticuxatatü, 'Iyari Mütiyupata vahesie pütiuviyaxü tahepaü sutüapai tahesie mütiuviyaxüpaü.
16 Ne nepeye'erie Ti'aitame niuquieya que mainecai, Vani pütiuca'üyacai hacü, xeme püta xepüca'üyarieni 'Iyari Mütiyupatacü.
17 Mericüte, Cacaüyari yaxeicüa que mütatiupitüa yuri temüteta'erienicü Ti'aitame Quesusi Cürisitusie, müpaürita tinivarupitüani müme. Ne quesü netiyüvecai nemitanenanicü Cacaüyari.
18 Hicü 'icü me'u'enieca, cayuvatü meniumacaitüni. 'Aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita müpaü me'utiyuatü, Mericüte Cacaüyari tinivarupitüani müme memücahuriyusixita memütehayevanicü que memüteyuriecai para tucari memexeiyanicü.

Que memüteyuyexexeürivacai 'Anutiyuquiyasie

19 Mericüsü müme memüveveiyarietüvecai 'umieriecu 'Esitevani meneutayeixüani. Meneta'axüani Penisiyasie Sipüresie 'Anutiyuquiyasie. Niuqui mepücatevacuxaxatüvacai hipame, Huriyusixi xeicüa.
20 Hipatü müme mecanisipüretaritücaitüni mecanisirenetaritücaitüni. Müme 'Anutiyuquiya me'u'axüaca metenivacuxaxatüvacaitüni Cüriyecusixi niuqui 'aixüa manuyüne Ti'aitame Quesusi hepaüsita.
21 Mücü Ti'aitame yütürücariyacü nivapareviecaitüni. Yuvaücavatü yuri mete'erietü, ta'aurie me'axürieca, Ti'aitamesie meteniviyani.
22 Mericüsü vahepaüsita mepu'enanaxü müme memüyuyexexeürivacai 'ana Querusaremesie. Verunave menenü'ani 'Anutiyuquiyapai.
23 Nuaca, nieretü 'aixüa quemütiuca'iyaricai Cacaüyari, caniyutemaviecaitüni. Yunaime nivatuicacaitüni Ti'aitamesie memüteviyanicü ya'ayumiemetücacu va'iyari.
24 Mücü 'uqui 'aixüa pütiyurienecai, pühünecai 'Iyari Mütiyupatacü, yuri püti'eriecai vaüca. Yumüiretü yemecü Ti'aitamesie meteniviyacaitüni.
25 Hicü Verunave Tarusupai neyani 'icuvaunetü Sauru. Heitaxeiyaca caneivitüni 'Anutiyuquiyapai.
26 Mana xei viyari mepuyurie memüyuyexexeürivacai vahamatü meyucuxexeürivatü. Yumüireme meteniva'üquitüacaitüni vaücava. 'Anutiyuquiyasie teyü'üquitüvamete Cürisitiyanusixi mepüte'utaterüvari meri.
27 Mericüsü 'ana menacanexüani texaxatamete Querusaremetari 'Anutiyuquiyapai.
28 Xevitü 'anucuqueca Hacapu mütitevacai tiniutahecüata 'Iyari müpaü titahecüatüacu quename hacaxa 'ayaniquecai vaücava naisarie teüteri mematitecaisie. Müpaü pütiuyü quepaucua Cürauriyu müti'aitametücai mücü cuiepa.
29 Yuxexuitü teyü'üquitüvamete que memüteheixeiyacai, meniyuvaüriyacaitüni tixaütü memüte'anunü'anicü memüvaparevienicü yu'ivama Cureyasie memütamacai.
30 Müpaüsü mepüte'uyuri. Meneinü'a va'uquiyarima vahesüa. Verunaveri Saururi menei'üni.

12

Cacuvu 'umieriecu Pecuru que müranutahüiya

1 Mericüsü 'ana Herurexi müti'aitametücai mücü cuiepa nivarutiviya
memüyuyexexeürivacai hipame 'axa vayurienique.
2 'Ixiparacü tiniuta'aita mümierienicü Cacuvu Vani mü'ivayatücai.
3 Retimaica que mütivanaquecai Huriyusixi, müpaüta 'arique niviya Pecuruta, 'iya sem-
anasie quepaucua 'ixüararipa pa mücuxaxani mecuatü memüte'uhayevaxü.
4 Pecuru 'uviyaca nenutahüani. Nivaruhüritüani tamamata heimana 'ataxeime
cuyaxi yunanaucatü memi'üviyanicü. Pasicua 'ixüarariyari 'aye'ayu teüteri vahüxie
ni'atüarieniquecaitüni Pecuru mümierienicü.
5 Mücü ni'üviyariecaitüni casariyanata. Memüyuyexexeürivacai mecatehayevatü nenevieri
mepipitüacai Cacaüyari hesiena mieme.

Pecuru que mütiuxünarie casariyanata

6 Mericüsü quepaucua Herurexi 'uxa'arieca mi'atüaniquecai Pecuru teüteri vahüxie
mümierienicü, mücü tücarisie nicusucaitüni Pecuru yuhutatü cuyaxi naisata me'uti'ucacu,
huta tepüayaricü 'acuvietü. Tehüvemete quitenie hüxi meni'üviyacaitüni casariyana.
7 Camüsü Ti'aitame niuquieya tuayame mana niutiqueni. Quitapai pucumerücaxü.
Serietana heicuvaca Pecuru nenutahütüani müpaü 'utaitü, Quenanucuquexi xeiya. Tepüa
panacaxüri mamayasie puxünixü.
8 Niuqui tuayame müpaü tinitahüave, Quena'ahüa, 'acacaisie queneuquexi. Müpaü
pütiuyuri. 'Arique müpaü tinitahüave, 'A'ücari quenivacuquema quenenanuveiya.
9 'Anuyeyaca neiveiya. 'Asipücatimaicai muyuritücai que mütiyurienecai niuqui tuayame.
Heinüsi püta pü'eriecai.
10 Me'anuyenexüaca xeime yuhutame tehüvemete va'aurie, tepüa 'itupariyarisie me-
niu'axüani quiecarisie muyenena. 'Itupari yücümana natenire vahesie mieme. Mana
me'anuyenexüaca xeime cayesie menanuyenexüani. Yapaucua neyani hesüana niuqui
tuayame.
11 Hicü Pecuru tiyumaica müpaü niutayüni, Hicürixüa nepütimate yuricü Ti'aitame
meiyenü'a yuniuqui tuayame. Herurexi nesi'uviyacu pünesi'uxünaxü, Huriyusixi
teüteriyari que memünetexeiyacucai nai pünesi'uxünaxü.
12 Mericüsü yatiumaica mana ninuani Vani Maricuxi mütitevacai varusieya quie, Mariya
mütitevacai varusieya. Muva meniyuxeüriecaitüni yumüiretü meyunenevietü.
13 'Itupari vari neyuitüani. 'Üimari püvayetüa Xute mütitevacai heu'enaque.
14 Tinetimani Pecuru müniuquieyatücaicü, peru cacatineuyepieni müyutemaviecaicü. Masi
'unausarümetü quita tinivarutahecüatüani Pecuru quitenie mutivecaicü.
15 Müme müpaü metenitahüave, Tietü peca'amaica. Mücüsü, Xüari mücü pühücü
'utaitü, müpaü tinivacühüavecaitüni masi. Müme müpaü meniutiyuani, Niuquieya tuayame
pühücü.
16 Pecuru mana puyuhayevacai heyuitüvatü. Meteheuyepieca menixeiya,
menihüxiyacaitüni.
17 Yumamacü nivaru'inüaritüani cayuvatü memütamarecü, tinivarutahecüatüani
Ti'aitame que mütivayevitü casariyanata. Müpaü tinivarutahüave, Yaxequetenivaruta-
hecüatüa Cacuvu ta'ivamarixita. 'Anuyeyaca xaüsie neyani.
18 Mericüsü 'ucatarecu cuyaxi yemecü meniyuxamurietüvecaitüni queri tiuyunixü
Pecuru me'utiyuatü.
19 Herurexi heicuvauca pücaheitaxei. 'Ayumieme nivaruta'ivaviya tehüvemete,
tini'aitacaitüni memücui'ivacü. Hicü Herurexi Cureya heyeyaca yapaümexa tucari
neyuriecaitüni Sesareyasie.

Herurexi que mütiumü

20 Mericüsü Herurexi püvaxeümacai Tirutari Sirunitari. Müme 'axeicüa meniu'axüani
hesüana, me'itihamicutaca que mü'ane cuiepa ti'aitame quita mühüritüariecai Purasitutütü.
'Aixüa memüteyuxeiyanicü menitavavirieni, vacuiepa quiecatari memeiyehüacaicü 'icuai
mematücünicü ti'aitame cuieyarisie timieme.
21 Xeime tucarisie Herurexi ti'aitame 'ixuriquiyari 'anacatütü, ti'aitame 'uvenieyasie
'acaitü, tinivacuxaxatüvacaitüni.
22 Teüteri müpaü meniutihivacaitüni, Tevi püca'utaine, Cacaüyari püta putaine.
23 Ti'aitame niuquieya tuayame yapaucua nivani 'aixüa müca'utainecaicü Cacaüyari
hepaüsita. Cuisietü niumüni.
24 Mericüsü Ti'aitame niuquieya naisarie pü'enieriecai niutimüire.
25 Verunave Saurumatü Querusareme me'ayenexüaca yu'utüma meniucunuaxüani
'aye'acu vahüritüarica. Meneivitüni Vani Maricuxi mütitevacai.

13

Verunave Saurumatü heiva que memütehecü metecuxatatü

1 Mericüsü memüyuyexexeürivacai 'Anutiyuquiyasie hipatü mecatenixaxatametetücaitüni meteni'üquitametetücaitüni Verunave, Simuni Niqueri mütitevacai, Rusiyu Sirenetanaca, Manaheni ti'aitame Herureximatü memutivaverixü, Sauru.

2 Müme Ti'aitame 'uximayasicaya yameteyuriecacu meyuhaquiecacu, müpaü niutayüni 'Iyari Mütiyupata, Nehesie mieme xequenivarupata Verunave Saurumame 'ipaü memüte'uximayacacü que nemütivatahüave.

3 Me'uyuhaquieca meyutanenevieca vaheima me'utimeca memühüritüariecaicü, menivarutatuani.

Nü'arisixi que memütecuxatacai Sipüresie

4 Mericüsü 'Iyari Mütiyupata nivarenü'ani. Sereusiyasie menecüne. Mana naviyasie menecüne Sipürepai.

5 Saramina me'u'axüaca metenihecüatacaitüni Cacaüyari niuquieya Huriyusixi vatuquiteta. Vani püvatupiritücai.

6 Cuie hapa müyema 'amacuyevasie meniuyecüne Papuxipai. Mana meneitaxeiya xeime Huriyu mütiyuquevayametücai, ti'itavatü mütixaxatametücai, Paruquesusi mutitevacai.

7 Mücü necateitüni que mü'ane cuiepa mühüritüariecaisüa, Seruquiyu Pauru mütitevacaisüa mütimaivecaisüa. 'Iya nivaruta'inieni Verunave Sauru. Ni'eniemücücaitüni Cacaüyari niuquieya.

8 Vahepaüsita ni'uxiva'acaitüni mücü tiyuquevayame 'Erimasi mütitevacai Cüriyecusixi vaniuquicü. Nicunuitüamücücaitüni que mü'ane cuiepa mühüritüariecai yuri mücatita'erienicü.

9 Saurutütü, Papuru mütitevata, hünetü 'Iyari Mütiyupatacü, 'ixeiyatü,

10 müpaü niutayüni, Cari 'ecü pepühüne naime 'irümaricü nai 'axa müti'anecü. Cauyumarie pepünu'aya, pepica'una nai mütiheiserie, pepücatihayeva 'ecü pe'itunatü Ti'aitame huyeya müxexeuravi.

11 Camüsü Ti'aitame pümasinenani yumamacü. Pe'acüpetü peca'ixeiyavetü tau penayeimücü yapaümexa. Yapaucua pucucutuxaxüa pu'iyüri. Cumenetü xeime nicuvaunecaitüni menuhanacü mamayasie tiviereme.

12 'Iya cuiepa mühüritüariecai 'uniereca que mütiuyü yuri tiniuta'erieni. Pühüxiyacai Ti'aitame 'üquisicaya hepaüsita.

Papuru Verunavematü que memütecuxatacai 'Anutiyuquiyasie Pisiriya cuieyarisie

13 Mericüsü Papuxisie menecüne müme Papurumatü memu'uvacai. Perüque meniu'axüani Pamüpiriya cuieyarisie. Vani mana nanayeyani vahesie. Ta'aurie 'aveca Querusareme neyani.

14 Mümesü me'anucüneca Perüque, meniu'axüani 'Anutiyuquiyasie Pisiriya cuieyarisie. Meheutahaxüaca Huriyusixi vatuquita 'uxipiya tucarisie mana menatecaitüni.

15 'Utiterüvariecu 'inüari xapayari texaxatamete vaxapayari, tuqui vava'üte niuqui menenü'ani vahesüa müpaü me'utiyuatü, Ta'ivama xüca niuqui xehexeiyani xemüvatuicanicü teüteri, yaxequeteneutaxata.

16 Papuru 'anucuqueca yumamacü varu'inüaritüaca müpaü niutayüni,

Neuxei 'Ixaherisixi, xemeta Cacaüyari xemüteheuyehüviri, xequene'enanaca.

17 'Icü 'Ixaherisixi teüteriyari vacacaüyari nivaranuyeteüxü tatevarima. Teüteri vahesie mieme 'aixüa pütiuyuri quepaucua memücu'uvametetücai 'Equipitu cuieyarisie. Yütürücariyacü nivarayevitüni muva.

18 Huta teviyari viyari yacütütü tinivamicuacaitüni macumavesie me'u'uvacacu.

19 Varuca'unaxüaca 'atahutame nuivarite Canani cuieyarisie mana nivarupitüani vacuie vahesie mütinaquenicü.

20 'Arique nauca sienituyari heimana huta teviyari heimana tamamata viyari yacütütü 'isücate nivapitüacaitüni, 'ariqueta Samueri pütixaxatametücai.

21 Mericüsü 'ana menitavavirieni cuiepa ti'aitame. Cacaüyari nivarupitüani Sauru Sixi nu'aya Venicamini nuivarieyasie mieme. Huta teviyari viyari 'anucayacu

22 Cacaüyari nipata. Nicayeni Raviri, cuiepa ti'aitame mayanicü vahesie mieme. Müpaü tinitahecüata hepaüsitana, Ne nenitaxeiya Raviri Quisahi nu'aya, 'uquitüme ne'iyaripaü yaticamieme. Naime que münetinaque yatiniyuriemücü.

23 'Iyasie memüyecü xevitü, Cacaüyari que mainecaipaü 'Ixaherisixi vavicueisitüvame payeitüa Quesusi.

24 Meripai canuavecacu cuxi mücü, Vani tinivahecüatüacaitüni yunaime 'Ixaherisixi teüteriyari memüca'üyarienicü metehayevatü que memüteyuriecai.

25 Yu'uximayasica nüximetü Vani, müpaü niutainecaitüni, Que xetecu'eriva ne
nemühücü. Nesü nepücahücü. Camü xevitü ne'utüma 'upamie. Nesü 'aixüa nepücatiuca'iyari
nehesie mütinaquenicü ni cacaiya nemixünirienicü nemiparevienicü.
26 Neuxei 'ivamarixi, 'Apurahami xemüxiüyarimama, xeme Cacaüyari xeteheuyehüvirietü
xemu'uva, xehesie mieme peyenü'ari 'icü niuqui que xemütetavicueisitüarieni manuyüne.
27 Querusareme memütama va'uquiyarimata mepücaheitima Quesusi, mepücaheitima tex-
axatamete vaniuqui 'uxipiya tucarisie mütiutiterüvarüva, masi mepeye'atüa mücü niuqui
me'enutahüatü.
28 Sepa tixaü memücate'utaxei me'imienique, menitavavirieni Piratu mümierienicü.
29 Mete'aye'atüaca naime hepaüsitana mütiuti'utüarie, mehecaxünaca cüyesie, teuquiyapa
meneitateni.
30 Cacaüyari püta müquite vasata nenucuquetüani.
31 Müixa tucari müme hamatüana memeutiyunixü Querusaremepaitü Carereyasie
meheyecüneca, müme mecanixeiyacaitüni. Müme memunenierixü metenivahecüatüaca
teüteri hicü cuxi.
32 Tameta tepütexetaxatüani niuqui 'aixüa manuyüne, quename 'ipaü tiuyü que
mütivarutahüavixü tatevarima manuyüne.
33 Cacaüyari 'enucuquetüaca Quesusi müpaü püreye'atüa tame temüvatüriyama tahesie
mieme. Müpaüta hutarieca mieme cuicari Cuicari Xapayarisie müpaü paine, 'Ecüsü
pecaninenivetüni, hicü nepümasi'utinuivitüa.
34 Müpaü paineta quename 'enucuquetüayu müquite vasata, hasuacuari tavari cat-
apünequecai müpaü 'utaitü, Ne yaneticamietü netinixepitüamücü tita nemütiuta'aitaxü
Raviri hepaüsita.
35 'Ayumieme xeime cuicarisie müpaü paineta, Que mü'ane pemipataxü 'ahesie mieme,
mücü pepücapitüani mütapünecü.
36 Mericüsü Raviri yutucarisie miemete varuparevieca, Cacaüyari que mütiyücühüavecai,
müpaü tineucuni Raviri. Yutevarima vahesüa neyani. Xüari putapünixü.
37 Mücü masi que mü'ane Cacaüyari menucuquetüa, mücüri pücapünicai.
38 'Ayumieme yaxequetenemaica xeme ne'ivama, müpaü tepütexehecüatüa, tita 'axa
xemüteyurie xemüteheuyehüviyarieni 'iya yamütiuyuricü. Naime cümana xemücayüvavecai
heiserie xemüpitüarienicü Muisexi 'inüarieya niuquiyaricü,
39 mücüsie meteviyatü yunaitü yuri memüte'erie heiserie mecanipitüarieca.
40 Yumarima 'aixüa 'asixe'itüarienicü texaxatamete vaxapayarisie que maine,
41 Neuxei tave'eriecate,
Xequene'iyarixieca xequenecui'ini.
Que nemütiyurieni ne mexi xe'u'uva,
Yuri xepücate'erieca sepa xevitü mütixe'utaxatüanique.
42 Mericüsü me'ayenexüaca Huriyusixi vatuquita, müme menivarutavavirieni 'icü ni-
uqui memütecuxataniicü tavari 'uxipiya tucarisie.
43 Tuquipa mehecünecu yumüiretü Huriyusixi menivaranucuveiya Papuru Verunave-
mame, hipatüta Cacaüyari me'ayexeiyatü Huriyusixi memayuyeitüa vahamatü. Müme
metenivacuxaxatüvacaitüni menivatuicacaitüni memüyuhayevacü tavari memücayupatacü
Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu vahesie mieme.
44 Hicü tavari 'uxipiya tucarisie 'esivatücacu yunaitü quiecatari meniyucuxeürieni
memi'enienicü Cacaüyari niuquieya.
45 Huriyusixi mevaruxeiyaca müme memüyucuxeüri, meniuye'uxiva'ani. Meneuniuni
Papuru niuquieya hepaüsita 'axa metecuxatatü.
46 Papuru Verunave mecamamatü müpaü meniutiyuani, Püreuyevecai
temütexetaxatüanicü xeme Cacaüyari niuquieya meri. Xeme xepixani'eri,
xecaniyuhecüatani 'aixüa xemücate'u'iyari xehesie mütinaquenicü tucari mücaxüve.
'Ayumiemericü ta'aurie tepaxüri, nuivarite tenivatahüavicuni.
47 Müpaü pütatiuta'aitüa Ti'aitame müpaü 'utaitü,
Ne hecüarivivame nepümasi'ucaye nuivarite vahesie mieme
Pemüvatavicueisitüanicü naisari cuie manunierepai.
48 Hicü nuivarite me'i'enieca meniyutemamaviecaitüni. 'Aixüa meniutiyuanecaitüni
Cacaüyari niuquieya hepaüsita. Yunaitü tucari mücaxüve memupitüarieniquecai yuri mete-
niuta'erieni.
49 Mücü cuiepa naisarie pü'enieriecai Ti'aitame niuquieya.
50 Huriyusixi mepüvarutaxamuri 'ucari memütehayexeiyacai memümarivacai, quiecatari
va'uquiyarimata, memüvaruveiyanicü Papuru Verunave. Menivaranuyenü'ani yucuiepa.
51 Müme meneicasixüani tumuanari yü'ücatesie 'inüari meyurietü vahepaüsita. 'Icuniyu
meneta'axüani.

52 Teyü'üquitüvamete vaücava meniyutemamaviecaitüni, 'Iyari Mütiyupatacü mecanihüpünecaitüni.

14

Papuru Verunavematü que memüte'uyuri 'Icuniyusie

1 Mericüsü 'Icuniyusie meyuteütatü meneutahaxüani Huriyusixi vatuquita. Metenicuxatacaitüni, 'ayumieme yuri meteniuta'erieni Huriyusixi Cüriyecusitüxita yumüiretü.
2 Huriyusixi yuri memücate'eriecai mepüvarucunuitüa mepüvahaxüatüacai müme memücahuriyusixitücai ta'ivama vahepaüsita.
3 Müme masi müixa 'amepütitecai mecamamatü Ti'aitamesüa memümiemetetücaicü. 'Iya tinihecüatacaitüni niuqui 'aixüa que mütiuca'iyari manuyüne hepaüsita. Püvarupitüaxüa yumamacü 'inüari mamarivaveme memüteyurienicü.
4 Hicü quiecatari hixüata mepüyusanaxü. Hipatü Huriyusixi vahesie meteniviyacaitüni, hipatüta nü'arisixi vahesie meteviyacai.
5 Müme memücahuriyusixitücai Huriyusixi vahamatü va'uquiyarima vahamatü menisutüani 'axa mevayuriecutü mevatuaxicutü.
6 Nü'arisixi yamepütehetima, mepüyuta'unaxüa quiecaritesie Risitürasie Rerüvesie mana hurava Ricahuniya cuieyarisie.
7 Muva mepe'uvacai metecuxatatü niuqui 'aixüa manuyüne.

Papuru que mütiutuaxi Risitürasie

8 Mericüsü 'uqui Risitürasie pecatei müyutexiecai yü'ücatecü, hurietü mutinuivaxü hasuacua müca'uyeicacai.
9 Mücü ni'eniecaitüni Papuru ticuxatame. 'Iya 'ixeiyatü, yatimaitü yuri müti'eriecaicü mütavicueisitüarienicü,
10 carima müpaü tinitahüave, Quenanucuquexi, 'a'ücate queneutixusera. Niutisuna, cuyeicatü nayani.
11 Teüteri me'ixeiyaca Papuru que mütiuyuri, me'utihivatü Ricahuniyatari vaniuquicü, müpaü meniutiyuani, Cacaüyarixi tahesüa mepacanexüa teüteri vahepaü meteyuxexeiyatü.
12 Verunave meputaterüvaxü Cupiteri, Papuru mete'utaterüvaxü Mericuriyu mücü niuqui mecutuacü masi.
13 Cupiteri tuquieya quiecari 'aurie manuve, mara'acameya niva'atüani turusixi va'avate xuturiyatücaime quiteniesie. Teüteri vahamatü, 'iya mavari nivacui'iriemücücaitüni.
14 Me'u'enanaca nü'arisixi Verunave Papuru, yu'ixuriqui metisanatü me'unausaxüaximetü meniu'axüani teüteri vahesüa me'utihivatü
15 müpaü me'utiyuatü, Xeme 'acu titayari müpaü xeteyurie. Tame xehepaü tecaniteüteritüni, xehepaü teteniu'iyarini. Tepütexetaxatüani niuqui 'aixüa manuyüne ta'aurie xemaxürienicü, xetehayevame 'icü yacü xemüyüa, Cacaüyari mayeyurisie xemüteviyanicü püta. Mücü muyuavi cuie haramara putivevi, naime vahesie mütiyeyeica tiutivevi.
16 Xeteüterima quepaucua memanuticüpai nivapitüacaitüni yunaime nuivarite yuhuyeta memeu'uvanicü.
17 Siepüre pücayuhayevacai caheixeiyatü que mü'ane mitahecüataque. 'Aixüa tiniyurienecaitüni, taheima mieme viyeri pütasipitüacai, 'icuaxi mutixuxuavere pütasipitüacai. Xe'iyarisie putihüniyaxü xemütecuacacü xemüyutemamaviecacü.
18 Müpaü me'utiyuaca haveri mieme xeicüa menivarucunuitüani teüteri mavari memücavacui'irienicü.
19 Mericüsü Huriyusixi mana meniu'axüani 'Anutiyuquiyasie 'Icuniyusie meheyecüneca. Menivarucunuitüani teüteri. Menitituaxixüani Papuru. Meneihana quiecari tesie müquime me'eritü.
20 Teyü'üquitüvamete mehaquetücünecu 'auriena, nanucuqueni. Quiecarisie neutahani. 'Uxa'arieca Rerüve petüa Verunavematü.
21 Mana niuqui 'aixüa manuyüne metenivacuxaxatüvacaitüni quiecatari, yuvaücavame meteniva'üquitüacaitüni. 'Arique ta'aurie menaxürieni, Risitürasie 'Icuniyusie 'Anutiyuquiyasie meniuyecüne.
22 Teyü'üquitüvamete va'iyari meniutuicaxüani metevacuxaxatüvatü para yuri mete'erietü memüyuhayevacü, müpaü me'utiyuatü que müreuyevese vaüca te'u'uximatüarieme temeutahaxüani Cacaüyari müra'aitasie.
23 Naisarie memüyutixexeürivacai va'uquiyarima menivaranucayasa. Meyutanenevieca me'uyuhaquieca mepihüritüa Ti'aitame müme yuri memüte'uta'erie hesiena vahepaüsita.

Que memüteheta'axüa 'Anutiyuquiyasie Siriya cuieyarisie

24 Hicü Pisiriya cuieyarisie mepuyecü. Pamüpiriya cuieyarisie meniu'axüani.
25 Perüquesie niuqui mete'utixataca meniucayune Hatareyasie.

26 Mana naviyasie menecüne 'Anutiyuquiyasiepai haque memetatuiya Cacaüyari 'aixüa
mütiuca'iyarinicü vahesie mieme, memüte'uximayacacü que memüteheye'atüa.
27 Me'u'axüaca menivarucuxeürieni memüyuyexexeürivacai. Metenivacuxaxatüvacaitüni
quepaümeme mütiyurienecai Cacaüyari vahamatü 'uyeicatü, müpaüta que müreteni yuri
memüteta'erienicü nuivarite.
28 Müixa meniyuhayeva teyü'üquitüvamete vahesüa.

15

Querusaremesie que memüte'uyu'eni

1 Mericüsü hipatü Cureya meheyecüneca meteniva'üquitüacaitüni ta'ivama müpaü
me'utiyuatü, Xeme xüca xitequiyacü xeca'inüaritüarieni que maine Muisexi yeiyarieya,
xepücayüvave xemütavicueisitüarienicü.
2 Papuru Verunave yemecü meniniuquixiecaitüni niuqui metexüatüacai müiremecü
vahepaüsita. 'Aixüa meniyurieni Papuru Verunavematü hipatü müme me'üaritü
Querusareme memanuticünecü nü'arisixi vahesüa 'uquiravesixi vahesüa 'icü niuqui
hepaüsita.
3 Mana memüyuyexexeürivacai mepüvarenü'a. Penisiyasie Samariyasie mepuyecü mete-
cuxatatü nuivarite vahepaüsita quename ta'aurie me'axürie me'utiyuatü. Yunaime
ta'ivamarixi mepüvatemavieriyacai yemecü.
4 Meheta'axüacu Querusareme, müme memüyuyexexeürivacai nü'arisixi 'uquiravesixi yu-
naitü menivarutanaqui'erieni. Metenitahecüatani naime que mütiyurienecai Cacaüyari
vahamatü 'uyeicatü.
5 Mericüsü hipatü Pareseusixi vahepaü memütecu'erivacai mecananucu'uni müpaü
me'utiyuatü, Peuyevese temüvata'aitüani memü'inüaritüarienicü xitequiyacü, Muisexi
'inüari niuquiyarisie yamemütecahunicü reuyevese.
6 Hicü meniyucuxeürieni nü'arisixi 'uquiravesixi yametehetimanique 'icü niuqui
hepaüsita.
7 Vaüca niuqui mexüatüacacu, Pecuru 'anucuqueca müpaü tinivarutahüave,
Neuxei 'ivamarixi, xeme müpaü xepütemate, Cacaüyari meripaitü pünesi'anuyexei xe-
sata, müme memücahuriyusixi memi'enienicü niuqui 'aixüa manuyüne ne ne'utaniucacacu,
mücücü memütavicueisitüarienicü.
8 Cacaüyari ta'iyari mümate tinivarutahecüatüani vapitüatü 'Iyari Mütiyupata tahepaü.
9 Yücü pücatatiuxei müme tame. Yuri mete'uta'eriecu nivaru'itirieni va'iyari.
10 Hicü camüsüari, titayari xete'i'isipatüve Cacaüyari, titayari yuyeiyari
xetevaranuyetequirie teyü'üquitüvamete puixisixi vahepaü. Tatevarima tameta
tepütatexiecai temenuyetenicü.
11 Masi Ti'aitame Quesusi 'aixüa mütiuca'iyaricü yuri tepüte'erie quename
tetavicueisitüarieni tame vahepaü.
12 Mericüsü yunaitü cayuvatü meputamarixü, mepüvaru'enie Verunave Papuru mete-
hecüatame 'inüari mamarivaveme que mütiyurienecai Cacaüyari memücahuriyusixi vasata
müme metecuxatacacu.
13 Cayuvatü mehexeiyacacu müpaü tinivaruta'eiya Cacuvu, Ne'ivamarixi
xequenene'enieca.
14 Simuni tiniutahecüata Cacaüyari meripai que mütiyuvaüri menuyexeiyacü xei nuivari-
yari nuivarite vasata hesüana memümiemetetünicü.
15 Yaxeicüa paine texaxatamete vaniuqui, müpaü que müre'utüariepaü,
16 'Arique ta'aurie nepaveni.
Raviri quiya nepütavevieni mü'unicai.
Cüyexiyari mana meutihe nai nepanucu'uitüani.
Nepiseiriya.
17 'Ayumieme teüteri memüyuhayeva menicuvaucuni Ti'aitame
Yunaitü nuivarite vahesie mieme nemücühüavarüva
Neteüterima memütetеteva
18 Müpaü paine Ti'aitame masiücüme meyeitüa 'icü matüaripai.
19 'Ayumieme ne 'ipaü nepüticu'eriva, tepücava'uximatüaca müme memücahuriyusixi
ta'aurie memaxürie Cacaüyarisie memüteviya.
20 Xapacü tepüvata'aitüani xeicüa memüyucuerivayuriecacü tita mütisevixima tetexi va-
hesie mütimiemecü, mücü hepaüsita, memücavacumaüvanicü que mü'ane mücayü'üya
mücayücüna, memüyucuerivayuriecacü 'ucaviyacame vaiyarieya hepaüsita xuriya hepaüsita
memüca'icuanicü.

21 'Iya Muisexi meripaitü hicüque püvarexeiya müme memitahecüata quiecari mucumanesie vatuquiteta yamemüte'ititerüva 'uxipiya tucarisie.
22 Mericüsü nü'arisixi 'uquiravesixi vahamatü yunaitü memüyuyexexeürivacai vahamatü 'aixüa 'aneme meni'eriecaitüni yusata memüvaranuyexeiyacü 'uquisi, memüvaranunü'anicü 'Anutiyuquiyapai Papuru Verunave vahamame. Menivaranuyexeiya Cura Varüsavaxi mütitevacai, Siraxi meta. Müme 'uquisi mepüte'aitametetücai yu'ivama vasata.
23 'Ipaü meteniu'utüani memenuhurienicü xapa, Nü'arisixi 'uquiravesixi 'ivamarixi tecanixevaüritüaca ta'ivamarixi 'Anutiyuquiyasie Siriyasie Sirisiyasie xemümiemete xemünuivarite.
24 Tepu'enana quename hipatü tahesüa miemete mexexamurietüvecai yuniuquicü xe'iyari meyuitüatüvetü mexe'aitüatü xemüyu'inüaritüanicü xitequiyacü, 'inüari niuquiyarisie yaxemütecahunicü. Tame tepücateva'aitüa.
25 Mericüte, 'axeicüa te'uta'enieca 'aixüa 'aneme teni'eriecaitüni temüvaranuyeteüxücü 'uquisi temüvaranunü'anicü xehesüa Verunave Papuru temüvanaqui'eri vahamame.
26 Müme yutucari meniyetuacaitüni Quesusi Cürisitu Tati'aitüvamesüa memümiemetecü.
27 'Ayumiemericü tepüvarenü'a Cura Siraxita. Müme yuniuquicü yaxeicüa mepütexehecüatüani.
28 'Aixüa 'anemeta tepü'eriecai tameri, 'Iyari Mütiyupatata, haheteme temücaxeti'icatüanicü, 'icü xeicüa que müreuyevese,
29 xemüca'icuacacü tita tetexi memütexatüarie, xuriya, que mü'ane mücaviyacame vaiyarieya, xemücavacumaüvanicü que mü'ane mücaxe'üya mücaxecüna. Xüca mücü xeca'umayüani, 'aixüa xepüyüaca. Müpaü xeicüa cani'aneni.
30 Mericüsü müme memeyenü'ari meniu'axüani 'Anutiyuquiyasie. Mevarucuxeürieca yunaime meniyetuani xapa.
31 Me'itaterüvaca mecaniyutemamaviecaitüni 'ivamarixi memütuicariecaicü.
32 Cura Siraxi memütexaxatametetücaicü, vaüca metecuxatatü menivatuicacaitüni yu'ivama, menivaseiriyacaitüni.
33 Yapaümexa tucari me'uyurieca, yu'ivama vahesüa menecüne 'aixüa metevaxeiyatü. Müme memüvareyenü'a vahesüa meniu'axüani.
34 Siraxisietü 'aixüa tini'eriecaitüni mana muyuhayevacü.
35 Papuru Verunavematü mana meniyuhayevani 'Anutiyuquiyasie mete'üquitatü Ti'aitame niuquieya, metecuxatatü niuqui 'aixüa manuyüne hipame yumüireme vahamatü.

Papuru 'icu'eirieca Verunave que müretüa hutarieca ticuxatatü

36 Mericüsü yapaümexa tucari 'anucayacu, Papuru müpaü tinitahüave Verunave, Cümüsüari hutarieca tepüyehu, ta'ivama tepüva'ivatayu naime quiecaritesie haque temütecuxatacai Ti'aitame niuquieya, parasü que metecahu.
37 Verunave nivitümücücaitüni Vani Maricuxi mütitevacai.
38 Papururi müpaü tinicu'erivacaitüni, 'aixüa püca'anecai memenuvitünicü que mü'ane müvarecu'eirie Pamüpiriyasie, vahamatü mücahetüa müti'uximayacacü.
39 'Ayumieme mepuyeha'a, mepeutayeixüa. Verunave Maricuxi havitütü naviyasie petüa Sipürepai.
40 Papururi 'enuyexeiyaca Siraxi caneyani. Ta'ivama menihüritüani Ti'aitame 'aixüa mütiuca'iyarinicü müme vahepaüsita.
41 Siriyasie Sirisiyasie puyetüa vatuicatü müme memüyutixexeürivacai.

16

Timuteu que mütivateütacai Papuru Siraxi

1 Mericüsü Rerüve Risitüra caneta'ani. Mana pecatei tiyü'üquitüvame Timuteu titevatü. Varusieya Huriyu yuri müti'eriecai nihücütücaitüni, quemasieya Cüriyecu tihücütücai.
2 'Ivamarixi Risitüratari 'Icuniyutari menihecüatacaitüni.
3 Papuru pita'ini hamatüana müyemiecü. Ni'inüaritüani 'ixitetü Huriyusixi teüteriyari vayeiyari que maine, Huriyusixi muva memütamacai vacü, yunaitü memimaicaicü quemasieya mücüriyecutücaicü.
4 Mecu'uvatü quiecaritesie menivahüritüacaitüni yamemütecahunicü 'aisicasie que memüte'aitacai nü'arisixi 'uquiravesixi Querusaremetari.
5 Memüyutixexeürivacai menituicariecaitüni yuri mete'erietü. Tucaricü que memüyupaümecai metenimüiriyacaitüni.

Papuru heinüsita que mütixei Maseruniyatanaca

6 Mericüsü Püriquiyasie Carasiya cuieyarisie meniuyecüne. 'Iyari Mütiyupata püvanenacai 'Asiyasie memücatecuxatanicü niuqui.

7 Misiya cuieyari tesita me'u'axüaca Vitiniyasie meneuyeyunequecaitüni. Quesusi 'Iyarieya yapücativarupitüa.
8 Misiya cuieyari tesita me'uyenexüaca mana meneucacüne Türuhasipai.
9 Yüvicüta heinüsita Papuru nixeiya 'uqui Maseruniyatanaca muva 'utiveme yativaviri-etü müpaü 'utaitü, Quenanaye'a 'anataüye Maseruniyapai, quetaneparevieca.
10 Yuheinüsita 'ixeiyacu cuitü tepicuvau que temüte'anucünecü 'anutaüye Maseruniyapai müpaü tete'umaica Cacaüyari mütasi'uta'inie temütevaretaxatüanicü niuqui 'aixüa manuyüne.

Que memüte'anutaxüriya Piripusie

11 Mericüsü Türuhasi tehecüneca heiseriemecü tecaneta'axüani Samutürasiyasie, 'uxa'arieca Quiecari Müheсuasiepai teneta'axüani,
12 'arique Piripusiepai. Mücü quiecari 'amüyeva nihücütücaitüni 'esimüyeyeu hesiena mütiviya Maseruniya cuieyarisie. Xumatari canivacuruniyatücaitüni. Yapaümexa tucari teniuyurieni 'iya quiecarisie.
13 'Uxipiya tucarisie tepanuyenexüa quiecari tesie. Mana hatüa tesita mürayutinenevitüre 'uveme teni'eriecaitüni. Mana tetiyaxeca tenivarutaxatüani 'ucari mana memüyuxeürie.
14 Xevitü 'uca Ririya mütitevacai purupura 'ixuriquiyari mutuacai Tiyatira quiecarisie mieme meyexeiyacai Cacaüyari, mücü pütasi'u'enie. Ti'aitame nivatiyepieni 'iyarieya mi'enienicü Papuru que mainecai.
15 Mücü puca'üyarie, quiena quiecatarita. Hicü cataniuta'inieni müpaü 'utaitü, Xeme Ti'aitamesie yaneticamieme xüca xenesi'erieca, nequie xequeneu'axüaca, mana xe-quenetiteni. Müpaü 'utaitü vaüriyarica cataniupitüani.
16 Mericüsü mürayutinenevitüre tehecünecu, 'üimari vaüriyarica müti'uximayacai catananu-cunaque. Xevitü cacaüyari pinücai mütimaicai que mütiyüniquecai 'arique. Mücü ticuxatatü que mütiyüniquecai vaüca püti'ivacai yucusiyarima vahesie mieme.
17 Mücü pütasi'uveiyacai Papuru tameta. Putahivacai müpaü 'utaitü, Cacaüyari taheima macavesie mieme mepüte'uximaya 'icü 'uquisi. Mepütexetahecüasitüani huye xemütavicueisitüarienicü.
18 Müpaü tiniyurienecaitüni müixa tucari. Hicü puti'uxixü Papuru. Ta'aurie 'aveca müpaü tinitahüave 'iya cacaüyari, Quesusi Cürisitusüa nemümiemecü nepümasita'aitüani, queneuxüna.
19 Cuitü nixüna. Cusiyarimama me'unenierecа que müretüa cümana memüte'ivaniquecai, mepüvarutivi Papuru Siraxi. Quiecari hixüapa mepüvarehapa haque va'uquiyarima memacatei.
20 Mevarevitüca püraheturisixi memü'isücatetücai vahesüa, müpaü meniutiyuani, 'Icü teüteri mepüvaxamurietüve tahesüa quiecatari. Mecanihuriyusixitüni.
21 Mepihecüata tutuyari tame Xumatari temücatauniva temitanaqui'erieni yatemüteyurienicü.
22 Yunaitü meniyucuxeürieni vahepaüsita. 'Isücate va'ixuriqui menivaranutihüniriexüani. Meteniuta'aita memütiveiyanicü cüyecü.
23 Mevarutivaca vaüca, menivaranutaxürieni casariyanata. Menihüritüani 'aixüa mütiva'üviyanicü tihüveme.
24 Mücü 'aisica 'utanaqui'erieca nivaranutaxürieni mutapurupai. Neiye'uitüani va'ücate tiyüxürüvamesie.
25 Mericüsü tücari hixüapa yacütütü Papuru Siraximatü meyunenevietü meninüavacaitüni Cacaüyari. Vahamatü memanutaxüriyacai meniva'eniecaitüni.
26 Yapaucua cuie carima niutayuani, casariyanatüa mieme tiutayua. Naitü quiteniete püreutenirixüa. Yunaime vatepüate canacaxürieni vamamasie va'ücatesie.
27 'Anutaniereca tihüveme, 'ixeiyaca casariyana quitenie hatetenime, yucusira nivati-hana yumienique, memanutaxüriyacai meyuta'unaxüame 'erietü.
28 Papuru carima nitahivieni, Penücahürixüa peti'acuinitüani rehüavetü, Tame tanaitü 'uva tecanayeteni haitü.
29 'Ita'aitüaca tai, 'utayüyüacatü, quita neutasuna. Pucave Papuru Siraxi vahetüa.
30 Tacua varanuyevitüca müpaü niutayüni, Neuxei, tita reuyevese yanemütiyurienicü nemütavicueisitüarienicü.
31 Müme müpaü meniutiyuani, Yuri quetineuta'eri Ti'aitame Quesusisie, mücücü pecan-itavicueisitüariemücü 'ecüri, 'aquie quiecatarita.
32 Metenivacuxaxatüvacaitüni Cacaüyari niuquieya 'iya, yunaime quitana memüye'uvacai hamatüana.
33 Mücü nivarevitüni cuitü yüvicüta, nivarahauxixüani memaveiyatücateisie. Yareutevitü mepuca'üyarie 'iya, yunaitü hesüana miemete 'axeicüa.

34 Yuquie varevitüca mexasie 'atinapini, yunaitü yuri mete'uta'erieca Cacaüyarisie 'axeicüa meniyutemamaviecaitüni.
35 Hicü 'ucatarecu 'isücate yutupirisixi menivarenü'ani müpaü me'utiyuatü, Quenivarutixüna mücü teüteri.
36 Tihüveme nitahecüatüani Papuru 'icü niuqui hepaüsita, müpaü 'utaitü, 'Isücate niuqui meneyenü'ani xemütixünarienicü. Hicüsüari xe'ayecüneme xequenehu xeca'uximatüarietü.
37 Papuru müpaü tinivarutahüave, Müme mepütasi'utiva yunaime vahüxie sepa 'isücame havai pücatatahüave, sepa temüxumanusixi. Mepütasi'anutaxüri. Caucasü hicü metasi'anuyenü'ani 'avie. Tixaütütüri, 'uva meque'u'axüani, mümetütü mequetasi'anuyevitüni.
38 Tupirisixi metenivarutahecüatüani 'isücate que mütiuyü. Quepaucua memu'enana quename Xumanusixi mehümetücai, mepümamacai.
39 Me'u'axüaca menivanütüacucaitüni, mevaranuyevitüca menivarutavavirieni memüyehucü 'iya quiecarisie.
40 Hicü casariyanata me'ayenexüaca Ririyasüa meniu'axüani. Mevaruxeiyaca yu'ivamarixi menivatuicani menecüne.

17

Tesarunicatari que memüteyuxamuriecai

1 Mericüsü 'Amipipurisie 'Apuruniyasie me'uyecüneca meneta'axüani Tesarunicasiepai. Huriyusixi vatuqui mana niuvecaitüni.
2 Papuru que mütiyeiyarieyatücai, vahesüa neutahani, hairieca 'uxipiya tucarisie tinivacuxaxatüvacaitüni
3 'utüaricasie mieme vahecüatüatü vatuicatü quename reuyevecai 'iya Cürisitu heiserie mupitüarie mütıcuinecü müquite vasata manucuquenicü, müpaü 'utaitü, 'Icü nemüxehecüatüa, 'icü que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitu canihücütüni Quesusitütü.
4 Hipatü müme yuri meteniuta'erieni, Papurusie Siraxisie meteniuviya. Yumüiretü Cüriyecusixi memeyexeiyacai Cacaüyari, yumüiretü 'ucari ve'emete mecanihümetücaitüni.
5 Huriyusixi yuri memücate'eriecai me'uxiva'atü menivaruta'inieni hipame 'axa memüteyuriecai quiecari hixüapa memu'uvacai, mevaruxeürieca yumüireme menivareutaxamuriexüani quiecatari. Casuni quie me'u'axüaca mepüvarutavaviri memüvaranuyevitünicü nü'arisixi quiecatari memüyuyexexeürivacai vahürüpa.
6 Mecavataxeiyavavetü, Casuni hipame 'ivamamata mepüvarahapa 'isücate vahüxie müpaü mete'uhivatü, 'Ime naisarie cuiepa memütama menivaxamurietüveni, 'uvata meniu'axüani.
7 Casuni nivarutanaqui'erieni. 'Ime yunaitü yamepücatecahu Sesaxi que müti'aita, meniutiyuani quename xevitü ti'aitametütü 'a'uyeica Quesusitütü.
8 Müpaü me'utiyuatü menivamuinacaitüni yunaime memu'uvacai, 'isücateta memi'enie 'icü.
9 Casuni hipatüta meniucuetatüarieni 'uxa'atüni varie 'asimücatiyünicü, meniutixünarieni.

Papuru Siraximatü que memütecuxatacai Vereyasie

10 Mericüsü cuitü yüvicüta teyü'üquitüvamete mepüvarenü'a Papuru Siraxi memüyehucü Vereyasiepai. Mana me'u'axüaca Huriyusixi vatuquita meneutahaxüani.
11 Mana memütamacai Huriyusixi yemecü 'aixüa mepüte'u'iyaricai, Tesarunicatari yamecate'u'iyaricacu. Menitanaqui'erieni niuqui vaüca meyuvaürıyatü. Tucaricü metenicuvautüvecaitüni 'utüarica xapayarisie siparasü xüca müpaü 'aneniqueyu 'icü.
12 Yumüiretü müme yuri meteniuta'erieni. 'Ucari memücüriyecusixitücai memüseüyecai, 'uquisita yuvaücavatü yuri mepüte'uta'erie.
13 Mericüsü Huriyusixi Tesarunicatari metenetimani quename Papuru tihecüatacai Cacaüyari niuquieya Vereyasieta. Manarita meniu'axüani mevacuyuitüvatü mevamuinatüvetü teüteri yumüireme.
14 'Ivamarixi cuitü meneinü'ani Papuru haramara tesita müyemiecü. Siraxi Timuteu Vereyasie meniyuhayeva.
15 Müme memiteütacai Papuru meneivitüni 'Atenasiepai. Mana menitinuaxüani 'iya müpaü tivaruta'aitüacu, Siraxi Timuteu hesüana memü'axüanicü mexüima.

Papuru que mütiuyeicacai 'Atenasie

16 Mericüsü Papuru vacuevietü 'Atenasie, yu'iyarisie niyühüavecaitüni müvaxeiyacaicü quiecatari tetexi me'ayexeiyame yemecü.
17 Tuquita niuqui nixüatüacaitüni Huriyusixi vahamatü, hipameta Cacaüyari memayexeiyacai vahamatü. Quiecari hixüapata tucaricü niuqui nixüatüacaitüni mana memu'uvacai vahamatü.

18 Hipatü 'Epicureyusixi 'Esituicusixi temaivavemete meniti'eiyarümecaitüni. Hipatü müpaü meniutiyuanecaitüni, Titacuta raineniqueyu 'icü niuquivivame, hipatüta 'ipaü mete'utiyuanecai, Süricüte cacaüyarixi xaüsie miemete nivahecüatani. Müpaü meniutiyuanecaitüni Papuru Quesusi müxatacaicü, müquite que memüte'anucu'uni müticuxatacaicüta.
19 Meneivitüni 'isücate 'Arexi yemuriyarisie memüyuyexexeürivacai vahürüpa müpaü me'utiyuatü, Siparasü tame xüca teyüvaveni temeitimaniqueyu que mütitita 'icü 'üquisica mühecua pemüxata.
20 Xaüsie timieme pepütasi'atüiri tanacata. 'Ayumieme tecatenetimaniqueyu que maine 'icü.
21 'Atenatari yunaitü, cu'uvamete mana memü'ivatatüveta 'asimepücateyuruva, tixaütü mütihecua mepütahüavicu mepüte'eniecu xeicüa.
22 Hicü 'isücate vahixüata 'uvetü 'Arexi yemuriyarisie müpaü niutayüni Papuru, Neuxei 'Atenatari, necanixexeiyani xeme naimecü xevarayexeiyame memanucuneniere.
23 'Uva necuyeicatü ne'i'ixüarietü tita xemüte'ayexeiya, neneitaxeiya mürayutimavatüre, hesiena mütiuti'utüari 'ipaü, CACAÜYARI TEMÜCAMATESIE PÜMIEME 'ICÜ. Mericüte, que mü'ane xemayexeiya xeca'imaitü, mücü nenixetahecüatüamücü ne.
24 Mücü Cacaüyari mitivevi cuie, nai cuiepa mütimieme, mücü tini'aitani muyuavisie cuiepata. Mücü mamacü müveviyata püca'ayeca tuquita,
25 teüteri yumamacü mepüca'eyexeiya, tixaü mücareuyehüvacü. Mücütütü pütivamicua vatucari va'iya naime.
26 Xeime tevi va'uquiyari 'ayeitüaca, püvarutivevi yunaime nuivarite naisarie cuie manuniere memütamacacü. Vatucarite meripai pucaye, vacuie 'inüariyari tiucaye
27 memicuvaunicü Cacaüyari siparasü mecumetüvetü memitaxeiyacü. Xüari mücü teva püca'uyeica taxexuime tahesüa.
28 'Iyasie teteviyatü tenayenenieren tenicuyuaneni teniu'uvani, müpaü que memutiyuanepaü hipatü teyününüavamete xehesüa miemete, Tame hesiena tepüyecü, me'utiyuatü.
29 Mericüte, xücasü hesiena teyecüne, 'aixüa püca'ane para müpaü temüte'ixeiyani hurupaü püratapaü tetepaü 'aneme, tevi veviyayapaü 'aneme, tita tevi mütiyücühüavepaü 'aneme.
30 Mericüsü Cacaüyari 'axa pücatixeiyacai tita memüteyuriecai quepaucua 'asimemücatemaicai, peru hicüri püvahecüasitüa yunaime teüteri naisarie memütama memütehayevanicü que memüteyurie.
31 Xeime tucari pütiucaye müva'inüatanicü cuiepa memütama heiseriemecü yüanetü, 'iya 'uqui manuyexei yatiyurienecacu. Cacaüyari yuricü nivarutahecüatüani yunaime, 'enucuquetüaca 'iya müquite vasata.
32 Hicü me'u'enanaca müquite que memüte'anucu'uni, hipatü meninanaimacaitüni, hipatüta müpaü meniutiyuani, Hutarieca tepümasi'enieni 'icü hepaüsita.
33 Hicü tiuhayevaca Papuru, vahixüata nayeneni.
34 Hipatü hesiena meteviyatü yuri meteniuta'erieni. Riyunisiyu mü'isücametücai 'Arexi yemuriyarisie miemetütüri, xevitü 'uca Ramarisi mütitevacairi, hipatüri vahamatü yuri mepüte'eriecai.

18

Papuru que mütiuyeicacai Curinitusie

1 'Arique 'Atenasie heyeyaca Curinitusie neta'ani.
2 Muva neitaxeiya xeime Huriyu 'Aquira mütitevacai Punitusie metinuivaxü yü'üitacame Pürisiramame. Xique punua 'Itariya cuieyarisie heyeyaca, Cürauriyu mütivaruta'aitüacü yunaime Huriyusixi memüyehucü Xumasie. Vahesie tiniuviya Papuru.
3 Vahepaü 'ivarica mexeiyacaicü, vahesüa niucateitüni, meteni'uximayacaitüni yuhamatü. Müme 'ixuriqui quiyari mecanivevivametetücaitüni.
4 Xexuime 'uxipiya tucarisie tuquita tinicuxatacaitüni, Huriyusixi Cüriyecusixi yuri tiniva'eritüamücücaitüni.
5 Hicü Siraxi Timuteu meheyecünecu Maseruniyasie, me'u'axüacu, Papuru niuquicü 'ayumiemetütü nayani, tivahecüatüatü Huriyusixi quename Quesusi hücü que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitütü.
6 Me'i'uxive'eriecacu 'axa me'utiyuanecacu müme, Papuru yu'ixuriqui 'utacaseca 'inüari 'ayeitüaca, müpaü tinivarutahüave, Xeme yuhesie xepütehahüpa xüca xe'ucuini. Ne püta nepü'itiya. Hicürixüa memücahuriyusixi vahesüa nepüyemie.
7 Muva 'ayeneca xeime quie ninuani Cusitu mütitevacai quiecame. Mücü neyexeiyacaitüni Cacaüyari. Quiena pehuracai tuqui.

8 Cürisipu tuqui va'üyaritütü yuri tinita'eririeni Ti'aitame, yunaitü quiena quiecatari
hamatüana yuri mete'uta'erita. Yumüiretü Curinitutari me'u'enanaca yuri mepüte'uta'eri
mepuca'üyarie.
9 Yüvicüta Ti'aitame müpaü tinitahüave Papuru heinüsita, Pepücamaca, masi quetinecux-
atani, cayuvatü pepücaticani.
10 Ne 'ahamatü 'anepuyeica, xevitü tixaü pücamasiviya 'axa masiyurienique. 'Icü
quiecarisie yuvaücavame teüteri necanivarexeiyani.
11 Xei viyari heimana 'ataxeime meseri mana puyuriecai tiva'üquitüatü Cacaüyari ni-
uquieya.
12 Mericüsü, Careuni cani'isücametücaitüni, 'Acaiya cuieyarisie mühüritüariecai.
Huriyusixi 'axeicüa mepuyuxeüri Papuru mehecatü. Meneivitüni 'isücame 'uvenieya
hüxie haque müre'inüatacai
13 müpaü me'utiyuatü, 'Icü yuri tiniva'eritüaca teüteri Cacaüyari memayexeiyanicü 'inüari
niuquiyari que mücahaine.
14 Papuru 'esivatücacu pütaniuximecai, masi Careuni müpaü tinivarutahüave Huriyusixi,
Neuxei Huriyusixi, 'icü xüca caheiserietünique xüca cuamanaricatünique 'icü, xasunimecü
nepüxe'enieniqueyu Huriyusixi.
15 Mesü xüca xeniuquixieca niuqui hepaüsita terüvarica hepaüsita xe'inüari hepaüsita
xeicüa, 'aixüa xequeteneuyuri xemetütü. 'Isücame nepüca'ayeimücü 'icü hepaüsita.
16 Nivaranuyenü'ani yuhüxie.
17 Müme yunaitü me'iviyaca Susitenexi tuqui va'üyari mühücütücai, meneicuvaxüani
'isücame 'uvenieya hüxie. Careuni 'asipücahainecai 'icü hepaüsita.

Papuru que müreta'a 'Anutiyuquiyasie, hairieca que müreyetüa ticuxatanique

18 Mericüsü Papuru müixa tucari mana puyuhayevaxü. Varutateutüaca yu'ivama
Siriyasie nanuyani naviyasie. Pürisira 'Aquira hamatüana menecüne. Meripai
müyühüritüacaicü, 'ayumieme Senicüreyasie yumu'usie pucaxiri.
19 Hicü 'Epesusie meneta'axüani. Mana nivarecu'eirieni Papuru. 'Iya tuquita heutahaca
niuqui nixüatüacaitüni Huriyusixi vahamatü.
20 Müme menitavavirieni yapaümexa tucari müyurienicü vahesüa, perusü mücü
pücayuvaüriyacai.
21 Nivarutateutüani masi müpaü 'utaitü, Yemecü neuyeveca Querusareme
nemü'ixüaramieni 'umamiesie. Hutarieca neninuamücü xehesüa xüca müpaü tinaqueni
Cacaüyari. Hicü 'Epesusie neyani.
22 Hicü Sesareyapai nuaca, heutiyuneca, nivavaüritüani memüyutixexeürivacai, 'arique
'Anutiyuquiyasie petüa.
23 Yapaümexa mana 'uyurieca caneyani 'uyemietü Carasiya cuieyarisie Püriquiyasie yu-
naime teyü'üquitüvamete vatuicatü.

'Apuruxi que müticuxatacai 'Epesusie

24 Mericüsü Huriyu teviyari 'aniuyeicacaitüni 'Apuruxi mütitevacai Herecanitüreyasie
metinuivaxü. 'Epesusie caninuani. 'Aixüa pü'anecai niucamecü. 'Utüarica xapayaricü
pütürücaüyecai.
25 Mücü Ti'aitame huyeya hepaüsita tiniuta'üquitüarieni. 'Aixüa 'iyaricü
niyuvaüriyacaitüni. Tinicuxatacaitüni ti'üquitatü heiseriemecü Quesusi hepaüsita, sepa
mütimaicai Vani que mütiu'üyacai xeicüa.
26 Tuquita nisutüani ticuxatatü yutatuatü. Me'i'enieca Pürisira 'Aquira menita'inieni,
heiseriemecü masi meteni'üquitüacaitüni Cacaüyari huyeya hepaüsita.
27 Mücü niyeimücücaitüni 'Acaiya cuieyarisie. 'Ivamarixi me'ituicatü
metenivaruta'utüirieni teyü'üquitüvamete memitanaqui'erienicü. Henuaca vaüca
nivapareviecaitüni müme yuri memüte'uta'eri Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu.
28 Yunaime vahüxie cuini mieme nivara'ivaxüani Huriyusixi yuniuquicü, 'utüarica xa-
payarisie tivaxeisitüatü quename que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitutütü, Quesusi
hücütücai.

19

Papuru que mütiuyeicacai 'Epesusie

1 Mericüsü 'Apuruxi Curinitusie 'uyeicacacu cuxi, Papuru hüri 'utüa 'uyeyaca 'Epesusie
neta'ani. Hipame nivaretaxeiya muva teyü'üquitüvamete.
2 Müpaü tinivarutahüave, 'Iyari Mütiyupata xete'utanaqui'eri yuri xete'uta'erieca.
Mümesü müpaü metenitahüave, Masi tepüca'enanavave quename 'Iyari Mütiyupata xuave.
3 Mücü müpaü niutayüni, Mericüte, titasie xeteviyatü xete'uca'üyarie. Müme müpaü
meniutiyuani, Vani que mütiu'üyacai teniuca'üyarieni tame.

4 Papuru müpaü niutayüni, Vani nivaruca'üyacaitüni metehayevacacu que
memüteyuriecai, müpaü tivacuxaxatüvatü teüteri yuri memüteta'erienicü que mü'ane
'utümana 'umamiecaisie. Mücü Quesusi canihücütücaitüni Cürisitutütü.
5 Me'u'enanaca meniuca'üyarieni Ti'aitame Quesusisüa memiemetetütü.
6 Vaheima 'utimecu Papuru, 'Iyari Mütiyupata mehexeiyatü mepacü. Niuquitecü meniu-
tiniutücüne, Cacaüyarisie mieme metenicuxatacaitüni.
7 Yunaitü tamamata heimana yuhutatü yacütütü mepüyupaümecai 'uquisi.
8 Mericüsü haica meseri puyuriecai Huriyusixi teüteriyari vatuquita 'axetü, ticuxatatü
camatü. Niuqui nixüatüacaitüni, yuri tiniva'eritüamücücaitüni, que müti'ane Cacaüyari
ti'aitametücacu ticuxatatü.
9 Hipatü menisese'icaitüni. Yuri mecacateniuta'erieni, 'axa me'utiyuatü 'iya huye
hepaüsita yumüireme vahüxie. Papuru varucu'eirieca nivaranuyevitüni teyü'üquitüvamete.
Tucaricü Tiranu müti'üquitacaisie niuqui nixüatüacaitüni.
10 Müpaü tiniyurienecaitüni huta viyari. Yunaitü 'Asiyasie memütamacai Huriyusixi
Cüriyecusixi meni'enieni Ti'aitame Quesusi niuquieya.
11 Mericüsü 'inüari türücavime tiniyurienecaitüni Cacaüyari Papuru yatiyurienecacu,
xaüsie müpaü mücatiyurienecaipaü.
12 Tecuicuicate mepüvarahuririvacai tuvaxate peserate manacatütücatei Papuru. Mücücü
yucuiniyacü mepanayexürüvecai, cacaüyarixi 'axa memü'anene mepüvarutixünaxü.
13 Hipatü cu'uvamete Huriyusixi cacaüyarixi memüvaranuyenü'avacai, müme meni-
tixatatücüne Ti'aitame Quesusi, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvanücai teüteri va-
hepaüsita, müpaü me'utiyuatü, Ne nepüxe'aitüa Quesusisüa Papuru mitahecüatasüa
nemümiemecü, me'utiyuatü.
14 Hicü Huriyu 'Isiqueva mütitevacai mara'acate memühüritüariecai vahesüa
mümiemetücai, mücü 'atahutame nivarexeiyacaitüni yunivema müpaü memüteyuriecai.
15 Hicü cacaüyari 'axa mü'ane müpaü tinivaruta'eiya, Quesusi nepümate, Papuruta
nepetima. Xemesü que xepühatetütü.
16 Mücü tevi cacaüyari 'axa mü'ane miviyacai vaheima niutiveni, nivara'iva yunaime
türücaüyetü. Mümesü memamavetü meheuxitequietücaitü meniyuta'una 'iya quita.
17 Yametenetimani que mütiuyü yunaitü Huriyusixi Cüriyecusixi 'Epesusie memütamacai.
Cui menimamacaitüni yunaitü. Que mü'ane Ti'aitame Quesusi mühücü 'aixüa cuxasivatü
nayani.
18 Yumüiretü yuri memüte'uta'eri meniu'axüani meyumurucuitüatü me'ihecüatatü
yu'iquevari.
19 Yumüiretü müme memüteyuquevayametetücai, xapayari me'ucuxeürieca menititaiya yu-
naime vahüxie. Meniti'inüata 'axeicüa que müraye'arücai xapayari. Huta teviyari heimana
tamamata miriyari pürata tuminiyari 'inüariyari naye'arücaitüni.
20 Müpaü tiuyücu, Ti'aitame niuquieya türücaüyemecü niutimüire, caniutürücare.
21 Mericüsü müya tiuyücu, Papuru yu'iyarisie niyuvaüriya Maseruniyasie 'Acaiyasie
'uyeyame meta'anicü Querusaremesie, müpaü 'utaitü, Mana neheta'ayu, 'arique
peuyevese nemixeiya Xumata.
22 Yuhutame 'iparevivamete Timuteu 'Erasitu varenü'aca Maseruniyasie, mücütütü
'acuxi 'apüreutevicai 'Asiyasie.

Que memüteyuxamurie 'Epesutari

23 Mericüsü 'ana vaücavamecü mepüyumuinacai teüteri 'iya huye hepaüsita.
24 Xevitü Remetüriyu mütitevacai püratavevivame mühücütücai, pürata cacaüyarixiyari
püvaveviecai Riyanapaü tiyuxexeiyame. 'Iya müpaü tiyurienetü vaüca 'ivarica niva-
pitüacaitüni tevevivamete.
25 Hicü varucuxeürieca müme, vahepaü te'uximayatamete vahamame, müpaü niutayüni,
Neuxei, xeme xecatenimaica tame temüte'iva 'icü ta'uximayasicacü.
26 Müpaü xepütexeiya, müpaü xepüte'enana, Papuru yuri que mütiva'eritüa que
mütivarucunuitüa yumüireme teüteri, 'ena 'Epesusie xeicüa pücatixaü, masi naisarie
'Asiyasie 'esivatücacu. Müpaü tinicuxatani 'iya, müme mamacü memüveviya cacaüyarixi
memücahüme haitü.
27 Mücü meta, tita temütehexeiya tame pücueriva'ane capa xüanacüa 'ayanicü. Masita, 'icü
cacaüyari mütürücaüye Riyana tuquieya, tixaü catihücütüme cauca me'erieca teüteri. Yu-
naitü 'Asiyatari, naisarie cuiepa memütamata, que mü'ane memayexeiya, 'icü türücariyaya
püca'unarieximeni.
28 Hicü me'u'enanaca mepuyeha'a. Meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Can-
itürücaüyeni 'Epesutari tacacaüyari Riyana.

29 Quiecarisie pühünecai yuariyacü. 'Axeicüa mepecü me'unausaxüaximetü xeüripa, mevarutiviyaca Cayu 'Arisitaricu Maseruniyatari, Papuru teütameteya memühümetücai.
30 Papuru nihamücücaitüni haque quiecatari memeyuxeürie, peru teyü'üquitüvamete mepüca'ipitüa.
31 Hipatü 'Asiya cuieyarisie quiecatari va'uquiyarima, hamicumama mehümetütü, metenetanü'ani hesüana me'itavavirietü xeüripa mücamiecü.
32 Mericüsü hipatü yücü mete'uhivatü hipatüta yücü mete'uhivatü meniutihivacaitüni. Mana xeicüa meniyucuxeürie yunaitü, yumüiretü 'asimepücatemaicai titayari muva memüte'u'axüa.
33 'Amemu'uvacai vasata menenuyexeiya Herecanituru, Huriyusixi me'itaquecu vahüxie. Herecanituru yumamacü varu'inüaritüaca nitaniumücücaitüni yuhesie mieme memüyucuxeüri vahüxie.
34 Meheitimaica Huriyu mühücütücaicü, carima meniutihivacaitüni 'axeicüa yunaitü huta hurayari meyurietü müpaü mete'uhivatü, Canitürücaüyeni 'Epesutari tacacaüyari Riyana.
35 Mericüsü quiecarisie mieme sicürivanu vanütüatü müpaü tinivarutahüave 'amemu'uvacai, Neuxei 'Epesutari, haquevasü tevi 'asimücatimate quename 'Epesu quiecatari Riyana mütürücaüye vava'ütemama tehüme, Cupiterisüa macane tete cacaüyariyari vava'ütemama quename tehüme.
36 Mericüte, xüca müpaü 'aneni, xüca cayuxamurieca 'icü niuqui, neuyeveca cayuvatü xemütamarecü xemücarucusixitünicü.
37 Xeniva'atüani 'icü 'uquisi, sepa 'axa memücate'uyuri tuqui hepaüsita, sepa 'axa memücatecuxata xecacaüyari hepaüsita.
38 'Ayumieme Remetüriyu, tevevivamete hamatüana memu'uva xüca tixaü metehexeiya xeime hepaüsita, tucari puxuave quepaucua 'isücate 'amemütiteni, müme cuiepa memühüritüarie 'ameniu'uvani. Mana mequehei'atüani yuxanesica.
39 Xücasü masi cuxi xetecuvauni, 'aixüa püyüni quepaucua quiecatari memüyuxeürie, 'inüari niuquiyari que maine.
40 Hicümüsüari tepücueriva'aca capa tahesie rahüiyanicü cuya temüveviecü hicü, sepa mücareuyevecai. Tame tepücayüvave 'asitemütiyuani tahesie mieme 'icü xamuriyacü.
41 Müpaü 'utayüca nivaranuyenü'ani memayuxeürie.

20

Papuru que müretüa Maseruniyasie Cüresiyasie

1 Mericüsü yuariya heunuacu, Papuru yu'aurie nivarutahüave teyü'üquitüvamete. Vatuicaca varutateutüaca Maseruniyapai neyani.
2 Muva 'uyemietü, nivatuicacaitüni vaücavame niuquicü. 'Arique Cüresiya cuieyarisie neta'ani.
3 Haica meseri yuriecacu, Huriyusixi meniyu'enieni me'imienique quepaucua Siriyapai müyemiecai. 'Ayumieme müpaü tiniyumaicaitüni Maseruniya püta muyeyunecü.
4 'Asiyapai hamatüana meniu'uvacaitüni Supateri Vereyatanaca 'Arisitaricu Secunitu memütesarunicataritücai, Cayu Rerüvetanaca, Timuteu, Tiquicu Türupimumatü memü'asiyataritücai.
5 Müme mehaitütüaca metanecueviecaitüni Türuhasisiepai.
6 Tamesü Piripusie tecaneyecüne naviyasie, pa cacuxanariyame 'ixüarariyari 'anutiyacu. Vahesüa teneta'axüani Türuhasisie 'auxüme tucari 'anucayacu. Mana 'atahuta tucari tepuyuri.

Papuru que mütivaruteutüa Türuhasitari varecu'ivataca

7 Mericüsü mexüacame tucari semanasie tenitacuxeürieni pa temütitaracü. Papuru tinivacuxaxatüvacaitüni. 'Uxa'arieca müyemiecaicü, 'ayumieme 'apüreuterixü ticuxatatü tücari hixüapaque.
8 Vaücava puti'ucai cüxemete qui taüta haicacüa heutitevacacu temütayexeüriesie.
9 Xevitü temaicü 'Euticu mütitevacai mana nacateitüni quitenie. Mücü neucuni yemecü. Papuru vaüca ticuxatacacu, nayexüne cusutü, neucaveni haicame quiyarisie, müquitü niuticueiyani.
10 'Anacayaca Papuru, heimana niuveni, niviya, müpaü niutayüni, Cayuvatü xepücayumuinani. 'Iyarieya 'upüyeca.
11 Hicü neutiyani Papuru. Pa 'utitaraca, he'inüataca 'icuai, mana tinicuxatacaitüni vaücava. 'Atinecu tau caneyani.
12 Meni'atüani temaicü 'ayeniereme, mepütuicariecai vaücava.

Que memüteheta'axüa Miretusie, Türuhasisie meheyecüneca

13 Hicü tame naviyasie tepecü te'uhaitütüatü. 'Asunisie teneta'axüani. Mana tepenucunaquequecai. Papurumatü müpaü tetenipini. 'Iya yü'ücama neta'aniquecaitüni.
14 'Asunisie tasi'anucunaquecu, te'itanaqui'erieca naviyasie, Mitirenepai tenecüne.
15 Manata 'uxa'arieca tenecüne naviyasie teheta'axüanique Quiuxi hüxie, 'uxa'arieca Samusie tepeta'axüa, 'arique Turuquiriyu teheta'axüaca 'uxa'arieca Miretupai teneta'axüani.
16 Müpaü pütiyumaicai Papuru, temuyecünequecai 'Epesu 'aurie, tucari mücayurienicü 'Asiya cuieyarisie. Niyumexüitüacaitüni xüca yüvenique Querusareme meyeicanicü 'ixüarari 'atahutarieca semanasie mieme 'aye'ayu.

Miretusie que mütícuxatacai Papuru vateutüatü

17 Hicü Miretusie 'ucaitü, retanü'aca 'Epesusie, nivarecu'inieni memüyutixexeürivacai va'uquiyarima.
18 Hesüana me'u'axüacu müpaü tinivarutahüave, Xeme xecatenimaica matüaripai nemunua 'Asiyasie, tucaricü que nemütiuyeicacai xehesüa.
19 Ti'aitamesie mieme netini'uximayacaitüni tixaü netihücütüme necane'erietü, ne'utasuatü, ne'inüasienetü, Huriyusixi que memüteyu'eniecai nehepaüsita.
20 Nepücanecu'imavacai, nepünevaüriyacai nemütixetahecüatüanicü tita müreuyevecai, teüteri vahüxie xequitata netinixe'üquitüacaitüni püta.
21 Huriyusixi Cüriyecusixi müpaü nepütixetahecüatüacai xetehayevame que xemüteyurie Cacaüyarisie xemüteviyanicü, yuri xemüteta'erienicü Tati'aitüvame Quesusisie.
22 Hicüsüari ne Querusaremesie nepüyemie ne'iyarisie vaüriyarica nepitüarietü. 'Asinecacatinimaica que neme'itüarieni mana.
23 'Ipaü xeicüa nepütimate, 'Iyari Mütiyupata pünetitahecüatüa xexuime quiecarisie, müpaü 'utaitü quename caunaritecü 'uximatüaricacü necueviya mana.
24 Sepanetü, netucari raye'arücame nepüca'eri nehesie mieme. Nepinüniqueyu xeicüa neyeiya nenetemavietü, nepinüniqueyu nehüritüaricacü Ti'aitame Quesusi que münetiuhüritüa, nemütihecüatanicü niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita, Cacaüyari 'aixüa que mütiuca'iyari manuyüne hepaüsita.
25 Hicümüsüari ne nepütimate hasuacuari nenierica xepücaxeiya yunaitü xeme xehesüa nemuyeicacai netihecüatatü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu.
26 'Ayumieme 'icü tucarisie necatinixe'utahecüatüani quename ne'itiya, quename ni xeime xuriyayacü necarahüviyarüva.
27 Tixaü nepücanecu'imavacai, nepünevaüriyacai nemütixetaxatüanicü naime Cacaüyari mütisutüa.
28 Xequeneyucuerivayurieca xeme, xequenivacuerivayurieca mümeta muxasi vacümana 'Iyari Mütiyupata xehüritüariecame müxe'ayeitüa, xemüva'üviyanicü müme yunaime Ti'aitamesüa miemete memüyutixexeüriva, 'iya müvarunanai yuxuriyacü.
29 Nesü necatinimaica neyemieyu 'arique 'üravesixi xesata meneutahaxüacuni teyu'uximatüvamete. Mepücavahayeva muxasi.
30 'Uquisi xesata menanucu'uicuni tutunimecü me'utiniutü, yu'utüma memüvarahapanacü teyü'üquitüvamete.
31 'Ayumieme xequenayenenieren i, xequena'erivani haica viyari tucaricü tücaricü que nemücatinehayevacai nexecu'imaiyatü yuxexuime, ne'utasuatü.
32 Hicürixüa xehepaüsita nenihüritüani Cacaüyariri, niuquiyarita. Mücü niuqui quename 'aixüa tiuca'iyari manuyüne, mücü caniyüveni müxeseiriyani, müxepitüani xehesie mütinaquenicü yunaime Cacaüyari müvarupataxü yuhesie mieme, müme vahesie que mütinaqueni.
33 Ne xeime tuminieya püratu huru 'ixuriquieyata nepüca'ihive'eririecai.
34 Masi xeme xecatenimaica 'icü nemamacü nepütinepitüacai tita nemüreuyehüacai ne, nehamatü memu'uvacai tita memüteheuyehüacai nepütivapitüacaita.
35 Neheyemecü netinixehecüatüacaitüni müpaü xete'uximayatatü xemüvaparevienicü müme memücatürücavi, xeme xema'erivanicü Ti'aitame Quesusi niuquieya que mutayü, Que mü'ane mütiyumicua yemecü caniyutemavieca, que mü'ane mütimiquie 'esiva xeicüa caniyutemavieca.
36 Hicü müpaü 'utayüca, 'utitunumaqueca, yunaime vahamatü niyutanenevieni.
37 Yunaitü vaüca meniutisuanacaitüni. Cüipieyasie me'acavütü meni'iseni
38 meyuhiverietücaitü yeme niuquieyacü que mainecaicü, quename niericaya mecaxeiyaniquecai tavari. Meneiteüta naviyasiepai.

21

Papuru que müreta'a Querusaremesie

1 Hicü tevarutateutüaca tenecüne. Heiseriemecü te'u'uvatü naviyasie Cuhusipai
teneta'axüani, 'uxa'arieca Ruraxisiepai, 'arique Patarasiepai teneta'axüani.
2 Mana tepeitaxeiya naviya Penisiyasie muyeyunequecai. Te'acayaxeca tenecüne.
3 Te'ixeiyaca Sipüre, ta'utata teheicu'eirieca, Siriyasie teneta'axüani. Mana Tirusie
teniuyeyunixüani naviya mana müti'icapiyaniquecaicü.
4 Tevaretaxeiyaca teyü'üquitüvamete, 'atahuta tucari teniuyurieni mana. 'Iyari müpaü
tiva'üquitüacacu müpaü metenitahüave Papuru müca'uyeyanicü Querusaremepaitü.
5 Yapaümexa tucari 'anucayacu, te'ayenexüaca tenecüne. Yunaitü 'ucarita türita
mepütasi'uvitüximecai quiecari tesiepai. Mana ha tesita te'utitunuma'uca, tetatananevieca,
6 tenitatateutüaxüani. Tame mücü naviyasie tepacayaxixü, mümesü yuquiecarisie meni-
ucunuaxüani.
7 Tirusie teheyecüneca mücü naviyasie, tavari tenecüne. Turemaira tecaneta'axüani.
Mana tevarutavaüritüaca 'ivamarixi, xei tucari tepuyuri vahesüa.
8 Teheyecüneca Papurumatü temu'uvacai, 'uxa'arieca Sesareya teneta'axüani. Piripe
niuqui 'aixüa manuyünecü mütixaxatametücai, mücü quita teheutahaxüaca hesüana tenita-
hayeva. 'Iya xevitü canihücütücaitüni 'atahutame vasata.
9 Yunaucame yunivema püvarexeiyacai 'üimarixi texaxatamete.
10 Hicü yapaümexa tucari te'uyuriecu, xevitü muva nacaneni Cureyasie heyeyaca, tixax-
atametütü Hacapu mütitevacai.
11 Tahesüa nuaca, Papuru hüyameya 'uviyaca, yü'ücate yumamate niutihüani müpaü
'utaitü, 'Iyari Mütiyupata müpaü paine, 'icü hüyame cusiyarieya, 'ipaü meteneihüacuni
Huriyusixi Querusaremesie. Menivayetuiriecuni müme memücahuriyusixi.
12 Te'i'enieca 'icü, tame quiecatari vahamatü tenitavavirieni Querusaremepai
müca'uyeyanicü.
13 Papuru müpaü tatiniuta'eiya, Titari xeteyurie xe'utisuatü ne'iyari xeveranariyatü.
Ne nepüha'arisi Querusaremesie nemühüiyanicü, masi nemümünicü Ti'aitame Quesusisüa
nemümiemecü.
14 Ca'ucunuitüariecu cayuvatü tepumacai, müpaü te'utiyuatü, Mericüte, yaquetiuyüni que
mütinaque Ti'aitame.
15 Mericüsü yapaümexa tucari 'utixücu tetacuha'aritüaca Querusaremesie teneutiyune.
16 Teyü'üquitüvamete Sesareyasie miemete hipatü tahamatü mepu'uvacai xeime mehav-
itütü Münasunitüme. Mücü Sipüretanaca tiyü'üquitüvame canihücütücaitüni matüaripai
mieme. Mana hesüana tepütahayevaquecai.

Papuru Cacuvu que mütiutavaüritüa

17 Mericüsü Querusaremesie teheta'axüacu, 'ivamarixi metaniutanaqui'erieni
meyutemamavietü.
18 'Uxa'arieca Papuru Cacuvusüa neutahani tahamatü. Hesüana meniu'uvacaitüni
va'uquiyarima yunaitü.
19 Varutavaüritüaca tinivahecüatüacaitüni naime que mütihüritüariecai hepaüsita xexuime
que mütiuyuri Cacaüyari nuivarite vasata.
20 Müme me'u'enanaca 'aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita. Müpaü
metenitahüave, Neuxei ta'iva, pecanivaxeiyaveni quepaümeme miriyari Huriyusixi yuri
memüte'erie. Yunaitü yemecü mepüteviya yu'inüari niuquiyarisie.
21 Müpaü mepütecühüavarüva 'ahepaüsita, quename yapeti'üquitane yunaitü Huriyusixi
nuivarite vasata memütama yamemücatecahunicü Muisexi niuquieyasie pe'utaitü va-
niu, yape'utaitüta vaniu memücava'inüaritüanicü yütüriyama xitequiyacü, yututuyarisie
yamemücatecahunicü vaniu.
22 Queteri 'aneni. Yumüiretü xüari mepüyuxeürieni. Mepü'enanani pemunua.
23 Mericüte, 'ipaü quetineuyuri que temümatecühüave. 'Uva tasata mepu'uva 'uquisi
yunaucatü, paye'axime memüyuxünacü que memüteyühüritüacai.
24 Quenivaranuvitüqui, queneu'a'itieca vahamatü, quetineu'atua vacüpa mücaxirienicü
'inüari mayanicü vatucari maye'acü. Müpaü petiyurieyu yunaitü mecatenimaica tixaü
mücatihücü que memütecühüavarüva 'ahepaüsita, masi 'inüari niuquiyarisie yapeticamietü
'apemuyeica.
25 Mümesü memücahuriyusixi yuri memüte'uta'erie, niuqui tepüvarenü'airi
teva'aitüatü müpaü 'anenemesie yamemücatecahunicü, masi memüca'icuacacü tita
tetexi memütexatüarie, xuriya, caviyacame, que mü'ane mücayü'üya mücayücüna
memücavacumaüvanicü.

Papuru que mütiuviyarie tuquita

26 Hicü 'uxa'arieca Papuru nivarevitüni müme 'uquisi. Vahamatü neutahani tuquita
yu'itieca, müpaü tihecüatatü quename tucari 'aye'a memuyu'iti, yuxexuime vamavari mexi
ca'atüarievecai.
27 Mericüsü 'atahuta tucari 'aye'aximecacu, Huriyusixi 'Asiyasie miemete me'ixeiyaca
Papuru tuquita, menivarutamuina yunaime muva memu'uvacai. Meniviya
28 müpaü me'utihivatü, Xequetaneuparevi 'Ixaherisixi. 'Icü tevi canihücütüni que
mü'ane tateüterima vahepaüsita 'inüari niuquiyari hepaüsitata 'icü 'ena hepaüsitata 'axa
mütiva'üquitüa yunaime naisarie. Hicüri Cüriyecusixi 'uva nivaratavitüni tuquita, 'icü 'ena
Cacaüyarisie mieme müracupasie caniuseviximani.
29 Meripai mepixeiyacai Türupimu 'Epesutanaca hamatüana 'uyeicame quiecarisie.
Papuru tuquita hetavitüme mepü'eriecai.
30 Yunaitü quiecatari meputayua. Teüteri me'unausaxüaximetü meniu'axüani.
Me'iviyaca Papuru, menenuyehana tuqui tacua. Yapaucua 'itupariyari neunarixüani.
31 Hicü me'imiecucacu, niuqui nenuani xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvamesüa quename
yunaitü Querusareme quiecatari metemuinatüvecai.
32 Cuitü cuyaxi varevitüca, xei sienituyari cuyaxi teva'aitüvamete varevitücata, mücü
mana niutanausa vahesüa. Teüteri mevaruxeiyaca cuyaxi tiva'aitüvame, cuyaxirita, mete-
niuhayeva me'icuvayatü Papuru.
33 'Aura 'ayaca cuyaxi va'uquiyari, niviya. Tiniuta'aita memihüanicü huta tepüayaricü.
Nivaruta'ivaviya que müpaicütücai que mütiuyuri.
34 Hipatü yücü meteniuhivacaitüni, hipatüta yücü mete'uhivacai. 'Asimücaretimaivecaicü
heiseriemecü müme memutihivacaicü, 'ayumieme nivaruta'aitüani memenuvitünicü
cuyaxi vaqui.
35 'Imumuitüa me'u'axüaca, püreuyevecai cuyaxi me'enuyevietü memenuhanacü
vaüriyarica, teüteri memüsaipünecaicü.
36 Yumüiretü meniveiyacaitüni, Queneumi'a mete'uhivatü.

Papuru yuhesie mieme que mütiutaniu teüteri vahüxie

37 Hicü meheutahaxüaximecacu cuyaxi vaquita, Papuru müpaü tinitahüave cuyaxi
tiva'aitüvame, Catiyüve nemasitahüave. 'Iya müpaü niutayüni, Que petiniuve 'ecü
Cüriyecusixi vaniuquicü 'acu.
38 'Iya 'Equipitutanaca pecatihücü meripai cuya matüa, 'uma macumavesiepaitü
müvarevitü navaxa'üvemete nauca miriyari meyupaümeme.
39 Papuru müpaü tinitahüave, Nesü necanihuriyutüni, necanitarusutanacatüni Sirisiya
cuieyarisie nemiemetütü, quiecari 'amüyevasie necaniquiecametüni. Hicü nepümasivaviri,
queneneupitüa nemütivataxatüanicü teüteri.
40 'Ipitüacu, Papuru 'imumuisie 'utivetü yumamacü nivaru'inüaritüani teüteri. Cayuvatü
me'utamarecu yeme, Hepürayusixi vaniuquicü niutaniuni, müpaü 'utaitü,

22

1 Neuxei 'ivamarixi 'uquiyarimata. Xequenene'enieca nehesie mieme que nemütitaniuni
hicü xehüxie.
2 Hicü me'i'enieca Hepürayusixi vaniuquicü ticuxatame, masi cayuvatü mepumacai.
Müpaü niutayüni,
3 Ne necanihuriyutüni. Tarususie Sirisiya cuieyarisie nenetinuiva. Neniutavere 'icü
quiecarisie Camarierisüa netine'üquitüatü heiseriemecü tatevarima va'inüari niuquiyari
hepaüsita. Ne neheyemecü nepü'ayumiemetücai Cacaüyari hepaüsita, xehepaü 'icü tucarisie
xemü'ayumiemetepaü.
4 'Icü huyeta miemete nepüvareutaveiyaxüa nevacuinique. Nepüvarutihüa, netivaranu-
taxüri 'uquisi 'ucari.
5 Mara'acame mühüritüarie, ta'uquiyarimata yamepünetehecüata. Mümeri
menesi'uhuritüacu xapa ta'ivama vahesie mieme, neneyani Ramasicusie nevaravitünique
Querusaremesie mehüatücaime müme mana memecü, memanutaxüriyanicü.

Papuru ta'aurie que mürave, que mütıcuxatacai
(Nü'arisixi 9:1-19; 26:12-18)

6 Mericüsü ne'uyemiecacu, Ramasicu 'aurie ne'aye'aximecacu, yapaucua tuca taheima
mieme hecüariya niucumerüca ne'aurie.
7 Cuiepa nenativeni. Xeime nepu'eni müpaü münеretahüavixü, Sauru 'acu, Sauru, titayari
penetiuveiya.
8 Nesü müpaü netinita'eiya, 'Uqui que pepüpaicü 'ecü. 'Iya müpaü netiniutahüave, Ne
necaniquesusitüni Nasaretitanaca pemünesi'uveiya.

9 Nehamatü memu'uvacai hecüariya menixeiyacaitüni meniutimama. Mepüca'i'eniecai
que mü'ane müneticühüavecai.
10 Ne müpaü neniutayüni, Que netiyurieni ne Ti'aitame. Ti'aitame müpaü
pünetiutahüavixü, Quenanucuquexi, Ramasicusie quenemie. Manari yapepütitahüavarieni
naime que müti'aisie yapemütiyurienenicü.
11 Nepütauruxiecai xavatüricü. Müme nehamatü memu'uvacai menesi'ahanacacu, neninuani Ramasicusie.
12 Mericüsü xevitü Hananiya mütitevacai mana peyeicacai 'uquitütü 'aixüa
yamüticamiecai 'inüari niuquiyarisie. Yunaitü Huriyusixi muva memütamacai
menihecüatacaitüni.
13 Hicü nehesüa nuaca, mana 'utivetü, müpaü pünetiutahüavixü, Ne'iva Sauru, quenanutanieri. 'Anatütü ne'anutaniereca nenixeiya.
14 Mücü müpaü niutayüni, Tatevarima vacacaüyari matüaripai camananuyexeiya
yapemütimanicü tita mütinaque, 'iya Heiserie Mexeiya pemüxeiyanicü, niuquieya
pemü'enienicü 'utaniucame.
15 Que pemütiunierixü que pemütiu'enaxü yapecatinivahecüatüamücü yunaime teüteri.
16 Hicümüsüari, titayari petita'icuevani. Quenanucuquexi, queneuca'üyari, tita 'axa
pemütiuyuri quene'ahauxina pehehüavetü que mü'ane mühücü.

Papuru que mürenü'arie memücahuriyusixi vahesüa

17 Mericüsü Querusareme nenuaca, tuqui curaruyarita nenenenevietü, heinüsipaü
'aneme neniuxeiya.
18 Nenixeiya Ti'aitame müpaü neticühüaveme, Quene'amexüitüaca, Querusareme quenayeye'a, memüca'itanaqui'ericü 'aniuqui que pemütihecüata nehepaüsita.
19 Nesü müpaü necaniutayüni, Ti'aitame, müme mecatenimaica ne que nemüticuyeicacai
tuquiteta nevaranutaxürüvatü nevahüatü müme yuri memüte'eriecai 'ahesie.
20 Mücü meta, quepaucua 'Esitevani xuriyaya mutaxüri 'ahepaüsita mütihecüatacai, ne
'aneputivecai ne'iyari ya'anecacu, ne'ihütü müme memimieniquecai va'ixuriquite.
21 Mücü müpaü pünetiutahüavixü, Quenemiesü, tevapai necamananunü'amücü
memücahuriyusixi vahesüa.

Cuyaxi tiva'aitüvame que mütivi Papuru

22 Mericüsü teüteri meni'eniecaitüni 'iya niuquique, perusü 'ana carima meputihivaxü
müpaü me'utiyuatü, Queneumi'a, cuiepa püca'uyeicani que mü'ane müpaü mütiyuriene.
'Aixüa cacani'aneni 'ayenieretü müyuhayeva.
23 Me'utihivacacu yu'ixuriqui 'itüata mehevivivacacu tumuanari me'uti'enisitüvacacu,
24 cuyaxi tiva'aitüvame tiniuta'aita manuvitüquienicü cuyaxi vaquita, müpaü 'utaitü,
Tepita'inüata 'aruvasini 'icuvaxüayu, yanemüretimanicü titayari müya mete'uhivacai
hepaüsitana.
25 Mexi me'enutihanacai navicü quita, Papuru müpaü tinitahüave xei sienituyari cuyaxi
tiva'aitüvame mana 'utivecacu, Que xetetauniva xemicuvaxüani tevi Xumasie müquiecame
ca'itahüavivecacu 'isücame.
26 Xei sienituyari tiva'aitüvame 'u'enaca, xei miriyari tiva'aitüvamesüa neyani. Tiniutahecüata müpaü 'utaitü, Que petiyuriemücü. 'Icü tevi Xuma caniquiecametüni.
27 Nuaca xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame, müpaü tinitahüave, Yaquenetineutahüavi, 'ecü
Xuma petiquiecame. 'Iya, Hü, niutayüni.
28 Cuyaxi tiva'aitüvame müpaü tinita'eiya, Cari ne vaüca netinetuaca quiecame nepatüa.
Papuru müpaü tinitahüave, Nesü müpaü ne'anetü nenetinuiva.
29 'Ayumieme yapaucua hesüana menecüne müme memita'inüataquecai. Xei miriyari
cuyaxi tiva'aitüvame nimacaitüni yamüretimacü quename Xuma quiecame hücütücai, quename 'ihüacai.

'Isücate que memüte'ita'ivaviyaxü Papuru

30 Hicü 'uxa'arieca heiseriemecü tinimaimücücaitüni titayari Huriyusixi
meteniuquixiecai hepaüsitana. Pixünaxü, tinivaruta'aitüani memüyucuxeürienicü
mara'acate memühüritüariecai 'isücate yunaitü. Heivitüca Papuru, vahüxi nitaqueni.

23

1 Hicü Papuru varuxeiyaca 'isücate, müpaü niutayüni, Ne'ivamarixi, ne'iyari 'aixüa
'anecacu canesitate'acacu 'aneniuyeicani Cacaüyari hüxie meripai hicü cuxi.
2 Hicü Hananiya mara'acametütü mühüritüariecai tinivaruta'aitüani müme 'auriena
memüti'ucai teniena memitavanicü.

3 Hicü Papuru müpaü tinitahüave, Cacaüyari pümasivani 'ecüta, que pemütimasiücü
yapepücа'ane 'ixumari münaximapaü. 'Ecü 'apecanacani penesi'inüatanetü 'inüari niuqui-
yari que maine, masi 'inüari mücahainepaü püta pepüti'aita nemüveiyanicü.
4 Mana memu'uvacai müpaü meniutiyuani, Tietüsü pe'itatieni Cacaüyari mara'acameya
mühüritüarie.
5 Papuru müpaü niutayüni, Ne'ivama, 'asinepücatimaicai mara'acame mühüritüarie
mühücücü. Müpaü pütiu'utüarie, 'Axa pepüca'utaineni 'ateüterima tiva'aitüvame hepaüsita.
6 Mericüsü retimaica Papuru hixüata me'atü memüsaruseusixitücai hixüata me'atü
memüpareseusixitücai, 'isücate vahüxie müpaü tiniuhiva, Ne'ivamarixi ne necaniparе-
seutüni, Pareseu nepünu'aya. Yanetita'icuevatü yuri nemüti'eriecü quename müquite
me'anucu'uni, 'ayumieme nepü'inüasie.
7 Mexi cuxi 'utaniuca, Pareseusixi Saruseusixi meniyuticuitücüne. 'Amemu'uvacai
hixüata meniyusana.
8 Saruseusixi müpaü meputiyuane quename müquite meca'anucu'uni, quename ni-
uqui tuayamete tixaü mecatehüme, quename 'iyari tixaü catihücü. Pareseusixi yame-
cani'aneneni naimecü.
9 Hicü carima meniutihiva. Me'anucu'uca hipatü 'inüari niuquiyaricü
memüte'üquitametetücai Pareseusixi vahesie memüteviyacai, meniyuticuitücüne müpaü
me'utiyuatü, Tame tixaütü tepücate'ucaxei 'axa ti'aneme 'icü tevi hepaüsita. Tietüsü 'iyari
'itahüave niuqui tuayame nusu.
10 'Utimüirecu 'imieri, xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame nimacaitüni capa hixüata
me'isanacü Papuru. Tinivaruta'aitüani yucuyaxima memeutacünecü, memiviyacü vasata,
memenuvitünicü cuyaxi vaquita.
11 'Uxa'arieca yüvicüta Ti'aitame 'auriena 'utivetü müpaü niutayüni, Pepücamaca Papuru.
Que pemünetihecüatacai Querusaremesie, müpaü tineuyeveca pemünetihecüatanicü Xu-
masieta.

Que memüte'imieniquecai Papuru

12 Mericüsü 'atinecu tau, Huriyusixi hipatü meniyu'enieni. Meniyühüritüani müpaü
me'utiyuatü, Tepüca'anuhareni tepücatecuaca te'imiemeque Papuru.
13 Huta teviyari meyupaümetü yacütüniquetü müpaü meteniyühüritüacaitüni.
14 Mara'acate memühüritüariecai vahesüa yu'uquiyarima vahesüa me'u'axüaca müpaü
meniutiyuani, Tame müpaü tepüte'utahüritüa, tixaütü tepücateha'inüatani Papuru
temiemeque.
15 Hicü 'ayumieme xeme 'isücate vahamatü yaxequeteneutahüavi xei miriyari cuyaxi
tiva'aitüvame xehesüa mevitünicü, 'aixüa 'anemecü masi xemütetimanicü hepaüsitana
yacütüniquetü. Tame canuavecacu cuxi 'uma tenetaha'aritüaca temimienicü.
16 Mericüsü Papuru masuya niu'ena que memüte'imieniquecai. Mana nuaca, cuyaxi
vaquita heutahaca, tinitaxatüani Papuru.
17 Papuru yu'aurie 'itahüaveca xei sienituyari cuyaxi teva'aitüvamete xeime, müpaü niu-
tayüni, 'Icü temaicü quenanuvitüqui xei miriyari cuyaxi tixe'aitüvamesüa. Tixaü pürexeiya
yamütitahüavecü.
18 'Iya caneivitüni xei miriyari tiva'aitüvame hüxie. Müpaü niutayüni, Papuru manu-
tahüiya yu'aurie nesi'utahüaveca pünesi'utavaviri 'ahüxie nemenuvitünicü 'icü temaicü.
Tixaütü niu pürexeiya yamümatitahüavecü.
19 Xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame tiviereca mamayasie vatipai yühücüate mematitei
neihana müpaü ticu'ivaviyatü, Que titita pemeixeiya yapemüneticühüave.
20 Mücü müpaü niutayüni, Huriyusixi mepuyu'enie. Mepümasitavavirieni 'uxa'a pemenu-
vitünicü Papuru 'isücate vahesüa, heiseriemecü memütemaicacü hepaüsitana yacütütü.
21 'Ecü pepücava'enieni. Huta teviyari yacütütü 'uquisi vahesüa miemete mepicuevie.
Müpaü mepüte'uyühüritüa memücatecuacacü memüca'anuharenicü me'imiemeque. Hicü
meniyuha'aritüaca memasicuevietü pemü'avaüriyanicü.
22 Hicü xei miriyari tiva'aitüvame neinü'ani temaicü müpaü ti'aitüaca, Tixaü xeime
pepücaraxaxatüvani 'icü hepaüsita que pemünetiutahecüatüa.

Papuru que mürenü'arie Perixi mü'isücamesüa

23 Mericüsü yu'aurie varutahüaveca xei sienituyari cuyaxi teva'aitüvamete yuhutame,
müpaü niutayüni, Xequenivarucuha'aritüaca huta sienituyari cuyaxi, cavayasie memayax-
ivave haica teviyari heimana tamamata, 'ixipara vivamete huta sienituyari vahamame,
Sesareyasie memüyehucü haica hurayari 'aye'ayu yüvicüta.
24 Cavayasixi xequenivarexeiya, Papuru me'anuhanatü memivicueisitüanicü Perixi
mü'isücamesüa.
25 Xapa nita'utüirieni 'ipaü 'utaineme,

26 Ne Cürauriyu Risiyaxi nepümasivaüritüa 'isücame pemütürücaüye Perixi.
27 Huriyusixi meniviya 'icü tevi, 'esivatücacu menimieni. Yanetiumaica, cuyaxi vahamatü nepiviya, nemüretimacü Xuma müquiecamecü.
28 Netimaimütü titayari meteniuquixiecai hepaüsitana, neneivitüni va'isücate vahesüa.
29 Nepüvaretaxei meniuquixiecame que maine va'inüari niuquiyari hepaüsita. Tixaü 'asipücati'anecai hesiena mürahüiyani mümierienicü manutahüiyanicü.
30 Müpaü netiutahüavarieca memimieniquecaicü 'icü tevi, cuitüva necaneinü'ani 'ahesüa. Nepütivaruta'aitüa müme hepaüsitana memüniuquixie 'ahüxie memitahüavecü. Müpaü xeicüa.
31 Mericüsü cuyaxi que mütivaruta'aitüa, yüvicüta meneivitüni Papuru 'Anutipatürisisiepai.
32 'Uxa'arieca mevarucu'eirieca müme cavayasie mematecai memüyehucü hamatüana, cuyaxi yuquiepai meniucunuaxüani.
33 Müme Sesareyasie meheutahaxüaca, xapa meniyetuirieni 'isücame. Papuruta mete'iyetuiri.
34 'Itaterüvaca xapa, nita'ivaviya Papuru que mü'ane cuieyarisie mümiemetücai. Sirisiyasie mümiemetücai timaitü
35 müpaü niutayüni, Mericüte, nepümasi'enieni me'axüayu müme 'ahepaüsita memüniuquixie. Tiniuta'aita Herurexi parasiyuyasie me'üviyariecacü.

24

Papuru yuhesie mieme que mütiutaniu Perixi hüxie

1 Mericüsü 'auxüvirieca tucari 'anucayacu, mara'acame mühüritüariecai mana neta'ani Hananiya mütitevacai, hipatüta va'uquiyarima, xevitüta Teruturu müniucametücai mete'u'axüa. 'Isücame hüxie meteniutahecüata Papuru hepaüsita.
2 'Isücame 'itahüavecu, Teruturu nisutüani 'ixanetatü, müpaü 'utaitü, Yemecü cayuvatü pecatanipitüaca 'ecü. Timaiveme pemühücücü pecaniheiserietüaca vaücava tateüterima tahesie mieme.
3 Neuxei Perixi pemütürücaüye, naisarie tenitanaqui'erieni naime pamüpariyusi temasipitüatü.
4 Mericüte necamasi'uximatüamütü vaüca niuquicü, 'ayumieme nepümasitavaviri pemütasi'enienicü yareutevitü 'aixüa pemütiuca'iyaricü.
5 Tenitaxeiya 'icü tevi 'axa tiyurieneme cuya vevieneme yunaime Huriyusixi vasata naisarie cuiepa. Nasaretitanacasie memüteviya catiniva'aitüvametüni.
6 Tuquita neutahani 'iseviximanique. Tepivi, teni'inüatacucaitüni que maine ta'inüari niuquiyari.
7 Perusü nuaca Risiyaxi xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame mühücü, vaüriyarica cataniunavairieni.
8 Catatineta'aitüani tame hepaüsitana temüniuquixie 'ahesüa temüyehucü. 'Ecüta pe'ita'ivaviyame pecaniyüveni pemüretimani naime que temüteniuquixi hepaüsitana.
9 Huriyusixita hepaüna mecaniniuquimacaitüni, quename müpaütütü 'ane me'utiyuatü.
10 Hicü 'isücame yumu'ucü 'i'inüaritüacu mütaniunicü, müpaü niutayüni Papuru,
Yanetimaitü 'ecü müixa viyari que pemütiuyuri 'ena 'icü teüteri va'isücame pehücütütü, 'ayumieme 'aixüa 'iyaricü nehesie mieme nepütaniuni que müticuxasiva nehepaüsita.
11 'Ecü pecaniyüveni pemütimaica, tamamata heimana huta tucari püca'anucayeive cuxi quepaucua nemeutiyunixü Querusaremesie nemünetanenevienicü.
12 Sepa tuqui 'amüpata, tuquite 'esimüpepeta, quiecarisieta, tixaü mepücanesihetaxei niuqui nexüatüacame xeimematü, teüteri nevacuyataneme.
13 Mepücayüvave memiseiriyani yuniuqui que memüteniuquixie nehepaüsita hicü.
14 'Ipaü nepümatitahecüatüaniqueyu, ne 'iya huyeta netiviyatü nepüti'uximaya tatevarima vacacaüyarisie mieme, sepa müme xaüsie tiviyacame memüxata 'iya huye. Yuri nepüti'eri naitü que mütiuti'utüarie 'inüari xapayarisie texaxatamete vaxapayarisie.
15 'Imetütü vahepaü yuri que memüte'erie meta'icuevatü, neta yuri netini'erieca müpaü netita'icuevatü Cacaüyari müvaranucu'uitüani müquite, heiseriemecü yamemüteyurie, heiseriemecü yamemücateyurie yunaime.
16 Mücücü yanetinicuvauneni ne'iyari mücanesitatienicü naime hepaüsita, sepa Cacaüyari hepaüsita, sepa teüteri vahepaüsita.
17 Ne tumini nenicuxeürieni neteüterima vahesie mieme. Yapaümexa viyari müpaü netiniyurienecaitüni. 'Arique 'uva neninuani ne'e'ütü.
18 Müpaü netiyurienecacu hipatü Huriyusixi 'Asiyatari menenetaxeiya tuquita nene'itiecame. Yumüiretü teüteri 'amepüca'u'uvacai ne'aurie, nepücavaxamuriecai.
19 Neuyeveca memü'axüani 'ahüxie müme, reuyevese müme memüniuquixieni que memüneteniuquimanique.

20 Mesü, 'ime 'ena yameque'utiyuaneni tita memüte'ucaxei mücatiheiserie quepaucua ne nemutivecai 'isücate vahüxie,
21 tita memüte'ucaxei xeime neniuqui hepaüsita que nemütiuhiva vahüxie ne'utivetü müpaü ne'utaitü, Müquite me'anucu'ume nemüti'eriecü, 'ayumieme xehesüa neni'inüasieca hicü.
22 Mericüsü Perixi heiseriemecü tinimaicaitüni 'iya huye hepaüsita. 'Ayumieme müpaü tinivaruta'eiya, Nuayu Risiyaxi xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame, nepi'inüatani xeniuqui.
23 Tinita'aitüani xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame mi'üviyanicü, mi'uxipitüacacü, mücavanenacacü hesüana miemete memiparevienicü hesüana memü'axenicü.
24 Mericüsü yapaümexa 'anucayacu, Perixi mana niuyeicacaitüni yü'üitatü Rurusiramatü mühuriyutücai. Yu'aurie nitacuevieni Papuru, ni'eniecaitüni ticuxatame yuri que müti'erie Cürisitu Quesusisie.
25 Ticuxatacacu tita mütiheiserie hepaüsita, tevi que mütiyünü'a hepaüsita, tevi que mütita'inüasieni hepaüsita, Perixi pümacai. Müpaü tinitahüave, Hicürixüa quenemie. Quepaucua tucari nemühüca ne'aurie nepümasitacuevieni.
26 Siepüre nicueviecaitüni Papuru mi'üitüaniquecai tumini 'iya mixünacü ticu'erivatü. 'Ayumieme müixa yu'aurie pitacuecuevivacai, tinicuxatacaitüni hamatüana.
27 Huta viyari 'uyurieca Perixi niuyupata. Purusiyu Pesitu 'isücame nayani. Perixi vanaqui'aritüamütü Huriyusixi, 'ayumieme hüacame necu'eirieni Papuru.

25

Papuru que mütitahüavimücücai Sesaxi

1 Mericüsü Pesitu nuaca haque mehüritüariecai, hairieca tucari 'aye'acu, Sesareya heyeyaca Querusaremesie ninuani.
2 Mara'acate memühüritüariecai Huriyusixi va'uquiyarima hüxiena meniu'axüani metehecüatatü Papuru hepaüsita. Menitavavirieni
3 müpaü me'utiyuatü, 'Aixüa petiuca'iyaritü Querusaremesie quenanunü'a Papuru. Müme meneicueviecaquecaitüni me'imienique huyeta 'uyemieme.
4 Pesitu masi müpaü tinivaruta'eiya, Sesareyasiepai nepei'üviyani Papuru. Ne yareutevitü mana nepümie.
5 Xesata miemete teyüvavemete nehamatü meque'uhuni, müme mequeheniuquixieca hepaüsitana, xüca tixaütü catiheiserietüni 'icü tevi hepaüsita.
6 Mana müixa püca'uyuri, 'atahaica tucari xeicüa ya tamamata. 'Arique Sesareyasie neyani. 'Uxa'arieca yu'uveni haque müre'inüatacai 'acaitü tinivaruta'aitüani memi'atüanicü Papuru.
7 Mana nuacu 'auriena meniyuxeürieni Huriyusixi Querusaremesie miemete. Vaüca türücavimecü metenexeiyacaitüni memüniuquixienicü hepaüsitana. Mepüyutatexie me'iseiriyatü yuniuqui.
8 Papuru müpaü tiniutaniuni yuhesie mieme, Huriyusixi va'inüari niuquiyari hepaüsita, tuqui hepaüsita, Sesaxi hepaüsita, 'asinepücatiuyuri 'axa ti'aneme, 'utaitü.
9 Pesitu vanaqui'aritüamütü Huriyusixi müpaü tinita'eiya Papuru, Peti'avaüriya Querusareme pemüyemie mana nemümasita'inüatacü 'icü niuquixiya hepaüsita.
10 Papuru müpaü niutayüni, Ne Sesaxi 'uvenieya hüxie xeicüa 'aneputiveni nemü'inüasienicü. Mana xeicüa peuyevese nemü'inüasieni. 'Axa nepücavaruyuri Huriyusixi, heiseriemecü que pemütimate 'ecü.
11 'Axa xüca netiuyurienique, tixaü xüca netiuyurienique que müreuyevese nemümünicü, nepücanecu'imavaniqueyu nemümünicü. Mesü xüca tixaütü catihücütüni 'icü que memüteniuquixie nehepaüsita, xevitü tixaü pücayüve münesiyetuani vanaqui'aritüamütü. Necanitahüavimücü Sesaxi.
12 Hicü Pesitu varutahüaveca 'imavamete müpaü tinita'eiya, Sesaxi petitahüavimücü 'acu. Mericüte, Sesaxisüa pecaniyemieni.

Papuru que müti'atüarie 'Acüripa Verenise vahüxie

13 Mericüsü müixa tucari 'anucayacu, cuiepa ti'aitame 'Acüripa mütitevacai Verenisematü meneicu'ivata Pesitu Sesareyapai.
14 Yapaümexa tucari mana mepuyuri. Pesitu tinicuxaxatüvacaitüni cuiepa ti'aitame Papuru hepaüsita, müpaü 'utaitü, Xevitü tevi 'uva pucu'eiriva Perixi mivi menutahüa.
15 Querusaremesie neheta'acu, hepaüsitana meteniutahecüata mara'acate memühüritüarie, Huriyusixi va'uquiyarima, menesivavirietü manutahüiyanicü.
16 Nesü müpaü netinivaruta'eiya, Xumatari tatutuyari müpaü püca'ane, tepüca'iyetuani 'uqui, hüxiena meca'axüavavecacu cuxi müme hepaüsitana memüniuquixie, cayüvecacu cuxi yuhesie mieme mütaniuni vaniuquixiya 'hepaüsita.

17 'Uva me'u'axüacu, 'ayumieme 'enepücareuterixü. 'Uxa'arieca 'isücame 'uvenieyasie haque nemüra'inüata ne'ayerüca, nenivaruta'aitüani memevitünicü 'iya 'uqui.
18 Müme memüniuquixiecai quepaucua memanucu'ui, mepücaniuquixiecai 'axa müti'ane mütiuyuricü, que nemütimaicai ne.
19 Niuqui xüatüaricacü xeicüa tita memüte'ayexeiya hepaüsita xeime Quesusi hepaüsita mümüquicai, Papuru 'ayeniereme müxatacai, mücücü püta meniniuquixiecaitüni hepaüsitana.
20 Nesü 'asinepücatimaicai 'icü niuqui hepaüsita. 'Ayumieme müpaü netinitahüave, Peti'avaüriya Querusaremesie pemüyemie mana peme'inüasienicü 'icü hepaüsita.
21 Papuru caneniutavavirieni nemi'üviyanicü, ti'aitame 'Aucusitu mi'enienique. 'Ayumieme netinivaruta'aitüani memi'üviyanicü Sesaxisüa nemenunü'anique.
22 'Acüripa müpaü tinitahüave Pesitu, Nesüari necani'enieniqueyu 'iya tevi. Müpaü niutayüni, Mericüte 'uxa'a pecani'eniemücü.
23 'Uxa'arieca meniu'axüani 'Acüripa Verenisematü cuini mieme mete'uniütü memamarivavetü. Mana mürayuti'enieritüre meneutahaxüani xei miriyari cuyaxi teva'aitüvamete vahamatü, 'uquisi quiecatari memüva'uquiyarimatücai vahamatü. Pesitu tinivaruta'aitüani memevitünicü Papuru.
24 Hicü Pesitu müpaü niutayüni, Ti'aitame 'Acüripa, xemeta yunaitü tahamatü xemüyucuxeüri 'uquisita, manari xenixeiyani que mü'ane hepaüsita vaüriyarica memünesi'upitüa yunaitü Huriyusixi teüteriyari Querusaremesie 'uvata, müpaü mete'uhivatü quename 'aixüa ca'ane mayeyurini.
25 Ne tixaütü nepücatiucaxei que mütiuyuri que müreuyevese mumünicü. 'Iyasü yamütitahüavimücücaicü 'Aucusitu, ne yanepütinemaicai nemenunü'anicü.
26 Niuqui müheiserie nepücahexeiya nemiti'utüirienicü cuiepa ti'aitame. 'Ayumieme neni'atüani xehesüa, 'ahesüatütü ti'aitame 'Acüripa, pe'iti'inüatayu tixaütü nemürexeiyanicü nemütiti'utüanicü.
27 Timaivemepaü nepücayüniqueyu xüca xeime nehenü'anique hüacame, necatihecüatatü que mütiniuquimarie.

26

Papuru yuhesie mieme que mütiutaniu 'Acüripa hüxie

1 Mericüsü 'Acüripa müpaü tinitahüave Papuru, Pecanipitüarieca 'ahesie mieme pemütaniunicü. Papuru yumama 'utaseraca müpaü niutayüni,
2 Neuxei ti'aitame 'Acüripa, nenetemaviecame nepüne'eri 'ahüxie nemutaniucü hicü naime Huriyusixi que memüneteniuquima hepaüsita.
3 Huriyusixi naime vayeiyari mücü vaniuqui que memütexüatüa pecatinimaica 'aixüa 'anemecü. 'Ayumieme nepümativaviri pemünesi'enienicü peca'uxivetü.

Papuru que mütiuyeicacai meripai

4 Mericüte yunaitü Huriyusixi mecanenimaica que nemüticuyeicacai neteüterima vasata Querusaremesie, matüaripai temaicüyaripai que nemüticuyeicacai.
5 Müme matüaripai memünesimaicai xüca metehecüatanique, müme müpaü meniutiyuaneniqueyu ne que nemüticuyeicacai Pareseusixi vahesie netiviyatü. Pareseusixi tita temütehayexeiyasie yeme yamepütecahu.
6 Hicü yuri neti'erietü nemüticueviecü tita Cacaüyari mütivarutahüavixü tatevarima mütivaminiquecai, 'ayumieme 'uva neputive ne'inüasietü.
7 Yunaitü tateüterima tamamata heimana yuhutatü nuivarite temühüme tucaricü tücaricü 'uximayasicayacü te'eyexeiyatü cuini mieme teneicuevieca Cacaüyari siparasü xüca müpaü tetepitüarieca. Neuxei ti'aitame, ne yuri nemüti'eriecü müpaü neticuevietü, 'ayumieme nehepaüsita mepüniuquixie Huriyusixi.
8 Titayari xeme xecateyüvave yuri xemüte'erieca quename Cacaüyari varanucu'uitüani müquite.

Papuru que mütivaruveiyacai

9 Neri heuyevecame nepü'eriecai vaüca 'axa nemiyurienicü que mü'ane Quesusi Nasaretitanaca mühücü.
10 Müpaüta netiniyurienecaitüni Querusaremesie. Yumüireme Cacaüyari teüterimama casariyanata nepüvaranutaxürüvacai, mara'acate memühüritüariecai heiserie menesi'upitüacu. Mecui'ivarümecacu, neniuqui nepeuyequesacai vahepaüsita.
11 Naime tuquiteta müixa nepüvaranutaxürüvacai, vaüriyarica nepüvapitüacai 'axa memutiyuanenicü Quesusi hepaüsita. Vaücava nevahecatü necanivataveveiyacaitüni hipame quiecaritesie.

Ta'aurie que mürave Papuru
(Nü'arisixi 9:1-19; 22:6-16)

12 Mericüsü mara'acate memühüritüariecai heiserie menesi'upitüacu menesi'uhüritüacu Ramasicusie neneyani.
13 Neuxei ti'aitame, tuca huyeta ne'uyemietü nenixeiya hecüariya taheima mieme masi que taupaü xavatüme ne'aurie 'acuxavatüme, nehamatü memu'uvacai va'aurieta.
14 Tanaitü cuiepa tepatixüri. Ne xeime neniu'enieni müpaü münetiutahüavixü Hepürayusixi vaniuquicü, Sauru 'acu, Sauru, titayari penetiuveiya. Pümasi'ucucuine pemüca'avaüriyacü, pemüti'aquesinacü pe'anaseivatü tisevemecü.
15 Nesü müpaü netinitahüave, Que pepüpaicü 'uqui. Ti'aitame müpaü netayüni, Nesü necaniquesusitüni pemünesi'uveiya.
16 Hicürixüa quenanucuquexi, 'a'ücacü queneuveni. 'Icü 'ayumieme pepünesi'uxei, pemanayexeiyariecü netupiri pemayanicü, pemütihecüatanicü que pemünetiuxei que pemünetixeiyanita.
17 Nepümasitavicueisitüani 'ateüterima vasata memücahuriyusixi vasata, müme vahesüa nemananunü'amücü
18 pemüvaranutanenieritüvanicü, yüriya mecu'eirieme hecüariyasie memüteviyanicü, Cauyumarie türücariyaya mecu'eirieme Cacaüyarisie memüteviyanicü, tita 'axa memüteyurie memüteheuyehüviyarienicü nehesie yuri mete'erietü, vahesie mütinaquenicü tita memütetanaqui'erieni müme nemüvarupataxü nehesie mieme.

Papuru que müticamiecai tita mütiuxeisie

19 'Ayumieme ti'aitame 'Acüripa, yaneticamietü nepatüa que nemütixei taheima mieme.
20 Masi yunaime Ramasicutari meri, 'arique Querusaremetari, naisarie Cureya cuieyarisie miemete, memücahuriyusixita netinivahecüatüacaitüni memütehayevanicü que memüteyurie ta'aurie me'axürieme Cacaüyarisie memüteviyanicü, yameteyurietü müme memüte'uhayevaxü que memüteyuriecai vahesie que mütinaque yamemüteyuriecacü.
21 'Ayumieme Huriyusixi tuquita menesi'uviyaca yumamacü mepünesimieniquecai.
22 Cacaüyari nesipareviecacu hicüque, 'ena neputive netivahecüatüatü teüteri te'aitamete yunaime. Muisexi, texaxatameteta que memutiyuanecai que mütiyüniquecai, müpaü xeicüa nepaine,
23 quename heuyevecai Cürisitu müticuinecü nehaitü, quename mücü meri 'anucuqueca müquite vasata, vatahecüatüaniquecai tateüterima memücahuriyusixita hecüariya hepaüsita, müpaü ne'utaitü.

Papuru yuri que müti'eritüamücücai 'Acüripa

24 Mericüsü müpaü 'utayücu, Pesitu carima müpaü tinitahüave, Papuru pepüca'amatesüari. Vaüca pemüti'a'üquitüacü pepütixamurie.
25 Papuru müpaü tinitahüave, Tixaüsietü Pesitu pemütürücaüye, ne nepücatixamurie. Que nemüticuxata, neniuqui yuri paine, timaiveme niuquieya pühücü.
26 Cuiepa ti'aitame 'icü nai pütimate, necamatü yanetinehüaveni 'iya. 'Icü camaicame nepüca'eri, sicurita yapücatiuyü 'icü.
27 Neuxei ti'aitame 'Acüripa, yuri peti'erie 'ecü texaxatamete vaniuquisie. Ne necatinimaica yuri pemüti'erie.
28 'Acüripa müpaü tinitahüave Papuru, Cari yapaucua Cürisitiyanupaü netiyurieneme pepünesi'ayeitüaniqueyu.
29 Papuru müpaü tinitahüave, Nenevieri nepipitüaniqueyu Cacaüyari, sepa yapaucua sepa yapaümexa tucaricü, 'ecüri yunaitüta xemünesi'enie hicü, xücatüma nehepaü xe'anenetü xehacüneque, 'icü tepüa xeicüa xecahexeiyatü cümana nemühüa.
30 Hicü müpaü 'utayücu, cuiepa ti'aitame 'isücameta Vereniseta vahamatü memateita menanucu'uni.
31 Me'anuyecüneca yunaitü yameteniyücühüavecaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Icü tevi 'asipücatiuyuri que müreuyevese mümünicü manutahüiyacü.
32 'Acüripa müpaü tinitahüave Pesitu, 'Icü tevi püyüveniqueyu müxünarieni, xüca ca'itahüavimücünique Sesaxi xeicüa.

27

Papuru que mürenü'arie Xumasiepai

1 Mericüsü quepaucua Pesitu yamütiuyuma temüyehucü naviyasie 'Itariyapai, mepüvayetua Papuru hipame memanutaxüriyacai vahamame. Vahepaüsita menihüritüani xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame Curiyuxi mütitevacai. Cuyaxi müvaravitücücai 'Aucusitu Cuyaximama mepütetetevacai.

2 Naviya 'Aruramitiyusie pümiemetücai. 'Asiya cuieyari tesita niuyeyeicacaitüni. Mana te'acayaxeca tecanecüne. Tahamatü niuyeicacaitüni 'Arisitaricu Tesarunicatanaca Maseruniya cuieyarisie mümiemetücai.
3 'Uxa'arieca Siruni teneta'axüani. 'Iya Curiyuxi 'aixüa tiniuca'iyaricaitüni Papuru hepaüsita. Nipitüani menuanicü yuhamicuma vahesüa memiparevienicu.
4 Manarita tepeyecü, Sipüre 'aurie temüca'enisitüariecaisie tecaniuyecüne tahepa maye'ecacaicü.
5 Haramara 'utüa teniuyecüne Sirisiya 'aurie Pamüpiriya 'aurie. Mana teneta'axüani Mira Risiya cuieyarisie.
6 Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame mana neitaxeiya naviya Herecanitüreyasie mieme 'Itariyasie müyemiecai. Mücüsie cataneutahatüani.
7 Müixa tucari 'axücai mana tepu'uvacai. Haveri mieme teneta'axüani Cüniru hüxie. 'Eca mütasi'anutavayacaicü, mana teneyecüne. Cüretatüa teniuyehucaitüni, viye manucasuri Sarumune müracuteva 'aurie teniuyecüne.
8 Mana haveri mieme xeicüa tenanuyenexüani. 'Arique teneta'axüani Visi Müracu'ane Mürayutituiva müracutevasie. Mana nehuracaitüni quiecari Raseya müracuteva.
9 Hicü müixa tucari 'anucayacu, nicueriva'anecaitüni naviya, manutiyacaicü Huriyusixi vahaquiya. Papuru nivaruta'imaiya
10 müpaü tivacühüavetü, Neuxei, 'ipaü nepütimate, xe'ica naviyata pütatümaiyarieni peuyeveni, tameta tepütatümaiyarieni tepeuyexürieni texücayehuni.
11 Xei sienituyari tiva'aitüvame masi nivaru'enieni naviya mücuyuitüvacai naviya cusiyarieyamame, Papuru que mainecai püca'i'eniecai.
12 Mürati'icapiva pücatinaquequecai muhaütüsie. 'Ayumieme yumüiretü mepüyu'enie memüyehucü mana, siparasü Penisesie xüca meyüvavenique memeta'axüani, mana memütitenicü muhaütüsie. Penisi catinacutevaca haque mürati'icapiva Cüretasie. Tasutüa ta'utata paye'eca tahepa.

Vitari que mütivarutayuitüvacai haramarasie

13 Mericüsü taserieta 'aye'ecacacu, tita memüteheuyehüacai mete'utanaqui'erieme mepüyu'eriecai. Me'enatihanaca tihaname, Cüreta 'aurie mepayenexüa.
14 Yareutevitü carima 'upacane 'eca teücapaü, Ta'utata Mieme titevatü 'eca.
15 Naviya niuviya. Te'utatatexieca ta'aurie temehüanicü tahepa maye'ecanicü, tepihayevaxü. Tahüxie tepu'enixüaximecai.
16 Cuie hapa müyema hetüa Cüraura müracutevatüa te'anuyenexüaca, haveri mieme xeicüa tepüyüvavecai temiviyacü canuva 'esimüpe.
17 Mehenatihanaca menenacahüaxüani naviya caunari me'anacavütüaca. Mepümamacai capa Sirite xiecariyarisie mete'utavaxüanicü. Yucarüpa mecaxüraca, müpaü me'anenetü yuhüxie meniu'enixüaximecaitüni.
18 Vitari yemecü pütasi'utayuitüvacai. 'Uxa'arieca yu'ica menanatixürieni.
19 Hairieca tucarisie tamamacü naviya piniteya tetenanatixürieni.
20 Müixa tucari tau pücahecüacai, xuravesixi mepücahecüacai. Vitari pücatihayevamücücai. Müixa tucari 'anucayacu tetavicueniqueme tepücata'eriecairi.
21 Hicü müixa tetahaquiecacu, 'ana Papuru vahixüapa 'utaqueca müpaü niutayüni, Neuxei, 'aixüa cani'aneniqueyu xüca xenesi'u'enienique yanemainecaicü Cüretasie temücaheyecünecü 'ipaü tetatümaiyarietü teteheuyexürietü.
22 Hicüsüari nepaine, xequeneyutemamavieca. Xevitü xeme yutucari pücatatümaiya, naviya xeicüa peuyeveni.
23 Tacai yüvicüta 'iya que mü'anesüa nemümieme hesiena mieme nemüti'uximaya Cacaüyari niuquieya tuayame ne'aurie puvecai.
24 Müpaü niutayüni, Papuru 'acu, pepücamaca. Neuyeveca Sesaxi hüxie 'apemutiveni. Camü Cacaüyari pümasi'upitüa yunaime 'ahamatü memu'uva naviyasie.
25 'Ayumieme nepaine, xequeneyutemamavieca. Ne yuri nepüti'erie Cacaüyarisie quename müpaü tiyüni que nemütiutahüavarie.
26 Cuie hapa müyemasie tepütixüriyani xeicüa tame.
27 Hicü tamamata heimana naurieca tucarisie yüvicüta tahüxi tepeutacüne haramara 'Aruriyaticu müracutevasie. Tücari hixüapa yacütütü naviya vequemete cuie hehurame mepü'eriecai.
28 Caunari 'inüariyari meneucavivieni yuhetüa. Meniti'inüata xei teviyari mamayari heucatevame. Yareutevitü hutarieca meneicavivieni, tamamata heimana 'auxüme mamayari meniuti'inüata.
29 Menimamacaitüni tetesie tetetivaxüaniqueme me'erietü. Nauca tehapanameteyari cüsapana mehavütüaca, xücatüma 'ucatareque meteniyücühüavecaitüni.

30 Naviya vequemete metenicuvautüvecaitüni que memüteyuta'unacü naviyasie. Canuva 'esimüpe meneucatuani haramarasie yame'utiyuatü mete'itavatü quename hüxienapai tehapanamete me'anuhanaquecai.
31 Papuru müpaü tinivarutahüave xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame cuyaximame, 'Ime xüca naviyasie mecayuhayeva, xepücayüvaveni xemütavicueni xeme.
32 Cuyaxiri canuva 'esimüpe caunariyari menexitexüaniri, mana niucaveni.
33 Mexi cuxi catucaritücai, Papuru nivatuicacaitüni yunaime 'inüa memüticuanicü, müpaü 'utaitü, 'Icü tucarisie tamamata heimana nauca tucari xepuyuri xeta'icuevatü xecatecuatü.
34 'Ayumieme nepaine, 'icuai xequeneutanaqui'eriri. Mücü 'apuve xemütavicuenicü. Xevitü xeme xei cüpayari yumu'usie pücaheuyehüani.
35 Müpaü 'utayüca pa 'uti'üca pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari yunaime vahüxie. 'Itita-raca, nisutüani 'icuatü.
36 Müneta meniyuvaüriya, 'icuai meniutanaqui'erieni.
37 Tanaitü naviyasie temüyetecai huta sienituyari heimana haica teviyari heimana tamamata heimana 'ataxevitü tecanipaümecaitüni.
38 Te'utihuxacari 'icuaicü, naviya tena'exanariya tehenatixürieca türicu haramarasie.

Naviya que mütiutatümaiyari

39 Mericüsü tau hanecu, cuie mepücamaicai. Yusicuriviyame cuie mepuxei haque macux-iecariyacai. Cuiepa mepeitihüaniquecai naviya xüca meyüvavenique.
40 Tehanamete meniutatuani, menicu'eirieni haramarasie. Mexicuxirita 'itunisitüvame caunariyari meniuxüna. Carüpa 'esimüyeva metixüraca, cuiepa menitinexüaximecaitüni.
41 Haramara mayunaquesie meniu'axüani. Muva cuiepa menatinexüani. Surieya cuiepa neuhani, mana niyuhayeva niuseire. Cüsapana nita'unirümecaitüni türücariyacü.
42 Hicü hipatü cuyaxi menivacuicucaitüni memanutaxüriyacai, capa xevitü tavicuenicü 'uhauximetü.
43 Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame masi pitavicueisitüamücücai Papuru. 'Ayumieme nivarutanenani 'asimemücateyurienicü que memaitücaitei. Niva'aitüacaitüni müme mema-hauvavecai memeucasunaxüanicü meri, cuiepa memütinexüanicü,
44 hipatüta 'arique cüyesie hipatü naviyasie miemetesie 'amemütinexüanicü. Müpaü mete'uyurieca yunaitü meputavicuei cuiepa me'uta'axüaca.

28

Papuru que mütiuyeicacai Maritasie

1 Mericüsü te'utavicueca, 'anaque tetenetimani Marita müracutevacai cuie hapa müyemacai.
2 Teüteri muva miemete yemecü 'aixüa meteniu'iyaricaitüni tahepaüsita. Meniutinaini, muva metani'atüani tanaime müviyecaicü muhaütücaicü.
3 Hicü Papuru necucü'eni, taipa nenutixürieni. Cu macuxücasie heyeyaca, mamayasie niqueni.
4 Teüteri muva miemete me'ixeiyatü cu mamayasie haviecame, müpaü meteniuyu-tahüave yunaitü, Nusenu 'iya tevi xüari tiyumemivame canihücütüni, sepa mutavicuei haramarasie, heiserie pücapitüari 'ayeniereti müyuhayevacü.
5 Masi 'iya yumama niutasique. Cu taipa neuveni. Tixaü 'asipüca'u'itüari.
6 Müme mepicueviecai müpaü metecu'erivatü, Tietüsü tahaimücü, müquitü cavemücü yapaucua. Me'icueviecacu me'i'ixüariecacu müixa, 'asipüca'uyü. 'Ayumieme yücü meteniyücühüaveni. Müpaü meteniutiniutücüne, Xüari canicacaüyaritüni.
7 Mericüsü mana hurava cuie nicumacaitüni, Pupiriyu mütipinieyatücai. Yunaime haramarasie müyema cuiepa memütamacai püva'uquiyaritücai 'iya. Tasi'utanaqui'erieca haica tucari 'aixüa tiuca'iyaritü pütasi'upitüa haque teme'axüani.
8 Pupiriyu quemasieya hüiyacü hacuisicü ticuyetü 'aniucateitüni. Papuru hesüana neuta-hani, yutanenevieca heimana 'utimeca nenayehüani.
9 Müpaü tiuyücu, haramarisie müyema cuiepa memütamacai hipatü tecuicuicate me-niu'axüani, meniuti'uhayemarieni.
10 Müme vaücava metatenimicuacaitüni. Teyehuximecacu mepütatemicuacai tita temüteheuyehüacai.

Papuru que müreta'a Xumasie

11 Hicü haica meseri 'utixücu, naviyasie tenecüne. Haramarasie müyema cuiepa nitiheteitüni mücü naviya muhaütücaisie. Herecanitüreyasie pümiemetücai, Vavarixi pü'inüarieyatücai.
12 Siracusa teheta'axüaca, haica tucari tepütahayevacai.

13 Mana teheyecüneca, Requiyu teneta'axüani. Xei tucari 'anucayacu, taserieta pa'ecacai.
Hutarieca tucarisie Puteuri teneta'axüani.
14 Mana tenivaretaxeiya ta'ivamarixi. Müme mepütasi'uta'inie 'atahuta tucari
temüyurienicü vahesüa. Müpaü tete'uyurieca, Xumasie teneta'axüani.
15 Ta'ivamarixi mana miemete meni'enanacaitüni tahepaüsita. Menayenexüani
metasi'anucunaqueque 'Apiyu Pürasayarisiepaitü, Haica Canitinayari Macu'upai. Papuru
varuxeiyaca, pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari. Vaüca niyuvaüriyacaitüni.
16 Xumasie teheutahaxüacu, xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame nivayetuani me-
manutaxüriyacai cuya mühüritüariecaisüa. Papuru niupitüarieni yuxaüta mecanicü cuya
'i'üviyamematü.

Papuru que müticuxatacai Xumasie

17 Mericüsü hairieca tucarisie Papuru yuhesüa nivaruta'inieni müme Huriyusixi
memüva'uquiyarimatücai. Me'u'axüacu müpaü tinivarutahüave, Neuxei 'ivamarixi, sepa
'asinemücatiuyuri teüteri vahepaüsita, tatevarima vatutuyari hepaüsita neca'uxiva'atü,
nepüyetuiya Querusaremesie nehüatü Xumatari vahesüa.
18 Müme va'isücate menesi'u'enieca menenixünacucaitüni 'asinemücatiuyuricü que
müreuyevecai nemümünicü.
19 Huriyusixi memeuniucacaicü neniuqui hepaüsita, 'ayumieme vaüriyarica
nepihüavimücücai Sesaxi, sepa neteüterima vahepaüsita tixaütü nemücarexeiyacai
nemütiniuquixienicü.
20 'Ayumiemericü nenixeta'inieni tahüxi temütinenierenicü nemütixecuxaxatüvanicü. Yuri
neti'erietü nemicueviecü tita 'Ixaherisixi temütecuevi, 'ayumieme 'icü tepüa nepa'ü.
21 Mümesü müpaü metenicühüaveni, Tame xapate tepü'ca'utanaqui'erivave Cureyasie
miemete 'ahepaüsita. Xevitü ta'ivama pücanuave 'axa tatihecüatüatü 'axa ticuxatatü
'ahepaüsita.
22 Tecamani'enieniqueyu que pemüticu'eriva. 'Iyasie memüteviya vahepaüsita 'icü xeicüa
tepütemate, naisarie 'axa metenicuxasivani.
23 Mericüsü tucari menipitüani memü'axüanicü. Hesüana manucateisie yumüiretü me-
niu'axüani. Tinivacuxaxatüvacaitüni tivahecüatüatü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu,
yuri tiva'eritüamütü Quesusisie, Muisexi 'inüariyaricü texaxatamete vaxapayaricü 'iseiriy-
atü yuniuqui. 'Amanamecü mütiucatarixü 'acayunecuque tinicuxatacaitüni.
24 Hipatü meni'eniecaitüni niuquieya, hipatü yuri mepücate'uta'erie.
25 Yunaitü yaxeicüa mecateyücühüavetü meneutayeixüani, xei niuquiyari 'utaniucu
Papuru 'ipaü 'utaitü, 'Iyari Mütiyupata 'aixüa caniutayüni, Quisariyaxi tixaxatame müpaü
tivacühüavecacu tatevarima,
26 'Icü teüteri vahesüa quenemie, müpaü quetinivaretahüavi,
Yemecü xepü'enanani peru tixaü xepücate'enieni.
Yemecü xepünenieren peru tixaü xepücatexeiya.
27 'Icü teüteri yu'iyarisie mepüyü'üraraxi.
Vaüriyarica xeicüa mepü'enana yunacatecü.
Vahüxite pu'itutupe
Capa meheunenierenicü yühüxicü,
Capa me'u'enananicü yunacatecü
Capa yametetimanicü yu'iyarisie,
Capa ta'aurie me'axürienicü
Capa nevaranayexürienicü.
28 'Ayumieme yaxequetenemaica xeme, Cacaüyari 'icü niuqui caneyenü'ani
memücahuriyusixi vahesüa memütavicueisitüarienicü. Mümesü mecani'eniecacuni.
29 Hicü müpaü 'utayücu Huriyusixi menecüne niuqui mexüatüatü vaücava.
30 Mericüsü huta viyari mana peyuri yücümana tiyutuatü. Mana nivanaqui'eriecaitüni
yunaime memü'axecai hesüana.
31 Camatü tinivahecüatüacaitüni que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu.
Tiniva'üquitüacaitüni Ti'aitame Quesusi Cürisitu hepaüsita, canenarietü.

XUMATARI
Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaürisica

1 Ne Papuru nenixevaüritüaca Cürisitu Quesusisie mieme nemüti'uximayatame, nemuta'inierie nü'ari nemayanicü, nemupasie Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyüne nemücuxatanicü.
2 Meripai Cacaüyari nainecaitüni temeixeiyaniquecaicü mücü niuqui, texaxatame-temama yametecuxatacacu 'utüaricacü hesüana mümiemecü,
3 yunive xatatü. Tevi hücütütü, nu'aya caniutinuiva Ravirisie müyetüa.
4 Müquite vasata manucuquecü, türücariyacü caniucayerieni Cacaüyari Nu'ayatütü, 'Iyari Cacaüyarisie mieme mütasipata que müticaye. Quesusi Cürisitu nixatacaitüni mütati'aitüvame.
5 Mücücü 'aixüa tepü'itüarie 'iya 'aixüa tiuca'iyaricacu, tepeutanü'ariexüata para yunaitü nuivarite yuri mete'erietü yamemütecahunicü, que mü'ane mühücüsie mieme meyüatü.
6 Xemeta nuivarite xecanihümetüni xemuta'inieri Quesusi Cürisitu teüterimama xemacünecü.
7 Netinixe'uta'utüirieni yunaime Xumasie xemütama Cacaüyari müxenaqui'erie, xemuta'inierie hesiena mieme xemüpasienicü. Cacaüyari müta'uquiyari, Ti'aitame Quesusi Cürisituta, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Papuru que müti'ivatamücücai Xumasie

8 Mericüsü Quesusi Cürisitu nesipareviecacu pamüpariyusi necanipitüaca necacaüyari meri yunaime xehesie mieme, naisarie cuiepa mücuxaxasivacü yuri que xemüte'erie.
9 Ne'iyaricü Cacaüyarisie mieme nepüti'uximayata, niuqui nu'aya hepaüsita 'aixüa manuyüne necuxatatü. 'Iya Cacaüyari müpaü pütihecüata, que nemütixexata necatihayevatü quepaucua nemünenenevie neheyemecü
10 ne'ivavirietü 'uxa'a varie sipara xüca 'ari 'aixüa nepitüarieni xehesüa nemüyemiecü, müpaü tinaquecacu Cacaüyari.
11 Nepütinecahive'eri nemüxexeiyacü, 'Iyarisie mieme nemüxeminicü xemütuicariecacü,
12 neta yacütütü xehesüa temüvaüriyarienicü yuri xemüte'eriecü xeme, neta yuri nemüti'eriecü.
13 Ne'ivama müpaü pücanetinaqueniqueyu xüca 'asixecatemaicaque müixa que nemütinecuha'aritüvacai xehesüa nemüyemiecü, sepa nemücapitüariecai hicüque. 'Icuaxi nehexeiyatü nepayaniqueyu xehesüa, hipame nuivarite vahesüa nemeixeiyapaü.
14 Neuyeveca nemütivataxatüani Cüriyecusixi memücacüriyecusixita, temaivavemete memücatemaivaveta.
15 'Ayumieme ne'iyari yapü'ane nemütixetaxatüanicü niuqui 'aixüa manuyüne xemeta Xuma xemütama.

Niuqui 'aixüa manuyüne que mütitürücaüye

16 Nepüca'iteviya niuqui 'aixüa manuyüne. Türücariya canihücütüni Cacaüyarisüa mieme, yunaitü yuri memüte'erie memütavicueisitüarienicü cani'ayumiemetüni, Huriyusixi meri, Cüriyecusixita.
17 Xüca yuri ti'erieca, mücü niuquisie canimasiücücamücü Cacaüyari heiserie que mütiyupitüva, para yuri müti'eriecacü, que müre'uxa, Que mü'ane heiseriemecü yamüticamie, mücü canayeyuricamücü yuri müti'eriecü.

Teüteri vahesie que mürahüiva

18 Masi haxüa canimasiücüni, Cacaüyari taheima macave que mütiheca naime teüteri que memüteyurie mecaheyexeiyatü heiseriemecü yamecatecahutü, müme meminena tita yuri müraine heiseriemecü yamecatecahutü.
19 Tita mütiyüve mütimaica Cacaüyari hepaüsita, mücü canimasiücüni vahesüa. Cacaüyaritütü yatinivaruxeisitüani.
20 Cuie munetüariepai hicüque, tita mücatixeiyarieve hepaüsitana, yuheyemecü que mütitürücaüye que müticacaüyari, mücü catinihecüaca yara'erivacacu tita mütiutivevi hepaüsita. 'Ayumieme 'asimepücayüvave yuhesie mieme memütiniunicü.
21 Cacaüyari mehetimaica, 'aixüa mepüca'utiyuanecai hepaüsitana Cacaüyari hepaüsita temutiyuanepaü. Pamüpariyusi mepüca'ipitüacai. Masi yacü metecuxatatü menacüne mexi niuqui mexüatüacai. Va'iyari 'asicatimaivecacu, niucuyüre va'iyarisie.
22 Temaivavemete meyuxatatü 'asimecatemaivavetü menacüne.

23 Cacaüyari mücapünive visi mü'ane, menipata tevi müpünivepaü tiyuxexeiyame memayexeiyanicü püta, viquixi vahepaü yeutari vahepaü cuterixi vahepaü tiyuxexeiyame.

24 'Ayumieme Cacaüyari nivayetuani yu'iyarisie mete'ucahive'eriecacu, para meca'itiyatü memacünecü, memiseviximanicü yuvaiyari yusata.

25 Cacaüyari yuri que maine, müme menipata 'itarica memexeiyanicü püta. Tita mütiveviya mepayexeiyacai, hesiena mieme mepüte'uximayatacai, mecaheyexeiyatü que mü'ane mitivevi. 'Aixüa yemecü queticühüavarüvani 'iya yuheyemecüsü, müpaü xeicüa pü'ane.

26 'Ayumieme Cacaüyari nivayetuani memihive'eriecacü tita 'axa müti'anene. Va'ucariri me'icu'eirieca tita 'ucari memüteyuruva, 'ucapaü mecateyurietü mepacü.

27 'Uquisita yaxeicüa, me'icu'eirieca tita 'ucari memüteyuruva, mepüyutaiyacai meyuhive'erietü. 'Uquisi 'uquisi vahamatü yamepüteyuriecai que mücatinaque. Que müreuyevecai yamemüteheuyexürüvecaicü, mepüte'epiniriecai yuvaiyarisie.

28 Müpaü memücatecu'erivacaicü quename 'aixüa 'ane me'erivanicü Cacaüyari, 'ayumieme Cacaüyari nivayetuani que mücatinaque yamemütecu'erivanicü, que mücatinaque memüteyuriecacü.

29 Mecanaye'axüani que mücatiheiserie meyüatü, mevacumaüvatü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, 'axa metecuyuruvatü, naime metehive'erietü, 'axa me'anenetü. Menihüpünecaitüni me'ütesatü meyucuitü meha'atü meteyu'irüviyatü 'axa metecu'erivatü.

30 Mecani'avieniucani, mecaniniuquixieca, Cacaüyari mecani'uxieca, mecatenitave'erieca naime, menanuyehaitürüveni, meteniyucatave'erieca, metenicuvautüveni 'axa que mütiyuruva, yu'uquiyarima mepücava'enie.

31 Yu'iyari mepüca'enie vatate'acacu, yamepücatecahu que memutiyuane, mepüsese'i, mepücayunütüanüa, mepücateyucanenimaya.

32 Müme mepütehetima tita Cacaüyari mütixata tiheiserietüme, quename yunaitü müya memüteyurie vahesie tinaque memücuinicü 'utaitü. Müme masi müya mecateniyurieca, masicutari meninaqui'aca hipatü yamemüteyuriecü.

2

Cacaüyari heiseriemecü que mütivaranutaxürüva

1 'Ayumieme 'ecü sepa que pemüpaicü pemüniuquixie, 'ahesie mieme pepücataniuni. Xeime que pemütiniuquima, mücücü pepü'aniuquima. Cari yaxeicüa petiniyurieneni 'ecü müpaü que pemütiniuquixie.

2 Tame müpaü tepütemate, Cacaüyari yuri haitü müvaranutaxürüvacü müme müya memüteyurie.

3 Camüsü 'ecü pemüvaniuquima müme müya memüteyuruva, vahepaü petiyurienetü queri peticu'eriva 'ecü pepütavicueni quepaucua Cacaüyari masi'anutahüani.

4 Mesü cauca pe'ixani'eri cuini mieme 'aixüa que mütiuca'iyari que mütita'icueva que mücatiyumexüitüa. Cauca 'asipecatimate Cacaüyari 'aixüa mütiuca'iyaricü para pemütihayevanicü que pemütiyuriene.

5 'Ecüsü 'a'iyari müse'icü pemüca'avaüriyacü pemütihayevanicü que pemütiyuriene, 'ahesie mieme pepüti'utane haxüa, 'iya tucarisieque quepaucua pemühecarieni, quepaucua masiücütü mayani heiseriemecü que mütivaranutaxürüva Cacaüyari.

6 Mücü que memüteyurie pütivapitüani yuxexuime.

7 Müme mete'uca'enivatü 'aixüa meteyuruvatü memütecuvautüve visi me'anenetü que memüte'acüne, 'aye'amete que memütehe'erivani, que memücatetipüne, müme nivapitüamücü yuheyemecü memayeyuyurinicü.

8 Mümesü yuhesie mieme xeicüa memü'ayumiemete, yamemücatecahu tita yuri mürainesie, yamemütecahu tita mücatiheiseriesie püta, müme haxüa canivapitüamücü vahecatü.

9 Nivahiveritüamücü niva'uximatüamücü yunaime teüteri yu'iyarisie 'axa memüteyuruva, Huriyusixi meri, Cüriyecusixita.

10 Nivapitüamücü visi me'anenetü memacünecü, 'aye'amete memü'erivanicü, yu'iyarisie memüca'uximatüariecacü tivapitüani yunaime 'aixüa memüteyuruva, Huriyusixi meri, Cüriyecusixita.

11 Cacaüyari yücü pücativaxeiya teüteri.

12 Queyupaümetü 'inüari niuquiyari mecahexeiyatü 'axa memüteyurie, müme mepücuini 'inüari mecahexeiyatü. Queyupaümetü 'inüari niuquiyari mehexeiyatü 'axa memüteyurie, müme 'inüari manuyünepaü mepanutaxüriyani.

13 Müme memi'enie xeicüa 'inüari niuquiyari, müme heiserie mepücahexeiya Cacaüyari hüxie. Müme yamemütecahu 'inüari niuquiyari que maine, müme püta heiserie mecanipitüariecuni.
14 Müme memücahuriyusixi 'inüari niuquiyari memücahexeiya, quepaucua yücümana yamemüteyurie que maine 'inüari niuquiyari, sepa 'inüari niuquiyari memücahexeiya, 'inüari niuquiyari mehexeiyatü mepacüne yücümana.
15 Mümeri mepüyuhecüata tita 'inüari niuquiyaricü yamütiyuriene metehexeiyatü yu'iyarisie müraye'uxa. Va'iyari que memüteyumate tinihecüatani vahepaüsita. Yuhamatü metecuxatatü, que memüteyu'iyaritüa yuhesie metenahüpani, yuhesie mieme meniutiniucani nusu.
16 Müpaü catiniyümücü 'iya tucarisie quepaucua Cacaüyari müvata'ivaviyani teüteri tita memüte'uti'avietaxü hepaüsita Cürisitu Quesusi varahüavecacu, neniuqui 'aixüa manuyüne que maine.

Huriyusixi 'inüari niuquiyari que memütehexeiya

17 Mericüte 'ecü Huriyu pemütiutaterüvarie, yuri pemüti'erie 'inüari niuquiyarisie, 'aixüa pemüti'acühüave Cacaüyarisie pemütiviyacü,
18 pemimate tita mütinaque, pemütimaive tita 'aixüa müti'ane pemütiuta'üquitüariecü 'inüari niuquiyarisie miemecü,
19 pevaranucuhapame memacücüpe pemü'a'eri, hecüarivivame pemü'a'erie yüvipa memu'uva vahesie mieme,
20 ti'üquitame pemü'a'erie 'asimemücatemate vahesie mieme, türi tiva'üquitüvame pemü'a'erie, 'inüari niuquiyari pehexeiyatü pemeixeiya tita timaiveme mütimate tita yuri müraine 'uxeicüa,
21 camüsü 'ecü xeime pemüti'üquitüa, pecati'a'üquitüa 'ecü. 'Ecü müpaü pepüticuxata quename 'aixüa ca'ane xüca tinavayani. Mericüte, petinavaya 'ecü.
22 'Ecü müpaü pepüticuxata quename 'aixüa ca'ane micumaüvanicü xeime 'üyaya xeime cünaya. Mericüte, peticumaüva 'ecü. 'Ecü müpaü pepaine quename pevaxani'erie tetexi cacaüyarixiyari. Mericüte, petinava vapini vamavari.
23 'Ecü 'aixüa pepüti'acühüave 'inüari niuquiyari pemexeiyacü. Mericüte, pe'itisanatü 'inüari niuquiyari müpaü metecu'erivame petivarayeitüa quename Cacaüyari 'asicayüve.
24 Camüsü, que müre'uxa, que mü'ane Cacaüyari mühücü 'axa canixasivani nuivarite vasata xecümana.
25 Xitequiya 'inüariyari camaniparevieca xüca 'inüari niuquiyarisie yapeticamieni. Masi xüca 'inüari niuquiyari petisanatü peyüaneni, sepa xitequiya 'inüariyari pemexeiya, peca'inüasietü pepa'ayeitüa.
26 Masisü xüca que mü'ane 'iya 'inüari mücahexeiya yaticamieni que mütiheiserie 'inüari niuquiyari que maine, 'inüari sepa mücahexeiya, 'inüasiecame cati'erivani 'iya.
27 Que mü'ane yuvaiyarisie müca'inüasie xitequiyacü, peru meye'atüva 'inüari niuquiyari que maine, mücü 'ahesie pürahüpani 'inüari niuquiyari pemütisanacü, sepa 'utüaricayari pemexeiya sepa 'inüariyari pemexeiya.
28 Que mü'ane herie xeicüa Huriyu teviyari mühücü, mücü Huriyu pücahücü. Que mü'ane herie xeicüa yuvaiyarisie xeicüa mü'inüasie xitequiyacü, mücü püca'inüasie.
29 Masi que mü'ane yutaüta mühuriyu, mücü püta Huriyu canihücütüni. Que mü'ane yu'iyarisie mü'inüasie, mücü 'Iyari mainepaü püta pü'inüasie, sepa müca'inüasie 'utüarica müti'eniüriücüpaü. Que mü'ane müpaü mü'ane, teüteri visi mepüca'utiyuaneni hepaüsitana, Cacaüyari püta visi paineni hepaüsitana.

3

Tita rexeiya Huriya hipatü memücaheixeiya

1 Mericüte tita rexeiya Huriyu hipatü memücaheixeiya. Que tiparevie xitequiya 'inüariyari.
2 Vaücavamecü piparevie, naimecü. Camüsü meri, Huriyusixi niuqui Cacaüyarisüa mümieme hepaüsita mepuhüritüari.
3 Quete 'aneni xüca hipatü yamecatecahucaitüni. Cacaüyari yacaticamietü que rayeitüarieni müme yamemücatecahucaicü.
4 Pücatixaüsietü. Masi Cacaüyari tita yuri mürainesie yaqueticamieni, sepa yunaitü teüteri memüte'itava, que müre'uxa,
Para 'aniuquicü pemümasiücünicü heiserie que pemürexeiya,
Para heiserie pemüpitüarienicü quepaucua pemütaxanesieni.
5 Mericüsü tame heiseriemecü yatecatecahucacu xüca masiücütü 'ayani Cacaüyari heiseriemecü que müticamie, que te'utiyuanenisüari tame. Cacaüyari tiyüane que mücatiheiserie haxüacü rapitü. Tevipaü nepüticuxata.

6 Pücatixaüsietü. Xüca müpaü 'anenique, Cacaüyari quepaü tivata'ivaviyaqueyu cuiepa memütama 'isücamepaü.
7 Perusü neti'itavacacu ne xüca masiücüni Cacaüyari que müticamie tita yuri mürainesie, masi yeme visi 'anetü mayanicü Cacaüyari, titayari neranutahüiyani ne 'axa tiyuruvamepaü.
8 Müpaü cati'aneniqueyu masi, 'axa temütecühüavarüvapaü, hipatü memutiyuanepaü quename müpaü tehaitüca tame, Cümü 'axa tepüteyurieni 'aixüa 'anetü mayanicü te'utiyuatü vaniu. Heiseriemecü mecanixani'erivani müme müpaü memutiyuane.

Pumave que mü'ane heiseriemecü yamüticamie
9 Mericü titanetü. Tame masi 'aixüa tete'anene. Tixaü yemecü. Teteniutahecüata Huriyusixi Cüriyecusixita yunaitü tita 'axa müti'anesie que memüteviya,
10 que müre'uxa,
Que mü'ane heiseriemecü yamüticamie 'apüca'uyeica ni xevitü.
11 Que mü'ane mütimaive 'apüca'uyeica,
Que mü'ane micuvaune Cacaüyari 'apüca'uyeica.
12 Yunaitü mepeuyexüri, 'axa me'anenetü mepacü 'axeicüa.
Que mü'ane 'aixüa ti'aneme mütiyuriene 'apüca'uyeica,
Xevitü tüma pumave.
13 Tivaxürüvame müqui terüya canihücütüni reutenitü.
Mepüte'irüma yunenicü.
Xaye 'uhayeya vateta payeca.
14 Vateta pühüne 'axa 'anuyütü hasivitü.
15 Yü'ücatecü mepüyumexüitüa xuriya memütayeurienicü.
16 Yuhuyeta mepüte'uca'una mepüteyuhiveritüa.
17 Huye haque mücatiyu'uximatüa mepücahemaririe.
18 Mepücateheiyehüvirie Cacaüyari yuhesüa.
19 Hicü tame müpaü tepütemate, naime 'inüari niuquiyari que maine, pütivarutaxatüa müme 'inüari niuquiyarisie memüteviya, yunaime vateni müranunamacü, Cacaüyari müvataxanetacü yunaime cuiepa memütama.
20 Cacaüyari hüxie 'inüari niuquiyari que maine yamütiuyuricü, mücücü ni xevitü tevi heiserie pücapitüarieni. Masi 'inüari niuquiyaricü pütimate tita 'axa müti'ane.

Heiserie que mütipitüariva yuri müti'eriecü
21 Hicüri masi, masiücütü canayani Cacaüyari heiserie que mütiyupitüva, sepa 'inüari niuquiyari mumavenique. 'Inüari niuquiyari, texaxatamete vaxapayarita yacatinihecüatani.
22 Cacaüyari heiserie que mütiyupitüva yuri ti'eriecacu Quesusi Cürisitusie, mücü nimasiücüni, heiserie que mütivapitüa yunaime yuri memüte'erie. Yücü mepüca'anene.
23 'Axa mepüte'uyuri yunaitü, yunaitü mepüca'aye'axüavave Cacaüyari visi mütivaxeiyacü,
24 heiserie mepupitüarie 'asimecatecuetatüarietü 'aixüa mütiuca'iyaricü 'iya, Cürisitu Quesusi müvatixünacü.
25 Cacaüyari nicayeni 'iya 'aixüa miyurienicü yuxuriyacü temüteheuyehüviyarienicü xüca yuri tete'erieca. Müpaü tiuyurieca masiücüme nayeitüani heiserie que mürexeiya, sepa mücativacühüavecai tita meripai 'axa memüte'uyuri hepaüsita, Cacaüyari mücayumexüitüacaicü 'ana.
26 Nicayeni masiücüme mayeitüanicü hicü, heiserie que mürexeiya. 'Ayumieme mücü heiserie canexeiyani, heiserie canipitüanita que mü'ane 'amuyeica yuri ti'erietü Quesusisie.
27 Hicüri quepaü 'aixüa tiyücühüaveni yuhepaüsita. Havaicü pücayüve. Mericüte que mü'ane 'inüariyaricü catiyüve. Tita mütiyuriene, mücü ti'inüariyari va'atü. Tixaüsietü. Yuri que müti'erie, mücü cani'inüariyaritüni püta.
28 Tame 'ipaü tetenitamaica, teüteri heiserie mecaniupitüarieni yuri memüte'eriecü, sepa yamemücate'uyurienique 'inüari niuquiyari que maine.
29 Mesü Cacaüyari Huriyusixi xeicüa tivacacaüyari. Memücahuriyusixita cativacacaüyari. Hü, memücahuriyusixi canivacacaüyaritüni.
30 Mericüte, Cacaüyari caniyuxevini. Heiserie nivapitüamücü müme xitequiya 'inüariyari memexeiya, müme yuri memüte'eriecü. Heiserie nivapitüamücüta müme xitequiyacü memüca'inüasie, müme yuri memüte'eriecü.
31 'Ayumieme nepaine, xüanacüa tetehayeitüa 'inüari niuquiyari xüca yuri tete'erieca. Tixaüsietü. Tepiseiriya püta 'inüari niuquiyari.

4

'Apurahami que mütiuyuri

1 Mericüte que te'utiyuaneni tita 'Apurahami mütiucaxei hepaüsita. Mücü yateva
canita'uquiyaritüni hesiena temüyecü.
2 'Ipaü teputiyuane, xüca 'Apurahami heiserie 'upitüarienique tixaütü mütiuyuricü,
caniyüveniqueyu 'aixüa mütiyücühüaveni yuhepaüsita. Masi Cacaüyari hüxie pücayüve.
3 Que haine 'utüarica xapayari. 'Apurahami yuri tinita'eririeni Cacaüyari, 'ayumieme
Cacaüyari heiserie hexeiyame nimaicaitüni 'iya, paine.
4 Que mü'ane tixaü mütiyuriene, tita müti'iva 'imiquieri püca'eriva. Peuyevese masi
menu'ünicü.
5 Que mü'ane püta 'asicatiyurienetü yuri müti'eri 'iyasie, müme memücaheyexeiya Ca-
caüyari que mü'ane heiserie müvapitüasie, mücü heiserie hexeiyatü canimarivani yuri
müti'eriecü.
6 Ravirita müpaü canaineni tevi que mütiyutemavie, quepaucua Cacaüyari heiserie hex-
eiyame mimate, sepa tixaü mücatiuyurienique,
7 Mecaniyutemamavieca quepaucua memüteheuyehüviyarieni
'Inüari que memüte'utisanaxü,
Quepaucua tita 'axa memüte'uyuri müranucanamieni.
8 Caniyutemavieca mücü tevi,
Ti'aitame xüca 'axa tiyurieneme ca'erieca.
9 Mericüte 'ipaü meteyutemamavie müme xitequiya 'inüariyari memexeiya xeicüa. Müme
memüca'inüasieta, müpaü mecateyutemamavie. Müpaü teputiyuane, 'Apurahami yuri
müti'eriecaicü, 'ayumieme heiserie hexeiyatü canimarivacaitüni.
10 Que 'anetü müpaü ti'erivacai. Xitequiya 'inüariyari rexeiyacai 'ana, pücaheixeiyacai
nusu. Xitequiya 'inüariyari pücahexeiyacai, masi püca'inüasievecai.
11 Xitequiya niutanaqui'erieni 'inüaritüme. Caniuseyumarieni heiserie mupitüariecü yuri
tiuta'erieca mexi xitequiya 'inüariyari cahexeiyacai. 'Ayumieme yunaitü yuri memüte'erie
xitequiya 'inüariyari mecahexeiyatü, müme va'uquiyari nayani, müme heiserie mehexeiy-
atü memümarivanicü.
12 Mümeta xitequiya 'inüariyari memexeiya va'uquiyari nayani, müme xitequiya
'inüariyari xeicüa memexeiya pücatixaü, masi müme yamemütecahuta ta'uquiyari
'Apurahami huyetana yuri que müti'eriecai xitequiya 'inüariyari cahexeiyatü.

Yuri ti'eriecacu hesiena que mütiunaquixü tita mütiutaxasie

13 Quepaucua 'Apurahami müpaü mütiutahüavarie, nivemamata, quename hesiena
tinaquequecai naitü cuie, 'inüari niuquiyari hexeiyatü müpaü pücatiutahüavarie. Heiserie
'upitüarieca püta yuri mütiuta'ericü, müpaü pütiutahüavarie.
14 Xücari müme 'inüari niuquiyarisie memüteviya vahesie tinaquenique, xüanacüa xeicüa
yuri tepüte'eriecaqueyu, yacü xeicüa müpaü pütiutahüavarieniqueyu 'iya.
15 'Inüari niuquiyari haxüa pütiyupitüva. 'Inüari niuquiyari caxuavecacu, püca'itisana.
16 'Ayumieme yuri ti'eriecacu müpaü cani'aneni, para müpaü mütiyünicü 'iya 'aixüa
tiuca'iyaricacu, tita mütitaxatüa müseiriyarienicü yunaime nivemama vahesie mieme,
müme 'inüari niuquiyarisie memüteviya vahesie mieme xeicüa pücatixaü, masita müme
'Apurahamipaü yuri memüte'erie vahesie mieme. Mücü tanaime canita'uquiyaritüni,
17 que müre'uxa, Ne yumüireme nuivarite va'uquiyari nepümasi'ayeitüa. Cacaüyari hüxie
yuri pütiuta'eri hesiena, que mü'ane müquite müvaranutanieritüva, que mü'ane mütitahüave
tita 'emücatiuve mütinenicü, mücü hesie.
18 Mücü que mücatiyüvecai yuri müti'eriecacü ta'icuevatü, ta'icuevatü yuri tini'eriecaitüni.
'Ayumieme yumüireme nuivarite va'uquiyari nayani, müpaü que mütiutahüavarie, Müya
meyupaümetü mecanacünicuni 'anivema.
19 Püca'utaveranaxü yuri ti'erietü, sepa me'erivacai yuvaiyari que mütimüximecai
'esivatücacu xei sienituyari viyari mexeiyacaicü, sepa me'erivacai Sara mücayüvecai
mütinivenicü.
20 Pücayuxamuriecai yücü ticu'erivatü tita Cacaüyari mütitaxatüa hesiena
mütinaquequecaicü, mücü hepaüsita, yuri cati'erietü pücahatüa. Masi yuri que müti'eriecai
pütürücariyariecai, visi 'ixatatü Cacaüyari.
21 Müpaü pütiyumaicai, tita mütitahüavixü 'iya quename yatiyurieniquecai, müpaüta
niyüvecaitüni yamütiyurienicü.
22 'Ayumiemericü heiserie pitüariecame ni'erivacaitüni, yuri müti'eriecaicü.
23 Que müti'erivacai 'iya, hesiena mieme xeicüa pücaraca'utüarie,
24 masi tahesie miemeta müpaü pütiu'utüarie. Müpaüta tepüte'erivani tame yuri tete'erietü
'iyasie que mü'ane müquite vasata menucuquetüa Tati'aitüvame Quesusi, mücü hesie.
25 Mücü püyetuiya ta'aurie temaxüricü, panucuquetüarie heiserie temüpitüarienicü.

5

Tita temütehexeiya heiserie temupitüariecü

1 Mericüte heiserie temupitüariecü yuri tete'erietü, 'ayumieme 'aixüa tecatenitaxeiyani Cacaüyarimatü, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu yatatipitüacacu.

2 Mücü yatatipitüacacuta, yuri tete'erietü müpaü teni'itüarieca, Cacaüyari 'aixüa tiniuca'iyarini tahesie mieme. 'Ateputi'u 'iya 'aixüa tiuca'iyaricacu. 'Aixüa tepütetacühüave yuri temüte'eriecü teta'icuevatü Cacaüyari visi mütatixeiyanicü.

3 Mücü meta, 'aixüa tepütetacühüave temü'uximatüariecü müpaü tetemaitü, xüca te'uximatüarieca, tete'uca'enivatü tepacüne.

4 Xüca tete'uca'enivani, te'inüasietü tepacüne. Xüca te'inüasieca, teyüvavetü tepacüne yuri temüte'eriecacü teta'icuevatü.

5 Müpaü teteta'icuevatü xüca yuri tete'erieca, tepücateviyasitüarieni, Cacaüyari ta'iyarisie mütihüniyacü tasinaqui'erietü, 'Iyari Mütiyupata temupitüarie yatiyurienecacu.

6 Cürisituri, quepaucua temuveraranicai cuxi tame, caniumüni tame Cacaüyari temüca'ayexeiya tahesie mieme, tucari 'aixüa mü'ane 'anuyeyacu.

7 Hicümüsü haveri mieme xeicüa xevitü pümüniqueyu tevi heiseriemecü yamüticamiesie mieme. Capücari yuvaüriyaniqueyu 'asita mumünicü tevi 'aixüa mütiuca'iyarisie mieme.

8 Masi Cacaüyari 'ipaü tiuyurieca masiücüme nayeitüani que mütatinaqui'erie, Cürisitu tahesie mieme mumücü tame 'axa teteyuriecacu cuxi.

9 Xuriyayacü heiserie temupitüariecü hicü, masi vaücava mücü pütasitavicueisitüani temücahecariecacü.

10 Te'eye'uniecacu Cacaüyari nu'aya mumücü, tepupasie 'aixüa temütetaxeiyanicü Cacaüyarimatü. 'Ayumieme 'aixüa tetetaxeiyatü, masi vaücava tepütavicueisitüarieni 'iya mayeyuricü.

11 Mücü meta, 'aixüa tepütetacühüave Cacaüyari teha'erivatü Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu yamütiuyuricü. Mücü canihücütüni que mü'ane mütasi'upataxü 'aixüa temütetaxeiyanicü.

'Arani Cürisitupaü que mü'ane

12 Mericüsü tita 'axa müti'ane catiniuneni cuiepa tevi müyuxevicai 'axa mütiuyuricü. 'Axa mütiuyuricü caniumüni. Müpaürita 'ayumieme yunaitü teüteri mecui'itü menacüne, yunaitü 'axa memüte'uyuricü.

13 'Inüari niuquiyari caxuavecacu cuxi, cuiepa memütama 'axa mepüteyuriecai. Peru 'inüari niuquiyari caxuavecacu, tevisie pücarahüiva 'axa xüca tiuyurieni.

14 Masi 'Arani meri, 'arique yunaitü Muisexi 'amuyeicacaipai, yunaitü me'uyuitüarieca mepucui, sepa hepaüna 'axa memücate'uyuri, 'Arani ta'aurie mavepaü que mücatiheiseriecai. Mücü 'Arani que mü'ane 'umamieniquecai cani'üquisicayaritüni.

15 Peru ta'aurie que mürave, müpaüta yaxeicüa tepücate'umiquie. Mücü müyuxevicai ta'aurie mavecü, hipatü mepucui, peru masi vaücava 'aixüa pütiuca'iyari Cacaüyari, masi vaücava mepüte'umiquie, xevitü tevi Quesusi Cürisitutütü 'aixüa tiuca'iyaritü que mütimüiriyaxü 'imiquieri hipame vahesie mieme.

16 Tita mütivarumi, mücü müpaü püca'ane que mütiuyü quepaucua mücü müyuxevicai 'axa mütiuyuri. Heiva 'axa mütiuyuricü, nanutahüiyani 'inüasietü. Masi que mütivarumi müixa ta'aurie me'axüriecu, heiserie mecaniupitüarieni püta.

17 Yuxevitü ta'aurie mavecü, yunaitü mepuyuitüarie memücui'inicü xeimecü. Masi vaücava müme memüyuvaüriya memitanaqui'erienicü cuini mieme que mütiuca'iyari 'iya, que mütimüiriyaxü yu'imiquieri heiserie vapitüatü, müme me'ayeyuyuritü mepüte'aitani tevi müyuxevi Quesusi Cürisitutütü müpaü mütiuyuricü.

18 Hicüri 'ayumieme, xevitü ta'aurie mavecü que memüte'anutaxüriya yunaitü teüteri, müpaürita yaxeicüa yunaitü teüteri heiserie mecaniupitüarieni memayeyuyurinicü, xevitü heiseriemecü yamütiuyuricü.

19 Xevitü tevi yamücaticamiecaicü, hipame 'axa teyuruvamete que mütivarayeitüa, müpaürita yaxeicüa hipame heiserie mehexeiyame nivarayeitüamücü xevitüta yamüticamiecaicü.

20 'Inüari niuquiyariri punua masi yemecü mütitamüirecü ta'aurie que memüte'axürie. Masisüari yemecü tiutamüiriyacu tita 'axa memüte'uyuri, 'anata Cacaüyari masi cuini mieme cuxi 'aixüa pütiuca'iyaricai,

21 tita 'axa müti'ane que mütivacuyuitüvacai vacui'itü, müpaürita yaxeicüa Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü müvayuitüanicü heiserie vapitüatü, tucari mücaxüve vapitüatü, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu yativapitüacacu.

6

Que temüte'ucui 'axa temücateyuriecacü, que temüte'ayeyuyuri Cürisitusie teteviyatü

1 Mericüte que te'utiyuaneniri. Capüca müpaü 'axa teteyurietü tetahayevani, 'iya masi cuini mieme 'aixüa mütiuca'iyarinicü.
2 Pücatixaüsietü. Tameri temucui para 'axa temücateyuriecacü, queri tete'ayeyuyurini müpaü teteyurietü.
3 Capüca 'asixecatemate, tame quetapaümetü temuca'üyarie Cürisitu Quesusisie temüteviyanicü, tame tecanica'üyarieni hepaüna temücuinicü.
4 'Ayumieme hamatüana tepucateuquiexüa müpaü tete'uca'üyarieca temücuinicü, para yaxeicüa hepaüna temu'uvanicü te'utihecuariyarieme que temüteyurie te'ayeyuyuritü tameta, müpaüta Cürisitu manucuquepaü müquite vasata ta'uquiyari visi mü'ane 'enucuquetüaca.
5 Quepaucua hepaüna temucui hamatüana tecanitaxevire. 'Ayumieme masisüari hepaünata tenanucu'uicuni.
6 'Ipaü tepütemate, que temü'anenecai matüaripai, tecaniucui'iva hamatüana curuxisie, müca'unarienicü tita 'axa temüte'uyuri tavaiyarisie, tavari vaüriyarica temücate'uximayacacü tita 'axa müti'anesie mieme.
7 Que mü'ane mümüqui, mücü heiserie pexeiya 'axa mücatiyurienenicü.
8 Tame Cürisitumatü temucuicü, 'ayumieme yuri teteni'erieca hamatüana tepayeyuyurini.
9 Müpaü tepütemate, Cürisitu müquite vasata 'anucuqueca hutarieca pücamüni. Pücayüve mücuyuitüarienicü mumünicü.
10 Que mütiumü, tita 'axa müti'ane hepaüsita caniumüni xei mieme. Que mürayeyuri, Cacaüyarisie mieme canayeyurini.
11 Xemeta yaxeicüa müquite xequeneyu'erieca 'axa xemücateyuriecacü, xe'ayeyuyurime püta xequeneyu'erieca Cacaüyarisie mieme, Tati'aitüvame Cürisitu Quesusisie xeteviyatü.
12 'Ayumieme xevaiyari mumüximesie xe'u'uvatü, xepücacuyuitüarieni 'axa xemüteyuriecacü yaxemütecahunicü que mütiucahive'erie xevaiyari.
13 Xepüca'iyetuaniri yuvaiyari para cümana 'axa xemüteyuriecacü heiseriemecü yaxecatecahutü. Masisü müme memanutanenierixü müquite vasata vahepaü xeyüatü, xequeneyuyetuaca Cacaüyari müxecuyuitüirienicü xevaiyari, heiseriemecü yatiyurienetü.
14 Xepücayüvaveni xemücuyuitüarienicü 'axa xemüteyuriecacü. Xepücayüa 'inüari niuquiyari mütixe'aitüacü. Que mü'ane 'aixüa mütiuca'iyari mütixe'aitüacü püta xecaniyüaca.

Que temüte'uximaya tita mütiheiseriesie mieme

15 Quesü 'aneni. 'Inüari niuquiyari mücatati'aitüacü, que mü'ane 'aixüa mütiuca'iyari püta mütati'aitüacü, 'ayumieme 'axa teteyurieca. Pücatixaüsietü.
16 Capüca 'asixecatemate, que mü'anesüa xemüyuyetua xemüte'uximayacacü 'iyasie mieme yaxemütecahunicü que maine, vaüriyarica te'uximayatamete xepühüme que mü'anesie mieme yaxemütecahu que maine. Xüca tita 'axa müti'anesie mieme xete'uximayaca, xecanicuicuni. Me xüca xete'uximayaca yaxetecahutü Cacaüyari que maine, heiserie xehexeiyatü xecanacünicuni.
17 Pamüpariyusi nepipitüa Cacaüyari, sepa tita 'axa müti'anesie mieme xemüte'uximayacai, yu'iyaricü yaxetecahutü xenacüne que xemüteyetuiriyarie yaxete'üquitüarietü.
18 Xe'utixünarieca 'axa xemücateyuriecacü, tita mütiheiseriesie mieme xete'uximayatü xenacüne.
19 Tevipaü nepüticuxata xemüveraranicü teüteri vahepaü xete'u'iyaritü. Xepüyuyetuacai xevaiyari müti'uximayacacü tita mücati'itiyasie mieme tita 'inüari mütisanasie mieme, 'inüari xemütisananicü. Hicürita yaxeicüa xequeneyuyetua xevaiyari müti'uximayacacü tita mütiheiseriesie mieme, 'iyasie mieme xemüpasienicü.
20 Quepaucua tita 'axa müti'anesie mieme xemüte'uximayacai, xepuxüxünicai tita mütiheiserie hepaüsita.
21 Que xete'utixuxuaverecai 'ana. Hicü xepüyuteteviya mücü hepaüsita. Que mü'ane müpaü mütiyuriene, mücü müquitü canayeimücü.
22 Hicü püta xe'utixünarieca 'axa xemücateyuriecacü, Cacaüyarisie mieme xete'uximayatü, 'ayumieme xeputixuxuavere xemüpasienicü 'iyasie mieme. Que mü'ane müpaü mütiyuriene, mücü tucari mücaxüve hexeiyatü canayeimücü.
23 Camüsü, que mü'ane 'axa mütiuyuri, mücü müyacü 'apürapiniyarieni, masi Cacaüyari que mütatimicua, mücü tucari mücaxüve catanimicuacamücü Tati'aitüvame Cürisitu Quesusisie teteviyacacu.

7

Memüneneüque vahesie que mütimasiücü 'üquisica

1 Ne'ivamarixi, xeme xemütemate que mütitita 'inüari niuquiyari, nepütixetaxatüaniqueyu. Capüca 'asixecatemate, 'inüari niuquiyari püti'aitüa tevi mexi 'ayeyuri xeicüa.
2 'Inüari niuquiyari que maine, peuyevese 'uca mürecacüna yücünasie mütiviyanicü mexi 'ayeyuri 'iya. Xüca cünaya 'umüni, puxünixü, 'inüari niuquiyari racüna müxata 'asipücahaine hepaüsitana.
3 Mericüte, xüca xeime 'uquisie tiviyani mexi cünaya 'ayeyuri, 'uca micumaüva que mü'ane mücayücüna canitaterüvariemücü. Mesü xüca 'umüni cünaya, puxünarie, 'inüari niuquiyari 'asicahainecacuri hepaüsitana. 'Ana xüca xeime 'uquisie tiviyani, 'uca micumaüva que mü'ane mücayücüna pücahücütüni.
4 Müpaüta yaxeicüa xeme ne'ivama, Cürisitu yuvaiyarisie mumieriecü, xemeta xeniucui'iva 'inüari niuquiyari 'asimücahainenicü xehepaüsita. 'Ayumieme xeimesie xepüteviya, que mü'ane müquite vasata manucuquesie, Cacaüyarisie mieme temutixuxuaverenicü.
5 Quepaucua teüteri vahepaü temüte'u'iyaricai, 'axa que temüteyuriecai tetetacahive'erietü, tavaiyari niucuyuitüarivacaitüni, 'inüari niuquiyari yataticuyuitüvacacu. 'Ayumieme teniucuini que temüte'utixuxuaverecai.
6 Hicüri tenixüxünini, 'inüari niuquiyari 'asipücahaine tahepaüsita temucuicü tita mütativiyacai mücatasiviyacüri. 'Ayumiemericü hecuamecü 'Iyari que maine teteni'uximayaca, 'utüarica ye'imecü que müti'eniüriücü püta tepücate'uximaya.

Tita 'axa müti'ane nehesie que mütiyeca

7 Queri te'utiyuaneni. Capüca 'inüari niuquiyari 'axa 'ane. Pücatixaüsietü. Masi xüca 'inüari niuquiyari caxuavenique, ne nepücaretimaniqueyu 'axa que nemütiyuriene. Hive'erica nepücahetimaniqueyu xüca 'inüari niuquiyari müpaü ca'anuyünenique, Pepücati'acahive'erieca.
8 'Aisicayari muxuavecaicü, tita 'axa nemütiuyuri nisutüani nesicuyuitüvatü para naimecü nemütinecahive'eriecacü. Xüca 'inüari niuquiyari 'umavenique, tita 'axa müti'ane pümüquiniqueyu.
9 Nesü heiva 'inüari niuquiyari necahexeiyatü 'anepuyeicacai. Quepaucua 'aisica münesi'u'axixü, tita 'axa nemütiyurienecai nanutaniere. Neri neniumüni.
10 Mücü 'aisica münesi'anutanieritüaniquecai, que nemütitaxei, mücü pünesi'umi püta.
11 Peru 'aisica muxuavecaicü, tita 'axa nemütiuyuri nisutüani neti'irüviyatü, mücü 'aisicacü pünesi'umi.
12 'Ayumieme 'inüari niuquiyari Cacaüyarisüa canimiemetüni, 'aisicata hesüana pümieme, püheiserie, 'aixüa pü'ane.
13 Mericüte, mücü 'aixüa mü'ane tihücü tita münetiumie. Pücatixaüsietü. Masiri, para mümasiücünicü 'axa que müti'ane, tita 'axa nemütiuyuri pünesi'umi, 'icuyuitüvatü tita 'aixüa müti'ane. 'Ayumieme 'aisica muxuavecaicü, cuini mieme 'axa 'anetü nayani tita 'axa nemütiuyuri.
14 Tame tepütemate, 'inüari niuquiyari 'iyarisie pümieme. Ne püta teüteri vahepaü nepütiuca'iyari xeicüa. Tita 'axa müti'ane pünesi'unanai.
15 Nepüca'imate tita nemütiyuriene. Tita münetinaque yanepücatiyuriene, masi tita nemüti'uxie yanepütiyuriene.
16 Hicü mericü, xüca tita mücanetinaque yanetiyurieneni, 'ayumieme 'aixüa nepütixeiya 'inüari niuquiyari, quename 'aixüa 'ane ne'utaitü.
17 Hicü neri nepücahücü que mü'ane müpaü mütiyuriene, masi tita 'axa müti'ane nehesie mütiyeca, mücü yapütiyuriene.
18 Ne nepütimate, nehesie tita 'aixüa müti'ane mücatiyeca, teüteri vahepaü que nemütiuca'iyari. 'Aixüa nepütiyurieneniqueyu peru nepünetexie 'aixüa que nemütiyurieniqueyu.
19 'Aixüa que nemütiyurieniqueyu, müpaü nepücatiyuriene. Masi 'axa que nemücatiyurieniqueyu, müpaü püta nepütiyuriene.
20 Mericüte xüca yanetiyurieneni que mücanetinaque, neri müpaü nepücatiyuriene, tita 'axa müti'ane nehesie mütiyeca püta yapütiyuriene.
21 'Ipaü nepüretima 'inüari hepaüsita, quepaucua nemünevaüriya 'aixüa nemütiyurienicü, tita 'axa müti'ane nehesie 'apuve.
22 Que nemütinemate ne'iyarisie, nepünetemavi Cacaüyari 'inüarieya hepaüsita,
23 peru 'inüari yücü 'aneme nepüxeiya nevaiyarisie tiviyame. Mücü 'inüari, que nemütinemate 'inüariyarimatü mepuyucuitüve. Mücü 'inüari 'axa mü'ane nevaiyarisie mütiviya pünesi'uvi.
24 Ne xüa 'ui nepü'uximatüarie. Quepai pünesitavicueisitüani 'icü caxari que mütiumü.

25 Pamüpariyusi nepipitüa Cacaüyari, Quesusi Cürisitu mütati'aitüvame nesipareviecacu. 'Ayumiemeri, que nemütinemate, nepüti'uximaya Cacaüyari 'inüarieyasie mieme, teüteri vahepaü que nemütiuca'iyari püta, nepüti'uximaya 'inüari 'axa mü'anesie mieme.

8

Que temüte'ayeyuyuri 'Iyarisie teteviyatü

1 'Ayumieme hicürixüa müme Cürisitu Quesusisie memüteviya mepüca'anutaxüriyaniri, müme 'amemüca'u'uva teüteri vahepaü mete'u'iyaritü, 'Iyari püta que maine 'amemu'uva.

2 Mücü 'inüari cümana 'Iyari tucari mipitüa que mü'ane Cürisitu Quesusisie mütiviya, mücü pünesi'uxünaxü, mücanesicuyuitüvanicü mücü 'inüari cümana 'axa nemütiyurienecai, cümana nemumü.

3 'Inüari niuquiyari que mücatiyüvecai, que mütiveranicai temüteütericü, Cacaüyari püta nenutahüani tita 'axa müti'ane que memüteyurie teüteri vahepaü mete'u'iyaritü. Nenutahüani yunive heyenü'aca teüteri 'axa memüteyuruva vahepaü 'aneme, heiyenü'aca tita 'axa müti'ane hepaüsita.

4 Müpaü catiniuyurieni, tita mütiheiserie 'inüari niuquiyari que maine maye'atüarienicü tahesie, tame 'atemüca'u'uva teüteri vahepaü tete'u'iyaritü, 'Iyari püta que maine 'atemu'uva tahesie.

5 Müme teüteri vahepaü mete'u'iyaritü 'amemu'uva, müme teüteri vahepaü mepüteyumate. Müme 'Iyari püta que maine 'amemu'uva, müme 'Iyaripaü mepüteyumate.

6 Xüca teüteri vahepaü tiyumaica, canimümücü. Xüca 'Iyaripaü tiyumaica, canayeyuricamücü, yu'iyarisie püca'uximatüarieca.

7 Que mü'ane teüteri vahepaü mütiyumate, mücü Cacaüyari cani'uxieca. Yapücaticamie Cacaüyari 'inüarieyasie, ni müpaü pücayüve.

8 Müme teüteri vahepaü memüte'u'iyari, müme 'asimepücayüvave para Cacaüyari münaqui'acacü.

9 Xemeri teüteri vahepaü xepücate'u'iyari. 'Iyarisie püta xepüteviya, xücate Cacaüyari 'Iyarieya xehesie yecani. Xüca xevitü Cürisitu 'Iyarieya cahexeiyani, mücü Cürisitusüa pücamieme.

10 Xüca Cürisitu xehesie tiviyani, xevaiyari canimüquini 'axa xemüte'uyuricü, xe'iyari masi canayeyurini heiserie xemupitüariecü.

11 Que mü'ane menucuquetüa Quesusi müquite vasata, mücü 'Iyarieya xüca xehesie yecani, que mü'ane menucuquetüa Cürisitu Quesusi müquite vasata, mücütütü canenutanieritüamücü xevaiyari cuicui'ime, 'Iyarieya xehesie mütiyeca yatiyurienecacu.

12 'Ayumieme ne'ivama, tixaütü püreuyevese yatemüteyuriecacü. Peru pücaheuyevese teüteri vahepaü temüyüacacü que memüte'u'iyari, 'ate'u'uvatü teüteri que memüte'u'iyari.

13 Xüca 'axe'u'uvani teüteri que memüte'u'iyari, xepücuini. 'Iyari xepareviecacu xüca xe'imieni tita yuvaiyarisie mütiyuriene tevi, xenayeyuyuricacuni.

14 Queyupaümeme Cacaüyari 'Iyarieya müvaravitücü, müme Cacaüyari nivemama mecanihümetüni.

15 Xeme 'iyari xepüca'utanaqui'erie vaüriyarica xemüte'uximaya hesiena mieme, tavari xemümamacacü. Xenitanaqui'erieni 'Iyari Cacaüyari nivemama müxe'ayeitüa püta. Mücüsie teteviyatü müpaü tepüte'uhiva, Quemasi, 'uquiyari.

16 Mücü 'Iyari ta'iyarimatü 'axeicüa mepütehecüata quename Cacaüyari türiyamama tehüme.

17 Xüca tetüriyamamatüni, tixaütü tahesie pütinaqueni. Tita Cacaüyari mütatimini tahesie pütinaqueni, Cürisitusie que mütinaquenita, xücate hamatüana tete'ucuine, hamatüanatari visi te'anenetü temayeitüarienicü.

18 'Ipaü nepüticu'eriva, que temütecuine hicü, mücü tixaütü catihücütüme tepü'erieca quepaucua temüxeisitüarieni visi que müti'ane 'uxa'a varie.

19 Naitü mütiunetüari püta'icueva Cacaüyari nivemama memasiücütü memacünecü, cui vaxeiyamütü.

20 Tita mütiunetüari xüanacüa que mürayeitüari, müpaü mütiyuvaüriyacaicü müpaü pücatiuyü. Que mü'ane müpaü 'aneme meyeitüa yamütiuyuricü püta puyü. Ta'icuevatü xeicüa yuri tini'erieca.

21 Tita mütiunetüari 'ayumieme püxünarieni, tita mütipünive müca'i'aitüacacüri, masi Cacaüyari türiyamama visi memü'anene vahepaü xünitü mayanicü.

22 Müpaü tepütemate, naitü mütiunetüari 'axeicüa ma'aiva, 'axeicüa müticuine hicüque.

23 Mücü meta, tameta 'Iyari temexeiya tita 'umüramiesie timiemetüme, siepüre tataüta tena'aivani teta'icuevatü Cacaüyari nivemama temacünecü quepaucua tavaiyari müxünarieni.

24 Müpaü yuri tete'erietü teteta'icuevatü teputavicueisitüari. Peru xüca 'ixeiya tita mütıcuevie, masi püca'icuevieri. Queri ticuevieca tita mütixeiya.
25 Perusü xüca te'icuevieca tita temücatexeiya, tenita'icuevani tete'uca'enivatü.
26 Müpaürita yaxeicüa 'Iyari pütasiparevi que temüteverarani. 'Asitepücatemate tita temüte'itavavirieni que müreuyevese. Mücü 'Iyari masi tahesie mieme nitavavirivani Cacaüyari, ha'aivatü niuquiyari que mücatixuave.
27 Que mü'ane ta'iyari müta'inüata, mücü catinimaica que mütıcu'eriva 'Iyari, 'iya mitavavirivacü Cacaüyari que mütinaque, müme Cacaüyarisie mieme memupasie vahesie mieme.

Yemecü que temütehe'iva naime

28 Tame müpaü tecatenimaica, müme meminaqui'erie Cacaüyari, 'iya nivaparevieca, naime ticuyuitüvatü para 'aixüa memü'itüarienicü müme memuta'inieri, 'iya que mütiyuriemücücai meripai.
29 Müme meripai müvamaicai, müme nu'ayapaü me'aneneme püvarayeitüamücücai meripai, 'iya yumüireme 'ivamarixi vamasica mayanicü.
30 Müme meripai müya me'aneneme müvarayeitüamücücai, müme nivaruta'inieni. Müme müvaruta'inie, heiserie nivarupitüani. Müme heiserie müvarupitüa, visi me'aneneme nivarayeitüani.
31 Queri te'utiyuaneni xüca müpaü 'aneni. Xüca Cacaüyari tasinaqui'erieca, quepai pütasi'uxive'erieca.
32 Que mü'ane yunive müca'utavicueisitüa, miyetua püta tanaime tahesie mieme, 'iya xüari hamatüana naime pütatiminita.
33 Quepai püvaxanetani müme Cacaüyari müvaranuyexei. Cacaüyari canihücütüni que mü'ane heiserie müvarupitüa.
34 Quepairi püvaranutaxürieni. Cürisitu Quesusi canihücütüni que mü'ane mumü, que mü'ane masi manucuque, que mü'ane Cacaüyari serieta macaca, que mü'aneta tahesie mieme mitavaviriva.
35 Quepai pütasipata Cürisitu mücatasinaqui'eriecacü. Xüca te'uximatüarieca, xüca tesaipünarieca, xüca te'utaveiyarieni, xüca teheuhacacuicuni, xüca temamaveni, xüca te'ucueriva'itüarieni, xüca tecui'ivarümeni, mücü naitü que tiyüve.
36 Que müre'uxa,
Taheyemecü tepücui'iva 'ahesüa temümiemetecü.
Muxasi memücui'ivanipaü teni'erivani.
37 Sepasü naime, cuini mieme tecatene'ivani 'icü naime 'iya mütasinaqui'erie yatatipitüacacu.
38 Ne müpaü nepütinemate, sepa temücuini sepa temayeyuyurini, sepa niuqui tuayamete sepa te'aitamete memüyüaca, sepa tita hicü mütimieme sepa tita 'uxa'a mütimieme, sepa memütürücavi,
39 sepa müreutiteva sepa müreucateva, sepa que mütitita que 'anetü mütiunetüari, mücü pücayüveni mütasipata Cacaüyari mücatasinaqui'eriecacü, Cürisitu Quesusi mütati'aitüvame que mütatinaqui'erie.

9

'Ixaherisixi que memüte'anayexeiyari

1 Yuri nepaine Cürisitusie netiviyatü. Nepücati'itava, ne'iyari nehamatü yatinihecüatani 'Iyari Mütiyupatasie netiviyacacu.
2 Müpaü nepaine, yemecü nepünehiverie, ne'iyarisie nepüticuine necatihayevatü.
3 Nemeuyehüiyaniqueyu Cürisitusie necativiyatü nemayanicü, ne'ivama vahesie mieme, müme memünemarema que memüte'utinunuiva, müme vahesie mieme.
4 Müme mecani'ixaherisixitüni. Müme Cacaüyari nivemama mepayeitüari, visi ti'aneme mepüte'upitüari, türatute mepupitüari, 'inüari niuquiyari mepupitüari, Cacaüyarisie mieme 'uximayasica mepexeiya, mepüte'utahüavari que memütemiquieniquecai.
5 Ta'uquiyarima mepüva'uquiyarima, vasatata canimiemetüni que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitutütü, que mütiunuivaxü. 'Iya nai ti'aitame Cacaüyari canihücütüni. 'Aixüa quetixasivani yuheyemecü. Müpaü xeicüa pü'ane.
6 Perusü Cacaüyari niuquieya pücayutatexie, müpaü püca'ane. Yunaitü 'Ixaherisie memüyecü, müme mepüca'ixaherisixi.
7 'Apurahamisie memüyecücü xeicüa, yunaitü mepücatüriyamama. Masi müpaü paine, 'Isahaquisie memüyecüne, müme 'anivema mecanitaterüvariecuni.
8 'Ipaü cani'aneni, türi vaiyarieyasie memüyecü, müme Cacaüyari türiyamama mepücahüme, masisü müme memutinunuivaxü Cacaüyari que mütitahüavixü mütiminiquecai, mümetütü nivemama meputaterüvari.

9 Catinitahüave que mütiminiquecai müpaü haitü, 'Epaucua nepayeneni. 'Ana Sara yunive pexeiyaniri.
10 Mücürita, 'ana Xevecasie yamepüte'inüaricai türi, ta'uquiyari 'Isahaqui muyuxevicai va'uquiyaritücacu.
11 Mecatinunuivavecacu cuxi, tita 'aixüa müti'ane tita 'axa müti'ane mepücateyurievavecai cuxi para müseiriyarienicü tita Cacaüyari mütiyuriemücücai que mütivaranuyeteüxixü,
12 que mü'ane müvaruta'inie yatiyurienetü, sepa tevi que mütiyurienecai. 'Ana Xeveca müpaü pütiutahüavari, Masicaya catini'uximayacamücü yumutasie mieme,
13 que müre'uxa, Nepinaqui'eriecai Cacuvu, 'Esahu püta nepu'uxiecai.
14 Mericüte, que te'utiyuaneni. Cacaüyari que mücatiheiserie pücatiyuriene. Pücatixaüsietü.
15 Müpaüri pütitahüavixü Muisexi, Nepinenimaya que mü'ane nemünenimayatamücü, nepi'üviya que mü'ane nemü'üviyamücü.
16 'Ayumieme sepasü xevitü yamütiyuvaüriya yamütiunanausa, Cacaüyari mütiyucanenimaya canihücütüni que mü'ane müpaü müyüane.
17 'Utüarica niuquiyari müpaü püticühüave Parahuni, 'Ayumieme nepümasi'anucuquetüa, 'ahesie nemütihecüatanicü que nemütitürücaüye, naisari cuiepa nemücuxasivanicü que mü'ane nemühücü.
18 'Ayumieme caninenimayaca que mü'ane münenimayatamücü, se'ime nayeitüani que mü'ane se'ime mayeitüamücü.
19 Süricü müpaü pepüneticühüaveni, Mericüte, titayaricuta tiniuquixie cuxi. Quepai pi'uxive'erieca tita mütiyuriemücü 'iya.
20 Neuxei, 'ecüsüari que pepüpaicü pemita'eiyanicü Cacaüyari. Tita mütiuveviya que ticühüaveni 'ivevivame, Titayari 'ipaü ne'aneme penetiutavevi, 'utaitü.
21 Camü 'ivevame heiserie carexeiya haxu hepaüsita, xei tapuriyaricü mütitivevienicü xeime xari visi mürapiyacacü, xeimeta 'axa mürapiyacacü.
22 Sepa Cacaüyari masiücüme mayeitüamücü que mütiha'a, titahecüatamütü que mütitürücaüye, quesü yüni xüca cui tiuca'enivatü 'inevieni paüri mühecarieni müha'arisie müca'unarienicü.
23 Müpaü pütiuyuri mütihecüatanicü vaücavamecü visi que müti'ane, visi 'aneme 'ayeitüatü paüri münenimaya, meripai micuha'aritüa visi 'anetü mayanicü.
24 Tamesü tecanihümetüni. Pütasi'uta'inie, Huriyusixi vasata xeicüa pücatixaü, masi memücahuriyusixi vasatata pütasi'uta'inie.
25 Que maine Huxeya xapayarisie,
Müme memücaneteüterimatücai, neteüterima nepütivataterüva.
'Iya mücanaqui'erivacai, münaqui'eriva nepütitaterüva.
26 Haque müpaü memütetahüavarie, Xepücaneteüterima,
Mana Cacaüyari mayeyuri nivemama mepütaterüvarieni.
27 Quisariyaxita müpaü tiniuhiva 'Ixaheri hepaüsita, Sepanetü 'Ixaheri xiüyarimama haramarasie mieme xiecaripaü memüyupaümenique, hipatü xeicüa mecanitavicueisitüariecuni.
28 Heye'atüatü yuniuqui, 'imexüitüatü yacatiniyuriemücü Ti'aitame cuiepa.
29 Meripai que mainecaita Quisariyaxi,
Que mü'ane yumüireme mütiva'aitüvame
Xüca catasi'ucu'eiririenique tatüriyama,
Surumatari vahepaü tecani'itüarieniqueyu,
Cumuxatari vahepaü tepü'aneneniqueyu.

Huriyusixi teüteriyari que memüteheiyehüva niuqui 'aixüa manuyüne

30 Mericüte, que te'utiyuaneni. Müme memücahuriyusixi memücayumexüitüacai heiserie memexeiyanicü, müme heiserie mecaniupitüarieni. Heiserie mepexeiya yuri memüte'eriecü.
31 'Ixaherisixi püta memüyumexüitüacai heiserie memexeiyanicü 'inüari niuquiyarisie mieme, müme mepüca'aye'axüa 'inüari niuquiyarisie.
32 Titayariri. Yuri mepücate'eriecai, masi que memüteyuriecai mepüyumexüitüacai. 'Ayumieme mepüca'aye'axüa. Meputi'ücamürixü tete mürati'ücamüritüresie,
33 que müre'uxa,
Camü Siyunisie nepicaye tete mürati'ücamüritüre,
Tete cümana memüti'ücamürique.
Que mü'ane yuri müti'erie 'iyasie pücayuteviyani.

10

1 Ne'ivama, ne'iyaricü 'ipaü nepüreixeiyaniqueyu, 'ipaü nepütivaviri Cacaüyari müme vahesie mieme, memütavicueisitüarienicü.

2 Netinihecüatani cuini mieme Cacaüyarisie mieme que memüteyumexüitüa, masi 'aixüa metemaitü mepücayumexüitüa.
3 'Asimepücatemate heiserie que mütiyupitüva Cacaüyari. Yücümana püta mepütecuvautüve heiserie que memüteyupitüanicü. 'Ayumieme yamepücatecahu Cacaüyari que maine, heiserie müvapitüanicü.
4 Cürisitu nitaparitüani 'inüari niuquiyari, yunaitü yuri memüte'erie heiserie memüpitüarienicü.
5 Muisexiri müpaü tiniu'utüani, 'inüari niuquiyaricü heiserie que mürexeiya xatatü, müpaü 'utaitü, Que mü'ane tevi müpaü mütiyurieni, mücü canayeyuricamücü cümana.
6 Peru yuri müti'eriecü heiserie que mürexeiya, 'ipaü püta paine, 'A'iyarisie müpaü pepücati'acühüaveni, quepai taheima peutimieni pe'utaitü, Cürisitu manacavitünicü peticu'erivatü,
7 quepai peucamieni meucatevasie pe'utaitü nusu, Cürisitu manativitünicü müquite vasata peticu'erivatü.
8 Masi que haine. Niuquiyari canehuraniri 'atenisie 'a'iyarisie. Tita temütecuxata yuri que müti'erie hepaüsita, mücü canihücütüni.
9 Müpaü paine, xüca 'atenicü peti'ahecüatüaca Quesusisie petiviyatü Ti'aitame que mütihücü, xüca 'a'iyaricü yuri peti'erieca quename Cacaüyari henucuquetüa müquite vasata, pecanitavicueisitüariemücü.
10 Yu'iyaricü tevi yuri püti'erie heiserie müpitüarienicü. Yutenicü pütiyuhecüatüa mütavicueisitüarienicü.
11 'Ipaü paine 'utüarica xapayari, Yunaitü hesiena yuri memüte'erie mepücayuteteviyani.
12 Huriyusixi Cüriyecusixi yücü mepüca'anene. Yunaime Tiva'aitüvame caniyuxevini, cui pütivamicua yunaitü memitahüave.
13 Yunaitü memitahüaveni Ti'aitame mepütavicueisitüarieni.
14 Mericüte, que mü'anesie yuri memücate'uta'erie que mete'ihüaveni. Quepaü yuri meteta'erieni que mü'anesie 'asimemücatehetimaivave hepaüsitana. Quepaü meteheitimani xüca 'umaveni que mü'ane mütivacuxaxatüvani.
15 Quepaü metecuxatani xüca mecaheutanü'ariexüani. Que müre'uxa, Müme memütecuxata que mücati'uximatüarieca yu'iyarisie, niuqui 'aixüa manuyüne memütecuxata, visi que 'aneneni vaqueiya.
16 Masi yunaitü yamepücatecacü niuqui 'aixüa manuyüne que maine. Quisariyaxi müpaü paine, Ti'aitame, quepai yuri tita'eririe tita mütiu'enie yatetecuxatacacu tame.
17 Tita mütiu'enie mi'axixücü, 'ayumieme tevi yuri pütiuta'erie. Müpaü catini'enani, tita müticuxasiva Cürisitu hepaüsita mi'axixücü.
18 Masisü müpaü nepaine, mete'u'enana 'acu. Camüsü,
Naisarie cuiepa peutayeixüa vaniuqui,
Cuie manunierepai neta'axüani vaxasica.
19 Mericüte, müpaü nepaineta, Süricü 'Ixaherisixi yamecatehetima 'acu. Mericüsü Muisexi meri 'ipaü paine,
Xe'ütesacame nepüxe'ayeitüani xemüvatesanicü
Müme xei nuivariyari memücahüme.
Xevahecame teüteri 'asimemücatemaivave nepüxe'ayeitüani.
20 'Arique Quisariyaxi camatü 'ipaü paine,
Müme memücanesicuvautüvecai mepünesi'utaxei.
Müme nehepaüsita memücatecu'ivavacai,
Vahüxie nemasiücütü nenayani.
21 Müpaüta naineni 'Ixaherisixi vahepaüsita, Tucaricü nemama nepeutasera teüteri yamemücatecahu memü'uxiva'a vahepa.

11

Hipatü 'Ixaherisixi que memüteyuhayevani

1 Mericüsü 'ayumieme 'ipaü nepaine, Cacaüyari tivarutixani'erie yuteüterima. Pücatixaüsietü. Neri 'Ixaherisixi necanixevitütüni. 'Apurahamisie nepüyetüa, Venicamini nuivarieyasie nepümieme.
2 Cacaüyari pücavarutixani'erie yuteüterima meripai müvamaicai. Mesü 'asixecatemate que maine 'utüarica xapayari 'Eriyaxi xatatü. Mücü nitavavirieni Cacaüyari 'Ixaherisixi vahepaüsita, müpaü 'utaitü,
3 Neuxei Ti'aitame, mepüvarucui müme memütecuxatacai 'ahesie mieme. Mepica'unaxüa haque 'amavari müratimemierivasie. Ne nexaüta nepünehayeva, mepünesicuvautüve memünesimienicü.

4 Peru Cacaüyari que tita'eitütü. 'Ipaüsietü, Nehesie mieme 'atahuta miriyari nepüvatiyasa
'uquisi, Vahari hüxie memücacatunuma'uivave.
5 Müpaüri yaxeicüa hicüta mepüyuhayevaxü hipatü memanayexeiyarie 'aixüa que
mütiuca'iyari 'iya.
6 Camü 'aixüa mütiuca'iyaricü mepanayexeiyari, tixaütü memüte'uyuricü
mepüca'anayexeiyari. Mesü, 'aixüa que mütiuca'iyari, xüca tixaütü meteyurieca
me'anayexeiyarienique, mücü püta 'aixüa pücatiuca'iyariniqueyu. Xücateri
me'anayexeiyarienique tixaütü memüte'uyuricü, 'aixüa tiuca'iyaritü
pücavaranayexeiyaqueyu. Mesü, que memüte'uyurie, xüca 'aixüa tiuca'iyaritü
varanayexeiyaque, müme püta tixaütü mepücateyurieniqueyu.
7 Queteri 'aneni. 'Ixaherisixi mepücaheitaxei tita memütecuvautüvecai. Müme mem-
anayexeiyarie meneitaxeiya püta. Hipatü müme mesese'itü menacüne,
8 que müre'uxa,
Cacaüyari 'iyari müyü'üraxie nivarupitüani,
Hüxi tivarupitüa cümana memücaheunenierenicü,
Naca tivarupitüa cümana memücaheu'enanacacü
Hicüque.
9 Ravirita müpaü paine,
Mexasie quepaucua memüte'apica,
'Ipari que'ayani, viniyari que'ayani vahesie mieme,
Meque'utiquetamürixüani muva.
'Amemüte'apinepaü mequete'epinirieni.
10 Vahüxi que'acüpire memücaheunenierenicü.
Me'anacatutusitü meque'acüne yuheyemecü.

Memücahuriyusixi que memütetavicueisitüarieni

11 Mericüsü nepaine, metiquetamürixüaca mecatehecaxüri yuheyemecü. Pücatixaüsietü.
Masi ta'aurie memaxüricü müme, müme memücahuriyusixi mepütavicueisitüarieni,
Huriyusixi memü'ütesanicü.
12 Ta'aurie memaxüricü cuiepa memütama vaüca que memüte'upitüarie, müme
memüyutexiecü memücahuriyusixi vaüca que memüte'upitüarie, camü masi vaücava
mecatepitüarieni cuxi quepaucua memaye'axüani Huriyusixi.
13 Ne müpaü nepütixecühüave xeme xemücahuriyusixi, ne que nemürenü'arie
memücahuriyusixi vahesüa, 'aixüa nepaine nehüritüarica hepaüsita,
14 siparasü xüca neyüveni nemüva'ütesatüanicü ne'ivamarixi, siparasü xüca
nevatavicueisitüani hipame müme.
15 Müme memüxani'erivacü, cuiepa memütama meniupasieni 'aixüa memütexeiyarienicü.
Masi vaücava cuxi catiyüni quepaucua memünaqui'erivani. Xüari cuiepa memütama 'ayu-
mieme mepanutanenieren müquite vasata.
16 Hecuame mavariyari xüca Cacaüyarisie mieme 'upasieni, naitü yacatinipasiemücü.
Nanayari xüca Cacaüyarisie mieme 'upasieni, mamateyata canipasiemücü.
17 Hicü hipatü mamateya menanumurixüani, 'ecü huriva yeutanaca pehücütütü vasata
peniucaquerieni huriva cüyeyari nanayasie mieme hayari que müracacapaü pe'ietü pe-
mayanicü vahepaü.
18 'Ayumieme pepücavatave'erieca mamateya. Xücari pevatave'erieca, camü 'ecü
pepüca'itituica nanayari, nanayari püta pümasitituica 'ecü.
19 'Ecüri müpaü pepütayüni, Mamateya mepanumurariexüa nemücaquerienicü ne.
20 Mericüte, yuri memücate'eriecaicü, 'ayumieme mepanumurariexüa. 'Ecüsü yuri
pemüti'eriecü 'apepuve. Pepüca'anuyehaitürüve que pemüti'amate, masi queneumaca.
21 Xücari Cacaüyari cavarucu'eirieni mamateya yücümana memutinexüa, tietü cama-
sicu'eiriemücü 'ecüta.
22 Camü 'aixüa que tiuca'iyari que tise'ita Cacaüyari. Canise'icaitüni memacaxüri va-
hepaüsita. 'Aixüa catiniuca'iyarini 'ahepaüsita xüca pe'ahayevani 'aixüa tiuca'iyaricacu
'iya. Me xüca catixaütüni, penanuvitequiemücü 'ecüta.
23 Mümerita xüca yuri mecate'erietü mecayuhayevani, müme mepeca'uitüarieni. Ca-
caüyari türücariya canexeiyani tavari müvaca'uitüanicü.
24 'Ecüri huriva yeutanaca mutinuivaxüsie pemiemetütü penanuvitequieni, haraverita
mieme hurivasie peniucaquerieni que pemücatiunuivaxü. Masi yemecü müme mamateya
mücü hurivasie memümiemete mecateca'uitüarieni yücüyeyarisie.

'Imatürieca que memütetavicueisitüarieni 'Ixaherisixi

25 Ne'ivama, yacü xeicüa capa temaivavemete xeyu'eriecacü, pücanesinaqueniqueyu xüca xecaheitimanique 'icü niuqui muti'aviesiecai. Hipatü xeicüa 'Ixaherisixi mesese'itü menacüne, mexi yunaitü memücahuriyusixi meca'aye'axüavave.
26 Müpaü tiyüyu, yunaitü 'Ixaherisixi menitavicueisitüariecuni, que müre'uxa,
Tiyuvicueisitüvame Siyunisie nayeyeimücü.
Ta'aurie pehüani Cacuvu,
Cacaüyari ca'ayexeiyatü mücayuhayevacü.
27 'Ipaü netinivaveviriemücü türatu
Quepaucua nemüvanavairieni tita 'axa memüte'uyurie.
28 Niuqui 'aixüa manuyüne que müticuxasiva, müme meniu'uxiva'ani, xeme 'aixüa xemü'itüarienicü. Peru que memüte'anayexeiyarie, Cacaüyari püvanaqui'erie va'uquiyarima müvanaqui'eriecaicü.
29 Cacaüyari pücayupata que mütivamicua que mütiva'inie.
30 Xemesü que yaxemücatecahucai'anapai, hicü que xemütenenimayasie mexi müme yamecatecahu,
31 yaxeicüa müme hicü yamepücatecahu mexi xenenimayasie xeme, mümerita hicürixüa memünenimayasiecacü.
32 Cacaüyari yunaime nivayetuani yamemücatecahunicü, yunaime müvanenimayacacü.
33 Quetimarive, Cacaüyari vaücava que mürexeiya, que mütimaive, vaüca que mütimate. Que tiyutexie tevi 'i'inüatatü tita mütiyücühüave Cacaüyari, 'icuvaunetü huyeteya.
34 Quepai püretima Ti'aitame que mütiyumate,
Quepai picu'imaiya.
35 Quepai pütimicua meri, 'amürapinenicü 'iya.
36 Naitü hesüana catinaneicani, 'acatiniuveni 'iya ticuyuitüvacacu, hesiena catinimiemetüni. 'Aixüa queticuxasivani yuheyemecü.

12

Que müreuyevese yamütiyurienenicü Cacaüyarisie mieme pasietü

1 'Ayumieme ne'ivama Cacaüyari mütiyucanenimayacü, müpaü netinixevavirieca, xemiyetuanicü yuvaiyari mavari mayanicü mayeyuri mupasie minaque Cacaüyari. Mücü 'uximayasicacü xecaneyexeiyacacuni 'iyarisie mümiemecü.
2 Müme hicü cuiepa memütama xepücava'üqueni, masi yücü xe'anenetü xequenacüni xetihehecuareme que xemütecu'eriva. Müpaü xeteyurietü heiseriemecü xeneitimaicuni tita mütinaque Cacaüyari, tita 'aixüa müti'ane titacü mütinaqui'a titacü müraye'ave.
3 'Iya 'aixüa mütiuca'iyaricü nehesie mieme, 'ayumieme müpaü nepütixecühüave yuxexuitü yuhesüa xemetitei, xepüca'anuyehaitürüveni xeteyücühüavetü yuhepaüsita que mücareuyevese yaxemüteyücühüavenicü. Masi yaxequeteneyücühüaveni para 'aixüa xemüteyumaicacü püta, yuxexuitü Cacaüyari que mütixe'u'inüasirie yuri xemüte'eriecacü.
4 Tavaiyari caniyuxevini, peru paüriyari hesiena mümieme canimüireni. Xexuitü paüriyari yücü pütiyuruva.
5 Tameta temümüire, xei vaiyari tecanihümetüni Cürisitusie teteviyatü. 'Axeicüa taxexuitü tinitapinitüni.
6 Yücü teteniumiquivani, 'iya 'aixüa que mütiuca'iyari taxexuime tahesie mieme. Xüca müpaü tete'umiquieni texaxatamete temacünecü, yatepüte'umiquiva yuri que temüte'erie.
7 Xüca teteparevivametetüni, teteparevietü yatepüte'umiquiva, xüca tete'üquitametetüni, tete'üquitatü yatepüte'umiquiva,
8 xüca tetetutuicametetüni, tevatuicatü yatepüte'umiquiva. Que mü'ane mütivamicua, 'aixüa 'iyaricü mütivamicuanicü yapütiumiquiva, que mü'ane müti'aita, yamütiyumexüitüacacü yapütiumiquiva, que mü'ane müvanenimaya hipame, müyutemaviecacü yapütiumiquiva.

Cürisitu teüterimama que yamemütecahuni

9 Yacü xeicüa xecayüatü xequeteneyucanaqui'erieca. Xe'ixeümatü tita 'axa müti'ane, tita 'aixüa müti'anesie xequeteneviyani.
10 Que xemütevanaqui'erie yu'ivamarixi, yu'iyaricü xequenivahive'erieca. Yuxexuitü masi xequenivapitüaca yu'ivama ve'emete xeva'erietü.
11 Xepücayü'üraraxieca que xemüteyumexüitüa. 'Aixüa 'iyaricü xequeneyuvaüriyaca. Xequetene'uximayaca Ti'aitamesie mieme.
12 Yuri que xemüte'erie xeta'icuevatü, xequeneyutemamavieca. Que xemüte'uximatüarie, xequeteneuca'enivani. Que xemüteyunenevie, xepücatehayevani.
13 Cacaüyari teüterimama que memüteheiyehüva, xequenivaparevieca. Xequeneyumexüitüaca xeva'inietü cu'uvamete.

14 'Aixüa xequetenivaxatani müme memüxe'uveiya vahepaüsita 'aixüa memü'itüarienicü. 'Aixüa xequetenivaxatani, tixaü xepücatevaxatani para 'axa memü'itüarienicü.

15 Memüyutemamavie vahamatü xequeneyutemamavieca. Memütisuana vahamatü xequeneutisuanani.

16 Yaxeicüa xequeteneyücühüaveni yuhepaüsita yuxexuitü. Xepüca'anuyehaitürüveni que xemüteyumate, masi tixaütü memücatehüme vahamatü xequeneu'uvani. Yacü xeicüa xetecu'erivatü, xetemaivavemete xepücayu'erieca.

17 Ni xeime 'axa xepücate'apica 'iya 'axa xe'uyuriecu. Xequetenecuvava 'aixüa xemüteyuriecacü yunaime teüteri vahüxie.

18 Xüca xeyüvaveni, que xemüteyurie xeme, cayuvatü xequeteneteni yunaime teüteri vahamatü.

19 Nenaqui'erima, yuhesie mieme xepücayucuitüveni, masi xequetenehayevani müme püta memühecarienicü. Müpaü püre'uxa, Ne xehesie mieme nepünemieneni. 'Anepürapica ne, canaineni Ti'aitame.

20 Masisü xüca que mü'ane mümasi'uxie heuhacamücüni, quetineumicua. Xüca heuharimücüni, queneuharitüa. Müpaü petiyurienetü pecanihiveritüamücü müpaü mütiyumaicacü que mü'ane muteviyasitüariepaü.

21 Xepüca'ipitüani tita 'axa müti'ane müxeha'ivanicü, masi xequena'ivani tita 'axa müti'ane, 'aixüa xeteyurietü püta.

13

1 Yunaitü yamequetecahu que memüte'aita müme heiserie memexeiya memüte'aitanicü, müme vaheima memucayasarie. Tevi heiserie pücahexeiyaniqueyu müti'aitanicü, me xüca Cacaüyari ca'ipitüanique. Müme heiserie memexeiya hicü memüte'aitanicü mecani'aisieca, Cacaüyari tiva'aitüacacu.

2 'Ayumieme que mü'ane meye'unie cuiepa ti'aitame, mücü caneye'unieca tita Cacaüyari mütiuta'aitaxü. Müme memeye'unie yücümana menanuyutaxüricuni.

3 'Isücate mepücayüa memimariutanicü que mü'ane 'aixüa mütiyuriene, masi mepüyüa memimariutanicü que mü'ane 'axa mütiyuriene püta. Pereuyeimücü peca'imacarütü que mü'ane heiserie mexeiya müti'aitanicü 'acu. Mericüte, 'aixüa quetineyurieneni. Mücüri 'aixüa paineni 'ahepaüsita.

4 Cacaüyari parevivameya canihücütüni 'aixüa pemü'itüarienicü. Me xüca 'axa petiyurieneni, queneumaca. Yacü pücahecue'e 'ixipara. Cacaüyari parevivameya canihücütüni haxüacü mürepinirienicü que mü'ane 'axa mütiyuriene.

5 'Ayumieme peuyevese yamüticamienicü que müti'aita, haxüacü xeicüa pücatixaü, masi yu'iyarisie 'aixüa mütiyumaicacüta.

6 'Ayumiemerita xepüteyutuani que xemüteheuyehüviyarüva. Müme Cacaüyari tupirisiximama mecanihümetüni, mücücü mecani'ayumiemetetüni.

7 Xequetenivarapinirieca yunaime tita müreuyevese. Xequene'üitüa que mü'ane meuyevese xemi'üitüanicü tita xemüteheuyehüviyarüva. Xequene'üitüa que mü'ane meuyevese cuviyexunu tuminieya xemi'üitüanicü. Xequeteneuyehüvirieca que mü'ane meuyevese xemüteheiyehüviriecacü. Ve'eme xequenexatani que mü'ane meuyevese ve'eme xemüxatanicü.

8 'Aixüa pücayüni xüca heuyeveca xeime xemüte'apiniriecacü. Peuyevese xeicüa xemüyunaqui'eriecacü püta. Que mü'ane minaqui'erie xeime, mücü caneye'atüaniri 'inüari niuquiyari.

9 Mücü niuqui, xeime 'üyaya pepücacumaüvani, pepücati'amemivani, pepücatinavayani, peti'itavatü pepücatihecüatani, pepücati'acahive'erieca, que maine, xevitü 'aisica xüca xuavenita, mücü naitü catiniyutaxevire 'icü niuquicü, Pepinaqui'erieca 'ahepaü tevi que pemüti'anaqui'erie 'ecü.

10 'Inaqui'erietü yuhepaü tevi, 'axa püca'iyurieneni. 'Ayumieme tiyucanaqui'erietü caneye'atüamücü 'inüari niuquiyari.

11 Mücü meta, xenimaicari 'icü tucari. Hicürixüa canaye'aniri xemanutanenierenicü xecusutü. Hicü canahuraniri temütavicueisitüarieni. Quepaucua yuri temüte'uta'erie pücahahuracai hicüpaü.

12 Tücari pütixüxime, tucari nehuraniri. Hicü 'ayumieme teque'icu'eirieni tita teüteri memüteyurie yüvipa timieme. Cuya tepüayari teque'anacatücüni hecüaripa mieme.

13 'Aixüa 'anemecü teque'u'uvani hecüaripa memu'uva vahepaü teyüatü, teca'ixüaratüvetü tecatarüvetü tecarucusixitütü tecaheutayexürietü tecata'eririyatü teca'ütesatü.

14 Masi xequenanacatücüni que mü'ane Ti'aitame Quesusi Cürisitu mühücü. Xepücayuha'aritüaca yaxemüteyuriecacü que memüte'ucahive'erie teüteri vahepaü xete'u'iyaritü.

14

Müme memüverarani yuri que memüte'erie

1 Xequeneutanaqui'erie que mü'ane müverani yuri que müti'erie, peru niuqui xemüxüatüacacü que müticu'eriva hepaüsita pücatixaü.
2 Xevitü yuri catini'erieca quename yüve nai mütícuaca, xevitüta müverani sisiüravime xeicüa pücua'a.
3 Que mü'ane mütícua'a püca'itave'erieca que mü'ane mücaticua'a. Que mü'aneta mücaticua'a püca'iniuquimani que mü'ane mütícua'a, Cacaüyari mitanaqui'ericü 'iya.
4 'Ecüsü que pepüpaicü peminiuquimanicü que mü'ane xeimesie mieme müti'uximaya. Yucusiyari hürüpa 'aputive 'apative nusu. 'Aputivenitütü. Cusiyarieya türücariya pexeiya 'amitaquetüanicü.
5 Mücü meta, xevitü tucarite yücü 'aneneme cani'erieca, xevitüta naitü tucari yaxeicüa ti'aneneme ni'erieca. Yuxexuitü yu'iyarisie heiseriemecü mequeteyumaica.
6 Que mü'ane ma'eriva tucari, Ti'aitamesie mieme yüanetü cana'erivani. Que mü'ane mücaha'eriva tucari, mücüta Ti'aitamesie mieme yüanetü pücaha'eriva. Que mü'ane mütícua'a, Ti'aitamesie mieme yüanetü catinicuaca, pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari. Que mü'ane mücaticua'a, mücüta Ti'aitamesie mieme yüanetü pücaticua'a, pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari.
7 Xevitü tame yuhesie mieme xeicüa püca'ayeyuri, yuhesie mieme xeicüa püca'umüni.
8 Xüca te'ayeyuyurini, Ti'aitamesie mieme tenayeyuyurini. Xüca te'ucuini, Ti'aitamesie mieme tenicuicuni. 'Ayumieme sepa temayeyuri sepa temücuini, Ti'aitamesüa tecanimiemetetüni.
9 'Ayumiemerita Cürisitu niumüni nanutaniere, müme memümüquite memayeyuyurita tiva'aitüvame mayanicü.
10 'Ecüri titayari petiniuquima 'a'iva. 'Ecütari, titayari petitave'erie 'a'iva. Tanaitü tecaniuti'uicuni Cacaüyari 'uvenieya hüxie.
11 Müpaü püre'uxa,
Ne necanayeyurini, canaineni Ti'aitame.
'Ayumieme nehüxie yunaitü menicatunuma'uicuni,
Yunaitü yutetacü 'aixüa mecanihecüatacacuni Cacaüyari.
12 Hicü 'ayumieme taxexuitü tahesie mieme tepütiniuni Cacaüyari hüxie.

Xepüca'icahüani titasie mütitiquetamüreni xe'iva

13 'Ayumieme tepücataniuquimatüveni. Masi 'ipaü xequeteneyumaica püta, xemüca'icahüani titasie mütitiquetamüreni xe'iva, titacü mativauseni.
14 'Ipaü nepütimate, Ti'aitame Quesusisie netiviyatü 'ipaü yuri nepüti'erie, tixaütü xüca cati'itiyaca, yücümana müpaü püca'ane. Masi xeicüa, que mü'ane ca'itiyacame mü'erie, mücüsie mieme püca'itiya.
15 Xüca 'a'iva 'uhiveritüarieni 'icuaicü, 'ecü pe'inaqui'erietü pepücayüane. 'A'icuaicü pepüca'ica'unani que mü'anesie mieme mumü Cürisitu.
16 Tita xehesie mieme 'aixüa müti'ane, xüca tüma 'axa caticuxasivanique.
17 Cacaüyari 'i'aitüacacu xüca 'a'uyeicani tevi, sepa mütícua'a sepa müranuye'e, heiserie caniupitüarieni, yu'iyarisie püca'uximatüarie, niyutemavieca 'Iyari Mütiyupatasie tiviyatü.
18 Que mü'ane müpaü tiyurienetü müti'uximaya Cürisitusie mieme, Cacaüyari caninaqui'acamücü 'iya hepaüsita, teüterita meneitimaicuni 'aixüa que mütiyuriene.
19 'Ayumiemericü tame tenitamexüitüaca cümana ta'iyarisie temüca'uximatüariecacü, cümana 'axeicüa temütaseiriyanicü tanaitü.
20 'Icuaicü pepüca'ica'unani tita Cacaüyari mütiuyuri. Naitüri catini'itiyaca, peru 'axa püyüni xüca tevi ticuatü 'itiquetamüra xeime.
21 'Aixüa püyüniqueyu masi xüca vai pecacua'anique xüca vinu peca'anuye'enique, xüca tixaü pecatiyurienenique cümana 'a'iva mativauseni mütiquetamüre müveranare.
22 Yuri que pemüti'erie, 'acümana yaquetinecu'erivani Cacaüyari hüxie. Caniyutemavieca que mü'ane yuhesie mücarahüpa paüri 'aixüa 'aneme 'erietü.
23 Que mü'ane müyuxamurie yücü ticu'erivatü, mücü nanutahüiyamücü xüca ticuaca, yuri ti'erietü mücayüanecü. Nai mütiyuriene yuri que mücati'erie, 'axa tiniyurieneni.

15

Memütürücavi memüverarani

1 Caneuyevecani tame temüyüvavemete teminevieni tita memücateyüvave müme
memüverarani. Tepücayüaca para taxaütame xeicüa temünaqui'acacü.
2 Taxexuitü tequeyüaca tahepaü tevi püta münaqui'acacü, 'aixüa mü'itüarienicü
müseiriyarienicü.
3 Ni Cürisitu pücayüanecai para yuxaütame xeicüa münaqui'acacü, masi que müre'uxa, Müme
'axa que memutiyuanecai 'ahepaüsita, vaniuquixiya pünesi'u'axixü ne püta.
4 Naitü meripai mütiuti'utüarie, temüteti'üquitüarienicü tiniuti'utüarieni, para
tete'uca'enivatü 'utüarica xapayari tasinütüacacu yuri temüte'eriecacü teta'icuevatü.
5 Mücü Cacaüyari müpaü mütatipitüva temüte'uca'enivanicü temünütüarienicü, mücü quex-
epitüaca yaxeicüa xemüteyumaicacü yuhesüa, Cürisitu Quesusi que maine,
6 'axeicüa xei tetayaricü xe'utaniutü 'aixüa xemutiyuanenicü que mü'ane Tati'aitüvame
Quesusi Cürisitu mücacaüyarieya mü'uquiyarieya hepaüsita.

Niuqui 'aixüa manuyüne memücahuriyusixi vahesie que mütimieme

7 'Ayumieme xequeneyutanaqui'erie yunaitü, Cürisitu müxe'utanaqui'eripaü, Cacaüyari
'aixüa müticühüavarüvanicü.
8 'Ipaü nepaine, Cürisitu müme xitequiya 'inüariyari memexeiya vaparevivame nayani,
masiücüme meyeitüanicü yuri que maine Cacaüyari, mitaseiriyanicüta tita meripai
mütivarutahüavixü ta'uquiyarima quename metemiquieniquecai,
9 mümeta memücahuriyusixi 'aixüa memutiyuanenicü Cacaüyari hepaüsita
müvanenimayacü, que müre'uxa,
'Ayumieme 'aixüa nemanihecüatacamücü memücahuriyusixi vahesüa,
Nemaninüavacamücü que mü'ane pemühücü.
10 Tavari müpaü paine,
Xemücahuriyusixi xequeneyutemamavieca teüterimama vahamatü.
11 Tavarita,
'Aixüa xequeteneutahüavi Ti'aitame hepaüsita
Yunaitü xemücahuriyusixi.
Yunaitü nuivarite 'aixüa mequehaitücani hepaüsitana.
12 Tavari Quisariyaxi müpaü paine,
Quisahi quie mieme tinitinemücü nana,
Que mü'ane manucuqueni mütiva'aitüanicü memücahuriyusixi.
Hesiena yuri mecateni'eriecacuni
Memücahuriyusixi meta'icuevatü.
13 Hicü 'iya Cacaüyari mütasi'upitüva temüta'icuevanicü yuri tete'erietü, mücü
quexehüniyani naimecü xemüyutemamaviecacü yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü
mexi yuri xete'erie, masi vaücava yuri xemüte'eriecacü xeta'icuevatü, 'Iyari Mütiyupata
xetürücariyacacu.
14 Neri yuri nepüti'erie ne'ivama xehepaüsita, quename yücümana xehüpüne
'aixüa xeteyurietü, quename xe'aye'axüavave nai xetemaitü, quename xeyüvave
xemüyu'imaiyanicü.
15 Hipame tapari necueriva'atü nepütixe'uta'utüiri, tavari nexeha'eritüatü hepaüsitana
yacütüniquetü, Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü müpaü münetiumicü,
16 Cürisitu Quesusi parevivameya nemayanicü memücahuriyusixi vahesie mieme,
mara'acamepaü neti'uximayatü Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyünesie mieme, müme
memücahuriyusixi mavari memacünecü memütanaqui'eriva, Cacaüyarisie mieme memupasie
'Iyari Mütiyupata yativapatacacu.
17 Hicüsü Cürisitu Quesusisie netiviyatü necaniyüveni 'aixüa nemütinecühüaveni ne-
hepaüsita, tita Cacaüyari mütiyuriene nexatatü.
18 Nepücacueriva'a tixaütü nemüticuxatanicü, tita Cürisitu mütiuyuri yanetiyurienecacu ne
xeicüa nepüticuxatani. Yanetiyurienecacu, müme memücahuriyusixi yametecahutü men-
acüne, netaniucacacu neti'uximayacacu,
19 türücariya nehexeiyacacu 'inüarite mamarivavemete mütiyünicü, türücariya nehexeiya-
cacu 'Iyarisüa mümieme. Querusareme neheyeyaca 'Iriricupai neheuyeyuneca nenaye'ani
yemecü neticuxatatü niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu hepaüsita,
20 'ipaü netinemexüitüatü, nemüticuxatanicü niuqui 'aixüa manuyüne haque que mü'ane
Cürisitu mühücü mücaxasieve xeicüa, capa xeime tenarieya heima ne'anuquinicü ne.
21 Masi müpaü que müre'uxa,
Müme 'asimemücate'utahüavarie hepaüsitana, müme menixeiyacacuni,
Hepaüsitana memüca'u'enana meneitimaicuni.

Papuru que müreuyeimücücai Xumapaitü

22 'Ayumieme müixa nepacunuitüarie nemücaxe'u'ivatamienicü.

23 Hicüri 'uva pumaveri haque nemüre'uximayaca. Müixa viyari nepütihive'erie
nemüxe'u'ivatamienicü
24 quepaucua 'Isipaniya nemümie. Ne'anuyeneme nepüxexeiyaniqueyu. Xemeta mana
xepünesi'anuyenü'ani, xehesüa netemavieritüarieyu 'esiva meri.
25 Masi hicü Querusareme nepüyemie nevaparevienique Cacaüyari teüterimama.
26 Maseruniyatari 'Acaiyatari meniyuvaüriya 'axeicüa tixaütü memütevaminicü müme
memümamave Cacaüyari teüterimama vasata memetitei Querusaremetari.
27 Müpaü meteniyuvaüriyani, neuyevecata müpaü memütevarapinirienicü.
Memücahuriyusixi vahepaü meheixeiyatü mepacü 'Iyarisie timieme. Peuyevese mümetari
memüvaparevienicü vaiyarisie timieme hepaüsita.
28 'Ayumieme 'icü ne'aye'atüame, 'icü va'imiquieri nevayetuirieme, nenayeyeimücü,
xehesüa ne'anuyeneme 'Isipaniya nemeta'anicü.
29 Xehesüa quepaucua nemeta'ani, nepütimate nemunuani nehünetü niuqui Cürisitu
hepaüsita 'aixüa manuyünesie timiemecü 'aixüa xemü'itüarienicü.
30 Quesusi Cürisitu mütati'aitüvamecü, 'Iyari mütasipitüacü temütetacanaqui'eriecacü, 'ipaü
netinixetavavirieni ne'ivama, cui xemünesipareviecacü nenevieri xe'ipitüatü Cacaüyari
nehesie mieme
31 nemütavicueisitüarienicü, Cureya memütama yamemücatecahu 'axa
memücanesiyurienicü, memünaqui'acacüta Cacaüyari teüterimama, que nemütivaparevieni
Querusaremesie,
32 para xehamatü nemü'uxipiecacü quepaucua nenetemavietü nemeta'ani xehesüa, que
mütinaque Cacaüyari.
33 Mücü Cacaüyari mütasipitüa ta'iyarisie temüca'uximatüariecacü, mücü que'uyeicani
yunaime xehamatü. Müpaü xeicüa nepaine.

16

Que mütivavaüritüacai

1 Nenixehecüatüani ta'iva 'uca Peve mütiteva. Mücü tiparevivame canihücütüni
Senicüreyasie memüyuyexexeüriva vahesüa.
2 Xequeneutanaqui'erie Ti'aitamesie xeteviyatü, que müreuyevese Cacaüyari teüterimama
memüyutanaqui'erienicü. Xequeneuparevi xüca tixaütü reuyehüaca xehesüa. Mücü tiparevivametütü nivaparevieca yumüireme, neta caneniuparevieni.
3 Xequenivavaüritüaca Pürisira 'Aquiramame. Nehamatü mepüte'uximaya Cürisitu Quesusisie teteviyacacu.
4 Nemayeyurinicü ne, meniucueriva'itüarieni meniucui'iva tüma. Ne nexaüta
pamüpariyusi nepücavapitüa, masi yunaitü memüyutixexeüriva memücahuriyusixi
pamüpariyusi mepüvapitüata nehamatü.
5 Vaquita memüyuyexexeürivata xequenivavaüritüaca. Xequenevaüritüaca 'Epainetu neminaqui'erie. Mücü meri 'Asiyatari vasata peu'isanari Cürisitusie mieme.
6 Xequenevaüritüaca Mariya vaüca müti'uximayacai xehesie mieme.
7 Xequenivavaüritüaca 'Aniturunicu Cuniyaximame nenuivarisie memümiemete
nehamatü memanutaxüriya. Müme menive'emetetüni nü'arisixi vasata. Cürisitusie
mepüteviyacai ne hesiena necativiyavecacu cuxi.
8 Xequenevaüritüaca 'Amupüriyatu neminaqui'erie Ti'aitamesie netiviyatü.
9 Xequenivavaüritüaca 'Uruvanu tahamatü müti'uximaya Ti'aitamesie teteviyacacu, 'Isitaquimame neminaqui'erie.
10 Xequenevaüritüaca 'Aperexi mü'inüasieve Cürisitusie tiviyatü. Xequenivavaüritüaca
'Arisitupuru quie miemete.
11 Xequenevaüritüaca Heruriyuni nenuivarisie mümieme. Xequenivavaüritüaca Narusisu
quie miemete, queyupaümetü Ti'aitamesie memüteviya.
12 Xequenivavaüritüaca Türipina Türipusamame Ti'aitamesie meteviyatü memüte'uximaya.
Xequenevaüritüaca Perüsira münaqui'eriva vaücava müti'uximayacai Ti'aitamesie tiviyatü.
13 Xequenivavaüritüaca Xupu manayexeiyari Ti'aitamesie tiviyatü, varusieyamame
nevarusipaü mü'anecaita.
14 Xequenivavaüritüaca 'Asinicüritu Pürecuni Herümexi Patüruva Herüma hipame 'ivamarixi vahamatü memu'uva.
15 Xequenivavaüritüaca Pirurucuxi Curiyamame, Nereya 'ivaya 'ucamame, 'Urimipata
yunaitü Cacaüyari teüterimama vahamatü memu'uva.
16 Xequeneyuvaüritüaca 'isiyacü Cacaüyarisüa que xemütemiemete. Yunaitü Cürisitusüa
miemete naisari memüyutixexeüriva mepüxevaüritüa.

17 Ne'ivama 'ipaü netinixevavirieca, xequenivaxeiyani müme hixüata memüxesana
memüxeti'ücamüra, müme memüyüa que yaxemücate'uta'üquitüarie. Xequeneyupata va-
hepaüsita.
18 Tati'aitüvame Cürisitusie mieme mepücate'uximaya müya memü'anene, yuyuriepa
mieme püta mepüte'uximaya. 'Aixüa me'utiyuatü peru yacü xeicüa, visi me'utiniutü
mepüteva'irüviya müme tita 'axa müti'ane memücateha'eriva va'iyari.
19 Xeme que xemütecahu metenetimani yunaitüri. 'Ayumieme xehepaüsita nepünetemavi.
'Ipaü pünetinaque, xemütemaivavenicü 'aixüa xeteyurietü, xemüca'inücacü püta tita 'axa
müti'ane.
20 Mücü Cacaüyari mütasipitüa ta'iyarisie temüca'uximatüariecacü, mücü nixepitüamücü
xemicaquesinacü Satanaxi yareutevitü. Tati'aitüvame Quesusi xüca 'aixüa tiuca'iyarini
xehesie mieme.
21 Timuteu nehamatü müti'uximaya nixevaüritüaca, Rusiyuta Casunita Susipaterita
nenuivarisie memümiemete.
22 Ne Terütiyu 'icü xapa nemaca'utüa nepüxevaüritüa Ti'aitamesie netiviyatü.
23 Que mü'anesüa nemü'axe ne, yunaitü memüyuyexexeüriva memü'axeta hesüana,
Cayutütü canixevaüritüaca. 'Erasitu quiecatari vatumini hüveme, ta'iva Cuarutumatü
menixevaüritüaca.
24 Yunaime xehesie mieme xüca 'aixüa tiuca'iyarini Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu.

Visi queticühüavarüvani Cacaüyari

25 Mücü caniyüveni müxetuicanicü, que maine niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxata,
xasica Quesusi Cürisitu hepaüsita que maine. Catinicuxasivani que maine niuqui 'iya
mitahecüataxü. Mücü niuqui müixa caniuti'aviesiecaitüni cayuvatü xeicüa,
26 hicürixüa masiücütü nayani. Texaxatamete va'utüarica ya'utainecacu, que
mütiuta'aitaxü mücü Cacaüyari yuheyemecü 'amuyeica, canivarutahecüatüani yunaime
nuivarite para yamemütecahunicü yuri mete'erietü.
27 Mücü Cacaüyari muyuxevi mütimaive, visi queticühüavarüvani Quesusi Cürisitu
hepaüsita yuheyemecü. Müpaü xeicüa cani'aneni.

CURINITUTARI
Mexüacame Xapayari Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaürisica

1 Ne Papuru, ta'iva Susiteneximatü, tecanixevaüritüaca Curinitutari. Cürisitu Quesusi caneniuta'inieni nü'ariecame nemayanicü, müpaü mütinaquecaicü Cacaüyari.
2 Curinitutari xemeyutixexeüriva Cacaüyarisüa xemiemetetütü, tenixevaüritüaca. Cürisitu Quesusisie xeteviyatü, xecaniupasieni Cacaüyarisie mieme. Xecaniuta'inierieni yaxemütepasienicü, que memüte'uta'inierie yunaitü naisarie memehüave que mü'ane Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu mühücü, que mü'ane müme tiva'aitüvame mühücü tameta tati'aitüvame mühücü.
3 Cacaüyari müta'uquiyari, Quesusi Cürisitu mütati'aitüvame, 'aixüa xüca mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca xemüca'uximatüariecacü yu'iyarisie.

Pamüpariyusi que mütipitüacai, 'iyarisie timieme memütecumiquivacaicü

4 Neheyemecü pamüpariyusi necanipitüaca Cacaüyari xehepaüsita, 'aixüa tiuca'iyaritü mütixe'umicü Cürisitu Quesusisie xeteviyacacu.
5 Nai tinitimüiriyarümeni xehesie mieme, hesiena xeteviyacacu. Naimecü xecaniyüvaveni xemütiniunicü, naime xecatenimaica,
6 xehesie que mütiuseiriyarie mücü niuqui mihecüata Cürisitu.
7 'Ayumieme naime xecatenicumiquivani, tixaü pücareuyevese mexi xe'icuevie Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu, masiücütü mayeitüarienique.
8 Mücü canixeseiriyamücü xeme, tapareyuque, xehesie mücarahüivanicü 'iya tucarisie quepaucua munuani Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu.
9 Cacaüyari que maine yacatinicamieni. Mücü canihücütüni que mü'ane müxe'uta'ini xemüyutaxevirecü nu'ayamatü Quesusi Cürisitu mütati'aitüvamematü.

Cürisitu que tisanive

10 Perusü ne'ivama, vaüriyarica siepüre necanixepitüaniqueyu, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitusüa temiemetetütü 'ipaü ne'utaitü, xeniuqui yuxevicacu yaxeicüa xequetenecu'erivani, hixüata xepücayusanani. Masi xequenütüarieca yaxeicüa xeteyumaitü, yaxeicüa xetecu'erivatü.
11 Hipatü Curuhesüa miemete müpaü mecaneteniuhecüatüani xehepaüsita ne'ivama, quename vaniu, hipatü xeme xeyucuitüve.
12 'Ipaü nepaine, xeme yuxexuitü 'ipaü xeputiyuane, Ne Papurusie necatiniviyani, xevitüta, Nesü 'Apuruxisie püta necatiniviyani, xevitüta, Nesü Sepaxisie püta necatiniviyani, xevitüta, Nesü Cürisitusie püta necatiniviyani.
13 Cürisitu que tisanive 'acu. Ne Papuru xehesie mieme que netiumierie curuxisie. Papurusüa xemiemetetütü que xete'uca'üvaxü.
14 Cari pamüpariyusi nepipitüa Cacaüyari, xeime tüma nemüca'uca'üyaxücü xeme, Cürisipu xeicüa, Cayu xeicüa,
15 capa 'uxa'atüni varie xevitü müpaü hainenicü, quename xeme xe'uca'üyarie nehesüa xemiemetetütü.
16 Mesü necanivaruca'üyata 'Esitepanaxi quie quiecatari. 'Asinepücara'eriva xeimetüme que nemütiu'üyaxü.
17 Cürisitu que münereyenü'a, capünesiheyenü'a nemüti'üyanenicü xeicüa. Niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxatanicü caneneyenü'ani masi, peru nemüticuxatanicü yacü timaivemepaü necati'enierietü yacü xeicüa ne'utaitü. Me xüca müpaü netiuniucanique, yacü xeicüa catinicuxaxasivaniqueyu que mütiumierie Cürisitu curuxisie.

Türücariya que mütatipitüa, temaivavemete que mütarayeitüa Cürisitu, Cacaüyari yatipitüacacu

18 'Icü niuqui que mütiumierie curuxisie manuyüne, yacü haineme mecani'erieca müme memütatümaiyariexime. Tameri püta temütavicueisitüariexime que temüte'i'enie, mücü niuqui türücariya canihücütüni Cacaüyarisüa mümieme.
19 'Ipaü catine'uca,
Tita memütemate temaivavemete, mücü necanica'unamücü.
Tita memütemaivave yüvemete, mücü necanixani'eriecamücü.
20 Haquevari temaivavemete, haquevari müme 'inüaricü memüte'üquita, haquevari niuqui xüxüatüvamete hicü miemetexi. Camüsü, tita memütemaivave cuiepa memütama, yacü xeicüa haineme canayeitüani Cacaüyari.

21 Cui timaivetü, müpaü tiniuta'aita Cacaüyari, cuiepa memütama que memütemaivave
memüyutatexienicü meheitimanique Cacaüyari. Masi caniyuvaüriya Cacaüyari niuqui
mücuxasiva müvatavicueisitüanicü müme yuri memüte'erie, sepa mücü niuqui yacü xeicüa
haineme memü'erie hipatü.
22 Huriyusixi teüteriyari 'inüarite menivauca, Cüriyecusixi timaiveme niuquieya meni-
vauca.
23 Tame Cürisitu püta tecanixatani, que mü'ane curuxisie mumierie que mütihücü.
Mücücü Huriyusixi meniutiquetamürixüani, yacü xeicüa ticuxaxasivame meni'erieca
hipatü memücahuriyusixi.
24 Tame püta temuta'inierie, sepa Huriyusixi sepa Cüriyecusixi, müpaü tetenitamaica,
Cürisitu canihücütüni que mü'ane türücariya mütasipitüa Cacaüyarisüa miemetütü, que
mü'ane temaivavemete mütasi'ayeitüa Cacaüyari que mütimaive.
25 Sepanetü xüca Cacaüyari yacü xeicüa hainenique, mücüsiere masi yemecü
catinimaiveniqueyu, teüteri hepaüna 'asimecatemaivavecacu. Sepa xüca Cacaüyari
catürücaüyenique, masi yemecü canitürücaüyeniqueyu, teüteri hepaüna mecatürücavicacu.
26 Xequetena'erivani que xe'anenetü xemuta'inierie ne'ivama. Camüsü, hipatü xeicüa
xeme xecatenimaivavemetetüni, teüteri que memütecu'eriva. Hipatü xeicüa xepüve'emete,
hipatü xeicüa mamarivavemete xepüvanivema, que xemüte'uta'inierie.
27 Masi 'ena cuiepa miemete tita yacü haineme memüte'erie cananuyeteüxieni Cacaüyari,
para mütivatiteviyasitüanicü temaivavemete. Canenuyeteüxieni tita mücatitürücavi 'ena
cuiepa, mütivatiteviyasitüanicü müme memütürücavi.
28 Cacaüyari canenuyeteüxieni tita tixaü mücatihücü, tita mütixani'eriva, tita 'amücatiuve
meta, para yacü xeicüa meyeitüanicü tita mütixuave,
29 capa xevitü tevi ve'eme yuxatanicü Cacaüyari hüxie.
30 Masi Cacaüyari müxe'unetüacü, 'ayumieme 'axecaniu'uvani, Cürisitu Quesusisie
que xemüteviya. Cürisitu canihücütüni que mü'ane Cacaüyari micaye, temaivavemete
mütasi'ayeitüanicü, tasipitüatü heiseriemecü yatemütecahunicü, tasipatatü Cacaüyarisie
mieme, tasixünatü.
31 'Ayumieme müpaü cani'aneni que müre'uxa, Que mü'ane ve'eme müxatamücü, Ti'aitame
quexatani ve'emetüme.

2

Que müticuxatacai Cürisitu hepaüsita, curuxisie que mütiumierie

1 Yaxeicüa neta ne'ivama, quepaucua xehesüa nemunua, cui yüvemepaü nepücayüanecai
que nemütiuniucacai, que nemütimaivecai, quepaucua nemütixecuxaxatüvacai ne'ihecüatatü
Cacaüyari que mü'ane.
2 'Ipaü netininemaicaitüni püta, tixaü nepücara'erivaniquecai xehesüa ne'uyeicatü,
Quesusi Cürisitu xeicüa netina'erivaniquecaitüni, que mü'ane curuxisie mumierie que
mütihücü.
3 Nesüari necatürücaüyetü masi necaninuani xehesüa, neheumatü vaüca, ne'uyüyüacatü.
4 Que nemütiuniucacai, tita nemüticuxatacai, timaivemepaü nemüti'enierienicü xeicüa
nepücayüanecai, visi netiuniutü xeicüa yuri nemütixe'eritüanicü nepücayüanecai. Masi
necanixehecüatüacaitüni 'Iyari que müti'ane, Cacaüyari que mütitürücaüye,
5 capa heuyevecacü tita teüteri memütemaivave para yuri xemüte'eriecacü xeme, masi
Cacaüyari türücariyayasie püta yuri xemüte'eriecacü.

Tita Cacaüyari 'Iyarieya masiücüme mürayeitüa

6 Tetemaivavetü masi tetenicuxatani müme memaye'axüavave vasata. Peru que
temütemaivave, hicü miemetexi müpaü mepücatemaivave. Hicü miemetexi teva'aitüvameteta
müpaü mepücatemaivave, müme yacü xeicüa memacünirüme.
7 Masi que temütecuxata tame, tenihecüatani tita müti'aviesiecai, que mütimaive Ca-
caüyari tetecuxatatü. Timaivetü que mütiyurieniquecai 'arique, visi te'aneneme que
mütarayeitüani, mücü 'ana pücamasiücücai hicüque, sepa Cacaüyari müpaü mütiyumaicai cuie
canetüarievecacu cuxi.
8 Hicü miemetexi teva'aitüvamete hasuacua müpaü mepücatehetimaivavecai ni xevitü. Xüca
müpaü metehetimanique, curuxisie mepüca'imieniqueyu Ti'aitame visi mü'ane.
9 Masi que müre'uxa,
Tita tevi mücatixeiyave yühüxicü, mücati'enieve yunacacü,
Titacü mücatiyu'iyaritüave tevi,
Müya 'aneneme Cacaüyari nivaruha'aritüirieni
Müme meminaqui'erie.

10 Müya 'aneneme Cacaüyari masiücüme canayeitüani, 'Iyari yatatixeisitüacacu. Mücü 'Iyari catinimaica naisarie que müti'ane, naitü que mütiyumate Cacaüyari.
11 Teüteri, que titita tevisie mieme yamütimate tevi que mütiyumate. Tevi 'iyarieya hesiena müyeca canihücütüni tita müpaü mütimate. Yaxeicüata tevi 'asipücatimate Cacaüyari que mütiyumate. Cacaüyari 'Iyarieya xeicüa müpaü catinimaica.
12 Tame 'uva cuiepa mieme 'iyari tepüca'uyeyesa. 'Iyari Cacaüyarisüa mümieme püta tecaniuyeyeca, temütemaicacü tita Cacaüyari mütatiumi.
13 Tita 'Iyarisie mütimieme tetenivahecüasitüiyani müme 'Iyari memuyeyesa. 'Ayumieme quepaucua temixata tita Cacaüyari mütatiumi, tepücatecuxata que temüte'u'üquitüarie teva'enietü müme teüteri vahepaü xeicüa memütemaivave. Yatetenicuxatani 'Iyari que mütati'üquitüa püta.
14 Tevi mücü 'Iyari müca'uyeyesa pücayuvaüriya mitanaqui'erienicü tita Cacaüyari 'Iyarieyasie mütimieme. Yacü xeicüa haineme cani'eriecamücü. Pücayüve yamüretimanicü, me 'Iyari 'ipareviecacu xeicüa caniyüvemücü mita'inüatacü que müti'ane tita 'Iyarisie mütimieme.
15 Que mü'ane mücü 'Iyari muyeyesa püta, nai catinita'inüatamücü, peru xevitü 'Iyari müca'uyeyesa hepaüna püca'ita'inüata que mü'ane miyeyesa.
16 Que müre'uxa, Quepaicü pütimate que müticu'eriva Ti'aitame, quepai pütita'üquitüani. Peru tame Cürisitupaü tetenicu'erivani.

3

Cacaüyarimatü que temüte'uximaya

1 Neri ne'ivama, 'ana nepücayüvecai nemütixecuxaxatüvanicü que nemütivacuxaxatüva müme 'Iyari memuyeyesa. Müme vai xeicüa memühüme, türi Cürisitusie memüteviya que nemütivacuxaxatüva, müpaü püta netinixecuxaxatüvacaitüni xeme.
2 Resi nenixemicuacaitüni, 'icuai nepücaxe'umi, xemüca'iquemacaicü. Peru hicü cuxi xepüca'iquema,
3 vaisie xemüteviyacü cuxi. Mexi xeyumexüitüa hipame vahepaüsita, mexi xeyucuitüve cuxi, cari vaisie xecateviya xeicüa, teüteri vahepaü xecateyüa.
4 Xevitü quepaucua müpaü maine, Nesü Papurusie necatiniviyani, xevitüta, Nesü 'Apuruxisie netiniviyani, cari teüteri xeicüa xecanihümetüni.
5 Mericüte, 'Apuruxitütü que titita. Papurutütü que netitita. Cacaüyari parevivametemama tecanihümetüni, tacümana yuri xeteniuta'erieni. Ti'aitame que mütatiumi taxexuime,
6 ne neniuca'eni, 'Apuruxi ni'ipanecaitüni. Peru Cacaüyari canihücütüni mitinetüa.
7 'Ayumieme 'esame tixaü pücatihücü, 'ipavame tixaü pücatihücü. 'Iya xeicüa mitinetüa tixaütü catinihücütüni Cacaüyaritütü.
8 Mecaniyuxevini 'esame 'ipavame. Yuxexuitü yu'ivarica mecateni'ivacacuni que memütecumaüvacai.
9 Cacaüyarimatü tecateni'uximayaca. Xemeri Cacaüyari vasiyaya xecanihümetüni.
Mücü meta, Cacaüyari veviyaya xecanihümetüni.
10 Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü que münetiumi, müpaü nepütitavevi tesariya quitüa mieme, qui vevivamete tiva'aitüvamepaü neyüanetü mütimaivepaü. Xevitü qui pütavevieni heimana. Yuxexuitü mequeyucuerivayurieca que memüte'iveviva.
11 Tesariya quitüa mümieme 'apuve yuxevitü. Xevitü pücayüve tavari mitavevieni xeime. Quesusi Cürisitu canihücütüni tesariya 'amuve.
12 Hurucü püratacü tetexi visi mü'anenecü xüca 'utaquini heimana, cüyexicü 'üxacü müaxacü nusu,
13 yuxexuime vaveviya canihecüacamücü. Tucari 'aye'ayu hecüatü canayeimücü, tucari masiücütü que mürayani tai xuavecacu. Tai canita'inüatamücü yuxexuime vaveviya, 'aixüa que müti'anene.
14 Tita mütiutavevie xüca yuhayeva, 'ivevivame catini'ivacamücü.
15 Me xüca 'utitani, 'ivevivame tinitatümaiyamücü. 'Ivevivame xeicüa canitavicueimücü, peru que mü'ane taicü mutavicueipaü catini'eriecamücü.
16 Xüari xeme müpaü xecatenimaica, Cacaüyari tuquieya xemühümecü haque Cacaüyari 'Iyarieya meyeca.
17 Tevi xüca 'ica'una Cacaüyari tuquieya, Cacaüyari canica'unamücü 'iya. Cacaüyari tuquieya canipasieca hesiena mieme. Xemeri xepühüme tuqui.
18 Xepücateyu'irüviyani. Xüca xevitü xeme timaiveme yu'erieca, temaivavemete que memüteyu'erie hicü miemetexi, 'asicatimaitü püta que'ayani, yuri timaivetü mayanicü.

19 Cuiepa memütama que memütemaivave, yacü xeicüa haineme cani'erieca Cacaüyari. 'Ipaü catine'uca, Temaivavemete que memüteyucuamana, mücü yacatinivaviyani.
20 Tavari 'ipaü catine'uca, Ti'aitame catinimaica niuqui que memütexüatüa temaivavemete, yacü xeicüa niuqui memüxüatüacü catinimaica.
21 'Ayumieme 'aixüa püca'ane ve'emete müvaxatanicü teüteri. Masi naitü xehesüa catinimiemetüni.
22 Sepa Papuru, sepa 'Apuruxi sepa Sepaxi, sepa cuie, sepa xemayeneniere, sepa xemucui, sepa hicü mieme xemütehexeiya, sepa 'uxa'atüni varie mieme xemütehexeiya, naitü xehesüa catinimiemetüni.
23 Xemeta Cürisitusüa xecanimiemetetüni, Cürisituta Cacaüyarisüa canimiemetüni.

4

Nü'arisixi que memütehüritüariecai

1 'Ipaüta tequete'erivani tame, Cürisitu tupirisiximama que temütehüme, que temüte'uhüritüarie temihecüatanicü tita müti'aviesiecai Cacaüyari hepaüsita.
2 Camüsü 'ena xüca hüritüarieca, caneuyeveca yamüticamienicü.
3 Peru xüca xeme xenesicu'ivaviyanique 'isücate vahepaü, xüca 'isücate memüteüteri xeicüa menesicu'ivaviyanique, tixaü nepücane'iyaritüacaqueyu mücücü. Ni necümana nepücane'ivaviyave.
4 Sepa 'asinemücatimate nehesie nemürahüpanicü, mücücü xeicüa heiserie nepücahexeiya.
5 Ti'aitame püta canihücütüni que mü'ane 'isücametütü münesicu'ivaviyani. 'Ayumieme xepüca'inüatani tucariyari ca'aye'avecacu cuxi, Ti'aitame 'acuxi canuavecacu. Mücü canihecüariviyamücü tita mütiuti'aviesie yüvipa. Masiücüme caneyeitüamücü que memüteyuriecu teüteri yu'iyarisie. 'Anaqueri yuxexuitü 'aixüa mecatenicühüavarüvacuni, Cacaüyari que mütivanaquisitüani.
6 Yanemütixehecüatüanicü ne'ivama, 'ayumieme necaninexatacaitüni, 'Apuruxi necanixatacaitünita, para xetasiha'erivatü xemeitimanicü 'icü 'inüari, Que müre'uxa püca'anuyehaitürüveni, manuyüne, capa xevitü 'utahüsierienicü, xeimecü naqui'atü, xeime püta xani'erietü.
7 Camüsü quepaicü pe'anuyehaitürüveme pümasi'ayeitüa. Tita perexeiya pecatimiquievetü. Mericüte, xüca petiumiquieni, titayariri ve'eme peti'axata, pecaticumiquivame pe'axatatü.
8 Xemeri xüari xeniuhuxaca, naime xetehexeiyatü xenacüneri. Xecanaye'axüani te'aitamete xe'acüneca, xetasitave'erietü tame. Xüca yuricü te'aitamete xe'acüneque tüma, tametari xehamatü tete'aitatü temacünecü.
9 'Ipaü netinicu'erivani, Cacaüyari pütasi'ucayasaxü tame nü'arisixi, 'imatüremete temühümetünicü, müme memanutaxüriya mecui'ivaque vahepaü temü'anenenicü. Te'ixüariyatü tecanacüne cuiepa memütama vahüxie, Cacaüyari tupirisiximama teüterita vahüxie.
10 Tame yacü te'utiyuaneme tecani'erivani Cürisitusie mieme, cari xeme püta xecatenimaivaveni Cürisitusie xeteviyatü. Tameri tepücatürücavi, cari xeme xecanitürücavini. 'Aixüa xecatenicuxaxasivani xeme, tame püta tenixani'erivani.
11 Hicüque teneuhacacuicuni teneuharicuni tenimamaveni teniutiveiyani teneu'uvacatetüni.
12 Tetenita'uxitüaca tamamacü tete'ivatü. 'Axa tetecühüavarüvatü, 'aixüa teputiyuane. Te'uveiyarietü yatepüte'uca'eniva.
13 'Axa me'utiyuanecacu tahepaüsita, tepüvanütüa. Cuiepa xasiyaripaü tecani'aneneni, naime temüxiquiyaripaü tecani'aneneni hicüque.
14 'Ipaü neti'utüatü nepücaxeteviyasitüamücü. Masi nepüxenütüamücü nenivema xemühümecü nemüxenaqui'eriecü.
15 Sepa tamamata miriyari xemüvarexeiyanique texe'üquitüvamete Cürisitusie xeteviyacacu, yumüireme xepücavarexeiya yuquemasima. Cürisitu Quesusisie netiviyatü, niuqui 'aixüa manuyüne neticuxatatü, necanixe'utinuivitüani.
16 'Ayumieme vaüriyarica necanixepitüaca, xenesi'üquetü xequenacüni.
17 Müpaü xemütecahunicü, 'ayumieme xehesüa nepeitanü'a Timuteu. Mücüta canineniveteüni, neninaqui'erieca, yacatinicamieni Ti'aitamesie tiviyatü. Mücü canixe'aye'eritüamücü que nemütiuyeica Cürisitu Quesusisie netiviyatü, yaxeicüa que nemüti'üquita naisarie memeyutixexeüriva vahesüa.
18 Hipatü vaniu mecaniutihüsierieni, xehesüa necaheta'ame me'erietü.

19 Neri cuitüva necaneta'amücü xehesüa, xüca müpaü tinaqueni Ti'aitame. 'Ana nepüretimani que memütetürücavi müme müpaü memütehüsierietüca, sepa que memütecuxata.
20 Cacaüyari ti'aitametücacu, pücaheuyevese vaüca müticuxatanicü. Mücü ti'aitametücacu, türücariya puxuave püta.
21 Que tixenaque. Xehesüa netita'ani nexetavayatü. Nepeta'ani nusu nexenaqui'erietü neca'ane'eriyatü 'acu.

5

Que mütiuta'inüasie xevitü mürucuyanecai

1 Cari müpaü catinicuniuvani, quename xeniu, xevitü xeme 'icumaüva que mü'ane mücayü'üya. Que memücateyurie nuivarite, yacatiniyurieneni 'iya 'icumaüvatü. Yuteivari xeniu caniutivitüni.
2 Cari xeme xepühüsierietüca. Caneuyeveca masi xemutisuananicü, yusata xemenuyenü'anicü müya mütiyuriene.
3 Nesü sepa nevaiyarisie teva nemuyeica, netininemaica xehesüa nemuyeicanipaü.
4 'Ipaü xequeteneuyuri Ti'aitame Quesusi xehüavetü. Xequeneuyucuxeürie, neta xehamatü ne'uyeicacacu yacütütü. Tati'aitüvame Quesusi xetürücayacacu,
5 xequeneyetua que mü'ane müya mü'ane, Cauyumarie mica'unacü vaiyarieya, 'iyarieya püta mütavicueisitüarienicü 'iya tucarisie quepaucua munuani Ti'aitame.
6 Ve'emete que xemüteyuxata, mücü 'aixüa püca'ane. Müpaü xecatemate, 'esipemecü pa naitü caniutacuxaniriyarieni ticuxanariyamecü.
7 Xequeneyu'itieca ticuxanariyame müye'i mumavenicü, 'axa que xemüteyuriecai. Pa mühecua püta xequenacüni, xemü'itiyatücanicü yaxeicüa mücü 'ixüararipa que memüte'i'itiva pa cuxaxanime, cacuxaxanime xeicüa memütecuanicü püta. Mücü 'ixüararipa muxasi türixi que memüte'ucuicuiva, teüteri meteha'erivacacu Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima, hicüta yaxeicüa mavariyari 'ari caniumierieni Cürisitutütü.
8 'Ayumieme tame temü'ixüaramete yacütütü, ye'imecü cuxaxanimecü tepücayüaca, 'axa 'aneneme tehexeiyatü 'axa teteyurietü. Masi cacuxaxanitü que müticuaiva 'ixüararipa, tameta 'aixüa tequetehecüasieca, yuri teque'utiyuaneni.
9 Müpaü netinixe'u'utüirieni xeime xapasie, xemücavanücacü rucusixi ne'utaitü.
10 Nesü nepücavaxatacai 'ena cuiepa memürucusixi, müme naime memütehive'erie yuhesie mieme, memütenavaya, mümeta tetexi memüvarayexeiya. Müme yemecü xüca xecavanücaque, caneuyevecaqueyu masi cuiepa xemücayuhayevacü, xemanuyecünecü püta.
11 'Ipaü necanaineni hicü, que nemütixe'u'utüiri 'ana, ta'iva yuxatatü xüca rucuyaneni, xüca naime tihive'erieca yuhesie mieme, xüca tetexi varayexeiyani, xüca 'axa 'utaineni hipame vahepaüsita, xüca taveneni, xüca tinavayani, müpaü nepaine, müpaü 'aneme xepücanüca, ni hamatüana xepücatecuaca.
12 Careuyevese 'acu xemüva'inüatanicü yuhesüa miemete. Queri reuyevecaqueyu nemüvata'inüatanicü tacua miemete,
13 Cacaüyari püta mü'isücamecü müvacu'ivaviyacü. Peru yusata xequenanuyenü'a xeme que mü'ane 'axa mütiyuriene.

6

Que mütivarutahüavixü, que memüteyuxanetacai 'isücate yuri memücate'erie vahüxie

1 Xevitü xeme xüca 'ixanetamücüni yu'ivatüme, queri tiyumaica menuhanacü 'isücate yuri memücate'erie vahüxie, Cacaüyari teüterimama vahüxie püta cayuvaüriyatü.
2 Müpaü xecatemate, Cacaüyari teüterimama 'isücate tenacünicuni cuiepa memütama tevati'ivaviyaque. Xücasü xeme xehümetüni xemüva'inüatani cuiepa memütama, titayari xecateyüvave xemüte'inüatanicü 'esitipeme hepaüsita.
3 Müpaü xecatemate, tame tepüvata'inüatani Cacaüyari tupirisiximama. Pini hepaüsita titayari xecateyüvave masi yemecü.
4 Me xücari pini hepaüsita xeyuxanetani, titayari xetevarayasa 'isücate memücamariva memüyuyexexeüriva vasata memüva'enienicü.
5 Nexeteviyasitüanique 'ipaü netinicuxatani. Ni xevitü 'acatiuyeica xesata timaivetü, yüvetü müti'inüatanicü 'ivamama que memüteyuxaneta.
6 Masisü yu'ivamatü xepüyuxaneta, müya xeteyurietü müme yuri memücate'erie vahüxie.
7 Masiri mexi xeyuxaneta, yemecü xeniyutexieca xemaye'axüanicü. Titayari masi xecatevapitüaca hipame, 'axa memüxeyurienicü, titayari masi xecateyutauni xemünavaiyarienicü.
8 Peru xeme püta 'axa xecaniyuyurieni. Xecaniyunavatüveni yu'ivamatü.

9 Müpaü xecatemate, müme 'axa memüteyurie vahesie pücatinaqueni memaye'axüanicü Cacaüyari tiva'aitüvame mayanicü. Xepücateyu'irüviyaniri. Xüca 'icumaüvani que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, tetexi xüca varayexeiyani, xüca 'icumaüvani xeime 'üyaya cünaya, xüca 'uquitütü 'ucari vahepaü yüaneni, 'uquitütü xüca 'icumaüvani xeime 'uqui,

10 xüca tinavayani, xüca naime tihive'erieca yuhesie mieme, xüca taveneniri, xüca 'axa 'utaineni hipame vahepaüsita, xüca ticumaüvani hipame tivapini, hesiena pücatinaqueni maye'anicü, Cacaüyari ti'aitüvame mayanicü.

11 Müpaü xe'anenetü xecanihümetücaitüni hipatü. Perusü hicürixüa xecaniu'itiyani masi. Xecaniupasieni Cacaüyarisie mieme. Heiserie xecaniupitüarieni, Ti'aitame Quesusi Cürisitusüa xemiemetetütü, tacacaüyari 'iyarieyasie xeteviyatü.

Yuvaiyarisie xe'u'uvatü, visi ticuxaxasivame xequenayeitüa Cacaüyari

12 Heiserie necanexeiyani nai nemütiyurienenicü, que pemaine. Xasunicü, peru nai netiyurienetü nepücapareviyani. Que pemaine, heiserie nepexeiya nai nemütiyurienenicü, peru nepücanevaüriya tixaütü heiserie mexeiyanicü nehepaüsita.

13 'Icuai rayuriepa catini'ayumiemetüni, rayuriepa 'icuaisie catini'ayumiemetünita, que pemaine. Hü, peru Cacaüyari 'uxa'atüni varie canitaxütüamücü rayuriepa 'icuaimame. Peru ravaiyari para micumaüvanicü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, mücücü püca'ayumieme. Ti'aitamesie mieme püta catini'ayumiemetüni, Ti'aitame tavaiyarisie mieme catini'ayumiemetünita.

14 Cacaüyari canenucuquetüani Ti'aitame. Catananucu'uitüamücü tameta yütürücariyacü.

15 Müpaü xecatemate, xevaiyari Cürisitu mamateya 'ücateya canihücütüni. Mericüte, tita Cürisitu vaiyarieyasie mütimieme, ne que netinavairieni Cürisitu, para 'uca tuminicü muyuvitünüa pinieya mürayanicü. Pücatixaü yemecü.

16 Müpaü xecatemate, que mü'ane 'uca tuminicü muyuvitünüasie mütiviya, yuhamatü xei vaiyari mecanacücani meyuxevitü. Que maine 'utüaricayari, Yuhutatü xei vaiyari mecanacünicuni meyuxevitü.

17 Masi que mü'ane Ti'aitamesie mütiviya, yuhamatü xei 'iyariyari mecanacücani meyuxevitü.

18 Xequeneyuta'una capa xe'imayüanicü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna. Naime 'axa que mütiyuriene tevi, pücayusevixima yuvaiyarisie, peraine. Pücatixaü, masi que mü'ane micumaüva que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, mücü püyusevixima yuvaiyarisie.

19 Müpaü xecatemate, xevaiyari tuqui canihücütüni 'Iyari Mütiyupatasie mieme, xehesie müyecacü. Cacaüyari canixepitüaca mücü 'Iyari. Xeme yücümana xepücayucusiyarima.

20 Xevitü püta 'uyutuacu xepunanaiya. 'Ayumieme yuvaiyarisie visi ticuxaxasivame xequenayeitüa Cacaüyari, yu'iyarisie meta, Cacaüyari mücusiyarieyacü.

7

Müme memüneneüque memüviqui vahepaüsita

1 Nepütixetaxatüaniqueyu yuxapasie que xemünete'uta'ivaviyaxü. 'Aixüa cani'aneni xüca 'uqui 'uca cacumaüvani.

2 Peru rucusixi memüyumüirecü, 'uquisi yuxexuitü yü'üitama mequevarexeiyani, 'ucarita yuxexuitü yücünama mequevarexeiyani.

3 'Uqui que'ipitüaca yü'üya que müreuyevese, yaxeicüata 'uca quetipitüaca yücüna.

4 'Uca heiserie pücahexeiya yuvaiyari hepaüsita, cünaya püta heiserie canexeiyani. Yaxeicüata 'uqui heiserie pücahexeiya yuvaiyari hepaüsita, 'üyaya püta heiserie canexeiyani.

5 Xepücatehayeva xeyucumaüvatü, me xeyu'enietü 'esiva xeicüa xüca yaxeteheutevini, neneviericü xemü'ayumiemetetünicü, tavari xeyuxevitü xe'acüneque, capa Cauyumarie xe'uta'inüatacü, capa xecayüvavenicü xemüteyu'aitüacacü.

6 'Ipaü nepaine xemütemaicacü que xemüte'upitüarie. Netixe'aitüatü nepücahaine.

7 Müpaü pünetinaqueniqueyu, xüca yunaitü teüteri nehepaü me'anenenique. Masisü Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü yücü catinivapitüaca yuxexuime, xeime 'ipaü, xeimeta müpaü.

8 'Ipaü netinivarutahüave müme memücaneneüque memücaviqui, viyurasixi meta. 'Aixüa caniyümücü xüca nehepaü me'anenetü meyuhayeva.

9 Me xüca müpaü mecayüvaveni, meque'utineneüque meque'utiviquieni. Mecuxi queneüqueni, mecuxi queviequieca, capa 'utatanicü.

10 Peru müme memünneneüque memüviqui, müpaü netiniva'aitüaca, masi ne pücatixaü, Ti'aitame püta müpaü tinivaruta'aitüani, 'uca yücüna pücacu'eirieni.

11 Me xüca 'icu'eirieni, neuyeveca caviquietü müyuhayevacü, ya neuyeveca hutarieca munuanicü yücünasüa. 'Uquita yü'üya pücacu'eirieni.

12 Hipameri müpaü netinivarutahüave, Ti'aitame 'asimüca'utayücü 'icü hepaüsita, xevitü ta'ivatütü yü'üya xüca 'avitücüni yuri cati'eriecame, xüca 'üyaya yuvaüriyani hamatüana mucanicü, mücü püca'icu'eirieni yü'üya.
13 'Uca meta yücüna xüca hexeiyani yuri cati'eriecame, xüca cünaya yuvaüriyani hamatüana mucanicü, mücü püca'icu'eirieni yücüna.
14 'Uqui yuri mücati'erie canipasieca yü'üyasie tiviyatü. 'Uca yuri mücati'erieta canipasieca ta'ivasie tiviyatü. Mesü xüca müpaü ca'anenique, xenivema mepüca'itiyatücanique, peru müpaü mü'anecü, mecanipasieca Cacaüyarisie miemecü.
15 Peru que mü'ane yuri mücati'erie xüca 'i'eirimücüni yuri ti'eriecame, mecuxi queheyani. Pücaheuyevese ta'iva 'uquitütü 'ucatütü hesiena tiviyatü müyuhayevacü xüca müpaü 'aneni. Cacaüyari que mütatiuta'ini, cataniuta'inieni hesiena temüteviyanicü teca'uximatüarietü ta'iyarisie.
16 'Uca queri petimate, xüca pe'itavicueisitüani 'acüna. 'Uquita que petimate xüca pe'itavicueisitüani 'a'üya.

17 Mücü xeicüari, Ti'aitame que mütivarupitüa yuxexuime, que me'anenetü 'amemu'uvacai yuxexuitü quepaucua Cacaüyari müvaruta'ini, müpaü me'anenetü meque'u'uvani. 'Ipaü netiniva'aitüaca yunaitü memeyutixexeüriva naisarie.
18 Huriyusixi vaxitequiyacü 'inüasietü xüca 'uta'inierieni, pücaheyeitüani va'inüari. Ca'inüasietü vaxitequiyacü xüca 'uta'inierieni, pücayu'aitani mü'inüaritüarienicü.
19 Sepa mu'inüasie, sepa müca'u'inüasie, xüca yaticamieni que müti'aita Cacaüyari, mücü xeicüa caneuyeveca.
20 Yuxexuitü que me'anenetü memuta'inierie, müpaü meteyurietü mequeyuhayeva.
21 Vaüriyarica peti'uximayacai quepaucua pemuta'inierie. Sepasü pepüca'a'iyaritüaca mücücü. Me xüca peyüveni pemüxünecü, 'aixüa caniyümücü masi.
22 Que mü'ane muta'inierie Ti'aitamesie mütiviyanicü, vaüriyarica ti'uximayatame hücütütü, xünariecame nayani Ti'aitamesie mieme. Müpaüta yaxeicüa, que mü'ane muta'inierie xünitü, 'iya Cürisitusie mieme catini'uximayatametüni.
23 Xevitü 'uyutuacu xepunanaiya. Te'uximayatametetütü xepüca'acüne teüteri vahesie mieme.
24 Yuxexuitü que me'anenetü memuta'inierie, müpaü meteyurietü mequeyuhayeva Cacaüyarisie meteviyatü. Müpaü nepaine ne'ivama.

25 Müme memücaxuriquitüca vahepaüsita tixaü nepücarexeiya Ti'aitame yatiu'aitacu. Peru que nemüticu'eriva netinixetaxatüani müpaü netimaitü, Ti'aitame caneninenimayaca neni-uqui müseüyenicü.
26 'Ayumieme 'ipaü 'aixüa 'aneme neni'erieca hicü temü'uximatüariecü, 'aixüa cani'aneni xüca tevi yuhayeva que müti'ane.
27 'Uca petiuvitütüarie 'acu. Mericüte, pepücaticuvauneni pemü'axünacü. 'Uca petimave 'acu. Pepüca'icuvauni 'uca.

28 Me xüca peneüqueni, 'aixüa cani'aneni, 'axa petiuyurieme pepüca'a'erieca. 'Üimari mücaxuriqui xüca 'utiviquieni, 'aixüa cani'aneni, 'axa tiuyurieme pücayu'erieca. Mücü xeicüa, müme memüvitütüarie mecani'uximatüariecuni mexi yuvaiyarisie me'u'uva. Ne masi nepünaqui'acaqueyu xüca xeca'uximatüariecaque.

29 'Ipaü nepaine ne'ivama, tucari canaye'aximeniri. Mexicuxi, müme memüvaravitücü yü'üitama, yaxeicüa müme memücavaravitücü vahepaü meque'aneneni,
30 mümeta memutisuana müme memüca'utisuana vahepaü meque'aneneni, mümeta memüyutemamavie müme memücayutemamavie vahepaü meque'aneneni, müme memütenanetüve, müme memüca'atüiyarievave vahepaü meque'aneneni,
31 müme memi'usarüva 'ena cuiepa timieme, yaxeicüa müme memüca'i'usarüva vahepaü meque'aneneni. 'Icü cuie que mü'ane 'epücareutere.

32 Pünesinaque xemücayu'iyaritüacacü vaüca xeteha'erivatü. Que mü'ane mücareca'üya, Ti'aitamesie timiemecü niyu'iyaritüaca, que mütinaqui'asitüani Ti'aitame.
33 Que mü'ane müreca'üya cuiepa timiemecü niyu'iyaritüaca, que mütinaqui'asitüani yü'üya.
34 Hutamecü müpaü tinimaica. 'Uca mücarecacüna mücaxuriqui meta niyu'iyaritüaca Ti'aitamesie timiemecü, hesiena mieme müpasienicü yuvaiyarisie yu'iyarisieta. Que mü'ane mürecacüna niyu'iyaritüaca cuiepa timiemecü, que mütinaqui'asitüani yücüna.

35 'Ipaü netinicuxatani xemüpareviyanicü. Nexeviniyamütü nepüca'utaine. 'Aixüa 'anemecü xemümasiücünicü que müreuyevese neputaine, Ti'aitamesie mieme xemü'ayumiemetetünicü xecacuhapanietüvetü.

36 Me xüca 'üimari hexeiyani mücaxuriqui, 'aixüa que mücati'ane 'iyurieme xüca yu'erieca, xüca 'e'uteviniri, xüca reuyeveca müpaü mü'anenicü, que mütinaque yaquetiuyurieni. 'Aixüa caniyümücü, meque'utineneüque, 'axa mete'uyurieme mepücayu'erieca.
37 Que mü'ane müseire yu'iyarisie, tixaü careuyehüatü, yünü'avetü que mütiyumate, xüca yu'iyarisie müpaü tiyumaica mi'üviyanicü caxuriquime que mü'ane hesüana mümieme, 'aixüa catiniyuriemücü.
38 'Ayumieme que mü'ane mivitütüa 'üimari mücaxuriqui hesüana mümieme, mücü 'aixüa catiniyuriemücü, que mü'ane müca'ivitütüa masi 'aixüa catiniyuriemücü.
39 Caneuyeveca 'uca yücünasie mütiviyanicü mexi 'ayeyuri 'uqui. Xüca cünaya 'umüni, canixünariemücü. Caniyüvemücü mütiviquienicü que mütinaque, peru Ti'aitamesie tiviyatü xeicüa canitivitümücü.
40 Ne que nemüticu'eriva, caniyutemaviecamücü masi xüca müpaü 'anetü yuhayeva. Müpaüta netinicu'erivani, neta Cacaüyari 'Iyarieya nepexeiya.

8

Tita tetexi memütemaviyari hepaüsita

1 Tita cacaüyarixi memütemaviyari hepaüsita netinixetaxatüaniqueyu. 'Ipaü tetenimaica, quename tanaitü tetemate que temütecu'eriva. Peru yatetemaitü que temütecu'eriva, mücücü tecanihüsieriecuni xeicüa. Tetetacanaqui'erietü püta tecaniseiriyariecuni masi.
2 Tixaütü timaiveme xüca yu'erieca, 'acuxi 'asipücatimaive que müreuyevese yamütimaicacü.
3 Masi xüca 'inaqui'erieca Cacaüyari, Cacaüyari canimaicamücü müya mü'ane.
4 Mericüte, 'icuai hepaüsita cacaüyarixi que memütemaviyari, müpaü tepütemate, tete pücaxuave cuiepa yuri mücacaüyari, xevitü pücaxuave cacaüyaritütü. 'Iya yuxevitü 'acaniuveni xeicüa cacaüyaritütü.
5 Peru sepa 'amemu'uva müme cacaüyarixi memüte'umamativa taheima cuiepa, cacaüyarixi que memüteyumüire, te'aitamete que memüteyumüire,
6 masi tame que temütemate, Cacaüyari caniyuxevini ta'uquiyaritütü. Naitü hesiena canayeneicani, tame hesiena mieme tecani'ayumiemetetüni. Ti'aitameta caniyuxevini Quesusi Cürisitu hücütütü. Naitü tiniunetüarieni 'iya 'inetüacu, tameta teniunexüani 'iya tasi'unetüacu.
7 Peru yunaitü 'ipaü mepücatemate. Hipatü 'acuxi mecacanivaratümaiyavaveni, mevamaive'erietü memanucuneniere. Müme quepaucua memicua'a tete mavarieya, mücü cacaüyari mecana'erivani. Müpaü metecu'erivatü mecaniyuseviximaca yu'iyarisie, memücaseseüye que memüteyumatecü.
8 Mericüte, ta'icuai pücatasi'aye'atüani Cacaüyarisüa. Sepa temüca'icua'a, yaxeicüa tixaü tepücateheuyehüva. Mesü, sepa temicua'a, mücücü tepücapareviya.
9 Xequeneyucuerivayurieca, capa xevarutiquetamüracü müme memücaseseüye, xetecuatü heiserie que xemütehexeiya.
10 'Ecü müpaü xeniu pemütimate, xüca caseüyetü masixeiyani mana peticuacame xeime cacaüyari tuquieyasie, que mütiyumate catiuvaüriyarieni miticuanicü tita mütimaviyari mücü cacaüyari.
11 'Iya mücaseüye canitatümaiyariemücü masi, 'ecü müpaü pemütimatecü, sepa mü'a'iva, sepa Cürisitu hesiena mieme mumü.
12 Müpaü 'axa xevayurietü yu'ivama, xevatavayatü müme que memüteyumate, 'axa xecaniyurieca Cürisitu.
13 'Ayumieme xüca 'icuaicü 'utiquetamüre ne'iva, mecuxi nemüca'iticuani vai neheyemecü, capa ne'itiquetamüracü ne'iva.

9

Nü'aritütü heiserie que mürexeiyacai

1 Camüsü necatinenü'ave ne. Necatinü'ariecame 'acu. Quesusi necatiuxei Tati'aitüvame. Xeme xecatehüme tita mütiutixuaverixü neticumaüvacacu ne, Ti'aitamesie netiviyatü.
2 Sepa hipatü nü'ariecame memücanesi'eriecaque, xeme xecanenimaica nü'ari que nemütihücü. Ne'inüari xecanihümetüni, xecümana catinimasiücüni nü'ari que nemütihücü Ti'aitamesie netiviyatü.
3 'Ipaü nepaine ne'utaniutü nehesie mieme, neva'eiyatü müme memünesixaneta.
4 Camüsü, heiserie tecatehexeiya temütemiquienicü para temütecuanicü temüte'ienicü.
5 Heiserie tecatehexeiya ta'üitama temüvaravitücünicü ta'utüma, 'ivamarixi mehümetüme, que memüteyurie hipatü nü'arisixi, Ti'aitame 'ivamama que memütevaravitücü, Sepaxita que mütiyuriene.

6 Ne xeicüa Verunave xeicüa xüari müpaü tepücatepitüarie, temütehayevacü tete'ivatü.
7 Tamüsü, quepaicü cuya payani yuxaüta tiyupitüatü. Quepaicü haraveri muca'iteüta pücaticuani 'icuaxiyari. Quepaicü va'üviyatü muxasi, varesiyari ca'anu'ieni.
8 Tevipaü xeicüa que neticuxata, 'ipaü ne'utaitü. 'Inüari niuquiyari yaxeicüa caraine 'acu.
9 Müpaü catine'uca Muisexi 'inüarieyasie, Pepüca'isurihüani puixi quepaucua mitiquesina türicu mütihenarienicü. Puixisixi vahütü xeicüa que ticuxata Cacaüyari.
10 Masi tahesie mieme caticuxata. Tahesie mieme yemecü müpaü püraca'utüarie, meuyevesecü cuiesaname mücuiesananenicü yuri ti'erietü mexi ta'icueva, 'uvameta müti'unicü yuri ti'erietü quename 'icuaxiyari hexeiyatü 'ayani.
11 Tame 'iyarisie timieme tecaniuca'eni xehesüa. 'Aixüa catiyüni vaisie timieme xüca te'uca'isanani yaxetatemicuacacu.
12 Hipame xecanivapitüaca heiserie memexeiyanicü xehepaüsita. Tame masi yemecü heiserie tecatehexeiya temütemiquienicü.
Peru sepa heiserie temexeiya mücücü, müpaü tepücayüa. Naime tepütenevie masi, temüca'inenacacü niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu hepaüsita.
13 Müpaü xecatemate, müme tuquita memüte'uximaya, müme tuquita mieme mepütecua'a. Müme müratimavatüre memü'ayumiemete, mavaripa mieme meteniuhapanani.
14 Ti'aitame yaxeicüa tinivaruta'aitüani müme niuqui 'aixüa manuyüne memücuxata, müme memüte'ivanicü yametecuxatatü.
15 Ne xeicüa nepücanevaüriya müpaü nemütiyurienenicü. Que nemütiu'utüa meta, müpaü nepüca'utaine yanemütimiquienicü. Mecuxi nemümüniqueyu masi. Xevitü yacü ne'utaineme pücanesi'ayeitüani, 'aixüa que nemüticuxata nehepaüsita.
16 Sepa niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxata, masi mücücü nepücayüve 'aixüa nemüticuxatanicü nehepaüsita. Vaüriyarica masi netinicuxatani. Xüa 'ui, que nemütinemaicaqueyu, xüca niuqui 'aixüa manuyüne necacuxatanique.
17 Xüca nenevaüriyanique müpaü nemütiyurienenicü, nepüti'ivaniqueyu. Masi nepuviyarie hüritüaricacü, sepa nemücanevaüriyanique.
18 Querite neti'ivani 'acu. Niuqui 'aixüa manuyüne xüca necuxatani necatinecuetatüatü, mücü canine'ivaricatüni. Netinicuxatamücüni yanecatiyurienetü heiserie que nemürexeiya, niuqui 'aixüa manuyüne necuxatatü.
19 Sepa nemünenü'ave, yunaime vahesie mieme vaüriyarica neti'uximayatatü nepaneyeitüva, yumüireme masi nemüvarahapanacü.
20 Huriyusixi nevacuxaxatüvatü, nepünehuriyuta, nemüvarahapanacü Huriyusixi. Müme 'inüari niuquiyarisie mepüteviya, 'ayumieme vahepaü ne'anetü nepaneyeitüva nemüvarahapanacü müme 'inüari niuquiyarisie memüteviya, sepa va'inüarisie nemücativiya ne.
21 Nuivarite meta mücü 'inüari niuquiyari memümamave nevacuxaxatüvatü, vahepaü ne'anetü nepaneyeitüva, nemüvarahapanacü müme 'inüari niuquiyari memümamave, sepa Cacaüyari hüxie 'inüari nemücamave ne, Cürisitu 'inüarieya nehexeiyatü.
22 Müme memücaseseüye nevacuxaxatüvatü, necaseüyetü nepaneyeitüva, nemüvarahapanacü müme memücaseseüye. Yunaime nevacuxaxatüvatü, naime nenaneyeitüvani xüca 'acu naimecü nevatavicueisitüani hipame.
23 'Ipaü naime yanecatiniyurieneni niuqui 'aixüa manuyünesie mieme, neta nehesie mieme mütinaquenicü que maine niuquiyari.
24 Müpaü xecatemate, müme parecu memüte'unanausa, yunaitü metanausame, xevitü xeicüa heixeiyatü nayeimücü 'ivaricasie mieme. Yaxeicüata xeme, xequeteneunanausani para xeheixeiyatü xemacünecü.
25 Yunaitü parecu memüte'unanausa mecateniyu'aitüaca naimecü. Müpaü meteniyurieca müme muma mütixainive memühuritüarienicü. Tame masi muma mücatixainive tecanihuritüariecuni.
26 Nesietü que nemütiunanausa, 'aixüa necatinimaica que nemütimie. Que nemütinemiene, 'eca nepücacuvaxüaxime.
27 Masi nevaiyari nepücuvaya. Nepünemaxiuta capa ne'utixani'erivacü ne, netivacuxaxatüvame hipame.

10

Que mütivacu'imaiyacai capa tetexi mevarayexeiyanicü

1 Yaxeicüa ne'ivama, neuyeveca müpaü xemütemaicacü, tatevarima yunaitü mücü haivitüritüa quepaucua memu'uvacai, yunaitü mana haramarasie quepaucua memanucü,
2 yunaitü müme yacütütü Muisexisie meteviyatü meniuca'üyarieni haivitürisie haramarasie.

3 Yunaitü 'axeicüa 'iyarisie mieme metenicuacaitüni,
4 yunaitü 'axeicüa 'iyarisie mieme meteniharecaitüni. 'Iyarisie mieme tete müvaruveiyacai, mücü nivaharitüacaitüni. Mücü tete Cürisitu canihücütücaitüni.
5 Sepanetü, Cacaüyari pücanaqui'acai yumüireme vahepaüsita. Macumavesie mecaniutixüriyaniri vacaxarite.
6 Mericüsü, mücü 'inüari caniuyüni tahesie mieme, capa te'ihive'eriecacü tita 'axa müti'anene, müme memüteyucahive'eriecaipaü.
7 Yaxeicüa tetexi xevarayexeiyatü xepüca'acüne, hipame müme vahepaü. Müpaü catine'uca, Teüteri meniucayaxixüani memütecuanicü memüte'ienicü, 'arique menanucu'uni memüteneitüvenicü.
8 Yaxeicüata, que mü'ane mücata'üya mücatacüna tepücavacumaüvani, hipatü müme que memüte'uyuri. Mevarucumayüaca, meniucuini xei tucarisie, xei teviyari heimana haica miriyari meyupaümetü müme.
9 Mücü meta, tepücate'i'uxitüaca Ti'aitame te'i'isipatüvetü, hipatü müme que memüte'uyuri. Me'i'isipaca, cuterixi vacü meniutatümaiyarieni müme.
10 Mücü meta, xepücaniuquixieca, yaxeicüa hipatü müme que memüte'uyuri. Me'uniuquixiecu, ti'uname nivaruca'una müme.
11 Mericüte, que memu'itüarie müme, 'inüari caniuyüni. Yacatinaca'utüarieni que mütiuyü, temü'imaiyarienicü tame, tucari manucatüa maye'acü, taparetü 'ate'u'uvacacu tame.
12 'Ayumieme que mü'ane 'a'uveme müyu'erie, mücü queyü'üviyani capa 'acavenicü.
13 Teüteri que memüte'isiparie xeicüa xecateni'isiparieca xeme. Cacaüyari masi yacatinicamieni que maine. Mücü pücaxepitüani xemü'isiparienicü que xemücateyüvave. Xe'isipariecacu masi canixepitüamücü que xemütevicuecacü, xepitüatü xemüyüvavenicü xete'uca'enivatü.
14 'Ayumieme nenaqui'erima, xequeneyuta'una capa tetexi xevarayexeiyanicü.
15 Temaivavemete nemütivacuxaxatüvapaü, müpaü necatinixecuxaxatüvani xeme. Yücümana xequeneu'inüata tita nemüraine.
16 Tecüxi hepaüsita quepaucua 'aixüa temutiyuane Cacaüyari hepaüsita, mücü tecüxicü tecatetaxevi Cürisitumatü, yuxuriya que mütiutayeuri. Pa quepaucua temititara, mücü pacü tecatetaxevi Cürisitumatü, yuvaiyarisie que mütiumierie.
17 Mücü pa que mütiyuxevi, tameta tamüiretü xei vaiyari tecanihümetüni. Tanaitü 'axeicüa tenitihapanani xei payarisie mieme.
18 Mücü meta, müme 'Ixaheri nuivarieyasie memütinunuiva xequenivara'erivani. Müme mavari memütecua'a, mecateyuxevi müratimavatüre miemematü.
19 Mericüte, quesü nehainericü. Tita tete mütimaviyari tixaütü mütihücücü neraine. Tete cacaüyariyari tixaütü mütihücücü neraine.
20 Masisüari 'ipaü nenaineni, tita memütemava nuivarite, cacaüyarixi 'axa memü'anene vahesie mieme mecatenimavani, que mü'ane yuri cacaüyari mücahücüsie mieme. Pücanesinaque xemüyutaxevirecü cacaüyarixi 'axa memü'anene vahamatü.
21 Xepücayüvave Ti'aitame tecüxieyasie mieme xemanu'ieni, mexi xe'enuye'e cacaüyarixi 'axa memü'anene vatecüxisie mieme. Xepücayüvave Ti'aitame 'icuaiya xemütecuani, mexi xetecua'a cacaüyarixi 'axa memü'anene va'icuai.
22 Me, tete'ihaxüatüani Ti'aitame. Que tetetürücavi tame, Ti'aitame tahepaü catitürücaüyecacu.

Nai xequeteneyurieca Cacaüyari visi mütücuxaxasivanicü

23 Que pemaine, heiserie tecanexeiyani nai temüteyurienicü, peru nai teteyurietü tepücapareviyani. Heiserie tecanexeiyani nai temüteyurienicü 'acu, peru nai teteyurietü tepücaseiriyarieni.
24 Mecuxi yuxexuitü mepücatecuvauni yuxaüta 'aixüa memü'itüarienicü. Mequetecuvauni hipatü püta 'aixüa memü'itüarienicü.
25 Naitü mütituiya quiecari hixüapa, mücü xequetenecuaca, tixaü xecayu'iyaritüatü que xemüteyumate.
26 Cuie Ti'aitame pinieya catinihücütüni, naitü cuiepa mütixuave catinipinieyatünita.
27 Peru xevitü yuri cati'erietü xüca xe'uta'inieni xemütecuanicü quiena, xüca xeyuvaüriyani xemuhucü, nai que xemütemiquieni xequeteneuticua'i, tixaü xecayu'iyaritüatü que xemüteyumate.
28 Peru xevitü xüca müpaü tixe'utahüaveque, 'Icü tete mavarieya canihücütüni, 'utaitü, mecuxi xepüca'iticuaniqueyu, xehe'erivatü que mü'ane yamütixe'utahecüatüa, xehe'erivatü que mütiyumate, capa yu'iyaritüanicü.
29 Que xemüteyumate xeme, 'asinepücahaine. 'Iya püta que mütiyumate nepaine.

Mericüte, peru 'aixüa que tiyüni, xüca nenenü'avetü nexani'erivani, xevitü müyu'iyaritüacü que mütiyumate.
30 Xüca ne'iticuani pamüpariyusi ne'ipitüatü Cacaüyari, titayariri 'axa neticühüavarüva ne'icuatü, hepaüsitana pamüpariyusi nemipitüacü Cacaüyari.
31 Mericüsü, sepa xemütecua'a, sepa xemüte'ie, sepa tita xemüteyurie, nai xequeteneyurieca Cacaüyari visi müticuxaxasivanicü.
32 Xepücavati'ücamüraxüani Huriyusixi, müme memücahuriyusixi meta, müme meta memeyutixexeüriva Cacaüyarisüa miemete.
33 Naimecü necatiniyurieneni memüpareviyanicü yunaitü. 'Aixüa nemü'itüarienicü ne, mücücü nepücayüane. Yumüiretü 'aixüa memü'itüarienicü püta necaniyüaneni, memütavicueisitüarienicü müme.

11

1 Xenesi'üquetü xequenacüni, neta que nemüti'üque Cürisitu.

'Ucari que memüte'umucuresi

2 'Aixüa nepaine xehepaüsita xemünesiha'erivacü naimecü, yaxemütecahucü yeiyarisie que nemütixeyetuiri.
3 Peru neuyeveca müpaü xemütemaicacü, Cürisitu yunaime 'uquisi canivamu'utüni, 'uquita 'uca canimu'uyatüni, Cacaüyarita Cürisitu canimu'uyatüni.
4 'Uqui xüca yutanenevieni, xüca ticuxatani, yucumu'ututü, caniyuteviyasitüaca yumu'ucü.
5 'Uca püta xüca yutanenevieni, xüca ticuxatani, cayucumu'ututü, caniyuteviyasitüaca yumu'ucü. Yaxeicüa catiniyüniqueyu xüca yumu'usie yucaxicanique.
6 Xüca cayucumu'utuca 'uca, mecuxi queheyucaxicani. Me 'uca xüca yuteviyani yucaxime, mu'umesetü, queyucumu'utuca masi.
7 Pücaheuyevese müyucumu'utucacü 'uqui, Cacaüyari 'üquisicaya mühücücü, hesiena mümasiücücü que mü'ane Cacaüyari. 'Ucasie masi canimasiücüni que mü'ane 'uqui.
8 Sutüapai 'uqui 'ucasie püca'ayene, 'uca 'uquisie payene püta.
9 Mücü meta, 'uqui püca'unetüarie 'ucasie mieme, 'uca 'uquisie mieme caniunetüarieni püta.
10 'Ayumieme caneuyeveca 'uca 'inüari manuyecacü yumu'usie, cümana mümasiücüni heiserie que mürexeiya, Cacaüyari tupirisiximama vara'erivatü.
11 Peru Ti'aitamesie meteviyatü que memüte'u'uva, 'uca 'apüca'uyeica 'uqui caheuyehüatü, 'uquita 'apüca'uyeica 'uca caheuyehüatü.
12 'Uca 'uquisie payene 'ana, peru 'uqui 'ucasie püyenuiva. Naitü masi Cacaüyarisie catinayenexüani.
13 Yücümana xequeneu'inüata que xemüteyumate. 'Aixüa ti'ane xüca 'uca nenevieri 'ipitüani Cacaüyari cayucumu'ututü.
14 Camü yututuyaricü müpaü xecate'üquitüarie, que mütitevive 'uqui xüca cüpateya 'etütüni,
15 'uca püta visi que müti'ane xüca cüpateya 'etütüni. Yücüpa caniumiquieni manuyunacacü.
16 Me xüca xevitü niuquixiemücüni, müpaü quetimaica, tame tepücaheixeiya yeiyari müpaü 'aneme, Cacaüyarisüa miemete memeyutixexeüriva, mümeta mücü yeiyari mepücahexeiya.

Que memüte'iseviximacai Ti'aitame 'Icuaiya 'inüariyari

17 'Ipaü que nemütixe'aitüa, nepücayüve 'aixüa nemutainenicü xehepaüsita, que xemüteyuyexexeüriva. 'Aixüa xepüca'itüariva yaxeteyuyexexeürivatü, 'axa xecani'itüarieca püta.
18 Mücü meri, que müraniuva, 'axeicüa quepaucua xemüyuyexexeüriva, yuhixüata xecaniyusanani. Hixüata 'arücamecü müpaü yuri nepüti'erie que müraniuva.
19 Süricü neuyeveca yuxexuime vahesie xemüteviyanicü, xesata mümasiücünicü müme memühecüasie.
20 'Axeicüa quepaucua xemüyuyexexeüriva que xemütecua'a, Ti'aitame 'Icuaiya pücahücü.
21 Yuxexuitü xecaniyumexüitüaca, yu'icuai xe'ahapatü, quepaucua xemütecua'a. Xevitü neuhacamücüni, xevitüta nitaveca.
22 Cari quite xepücatehexeiya xemütecuanicü xemüte'ienicü. Masicutaxi xetevateviyasitüa müme tixaü memücatehexeiya, xevaxani'erietü müme memüyuyexexeüriva Cacaüyarisüa miemete. Queri netixetahüave. 'Aixüa netiutaineni xehepaüsita 'acu. 'Ipaü que xemüteyurie, 'aixüa nepüca'utaineni xehepaüsita.

Ti'aitame 'Icuaiya que mütiu'aisie 'inüariyari
(Mateu 26:26-29; Maricuxi 14:22-25; Rucaxi 22:14-20)

23 Que nemütixeyetuiri, neta necaniyetuiriyarieni Ti'aitamesüa mieme. Müpaü tiniuyüni. Mücü tücarisie quepaucua müyetuiyaniquecai, Ti'aitame Quesusi pa nanucu'üni.
24 Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, canititara pa, müpaü 'utaitü, 'Icü nevaiyari canihücütüni. Xehesie canimiemetüni. 'Ipaü xequeteneyurieca xemünesiha'erivanicü ne.
25 Yaxeicüata tiniuyurieni tecüxi 'anucuhanatü mete'ucuacu, müpaü 'utaitü, 'Icü tecüxita mieme türatu mühecua canihücütüni. Nexuriyacü caniseiriyariemücü. Quepaucua xemi'ieca, 'ipaü xequeteneyurieca xemünesiha'erivanicü.
26 Quepaucua 'icü pa xemuticua'ani, 'icü tecüxi quepaucua xemanuye'eni, xecatenihecüatacacuni que mütiumü Ti'aitame, mexi canuave.

Que mütiyüni xüca 'iticuani Ti'aitame 'Icuaiya, 'iyarieya yaca'anecacu

27 'Ayumieme que mü'ane 'icü pa müticuani 'icü tecüxi manu'ieni, hesiena catinaquecacu 'iyarieya que müti'ane, hesiena pürahüiyani miseviximacü Ti'aitame vaiyarieya xuriyaya.
28 Tevi queyu'inüatani. Müpaü tiyurienetü, 'icü pa quehecuaca, 'icü tecüxita mieme que'anuye'eni.
29 Mesü, ticua'atü 'ienetü xüca heiseriemecü catimaica tita vaiyarieya mütihücü, yuhesie rahüpatü catinicuacamücü cani'iecamücü.
30 Müpaü xemüteyuriecü, 'ayumieme xeneuveraranini yumüiretü xeme, xetenicucuyeni, yuvaücavatü meneucusu.
31 Xüca tacümana teta'inüataque, tatacuri tepücapitüarieniqueyu.
32 Peru Ti'aitame quepaucua mütasita'inüata, teteni'üquitüarieca 'uximatüaricacü, capa te'anutaxüriyanicü cuiepa memütama vahamatü.
33 'Ayumieme ne'ivama, quepaucua xemüyuxeürie xetecuanique, xequeneyucuevieca.
34 Xüca heuhacamücüni, yuquita quetiucuani, capa xe'u'inüasienicü xeyucuxeürieme. Hipatü müreuyevese 'aixüa netiniyuriemücü quepaucua nemunuani.

12

'Iyarisie timieme que temüte'umiquiva

1 Ne'ivama, neuyeveca 'ipaü xemütemaicacü tita 'Iyarisie mütimieme hepaüsita.
2 Xeme müpaü xecatenimaica que müti'anecai quepaucua xemünuivaritetücai xeicüa. Xecanicuhapanietüvecaitüni tetexi memücaniuvave vahesüa, que xemütecühüavarüvacai.
3 'Ayumieme 'ipaü netinixetahecüatüaniqueyu, tevi xüca müpaü 'utayüni, Quesusi 'axa queticuxaxasivani, 'utaitü, mücü Cacaüyari 'Iyarieyasie tiviyatü püca'utaine. Mücü meta, tevi xüca müpaü 'utayüni, Quesusi catini'aitametüni, 'utaitü, 'Iyari Mütiyupatasie tiviyatü xeicüa caniyüveni müpaü mütayüni.
4 Yücü tepüte'umiquiva, 'Iyari yuxevicacu.
5 Yücü tepüte'uhüritüariva, Ti'aitame yuxevicacu.
6 Yücü tepütecuyuitüariva, Cacaüyari yuxevicacu. Mücü canihücütüni que mü'ane yunaime müvacuyuitüva naimecü.
7 Taxexuime tahesie, 'Iyari masiücütü canayeitüarivani, 'aixüa temü'itüarienicü tanaitü.
8 Xevitü canipitüarieca mütaniunicü timaivemepaü, 'Iyari yatipitüacacu. Xevitüta canipitüarieca mayeniuvenicü vaüca timaitü, mücütütü 'Iyari yuxevitü que mütipitüa.
9 Xevitüta canipitüarieca yuri müti'eriecacü, mücü 'Iyarisie tiviyatü. Xevitüta canipitüarieca müvaranayexürüvanicü tecuicuicate, mücü 'Iyari müyuxevisie tiviyatü.
10 Xevitüta canipitüarieca türücaüyemecü yamütiyurienenicü, xevitüta müticuxatanicü, xevitüta müva'inüatanicü 'iyarite, xüca 'aixüa me'aneneni me xüca 'axa me'aneneni. Xevitüta 'aiteüya vevietü mütaniunicü canipitüarieca, xevitüta mütihecüatanicü que müticuxaxasiva 'aiteüya veviecacu.
11 Mücü 'Iyari yuxevitü canihücütüni que mü'ane müvacuyuitüva yunaime. Yücü catinivapitüaca yuxexuime, que mütiyuvaüriya.

Xei vaiyari tecanacüne tanaitü

12 Yaxeicüa tavaiyari caniyuxevini, tamamate ta'ücate tatenite naitü timüirecacu. Naitü tavaiyarisie timieme timüirecacu müyuxevipaü vaiyari, müpaüta cani'aneni Cürisitu.
13 'Iyari müyuxevi que mütatiutaxeviriyaxü, xei vaiyari tecanacüne quepaucua temuca'üyarie, sepa Huriyusixi Cüriyecusixi temühüme, sepa vaüriyarica temüte'uximaya, sepa temütanü'a. Tanaitü tecaniuhatuiyarieni, 'Iyari müyuxevi tahesie mieme mütayeuriyacü.
14 Mücü meta, ravaiyari xei mamayari xei 'ücayari pücahücü. Pümüire püta.

15 Ra'üca xüca müpaü hainenique, Ne ramama nemücahücücü, 'ayumieme ravaiyarisie nepücamieme, ravaiyarisie camiemetütü püca'ayaniqueyu, müpaü 'utayüca xeicüa.
16 Ranaca xüca müpaü hainenique, Ne rahüxie nemücahücücü, 'ayumieme ravaiyarisie nepücamieme, ravaiyarisie camiemetütü püca'ayaniqueyu, müpaü 'utayüca xeicüa.
17 Ravaiyari naitü xüca hüxitünique, queti'enaniqueyu. Naitü xüca nacatünique, queri reu'ücueniqueyu.
18 Peru hicü Cacaüyari ravaiyarisie canicayasa xexuime que mütinaque.
19 Me naitü xüca xei paüriyaritünique, queri tihücütünіqueyu ravaiyari.
20 Masi pümüire, peru ravaiyari caniyuxevini.
21 Rahüxie pücayüve müpaü mütitahüave ramama, Nepücamasiheuyehüva, 'utaitü. Yaxeicüata ramu'u pücayüve müpaü mütitahüave ra'ücate, Nepücaxeheuyehüva, 'utaitü.
22 Masi tita catitürücavime temüte'erie, mücü yemecü tepeuyehüva.
23 Tavaiyarisie timieme, tita 'aixüa cati'aneneme temüxata, mücü tecaniquemaritüaca masi. Tavaiyarisie tita visi mücatixeiyarie, visi 'anenetü masi canayeitüarivani,
24 tita visi mütixeiyarie müpaü mücareuyevesecü. Masi Cacaüyari nitaxeviriyani tavaiyari, 'aixüa 'iyurienetü masi tita tixaü müreuyehüva,
25 tavaiyari capa hixüata saninicü, masi tita tavaiyarisie mütimieme 'axeicüa mütiyü'üviyanicü naitü.
26 Xei paüriyari xüca ticuyeni, naitü hamatüana tinicuyecamücü. Xei paüriyari xüca visi 'u'itüarieni, naitü hamatüana niyutemaviecamücü.
27 Xemeri Cürisitu vaiyarieya xecanihümetüni. Yuxexuitü vaiyarieyasie timieme xei paüriyari xecanihümetüni, que xemüte'upitüarie.
28 Müme memeyutixexeüriva, hipame canivarucayasa Cacaüyari nü'arisixi meri, 'arique texaxatamete, 'arique te'üquitamete, 'anarique müme türücaüyemecü memüteyurie, 'arique müme memütemiquiva memüvaranayexürüvanicü tecuicuicate, teparevivamete meta, te'aitamete, mümeta 'aiteüya memüvevie.
29 Yunaitü nü'arisixi que metehüme. Yunaitü texaxatatamete que metehüme. Yunaitü te'üquitamete que metehüme. Yunaitü türücaüyemecü que meteyurie.
30 Yunaitü que metemiquiva memüravanayexürüvanicü tecuicuicate. Yunaitü 'aiteüya que metevevie. Yunaitü que mete'ihecüata tita müticuxaxasiva 'aiteüya veviecacu.
31 Xequeneyuvaüriyani 'aixüa 'aneneme masi xemütemiquienicü. 'Acuxi huye yemecü 'aixüa mü'ane necanixetahecüatüamücü.

13

Cuini mieme que müreuyevese mütiyucanaqui'eriecacü

1 Xüca 'aiteüya nevevienique que memüteniuvave teüteri Cacaüyari tupirisiximama yunaitü, peru xüca necatinecanaqui'eriecaque, tepüa mucuyuanepaü necanayaniqueyu, tirinari mutatiriurücapaü.
2 Xüca netiumiquienique nemüticuxatanicü, xüca netimaicaque naime que müti'avie, naime meta que mütimasiücü, naimecü yuri neti'erietü xüca neyüvenique yemurite nemüvatayuitüanicü, peru xüca necatinecanaqui'eriecaque, tixaütü nepücatihücütüniqueyu.
3 Xüca nepini naime netivaminique hipame, xüca neneyetuanique nevaiyari mütataiyarienicü, peru xüca necatinecanaqui'eriecaque, tixaütü nepücara'ivaqueyu.
4 Tiyucanaqui'erietü 'ecatineutevini caha'atü. 'Aixüa catiniuca'iyarini tiyucanaqui'erietü, pücayumexüitüa hipame vahepaüsita vara'ivamütü. Tiyucanaqui'erietü pücatiyucatave'erie, püca'utahüsierie.
5 Yapücatiyuriene que mütiyuteviyasitüa. Pücaticuvaune tita yuhesie mütimieme xeicüa, pücayuhaxüatüa, 'axa müti'anene pücara'eriva.
6 Pücayutemavie yameteyuriecacu hipatü que mücatiheiserie, masi tita yuri müraine hepaüsita caniyutemavieca.
7 Nai tininevieca, naimecü yuri catini'erieca, naimecü canita'icuevani yuri ti'erietü, naimecü catiniuca'enivani.
8 Que mütiyucanaqui'erie, hasuacua pücatapare. Que temütecuxata, mücü canitaparimücü. 'Aiteüya que temütevevie, mücü pücaheuyeveca. Que temütemaivave, mücüta canitaparimücü.
9 Xei taparie xeicüa tecanimaica, xei taparie xeicüa tetenicuxatani.
10 Quepaucua munuani que mü'ane tixaütü mücareuyehüva, tita xei tapariesie mütimieme catinitaparimücü.
11 Quepaucua nemünunusitücai, nununsipaü netinicuxatacaitüni, nununsipaü netininemaicaitüni, nunusipaü netinicu'erivacaitüni. Quepaucua 'uqui nematüa, netiniuhayeva nunusipaü neyüanetü.

12 Cahecüacamecü tecaninenieregreni hicü, que mü'ane xicüri mayeyüvisie mücanierepaü. 'Anari tahüxie teniutinenierigricuni püta. Xei tapariecü netinimaica hicü, 'anari püta netinitimaimücü, yaxeicüa 'iya münesimatepaü.

13 Mericüsü, yuri que temüte'erie, que temüteta'icueva, que temütetacanaqui'erie, mücü haicatü 'ecatineuterimücü. Que temütetacanaqui'erie, mücü masi caneuyeveca.

14

'Aiteüya que memüteveviecai

1 Xequeneyumexüitüaca xemüteyucanaqui'eriecacü. Mücü meta, xequeneyuvaüriyani 'Iyarisie timieme xemütehexeiyanicü, peru masi yemecü xequeneyuvaüriyani xemütecuxatanicü.

2 Que mü'ane 'aiteüya müvevie, mücü pücavatahüave teüteri. Nitahüave Cacaüyari püta. Tevi püca'i'enie, catinicuxatani tita müti'avie 'Iyari 'icuyuitüvacacu.

3 Que mü'ane mütixaxatame, mücü masi canivarutahüaveni teüteri, vaseiriyatü vatuicatü vanütüatü.

4 Que mü'ane 'aiteüya müvevie, mücü niyuseiriyani yuxaüta, peru que mü'ane müticuxata, mücü nivaseiriyani müme memüyuyexexeüriva.

5 Caneninaqueni yunaitü 'aiteüya xemüveviecü, peru pünesinaqueniqueyu masisü xüca xetecuxatanique. Que mü'ane müticuxata 'aixüa caniyüaneni, que mü'ane 'aiteüya müvevie 'aixüa cayüanecacu hepaüna, me xüca xevitü tihecüatani que mutaine xeicüa, 'aixüa caniyüaneni, müme memüyuyexexeüriva memüseiriyarienicü.

6 Hicüri ne'ivama, xüca xehesüa nenuanique 'aiteüya nevevietü, tita netixepitüaniqueyu, me xüca nexetahüavenique netihecüatatü tita müti'aviesiecai, xüca ne'ayeniuvenique, xüca neticuxatanique, xüca neti'üquitanique xeicüa mücücü tixaü nepütixepitüaniqueyu.

7 Tamüsü, tita mücarayeyuri caniniuveni cürautatütü canaritütü. Xüca 'aixüa catipünarieca, que timasiücüni tita müticürautasieni tita müticanarisieni.

8 Cuxineta xüca hüsierieca cahecüaca, quepai püyucuha'aritüani cuya.

9 Xemerita yaxeicüa, yunenicü xüca niuqui 'aixüa mühecüa xeca'utiniucani, que timasiücüni que xemutiyuane. 'Ecapa xeicüa xeputiniucani.

10 Xüari teüteri vaniuqui canimüireni 'ena cuiepa. Yuxexuitü yuniuquicü me'utiniutü mecani'enierieca.

11 Masi xüca 'asinecatimaica que mutaine niucame, yacü xeicüa tiriurücame necani'eriecamücü niucame, mücüta yaxeicüa canetini'eriecamücü ne.

12 Xemeta xeyuvaüriyatü xemüteheixeiyanicü tita 'Iyarisie mütimieme, xequetenecuvava cuini mieme xemüvaseiriyanicü müme memüyuyexexeüriva.

13 'Ayumieme que mü'ane 'aiteüya müvevie, queyutanenevieni müyuhecüatanicü que mutaine.

14 Xüca nenetanenevieni 'aiteüya nevevietü, ne'iyaricü nepünenenevie, peru tixaü pücatiutixuxuavere que nemütinemate.

15 Quesü yüni. Ne'iyaricü nepünenenevieca, peru yanetinemaitü que nemutaine, müpaüta netinineneneviecamücü. Ne'iyaricü nenitacuicamücü, peru yanetinemaitü que nemutaine, müpaüta nenitacuicamücü.

16 Camüsü xüca 'a'iyaricü xeicüa 'aixüa pehaineni Cacaüyari hepaüsita, 'iya vana muca 'enamete mematei sie, quepaüricü müpaü paineni, Caniyuritüni niuqui, 'utaitü, quepaucua 'ecü pamüpariyusi pemütayüni. 'Asipücatimate que pemutaine.

17 'Ecü 'aixüa 'anemecü pamüpariyusi pe'ipitüacacu Cacaüyari, 'iya püta pücaseiriyarie mücücü.

18 Ne pamüpariyusi necanipitüaca Cacaüyari, cuini mieme nemüyüvecü 'aiteüya nemüvevie, nexeha'ivatü xeme yunaime.

19 Peru xeüripa necaninevaüriyani masi 'auxüme niuquiyari nemütaniunicü yanetinemaitü que nemutaine, nemütiva'üquitüanicü hipame, sepa tamamata miriyari niuquiyari nemücataniunicü 'aiteüya nevevietü.

20 Ne'ivama, türi vahepaü xepücateyumaica. 'Aixüa cani'aneni xüca türi vahepaü 'asixecatemaica tita 'axa müti'ane hepaüsita, peru xequenaye'axüa püta que xemüteyumate.

21 'Inüari niuquiyarisie müpaü catine'uca, Nenivatahüavimücü 'icü teüteri, hipatü yücü memütiniuca yametevacuxaxatüvacacu. Müme vaniuqui yücü mü'anene, vatenicü nenitayümücü. Sepa müpaü nemütiyurieni mepücayuvaüriyani memünesi'enienicü, canaineni Ti'aitame.

22 'Ayumieme 'aiteüya 'inüari pücahücü müme yuri memüte'erie vahesie mieme. Müme yuri memücate'erie püta vahesie mieme cani'inüaritüni. Tixaxatame niuquieya 'inüari

pücahücü müme yuri memücate'erie vahesie mieme. Müme yuri memüte'erie püta vahesie mieme cani'ayumiemetüni.
23 Hicü 'axeicüa xüca meyucuxeürieni yunaitü memüyuyexexeüriva, yunaitü 'aiteüya mevevietü, xüca mana meheutahaxüani hipatü 'enamete ya yuri memücate'erie, cari müpaü mecanitiyuacuni, quename xecayumate xeme.
24 Me xüca yunaitü metecuxatani püta, xüca mana heutahani 'enametütü ya yuri cati'erietü, yunaitü menitahecüatacuni que mütiuyuri, yunaitü meni'inüatacuni.
25 Tita müti'aviesiecai 'iyarieyasie masiücütü nayeimücü. Müpaü tiu'ename, 'utihüximaqueme, nenevieri canipitüamücü Cacaüyari, müpaü 'utaitü, Yuricü Cacaüyari xehesie catiniviyani.

Naitü heiseriemecü quetiuyüni

26 Queteri 'aneni ne'ivama. Quepaucua xemüyucuxexeüriva, yuxexuitü masi cuicari xecanexeiyani, ya 'üquitüarica, ya xecaniha'arisieca xemütehecüatanicü tita xemüte'uxeisitüarie, ya 'aiteüya xemüvevienicü, ya xemütehecüatanicü tita müticuxaxasiva 'aiteüya veviecacu.
27 Naitü masi quetiyüni xemüseiriyarienicü. Xüca 'aiteüya vevimücüni, yuhutatü xeicüa yuhaicatü nusu, xevitü meri, xevitüta 'arique, müpaü mequeteyurieni. Xevitüta que'ihecüatani vaniuqui.
28 Me xüca 'uca'ayecani que mü'ane mütihecüatani 'aiteüya veviecacu, niucame cayuvatü que'umaca xeüripa. Mecuxi queyutaxatüani yücümana, quetitaxatüani Cacaüyari.
29 Texaxatamete yuhutatü ya yuhaicatü mequetecuxatani, hipatü meque'i'inüatani tita memüte'utiyua.
30 Xüca xevitü mana 'acaitü tixaütü tiupitüarieni mütihecüatanicü, que mü'ane müticuxata quetiuhayeva.
31 Xecaniyüvaveni xemütecuxatanicü yuxexuitü, xevitü meri, xevitüta 'arique, memüteyü'üquitüanicü yunaitü, memütuicarienicü yunaitü.
32 Texaxatamete yu'iyari mecani'aitüaca,
33 Cacaüyari tiyuxamuriecame mücahücücü, cayuvatü tiyupitüvame mühücücü püta.
Que memüteyurie naisarie haque Cacaüyari teüterimama memeyutixexeüriva,
34 cayuvatü meque'umaca 'ucari xeüripa. Mepücapitüariva memütiniunicü. Mequete'aitüarieca masi, yaxeicüa 'inüari niuquiyarita mainepaü.
35 Xüca tixaütü meteyü'üquitüacuni, yücünama mequevacu'ivaviyani yuquita. 'Aixüa püca'ane xüca 'uca 'utaniuni xeüripa.
36 Mesü, xehesüa xeicüa que rayene Cacaüyari niuquieya. Xehesüa xeicüa quetinua.
37 Xüca tixaxatame yu'erieca, 'Iyari hexeiyame xüca yu'erieca, müpaü quetimaica, tita nemütixe'utüirie, mücü Ti'aitame 'aitüaricaya canihücütüni.
38 Me tevi xüca müpaü catimaica, mücüta pücamarivani.
39 'Ayumieme ne'ivama, xequeneyumexüitüaca xemütecuxatanicü, peru xecavanenatü 'aiteüya memüvevienicü.
40 Naitü heiseriemecü quetiuyüni, xevitü meri, xevitüta 'arique.

15

Cürisitu que müranucuquetüarie 'umierieca

1 Ne'ivama, necanixetahecüasitüiyamücü niuqui 'aixüa manuyüne, que nemütixecuxaxatüvacai. Xecanitanaqui'erieni mücü niuqui, hesiena xeteviyatü xecaniuti'uni.
2 Xüca cui xe'eyexeiyani tita nemütixecuxaxatüvacai, mücü niuquicü xecanitavicueisitüarieximeni, me yacü xeicüa xüca yuri xete'uta'erieni.
3 Ne necanixeyetuirieni tita masi müreuyevese, que nemütiyetuiriyarie neta, quename Cürisitu 'umü tame 'axa temüte'uyuricü, 'utüaricate mainepaü,
4 quename 'ucateuque, quename 'anucuquetüarie hairieca tucari 'aye'acu, 'utüaricate mainepaü,
5 quename Sepaxi 'ixei, 'arique Tamamata Heimana Yuhutatü me'ixei.
6 'Arique 'auxüme sientuyari heimana yameyupaümetü mecanixeiya 'axeicüa 'ivamarixi. Yumüiretü müme 'ameniu'uvani hicüque, hipatüri meneucusuri.
7 'Arique Cacuvu nixeiya, 'ariqueta nü'arisixi yunaitü menixeiya.
8 'Imatürieca neta necanixeiya, que mü'ane 'axa 'anetü mutinuivaxüpaü ne'anetü.
9 Nü'arisixi vasata necani'imatüremetüni ne, 'aixüa nepücatiuca'iyari nehesie mütinaqueniücü nü'ariecame nemütaterüvarienicü, nemüvareutaveiyaxüacaicü müme memeyutixexeüriva Cacaüyarisüa miemete.

10 Peru Cacaüyari 'aixüa mütiuca'iyaricü, 'ayumieme müpaü necani'aneni que nemü'ane. Yacü xeicüa püca'uyü, 'aixüa que mütiuca'iyaricai nehesie mieme. Ne masi cuini mieme necatini'uximayaca, müme yunaitü que memücate'uximayatavave. Peru ne nepücahücü que mü'ane müpaü mütiyuriene. Cacaüyari püta 'aixüa tiuca'iyaritü nehamatü yacatini'uximayaca.
11 Mericüte, sepa ne, sepa müme, müpaü tetenihecüatani, xemeta müpaü yuri xeteniuta'erieni.

Müquite que memüte'anucu'uni
12 Cürisitu xüca cuxaxasivani müquite vasata manucuquetüarie, que me'utiyuane xeme hipatü, quename vaniu, müquite meca'anucu'uni.
13 Müquite xüca meca'anucu'uni, Cürisituta püca'anucuquetüarie.
14 Mericüte, xüca Cürisitu ca'anucuquetüarieni, xüanacüa canayani tita temütehecüata, xüanacüa yuri xecateniuta'erieni.
15 Xüca müquite meca'anucu'uni, canimasiücüni que temüte'itava tameta, 'axa temütehecüatacü Cacaüyari hepaüsita, quename henucuquetüa Cürisitu te'utiyuatü, 'iya cahenucuquetüacu, xüca müpaü 'aneni.
16 Mericüsü, müquite xüca meca'anucu'uni, Cürisitu püca'anucuquetüarieveta.
17 Xüca Cürisitu ca'anucuquetüarieni, xüanacüa yuri xeteniuta'erieni, tita 'axa xemüteyuriecaisie xeteniviyani cuxi.
18 Mücü meta, müme memeucusixüa Cürisitusie meteviyatü, müme meniutatümaiyarieniri.
19 'Uva mexi te'ayeyuyuri, xüca yuri tete'eriecaqueyu Cürisitusie teta'icuevatü xeicüa, yunaime teüteri vasata tame masi neuyevecaqueyu temünenimayasienicü.
20 Peru müpaü püca'ane. Cürisitu cananucuquetüarieniri müquite vasata, müme memeucusixüa vamatüari hücütütü.
21 Tevi que mütiuyuri, tame tenitacucuveni. Yaxeicüata xevitü tevi que mütiuyuri, mecananucu'uicuni müquite.
22 'Aranisie meteviyatü yunaitü que memütetacucuve, müpaürita Cürisitusie meteviyatü yunaitü mecananutanieritüariecuni,
23 yuxexuitü que mütivarunaquixü. Cürisitu vamatüaritütü cananucuqueniri. 'Ariqueta müme Cürisitusüa memümiemete mecananucu'uicuni quepaucua munuani.
24 'Arique naitü catinitaparimücü, quepaucua Cürisitu müyuyetuani que müti'aita, 'uquiyarieya müti'aitanicü Cacaüyaritütü. Yacatiniyetuiriemücü vaca'uname yunaitü memüte'aita, yunaitü heiserie memexeiya türücariya memexeiya.
25 Caneuyeveca mücü müti'aitanicü mexi vara'iva yunaime memi'uxie.
26 'Imatürieca que mürayu'ivani, catanitaxünamücü temücatacucuvenicüri.
27 Naime caniucayasa 'iya mi'aitüacacü, que maine 'utüarica. Quepaucua müpaü maine, naitü caniucayasarieni 'utaitü, canahecüaca müca'ixatacü que mü'ane micayasaxü naime, Cürisitu mi'aitüacacü.
28 Quepaucua mücü mi'aitüaca naime, 'anari mücüta yücümana niyuyetuamücü, 'uquiyarieya püta mi'aitüacacü, 'uquiyarieya naime mucayasaxücü nu'aya mi'aitüacacü. 'Ana Cacaüyari naitü catinayeimücü yunaime vahesie mieme.
29 Mesü xüca müpaü ca'aneni, que meteyurieni müme memuca'üyarie müquite vahesie mieme. Xüca yemecü müquite meca'anucu'uitüarieni, titayari vahesie mieme mete'uca'üyarie.
30 Tameta titayari tetecueriva'a tucaricü.
31 Tucaricü 'esivatücacu necanicumemierivani tüma. 'Ipaü nepaine 'aixüa nemutainecü xehepaüsita ne'ivama, que nemütinetemavie nexeha'erivatü Cürisitu Quesusi mütati'aitüvamesie nemütiviyacü.
32 Teüteri que memüteniniuqui, 'Epesusie xüca ne yeutari vahamatü tetacuitüvecaitüni, titasü nera'iva. Müquite xüca meca'anucu'uitüarieni, cümü mecuxi temütecuani temüte'ieni, 'uxa'a temücuini.
33 Xepücate'irüviyarieni. Vanütü 'axa 'anenemete, caniseviximamücü yeiya 'aixüa mü'ane.
34 Xequenanutahütüvani heiseriemecü que müreuyevese. 'Axa xepücateyurieca. Hipatü 'asimepücatemate Cacaüyari hepaüsita. 'Ipaü nepaine nexeteviyasitüanique.

Quepaü me'anenetü mepanucu'uni
35 Perusü xüari müpaü paineni xevitü, Quepaü mete'anucu'uitüarieni müquite. Que 'anecacu vavaiyari mepaye'axüani.
36 Cari 'asipepücatimate müpaü pehaitü. Tita pemütiuca'e, mücü xüca ca'umüni, püca'anutanieritüarieni.
37 Mücü meta, tita pemütiuca'e, tita mütitineicapaü 'aneme pepüca'uca'e. 'Imüari mümave xeicüa peniuca'eni, türicu 'imüariyari ya xeime 'imüariyari.

38 Cacaüyari caniquemaritüaca que mütinaque, yücü tiquemaritüatü xexuime 'imüari que mü'anene.
39 Naitü vai yaxeicüa püca'anene. Teüteri vavaiyari püxevitü, vatevama vavaiyari yücü pü'anene, quesüte vavaiyari yücü pü'anene, viquixi vavaiyari yücü pü'anene.
40 Taheima miemete, cuiepa miemete, yunaitü yücü mecani'aneneni. Taheima mieme visi pü'anene, cuiepa mieme visi 'anenetü yücü pü'anene.
41 Tau visi cani'aneni, mesata visi pü'ane yücü 'anetü, xuravesixita visi mepü'anene yücü me'anenetü. Xuravesixi yuxexuitü visi me'anenetü yücü mecani'aneneni.
42 Müpaürita catiniyümücü quepaucua müquite memanucu'uitüarieni. Tita tipünirümetü mütiuca'esi, mücü catipünivetü catinanucuquetüariemücü.
43 Tita 'axa ticühüavarüvatü mütiuca'esi, mücü visi 'anetü cananucuquetüariemücü. Tita catürücaüyetü mütiuca'esi, mücü türücaüyetü cananucuquetüariemücü.
44 Vaitütü tita mütiuca'esi, mücü 'iyarisie miemetütü cananucuquetüariemücü. Xüca ravaiyari xuaveni vai xeicüa hücütütü, ravaiyari canixuavenita 'iyarisie miemetütü.
45 Müpaü catine'uca, Mexüacame tevi, 'Arani mütitevacai, tiyumaitü 'ayeyuritü canayani. Mücü 'imatüreme 'Arani püta, 'iyari tucari tiyupitüvame canayani.
46 Peru tevi 'iyarisie mieme pücahexeiya meri. Vai xeicüa canexeiyani meri, 'arique 'iyarisie mieme canexeiyacamücü.
47 Mexüacame tevi cuiepa canimiemetücaitüni, cuiecü mutaveviya. 'Imatüreme tevi taheima püta canimiemetüni.
48 Que mü'ane mücü cuiecü mutaveviya, müpaüta mecani'aneneni cuiepa miemete. Que mü'ane mücü taheima mümieme, müpaüta mecani'aneneni taheima miemete.
49 Que temüte'u'uvacai mücü cuiecü mutaveviyapaü tequemaritüarietü, yaxeicüa 'atecaniu'uvacuni 'iya taheima mümiemepaü tequemaritüarietü.
50 'Ipaü nepaine ne'ivama, tita mütivai mütixuriya, mücü pücayüveni heixeiyatü mayanicü tita Cacaüyari müra'aita. Tita mütipünive pücayüveni heixeiyatü mayanicü tita mücatipünive.
51 Camü netinixetahecüasitüiyamücü tita müti'aviesiecai. Tanaitü tepücaheucusu, peru tanaitü tecanipasiecuni
52 yapaucua, xei cüpiyaricü, 'imatürieca cuxineta tahüsierieyu. Canitahüsieriemücü, müquite mecananucu'uitüariecuni mecatipünivavetü, tameta tecanipasiecuni.
53 Caneuyeveca 'icü mütipünive menacatüni tita mücatipünive, 'icü mumüxime menacatüni tita mücatimüve peuyevese.
54 'Anari, quepaucua 'icü mütipünive menacatüni tita mücatipünive, quepaucua 'icü mumüxime menacatüni tita mücatimüve, 'ana canaye'amücü mücü niuqui müpaü müre'uxa, Tacucuyame caniutaxütüarieni 'a'ivarieca.
55 Haqueva pepüra'iva, 'ecü pemütasicuicai 'acu.
Haqueva pepütasiheseni, 'ecü pemütasicuicai 'acu.
56 'Axa temüteyuriecü tenicuseivani tecuitü. 'Inüari niuquiyari canitürücariyani tita 'axa temüteyurie.
57 Pamüpariyusi tecanipitüaca Cacaüyari, mücü mütasipitüacü temüte'ata'ivanicü, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu tasipareviecacu.
58 'Ayumieme ne'ivama nemüxenaqui'erie, xeseiriyarietü xequenacüne, xepücayuyuitüarinüaca. Cuini mieme xequetene'uximayaca Ti'aitamesie mieme yuheyemecü, müpaü xetemaitü, Ti'aitamesie xeteviyatü sepa xemüteyu'uxitüa, xüanacüa püca'ayani.

16

Tumini que memüte'ucuxeürie Cacaüyari teüterimama vahesie mieme

1 Tumini hepaüsita netinixetaxatüaniqueyu, que xemüte'icuxeüriexime Cacaüyari teüterimama vahesie mieme. Que nemütivaruta'aitüa Carasiya cuieyarisie memeyutixexeüriva, xemeta yaxeicüa xequeteneyurieca.
2 Mexüacame tucarisie xexuime semanasie, yuxexuitü xeme xeque'iti'uta yuhesüa, xe'ixeürietü 'aixüa que xemu'itüarie, 'ana xemüca'icuxexeürivanicü quepaucua nemünuani.
3 Mana quepaucua nemeta'ani, müme memü'inüasie xemüvaranuyexeiyacü, müme xapa nevahuritüame nenivaranunü'amücü, xe'imiquieri memanu'ünicü Querusaremepai.
4 Xüca 'aixüa 'aneni nemüyemiecü neta, müme mepünesiteütani.

Papuru que mütiuyeicaniquecai

5 Xehesüa necaneta'amücü Maseruniyasie neheyeyame. Maseruniyasie nepeuyeyanisü.
6 Xehesüa capüca nenehayeva yapaümexa, ya macuhaütüsie naime. 'Arique xeme xecanenanunü'acuni que nemüreuyune.

7 Ne'ivatanetü xeicüa nepücaheuyeimücü xehesüa. 'Enepüreuteviniqueyu masi xehesüa, xüca Ti'aitame müpaü netipitüaca.
8 'Epesusie nepünehayeva 'auracacuque 'ixüarari 'atahutarieca semanasie mieme 'aye'ayuque.
9 Quitenie catiniuyepiyani 'amuyeyevasie nemüti'uximayacacü, yumüiretü me'uxiva'acacu.
10 Timuteu xüca henuani, xequeneyumexüitüaca mücü 'aixüa 'iyaricü xehesüa muyeicanicü. Cacaüyarisie mieme catini'uximayaca nehepaü.
11 'Ayumieme xevitü püca'itave'erieca. 'Aixüa xeteyuxexeiyatü xequenanunü'a nehesüa müyemiecü. Ne necanicuevieca 'ivamarixi vahamatü.
12 Ta'iva 'Apuruxi hepaüsita nepütixetaxatüaniqueyu. Vaüriyarica necanipitüacaitüni xehesüa müyemiecü 'ivamarixi vahamatü. Hicü pücayuvaüriyacai yemecü, peru quepaucua tucari mühüca püyemie niu.

Vaürisica que mütivarunü'airiexüa

13 Xequenayenenieren. 'Aixüa xequeneuti'uti yuri xete'erietü. Se'imecü xequeneyüaca. Xequenetürücavini xetürücariyarietü.
14 Nai que xemüteyurie, xeteyucanaqui'erietü yaxequetenecahuni.
15 Ne'ivama, 'ipaü netinixevavirieca. Xeme xecanivamaica 'Esitepanaxi quie quiecatari. 'Acaiya cuieyarisie nivesicayari mecanihümetüni. 'Ayumiemete mecanayuyeitüani memüvaparevienicü Cacaüyari teüterimama.
16 Xequeniva'enieca müya memü'anene, yunaime meta müya memüteparevie memüte'uximaya.
17 Necaninetemavieca 'Esitepanaxi Purutunatumatü 'Acahicumatü memü'axüacü yunaitü. Xehesie mieme mepünesitemavieritüa, sepa xemücayüvavecai yunaitü xemahunicü.
18 Mecaneniu'uxipitüani ne'iyarisie, xe'iyarisie mecanixe'u'uxipitüanita. 'Ayumieme xequenivamateni müme müya memü'anene.
19 'Asiyatari memeyutixexeüriva mecanixevaüritüaca. 'Aquira Pürisiramatü, müme vaquita memüyuyexexeüriva vahamatü, yunaitü menixevaüritüaca vaücava, Ti'aitamesie meteviyatü.
20 'Ivamarixi yunaitü menixevaüritüaca. Xequeneyuvaüritüaca xemeta xeyuviyatü que xemütepasie.
21 Nemamacü neti'utüatü nenixevaüritüaca ne Papuru.
22 Xüca xevitü ca'inaqui'erieca Ti'aitame, 'axa que'u'itüarieni. Hepürayusixi que memüteniniuqui, Marana Ta, me'utiyuatü, taniuquicü nepaine, Quenaye'a Ti'aitame.
23 Ti'aitame Quesusi xüca 'aixüa tiuca'iyarini xehesie mieme.
24 Yunaime necanixenaqui'erieca, Cürisitu Quesusisie netiviyatü.

CURINITUTARI
Hutarieca Mieme Xapayari Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaürisica

1 Ne Papuru necanixevaüritüaca. Cürisitu Quesusi nü'ari pünesi'ayeitüa, caneneyenü'ani müpaü mütinaquecü Cacaüyari. Ta'iva Timuteumatü tenixevaüritüaca Curinitusie xemütama xemüyutixexeüriva, Cacaüyari teüterimama xemühüme. Yunaitü xemupasie hesiena mieme naisarie 'erisitaruyarisie xemütama 'Acaiyasie tenixevaüritüaca.

2 Cacaüyari müta'uquiyari Ti'aitame Quesusi Cürisitumatü, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca xemüca'uximatüariecacü yu'iyarisie.

Papuru que müti'uximatüariecai

3 Que mü'ane Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu mücacaüyarieya mü'uquiyarieya, mücü hepaüsita 'aixüa queticuxaxasivani. Mücü ta'uquiyaritütü catiniyucanenimayaca, Cacaüyaritütü naimecü catiniyuparevieca.

4 Mücü taheyemecü cataniparevieca te'uximatüariecacu, tameta temüyüvavenicü naimecü temüvapareviecacü hipame sepa que memüte'uximatüarie, Cacaüyari mütatipareviepaü tame.

5 Tame yemecü que temütecuine Cürisitu mütiucuinixüpaü, müpaüta yemecü tecatenipareviyaca mücü yatatipitüacacu Cürisitu.

6 Sepa temü'uximatüarie, mücücü xecaniparevieyacuni xeme, xenitavicueisitüariecuni que temüyüa. Me sepa temüpareviya, mücücü xecaniparevieyacuni xemeta quepaucua xemüte'uca'eniva xete'ucacucuinetü que temüte'ucacucuine tame.

7 Yuri que temüte'erie xehepaüsita, tepütürücariyari. Müpaü tepütemate, xeme tahamatü que temütetaxevi yaxeicüa tete'ucacucuinetü, müpaüta xeme tame tecanitaxevicacuni tanaitü tepareviyatü.

8 Ta'ivama peuyevese müpaü xemütemaicacü, cui tepe'uximatüariecai 'Asiya cuieyarisie te'u'uvatü. Cuini mieme pütihetecai yemecü, tepüca'iquemacai. 'Asitepücatemaicai xüca tetavicueniquecaitüni ya temütecuiniquecai.

9 'Asita ta'iyarisie müpaü tepütetacühüavecai, tepücuiniquecai. Peru müpaü tiniuyüni tahesie yuri temücate'eriecacü, Cacaüyarisie püta, que mü'ane müquite müvaranucu'uitüvasie, mücüsie yuri temüte'eriecacü puyü.

10 Mücü cataniutavicueisitüani capa müpaü tete'ucuinicü. 'Uxa'atüni varie pütasitavicueisitüanita, que mü'anesie yuri temüte'erie. Tavarita catanitavicueisitüamücü,

11 xeme xetasipareviecacu xe'ivavirietü Cacaüyari tahesie mieme. Müpaü xeteyurieyu, yumüiretü pamüpariyusi mecanipitüacacuni tahepaüsita, yametemaitü que temütemiquie yumüiretü memüyunenevicü.

Titayari Curinitusie pücahetüa Papuru

12 'Aixüa temutiyuanenicü müpaü tepaitüca tahepaüsita, ta'iyarisie 'aixüa tepütetamate que temüyüa 'ena cuiepa. Müpaü tepütemate, Cacaüyarisie mieme tepasietü tepüyüa, 'aixüa tetehecüasietü tepüyüa Cacaüyari que mütatipitüa. Teüteri vahepaü que memütemaivave tepücayüa, masi Cacaüyari yatatipitüacacu 'aixüa que mütiuca'iyari, müpaü püta tecaniyüaca cuiepa memütama vahesüa, xehesüa yemecü müpaü tepüyüa.

13 Taxapa que müti'eniüriücü xeicüa, que xemütatemate, müpaü xeicüa te'utiyuatü tepütexe'utüirie. Siqueresü xepütasihetima peru 'esiva xeicüa,

14 'aixüa püyüniqueyu xüca naimecü püta xetasihetimanique, müpaü xetemaitü, mücü tucarisie quepaucua munuani Tati'aitüvame Quesusi, 'ana xepüyüvaveni 'aixüa xemutiyuanenicü xetasiha'erivatü, yaxeicüa 'aixüa temutiyuanenipaü tame texeha'erivatü.

15 Müpaü yuri nemüti'eriecaicü xehepaüsita, 'ayumieme müpaü nepütinemaicai, hutacüa xehesüa nepunuaniquecai xaüsie necaheta'aveme meri, tixaütü nemütixeminicü.

16 Xehesüa neheta'ame Maseruniya cuieyarisie nepüyemiecai, tavari Maseruniya neheyeyame xehesüa nepunuaniquecai xemünesi'anunü'anicü Cureya cuieyarisiepai.

17 Que xetecu'eriva, müpaü netinemaitü yacü xeicüa netinepatacai. Teüteri vahepaü neyüanetü netinematetü, Hü ne'utaitü, que netinepata Tixaü ne'utaitü.

18 Yapüticamie Cacaüyari que maine. Yaxeicüa tame que temütexetahüave, taniuqui pücahuta, püyuxevi. Xüca müpaü reuyeveca Hü temutiyuanenicü, Tixaü tepüca'utiyuane, ya Tixaü xüca reuyeveca temutiyuanenicü, Hü tepüca'utiyuane.

19 Cacaüyari nu'aya Cürisitu Quesusitütü xehesüa canicuxaxasivacaitüni tetecuxatacacu ne Sirivanu Timuteu. Niuqui mücü hepaüsita manuyüne pücahuta, püyuxevi müpaü 'anetü mühücücü Cürisitu.

20 Nai que mutayü Cacaüyari quename tiyurieni, mücüta niuqui pücahuta, püyuxevi
Cürisitu meye'atüacü. 'Ayumieme quepaucua 'aixüa temutiyuane Cacaüyari hepaüsita,
tepüyüvave müpaü temutiyuanenicü, Müpaü cani'aneni, te'utiyuatü, Cürisitu müpaü
mütiuyuricü.
21 Mücü Cacaüyaritütü canihücütüni que mü'ane mütasiseiriya xeme tame Cürisitusie
temüteviyanicü. Mücü heiserie pütasi'upitüa,
22 yuhesie mieme pütasi'u'inüaritüa, ta'iyarisie yu'iyari pütasi'upitüa 'inüaritüme
mümasiücünicü tita tahesie mütinaque.
23 Ne nepitahüave Cacaüyari netucari münesinavairienicü xüca neti'itavani que nemaine.
Nepacunua 'axa nemücaxeretahüavecü. 'Ayumieme Curinitu nepücahetüa tavari.
24 Müpaü tepücahaitüca tetexe'aitüacutü yuri que xemüte'erie. 'Aixüa xecaneuti'uni yuri
xete'erietü. Masi müpaü tepaitüca xehamatü tete'uximayatü xemüyutemamaviecacü.

2

1 Müpaü nepütinemaicai 'ana, 'aixüa pücayüniqueyu xüca tavari nenuanique xehesüa
nexeheiveritüatü, netinecühüavetü.
2 Xüca nexeheiveritüacaque xeme, quepaicü pünesitemavieritüaniqueyu ne. Nexeheiver-
itüacacu que xenetetemavieritüaniqueyu.
3 'Ayumieme xapa müpaü nepütiu'utüa, capa nenuayu menesi'uheiveritüanicü müme
meuyevese masi memünesitatemavieritüanicü püta. 'Ipaü yuri nepüti'erie yunaime xe-
hepaüsita, xüca nenetemavieca ne xemeta xepüyutemamavieca yunaitü.
4 Cui ne'uximatüarietü 'ana, nesaipünarietü ne'iyarisie müpaü netinixe'u'utüirieni vaüca
ne'utasuatü. Peru xemüheiveritüariecacü yanepücatiu'utüa, masi müpaü xemütemaicacü
vaüca que nemütixenaqui'erie yanepütiu'utüa.

Papuru que müreiyehüviri tevi 'axa mütiyurienecai

5 Xevitü que mütiyurienecai pücanesi'uheiveritüa ne, masi neca'anuhaitüamütü nepaine
siquere 'esiva püxeheiveritüa xeme yunaime.
6 Mücüsie catiniunaque que xemüte'itatacuritüacai xe'uyu'enieca.
7 'Ayumieme xepüyüvave masi xemüteheiyehüvirienicü hicü, xepüyüvave xeminütüanicü
mücü tevi, capa 'utaxütüarienicü yuheiverietü 'anayuhayevamecü.
8 'Ayumieme vaüriyarica necanixepitüaca xemihecüasitüiyanicü que xemüte'inaqui'erie.
9 'Ayumieme müpaü nepütixe'u'utüirie, yanemütimaicacü nexe'inüatame xüca naime
hepaüsita yaxetecahuni.
10 Que mü'ane xemüteheuyehüviri, neta yaxeicüa nepüreiyehüviri. Que nemüreiyehüviri,
sepa hesiena nemücatihüpacai ne, nexeha'erivatü yanepüreiyehüviri Cürisitu nesixeiyacacu,
11 capa Cauyumarie tasicuamanacü. 'Aixüa tepütemate que mütiyuruva 'iya.

Que mütiyu'iyaritüacai Papuru, Türuhasisie 'uyeicatü

12 Mericüsü, Türuhasi necaninuani niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu hepaüsita para
nemüticuxatanicü, peru quitenie sepa müreuyepiyacai nehesie mieme Ti'aitamesie que
nemütiviya nemüticuxatanicü,
13 nepüca'uxipiecai ne'iyarisie, nemücaheitaxeiyavecaicü ne'iva Titu. Nevarutateutüaca
masi necaneyeyani Maseruniya cuieyarisiepai.

Que mütatihecüatüa Cürisitusie teteviyacacu

14 Masi Cacaüyari pamüpariyusi quepitüarieca. Mücü yuheyemecü pütasihecüatüa
Cürisitusie que temüteviya, teüteri vahüxie tasicuvitünetü yu'utüma. Tacümana naisarie
müpaü catinihecüatani visi que mü'itüarie Cürisitu xüca maica.
15 Tame 'inüari tecanihümetüni 'ücua visi mu'üapaü Cacaüyari que mütatixeiya,
temi'eritüacü Cürisitu que müti'ane. Mümeta memütavicueisitüariexime que memütatexeiya,
memücuixime meta que memütatexeiya tecani'inüaritüni.
16 Memücuixime vacü tepumüqui'üa temüva'eritüacü que memütecuini, peru müme
memütavicueisitüariexime vacü tepütucari'üa temüva'eritüacü que memüte'ayeyuyurini. Mer-
icüte, quepaicü piquema 'icü naime.
17 Tame yumüireme vahepaü tepüca'anene. Harerusixi vahepaü tepücatetacuamana Ca-
caüyari niuquieya tecuxatatü. Masi 'aixüa tetehecüasietü, Cacaüyari que mütareyenü'a,
Cacaüyari tasixeiyacacu teyüatü, Cürisitusie teteviyatü müpaü tetenicuxatani.

3

Que temüte'uhüritüarie türatu müheçua hepaüsita

1 Müpaü te'utiyuatü tavari tete'isutüa para temühecüacacü xemütasimaicacü 'acu. Hipame vahepaü que teteheiyehüva xapa mütasihecüatüacacü temümarivanicü, yaxemüte'u'utüiyarienicü yaxemüteti'utüanicü nusu.
2 Xeme taxapa xecanihümetüni ta'iyarisie müre'uxa. Yunaitü teüteri mepüyüvave memititerüvanicü müpaü memütetimanicü mexexeiyatü.
3 Xecanimasiücüni xeme Cürisitu xapaya xehümetütü yatetehüritüariecacu tame. Mücü xapa tauxicü püca'utüarie, Cacaüyari mayeyuri 'iyarieyacü püta pü'utüarie. Tetesie pücare'uxa, vaisie püta teüteri va'iyarisie püre'uxa.
4 Cürisitu yatatipitüacacu, müpaü tetetamaitü, yuri teteni'erieca Cacaüyarisie.
5 Müpaü te'utiyuatü 'asitepücahaitüca quename tacümana tixaütü teyüvave, tacümana tixaütü temüte'usutüa tepücatecu'eriva. Masi que temüteyüvave, Cacaüyari yatatipitüacacu tepüyüvave.
6 Mücüri que mütatiupitüa, pütasi'uhüritüa türatu hecuame hepaüsita. Peru 'utüarica hepaüsita xeicüa pücatasi'uhüritüa, masi 'iyarisie mieme hepaüsita püta pütasi'uhüritüa. 'Utüarica hexeiyatü xeicüa canimümücü, peru yu'iyarisie heixeiyatü tucari canipitüariecamücü.
7 Mücü türatu cümana mümüni visi 'anetü ninuani tetesie müre'uxacai Muisexi que mütiuhüritüarie. 'Ixaherisixi teüteriyari mepücayüvavecai memi'ixüarienicü Muisexi hüxieya, visi mayexavatücaicü sepa mayeyeiximecai.
8 Mericüte, masi vaücava visi cati'aneni türatu 'iyarisie mümieme xüca hepaüsitana hüritüarieca.
9 Xüca visi 'uyüni yatihüritüariecacu türatu hepaüsita cümana teüteri memütixani'eriva, masi vaücavamecü 'anayuhayevamecü visi pütiyüni yatihüritüariecacu türatu hepaüsita cümana heiserie memüpitüarieca.
10 Mücü meta, tita visi müti'anecai visi pücatiyuxexeiya hicü, 'iya püta cuini mieme visi 'anetü me'ivacü.
11 Tita mayeiximecai visi pü'anecai, peru masi vaücava visi cani'aneni tita mücatixüve.
12 Müpaü yuri temüte'eriecü, 'ayumieme cui tetayetuatü tepütecuxata.
13 Muisexipaü tepücayüa, 'ixuriquicü que müreuyucunacai 'Ixaherisixi teüteriyari yuheyemecü memüca'ixeiyacü, que mürayeyeiximecai.
14 Mücü teüteri me'u'itutupetü menacüne que memüteyu'iyaritüacai. Hicüque yaxeicüa mücücü 'ixuriquicü heuyucunatü caniyuhayeva quepaucua mütiterüvarüva Türatu Meripai Mieme xapayari. Pücaheucuyepiva, Cürisitusie tiviyacacu xeicüa püca'unarüva.
15 Masi hicüque Muisexi xapaya titerüvarüvacacu, mücü 'ixuriqui heuyucunatü canacavüre va'iyarisie.
16 Peru que maine, Quepaucua ta'aurie mave 'itahüaveque Ti'aitame, 'ana heucunatü caninavaiyariemücü, 'anuyütü, müpaü pü'ane.
17 Mericüsü Ti'aitame haitü 'iyari canixatani. Haque Ti'aitame 'iyarieya meyeica, tevi caniyünü'aca mana.
18 Tame tanaitü tahüxie caheucunacacu tepihecüata Ti'aitame visi que müti'ane, sepa yüxaüyemecü, xicürisie que mütihecüata tevi. 'Ayumieme tepücupasiva, visi te'anenetü tepacünirüme, hepaüna te'anenetü tetetaxexeiyatü tete'acünirüme. Ti'aitame 'iyaritütü müpaü catiniyurieneni.

4

1 'Ayumieme müpaü tetehüritüarietü tepücavaüripie, masi que temütenenimayasie tepüyüa.
2 Peuyevese hipatü memüyuteteviyanicü 'avie que memüteyurie, peru tame tecateniutixani'erieni mücü naime. 'Atepüca'u'uva teteta'irüviyatü, ha tepüca'inüitüa Cacaüyari niuquieya, que mütivaiyacü püta tetecuxatatü. Masiücüme tepeyeitüa tita yuri müraine, Cacaüyari tasixeiyacacu tepütahecüata, yunaitü teüteri yu'iyarisie müpaü memütemaicacü quename yuri.
3 Taniuqui 'aixüa manuyüne sepa meucuname, memutümaiyariexime que memüte'i'enie xeicüa caneucunaca.
4 Hicü miemete vacacaüyari canivacüpiriyaxüani müme yuri memücate'erie que memüteyumate yu'iyarisie, capa hecüariya me'uxeiyacü, niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu que mütimarive manuyüne que mütivahecüariviyaqueyu. Mücü Cürisitu Cacaüyari cani'inüarieyatüni, hepaüna pütiyuxexeiya.
5 Mücü meta, tame tepücatecuxata tahepaüsita, masi müpaü püta tepütecuxata, quename Cürisitu Quesusi ti'aitame hücü te'utiyuatü, quename tame xeparevivamete tehüme Cürisitusüa temümiemetecü te'utiyuatü.

6 Que mü'ane Cacaüyaritütü müpaü mutayü, Hecüariya yüvipa que'uneni, 'utaitü, mücütütü catanihecüariyani ta'iyarisie. 'Ayumieme yatete'imaitü Cacaüyari que mütimarive, Cürisitusie que mütimasiücü, tecanihecüariviyarieca.

Que temüte'ayeyuyuri yuri tete'erietü

7 'Icü naitü cui püraye'axe, peru haxuta tecaneixeiyani xeicüa 'icü türücariya, mümasiücünicü Cacaüyarisüa mümiemecü, tahesüa mücamiemecü.

8 Sepa naimecü temü'uximatüarie, tepücaha'ivarie. Sepa 'asitemücatemate que temüteyurieni, tepücavaüripie.

9 Sepa temeutaveiyariexüa, tepücacu'eiriva. Sepa tematixüriya, tepüca'utümaiyarie.

10 Taheyemecü tepücuixime tavaiyarisie, Quesusi que mütiumü. 'Ayumieme tucari canimasiücüni tavaiyarisie, Quesusi que mürayeyuri canimasiücüni.

11 Tame temayeyuyuri taheyemecü teniyetuiyani temücuinicü Quesusisüa temümiemetecü, mümasiücünicü tavaiyarisie que mürayeyuri Quesusi, sepa temücuixime.

12 'Ayumieme tecuiximetü tecaniyüaca, xemesü xe'ayeyuyuritü xepüyüa.

13 Que müre'uxa, Yuri nepütiuta'erie, 'ayumieme neputaniu 'anuyütü, tameta yaxeicüa tepüte'u'iyari. Yuri tepüte'erie, 'ayumieme teputiniuca

14 müpaü tetemaitü, que mü'ane menucuquetüa Ti'aitame Quesusi, mücü catananucu'uitüamücü tameta Quesusipaü, xehamame meta catanaye'atüamücü yuhesüa.

15 Müpaü naitü catiniyümücü xehesie mieme. 'Ayumieme mücü yeme 'aixüa tiuca'iyaritü yumüireme vahesie mieme, pamüpariyusi canipitüariecamücü. Mücücü Cacaüyari visi que müti'ane canicuxaxasivamücü.

16 'Ayumieme tepücavaüripie. Sepa herie temütipünirüme, tateüta tecanihecuariyarieca tucaricü.

17 Pücahahete, que temüte'uximatüarie hicü, 'epücareutere. Peru yatete'uximatüarieme, taheyemecü cui visi 'anemecü tepü'icatüarieca mücaxüvecü.

18 Peru tepüca'icuvautüve tita temütexeiya, tita temücatexeiyavave püta tecanicuvautüveni. Tita temütexeiya 'apücatiterive, tita temücatexeiyavave püta yuheyemecü 'apütiterive.

5

1 Müpaü tecatenimaica, xüca ca'unarieni 'icü xamaru haque temayetei 'ena cuiepa, qui tecanexeiyani Cacaüyari mütasipitüa mamacü mücaveviya yuheyemecü 'amuve muyuavisie.

2 Mücü meta, müpaü te'anenetü teniu'aivani te'itücutü haque temayeteni taheima mieme.

3 Müpaü tete'itüme yemecü tepücamamaveni.

4 'Icü xamarutüa te'ayetetü teniu'aivani tesaipünetü. Tasüari tecaheutaquemaripicutü, masi tepeitücuni, tita mürayeyuri yuhesie mixeviriyanicü tita mütimüxime.

5 Mericüte, Cacaüyari canihücütüni que mü'ane müta'utivevie müpaü mütiyünicü. Mücüta yu'iyari cataniupitüani 'inüaritüme mümasiücünicü tita tahesie mütinaque.

6 'Ayumieme ta'iyari tepucayesa taheyemecü. Müpaü tepütemate, mexi tavaiyarisie te'u'uva, Ti'aitamesüa tepüca'u'uva.

7 Yuri tete'erietü tecaniu'uvani, te'ixeiyatü tepüca'u'uva.

8 'Ayumieme ta'iyari tepucayesa, tepütavaüriya masi temicu'eirienicü tavaiyari, Ti'aitamesüa püta teme'uvanicü.

9 'Ayumiemeta tecanitamexüitüaca teminaqui'aritüanicü sepa 'uva temu'uva sepa hesüana temu'uva.

10 Caneuyevecani tanaitü temasiücütü temayeitüarienicü Cürisitu 'uvenieya hüxie haque mütaticu'ivaviya, taxexuitü temüte'apiniyarienicü 'aixüa que temüte'uyuri'axa que temüte'uyuri, tavaiyarisie te'u'uvatü que temüte'uyuri.

Que temütehüritüarie, temütecuxatanicü, teüteri Cacaüyarimatü 'aixüa memüteyuxeiyanicü

11 'Ayumieme müpaü tetemaitü, müpaü que müreuyevese müreiyehüvirienicü Ti'aitame, yuri teteniva'eritüaca teüteri. Tecanimasiücüni Cacaüyari que mütatixeiya. Yuri tepüte'erie quename temasiücü xemeta que xemütatexeiya, que xemüteyumate yu'iyarisie.

12 Müpaü te'utiyuatü tavari tepüca'isutüa tetahecüatatü xemütasimaicacü. Masi müpaü te'utiyuatü tecanixepitüaca 'aixüa xemutiyuanenicü xetasiha'erivatü, niuqui xemexeiyanicü cümana xemüvata'eiyacü müme herie mieme xeicüa meha'erivatü 'aixüa memutiyuane yuhepaüsita, 'iyarisie mieme memücaha'eriva 'aixüa me'utiyuatü yuhepaüsita.

13 Sepa 'asitemücatemate, Cacaüyarisie mieme teniyüaca. Me sepa temütemaivave, xehesie mieme tepüyüa.

14 Cürisitu mütasinaqui'eriecü, 'ayumieme tinaquemecü tepüyüa, tepücayüvave yücü
temüteyuriecacü. Müpaü masi tepütehetima, xevitü yunaime vahesie mieme caniumüni,
'ayumieme yunaitü mepucui.
15 Mücü meta, yunaime vahesie mieme pumü, müme memayeyuyuri yuhesie mieme
memüca'ayeyuyurinicüri, que mü'ane vahesie mieme mumü manucuquetüarie, mücüsie
memiemetetütü püta memüyüacacü.
16 'Ayumieme hicü xeime tepücamate teüteri que memüte'imate. Sepa temimaicai Cürisitu
teüteri que memütehe'eriva, hicü müpaü tetehe'erivatü tepüca'imate.
17 'Ayumieme xüca Cürisitusie tiviyani, yücü 'anetü tiniunetüarieni. Tita meripai
mütimieme cananucayune. Camü, naitü yücü 'anetü nayani.
18 'Icü naime Cacaüyari catiniusutüani. Mücü pütasi'upitüa 'aixüa temütetaxeiyanicü
hamatüana, Cürisitu müpaü mütiuyuricü. Cataniuhüritüani temütecuxatanicü, hipatüta
hamatüana 'aixüa memüteyuxeiyanicü,
19 müpaü te'utiyuatü, Cacaüyari Cürisitusie tiviyatü müpaü pütivapitüa cuiepa memütama
hamatüana 'aixüa memüteyuxeiyanicü, vahesie pücatiuhüpa 'axa memüte'uyuricü, masi
pütasi'uyetuiri mücü niuqui 'aixüa que temütetaxeiya hamatüana manuyüne, te'utiyuatü.
20 'Ayumieme Cürisitu nü'arimama tecanihümetüni, hesiena mieme tecaniutiniucani,
müpaü tetemaitü, Cacaüyari canixetuicani müpaü te'utiyuanecacu, Cürisitusie mieme
te'utiniutü vaüriyarica tecanixepitüaca, Cacaüyarimatü 'aixüa xemüteyuxeiyanicü.
21 Que mü'ane 'axa mücatiyurievecai Cacaüyari müpaü piyuri 'axa tiyuruvamepaü
mü'itüarienicü tahesie mieme, tame hesiena teteviyatü heiserie temexeiyanicü Cacaüyari
heiserie que mütiyupitüva.

6

1 Mücü meta, hamatüana müpaü tete'uximayatü, vaüriyarica tecanixepitüaca
xeme, xe'itanaqui'erieme tita Cacaüyari mütixemicua 'aixüa tiuca'iyaritü, xüanacüa
xemüca'itanaqui'erienicü.
2 Müpaü paine,
Tucari 'aixüa mü'anesie
Nemaniu'enieni,
Tucari 'aye'acu
Xemütavicueisitüarienicü
Nemaniuparevieni.
Camü hicü tucari 'aixüa mü'ane canihücütüni, camü hicü tucari canaye'ani
xemütavicueisitüarienicü.
3 Ni xeime tepüca'ucununuitüva tixaütü hepaüsita, 'icü hüritüarica capa 'useviximariecacü
que temütehüritüarie.
4 Masi Cacaüyari teparevivamete tehümetütü naimecü tepütahecüata. Vaüca
tepüte'uca'eniva te'uximatüarietü, teteheuyehüatü, tetatexietüvetü,
5 tecuveivatü, te'anutaxürivatü, teüteri meyuxamurietüvecacu, tete'uximayatü, tucari
tecahütü cusicü 'icuaicü.
6 Tepü'itiya, tepütemate tita müreuyevese, müixa tepüvanevie hipame, 'aixüa tepüte'u'iyari,
'Iyari Mütiyupata tepexeiya, yacü tepücatetacanaqui'erie,
7 yuri tepütecuxata, Cacaüyari türücariyaya tepexeiya, heiserie temupitüariecü cuya
tepüaya tepupitüarie naisata mieme cümana temütacuitüveni.
8 Visi tetexeiyarietü 'axa tetexeiyarietü yaxeicüa tepüyüa, 'axa tetecuxaxasivatü 'aixüa
tetecuxaxasivatü yaxeicüa tepüyüa. 'Irümari tepüxasiva peru yuri tepütecuxata,
9 quename tecamariva meputiyuane peru yunaitü mepütasimate, quename tecuixime
meputiyuane peru camü tepayeyuyuri, quename tetatacuritüariexime meputiyuane peru
tepücacui'iva,
10 tepütaheiveri peru taheyemecü tepütatemamavi, tepüpuvüresixi peru xicusixi
tepüvarayeitüva yumüireme, tixaütü tepücatehexeiya peru naitü pütitapini.
11 'Aixüa 'iyaricü tepütexecuxaxatüva Curinitutari, yeme ta'iyari 'apüneüna que
temütexenaqui'erie.
12 Que temütexexeiya, ta'iyari pücasaipüne, xeme püta xepüyusaipüna yu'iyarisie.
13 Mericüte, netüriyama que nemütivacühüaveniqueyu, müpaü nepütixetahüave, yaxeicüa
xequeteneuyuri que temüxeyurie, xe'iyari 'amütanerecü.

Cacaüyari mayeyuri tuquieya que temütehüme

14 Yuri memücate'erie vahamatü xepücayuxeviriyani. Titari rexeiya tita mütiheiserie tita
'aisica mütitisanamatü. Que tiyuxevini hecüariyamatü yüriya.

15 Que meteyu'enie Cürisitu xeime cacaüyari 'axa mü'anematü. Tita tinaque tevi yuri
müti'eriesie 'axeicüa yuri mücati'eriesie.
16 Cacaüyari tuquitana que metenaque tetexi cacaüyarixi. Pücayüvesietü. Tame Cacaüyari
mayeyuri tuquieya tecanihümetüni, que mutayü Cacaüyari,
Vahesüa neniucaimücü
Vasata neniuyeicamücü
Vacacaüyari nepühücütüni,
Müme neteüterima mepühümetüni.
17 'Ayumieme müpaü paine,
Vasata xequenayecüneca,
Xequeneyupata
Canaineni Ti'aitame,
Xepüca'imayüani
Tita mücati'itiya.
Xüca müpaü xeteyurieca
Neri nenixetanaqui'erimücü
18 Xe'uquiyari necanayeimücü,
Xeme nenivema
'Uquisi 'ucari
Xecanacünicuni
Canaineni Ti'aitame
Nai mütürücaüye.

7

1 Mericüte nenaqui'erima, müpaü temüte'utahüavariecü quename müpaü tiyurieni,
tepüta'itieca naime mütiyusevixima tavaiyarisie ta'iyarisie. Tepaye'axüaximeni tepasietü
Cacaüyarisie mieme, teteheiyehüvirietü.

Papuru que mütiyutemaviecai, Curinitutari mete'uhayevacu que memüteyuriecai

2 Yu'iyari 'axequeneutaneriya xemütasinaqui'eriecacü. Ni xeime 'axa tepüca'uyuri, tixaü
tepücate'inavairi xeime, tepüca'icuamanaxü ni xeime.
3 Müpaü que nemaine, xehesie nemütiuhüpanicü 'asinepücahaine. Meripai müpaü
nepütixecühüavecai quename ta'iyarisie texeha'eriva, quename 'axeicüa tetaxevi sepa
temücuini sepa temayeyuyurini.
4 Müiremecü nepücane'iyaritüa xehepaüsita, cui 'aixüa nepüticuxata xehepaüsita. Sepa
naimecü temü'uximatüarie, nepaye'a nenütüarietü, panayuhayeva netemavierica.
5 Mericüsü Maseruniya cuieyarisie te'u'axüaca tepüca'uxipivavecai tavaiyarisie, naimecü
masi tecani'uximatüariecaitüni. Ta'aurie pütiyucuinecai, tateüta tepümamacai.
6 Perusü que mü'ane Cacaüyaritütü müvanütüva müme memüyuheiverie, mücü catani-
unütüani tameta, Titu munuacü.
7 Munuacü xeicüa pücatixaü, masi mücü munütüariecü xehepaüsitata tepunütüarie
tame, taticuxaxatüvacacu Titu que xemütatexeiyaqueyu, que xemüteyuheiverie, que
xemüteyumexüitüa nehesie mieme. 'Ayumieme ne masi yemecü nepünetemaviecai.
8 Ne xapacü sepa nemüxe'uheiveritüa, yücü nepücatinecühüave. Sepa yücü
nemütinecühüavecai 'ana, müpaü netimaitü mücü xapa müxe'uheiveritüacü siqueresü
yapaümexa,
9 peru hicü masi nepünetemavie. Xemuheiveritüariecü, mücücü nepücanetemavie. Masi
yaxete'uheiveritüarieca xemüte'uhayevaxücü que xemüteyuriecai, 'ayumieme nepünetemavie.
Cacaüyari tixepitüacacu xecaniuheiveritüarieni, 'ayumieme tixaü xepücate'utümaiyaxü
müpaü temüte'uyuricü.
10 Xüca yuheiverieca Cacaüyari tipitüacacu, pütihayeva que mütiyurienecai,
pütavicueisitüarienita. Tihayevame que mütiyurienecai, tavari 'axa pücatiyücühüaveni
yamütiuhayevaxücü. Me xüca yuheiverieca cuiepa memütama vahepaü xeicüa, püpitüarieni
mumünicü.
11 Neuxei que mütiuyü quepaucua Cacaüyari müxe'upitüa xemüyuheiveriecacü.
Mücücü xepuyuvaüri, mücü meta, xepüyutahecüataxü yuniuqui, xepüyuyehecaxü,
xeputimama. 'Ana xepünesixeiyacucai, xepüyumexüitüacai, 'aixüa xepiyuri naime. Naimecü
xeniyuhecüatani xemü'itiyacü mücü que mütiuyücü.
12 Mericüte, müpaü nepütixe'u'utüiri, peru que mü'ane yu'iva 'axa muyuri neha'erivatü
xeicüa nepücatiu'utüa, que mü'ane 'axa mu'itüarie neha'erivatü xeicüa nepücatiu'utüa. Xeme
yücümana müpaü xemütemaicacü que xemüteyuvaüriya tahesie mieme Cacaüyari xexeiya-
cacu, 'ayumieme yanepütiu'utüa.

13 Müpaü mütiuyücü, 'ayumieme tepunütüarie tame.
Mücü meta, tame müpaü tete'unütüarieca, masi vaüca tenitatemamaviecaitüni Titu müyutemaviecaicü, yunaitü cayuvatü xemipitüacü 'iyarieyasie.
14 'Aixüa que nemütitaxatüa xehepaüsita, nepüca'uteviyasitüarie neniuqui hepaüsita. Masi yaxeicüa yuri que temütexecuxaxatüvacai naimecü, müpaüta caniyuritücaitüni 'aixüa que temüte'itaxatüa Titu.
15 Mücüta cuini mieme masi canixenaqui'erieca xeha'erivatü yaxemütecahucü yunaitü, xeha'erivatü que xemüte'itanaqui'eri xe'umamatü xe'uyüyüacatü.
16 Neta nepünetemavi nemüyüvecü ne'iyari nemeucayesacü xehepaüsita naimecü.

8

Tumini que memüte'ucuxeüri Cacaüyari teüterimama vahesie mieme

1 Tepütexetaxatüaniqueyu ta'ivama, Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü que mütivarupitüa müme memeyutixexeüriva Maseruniya cuieyarisie memütevamicuanicü hipame.
2 Vaücava mepü'inüasietüve me'uximatüarietü, peru cananayuhayevani vatemavierica. Sepa yemecü memüpuvüresixi, mepimüiriyaxü 'aixüa 'iyaricü que memütevamicuacai.
3 Que nemütiunierixü yanepütihecüata. Que memüteyüvavecai xeicüa nepücahaine, masi yemecü mepüca'uyuticueri que memütevamicuacai hipame. Yücümana
4 vaüriyarica metasipitüatü mecataniutavavirieni müpaü temütevatauniecü, mevaparevietü memüyuxevinicü Cacaüyari teüterimama vahamatü.
5 Que temütecu'erivacai müpaü memüteyurieniquecaicü yamepücate'uyuri. Masi meniyuyetuani meri Ti'aitame mütiva'aitüanicü, tameta temüteva'aitüanicü müpaü mütinaquecü Cacaüyari.
6 'Ayumieme Titu vaüriyarica tecaniupitüani 'icü 'imiquieri müraye'atüanicü xeme xehesüata mücü meripai misutüacü 'ixeürietü.
7 Vaücava naitü tinimüiriyarümeni xehesie mieme que xemüteyurie, yuri xete'erietü, xetecuxatatü, xetematetü tita müreuyevese, naimecü xeyuvaüriyatü texenaqui'eriecacu. Mericüte, yaxeicüa 'icü 'imiquierita xequeneutimüiriya.
8 Netixe'aitüatü 'asinepüca'utaine hicü. Masi hipatü müpaü memüteyuvaüriyacü, nexe'inüatatü nepaine, xüca hecüasieca quename xemeta xeteyucanaqui'erie.
9 Xeme müpaü xepütehetima 'aixüa que mütiuca'iyari Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu. Mücü sepa müxicutücai, xehesie mieme puvüre nayuyeitüani, xeme xicusixi xemacünecü, 'iya puvüre matüacü.
10 'Icü hepaüsita que nemüticu'eriva müpaü netinixe'utaxatüani. 'Aicü xepuyuvaüri xemisutüanicü müpaü xeteyurietü, 'anata xepisutüa. Mericüte, hicü 'aixüa caniyümücü xehesie mieme xüca müpaü xeteyurieni,
11 xüca müpaü xete'aye'atüani que xemüteyurie. Xe'iyari que mü'anenecai müpaü xemüteyuvaüriyanicü, müpaüta xequetenaye'atüaca, que xemüteyüvave.
12 Xüca ra'iyari yati'aneni, tita mürexeiya pünaqui'erivani, sepa tixaütü mücarexeiya.
13 Peru müpaü nepücahaine hipatü memü'icapiyanicü xeme xemücuanimasitüarienicü,
14 masi müyeyesitüarienicü hicü nepaine. Tita müranuyuhayeva xehesie mieme hicü, mücücü xequenivaparevieca müme memüteheuyehüva, mümeta 'uxa'atüni varie vahesie mieme 'anayuhayevame mücücü memüxepareviecacü xeme que xemüteheuyehüaca meyeyesitüarienicü,
15 yaxeicüa que müre'uxa, Que mü'ane vaüca mütiucuxeüri, püca'anayuhayevaxü. Que mü'ane 'esiva mütiucuxeüri, tixaütü pücareuyehüacai.

Titu

16 Pamüpariyusi necanipitüaca que mü'ane Cacaüyaritütü müpaü mipitüa Titu yu'iyarisie müpaü mütiyuvaüriyanicü xehesie mieme tahepaü.
17 Cataniu'enieni vaüriyarica que temüte'ipitüa, peru yemecü masi müyuvaüriyacaicü, yücümana xehesüa püyemie.
18 Hamatüana tenenunü'acuni ta'iva mümariva niuqui 'aixüa manuyüne que müticuxata, yunaitü memüyutixexeüriva memeitima naisarie.
19 Mücü meta, memüyutixexeüriva mecanenayexeiya tahamatü muyeicanicü 'icü 'imiquieri manu'üiyanicü que temütehüritüarie, Ti'aitame hepaüsita 'aixüa müticuxaxasivanicü, temümasiücünicü tameta que temütetavaüriya.
20 Müpaü tepütetacuerivayurie, xevitü capa niuquixiecacü 'icü 'imiquieri hepaüsita que mütivaücava cümana temühüritüarie.
21 Tita 'aixüa müti'ane, mücücü tepütamexüitüa Ti'aitame que mütatixeiya, teüteri meta que memütatexeiya.

22 Vahamame tenenunü'acuni xeime ta'iva. Müixa te'ita'inüataca müiremecü, tepeitima que mütiyuvaüriya. Hicüsüta masi püyuvaüriya, müiremecü yuri müti'eriecü xehesie.
23 Titu hepaüsita, müpaü nepütixecühüaveni nehamatü müyuxevicü, nehamatü müti'uximayacü xehesüa. Ta'ivama vahepaüsita, müpaü nepütixecühüaveni memüyutixexeüriva vanü'arima memühümecü, vacümana Cürisitu ve'eme mücuxasivacü.
24 'Ime xequenivahecüasitüiyani quename yuri que xemüteyucanaqui'erie, quename yuri 'aixüa que temütevacühüave xehepaüsita, xaüsie memeyutixexeüriva mexexeiyacacu.

9

Tuminicü que memütevaparevieniquecai 'ivamarixi

1 Mericüsü, müpaü que xemüte'icuxeürie Cacaüyari teüterimama vahesie mieme, tavari niuqui pücaheuyevese mücü hepaüsita para nemütixeti'utüiriecacü.
2 Ne müpaü nepütimate que xemüteyuvaüriya, 'ayumieme 'aixüa nepütivacuxaxatüva Maseruniyatari xehepaüsita. Müpaü nepütivacühüave, 'Acaiyatari 'aicü mepüha'arisiecai müpaü memüteyuriecacü. Müpaü xemüteyumexüitüacü xeme mümeta mepüyumexüitüa yumüiretü.
3 Nenivaranunü'amücü ta'ivama capa xüanacüa 'ayanicü tita 'aixüa nemütivacuxaxatüva xehepaüsita, tita xemüte'ucuxeürie, mücü nexatatü. Peuyevese masi xemücuha'arisienicü yaxeicüa que nemütivacühüavecai xehepaüsita.
4 Maseruniyatari ne'utüma xüca me'u'axüani, müme xüca mexe'utaxeiyaque xecaha'arisiecame, tepütateteviyaniqueyu tame müpaü yuri tete'erieme xehepaüsita. Que xemüteyuteteviyaniqueyu xeme 'asitepüca'utiyuane.
5 'Ayumieme müpaü nepüticu'eriva meuyevesecü vaüriyarica nemüvapitüanicü ta'ivama memünesi'anuhaisitüiyacü xehesüapai, memüxecuha'arisitüanicü müpaü 'aixüa que xemüteyuriecucai meripaitü xemüvamicuanicü hipame. Peuyevese mücuha'arisienicü xe'iyari ya'anecacu, yuhesie mieme xe'icueriecacu pücatixaü.
6 'Icü xeicüa, que mü'ane 'esipaüme muca'esa 'icuerietü yu'imüari, 'esipaüme xeicüa canica'isanamücü. Que mü'ane naime tatuatü mica'esa, mücü 'anayuhayevame püca'isana.
7 Yuxexuitü matüaripai yücümana que memüteheitima yu'iyarisie, müpaü mequeteheyurieca, mecayuheiverietü meviyariecame mecayu'erietü, müpaü püta mequetevamicuani. Cacaüyari caninaqui'erieca que mü'ane yutemavietü mütivamicua.
8 Cacaüyari caniyüveni mimüiriyani tita mütixepitüa 'aixüa tiuca'iyaritü, manayuhayevanicü. Xüca müpaü 'aneni, yuheyemecü naitü müreuyevese xepütehexeiyani, xepüyüvaveni 'aixüa xemüteyuriecacü naimesie,
9 que müre'uxa,
Canenuxürietüyani naisarie,
Tinivarumini memüteheuyehüacai,
Heiseriemecü yaticamietü
Tita mütiuyuri
Yuheyemecü 'epütiterive.
10 Que mü'ane 'imüari mimicua 'esame, 'icuai mütasimicua müticuaiyanicü, mücü püxemicuanita xeme, pütimüiriyani tita xemüte'uca'esa pixuaveritüani tita mütiutixuxuavere heiseriemecü yaxemütecahucü.
11 Naime hepaüsita xicusixi xepayeitüarieni yeme 'aixüa 'iyaricü xemütevamicuanicü hipame. Que temüteyurie, müpaü xetevamicuayu, pamüpariyusi canipitüariecamücü Cacaüyari.
12 Müpaü xetevaparevietü yu'uximayasicacü xepüvaraye'atüani que memüteheuyehüva Cacaüyari teüterimama hicü. Mücü heima 'aixüa püyünita, yumüiretü pamüpariyusi memipitüacü Cacaüyari.
13 Xeme xepümasiücü que xemüte'u'inüasie müpaü xemütevapareviecü. 'Ayumieme 'aixüa meniutiyuaneni Cacaüyari hepaüsita yaxemütecahucü, yaxeicüa que xemüteyuhecüata quename niuquisie xeteviya Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyünesie, 'aixüa 'iyaricü xemüvarumicü müme hipameta yunaime.
14 Mümerita xehesie mieme quepaucua memüyutineneviva mecanixehive'eriecacuni, Cacaüyari cui 'aixüa mütiuca'iyaricü xehesie mieme.
15 Pamüpariyusi quepitüarieca Cacaüyari, müpaü mütatiumicü que temücateyüvave yatemütehecüatanicü.

10

Papuru yuhesie mieme que mütiutaniu, que müreye'atüa yühüritüarica 'utaitü

1 Neri Papuru nehücütütü vaüriyarica necanixepitüacaqueyu. Cürisitu mümaxiucü müca'ayu'eriyacü, müpaü nepaine. Tahüxie te'utinierecacu tixaütü nepücatihücü xeniu xehesüa ne'uyeicatü, teva ne'uyeicatü nepane'eriya püta que nemütixecühüave xeniu. Yane'anetü xeniu nepaine.

2 Mericüte, nepüxevaviri mücaheuyevecanicü nemüxetahüavecü ne'ane'eriyatü xehesüa nenuame, sepa müpaü nemütimate, xüca 'aixüa 'aneme ne'erieca nemüyüvecü nemane'eriyanicü hipame vahepaüsita, vaisie teteviyatü te'u'uvame memütasi'erie, müme vahepaüsita.

3 Sepa 'atemu'uva tavaiyarisie, vaisie teteviyatü tepücatacuitüve.

4 Vaisie pücamieme cuya tepüaya cümana temütacuitüve. Pütürücavi püta Cacaüyarisie mieme, temica'unaxüanicü cuyaxi vaqui.

5 'Iyaritüarica tenica'unarümeni que memüteyücühüave teüteri, sepa que mütitita Cacaüyari müraye'unie memüca'imaicacü, mücü tecanica'unarümeni. Naime 'iyaritüarica tepanutahüva yamüticamienicü Cürisitu que maine.

6 Taheyemecü tepüha'arisie temüvatatacuritüanicü yunaime memücayuvaüriya yamemütecahunicü, xe'aye'atüarieyu xeme yaxetecahutü.

7 Xequeneuxeiya tita xehüxie müraniere. Xevitü xüca yu'iyarisie Cürisitusüa mieme yu'erieca, müpaüta masi yu'iyarisie quetiyücühüaveni, mücü Cürisitusüa que mütimieme, tameta hesüana tepümiemete.

8 'Icü heiserie temexeiya tame, Ti'aitame müpaü pünetiupitüa nemüxetürücariyanicü, nemüxeca'unaxüanicü müpaü pücanetiupitüa. Mericüte, xüca 'esiva ne'anuyehaitürüveni ve'eme nenexatatü 'icü heiserie temexeiyacü, nepücaneteviyani müpaü ne'utaitü.

9 'Aixüa pücayüni xüca nexemariutame ne'erivani xapacü.

10 Müpaü püraniuva, xapacü que maine pahete pütürücavi, peru yuvaiyarisie 'uva 'uyeicatü 'asipücayüve, yuniuquisie püxani'eriva.

11 Müpaü quetiyücühüaveni que mü'ane müya maine, que temü'anene taniuquisie xapa tevevietü teva te'u'uvatü, müpaü yaxeicüa tepüteyurieni 'ate'u'uvatü.

12 Mücü meta, tame tepücatavaüriya temütacayasanicü müme va'aurie, temüta'inüatanicü vahepaü te'anenetü, müme yuhesie mieme memüyuhecüata memümarivanicü. Müme masi memüyuti'inüatacü yu'inüaricü, yücümana memüyuxeiyacü meyu'inüatatüvetü, 'asimepücatemaivave.

13 Tame püta ve'emete que temütetaxata, que müreyü haque temücahe'aitüarie 'asitepücahaitüca. Masi Cacaüyari que mütare'inüasiri, mana que müreyü tepütecuxata tetaxatatü. 'Asita xehesüapaitü tepu'inüasiyarie.

14 Xüca xehesüa tecahüritüariecaque, tepanuyehaitürüveniqueyu müpaü te'utiyuatü, peru tame meri tepu'axüa xehesüa niuqui Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyüne tecuxatatü.

15 'Ayumieme tahepaüsita que temütecuxata, que müreyü haque temücahe'aitüarie 'asitepücatecuxata. Hipatü que memüte'uximaya hepaüsita, 'asitepücahaitüca quename tame püta müpaü tete'uyuri tehaitü. Mücü meta, müpaü yuri tecateni'erieca xehepaüsita, quepaucua xemutixuxuavereni yuri xete'erietü, 'ana tepücasaipüneni xehesüa xeicüa temüte'uximayacacü. Naisarie püta haque teme'inüasiyarie, mana tepüte'uximayaca.

16 'Asita xevaritapaitü niuqui 'aixüa manuyüne tepücuxatani. Peru haque xevitü meye'atüa yühüritüarica que müre'inüasiyarie, 'asitepücahaitücani quename tame püta müpaü tete'uyuri.

17 Masisü niuqui que maine, Que mü'ane ve'eme müxatamücü, Ti'aitame quexatani ve'emetüme.

18 Que mü'ane yücümana müyuhecüata, mücü pücamasiücü que mütiu'inüasie, masi que mü'ane mütiuhecüata Ti'aitame, mücü püta pümasiücü que mütiu'inüasie.

11

Müme yacü xeicüa memütexaxatametetücai

1 Xüca xenesitanevienique tüma yareutevitü mexi tevi 'asimücatimatepaü neticuxata 'esiva. Tasüari xepünesitanevieni.

2 Cacaüyari que mütiyumexüitüa xehesie mieme, neta müpaü nepütinemexüitüa xehesie mieme, 'ayumieme müpaü nepaine. Nepüxeyetua xeimesüa, Cürisitumatü xemüyuxevinicü, yaxeicüa 'üimari mücaxuriqui que mütiviquitüariva 'uqui yuxevitü xeicüa mitivitünicü.

3 Ne nepüma capa xe'useviximarienicü que xemüteyücühüave yu'iyarisie, yaxeicüa mücü cu que müti'irüviyaxü 'Eva. Me xüca müpaü tiuyünique, xe'iyari pücayuxeviniqueyu, Cürisitusie xeicüa xepücateviyaniqueyu, xepüca'itiyacaqueyu.

4 Cari 'aixüa 'anemecü xecanitanevieni xüca xevitü nuani xeime Quesusi yücü mü'ane cuxatatü tame temüca'ixatacai, me xüca xecuxaxatüvani xeime 'iyari yücü mü'ane xeheixeiyatü xemacünecü xemüca'itanaqui'erivave, me xüca niuqui 'aixüa manuyüne yücü mü'ane xecuxaxatüvani xemüca'itanaqui'erivavecai. Xüari xepinevie müya mütiçuxata.
5 Ne müpaü nepüticu'eriva, müme cuini mieme vaniu memünü'arisixi, müme tixaütü mepücatehexeiya neta que nemücareixeiya.
6 Sepa que mü'ane mücaniuvepaü nemüticuxata, tevi 'asimücatimatepaü nepüca'ane que nemütimaive. Masi naimecü, que temü'anene yatepütexehecüasitüiya, yunaitü que memütatexeiya.
7 Me queri 'axa netiuyuri quepaucua tixaütü necatihücütütü nemaneyeitüa xeme püta tixaütü xehümetütü xemayeitüarienicü. Queri 'axa netiuyuri necaxecuetatüatü nemüxecuxaxatüvanicü Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyüne.
8 Xaüsie memeyutixexeüriva nenivanavanecaitüni yacütütü, vatumini nenaqui'erietü, xehesie mieme nemüti'uximayacacü.
9 Xehesüa ne'uyeicatü quepaucua nemüreuyehüacai, nepücaxe'uximatüacai ni xeime. Que nemüreuyehüacai mepünete'umicuacai ta'ivama Maseruniyasie memeyecü. Müpaü netiyurienetü naimecü nepücanetauniecai nemüxe'uximatüanicü, müpaüta yaxeicüa nepütiyurieneni.
10 Yuri que maine Cürisitu, neta yuri nepaine. 'Ayumieme müpaü nepaine, yemecü nepücanenarieca müpaü netinexatatü naisarie 'Acaiya 'erisitaruyarisie.
11 Titayari müpaü netinemate. Nemüxenaqui'eriecü 'ayumieme müpaü nepütinemate. Cacaüyari müpaü pütimate que nemütixenaqui'erie.
12 Que nemütiyuriene, yaxeicüa müpaü nepütiyurieneni. Müme memisutüaniqueyu tahepaü metexeiyarietü, ve'emete que memüteyuxataniqueyu, müpaü netiyurienetü necanivanenasitüiyamücü müme.
13 Müya memü'anene mepüte'itava, yacü xeicüa mecaninü'arisixitüni. Mepü'irümarisixi masi que memüte'uximaya, sepa memuyupata Cürisitu nü'arimama vahepaü memüteyuxexeiyanicü.
14 Mücücü tepücahüxiya. 'Asita Cauyumarieta puyupata hecüaripa mieme niuqui tuayamepaü mütiyuxexeiyanicü.
15 'Ayumieme mariveme tepüca'erie xüca müme hesiena mieme memüte'uximaya me'uyupata, müme tita mütiheiseriesie mieme memüte'uximaya vahepaü memüteyuxexeiyanicü. Müpaü mepüte'aye'axüani, que memüte'uximaya müpaü mepüpitüarieni.

Papuru que mütiucuinixü nü'ari mühücütücaicü

16 Tavari müpaü nepütayüni, capa xevitü 'asinecatimaicame nesi'eriecacü. Mesü xüca müpaü neti'erivani, sepa 'asinemücatimate, siqueresü xequeneneutanaqui'erie, ve'eme nemünexatanicü 'esiva yacütütü.
17 Que nemüticuxata hicü, Ti'aitame que müticuxata 'asinepücahaine, masi que mü'ane 'asimücatimatepaü, que mü'ane ve'eme müyuxatapaü müpaü yuri ti'erietü yuhepaüsita, müpaü püta nepaine.
18 Yumüiretü ve'emete mepüyuxata tita yuvaiyarisie mütimieme meteha'erivatü xeicüa. Mericüte neta xüari vahepaü yacütütü ve'eme nepünexatani.
19 Cari xeme xepütemaivave, 'ayumieme xeyutemamavietü xepüvanevie müme 'asimemücatemate.
20 Xepinevie sepa xevitü müxeviya xemüte'uximayacacü vaüriyarica, sepa xepini mütixe'utixütüiri, sepa müxe'anaviviya, sepa müxetave'erie, sepa müxetavaya xehüxie.
21 Tame xeicüa müpaü temücaxeyuriecaicü xüari xeniu tepüveraranicai, 'ayumieme xüari xeniu peuyevese neneteviyatü nemütaniuni.

Mericüte, tevi 'asimücatimatepaü neticuxatatü cuxi müpaü nepaine, xevitü que mütiyuvaüriya sepa cueriva'anemecü, neta müpaü nepüyüve sepa cueriva'anemecü.
22 Hepürayusixi teüteriyari metehüme. Neta nepühücü. 'Ixaherisixi teüteriyari metehüme. Neta. 'Apurahamisie meteyecü. Neta.
23 Cürisitusie mieme mete'uximaya. 'Asimücatimatepaü nepaine, ne masi vaücava yanepüti'uximaya. Ne nepüvara'iva müixa neti'uximayatü masi, masi müixa ne'anutahüivatü, masi vaücava necuveivatü, masi müixa necueriva'anetü nemümünicü.
24 Huriyusixi püresusixi que memütevarutiva xei veiyari meuyevecanicü huta teviyari veiyari müca'ayanicü, ne 'auxümexa müpaü nepu'itüarie.
25 Haicacüa cüyecü nepeucuveiyaxü. Heiva neputuaxi tetexicü. Haicacüa haramarasie ne'uyeicacacu naviya pucayunixü. Xei tucari xei tücari nepuhauximecai 'amatiyevasie.

26 Müixa ne'uyeicatü nehuyeta nepücueriva'ane, nemarima hatuxamesie, nemarima tenavayamete vacü, nemarima neteüterima vacü, nemarima teüteri memücahuriyusixi vacü, nemarima quiecarisie, nemarima macumavesie, nemarima haramarasie, nemarima müme 'ivamarixi memüyuterüva mete'itavatü, müme vacü.
27 Neti'uximayatü ne'uxetü, tucari necahütü cusicü, neheuhacamütü neheuharimütü, tucari necahütü 'icuaicü, neheuxerimütü nemavetü nepüyüane.
28 Mücü pücanaitü, peru heimanata tucaricü nepüsaipüne, peuyevese nemüne'iyaritüanicü yunaitü memeyutixexeüriva vahesie mieme.
29 Xevitü xüca veranini, neta neveranitü nepütinemaica. Xüca xevitü 'ucunuitüarieni, mucunuitüariecü nepüha'a neta.
30 Mericüte xüca xeniu heuyeveca ve'eme müyuxatanicü, ne xüari ve'eme nepünexatani, que nemütiverani neticuxatatü.
31 Que mü'ane Ti'aitame Quesusi mücacaüyarieya mü'uquiyarieya, que mü'ane hepaüsita 'aixüa müticuxaxasiva, mücü müpaü pütimate nemücati'itavacü que nemaine.
32 Ramasicu quiecarisie 'Aretaxi quepaucua müti'aitametücai, hesüana mieme 'isücame cuyaximame mepütehücai Ramasicutari vaquiecari quitenie memünesiviyacü.
33 Ne neputavicuei memücanesiviyacü, tesariya tenieyasie neheucatuiyaca quirivasie neyecaitü tesariya varita.

12

Que mütiupitüarie yuvaiyarisie mücuseivanicü

1 Mericüte, xüari peuyevese ve'eme nemünexatanicü. 'Aixüa capüyüni siepüre, peru heinüsipaü que nemütiunierixü, tita Ti'aitame masiücüme mürayeitüa, mücü hepaüsita nepüticuxatani.
2 Ne nepimate tevi Cürisitusie mütiviya. Tamamata heimana nauca viyari 'anuyeyacu, nanutihanieni mücü muyuavisie Cacaüyarisüa yemecü. 'Asinepücatimate xüca 'iyarieya xeicüa 'utihanieni, me xüca vaiyarieya naitü 'utihanieni, Cacaüyari müpaü pütimate.
3 Mericüsü, müya 'aneme tevi nepümate, xüca 'iyarieya xeicüa 'utihanieni, me xüca vaiyarieya naitü 'utihanieni 'asinepücatimate, Cacaüyari müpaü pütimate,
4 peru panutihanie visi müracu'anesiepai. Niuqui ne'enieni müpasie tevi müpaü mücatayünicü, tevi heiserie mücahexeiyacü müpaü mainenicü.
5 Mericüte müya 'aneme hepaüsita neticuxatatü ve'eme nepüxatani, peru necümana ve'eme nepücanexatani, me xüca nenexatani que nemütiverani nehaitü xeicüa.
6 Süricüte xüca nenevaüriyanique ve'eme nemünexatanicü, tevi 'asimücatimatepaü nepücatayüniqueyu, yuri nepaineniqueyu püta. Perusü nepücanevaüriya ve'eme nemünexatanicü, capa xevitü müpaü ticu'erivanicü quename yücü ne'ane, que münetixeiya que müneti'enie, müpaü neca'aneme capa 'eriecacü.
7 Capa ne'anuyehaitürüvenicü temavierica nera'erivatü ne'iyarisie, nera'erivatü marivemecü masiücütü que mürayeitüarie nehesie mieme, 'ayumieme nepupitüarie nevaiyarisie nemücuseivanicü. Cauyumarie tupirieya nepanayenü'aiyari münesicuvayanicü, capa ne'anuyehaitürüvenicü temavierica nera'erivatü.
8 Haicacüa vaüriyarica nenipitüani Ti'aitame 'icü hepaüsita, nehesie mayeyanicü.
9 Peru mücü müpaü pünetiutahüavixü, 'Aixüa netiuca'iyaritü que nemasiyuriene, tavari tixaü pepücareuyehüaca. Peveranicacu netürücariya paye'atüariva. 'Ayumieme nenetemavietü masi nepünexatani que nemütiverani, Cürisitu türücariyaya nehesie müyuhayevanicü.
10 'Ayumieme nepeunaqui'a neveranitü 'axa neticühüavarüvatü nereuyehüatü netaveiyarietü nenetexienetü Cürisitusüa nemümiemecü. Müpaü nepütimate, quepaucua nemüverani, 'anari necanitürücaüyeni.

Papuru que mütiyu'iyaritüacai Curinitutari memüyuyexexeürivacai vahepaüsita

11 Mericüsü tevi 'asimücatimatepaü neticuxatatü nenayani. Xeme xecümana peuyevecai müpaü nemütiyurienicü. Peuyevecai masi xemünesihecüatanicü xeme püta que nemütimariva. Haquevari müme cuini mieme vaniu memünü'arisixi tixaütü mepücatehexeiya, neta que nemücareixeiya, sepa tixaütü nemücatihücü.
12 Siqueresü 'inüari cümana Cacaüyari nü'arieya mümasiücü puyü xehesüa, naimecü netiuca'enivacacu, naimesie 'inüari neveviecacu mamarivavemecü türücaüyemecü.
13 Ne necümana nepücaxe'uximatüacai tumini hepaüsita. Xüari müpaü netiyurienetü necaxe'uximatüatü, 'axa nepüxe'uyuri xeniu, yanetivavavirietü hipame xaüsie memeyutixexeüriva, 'axa nepücavaruyuri xeniu. Xequeneteneuyehüviri müpaü xeniu 'ana nemüxe'uyuricü.
14 Camüsü hicü hairieca nepüha'arisie xehesüa nemüyemiecü. Tavari nepücaxe'uximatüani. Nepücatihive'erie xepini, tucari xemexeiyanicü püta nepütihive'erie. Vaüriyarica

pücaheuyevese türi meme'ücacü yu'uquiyarima vahesie mieme, va'uquiyarima püta yutüriyama vahesie mieme meme'ücacü peuyevese.

15 Nesü nenetemavietü nepixütüani naime nemürexeiya, sepa yemecü nemutaxütüarieni ne, xeme xe'iyari 'aixüa mü'itüarienicü. Perusü xüca cuini mieme nexenaqui'erieca, queri 'esiva xeicüa netinaqui'eriva mücücü.

16 Mericüte xeniu cuini mieme nepücaxeviyacai. Perusü xüari xeniu 'irümari nemühücücü nenixetaviviyani nexe'irüviyatü.

17 Mericü müme nemüvareutanü'axüa xehesüa, queri nexera'ivaxü vacümana. Pücatixaüsietü.

18 Ne vaüriyarica nenipitüani Titu, hamatüana neneinü'ani mücü ta'iva xeime. Mericüte, que tixeha'ivaxü Titu. Havaicü. Camü yaxeicüa tecate'u'iyari que temüte'u'uva, taqueta catiyuxevitütü. Puyuxevi.

19 Xüari müpaü xepütecu'eriva quename 'icü niuquicü naimecü tahesie mieme te'utiniuca xemütasi'enienicü xeme. Pücatixaüri. Masi Cacaüyari tasixeiyacacu, Cürisitusie teteviyatü, müpaü püta tepütecuxata. Tanaqui'erima naime que temüteyurie, xemütürücariyarienicü pü'ayumieme.

20 Nepüma xeicüa capa nenuame nexe'ucaxeiyacü que mücanetinaque xe'aneneme, xemerita capa xenesi'ucaxeiyacü que mücatixenaque ne'aneme. Nepüma capa xeyucuitüvenicü, capa xeyü'ütesatüvenicü, capa xe'uyuhecatüvenicü, capa xetecuvautüvenicü hipame xemüvara'ivanicü, capa xevaruniuquimanicü hipame, capa yunacata xeyuniuquimanicü, capa xeteyucatave'eriecacü, capa xeyuxamuruyanicü.

21 Nepüma nenuayu tavari capa necacaüyari tixaütü necatihücütüme nesi'ayeitüanicü xehesüa ne'uyeicacacu, capa neneheiveriecacü nevara'erivatü yumüireme 'ana meripai 'axa memüteyuriecai yamemücatehayevaxü 'axa que memüteyuriecai meca'itiyatücaitü, mevacumaüvatü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, meyutatuatü memürucuyatüvenicü que memüteyucahive'erie.

13

Teutüarica

1 Hairiecari neniyemieximeni xehesüa hicü. Yuhutatü ya yuhaicatü memunenierixü vaniuquicü naitü niseiriyariemücü.

2 Meripai müpaü nepütivarutahüavixü müme 'ana 'axa memüteyuriecai xehesüa ne'uyeicacacu hutarieca nemunua, hicüta xehesüa neca'uyeicatü yaxeicüa müpaü nepütivacühüave hipameta yunaime, tavari xüca nenuani nepücavahayeva.

3 'Inüari xepüvava quename Cürisitu 'u'inüasie maniuca neticuxatacacu ne, 'ayumieme nepücavahayeva. Mücüri pücaverani que müxeyuriene, masi canitürücaüyeni xehesie tiviyatü.

4 Sepa curuxisie mumierie müveranicaicü, Cacaüyari mütürücaüyecü canayeyuriniri masi. Tameta sepa hesiena temüteviya tepüverarani, masi Cacaüyari mütürücaüyecü hesiena teteviyatü tepayeyuyurini texeparevienique.

5 Xequeneuyu'inüata xüca 'acu 'axe'u'uvani yuri xete'erietü me xüca catixaütüni. Xequeneyu'iyaritüaca xüca 'acu müpaü xete'u'inüasieni. Yuxexuitü yu'iyarisie tietü xecayumaica que xemü'anene, Quesusi Cürisitu xehesie mütiviyacü. Müpaü xüari xepütemate yuhepaüsita, me xüca xexani'erivani xeicüa.

6 Neri nepüta'icueva yuri neti'erietü quename müpaü xetehetimani, quename tame tecaxani'eriva.

7 Nenevieri tepipitüa Cacaüyari, xeme 'axa xemücateyuriecacü haquevasü. Müpaü tepücate'ivaviri teüteri memü'inüasie vahepaü temütetaxexeiyanicü xeicüa, masi xeme 'aixüa xemüteyuriecacü püta müpaü tepüte'ivaviri, sepa tame xani'erivamete temü'eriva.

8 Tame türücariya tepücahexeiya temeye'uniecacü tita yuri müraine, tita yuri mürainesie mieme temüte'uximayacacü xeicüa türücariya tepexeiya.

9 'Ayumieme tepütatemamavie quepaucua temüverarani tame, xeme püta xetürücavicacu. Müpaüta tepütetaneneviva, xemaye'atüarienicü xeme.

10 'Ayumieme müpaü nepütiuti'utüa xehesüa neca'uyeicatü, xehesüa nenuame türücaüyemecü nemücatiyurienenicü, sepa heiserie nemexeiya müpaü nemütiyurienenicü. Ti'aitame mücü heiserie pünesi'upitüa nemüxetürücariyanicü, nemüxeca'unaxüanicü müpaü pücanetiupitüa.

11 Mericüte ne'ivama, xequeneyutemamavieca. Xequenaye'axüaca xemümanesiquitüarieni. Xequenene'enieca que nemütixetuica. Xequeneyuxevini que xemüteyücühüave yu'iyarisie. 'Aixüa xequeteneyuxeiyani. Müpaü xüca xeteyurieca, que mü'ane Cacaüyaritütü mütasipitüa temütetacanaqui'eriecacü temüca'uximatüariecacü ta'iyarisie, mücü xehamatü caniuyeicamücü.

12 Xequeneyuvaüritüaca xeyuviyatü Cacaüyari teüterimama xemühümecü.
13 Cacaüyari teüterimama yunaitü menixevaüritüaca.
14 Ti'aitame Quesusi Cürisitu 'aixüa quetiuca'iyarini yunaime xehesie mieme, Cacaüyari quexenaqui'erieca, 'Iyari Mütiyupata quexetaxeviriya yunaime.

CARASIYATARI
Que Müt**ü**'airi **Papuru**

*Vaü**r**isica*

1 Ne Papuru nenü'ariecametütü necanixevaüritüaca. Que nemütiuhüritüarie, teüteri mepücanesiheyenü'a, tevi pücanesi'ucaye. Quesusi Cürisitu püta caneniucayeni nü'ariecame nemayanicü. Que mü'ane 'umieriecu menutanieritüa, Cacaüyaritütü müta'uquiyari, mücü müpaü canetiniuhüritüani.

2 Ta'ivama nehamatü memu'uva tanaitü tecanixevaüritüaca xeme xemeyutixexeüriva Carasiya cuieyarisie miemete müpaü te'utiyuatü.

3 Que mü'ane müta'uquiyari Cacaüyaritütü, que mü'ane müti'aitame Quesusi Cürisitutütü, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca xemüca'uximatüariecacü yu'iyarisie.

4 Mücü Quesusi canihücütüni que mü'ane müyuyetua, tame 'axa temüteyurie temüxünarienicü. 'Ayumieme pütasitavicueisitüani, hicü miemetexi 'axa memüteyurie vasata te'u'uvacacu. Müpaü catininaqueni tacacaüyari ta'uquiyari.

5 Visi queticuxaxasivani 'iya hepaüsita yuheyemecü. Müpaü xeicüa cani'aneni.

Xevitü niqui pumave 'aixüa manuyüne

6 Nepü'iyarixi yanetimaitü yapaucua xemüyupatarümecü. Xenicu'eirieni que mü'ane müxe'uta'ini, Cürisitu 'aixüa tiuca'iyaricacu. Xeteniuviya niuqui yücü manuyünesie püta.

7 'Iya niuqui pücahücü 'aixüa manuyüne. Masi hipatü 'amepu'uva mexexamurietü me'ipatacutü niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu hepaüsita.

8 Sepanetü tame, sepa taheima mieme tupiri, xüca xecuxaxatüvanique niuqui 'aixüa niu manuyüne, xüca niuqui temüxecuxaxatüvacaipaü ca'anuyünenique, püxani'erivaniqueyu 'iya.

9 Que temutiyuanecai meripai, tavari hicü que nemaine, xüca xevitü xecuxaxatüvani, xüca niuquieya xemitanaqui'eripaü ca'anuyüneni, quexani'erivani.

10 Mericüte, 'ipaü neticuxatatü, queri neticuvaune teüteri que memünetenaqui'eriecacü. Cacaüyari püta que münetinaqui'eriecacü nepüticuvaune. Que netivanaqui'asitüamücü teüteri. Xüca nevarunaqui'asitüanique teüteri hicü, Cürisitusie mieme ti'uximayatame nepücahü cütüniqueyu.

Papuru que müti'uximayacai

11 Ne'ivama, müpaü nepütixehecüatüaniqueyu 'icü niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxata hepaüsita. Mücü niuqui tevi pücaveviyaya.

12 Neri quepaucua nemitanaqui'eri, tevi pücanesiyetuiri. Nepeitima tevi caneti'üquitüacacu. Quesusi Cürisitu masiücütü 'ayacu püta nenitanaqui'erieni.

13 Camüsü, xemeri xepu'enana que nemüticuyeicacai meripai, Huriyusixi vayeiyarisie netiviyatü. Ne cuini mieme nepüvataveveiyacai Cacaüyari teüterimama memüyutixexeürivacai. Nepüvaruca'unacai.

14 Huriyusixi vayeiyarisie netiviyatü nepanuyehaitürüvecai yumüireme ne'ivama vahüxie nehepaü paümeme viyari memühücai nenuivarisie miemete, masi yemecü nenevaüriyatü netusima vayeiyaricü.

15 Masi que mü'ane münesi'upataxü necatinuivavecacu cuxi, que mü'ane 'aixüa tiuca'iyaritü münesi'uta'ini, mücü Cacaüyari, 'ana ninaquecaitüni

16 yunive masiücüme mayeitüanicü yanetimaicacu, hepaüsitana nemüticuxatanicü nuivarite memücahuriyusixi vasata. 'Ana teüteri memüvaite memüxuriyate xeicüa 'asinepücativarahüavecai.

17 Müme nü'arisixi memühümetücai yanecatihüritüarievecacu cuxi, müme vahesüa nepücahetüa Querusaremesie. Masi 'Araviya cuieyarisie necaneyani cuitü. 'Arique tavari Ramasicu necaninuani.

18 'Arique haica viyari 'utixücu, Querusareme neneyani, nemeitimanicü Sepaxi. Tamamata heimana 'auxüme tucari nepuyuri hesüana.

19 Hipame nü'arisixi nepücavarexei, Cacuvu xeicüa Ti'aitame 'ivaya nepexei.

20 Camü, Cacaüyari hüxie, nepücati'itava que nemütixe'u'utüiri.

21 'Arique nepetüa Siriya cuieyarisie Sirisiya cuieyarisie.

22 Müme Cürisitusie meteviyatü memüyutixexeürivacai Cureya cuieyarisie, müme mepücanesihetimaivavecai cuxi.

23 Müpaü mepüte'enanacai xeicüa, quename vaniu, que mü'ane mütasitaveveiyacai meripai, mücü ticuxata hicü niuqui 'aixüa manuyüne tita yuri temüte'erie hepaüsita, quename vaniu ticuxata tita 'anapai mütica'unamücücai hepaüsita.

24 'Aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita necümana.

2

Hipatü nü'arisixi que memüteheitima Papuru

1 'Arique tamamata heimana nauca viyari 'utixücu, tavari neneyani Querusareme Verunavematü, Titu ne'avitütü.

2 Mana nepetüa Cacaüyari masiücüme mayeitüacü mana nemümiecü. Tahücüate te'ayetecacu mamarivavemete vahamatü, netinivarutaxatüani niuqui 'aixüa manuyüne, que nemüticuxata nuivarite memücahuriyusixi vasata, capa xüanacüa 'ayanicü ne'uximayasica que nemütimie que nemütimiecaita.

3 Peru Titu, sepa nehamatü muyeicacai, sepa Cüriyecu mühücü, pücaheuyevecai mücü mü'inüaritüarienicü Huriyusixi vaxitequiyacü,

4 sepa memi'inüaritüacucai hipatü yacü 'ivamarixi tahepaü memüteyuniniütüva. Müme menatahaxüani tasata que memütatehupienicü tame que temütetanü'a Cürisitu Quesusisie teteviyatü. Mepütasiviyacucai vayeiyarisie mieme temüte'uximayacacü.

5 Müme heiva xüca tevaru'enienique que memütate'aitüacucai, xeme xepücayuhayevaqueyu xeheixeiyatü niuqui 'aixüa manuyüne, yuri que müraine.

6 Peru mamarivavemete, Cacaüyari yücü mücativaxeiyacü teüteri, 'ayumieme neta 'asinepücatine'iyaritüa que memü'anenecai meripai. Müme mamarivavemete tixaütü mepücate'utihüpacai neniuqui hesie.

7 Masisü müpaü metenimaicaitüni nemuhüritüariecü niuqui 'aixüa manuyüne nemütivataxatüanicü müme xitequiyacü memüca'inüasie, yaxeicüa Pecuru que mütiuhüritüarie mütivataxatüanicü Hüriyusixi xitequiya 'inüariyari memexeiya.

8 Müpaü metenimaicaitüni, que mü'ane micuyuitüva Pecuru mütanü'arienicü müme memüxitequie vahesüa, mücüta canenicuyuitüvani ne, nuivarite memücahuriyusixi vahesie mieme.

9 Müpaü metemaitü que nemütiumiquiva Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu, Cacuvu Sepaxi Vani, 'iquisaraüte que memütemarivacai, müme mepütasi'umayüa ne Verunave, temütaxevi me'utiyuatü, xeme nuivarite memücahuriyusixi vahesüa xemüyehucü, tameri Huriyusixi memüxitequie vahesüa temüyehucüta me'utiyuatü,

10 xemüvara'erivanicü xeicüa puvüresixi me'utiyuatü. Nesietü 'aixüa 'iyaricü müpaü nemütiyurienenicü nepünevaüriya.

Papuru que müreitati Pecuru 'Anutiyuquiyasie

11 Masi quepaucua Sepaxi munua 'Anutiyuquiyasie, tahüxie te'utinenieretü nepeye'uniecai, meuyevecaicü hesiena mütiuhüivanicü.

12 Hipatü Cacuvusüa miemete meca'axüavavecacu cuxi, nuivarite memücahuriyusixi vahamatü pütiuticua'acai. Masi me'u'axüacu müme, niyuti'imatüyani. Püyupatanecai vaniuquixiya macatü müme xitequiya 'inüariyarisie memüteviyacaicü.

13 Hipatü Huriyusixi yacü mepüte'uyuri hepaüna. Yaxeicüa Verunave püti'irüviyarie yacü meteyuriecacu.

14 Perusü quepaucua ne müpaü nemütivaruxei, ta'aurie me'axüriecu, heiseriemecü meca'u'uvacacu niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita, yuri que müraine, müpaü nepütitahüavixü Sepaxi yunaime vahüxie, 'Ecü Huriyu pehücütütü, xüca pe'uyeicani nuivarite memücahuriyusixi vahepaü peyüanetü, Huriyupaü pecayüanetü 'ecü, titayaricuta vaüriyarica petivapitüa nuivarite memücahuriyusixi, Huriyusixi vahepaü memüyüacacü.

Yunaime vahepaü, Huriyusixi teüteriyari yuri mete'erietü xeicüa mepütavicueisitüarieni

15 Tame que temüte'ununuivaxü, Huriyusixi tecanihümetüni, nuivarite memücahuriyusixi, yamemücateyurie 'inüari niuquiyari que müti'aita, tame tepücahüme.

16 Peru tame müpaü tepütehetima, tevi xüca tiyurieneni 'inüari niuquiyari que müti'aita, mücücü heiserie pücapitüarieni. Masi xeicüa xüca yuri ti'erieca Cürisitu Quesusisie, mücücü püta heiserie canipitüariemücü. 'Ayumieme tameta vahepaü yuri tepüte'uta'eri Cürisitu Quesusisie, heiserie temüpitüarienicü yuri tete'erietü Cürisitusie. Xüca yatete'uyurienique 'inüari niuquiyari que müti'aita, mücücü masi heiserie tepücapitüarieniqueyu. 'Utüaricayari müpaü paine, Haquevasü heiserie pücapitüarieni yatiyurienetü 'inüari niuquiyari que müti'aita.

17 Tameri müpaü tepütetavaüriya, heiserie temüpitüarienicü. 'Ayumieme Cürisitusie teteniviyani. Mericüte, xüca müpaü tetetavaüriyani, quesü yüni xüca vahepaü temasiücüni yatemücateyuriecü, 'inüari niuquiyari que müti'aita. Cürisitu 'axa teyuruvamete tarayeitüa. Pücatixaüsietü.

18 Xüca tavari ne'enuquitüanique tita nemütiuca'unaxü, 'axa tiyuruvamepaü nepünehecüataniqueyu masi, tita nemüranuquitüamücü yaxeicüa müpaü mainecü.

19 Neri yanetiuyurieca que müti'aita 'inüari niuquiyari, ne'icu'eirieca, necaniumüni. 'Ayumieme 'inüari niuquiyari tavari pücaneti'aitüani Cacaüyarisie mieme püta nemayeyurinicü.
20 Cürisitumatü neniumierieni curuxisie. Hicüri que nemürayeyuri, ne necümana nepücahücü que mü'ane mayeyuri. Cürisitu masi canihücütüni mayeyuri nehesie tiviyatü. Que nemürayeyuri hicü nevaiyarisie, nepayeyuri yuri neti'erietü Cacaüyari nu'ayasie, que mü'ane münesinaqui'erie, que mü'ane nehesie mieme müyuyetua, mücü hesie.
21 Nepüca'ixani'eri Cacaüyari 'aixüa que mütiuca'iyari. Xüca heiserie 'upitüarienique yatiyurienetü que maine 'inüari niuquiyari, Cürisitu xüanacüa xeicüa canimüniqueyu.

3

Cacaüyari 'Iyarieya caniutanaqui'eriva yuri ti'eriecacu

1 Cari 'asixepücatemate Carasiyatari. Quepai püxe'utiquevayaxü, xecunuitüatü para yaxemücatecahunicü tita yuri mürainesie. Xeme yaxetemaicacu, Quesusi Cürisitu putahecüasie, curuxisie que mütiumierie.
2 Mericüte, 'ipaü xeicüa nepütixeta'ivaviyaqueyu. 'Iyari xete'utanaqui'eri yaxemüte'uyuricü 'inüari niuquiyari que müti'aita. Xepitanaqui'eri nusu yuri xemüte'uta'ericü que xemüte'u'enana.
3 Panasi 'asixecatemate. 'Iyarisie xeteviyatü, xepisutüa yuri xete'erietü. Hicü vaisie püta xeteviyatü, que xete'aye'axüani.
4 Cuini mieme xete'u'itüarie, yacü xeicüa. Xüari yacü xepüca'u'itüarie.
5 Hicümüsüari, 'iya que mü'ane 'Iyari müxemicua, que mü'ane türücaüyemecü müxecuyuitüva, müpaü tiyuriene yaxemüte'uyuricü 'inüari niuquiyari que müti'aita. Müpaü pütiyuriene nusu yuri xemüte'eriecü que xemüte'u'enana.
6 Yaxeicüata 'Apurahami yuri tinita'eririeni Cacaüyari. 'Ayumieme heiserie hexeiyame cani'erivacaitüni.
7 'Ayumieme müpaü xecatenimaica, müme 'amemu'uva yuri mete'erietü, müme 'Apurahami mecanixiüyarimamatüni.
8 'Utüaricayarisie meripai müpaü tinimasiücücaitüni, nuivarite memücahuriyusixi yuri metenita'erieniquecaitüni, mücücü Cacaüyari heiserie nivapitüaniquecaitüni. 'Ayumieme niuqui 'aixüa manuyüne 'Apurahami meripaitü müpaü tiniutahüavarieni, 'Acümana yunaitü nuivarite mepütemavieritüarieni.
9 'Ayumieme müme 'amemu'uva yuri mete'erietü, müme mepütemavieritüarie, que mü'ane 'ana yuri müti'eriecaimatü 'Apurahamimatü.
10 Müme püta 'amemu'uva yameteyurietü que müti'aita 'inüari niuquiyari, mücüsie meteviyatü, müme mecanixani'erivani. Müpaü catine'uca, Mecanixani'erivani yunaitü yamemücatecahu, nai que müre'uxa 'inüari xapayarisie.
11 Müpaü catinihecüaca, Cacaüyari hüxie ni xevitü heiserie pücapitüarie 'inüari niuquiyarisie tiviyatü. Müpaü püta panuyüne, Que mü'ane heiserie mupitüarie yuri ti'erietü canayeyuricamücü.
12 Peru que mü'ane 'inüari niuquiyari mexeiya, mücü 'apüca'uyeica yuri ti'erietü. Müpaü panuyüne masi, Que mü'ane yamütiyuriene que maine, mücü canayeyuricamücü xüca yatiyurieneni.
13 Cürisituri cataniunaneni, cataniuxüna temücaxani'erivanicü 'inüari niuquiyari mainepaü. Mücü püta caniutixani'eriva tahesie mieme, que müre'uxa, Yunaitü cüyesie memacavüre menixani'erivani.
14 Müpaüri tiniuyurieni, nuivarite memücahuriyusixi memüta'axiyarienicü hepaüna, 'Apurahami que mütiutahüavarie, mümeta meyutemamavietü memacünecü, Quesusi Cürisitusie meteviyatü. Müpaüta tiniuyurieni temitanaqui'erienicü 'Iyari yuri tete'erietü, que temüte'utahüavarie temeixeiyaniquecaicü.

Cacaüyari que mutayü que mütatipitüaniquecai, 'inüari niuquiyari caxuavecacu cuxi

15 Ne'ivama nepütixetaxatüaniqueyu, que memüteyurie teüteri neticuxatatü. Tevi xüca tiyuta'utüirieni, tita türiyamama vahesie mütinaqueni 'utaitü, xüca 'aixüa 'aneni que maine, xevitü masi xüanacüa pücaheyeitüani türatuya, hesiena pücatihüpani.
16 Mericüte, 'Apurahamiri, que mü'ane hesiena müyeyaniquecaita, que maine 'utüaricayari, müme müpaü mepüte'utahüavarie tita vahesie mütinaqueniquecai. Pücavaxatacai müme hesiena memüyecünequecai, yumüireme vaxatatü. Yuxevime püta nixatacaitüni hesiena müyeyaniquecai, Cürisitu xatatü.
17 Mericüsü que nemaine, Cacaüyari türatu niutavevieni Cürisitu hepaüsita. 'Inüari 'ariquemücaque caninuani, nauca sienituyari heimana xei teviyari heimana tamamata viyari 'anuyeyacu. 'Ayumieme pücayüve xüanacüa meyeitüanicü niuqui, Cacaüyari que mütitahüavixü hesiena mütinaqueniquecaicü.

18 Xüca hesiena tinaquenique 'inüari niuquiyarisie tiviyacacu, yacü xeicüa pütitahüavequeyu quename 'iminiquecai. Perusü Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü tiniunaquisitüani 'Apurahamisie, müpaü titahüaveca hesiena mütinaqueniquecaicü.
19 Mericüsü, titayari tixuave 'inüari niuquiyari. Mücü tiniuhüiyani niuquisie, mümasiücünicü teüteri que yamemücatecahu. Niuquisie tiniuhüiyani mexi canuavecai que 'ane 'Apurahamisie müyeyaniquecai, que mü'ane müpaü mütiutahüavarie que mütimiquieniquecai. Cacaüyari tupirisiximama mepuhüritüarie memiyetuanicü 'inüari. Niucameta caniyetuiriyarieni teüteri vahesie mieme, müme meheixeiyatü memacünecü.
20 Hicü tevi xüca yücümana yüaneni, pücaheiyehüva niucame. Peru Cacaüyari yuxevitü caniyüaneni.

Titayari 'inüari niuquiyari tixuave
21 Mericüte 'inüari niuquiyari catiyucuitüve mücümatü, Cacaüyari que mütitahüavixü que mütiminiquecaicü. Pücatixaüsietü. Xüca 'inüari niuquiyari te'upitüarienique, müyüve tucari mütasipitüanicü, xasunimecü heiserie tepexeiyaniqueyu 'inüari niuquiyarisie teteviyatü.
22 'Utüaricayari masi nivaranutaxürüvani yunaime, vahecüatüatü que memütexani'eriva 'axa memüte'uyuricü. Müpaü mütivaranutaxürüvacü, 'ayumieme neuyeveca yuri memüteta'erienicü Quesusi Cürisitusie, para müme yuri memüte'erie müpaü memütepitüarienicü, Cacaüyari que mutayü que mütivaminiquecaicü.
23 Titasie yuri temüte'erie 'acuxi canuavecacu, tenanutaxüriyacaitüni, 'inüari niuquiyari tasi'üviyacacu. Tepanutanamiecai yuri temüteta'erienicü 'arique, masiücütü mürayaniquecaicü titasie yuri temüteta'erieniquecai.
24 'Ayumieme 'inüari niuquiyari ti'uximayatamepaü cani'anecaitüni, tahepaüsita mühüritüariecai mexi tetüritücai, Cürisitusie teteviyatü temacünecü, heiserie temüpitüarienicü yuri tete'erietü.
25 Hicürixüa caninuani titasie yuri temüte'erie. 'Ayumieme ti'uximayatame 'ari pücahüritüarie tahepaüsita.
26 Yuri xecateni'erieca, 'ayumieme Cacaüyari nivemama xecanihümetüni, Cürisitu Quesusisie xeteniviyani.
27 Queyupaümetü xemuca'üyarie Cürisitusie xeteviyatü, xeme xecaniyupata, Cürisitupaü xe'anenetü xemacünecü.
28 Hicürixüa sepa mühuriyu sepa mücüriyecu, sepa müti'uximayatame sepa mütiyunü'avame, sepa mü'uqui mü'uca, yunaitü xecaniyuxevini Cürisitu Quesusisie xeteviyatü.
29 Mericüsü, Cürisitusüa xecanimiemetetüni. 'Ayumieme que mü'ane 'Apurahamisie müyeyaniquecai, xeme xecanihümetüni. Xehesie pütiunaquixü que mütiutahüavarie 'iya.

4

1 'Ipaü nepaine, quiecame nu'aya mexi nunusitüni, ti'uximayatamepaü cani'aneni, sepa naitü mütipinieya, sepa hesiena mütiunaquixü.
2 Hipatü masi meni'aitüaca mexicuxi, heiserie menexeiyani piniteya hepaüsita. 'Arique tucarieya naye'amücü, 'uquiyarieya que mutayü.
3 Tameta yaxeicüa, quepaucua temütüritücai, vaüriyarica teteniyuriecaitüni que mütatiu'aitüvacai 'üquitüarica cuiepa mieme, hecuamete que memüte'üquitüarie.
4 Peru quepaucua tucari 'aixüa mü'ane maye'a, 'ana Cacaüyari yunive caneyenü'ani, 'ucasie müyenuivaxü, müti'aitüariecai 'inüari niuquiyari que müti'aita.
5 Caneiyenü'ani müvananenicü müme memüte'aitüarie 'inüari niuquiyari que müti'aita, vaxünaque. Caneiyenü'anita, tame nivemama temacünecü.
6 Mücü meta, Cacaüyari yunive 'iyarieya neyenü'ani, ta'iyarisie müyecanicü müpaü tiuhivatü, Nequemasi, ne'uquiyari. Mücücü canimasiücüni xemünivemamacü.
7 Mericüsü hicürixüa ti'uximayatame pepücahücü. Pecaninu'ayatüni püta. Xüca penu'ayatüni, tita Cacaüyarisüa mütimieme catiniunaque 'ahesie, müpaü pe'aneme mümasi'ayeitüacü Cürisitu.

Ta'aurie xepüca'axürieni tavari xemüteta'aitüarienicü
8 'Anapai xemüca'imaicaicü que mü'ane mücacaüyari, vaüriyarica xecateniyuriecaitüni que memütexe'aitüacai müme memücayuricacaüyarixi.
9 Hicürixüa xecaneitimani que mü'ane müyuricacaüyari, masisü püta, Cacaüyari canixehetimani xeme. Mericüte, titayari ta'aurie xete'axüri, tavari mücü 'üquitüaricasie xeteviyacutü, hecuamete que memüte'üquitüarie, muverani, tixaütü mücarexeiya. Titayari xeteyuvaüriya, tavari vaüriyarica xemüteyuriecacü que mütixe'aitüa mücü 'üquitüarica.
10 Cari tucari xepüvevie, semanasie, meserisie, 'ixüarari matineicasie, visie.
11 Necanimaca, müpaü neticu'erivatü, xüari xüanacüa nayani que nemütiune'uxitüa xehesüa.

12 Ne'ivama, 'ipaü nepütixetavavirieniqueyu. Nehepaü xeteyurietü xequenayuyeitüa, ne
xehepaü netiyurienetü nemaneyeitüacü. Xeme 'axa xepücanesi'uyuri.
13 Masi müpaü xepütemate, quepaucua matüaripai nemütixe'utaxatüa niuqui 'aixüa
manuyüne, müpaü nepütiuyuri nemüticuyecaicü nevaiyarisie.
14 Sepa nemüxecuanivesitüa müpaü ne'anetü nevaiyarisie, xeme xepücanesi'utitave'eri
xepücanesi'utixani'eri. Xepünesi'utanaqui'eri püta, Cacaüyari tupirieyapaü, Cürisitu Quesusi-
paü.
15 Xeyutemamaviecame xecaniyu'eriecaitüni 'ana. Queri 'uyü. Ne nepütihecüata que
xemüteyumaicai que xemüteyuvaüriyacai. 'Asita xüca xeyüvavenique, yühüxi xepüvatituniqueyu
'ana, xepünesiminiqueyu.
16 Xeneüquixivi neratüa, tita yuri müraine nemütixe'utahecüatüacü.
17 Müme meniyumexüitüaca mexehive'erietü, peru müpaü que memüteyuriecü, 'aixüa
xepüca'itüarieni. Masi mepüxecunaniqueyu xemüpasienicü xevahive'erietü müme xeicüa.
18 Mericüsü 'aixüa cani'aneni yuheyemecü xüca hive'erievani para 'aixüa mü'itüarienicü,
sepa xehesüa nemücaheyeicanique ne.
19 Xeme xepünenivema, peru xehesie mieme tavari necatinicuineni 'uca mütiniverümepaü,
mexi Cürisitupaü xe'anenetü xetiverirüme.
20 Xüca tüma xehesüa ne'uyeicanique hicü. Xüari yücü nepüti'eniüriücüniqueyu que
nemaine. 'Asinepücatimate que nemütiyurieni xehepaüsita.

Sara Hacarimatü 'üquisica que memüte'acü

21 Mericüte, xeme xemüyuvaüriya xemüte'aitüariecacü 'inüari niuquiyari que müti'aita,
'ipaü xeicüa xequeneteneutahüavi. Xecateheitimaivave 'inüari niuquiyari que maine.
22 Müpaü catine'uca, 'Apurahami yuhutame nivarexeiyacaitüni yunivema. Xevitü
ti'uximayatameyasie caniyenuiva, xevitüta müyünü'asie tiyenuivaxü.
23 Que mü'ane ti'uximayatamesie müyenuivaxü, mücü caniutinuiva teüteri que
memüte'ununuiva, vaisie xeicüa. Que mü'ane müyünü'asie müyenuivaxü, mücü masi
caniutinuiya Cacaüyari müpaü mütitahüavixücü 'Apurahami, que mütinuivaquecaicü.
24 Mericüsü, mücü naitü que mütiuyü, 'üquisica canayani. 'Ucari que mütivaxata, türatute
canixatani hutame. Xevitü türatu yemurisie catiniutaxatüarieni, Sinahi mütitevasie. Müme
mücü türatusie memüyenununiva, vaüriyarica te'uximayatamete mecanacünicuni. 'Uca Hacari
mütitevacai canixatani.
25 Mücü Hacari, yemuri canihücütünita 'Araviya cuieyarisie, Sinahi mütiteva. Yaxeicüata
Querusareme canihücütüni, mücü quiecari hicü 'emuve. Vaüriyarica catini'uximayaca,
nivemamata vaüriyarica meteni'uximayaca.
26 Xevitü püta Querusareme taheima mieme, mücü müyünü'a canihücütüni, tame cani-
tavarusitüni.
27 Müpaü catine'uca,
Quene'atemavieca 'uca pemücaniveve,
Türi pemücavarexeiya.
Queneutacuica,
Queneutahiva 'uca pemücatiucuinixü.
Que mü'ane türi mücavarexeiya,
Mücü masi yumüireme püvarexeiyani yunivema,
Que mü'ane mürecacüna
Hipame xeicüa püvarexeiyani.
28 Xeme ta'ivama, Cacaüyari müpaü mutayücü 'ayumieme xeniutinunuiva, yaxeicüa que
mütiutinuivaxü 'Isahaqui, Cacaüyari yamutayücü.
29 Mericüsü, 'anapai que mü'ane mutinuivaxü que memüte'ununuiva teüteri xeicüa, mücü
niveiyacaitüni que mü'ane mutinuivaxü que mutayü 'Iyari. Hicüta yaxeicüa cani'aneni.
30 Peru que haine 'utüaricayari. Müpaü paine, Quenivarayenü'a ti'uximayatame
nu'ayamame. Ti'uximayatame nu'ayasie tixaütü pücatinaque. Müyünü'a nu'ayasie püta
catininaquimücü naitü.
31 'Ayumieme ne'ivama, ti'uximayatame tepücanivemama. Müyünü'a püta tecaninivema-
matüni.

5

Xequeneuti'uti 'aixüa, xemuxünariecü

1 Cürisitu cataniuxüna temütanü'acacü 'iyapaü. 'Ayumieme xequeneuti'uti 'aixüa. Tavari
cüye xepüca'anuyetequiyarieni, vaüriyarica xemüte'uximayacacü.
2 Camüsü ne Papuru müpaü nepütixehecüatüa, xüca xeyu'inüaritüani Huriyusixi vaxite-
quiyacü, Cürisitu pücaxeparevieni.

3 Tavari nepüvahecüatüa yunaime teüteri memüyu'aita müpaü memüte'inüaritüarienicü, caneuyeveca yamemütecahunicü nai que müti'aita 'inüari niuquiyari.
4 Xeme müxenaque heiserie xemüpitüarienicü 'inüari niuquiyarisie xeteviyatü, xecaniupasieni, Cürisitusie xepücateviya. Xecanitatümaiya Cacaüyari 'aixüa que mütiuca'iyari.
5 Tame püta teta'icuevatü müpaü yuri teteni'erieca, tepaye'axüani heiserie temüpitüarienicü xüca yuri tete'erieca, 'Iyari tasipareviecacu.
6 Cürisitu Quesusisie xüca tiviyani, sepa mü'inüaritüarie sepa müca'inüaritüarie, 'aixüa caniyümücü xüca yuri ti'erieca xeicüa. Peru yuri que müti'erie, tiyucanaqui'erietü caniyüanemücü.
7 'Aixüa xepüte'unanausacai. Que mü'ane püxe'utiquetamüraxü, que mü'ane püxe'ucunuitüa yaxemücatecahunicü tita yuri mürainesie.
8 Müpaü yuri que xemüte'uta'eritüarie, mücü que mü'ane müxe'iniesie pücamieme.
9 Ticuxanariyame 'esipemecü niutacuxanariyarieni pa naitü.
10 Ne müpaü yuri netini'erieca Ti'aitamesie xehepaüsita, quename xecayupata, yaxeicüa xemüteyumaicacü meripaipaü. Masi que mü'ane müxemuina, tatacuri que mütipitüarie, müpaü catiniuca'enivamücü sepa que müpaicü.
11 Neri ne'ivama, xüca müpaü cuxi neticuxatanique, quename heuyevese mü'inüaritüarienicü xitequiyacü ne'utaitü, titayari netitaveiyarieniqueyu cuxi. Niuqui Cürisitu que mütiumierie curuxisie que manuyüne, mücü 'ari pücavarucununuitüvaniqueyu teüteri, xüca müpaü neticuxatanique.
12 Mecuxi memanuyuxiteni müme müpaü memütexexamurie.
13 Xeme ne'ivama, xeniuta'inierieni teyunü'avamete xemacünecü. Perusü xeicüa, que xemüteyunü'a, xepüca'ipitüani yuvaiyari misutüanicü xecuyuitüvatü. Masi xeteyucanaqui'erietü xequetene'uximayaca yuxexuitü, yunaime vahesie mieme.
14 Caneye'atüamücü 'inüari niuquiyari naime, xüca xei niuquiyarisie yaticamieni. Mücü niuqui müpaü panuyüne, Pepinaqui'erieca 'ahepaü tevi, yaxeicüa que pemüti'anaqui'erie 'ecü.
15 Masi xüca xeyucümeni, xüca xeyuticuaiximeni, yumarima 'aixüa xeyutixütüani.

Que mütiyurieneni yuvaiyarisie tiviyatü, que mütixuxuavereni 'Iyari 'icuyuitüvacacu

16 'Ipaü nepaine, xequeneu'uvani 'Iyari xecuyuitüvacacu. Müpaü xüca xeteyurieca, xepücaheye'atüani tita xevaiyari mütihive'erie.
17 Tavaiyari catiniyucahive'erieca mücü 'Iyari que mücatiyucahive'erie. 'Iyarita tiniyucahive'erieca tavaiyari que mücatiyucahive'erie. Mecanayuye'unieca, yaxemücateyuriecacü que xemüteyuvaüriya.
18 Perusü xüca 'Iyari xecuvitüneni, xepücate'aitüarieca 'inüari niuquiyari que müti'aita.
19 Catinimasiücüni que mütiyurieneni yuvaiyarisie tiviyatü. 'Ipaü catiniyurienemücü tevi. Que mü'ane mücayü'üya mücayücüna nivacumaüvamücü, yacatiniyurienemücü que mücati'itiya, que mütiyucahive'erie canirucuyanemücü.
20 Tetexi canivarayexeiyacamücü, tiniyuquevayamücü. Tinayuye'uniecamücü, niyumienemücü, niyumexüitüacamücü hipame vahepaüsita, niyuhaxüatüacamücü, yuhesie mieme xeicüa caniyüanemücü, niyuxamuriecamücü, yuxexuime vahesie catiniviyacamücü,
21 tinayu'ivacamücü, tiniyumemivamücü, canitavenemücü, nicu'ixüaranemücü, müpaü 'aneneme catiniyurienemücü. Mücü hepaüsita, que nemütixecu'imaiyacai, yaxeicüa netinixecu'imaiyani, müme müpaü memüteyurie, vahesie pücatinaqueni Cacaüyari tiva'aitüvame mühücütünicü.
22 Peru que mütixuaveriya 'Iyari, 'ipaü püta tiniyurienemücü tevi. Tiniyucanaqui'eriecamücü, niyutemaviecamücü, yu'iyarisie püca'uximatüarieca, tiniuca'enivamücü, 'aixüa tiniuca'iyaricamücü, 'aixüa nivayurienemücü hipame, yacatinicamiemücü que maine,
23 yu'iyarisie tixaü pücareuyehüaca, caniseüyecamücü tiyu'aitüatü. 'Inüari pücaxuave mixani'erie, xüca müpaü tiyurieneni.
24 Müme Cürisitu Quesusisüa memümiemete, müme curuxisie mecanimieni yuvaiyari, mete'uhayevaca que memüteyumaicai que memüteyucahive'eriecai quepaucua yuvaiyarisie memüteviyacai.
25 Mericüsü, 'Iyari tasicuyuitüvacacu tecanayeyuyurini.
26 Yacü xeicüa tetetamaitü tepücahacüne, tetahaxüatüatü tetehata'ivacutü tepücahacüne.

6

Xequeneyuparevieca

1 Peru ne'ivama, xüca tevi 'utaxeiyarieni ta'aurie 'avetü, xeme 'axemu'uva 'Iyarisie xeteviyatü, xequeneheiserietüaca que mü'ane müpaü mütiuyuri, ve'emete xecayuxatatü yu'iyarisie. Quene'a'üviya masi, capa pe'uta'inierienicü 'axa pemütiyurienicü 'ecüta.
2 Yuxexuitü xequenivaparevieca hipame yunaime va'icacü. Müpaü xeteyurietü xeceneye'atüacuni Cürisitu 'inüarieya.
3 Tixaü tihücütüme xüca yu'erieca, peru xüca tixaütü catihücütüni masi, yücümana niyucuamanacamücü.
4 Yuxexuitü mequeyu'inüatani que memüteyurie. Mücücü niyutemaviecamücü yuhepaüsita, yuta'inüatame que mütiuyuri yuxaütame, hipatü que memüte'uyuri yacara'erivatü.
5 Yuxexuitü yu'ica meque'atücüni.
6 Que mü'ane müti'üquitüarie niuqui hepaüsita, mücü queyuxevini que mü'ane müti'üquitüamatü, naime 'aixüa müti'anecü 'iparevietü.
7 Xepücateyu'irüviyani, Cacaüyari pücayunanaimarinüa. Que mütiuca'e tevi, müpaü pütiu'isana.
8 Que mü'ane yuvaiyarisie xeicüa mütiuca'e, vaiyarieya pitixuavitüirieni püniya, 'ica'isanayu. Que mü'ane 'Iyarisie mütiuca'e, 'Iyari pitixuavitüirieni tucari mücaxüve, 'ica'isanayu.
9 Cümü tepüca'u'uxeni 'aixüa teteyurietü. Tucari 'aye'ayu tepü'isanani xüca teca'amüni mexi cuxi ca'aye'ave.
10 Hicümüsüari que temüteyüvave, 'aixüa tequevayurieca yunaime, masi yemecü müme Cacaüyarisüa memüquiecatari yuri memüte'erie.

Papuru que mütiyutemaviecai he'erivatü que mütiumierie Cürisitu curuxisie

11 Neuxei, 'utüaricate que mütipapa, nemamacü que nemütixe'utüirie.
12 Müme 'aixüa memütexeiyarieniqueyu herie, müme mecanihümetüni vaüriyarica memüxepitüa xemü'inüaritüarienicü xitequiyacü. Peru müpaü meteniyurieca xeicüa, memücaheutaveiyariexüanicü Cürisitu Quesusi curuxieya hepaüsita.
13 Müme memüyu'aita memü'inüaritüarienicü xitequiyacü, ni müme yamepücatecahu 'inüari niuquiyari que müti'aita. Canivanaqueni xeicüa xeme xemü'inüaritüarienicü, müme mücücü memüyutemamaviecacü, meteha'erivatü herie que xemüte'u'inüaritüarie.
14 Perusü ne pücatixaü, yemecü nepücanetemavieca hipame vaücavame nera'erivatü. Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu que mütiumierie curuxisie nehe'erivatü, mücücü xeicüa nepünetemavieca. Mücü que mütiumierie curuxisie, tita cuiepa mütimieme pütiumierie que nemütixeiya. Neta nepumierie 'anemüca'uyeicanicü tita cuiepa mütimiemesie netiviyatü.
15 Sepa mu'inüaritüarie, sepa müca'u'inüaritüarie, xüca xeicüa hecuamecü 'unetüarieni yücü 'anemecü, mücü xeicüa neuyeveca.
16 Queyupaümetü 'amemu'uva 'icü 'inüaricü püta, xüca meca'uximatüarieca yu'iyarisie, xüca menenimayasieca, müme Cacaüyari 'Ixaherisixi mütivaruterüva.
17 'Uxa'atüni varie xevitü pücanesi'uximatüaca. Nevaiyarisie 'inüari nepexeiya Quesusi 'uxaya.
18 Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu xüca 'iteütani xe'iyari, ne'ivama. Müpaü xeicüa.

'EPESUTARI
Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaürisica

1 Ne Papuru necanixevaüritüaca. Nü'ariecame necanihücütüni Cürisitu Quesusisüa
mieme müpaü mütinaquecü Cacaüyari. Cacaüyari teüterimama nenixevaüritüaca 'Epesusie
xemütama yuri xemüte'erie Cürisitu Quesusisie xemüteviya.
2 Cacaüyari müta'uquiyari, Quesusi Cürisitu müti'aitameta 'aixüa xüca mete'u'iyarini xehesie
mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

'Aixüa 'aneneme que temüte'upitüarie Cürisitusie teteviyatü, 'iyarisie mieme

3 'Aixüa queticuxaxasivani Cacaüyari, que mü'ane Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu
mü'uquiyarieya. Cürisitusie teteviyacacu mücü 'aixüa cataniuyurieni tasi'upitüaca naime
'aixüa mü'ane 'iyarisie mieme, muyuavisie mieme tasipitüatü.
4 Cuie canetüarievecacu cuxi, Cürisitu ha'erivatü 'aixüa cataniuyurieni tasi'anayexeiyaca
hesiena mieme temüpasiecacü, tahesie mücarahüivanicü tasixeiyacacu.
5 Tasinaqui'erietü, meripai yatiyücühüaveca, pütasi'ucayasaxü nivemama temacünecü,
Quesusi Cürisitu yatarayeitüacacu. Caninaqui'aca müpaü tiyurienetü.
6 Cataniucayasa 'aixüa temutiyuanenicü hepaüsitana, visi que mütatimicua. Müpaü
pütatiumi, que mü'ane münaqui'erivasie temüteviyacü.
7 Mücü xuriyaya mutayeuriyacü, hesiena teteviyatü tecaniuxünarieni.
Tecateneuyehüviyarieca 'axa temüte'uyuri. Müpaü catatineuyehüvirieni cuini mieme 'aixüa
tiuca'iyaritü.
8 Tinimüiriyacaitüni tita mütiyurienecai tahesie mieme 'aixüa tiuca'iyaritü. Naimecü
temaivavemete catanayeitüaca catanipitüaca 'aixüa temütecu'erivanicü naime hepaüsita,
9 catatinihecüasitüaca tita mütinaque. Meripai pücatimasiücücai tita mütinaque, peru
Cürisitu ha'erivatü yapütiyuvaüriya mütatihecüasitüanicü.
10 Müpaü catinaye'atüaniquecaitüni quepaucua tucari 'aixüa mü'ane maye'aniquecai,
nitaxeviriyaquecaitüni naime Cürisitusie tiviyacame, naime taheima mieme cuiepa mieme.
11 Mücü meta, mücüsie teteviyatü tecananayexeiyarieni. Müpaü tepüte'ucayasarie
teüterimama temacünecü, müpaü catiniyuriemücücaitüni meripai, müpaü
tiniyücühüavecaitüni que mü'ane nai müticuyuitüva yatiyücühüavetü que mütinaque.
12 Tame meri yuri temüte'uta'eri Cürisitusie, tame tecananayexeiyarieni 'aixüa temutiyua-
nenicü 'iya hepaüsita visi que mü'ane.
13 Xemeta xecani'enieni niuqui yuri maine, mücü niuqui que xemütetavicueisitüarieni
maine. Hesiena yuri xeteniuta'erieni. 'Ana xepu'inüaritüarie, 'Iyari Mütiyupatacü xepuseyu-
marie. Cacaüyari müpaü putayü xemeixeiyaniquecaicü mücü 'Iyari,
14 mücüta canihücütüni tita temütepitüarie hicü mieme, mümasiücünicü tita tahe-
sie mütinaque quepaucua mütasitaxüna yuteüterima. 'Ana 'aixüa teniutiyuanecuni 'iya
hepaüsita visi que mü'ane.

Que temüte'upitüarie ta'iyarisie temütemaivavenicü

15 'Ayumieme ne neretimaica yuri que xemüte'erie Ti'aitame Quesusisie, ne'u'enaca que
xemütevanaqui'erie yunaime Cacaüyari teüterimama,
16 nepücatihayeva pamüpariyusi ne'ipitüatü Cacaüyari xehesie mieme. Nenenenevietü
nepehüave xehesie mieme,
17 müpaü netinenenevietü, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu Cacaüyarieya, ta'uquiyari visi
mü'ane, xüca müpaü tixepitüaca yu'iyarisie xemütemaivavenicü, naitü mütimasiücünicü xe-
hesie mieme xe'imaicacu.
18 Müpaüta nepütinenenevie, yu'iyarisie xehecüariviyarieme xüca xe'imaica tita temütecuevi
mücü tasi'uta'iniecu, xemütemaicacü tita mütatipitüani, vaüca que mütipaüme visi que
müti'ane tita tahesie mütinaque Cacaüyari teüterimama vahamatü,
19 xemütemaicacü meta marivemecü que mütitürücaüye tasiparevienique tame yuri
temüte'erie. Yütürücariyacü müpaü caniyüveni, yemecü türücaüyetü,
20 yaxeicüa que mütiuyuri Cürisitusie mieme 'enucuquetüatü müquite vasata, yuserieta
'icayetü muyuavisie.
21 Mana yunaime vaheima nacaveni teva, müme memüte'aita heiserie memexeiya
memütürücavi memüva'uquiyarima, sepa que memütete teva, yunaime vaheima nacaveni,
hicü miemete vaheima, tucari 'umamiesie miemete vaheima.
22 Müpaüta pütiuyuri naime ra'ivatü mütita'aitacü. Müpaü tinipitüani nai müticuyuitüanicü
memüyutixexeüriva vahesie mieme, tevi mu'uya micuyuitüvapaü yuvaiyari.

23 Memüyutixexeüriva vaiyarieya mecanihümetüni. Müme mecaniutihüniyarieni,
vahüniyacacu que mü'ane nai mütihüniya naisarie.

2

Que temüte'utavicueisitüarie Cacaüyari 'aixüa mütiuca'iyaricü

1 Xemeta hepaüna canixe'anutanieritüani sepa xemümüquitetücai xeheuyexürietü 'axa
xeteyurietü.
2 'Anapai xeniu'uvacaitüni müpaü xeteyurietü que memüteyurie hicü miemete
cuiepa memütama, que mütiyuriene que mü'ane mütiva'aitüa müme heiserie memexeiya
'ecapa memanucuneniere. Que mütiyuriene mücü cacaüyari hicü müvacuyuitüva müme
memücayuvaüriya yamemütecahunicü, müpaü xecateniyuriecaitüni xeme.
3 Müme tevanütü 'anapai tecaniu'uvacaitüni tanaitü que temüteta'ucahive'eriecai vaisie
teteviyatü. Que mütinaquecai tavaiyari, que temütetacühüavecai, yatecateniyuriecaitüni.
Que temü'anenecai tacümana, tahesie catininaquequecaitüni temühecarienicü, yaxeicüa
hipame vahepaü.
4 Masi Cacaüyari vaüca cataninaqui'eriecaitüni, niyutatuacaitüni tasinenimayatü.
5 'Ayumieme sepa temümüquitetücai teheuyexürietü, mücü Cürisitumame catananutanier-
itüani. 'Aixüa mütiuca'iyaricü xeputavicueisitüarie.
6 Hamatüana catananucu'uitüani, cataniucayasa muyuavisie Cürisitu Quesusisie teteviy-
acacu.
7 Tucari 'umamiesie mütihecüatanicü que mütiyutatua 'aixüa tiuca'iyaritü, 'ayumieme
müpaü tiniuyurieni. Yatinihecüatamücücaitüni 'aixüa tasiyurienetü Cürisitu Quesusisie
temüteviyacü.
8 Müpaü 'aixüa mütiuca'iyaricü, 'ayumieme xeputavicueisitüarie yuri xete'erietü. Peru
que xemüte'utavicueisitüarie, yücümana xepüca'utavicueisitüarie. Cacaüyari püta yaca-
tinixe'upitüani.
9 Tixaütü xemüte'uyuricü xepüca'utavicueisitüarie. 'Ipaü nepaine capa xevitü naqui'acacü
yücümana.
10 Mücü 'ivevarimama tecanihümetüni. Cürisitu Quesusisie teteviyatü tecaniunetüarieni
'aixüa temüteyuriecacü, Cacaüyari meripai que müticaye müpaü teteyurietü temu'uvanicü.

Curuxisie 'umierieca, 'aixüa que mütiuyuri, 'aixüa temütexeiyariecacü

11 'Ayumieme xequetena'erivani xeme 'anapai que xemü'anenecai. Xepücahuriyusixitücai
herie que xemü'anenecai. Müme 'inüasiecate memüte'uyuterüva, müme mecanixe-
tave'eriecaitüni müpaü me'utiyuatü quename xeme vahepaü xeca'inüasievave, müme
yuvaiyarisie memeixeiyacaicü Huriyusixi va'inüari, mamacü que mütiuxiteque.
12 'Anapai xepücaheixeiyacai Cürisitu. Xepüyupatacai 'Ixaherisixi teüteriyari vahepaü
heiserie xecahexeiyatü. Quiecame heiserie que mürexeiya, xeme xaüsie miemete va-
hepaü xepü'anenecai. 'Asixepücatemaicai türatute hepaüsita, Cacaüyari que mainecai que
mütivapitüaniquecai. Tixaü xepücatecueviecai, Cacaüyari xepücahexeiyacai 'ena cuiepa.
13 Hicürixüa Cürisitu Quesusisie xeteviyatü 'aura xenacüne xeme teva xemu'uvacai 'ana,
Cürisitu xuriyaya mutayeuricü.
14 Mücü canihücütüni que mü'ane mütasipitüa 'aixüa temütetaxeiyanicü. Huriyusixi,
mümeta memücahuriyusixi, nivarutaxeviriya yunaime. Quepaucua temataca'uniecai,
tesariya varita temuti'ucapaü tecani'anenecaitüni, peru Cürisitu nenuta'una tesariya.
15 Que temüte'ataca'uniecai, cataniunütüani quepaucua mumierie. 'Inüari niuquiyari
nanuyeitüani que temüte'aisiecai xexuime 'aisicacü. Müpaü tiniuyurieni nuivari yücü
mü'ane münetüanicü, tasitaxeviriyaca tame xeme hesiena teteviyacacu, que mütatipitüa
'aixüa temütetaxeiyanicü.
16 Müpaü tiniuyurieni meta Cacaüyarimatü 'aixüa temütetaxeiyanicü xei vaiyari
tehümetütü. Müpaü catinaye'atüani curuxisie 'umierieca, tasinütüatü temataca'uniecaicü.
17 'Ana nuaca niuqui 'aixüa manuyüne nixecuxaxatüvacaitüni, xeme tevapai xemu'uvacai
'aixüa que xemütexeiyarie tameta 'aura temu'uvacai catanicuxaxatüvacaitüni 'aixüa que
temütexeiyarie.
18 Müpaü mütiuyuricü, tanaitü heiserie tecanexeiyani temaye'axüanicü ta'uquiyarisüa xei
'iyariyarisie teteviyatü.
19 Hicürixüa 'ayumieme xaüsie xepücaquiecatari, cücamete xepücahüme. Masi Cacaüyari
teüterimama vahamatü heiserie xepexeiya, Cacaüyari quie xepüquiecatari.
20 Nü'arisixi texaxatamete que memütecuxatacai, tesariya quitüa miemepaü 'aneme meca-
niutavevieni. Vahesie xeteviyatü xecanacüne, qui que mütiveviva tesariya heima. Cürisitu
Quesusitütü canihücütüni sicurita mieme tete 'amünena.

21 Mücüsie tiviyatü canixeviriyarieca naitü müveviya, Ti'aitamesie que mütiviya tuqui payeica Cacaüyarisie mieme müpasie.
22 Xemeta hesiena xeteviyatü xecaniti'uitüarieximeni xei quiyari xemacünecü 'axeicüa, Cacaüyari xetaüta mayecanicü yu'iyaricü.

3

Papuru que mütihüritüariecai teüteri memücahuriyusixitücai vahesie mieme

1 'Ayumieme nenevieri necanipitüani Cacaüyari. Ne Papuru necanihücütüni que mü'ane Cürisitu Quesusisie mieme nemanutahüiya xeme xemücahuriyusixi xehesie mieme.
2 Xüari xepu'enana que nemütiuhüritüarie, Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu. Müpaü nepütiupitüarie xehesie mieme.
3 Xepu'enana que mütiuyü quepaucua nemütiu'üquitüarie tita müti'aviesiecai hepaüsita. Cacaüyari yücümana masiücüme canayeitüani. Müpaü ne'utaitü nepütixe'uta'utüiri 'esiva.
4 Que nemainecai, xe'iterüvatü xecaniyüvaveni xemütemaicacü que nemütimaive 'icü niuqui mü'aviesiecai Cürisitu müxata hepaüsita.
5 Meripai teüteri memanuticü vavarita, 'ana müpaü mepücate'üquitüariecai teüteri, hicü masi nü'arisixi memupasie Cacaüyarisie mieme, texaxatametemama meta, müme müpaü mepüte'üquitüarie 'Iyari yativahecüatüacacu.
6 Müpaü mepütehetima, teüteri memücahuriyusixi Huriyusixi vahamatü yaxeicüa vahesie pütinaque, xei vaiyari mepacü Huriyusixi vahamatü, 'axeicüa mepeixeiya tita Huriyusixi memüte'utahüavarie quename meheixeiyaniquecai müme. Cürisitu Quesusisie meteviyatü müpaü mepu'itüarie niuqui 'aixüa manuyünecü.
7 Neri mücü niuqui hepaüsita nepuhüritüarie Cacaüyari que münetiumi 'aixüa tiuca'iyaritü, yütürücariyacü que münetiuyuitüa.
8 Mericü sepa yunaime Cacaüyari teüterimama vahepaü nemücave'eme, 'aixüa tiuca'iyaricacu müpaü nepütiumiquie, niuqui 'aixüa manuyüne nemüvacuxaxatüvanicü hipame nuivarite müpaü ne'utaitü, vaüca que mürexeiya Cürisitu, yatemücatemaivavepaü.
9 Müpaüta nepütiumiquie, nemütivahecüasitüiyanicü yunaime tita Cacaüyari mütiyurieniquecai. Müpaü pücatimasiücücai, catini'aviesiecaitüni masi matüaripai. Cacaüyari nai munetüa, mücü xeicüa müpaü catinimaicaitüni que mütiyurieniquecai. Yacatini'avietacaitüni
10 masiücütü mayanicü hicü, memüyutixexeüriva yametehecüatacacu, müme muyuavisie memüte'aita heiserie memexeiya yamemütehetimanicü, müiremecü que mütimaive Cacaüyari, tahesie yatimasiücücacu.
11 Müpaü pütiyurieniquecai, yapütiyücühüavecai meripai, müpaüta tinaye'atüani Tati'aitüvame Cürisitu Quesusi yatiyurienecacu.
12 Mücüsie teteviyatü heiserie tecanexeiyani temitahüavecü tetatatuatü, 'aixüa 'iyaricü temaye'axüanicü hüxiena, yuri temüte'eriecü hesiena.
13 'Ayumieme nepüxetavaviri xemücavaüripiecacü ne'uximatüariecacu xehesie mieme. Müpaü nemü'itüariecü, 'ayumieme xepaye'axüani visi xe'anenetü xemacünecü.

Que temütetatexie tetemaitü vaüca que mütatinaqui'erie

14 'Ayumieme nenititunumaqueni nenevieri ne'ipitüanique Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu 'uquiyarieya.
15 Mücü meha'erivatü yunaitü nuivarite yamecatenitetevaca cuiepa memütama muyuavisie memütama.
16 Nepineneviya, mücü vaüca que mürexeiya visi 'aneneme, müxepitüanicü yemecü xemütürücariyarienicü yuhesie 'Iyarieya yatixetürücariyacacu,
17 mücü meta, quexepitüaca Cürisitu xe'iyarisie müyecanicü yuri xete'eriecacu. Xeteyucanaqui'erietü xequeseiriyarieca, cüye que mütise'i hananatü, qui que mütise'i tesariyasie vetü.
18 Müpaü xeteyucanaqui'erietü 'axeicüa xequeyüvaveni xemütehetimanicü, yunaime Cacaüyari teüterimama vahamatü, que macuyeva que meutateva que meutiteva que meucateva Cürisitu que mütiyucanaqui'erie,
19 xemimaicacü Cürisitu naqui'eriyaya, sepa tevi müyutexie yatimaitü. Xeque'utihüniyarieni, hepaüna xemü'anenenicü, Cacaüyari que mü'ane.
20 Que mü'ane müyüve masi cuini mieme mütiyurienenicü sepa que mütitita, tame masi que temücate'ivavirievave que temücateta'iyaritüavave, türücariyaya que mütaticuyuitüva,
21 mücü hepaüsita 'aixüa meque'utiyuaneni metasiha'erivatü tame temütatixexeüriva Cürisitu Quesusi meha'erivatü, yunaitü teüteri mexi me'anuticüca yuheyemecü. Canise'ini 'icü niuqui.

4

'Iyari que mütatixeviriya

1 'Ayumieme neri ne'anutahüiyacame nemühücücü Ti'aitamesie netiviyatü, vaüriyarica necanixepitüaca, 'aixüa 'anemecü xemu'uvanicü, que müreuyevese yamüticamienicü que mü'ane muta'inierie que xemüte'uta'inierie xeme.

2 Tixaütü xecatehümetütü xequenayuyeitüaca naimecü, xepüca'ayu'eririyani, 'axequeteneutevini xecaha'atü, xequeneyunevieca masi xeyunaqui'erietü.

3 'Iyari que mütatixeviriya, xequeneyumexüitüaca xemüyuhayevacü xeyuxevitü 'aixüa xeteyuxeiyatü.

4 Xei vaiyari tecanihümetüni, 'Iyarita caniyuxevini. Yaxeicüa xeme quepaucua xemuta'inierie, tita xetecuevietü xemüte'acü, mücüta caniyuxevini.

5 Ti'aitame caniyuxevini, xeimesie yuri tecateni'erieca xeimesie teteviyatü tecaniuca'üyarieni.

6 Cacaüyari yunaime müva'uquiyari mücüta caniyuxevini. Mücü yunaime catiniva'aitüaca, yunaime canivacuyuitüvani, yunaime vahesie catiniviyani.

7 Masisü taxexuitü yatepütemiquie que temüte'inüasiyari, Cürisitu que mütatimicua.

8 'Ayumieme müpaü paine 'utüarica,
Vapai 'anutiyaca
Me'anutaxüriyacame nivarehapani yumüireme,
'Imiquiericü tinivarumini teüteri.

9 Mericüte tita tixata, Vapai 'anutiyaca haitü. Müpaü xüari paine, peucayune meri 'emeucatevasie cuiepapaitü.

10 Que mü'ane meucayunixü, mücü canihücütünita que mü'ane muyuavi heima manutitüa teva, nai mühüniyanicü.

11 Mücü müpaü pütivarumi, hipatü nü'arisixi memacünecü, hipatüta texaxatamete, hipatü tehecüatamete, hipatü meta te'üviyamete te'üquitamete.

12 Yacatinivarumini varaye'atüanique yuteüterima yamemüte'uximayacacü que memüte'uhüritüarie. Vacümana Cürisitu vaiyarieya caniveriyariecamücü.

13 Müpaü tecatenipitüarieca mexi te'aye'axüaxime tanaitü temütaxevinicü yuri que temüte'erie Cacaüyari nu'ayasie, que temüte'imate. Müpaü tecatenipitüarieca tevi maye'ave temacünecü, temüseseüyenicü Cürisitu que müraye'avepaü, mücü Cürisitu ta'inüaritücacu.

14 'Ana tepütehayevani türi vahepaü teyüatü. Tepücacuyuitüarivani naime 'üquisicacü, hamevari que mütiuyuane 'ecacü, teüteri que memüteyucuamana, que memüteyu'iyaritüa mete'irümatü memeuyexürienicü.

15 Masi yuri te'utiyuatü tetetacanaqui'erietü, tecanivericuni 'iyapaü te'anenetü temacünecü naimecü. 'Iya canitamu'utüni Cürisitutütü.

16 Tanaitü hesiena teteviyatü tecanitaverirümeni, tevi vaiyarieya yumu'usie tiviyatü que mütivere naitü. Vaiyarieya navütüarieni niutaxeviriyarieni, turuyari naitü 'ixeviriyacacu, xexuitü vaiyariteya yatiyurienecacu que müreuyevese. Yaxeicüa tevi vaiyarieya que mütiyuveriya yücümana, tameta tetetacanaqui'erietü tecanitürücariyarieca vaiyarieya tehümetütü.

Yücü 'anemecü que mürayeyuri Cürisitusie tiviyatü

17 'Ayumieme 'ipaü nepaine, Ti'aitamesie netiviyatü 'ipaü nepütihecüata. Xepüca'a'uvani hipatü que memüyüa memücatateüterima. Yacü xeicüa metenicu'erivani müme,

18 mecaniuyüriyarieni que memüteyumate yu'iyarisie, heiserie mepücahexeiya Cacaüyari tucari müvapitüanicü, müme 'asimemücatematecü va'iyari müsese'icü.

19 Que memü'anene, müme yu'iyarisie mecaniximümüanini, mepüyuyetua memürucuyatüvenicü que memüteyucahive'erie, yamemüteyuriecacü naime tita mücati'itiya yuhesie mieme metehive'erietü.

20 Peru xeme müpaü xepücate'u'üquitüarie Cürisitu hepaüsita.

21 Xüari hepaüsitana xepütemarie, hesiena xeteviyatü xepüte'u'üquitüarie tita yuri müraine, Quesusisie que mütimasiücü.

22 'Ayumieme que xemüte'u'üquitüarie, xequenanutihüna tita mütiye'i, xequeteneuhayeva que xemüyüacai meripai. Que mü'ane müpaü müyüane, mücü canitapünirümeni 'irümari que mütihive'eritüa.

23 Yücü xe'anenetü püta xequenacüni, yu'iyarisie que xemüteyücühüave.

24 Xehecuariyarietü que xemüyüa hicü, xequenanacatüqui tita yücü müti'ane, tita mütiunetüarie Cacaüyaripaü 'anetü. Müme tita yuri mürainesie memümiemete vahepaü heiseriemecü yaxequetenecahuni, Cacaüyari xe'ayexeiyatü xequeneyüaca.

25 'Ayumieme xequeteneuhayeva xete'itavatü. Yuxexuitü yuri xequeteneyutahüavi, tanaitü 'axeicüa temütaxevicü xei vaiyarisie temiemetetütü.

26 Xüca xeha'aca, 'aixüa pücayüni xüca 'axa xeteyurieca. 'Aixüa püca'ane tau macayune xecayunütüavavecacu.
27 Mücü meta, xepüca'ipitüaca Cauyumarie 'asimütiyurienenicü.
28 Que mü'ane mütinavayame quetiuhayeva tinavanetü. Queticumaüvani masi yumamacü 'aixüa tiyurienetü, tixaütü mürexeiyanicü mütivamicuanicü müme memüteheuyehüva.
29 Niuqui mütipünirüme xüca vayeyani xeteta, 'aixüa pücayüni, masi xüca 'aixüa 'aneni xeniuqui 'iseiriyatü que mü'ane meiyehüva, müpaü xequeneutiyuaneni püta, 'aixüa xemüvayurienicü 'enamete.
30 Xepüca'ihiveritüaca Cacaüyari 'Iyarieya Mütiyupata. Mücü canixeseyutüni cümana xemu'inüasie mexi tucari ca'aye'ave quepaucua temüxünarieni.
31 Xequeteneuhayeva xehayusiüriyatü xeteyuca'uxive'erietü xeyuhaxüaviyatü xe'utihivatü 'axa xe'utiyuatü. Mücü naitü quetixani'erivani xehesüa, naitü 'axa müti'aneta.
32 'Aixüa xete'u'iyaritü xequenacüni que xemüyuyurie, xequeneyunenimayaca, xequeteneuyuyehüvirieca, Cacaüyari que mütixeheuyehüviri xeme Cürisitusie tiviyatü.

5

Hecüaripa miemete vahepaü xequeneyüaca

1 Mericüsü Cacaüyari xe'üquetü xequenacüni. Que mü'ane müxenaqui'erie nivemama vahepaü xequeneyüaca.
2 Xeteyucanaqui'erietü xequeneu'uvani, yaxeicüa Cürisitu que mütatinaqui'erie, que mütiyuyetua tahesie mieme mümierienicü. Mavaritütü caniyuyetuani 'ixatüatü Cacaüyari, 'inaqui'asitüatü.
3 Hipatü menivacumaüvani que mü'ane mücava'üya mücavacüna, mepüca'itiyatüca, yuhesie mieme metenihive'erieca naime. Masi que memüteyurie, mücü xepücacuxatani xeme, meuyevesecü müme Cacaüyarisie mieme memupasie müpaü memücateyuriecacü.
4 Hipatü müpaü mecateniyurieca, que temüteteviyasitüarieniqueyu xüca vahepaü teteyuriecaque. Yacü xeicüa mecaniutiyuaneni, mecaniyunanaimaca 'axa mü'anecü. 'Aixüa püca'ane müpaü xemüteyuriecacü, masi peuyevese pamüpariyusi xemipitüacacü Cacaüyari.
5 Teüteri mepüvacumaüva que mü'ane mücava'üya mücavacüna, mepüca'itiyatüca, nai mepütehive'erie yuhesie mieme. Tita mütihive'erie, mücü payexeiya yucacaüyari. 'Ipaü xequetenemaica, yunaitü müya memüteyurie, müme vahesie pücatinaque memaye'axüanicü Cürisitu tiva'aitüvame mayanicü, Cacaüyari meta.
6 Xevitü caxe'ucuamana 'eca niuqui vevietü. Müya memüteyuriecü, 'ayumieme Cacaüyari püvaheca müme memücayuvaüriya yamemütecahunicü.
7 Mericüte, xepücayuxeviriyani vahamatü que memüteyurie.
8 Meripai yüvipa xepümiemetetücai, hicürixüa masi hecüaripa xemiemetetütü xenacüne Ti'aitamesie xeteviyatü. Hecüaripa miemete vahepaü xequeneyüaca.
9 Hecüariya que mütixuaveriya, 'ipaü catiniyurienemücü tevi. Naimecü 'aixüa catiniyurienemücü, heiseriemecü yacatinicamiemücü, yuri caniutainemücü.
10 Xequeneyü'üviya yaxemütehetimanicü tita mütinaque Ti'aitame.
11 Xepücayuxeviriyani müme yüvipa mieme memüteyurie vahamatü. Tixaü pücatitixuavere que memüteyurie. Masi xequenivahecüatani que memüteyurie.
12 'Avie que memüteyurie müme, püyuteviyasitüaniqueyu xüca 'icuxatanique.
13 Peru mücü naitü hecüasietü, masiücütü canayeitüarivani hecüaripa. Hecüariya canihücütüni tita masiücüme mürayeitüa naime.
14 'Ayumieme müpaü paine,
'Ecü pemücusu
Quenanutanieri,
Müquite vasata
Quenanucuquexi,
Cürisitu
Camanihecüariyamücü.
15 'Ayumieme xequeneyucuerivayurieca 'aixüa que xemüte'u'uva. 'Asimemücatemate vahepaü xepücayüaca, memütemaivave vahepaü xequeneyüaca püta.
16 Quepaucua xemüyüvave 'aixüa xemüteyurienicü, yemecü müpaü xequeteneuyuri, teüteri hicü miemete 'axa memüteyuriecü.
17 'Ayumieme 'asixecateyumatepaü xepücayüaca, masi 'aixüa xequetenemaica tita mütinaque Ti'aitame.
18 Xepücatarüvetüveni vinucü. Müpaü tiyurienetü pürucuyaneni xeicüa. Masi 'Iyaricü xequenehüpüneni püta.

19 Quepaucua xemüteyutahüave, Cacaüyari cuicarieya xequeneuticuica, nüavari Cacaüyari hepaüsita manuyüne, cuicari 'Iyarisie timieme hepaüsita manuyüne xequeneuticuica, xe'inüavatü Ti'aitame yu'iyarisie.
20 Yuheyemecü naimecü pamüpariyusi xequenepitüaca Cacaüyari müta'uquiyari, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitusüa xemümiemetecü.

Xeyuxevitü yaxequetenecahuni

21 Xeyuxevitü yaxequetenecahuni xemüteheiyehüviricü Cürisitu.
22 'Ucari yaxequetenecahuni xecünama que memaitüca, yaxeicüa que xemütecahu Ti'aitame ti'aitacacu.
23 'Uqui 'uca mu'uya canihücütüni, yaxeicüa Cürisitu memüyutixexeüriva vamu'u canihücütüni. Mücüta canihücütüni que mü'ane yuvaiyari mutavicueisitüa.
24 Memüyutixexeüriva yamecatenicahuni que müti'aita Cürisitu. Müpaürita yaxeicüa 'ucari yamequetecahuni que memaitüca vacünama sepa que mütitita.
25 Xeme 'uquisi xequenivanaqui'erieca yü'üitama, Cürisitu mütivanaqui'eripaü memüyutixexeüriva, müyuyetuapaü mümierienicü vahesie mieme.
26 Yuhesie mieme müvapatacü müpaü tiniuyurieni, va'itietü hacü niuquicü.
27 Müpau pütiuyuri yücümana, yühüxie müvati'uitüanicü memüyutixexeüriva visi me'aneneme, mecaheucuyüyüvime, mecaheuviviravime, sepa tita müpaü müti'ane, masi memüpasiecacü püta vahesie mücarahüivanicü.
28 Yaxeicüa neuyeveca 'uquisi memüvanaqui'eriecacü yü'üitama, yuvaiyari memütenaqui'eriepaü. Que mü'ane minaqui'erie yü'üya, mücü caniyunaqui'erieca.
29 Tevi hasuacu püca'i'uxie yuvaiyari, masi piveriya piquemaritüa. Cürisitu yaxeicüa püvayurie memüyutixexeüriva,
30 vaiyarieya memühümecü. Vaiyarieya 'umeyarieya tepühüme tame.
31 Que maine, 'Ayumieme tevi püyupata, yuquemasi yuvarusi vahesüa püyeyani, yü'üyasie pütiviya. Memüyuhutacai xei vaiyari mepacüne meyuxevitü.
32 'Icü niuqui masi canitürücaüyeni, sepa mü'aviesiecai. Cürisitu hepaüsita memüyutixexeüriva vahepaüsita nepaine.
33 Mericüte xemeta yuxexuitü yunaitü yü'üitama xequenivanaqui'erieca xemüteyunaqui'eriepaü. 'Ucari meta, mequetevareuyehüvirieca yücünama.

6

1 Türi xequeniva'enieca yu'uquiyarima Ti'aitamesie xeteviyatü. Müpaü xüca xeteyurieca püheiserie.
2 Quetinivareuyehüvirieca 'aquemasi 'avarusi que maine, mücü 'aisica canive'emetüni. Müpaü paineta quename tixaütü tipitüarieni, müpaü haitü,
3 Müpaü petiyurienetü 'aixüa pepü'itüarieni 'epepüreutevini cuiepa, haitü.
4 Xemeta xemüva'uquiyarima xepücavahaxüatüaca yütüriyama. Masi xequenivaveriyani xeteva'üquitüatü xevara'imaiyatü que müreuyevese yamütiyurienicü Ti'aitamesie tiviyatü.
5 Te'uximayatamete xequeniva'enieca müme memüxecusiyarima cuiepa, xeheumamatü xe'utiyüyüacatü. 'Aixüa 'iyaricü xete'uximayatü, Cürisitusie mieme masi xecateni'uximayacacuni.
6 Vahüxie xeicüa xepücate'uximayaca teüteri xevanaqui'aritüanique. Masi Cürisitusüa miemete te'uximayatamete xemühümecü, yu'iyaricü yaxequeteneyurieca tita mütinaque Cacaüyari.
7 Xeyuvaüriyatü xequetene'uximayaca, que mü'ane Ti'aitamesie mieme müti'uximayapaü xeyüatü, teüteri vahesie mieme pücatixaü.
8 Müpaü xequetenemaica, yuxexuitü 'aixüa que memüteyurie, müpaü mecatenipitüariecuni Ti'aitame yativapitüacacu, sepa te'uximayatamete memühüme, sepa memüyunü'a.
9 Xemerita xemüvacusiyarima, yaxeicüa xequenivayurieca. Xequeteneuhayeva xevamarivecatüatü, müpaü xetemaitü, que mü'ane müvacusiyari müxecusiyari 'axeicüa, mücü taheima pacave Ti'aitametütü, yücü pücativaxeiya teüteri.

Cacaüyari que mütiva'ixiparatüa yucuyaxima

10 'Imatürieca ne'ivama, Ti'aitamesie xeteviyatü xequenetürücariyarieca, que mü'ane mütürücaüye xetürücariyacacu.
11 Cacaüyari que mütiva'ixiparatüa yucuyaxima, mücücü xequeneyucuha'aritüaca cuyacü, xemüyüvavenicü xemüti'ucacü xecacuyuitüarietü Cauyumarie 'irümarieyasata.
12 Tameri teüteri tevaraye'unietü tepücatacuitüve. Masi te'aitamete, heiserie hexeiyamete, müme memüte'aita 'ena yüvipa naisarie cuiepa, 'iyarite memüyucuitüve tita 'axa müti'anesie mieme muyuavisie memuxuave, müme tevaraye'unietü püta tepütacuitüve.

13 'Ayumieme xequenanu'üi Cacaüyari cuyaximama vatepüa naime. Mücücü xecaniyüvaveni xemeye'uniecacü sepa tucari 'axa mü'ane, xecaniyüvavecuni xemüti'unicü xecacuyuitüarivatü, naime xe'aye'atüame.
14 'Ayumieme 'axequeneti'uca 'aixüa. Cuya que mürayuhüa, xemeta tita yuri müraine xequenecuxatani. Cuya tepüa que müranacatücü yutavie capa 'u'axienicü, xemeta heiseriemecü yaxequetenecahuni.
15 Yucacaisie que müreuquexüa, xemeta xequeneyucuha'aritüaca niuqui 'aixüa manuyünesie xeteviyatü, 'aixüa que temütexeiyarie manuyünesie.
16 Mücü meta, 'eyeume que müracacxu'u cümana müyucunarüma, xemeta yuri xequetene'erieca. Müpaü xepüyüvaveni xemitünicü naime 'axa mütiuca'iyari 'ürüteya mütaivave.
17 Cuya yumu'usie tepüa que müranaquesa, xemeta müpaü xequetenemaica, xemutavicueisitüariecü. 'Ixipara que müracue'e, Cacaüyari niuquieya xehexeiyatü xequeneyucuitüveni, 'Iyari que mütiyumiene mücücü.
18 Naimecü xequeneyunenevieca xequenevavirieca. Yuheyemecü nenevieri xequenepitüaca 'Iyarisie xeteviyatü. Müpaü xemüteyuriecacü, xequeneyühütüaca, yemecü xepücatehayevani xe'ivavirietü Cacaüyari yunaime teüterimama vahesie mieme.
19 Nehesie miemeta xequeneyunenevieca, niuqui nemüpitüariecacü quepaucua nemütaniuni, nenetatuatü nemihecüatanicü tita müti'aviesiecai niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita.
20 Mücüsie mieme necaniniucametüni sepa tepüacü nemanutahüiya. Xequeneyunenevieca nemünetatuanicü niuquisie mieme, que müreuyevese nemütaniunicü.

Vaürisica que mütivareutanü'airiexüa

21 Yaxemütemaicacü xemeta que nemüranayemie que nemütiyuriene, naime yacatinixetaxatüamücü Tiquicu. Mücü canita'ivatüni teminaqui'erie. Tiparevivame yamüticamie canihücütüni Ti'aitamesie mütiviya.
22 'Ayumieme xehesüa nepenunü'ani yaxemütemaicacü que temüte'anayecü, xe'iyari mütuicariecacü.
23 Cacaüyari müta'uquiyari, Ti'aitame Quesusi Cürisituta xüca mevapitüaca 'ivamarixi memüca'uximatüariecacü yu'iyarisie, xüca mevapitüaca memüyunaqui'eriecacü yuri mete'erietü.
24 'Aixüa mequete'u'iyarini müme yuheyemecü meminaqui'erie Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu vahesie mieme yunaime vahesie mieme.

PIRIPUTARI
Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaürisica

1 Papuru Timuteumatü tecanixevaüritüaca, te'uximayatamete tehümetütü Cürisitu Quesusisie mieme. Yunaitü Cacaüyarisie mieme xemupasie Cürisitu Quesusisie xeteviyatü Piripusie xemütama te'üviyamete teparevivamete, yunaime tecanixevaüritüaca.

2 Cacaüyari müta'uquiyari, Ti'aitame Quesusi Cürisitumatü xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Papuru que mütiyuneneviecai yuri memüte'erie vahesie mieme

3 Pamüpariyusi necanipitüaca necacaüyari quepaucua nemüxeha'erivani.

4 Quepaucua nemivavirie yunaime xehesie mieme, nenetemavietü necanineneneviecа neheyemecü.

5 Pamüpariyusi necanipitüaca xeme tame temütaxevicü hicü tanaitü niuqui 'aixüa manuyüne tecuxatatü yaxeicüa matüaripaü.

6 'Ipaü yuri netini'erieca, que mü'ane misutüa xecuyuitüvatü 'aixüa xemüteyuriecacü, mücütütü catinaye'atüamücü tita mütiyuriene tucari 'aye'ayu quepaucua Cürisitu Quesusi munuani.

7 Caniheiserietüni 'ipaü nemütinemaicacü yunaime xehepaüsita, nemüxenaqui'eriecü 'aixüa 'iyaricü. Xeme neta tanaitü tepütaxevi tetemaitü 'aixüa que mütiuca'iyari Cacaüyari, ne'anutahüiyacacu niuqui 'aixüa manuyünesie mieme ne'utaniucacacu ne'ihecüatüatü niuqui que mütiheiserie.

8 Cacaüyari catinihecüatani que nemütixexeiyamücü yunaime, Cürisitu Quesusipaü netinemaitü.

9 'Ipaü necatinineneneviecа, xeme masi yemecü xeteyucanaqui'erietü xemacünecü heiseriemecü xetemaivavetü, nai xetemaitü que müreuyevese yaxemüteyuriecacü,

10 xemüyüvavenicü xemipatacü tita 'aixüa müti'ane tita 'axa müti'ane que xemüte'imate. Müpaü xeteyurieyu, tucari 'aye'ayu quepaucua Cürisitu munuani canimasiücücamücü que xemücateseviximarieca, xehesie que mücarahüivani.

11 'Ana heiserie xecanipitüariecacuni, que mütiyupitüva Quesusi Cürisitu. 'Ana mücücü visi 'anetü canayeitüariemücü Cacaüyari, 'aixüa catinicuxaxasivamücü hepaüsitana.

Xüca ne'ayeyurini Cürisitu 'aixüa canicuxaxasivamücü, que mutayü

12 Ne'ivama nepütixetaxatüaniqueyu que nemüranayetüa hepaüsita, müpaü xemütemaicacü, 'aixüa puyü masi vaüca mü'enierienicü niuqui 'aixüa manuyüne.

13 Yunaitü cuviyexunu quita miemete hipatüta yunaitü müpaü mepütehetima quename Cürisitusüa nemiemetütü ne'anutahüiya.

14 'Ivamarixi 'esivatücacu yunaitü menesiha'erivatü que nemüranutahüiya, Ti'aitamesie meteviyatü mecaniyuvaüriyani masi vaüca Cacaüyari niuquieya memücuxatanicü mecaheumamatü meyutatuatü.

15 Hipatü siepüre 'asita me'ütesatü meyucuicutü mepütecuxata Cürisitu hepaüsita, hipatü püta 'aixüa mete'u'iyaritü mepütecuxata.

16 Müme menesinaqui'erietü mepütecuxata müpaü metemaitü, ne niuqui 'aixüa manuyünesie mieme nemutaniucacü, 'ayumieme nepüyüane.

17 Hipatü püta mepütehecüata Cürisitu hepaüsita mevara'ivacutü hipame, va'iyari cayuxevicacu. Que memüteyurie, müpaü mepütecu'eriva, masi vaüca nepü'uximatüarieca ne'anutahüiyatü.

18 Sepanetü que memüteyurie, Cürisitu canicuxaxasivani. Ne 'ayumieme nepünetemavie, sepa memütecuxata yacü xeicüa meyüatü, sepa yuricü meyuvaüriyatü memüyüa.

Mücü meta, nepücatihayevani nenetemavietü.

19 Müpaü nepütimate, 'icü naitü 'aixüa püyüni nemütavicueisitüarienicü xeyuneneviecacu xeme, Quesusi Cürisitu 'iyarieya nesituicacacu.

20 'Ipaü yemecü yuri nepüti'erie neta'icuevatü, 'uxa'atüni varie nepücateviyasitüarieni. Masi Cürisitu que mütive'eme canimasiücücamücü yaxeicüa meripaipaü. Menesixeiyatü nevaiyarisie que nemütiuyeica nenetatuatü, teüteri müpaü mecatenimaicacuni sepa nemayeyurini sepa nemumü.

21 Sepa nemayeyuri, Cürisitu 'aixüa canicuxaxasivamücü. Sepa nemumü, masi 'aixüa caniyümücü.

22 Nevaiyarisie ne'uyeicacacu xüca tixaütü tiutixuavere neti'uximayacacu, quesü yüni. 'Asinepücatimate que mü'ane masi 'aixüa müyüniqueyu.

23 'Esimacuyeva nepüyüane. Nepünevaüriya nemüyemiecü Cürisitumatü mana nemeyeicanicü. Müpaü masi 'aixüa pü'aneniqueyu.
24 Perusü xehesie mieme caneuyeveca masi nemünehayevacü 'ena nevaiyarisie netiviyatü.
25 Hicürixüa nepüretima que nemütiyurieni, müpaü necatinimaica nemünehayevanicü. Yunaime xehesüa necaninehayevamücü nexeparevietü masi vaüca xemüyüvavenicü, xemüyutemamaviecacü yuri xete'erietü.
26 Müpaü xüca netiyurieneni, Cürisitu Quesusisie xeteviyatü yemecü xepüyüvaveni 'aixüa 'ane xemütemaicacü xenesiha'erivatü, quepaucua xehesüa nemunuani tavari.
27 'Ipaü xeicüa xequeteneyurieca, que müreuyevese yamütiyurienenicü heixeiyatü niuqui Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyüne, müpaü xequeteneu'uvani cuiepa. Xüca müpaü xeteyurieca, sepa xehesüa nemeyeicani nexexeiyatü, sepa tevapai nemeyeica xehepaüsita ne'enatü xeicüa, müpaü necatinimaicamücü xemüseseüyenicü 'iyari xehexeiyatü müyuxevi, yaxeicüa xetecu'erivatü yunaitü xemüyucuitüvecü capa xe'unavaiyarienicü titasie yuri xemüte'erie niuqui 'aixüa manuyüne que maine,
28 xepüca'utiyüyüacani quepaucua müme memüxe'aye'unie memüxemariutani. Müpaü xeteyurietü 'inüari xenacünicuni vahepaüsita, que memüteheuyexüriyani. Xemeta yuhesie mieme 'inüari xepacüne que xemütetavicueisitüarieni Cacaüyari xetavicueisitüayu.
29 Cürisitusüa xemümiemetecü xepupitüarie yuri xemüte'eriecacü hesiena, masisü cuxi xepupitüarie xemütecuinitüarieni hesiena mieme.
30 Yaxeicüa nehepaü xequeteneyucuitüveni hicü, que xemünetexeiyacai yanetinemieneme, hicüta que xemüte'enana quename yanetinemiene.

2

Cürisitu tixaütü catihücütütü que müratüa, 'arique ve'eme que müratüa

1 Caniyuritüni, Cürisitusie teteviyatü tecanituicarieca tecaninütüarieca que temütetacanaqui'erie, 'Iyarimatü tecanitaxevini tanaitü, tetenitacanenimayaca que temüte'u'iyari.
2 'Ayumieme nepaine, xüca müpaü 'aneni, xequenenaye'atüa xenesitemavieriyatü. Yaxeicüa xequeteneyumaica, yaxeicüa xequeteneyucanaqui'erieca, yuhepaü xequetenecu'erivani, xequeneyuvaüriyani yu'iyarisie xemüyuxevinicü.
3 Hipame xevara'ivacutü xepücayüaca, teüteri xehepaüsita 'aixüa memutiyuanenicü xeicüa xepücayüaca. Vavemete masi xequeniva'erieca hipame, xeme püta tixaütü xecatehümetüme xequeneyu'erieca yücümana.
4 Yuxexuitü xeme xepücatecuvautüveni tita xehesie mütimieme xeicüa. Tita hipame vahesie mütimieme püta xequetenecuvautüveni.
5 'Ipaü xequeteneyumaica yu'ivama xevara'erivatü que mütiyumate Cürisitu Quesusisie tiviyatü.
6 Cacaüyari que mü'ane,
Mücü yaxeicüa pü'anecai.
Peru müpaü pücaticu'erivacai
Quename 'aixüa yüniqueyu
Xüca Cacaüyaripaü ve'eme
'Ayuyeitüanique,
Sepa müyüvecai.
7 Catiniuhayeva
Heiserie hexeiyatü
Que mü'ane vaüriyarica
Müti'uximayapaü 'anetü
Nayuyeitüani.
Teüteri vahepaü 'anetü
Nayani.
8 Mericüsü
Xeiyarietü
Tevipaü 'anetü
Tixaütü catihücütütü
Canayuyeitüani.
Yacatinicamiecaitüni
Sepa mumü,
Curuxisie caniumierieni.
9 'Ayumieme Cacaüyari

Ve'eme caneyeitüani.
Canipitüani
Visi mütimarivanicü
Que mü'ane mühücü
Hipatü que memücatemarivapaü.
10 'Uxa'atüni varie
Quepaucua Quesusi
Mütahüavarieni
Que mü'ane mühücü,
Müpaü que mütimariva
'Ana yunaitü
Mecanicatunuma'uicuni
Nenevieri mecanipitüacuni
Taheima memütama
Cuiepa memütama
Cuietüa memütama,
11 Yunaitü
Mecaniyutahecüatacuni,
Que memüteheitima
Quesusi Cürisitu
Quename Ti'aitame hücü,
Me'utiyuatü.
'Ana 'aixüa canicuxaxasivamücü
Cacaüyari müta'uquiyari.

Cuiepa memütama que temütevahecüatüa

12 Xemeta nenaqui'erima, müpaü nepütixetahüave, yuheyemecü yaxetenicahucaitüni xehesüa neheyeicacacu. Hicü tevapai neheyeicacacu masi vaüca peuyevese yaxemütecahunicü Cürisitupaü. Yaxequeteneyurieca que müreuyevese yaxemüteyuriecacü mexi xetavicueisitüariexime, peru xeheumamatü xe'utiyüyüacatü.

13 Cacaüyari canihücütüni que mü'ane yamütiyuriene xesata, xecuyuitüvatü xemüyuvaüriyanicü, 'arique meta yaxemüteyuriecacü. Que mütixecuyuitüva yacatiniyümücü que mütinaque.

14 Müpaü nai yaxequetenecahuni, xecaniuquixietü niuqui xecaxüatüatü.

15 Müpaü xeteyuriecacu, xehesie pücarahüivani, xepüca'inüca tita 'axa müti'ane. Masi Cacaüyari nivemama xecanacünicuni, xepücaseviximarieca teüteri vasata xe'u'uvatü va'iyari mütutuni memeuyexüri. Vasata xe'u'uvatü xecanivahecüariviyani, xuravesixi que memütehecüarivie cuiepa.

16 Niuqui xecanexeiyani varanutanieritüvame. 'Ayumieme 'aixüa 'ane netinimaicamücü nexeha'erivatü quepaucua tucari maye'ani, quepaucua Cürisitu munuani. Xehesie catinimasiücücamücü 'ana, xüanacüa que nemücatiunanausa xüanacüa que nemücati'uximaya.

17 Xeme yuri que xemüte'erie, Cacaüyari xecanayexeiya yaxeicüa que mü'ane mavari müvevi meixeiyapaü yucacaüyari. Hesiena mieme xeteni'uximayaca. Xüca ne'umierieni müpaü yuri xemüte'eriecacü, nexuriyacü xüca xemavari 'uxurimarieni, mücücü necaninaqui'acamücü. Xeme yunaitü que xemüteyutemamavie, ne xehepaü necaninetemavieca.

18 Mericüte xemerita yaxeicüa xequeneyutemamavieca, 'axeicüa temütatemamaviecacü.

Timuteu 'Epapüruritu que memüteyurieniquecai

19 Ti'aitame Quesusisie netiviyatü 'ipaü nepüticu'eriva, yareutevitü xehesüa nepenunü'ani Timuteu, ne'iyarisie nemütürücariyarienicü neretimaime xehepaüsita.

20 Xeime nepücahexeiya hepaüna tiuca'iyarime, mücü xeicüa 'aixüa 'iyaricü caniyu'iyaritüacamücü xehesie mieme.

21 Hipatü yunaitü tita vahesie mütimieme xeicüa metenicuvautüveni, tita Cürisitu Quesusisie mütimieme mepücatecuvautüve.

22 Xeme xepimate 'iya, que müti'inüasie que mütimasiücü, xepütemate nehamatü que müti'uximaya niuqui 'aixüa manuyüne tetecuxatacacu, ranive yuquemasimatü müti'uximayapaü.

23 'Ayumieme 'ipaü nepüticu'eriva, nepenunü'ani cuitü neretimaime que mütiyüni nehepaüsita.

24 Ti'aitamesie netiviyatü yuri nepüti'erie cuitüva nemüyemiecü neta.

25 Müpaüta netinicu'erivani, peuyevese ta'iva nemanunü'anicü xehesüa 'Epapüruritu. Mücü nehamatü catini'uximayaca, tahamatü tecanicuyaxitüni. Xeme xecaneiyenü'ani nehesüa münesipareviecacü que müreuyevecai.

26 Yunaime nixexeiyamücüni, niyuhiveriecaitüni xemu'enanacü que müticuyecai.
27 Tasüari catinicuyecaitüni, 'esivatücacu caniumüni. Masi Cacaüyari nitinenimayata, 'axeicüa nesinenimayatü neta, capa nenetihiverieme tavari nenetihiveriecacü.
28 'Ayumieme necaninevaüriyani nemenunü'anicü xemüyutemamaviecacü xeme tavari xe'ixeiyatü, neta necanehiverietü nemayanicü.
29 Hicüri xequeneutanaqui'erie Ti'aitamesie xemüteviyacü, vaüca xequeneyutemamavieca xehe'erivatü. Müya memü'anene vavemete xequeniva'erieca.
30 Cürisitusie mieme ti'uximayatü caniumüni tüma. Yücümana caniyucuerivayuriecaitüni meye'atüanicü que müreuyevecai xemünesiparevieniquecaicü.

3

Heiserie nepexeiya que mütivaiyacü

1 Mücü meta ne'ivama, xequeneyutemamavieca Ti'aitamesie xeteviyatü. Tavari 'ipaü netixe'utüirietü, nepünevaüriya, niuquicü nepüca'uxive. 'Aixüa caniyümücü masi xehesie mieme xecueriva'anenecacu.
2 Xequeneyucuerivayurieca müme nemüvaxatacai 'axa memüteyurie vahepaüsita, müme süicüri vahepaü memüca'itiyatüca, müme vahepaüsita. Xequeneyucuerivayurieca que memütexe'inüaritüacu vitequiyacü.
3 Tame püta Cacaüyari 'inüarieya tepexeiya, tame püta tepühüme Cacaüyari temayexeiya 'Iyari que maine. Tame taheyemecü tecaninaqui'aca Cürisitu Quesusisie temüteviyacü. Mücü meta, yuri tepücate'erie herie miemesie.
4 Müme que memü'anene herie miemesie yuri memüte'erie, neta müpaü necani'aneni. Xüca xevitü müpaü ticu'erivani quename yüve herie miemesie yuri müti'eriecacü, ne masi necaniyüveniqueyu.
5 Ne'utinuivaca 'atahairieca tucarisie necaniu'inüasieni Huriyusixi vaxitequiyacü. 'Ixaheri teütеriyari vahesie Venicamini nuivariyarisie necaniyeyani. Hepürayu teviyari necanihücütüni Hepürayusixi vahesie nemüyetüa. 'Inüari niuquiyarisie que nemütiviyacai, Pareseu necanihücütücaitüni.
6 Que nemütinevaüriyacai yaneticamietü, necanivataveveiyacaitüni memüyutixexeürivacai. Heiserie que nemürexeiyacai 'inüari niuquiyarisie yaneticamietü, nehesie pücarahüivacai yemecü.
7 Perusü Cürisitusie nemütiviyacü müpaü nepütinemate, mücü nai netiniutatümaiya, naime cümana 'aixüa nemü'itüarieniquecai.
8 Mücü meta, sepa que mütitita, naitü tiniutatümaiyarieni que nemütixeiya, müpaü nemütinematecü, masi yemecü 'aixüa necani'itüariemücü ne'imaitü neti'aitüvame Cürisitu Quesusi. Mücüsie nemümiemecü 'ari naime netiniutatümaiya. Sepanetü, mücü naitü xasi xeicüa canihücütüni que nemütixeiya. Necaninevaüriyani masi Cürisitu nehexeiyatü nemayanicü,
9 hesiena netiviyatü yanepütixeiyariecaqueyu xeicüa. Necümana heiserie nepücahexeiya, 'inüari niuquiyarisie yaneticamietü heiserie nepücanepitüa necümana. Masi heiserie que nemürexeiya, Cürisitusie yuri nemüti'eriecü püta heiserie necanexeiyani, Cacaüyari heiserie que münetipitüa yuri nemüti'eriecü.
10 'Ipaü xeicüa nepütinevaüriya, nemimaicacü Cürisitu, nehesie nemimaicacü türücariyaya cümana müranucuquetüarie, ne hamatüana temütaxevinicü que mütiucuinixü netimaitü, hepaüna ne'anetü nemayanicü mücü que 'anetü matüa 'umierieca.
11 Necanaye'aniqueyu xeicüa nemanucuquetüarienicü müquite vasata.

Que mütiunanausacai, he'ivanique

12 'Acuxi müpaü nepüca'ane, 'acuxi nepüca'aye'ave. Cürisitu Quesusi pünesi'u'axixü, neta nemi'axenicü tita münetimini. 'Ayumieme nepünemexüitüa, yanemüraye'anicü.
13 Ne'ivama, ne'aye'ame nepücane'erie cuxi. Peru siqueresü 'ipaü netiniyurieneni, nenetümaiya nesutüa mieme, necaninetatuani masi hicü nemi'axenicü neyeta mieme.
14 Yanetiunanausatü nepünemexüitüa neme'ivacü, Cacaüyari que münetiuta'ini taheima miemecü nemü'ayumiemetünicü Cürisitu Quesusisie netiviyatü.
15 Quetapaümetü temüseseüye 'ipaü tequetecu'erivani. Xüca yücü xetecu'erivani, Cacaüyari yacatinixehecüatüamücü.
16 Que temüte'aye'axüavave, müpaü yatequetecahuni.
17 Ne'ivama 'axeicüa xequenene'üqueni ne que nemütiyuriene. Tame 'inüari tecanihümetüni. Müme tahepaü memüte'u'uva, müme xequenivaxeiyani.
18 Yumüiretü que memüte'u'uva, mecaneye'unieca Cürisitu que mütiumierie curuxisie. Vahepaüsita müixa netinixecuxaxatüvacaitüni, hicüta yaxeicüa nepaine ne'utasuatü.

19 Müme que memüte'aye'axüani, menica'unariecuni xeicüa. Yuhuca mecanayexeiyani yucacaüyaripaü. Visi me'aneneme mecaniyuxatani quepaucua müpaü memüyüa que temüteteviyasitüarie. Cuiepa timiemecü xeicüa mecatena'erivani.
20 Tame püta muyuavisie tecaniquiecataritüni. 'Ayumieme tecanicuevieca tasivicueisitüvame Ti'aitame Quesusi Cürisitu 'umamiecü.
21 'Iya yücü 'aneneme caneyeitüamücü tavaiyari. Hicü tixaü tecatehümetütü 'icü tavaiyarisie tecaniu'uvani. Peru 'ana yuvaiyaripaü 'aneneme caneyeitüamücü, visi 'anetü que mütiuyeica mücü. Müpaü tiniyuriemücü yütürücariyacü. Müpaü titürücaüyetü caniyüveni naime yaticamieme mayeitüanicü, mücü que müti'aita.

4

Yuheyemecü xequeneyutemamavieca Ti'aitamesie xeteviyatü, que mutayü

1 'Ayumieme nepaine, Ti'aitamesie xeteviyatü xecacuyuitüarivatü xequeneuti'uti, nenaqui'erima. Müpaü nepütixecühüave nexexeiyamütü ne'ivama nemüxenaqui'erie. Xeme xecanihümetüni xemünesitemavieritüa, xehesie catinimasiücüni que nemüreuyehüviyarie. Yaxeicüa ve'eme muma que mütiuhanitüariva, neta necanixehexeiyani xeme ne'inüaritüme.
2 Neuxei 'Euhuriya, neuxei Sinitique, vaüriyarica necanixepitüaniqueyu yaxeicüa xemüteyumaicacü xeca'ütesatü Ti'aitamesie xeteviyatü.
3 'Ecü meta nehamatü yuricü pemicuhanane hararu, nepümasitavavirieniqueyu 'ecü pemüvapareviecacü mücü 'ucari. Nehamatü 'axeicüa tepütacuitüvecai niuqui 'aixüa manuyüne tecuxatatü, Cüremenitimatü hipameta vahamatü nehepaü te'uximayatamete. Müme mepacayasarie quename tucari mehexeiya.
4 Mericüte, yuheyemecü xequeneyutemamavieca Ti'aitamesie xeteviyatü. Tavari nepaine, xequeneyutemamavieca.
5 Yunaitü teüteri mequexexeiyani xeca'ayu'eririyacacu. Ti'aitame hura caniuyeicani.
6 Xepücayu'iyaritüaca tixaütü hepaüsita. Masi naimecü xeyunenevietü xe'ivavirietü pamüpariyusi xe'ipitüatü, yaxequeteneutahüavi Cacaüyari tita xemüte'ivavirie.
7 'Ana Cacaüyaritütü nixepitüacamücü yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü. Müpaü tixepitüatü cani'üviyacamücü xe'iyari, sepa xeme 'asixemücatemate que mütiyüveni mi'üviyanicü. Que xemüteyücühüavesie canixe'üviyacamücü Cürisitu Quesusisie xeteviyacacu.

'Icü hepaüsita xequeteneyücühüaveni, que mutayü

8 Mücü meta, ne'ivama, naitü yuri müraine, naitü müreuyehüviyarie, naitü mütiheiserie, naitü müti'itiya, naitü visi mü'ane, naitü 'aixüa maine, sepa que mütitita xüca 'aixüa 'aneni xüca 'aixüa ticuxaxasivani, mücü hepaüsita yaxequeteneyücühüaveni xeme.
9 Que xemüte'u'üquitüarie, que xemüteyetuiriyarie, que xemünete'u'eni, que xemünete'uxei yanetiyurienecacu, müpaü yaxequeteneyurieca. 'Ana que mü'ane müxepitüa yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü, mücü Cacaüyaritütü xehamatü caniuyeicamücü.

Piriputari que memüte'imicuacai

10 Ti'aitamesie netiviyatü yemecü nepünetemavie tavari xemisutüacü xenesiha'erivatü. Süricü xepünesiha'erivacai, masi pumavecai xevitü xeme müyüvecai tixaütü mütiyurienicü.
11 Ne nereuyehüatü nepücahaine. Nepü'iyamate ne'iyari 'aixüa müyünicü necümana, sepanetü que nemüranayemie.
12 Nepü'iyamate tixaü necatihücütütü, vaüca nerexeiyatüta nepü'iyamate. Naimecü yanepüretima nemütahuxanicü nemühacamünicü vaüca nemürexeiyanicü tixaütü nemücarexeiyanicü nepü'iyamate.
13 Naime necaniquemaca Cürisitusie netiviyatü, 'iya nesitürücariyacacu.
14 Siepüre 'aixüa xepüte'uyuri nehamatü xeyuxeviriyatü que nemüti'uximatüariecai.
15 Xeme Piriputari müpaü xepütemate que mütiuyü quepaucua niuqui 'aixüa manuyüne musutüarie cuxaxasivatü, Maseruniya quepaucua nemeyetüa. 'Ana memüyutixexeürivacai mepücanesipareviecai. Mepücanetemicuacai neheixeiyatü nemayanicü, xeme xeicüa xepünetemicuacai.
16 Tesarunicapai neheyeicacacu tita nemüreuyehüacai xepünete'utanü'airi heiva hutarieca.
17 Neticuvaunetü tavari yaxemüneteminicü nepücahaine. Nepüticuvaune tita mütixemaquieri püta mayanicü.
18 Necanitanaqui'erieniri xe'imiquieri naime, cananuyuhayevani. Catinaye'ani tita nemüreuyehüacai, 'Epapüruritu nesi'ü'üitüacu tita xemüteheyenü'a. Que xemüte'uyuri, mücü visi mu'üapaü caninaqui'erivani, mavari münaqui'eriva canihücütüni, caninaqueni Cacaüyari.

19 Mücü meta, necacaüyaritütü catinaye'atüamücü tita xemüteheuyehüaca hepaüsita naime, vaüca mürexeiyacü visi 'aneneme, müpaü que mütimasiücü Cürisitu Quesusisie.
20 Cacaüyari müta'uquiyari 'aixüa queticuxaxasivani yuheyemecü. Canise'ini 'icü niuqui.

Vaürisica que mütivarunü'airiexüa
21 Xequenivavaüritüaca Cacaüyari teüterimama yunaime, Cürisitu Quesusisie temüteviyacü. Nehamatü memu'uva ta'ivama menixevaüritüaca.
22 'Ena yunaitü Cacaüyari teüterimama mepüxevaüritüa, müme meta Sesaxisüa miemete cuviyexunusixi.
23 Ti'aitame Quesusi Cürisitu xüca 'aixüa tiuca'iyarini xe'iyarisie mieme. Müpaü xeicüa cani'aneni.

CURUSETARI
Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaürisica

1 Ne Papuru, ta'iva Timuteumatü, tecanixevaüritüaca. Nü'ariecame necanihücütüni
Cürisitu Quesusisie mieme, müpaü mütinaquecü Cacaüyari.
2 Tecanixevaüritüaca ta'ivama yuri xemüte'erie Curusetari, Cacaüyari teüterimama
xemühüme Cürisitusie xeteviyatü. 'Ipaü teputiyuane, Cacaüyari müta'uquiyari Tati'aitüvame
Quesusi Cürisitumatü xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca
yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Que mütitavaviri Cacaüyari, müvapitüanicü memütemaicacü 'Iyarisie timieme

3 Tetanenevietü, taheyemecü xehepaüsita pamüpariyusi tecanipitüaca Tati'aitüvame Que-
susi Cürisitu 'uquiyarieya, Cacaüyari hücütüme.
4 Teniu'ena yuri que xemüte'erie Cürisitu Quesusisie, que xemütevanaqui'erie Cacaüyari
teüterimama yunaime.
5 Müpaü xeteniyurieca 'amuvecü tita xehesie mieme müti'üviyarie taheima, yax-
ete'icuevietü. Xeme meripai xeniu'enanani que müti'üviyarie, cuxaxasivacacu niuqui
'aixüa manuyüne que mütivaiyacü.
6 Mücü niuqui canixe'uta'axiyani. Naisarie cuiepa catinitixuaverirümeni,
canitaverirümeni yaxeicüa que mütiuyü xehesüa. Niuqui caniusutüarieni 'iya tucarisie
quepaucua xemu'enana, quepaucua xemütehetima yuricü 'aixüa que mütiuca'iyari
Cacaüyari,
7 'Epapüraxi que mütixe'uta'üquitüa. Mücü tahepaü catini'uximayatametüni, tecani-
naqui'erieca, yacatinicamieni Cürisitu parevivameya hücütütü xehesie mieme.
8 'Iya cataniutahecüasitüiya que xemüteyucanaqui'erie 'Iyarisie xeteviyatü.
9 Yatetemaitü 'anapai hicüque, tame 'ayumieme tepücatehayeva tetanenevietü xehesie
mieme, müpaü tete'ivavirietü Cacaüyari, xemühüpünenicü yaxetemaitü tita mütinaque
Cacaüyari, naimecü xetemaivavetü, 'Iyarisie timieme xetemaitü naimecü,
10 'axemu'uvanicü meta que müreuyevese Ti'aitamesüa miemete memu'uvanicü,
xe'inaqui'asitüatü naimecü. Tepivavirie mütiutixuxuaverenicü 'aixüa xeteyuriecacu
naimecü, xemütivaverirümenicü que xemüte'imate Cacaüyari.
11 Tepivavirie xemütürücariyarienicü, naimecü xetürücavitü, 'iya que mütitürücaüye
marivetü, para xemüyüvavenicü xemüte'uca'enivanicü, 'exemüteheutevinicü xecaha'atü,
12 xeyutemamavietü pamüpariyusi xemipitüacacü ta'uquiyari. 'Iya yüvemete
catanayeitüani, tahesie mütinaquenicü tita mütinaqueni Cacaüyari teüterimama vahesie,
hecüaripa me'u'uvacacu.
13 Cataniutavicueisitüani Cacaüyari, yüriya heiserie mücahexeiyanicü tahepaüsita. Catani-
upata, que mü'ane münaqui'erie tati'aitüvame mayanicü, nu'ayatütü.
14 Mücüsie teteviyatü tecaniuxünarieni, que mütareuyehüviri 'axa temüte'uyuricü.

Cürisitu mumücü, que temüte'upitüarie 'aixüa temütexeiyarienicü

15 Tepücayüvave temixeiyacü Cacaüyari, peru 'iya cani'üquisicayatüni. Canive'emetüni
heiserie hexeiyatü tita mütiunetüarie hepaüsita.
16 Hesiena tiviyatü, naitü tiniunetüarieni, tita taheima mütimieme, tita cuiepa mütimieme,
tita temütexeiya, tita temücatexeiya meta, vavemete, müme memüva'uquiyarima, te'aitamete,
müme heiserie memexeiya, naitüri tiniunetüarieni 'iya 'inetüacu. Hesiena mieme tini-
unetüarienita.
17 'Iya 'acaniuyeicacaitüni tixaütü catinetüarievecacu cuxi. Naitü catiniyuxevini 'iyasie
tiviyatü.
18 Mücü meta, tame temütatixexeüriva tevi vaiyarieyapaü te'anenecacu, 'iya cani-
tamu'utüni, tisutüvame hücütütü. 'Iya müquite memanucu'uni vamexüacame canihücütüni,
naimecü ve'eme mayanicü.
19 Cacaüyari que mütiyuvaüriya, naitü que 'anetü mühücü Cacaüyari, mücü Cürisitusie
'acaniuveni.
20 Müpaüta tiniuyuvaüriya, mipatacü naime Cürisitu yatiyurienecacu, para naitü 'aixüa
mütixeiyarienicü 'iya que mütixeiya. Curuxisie yuxuriya que mütiutayeuri, pipitüa tita cuiepa
mütimieme tita taheima mütimieme hamatüana 'aixüa memüteyuxeiyanicü.
21 Xemeta 'anapai xepüyupatacai xaüsie miemete xe'ayuyeitüatü. Que
xemüteyücühüavecai, xecani'uxive'eriecaitüni mexi 'axa xeteyuriecai. Hicürixüa 'aixüa
xetexeiyarietü xecanayeitüarieni,

22 'iya tevitütü yuvaiyarisie mumücü. Müpaü tiniuyurieni müxe'aye'atüanicü Cacaüyari hüxie, hesiena mieme xepasiecacu, xecasevixiimariecacu, xehesie carahüivacacu.
23 Müpaü catiniyümücü xücate xeyuhayeva yuri xete'erietü, xetesariya türücaüyecacu xehetüa, xeseiriyarietü xecacuyuaximetü, masi xe'icuevietü tita mütixata niuqui 'aixüa manuyüne. Xecani'enieni 'iya niuqui, canihecüasieca naisarie que müranetüarie muyuavitüa. Ne Papuru neniuhüritüarieni hepaüsitana.

Papuru que mütiuhüritüarie nuivarite vahesie mieme

24 Hicüsüari ne necaninetemavieca sepa nemü'uximatüarie xehesie mieme. Necaneye'atüani tita müreuyevese nemü'uximatüariecacü, Cürisitu que müti'uximatüarie. Nevaiyarisie müpaü netiniyurieneni 'iya vaiyarieyasie mieme, memüyutixexeüriva mehümetücacu.
25 Ne vaparevivame necanayani, Cacaüyari que münetiuhüritüa xehesie mieme, 'aye'arücamecü nemüticuxatanicü Cacaüyari niuquieya.
26 'Iya niuqui cani'aviesiecaitüni. Tucari manucatüasie pücamasiücücai, teüteri quepaucua memanuticü müpaü mepücatemaicai. Masi hicü masiücütü canayani, Cacaüyari teüterimama müpaü memütemaicacü.
27 Cacaüyari niuyuvaüriya müpaü mütiva'üquitüanicü müme, vaücavamecü visi que müti'ane 'icü niuqui mü'aviesiecai, que mütimarive nuivarite vasata. Cürisitu xehesie catiniviyani, 'ayumieme xecanicuevieca visi müti'ane. Mücü canihücütüni niuqui mü'aviesiecai.
28 Tame tecanihecüatani Cürisitu, que temütevacu'imaiya yunaime teüteri, que temüteva'üquitüa yunaime teüteri tetemaivavetü naimecü, temüvaraye'atüanicü yunaime teüteri me'aye'arücame Cürisitusie meteviyame.
29 'Ayumieme netinine'uxitüaca, yemecü neti'uximayatü, 'iya türücaüyemecü que münetiyuitüa.

2

1 Neuyeveca xemütemaicacü vaüca que nemütine'uxitüa xehesie mieme, Rautiseyatari vahesie mieme meta, hipameta queyupaümetü memücanesixeiyavave vahesie mieme,
2 va'iyari mütuicarienicü, memüyutaxevirecü meyunaqui'erietü, memeuca'unicü yemecü yametemaitü que mütiheiserie, memeitimanicü tita Cacaüyari müti'avietacai. Mücü Cürisitu canihücütüniri,
3 hesiena mü'aviesiecü nai que müreucave Cacaüyari, que mütimate que mütimaive.
4 'Ipaü nepaine, xevitü pücatixe'irüviyani visi tiuniutü xeicüa.
5 Sepa nevaiyarisie xehesüa nemüca'uyeica, ne'iyarisie püta xehesüa neniuyeicani nenetemavietü, nexexeiyatü 'aixüa xete'aitüariecame, xesese'ime yuri xete'erietü Cürisitusie.
6 Quesusi que xemüteyetuiriyarie Ti'aitametüme Cürisitutüme, yaxeicüa hesiena xeteviyatü 'axequeneu'uvani.
7 Hesiena xequeteneviyani cüye que mütiviya yunanayarisie, qui que mütiviya tesariyasie. Heiseriemecü xequeneseiriyarieni yuri xete'erietü, xemüte'u'üquitüariepaü. Pamüpariyusi xequenepitüaca Cacaüyari, vaücava yuri xete'erietü.

Tucari que mürexeiya yemecü, Cürisitusie tiviyatü

8 Xequeneyucuerivayurieca capa xevitü xenavanicü, timaivemepaü ticuxatatü, yacü xeicüa tixe'irüviyatü teüteri que memüteyuyetuiri yuyeiyari, hehecuamete cuiepa memütama que memüte'üquitüarie, peru Cürisitu que maine caticuxatatü.
9 'Iya vaiyarieyasie 'acaniuveni naitü que 'anetü mühücü Cacaüyari.
10 Xemeta hesiena xeteviyatü xecanaye'axüani. Yunaitü memüte'aita heiserie memexeiya canivamu'utüni.
11 Hesiena xeteviyatü xecaniu'inüaritüarieni yacütütü, peru ramamacü que mütixitequie pücatixaü. Cürisitu püta que mütixe'u'inüaritüa, canixe'upitüani xemütehayevacü yaxeteyurietü teüteri vavaiyari que mütivacuyuitüva.
12 Quepaucua xemuca'üyarie, hamatüana xepucateuqui. Mücü meta, quepaucua xemuca'üyarie, xecananucu'uitüarieni, yuri xete'erietü quename müpaü tixecuyuitüaniquecai Cacaüyari, yaxeicüa que mürenucuquetüa Cürisitu müquite vasata.
13 Sepa xemümüquitetücai xeheuyexürüvetü xeca'inüaritüarievavetü que xemütete üteri, 'iya canixe'anutanieritüani Cürisitumame. Catatineuyehüvirieni naime que temüteheuyexürüvecai.
14 Que temüte'ataca'utüa yacütütü 'aitüaricasie yatemütecahunicü, mücü 'utüarica hixüapa 'uvetü que mütatica'unaquecai, Cürisitu neyeitüani heihurieca yacütütü, yucuruxisie 'icürapuximaca.

15 'Ixuriqui müye'ipaü nivarevivieni müme memüte'aita heiserie memexeiya, vahecüatüatü yunaime vahüxie. Curuxisie 'uyevietü, nivarehapani yu'utüma, vara'ivaca.

Taheima timiemecü xequeneyuvaüriyani

16 Xevitü 'ayumieme pücaxexanetani que xemütecua'a, que xemüte'uye'e, que xemüte'ivevie 'ixüarari ya mesa 'ixüarariyari ya 'uxipiya tucari, que xemücate'ivevie nusu.
17 Mücü tita 'umüramie 'etüriyaya canihücütüni, peru que mü'ane 'umamie, Cürisitu canihücütüni.
18 Xevitü pücaxetave'erieca, sepa 'iya müyuvaüriya müyu'usiviecacü, sepa müyuvaüriya müvarayexeiyanicü Cacaüyari tupirisiximama, sepa vaüca müyu'iyaritüa yuheinüsi hepaüsita. Que mü'ane müya mü'ane canihüsierieca, tita vaiyarieyasie mütimieme xeicüa cana'erivani,
19 tamu'usie cativiyatü. Peru mücü tamu'utütü canihücütüni que mü'ane mütimicua yuvaiyari. Turuyaricü tatayaricü canitaxeviriyani yuvaiyari mütaverecü, Cacaüyari que mütiveriya.
20 Mericüte, Cürisitumatü xüca xe'ucuini, para tavari xemücacuyuitüarienicü hehecuamete cuiepa memütama que memüte'üquitüarie, titayari 'aumü 'axete'u'uva cuiepa memütama que memütexe'aitüa,
21 Tixaü pepüca'icumaüvani 'icü, pepüca'icuaca 'iya, pepüca'imayüani 'icü, que memutiyuane.
22 Mücü naitü canitixümücü mayüiyatücaitü. Xepücateyu'aitüarinüa teüteri que memüte'aita que memüte'üquita.
23 Que memüteyurie, timaiveme niuquieyapaü catini'eniüriücüni, que memüteyumaive'erie, que memüteyu'usiviva, carima que memiyurie yuvaiyari. Peru que memüteyurie, 'asimepücayüvave para memücateha'erivanicü tita vavaiyarisie mütimieme xeicüa.

3

1 Xüca Cürisitumatü xe'anucu'uitüarieni, taheima timiemecü xequeneyuvaüriyani, haque meca Cürisitu, Cacaüyari serieta 'acaitü, mana timiemecü.
2 Taheima timiemecü xequeneyumaica, cuiepa timiemecü pücatixaü.
3 Xeme xecaniucuiniri. Que xemüte'ayeyuyuri, xecani'aviesieca Cürisitumatü, Cacaüyarisie xemüteviyacü.
4 Cürisitu canitatucaritüni. Quepaucua masiücütü mayani, 'anata xeme hamatüana xemasiücütü xecanacünicuni visi müracu'anesie.

Que temüte'u'uvacai meripai, que temüte'uhecuariyarie

5 'Ayumieme müquite xequenayuyeitüaca que xemütecumaüvacai yuvaiyarisie cuiepa timiemecü. Xepüca'icumaüvani que mü'ane mücaxe'üya mücaxecüna. Xepücateyucahive'erieca. Xepücate'ihive'erieca tita 'aixüa mücati'anene, tita mücatixepini. Que mü'ane mütihive'erie tita mücatipinieya, tete 'ayexeiyamepaü caniyüanemücü.
6 Müpaü memüteyuriecü, 'ayumieme Cacaüyari haxüa canivapitüamücü müme yamemücatecahu.
7 Xemeri quepaucua müpaü xeteyurietü 'axemu'uvacai 'anapai, yaxeicüa yaxecateniyuriecaitüni que memüte'u'uva.
8 Hicü masi xequeteneuhayeva que xemüteyuriecai naime, que xemüteyuca'uxive'eriecai, que xemüteyuhaxüatüacai, 'axa que xemüteyuriecucai, 'axa que xemutiyuanecai hipame vahepaüsita, niuqui 'axa manuyüne que xemütexüatüacai yutetacü.
9 Xepücateyu'itaiyani. Xequenehüva mücü tevi müye'i, xecahe'erivatü que xemüteyuriecai meripai.
10 Müheçua püta xequenanacatüqui, xehecuariyarieximetü yemecü que xemüteyurie hicü, xemimaicacü Cacaüyari, xeveviecamepaü xe'anenetü xemacünecü.
11 'Iyasie tiviyatü sepanetü mücüriyecu mühuriyu, sepa mu'inüasie Huriyusixi vaxitequiyacü, sepa müca'u'inüasie, sepa tahepaü mücaniuve, sepa müsitiyatanaca, sepa vaüriyarica müti'uximaya, sepa müyunü'a, Cürisitu naitü canihücütüni, yunaime vahesie catiniviyani.
12 'Ayumieme nepaine, Cacaüyari müxe'anuyexeicü, teüterimama xemühümecü, xemünaqui'erivacü, xeteyucanenimayatü xequenacüni yu'iyarisie, müheçua xe'anacatütü. 'Aixüa xequeneuyuyurieca, xequenayuyeitüa, xepücateyucatave'erieca, 'axequeteneutevini xecaha'atü.
13 Xequeneyunevieca, xequeteneuyuyehüvirieca masi, xüca xevitü 'iniuquimamücüni xeime. Ti'aitame que mütixeheuyehüviri, xemeta hepaüna xequeneyüaca.
14 Xe'ixeviriyatü naime, xequeteneyucanaqui'erieca, xemaye'axüanicü.

15 Cürisitu que mütixepitüa yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü, quetixe'aitüaca xe'iyarisie. Xecaniuta'inierieni yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü, xei vaiyari xemühümecü. Mücü meta, pamüpariyusi teyupitüvamete xequenacüni.

16 Cürisitu niuquieya xehesie queheyecani yemecü, naimecü xetemaivavecacu. Mücücü xequeteneyü'üquitüaca xequeneyutuicani, Cacaüyari cuicarieyacü, nüavari Cacaüyari hepaüsita manuyünecü, cuicari 'Iyarisie timieme hepaüsita manuyünecü xeteyücühüavetü. Xequeneuticuicani, yu'iyarisie xe'inüavatü Cacaüyari, pamüpariyusi xe'ipitüatü.

17 Naime sepa tita xemüteyurie, sepa xemutiniuca sepa xemütecumaüva, naime xequeteneyurieca Ti'aitame Quesusisüa xemiemetetütü. 'Iya xepareviecacu, pamüpariyusi xequenepitüaca Cacaüyari müta'uquiyari.

Que müreuyevese yamüvayurienenicü hipame, xüca hecuamecü 'ayeyurini

18 'Ucari xequeniva'enieca yücünama, que müreuyevese Ti'aitamesie xeteviyacacu.

19 'Uquisi meta, xequenivanaqui'erieca yü'üitama, 'axa xepücatevacühüaveni.

20 Türi meta, yaxequetenecahuni naime que memütexecühüave xe'uquiyarima. Ti'aitamesie xeteviyacacu, müpaü püreuyevese. Müpaü xeteyuriecacu, caninaqui'aca.

21 Xeme meta xemüva'uquiyarima, xepücavahaxüatüaca yunivema, capa me'utivaüripienicü.

22 Xeme vaüriyarica xemüte'uximaya, yaxequetenecahuni naime que memütexe'aitüa xecusiyarima cuiepa memütama. Vahüxie xeicüa xepücateyurieca vanaqui'eriyacü, xevanaqui'asitüanique teüteri. 'Aixüa 'iyaricü püta xequetene'uximayaca Ti'aitame xeteheuyehüvirietü.

23 Sepa tita xemüteyurie, yu'iyaricü yaxequeteneyurieca Ti'aitamesie mieme, teüteri vahesie mieme pücatixaü,

24 müpaü xetemaitü, 'apuve yuri cusiyari. Que mütiunaquixü xehesie xemayüitaricü, xehesie catininaquisitüamücü 'iya. Yucusiyarisie mieme xequetene'uximayaca Cürisitusie mieme.

25 Que mü'ane heiseriemecü yamücatiyuriene, mücü catinapiniyariemücü que mütiuyuri. Cacaüyuri yücü pücativaxeiya teüteri.

4

1 Xemeta xemüvacusiyarima, que mütiheiserie xequetenivapitüaca te'uximayatamete, yaxeicüa xevayurietü, müpaü xetemaitü, xemeta taheima xemeixeiyacü yucusiyari.

2 Xepücatehayevani xeyunenevietü. Neneviericü xequenayenenieren, pamüpariyusi xe'ipitüatü.

3 Quepaucua xemüyunenevie, tahesie miemeta xequeneyunenevieca, Cacaüyari quitenie müreuyepienicü tahesie mieme, niuqui temütecuxatanicü, tita müti'aviesiecai Cürisitu hepaüsita temütecuxatanicü. Müpaü nemütiyurienecü nepanutahüiya hicü.

4 Xequeneyunenevieca nemihecüatanicü tita müti'aviesiecai, que müreuyevese yanemüticuxatanicü.

5 Xetemaivavetü xequeneyüaca tacua miemete xevacühüavetü. Quepaucua xemüyüvave 'aixüa xemüteyurienicü, yemecü müpaü xequeteneuyuri.

6 Que xemütecuxata, 'aixüa xete'u'iyaritü xequetenecuxatani 'unacü yacütütü, xeniuqui cahamuricacu. Xequeteneyü'üquitüaca quepaü 'aixüa müyüni xemüvata'eiyacü yuxexuime.

Vaürisica que mütivarunü'airiextüa

7 Naime que nemütiuyuri catinixetaxatüamücü Tiquicu. 'Iya canita'ivatüni teminaqui'erie, tiparevivame yamüticamie canihücütüni, tahepaü catini'uximayaca Ti'aitamesie mieme.

8 Xemütemaicacü tahepaüsita, xe'iyari mütuicarienicü, 'ayumieme necanenunü'amücü xehesüa,

9 'Unesimumame. Mücüta canita'ivatüni teminaqui'erie, yacatinicamieni, xehesüa miemetütü. 'Uva que mütiyüane naime mecatenixetaxatüacuni.

10 Canixevaüritüaca 'Arisitaricu nehepaü muviyarie. Maricuxita Verunave masuya püxevaüritüa. Xepüte'aitüarie hepaüsitana. Xüca xehesüa nuani, xequeneutanaqui'eri.

11 Quesusi meta Cusitu mütiteva nixevaüritüaca. Huriyusixi vasata, 'ime xeicüa nehamatü meteni'uximayaca Cacaüyari 'ena ti'aitatü mayanicü. Mecanenivaüriyani müme.

12 'Epapüraxi xehesüa mümieme canixevaüritüaca, Cürisitu Quesusisie mieme ti'uximayatü. Yuheyemecü xehesie mieme tiniyu'uxitüaca yunenevietü, müpaü 'utaitü, xemücacuyuitüarienicü xe'aye'atü, yemecü xeyuvaüriyatü naimecü que mütinaque Cacaüyari.

13 Necanihecüataniqueyu, ca'uxetü que müti'uximaya xehesie mieme, Rautiseyatari vahesie mieme, Hierapuritari vahesie mieme.

14 Rucaxi canixevaüritüaca tiyu'uhayemavametütü neminaqui'erie, Remaxi meta püxevaüritüa.
15 Xequenivavaüritüaca 'ivamarixi Rautiseyatari, Nimüpamame, müme memüyuyexexeüriva quitana vahamame.
16 Quepaucua 'icü xapa mütiterüvarieni xehüxie, xequenivaruhüritüa Rautiseyatari memüyuyexexeüriva memiterüvanicü mümeta. Rautiseya mieme xapa xequeneterüvani xemeta.
17 'Ipaü xequeteneutahüavi 'Aruquipu, Quene'acuerivayurieca pemeye'atüanicü 'ahüritüarica, que pemütiuhüritüarie Ti'aitamesie petiviyatü.
18 Ne Papuru nemamacü neti'utüatü necanixevaüritüaca. Xequenena'erivani ne'anutahüiyacame. 'Aixüa quetiuca'iyarini xehesie mieme.

TESARUNICATARI
Mexüacame Xapayari Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaürisica

1 Papuru Sirivanumatü Timuteumatü tecanixevaüritüaca Tesarunicatari
xemüyuyexexeüriva Cacaüyari müta'uquiyarisie xeteviyatü, Ti'aitame Quesusi Cürisitusieta
xeteviyatü. 'Aixüa xüca mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie
xemüca'uximatüariecacü.

Tesarunicatari 'üquisica que memüte'acü

2 Taheyemecü pamüpariyusi tecanipitüaca Cacaüyari yunaime xehesie mieme, texexatatü
quepaucua temütatineneviva.

3 Tecatehayevatü yatetena'erivani que xemüteyurie yuri xete'erietü, que xemüte'uximaya
xeteyucanaqui'erietü, que xemüte'uca'eniva xe'icuevietü Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu,
tacacaüyari ta'uquiyari hüxie.

4 Neuxei ne'ivama Cacaüyari müxenaqui'erie, tepütemate xemanayexeiyariecü.

5 Müpaü tepütemate taniuqui 'aixüa manuyüne xehesüa mücanuacü niuquicü xeicüa.
Türücariyacü püta punua, 'Iyari Mütiyupatacü punua, yuricü tetetamaicacu punua. Xeme
xepütemate xesata que temü'anenecai xehesie mieme.

6 Xeme xetasi'üquetü xenacüne, Ti'aitameta xe'üquetü xepacü. Xepitanaqui'erie
niuqui vaüca xe'uximatüarietüvetü, xeyutemamavietü siepüre 'Iyari Mütiyupata que
mütixetemavieriya.

7 Müpaü xeyüatü 'üquisica xenacüne yunaime yuri memüte'erie vahesie mieme,
Maseruniyatari 'Acaiyatarita.

8 Xehesüa putiraurüca Ti'aitame niuquieya. Cacaüyarisie yuri que xemüte'erie xeme,
Maseruniyasie 'Acaiyasie xeicüa pücaticuxasiva, masisü naisarie tinicuxasivani. 'Ayu-
mieme tixaüri pücareuyevese tame temütiniunicü.

9 Mümetütü tahepaüsita metenicuxatani quetütü reyü quepaucua tame xehesüa
temeta'axüa, que reyü quepaucua ta'aurie xemaxürie, quepaucua Cacaüyarisie
xemüte'uviyaxü tetexi xevarucu'eirieca, xemüte'uximayacacü Cacaüyari mayeyuri yuricü
'amuyeicasie mieme,

10 xemicueviecacü Nu'aya taheima macaneni. Cacaüyari yunive nanucuquetüani
müquite vasata. Quesusi canihücütüni que mü'ane mütasi'utavicueisitüa haxüa maye'axime
mücatasi'axixüanicü.

2

Papuru que mütivapareviecai Tesarunicatari

1 Neuxei ta'ivama, xemetütü müpaü xepütemate, xüanacüa püca'uyü quepaucua xehesüa
temu'axüa.

2 Sepa temüte'ucuinixü xehesüa tecata'axüavavetü cuxi, sepa 'axa temütecühüavarüvacai
Piripusie, xeme que xemütemate, tacacaüyarisie teteviyatü tepücamamacai, 'ayumieme
tetenixe'utaxatüani Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyüne cui tete'uxitüarietü.

3 Que temütexetuica, temeuyexürüvecü temüca'itiyatücacü tepücatecuxata tete'irüvietü,

4 masi Cacaüyari que mütatiuta'inüataxü temühüritüariecacü niuqui 'aixüa manuyüne
hepaüsita, müpaü püta tetenicuxatani. Teüteri tevatemavieritüacutü tepücatecuxata, que
mü'ane ta'iyari müta'inüatane tetemavieritüacutü tetenicuxatani püta Cacaüyaritüme.

5 Tame hasuacu visi tete'uniutü 'irümaricü tepücayüacai, que xemütemate xeme. Tixaü
tepücatehive'eriecai 'avie. Cacaüyari munierixü yacatinihecüatani.

6 Tepücatecuvautüvecai teüteri tahepaüsita 'aixüa memutiyuanenicü, ni xeme ni hipatü,
sepa temüyüvavecai vaüriyarica temüxepitüanicü Cürisitu nü'arimama temühümecü.

7 Masisüari xesata tepüyüacai carima tecateyurietü. Sisivame yunivema müvaveriyapaü
teniyüacaitüni.

8 Tame yaxeicüa texehive'erietü tenitavaüriyacaitüni temüxeyetuirienicü Cacaüyari ni-
uquieya 'aixüa manuyüne, masisü cuxi tenitavaüriyacaitüni temüxeyetuirienicü ta'iyarita,
tanaqui'erima xemacücü.

9 Camüsü ta'ivama, müpaü xetena'erivani que temüte'uximayacai que temüteta'uxitüacai.
Tucaricü tücaricü tete'uximayatü capa tetexe'uxitüanicü ni xeime, tetenixecuxax-
atüvacaitüni Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyüne.

10 Xeme xemunenierixü Cacaüyarimatü xetenihecüatani que temüyüacai xeme yuri
xemüte'erie xehesie mieme, Cacaüyarisie mieme yatetecahutü, heiseriemecü teteyurietü,
tahesie carahüivacacu.
11 Müpaüta yaxeicüa xecatenimaica que temütexetuicacai, va'uquiyari yunivema
müvatuicapaü, texetuicatü texe'imaiyatü yuxexuime,
12 texehüritüatü 'axemu'uvanicü que müreuyevese 'amuyeicanicü Cacaüyarisie mieme.
Mücü canixe'inieca 'axemu'uvanicü 'iya tixe'aitüacacu, müxe'inie visi xe'anenetü xe-
mayeitüarienicü hepaüna.
13 'Ayumieme tameta tecatehayevatü pamüpariyusi tecanipitüaca Cacaüyari 'icücü,
quepaucua xemitanaqui'eri Cacaüyari niuquieya xetasi'u'enieca, teüteri vaniuqui xe'erietü
xemüca'itanaqui'ericü, yuricü Cacaüyari niuquieya que mütihücü püta xemitanaqui'ericü.
Mücü canixecuyuitüvani xeme yuri xemüte'erie.
14 Xeme ta'ivama, te'üquemete xenacüne xeva'üquetü müme Cacaüyarisie mieme
memüyutixexeüriva Cureya cuieyarisie Quesusi Cürisitusie memüteviya. Xeteniucuine
xeteüterima mexe'uximatüacacu vahepaü, yaxeicüa Huriyusixi memüva'uximatüacaipaü
müme.
15 Huriyusixi Ti'aitame meniumieni Quesusi, menivarucuini Cacaüyari texaxatame-
temamata. Mepütasi'anuyexüri tame. Mepüca'inaqui'aritüa Cacaüyari mepüvaraye'unie yu-
naime teüteri.
16 Mepücatasitaunie temütevacühüavenicü müme memücahuriyusixi
memütavicueisitüarienicü. Müpaü mecateniyurieni yuheyemecü memeye'atüanicü tita
'axa memüteyurie. 'Imatürieca haxüa nivaru'axixüani müme.

Papuru que mücativateütacai memüyuyexexeürivacai

17 Masi ta'ivama, tame sepa yapaümexa xemütasinutuita tahüxi teca'utinenierecacu peru
ta'iyarisie xecatasinutuitatü, masi cuini mieme tenitamexüitüacaitüni temixeiyacü xenier-
ica, cui texehive'erietü.
18 'Ayumieme xehesüa tepeucünicucai. Ne Papuru heivari tavarita nepeuyeimücücai,
peru Cauyumarie pütasinenacai.
19 Tita tetecuevie, titacü tetetatemamavie, titacü 'aixüa tetetacühüaveni tahepaüsita,
muma manamana 'aixüa mütiyücühüavepaü, Tati'aitüvame Quesusi hüxie 'aixüa tete-
tacühüavetü quepaucua munuani. Xemeri xecatehüme.
20 Xeme xecümana visi tetenixeiyarieca, xeme xecatanitemavieritüaca.

3

1 'Ayumieme tecate'uca'enivatüri, 'aixüa tetenitamaicaitüni 'Atenasie temücu'eirivacü
taxaüta.
2 Timuteu tenenü'ani. Mücü canita'ivatüni, Cacaüyari caniparevivameyatüni, tahamatü
catini'uximayaca niuqui Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyüne ticuxatatü. Teneinü'ani
müxeseiriyanicü müxevaüriyanicü yuri xemüte'eriecacü 'aixüa,
3 ni xevitü mücacunuitüarienicü xe'uximatüariecacu hicü. Xemetütü müpaü xepütemate,
tepucayasari 'uximatüaricacü.
4 Xehesüa te'u'uvatü, yacatiyüvecacu cuxi, müpaü tetenixe'utahüave quename
te'uximatüariecaquecai. Müpaü tiniuyüni, müpaü xetenimaica xeme.
5 Nesü 'ayumieme necatiuca'enivatüri nepüretanü'a yanemüretimanicü yuri que
xemüte'erie, cauca tiyu'isipavame xeta'isipave neticu'erivatü, cauca xüanacüa 'ayani
tete'uta'uxitüacu neticu'erivatü.
6 Hicürixüa Timuteu xehesüa heyeyaca tahesüa caninuani. 'Aixüa catatiniutahecüatüani
yuri que xemüte'erie, que xemüteyucanaqui'erie, 'aixüa que xemütatecu'eriva, yuheyemecü
xetasixeiyacutü tame temüxexeiyacupaü.
7 'Ayumieme teniutuicarieni xehepaüsita yuri xemüte'eriecü ta'ivama, sepa
temüteuyehüva temü'uximatüarie naimecü.
8 Hicüsüari tenayeyuyurini xüca 'axe'uti'uca xeme, Ti'aitamesie xeteviyatü.
9 Queri teteyüvave temütehepinirieni Cacaüyari pamüpariyusi te'ipitüatü xehepaüsita,
temavierica xemütasi'upitüacü vaücavame tacacaüyari hüxie.
10 Tucaricü tücaricü panuyuhayeva ta'ivaurica, te'ivaviriecacu temixeiyacü xenierica,
temüxe'aye'atüirienicü tita müreuyevese yuri xete'eriecacu.
11 Mücütütü Cacaüyari müta'uquiyari, Quesusi mütati'aitüvame, xüca 'aixüa 'iyurieni tahuye
xehesüa temeta'axüanicü.
12 Xemeta xüca Ti'aitame xeve'eriyani xeteyucanaqui'eriecacu, xenaqui'eriya
manuyuhayevanicü xeyunaqui'eriecacu yunaitü, xevanaqui'eriecacu yunaime, yaxeicüa
que temütexenaqui'erie.

13 Müpaü xeyüacacu, xe'iyari caniseiriyariemücü, xehesie carahüivacacu, xemeta Cacaüyarisie mieme xepasieyu Cacaüyari müta'uquiyari hüxie, quepaucua munuani Tati'aitüvame Quesusi yunaime Cacaüyarisüa miemete vahamatü.

4

Que mütiuyeicani Cacaüyari münaqui'acacü

1 'Imatürieca ta'ivama tepüxetavaviri, Tati'aitüvame Quesusisüa temiemetetütü tepüxetuica 'axemu'uvanicü que xemütehetima tame tetexecuxaxatüvacacu que müreuyevese 'axemu'uvanicü xeminaqui'aritüanicü Cacaüyari, müpaütütü cuini mieme 'axemüte'u'uvanicü, 'axemüte'u'uvapaü.

2 Xeme xepütemate que temütexe'uta'aitüa Ti'aitame Quesusi tasipareviecacu.

3 'Ipaü pütinaque Cacaüyari, hesiena mieme xemüpasienicü. 'Ayumieme xepücavacumaüvani que mü'ane mücayü'üya mücayücüna.

4 Xeme yuxexuitü xequetenemaica xemüvaravitücünicü yü'üya, Cacaüyarisie mieme xepasietü, ve'eme xe'erietü,

5 xecateyucahive'erietü que mütixenaque xeicüa, nuivarite Cacaüyari memücamate vahepaü.

6 Xepüca'anuyehaitürüveni, xepüca'icuamana yu'iva que xemüteyurie. Ti'aitame 'apürapica mücü naimecü, meripai que temütexe'utahüavixü, que temütexecuhecüasitüiya.

7 Cacaüyari pücatasi'uta'inie teca'itiyatücaitü temacünecü. Hesiena mieme temüpasienicü püta pütasi'uta'inie.

8 'Ayumieme que mü'ane mixani'erie 'icü, tevi pücaxani'erie, masi Cacaüyari püta püxani'erie, que mü'ane mütatimicua Yu'iyari Mütiyupata.

9 Xeme tixaü xepücateheuyehüva nemütixeta'utüirienicü tevi que mütivanaqui'erie yu'ivama ne'utaitü. Cacaüyari tinixe'üquitüaca xeme xemüyunaqui'eriecacü.

10 Müpaü xecatenivanaqui'erieca yunaime yu'ivama naisarie Maseruniyasie memütama. Camü ta'ivama, tenixevavirieca masi müpaü xemüteyuriecacü,

11 vaücava xemütecuvaunicü cayuvatü xemexeiyanicü, yuxexuitü yu'uximayasicacü xemüyüacacü, yumamacü xemüte'uximayacacü que temütexe'uta'aitüa.

12 Müpaü xeteyurietü 'aixüa xeniu'uvacuni que müreuyevese müme vana memücu'u vahepaüsita, tixaü xepücateheuyehüaca.

Ti'aitame que mütinuani

13 Ta'ivama, müpaü pücatatinaquequeyu xüca 'asixecatemaicaque müme memücusu vahepaüsita. Pücatasinaquequeyu xüca xeyuheiveriecaque hipatü yuri memücate'erie meta'icuevatü vahepaü.

14 Tame yuri teteni'erieca Quesusi mumü peru manucuque. 'Ayumieme Cacaüyari yaxeicüa niva'atüamücü Quesusisimame müme memeucusixüa Quesusisie meteviyatü.

15 'Ipaü tetenixecühüaveni Ti'aitame niuquieya mühücücü, tame temütahayeva te'ayeyuyuritü cuxi Ti'aitame munuanique, tame tepücavaranuyehaitüiyaxüani müme memeucusixüa.

16 Mücü Ti'aitame taheima pacaneni 'utaniutü ti'aitatü, niuqui tuayamete tiva'aitüvame 'utaniucacacu, Cacaüyari cuxinetaya hüsiriecacu. Müme memeucusixüa Cürisitusie meteviyatü menanucu'uicuni meri.

17 Tameta temücu'eirivani te'ayeyuyuritü cuxi, 'ana cuitü tecananutivitüquiecuni vahamatü 'axeicüa haisata, Ti'aitame temanunaquecü taheima. Müpaü tiyüyu, taheyemecü 'ateniu'uvacuni Ti'aitamematü.

18 'Ayumieme xequeneyünütüaca yuxexuitü 'icü niuquicü.

5

1 Ta'ivama, vitarite tucarite hepaüsita tixaü xepücateheuyehüva xemüteta'utüiyarienicü.

2 Xeme heiseriemecü müpaü xepütemate, Ti'aitame tucarieya müpaü catinaye'amücü tinavayame tücacüta mü'axepaü.

3 Quepaucua müpaü memutiyuaneni, Cayuvatü tepexeiya, tepücacueriva'a me'utiyuatü, 'ana menica'unariecuni. Yapaucua püva'axe 'uca mütiniverüme cuiniyaya mi'axepaü. Mepücatavicueni.

4 Xeme püta ta'ivama, yüvipa xepüca'u'uva, 'iya tucari pücaxe'axeni tinavayamepaü.

5 Xeme yunaitü hecüaripa xecanimiemetetüni, tucarisie xepümiemete que xemüte'ununuiva. Tücacüta tepücamiemete, yüvipa tepücamiemete.

6 Mericüte, 'ayumieme tepüca'u'itutupeni hipame vahepaü. Tepayenenieren püta, tepütamaica.

7 Cucusumete tücacüta mecanicusuni. Tarüvecarixi tücacüta mecanitarüveca.

8 Tame tucarisie püta temümiemete tenitamaicacuni. Yuri que temüte'erie, que
temütetacanaqui'erie, müpaü tetenenacatücücuni cuya camixayapaü temütacuerienicü
tatavisie. Tamu'usie cuya xupureruyapaü tepenacaqueni que temüteta'icuevacü
temütavicueisitüarienicü.
9 Cacaüyari 'ena pücatasi'ucaye temühecarienicü. Pütasi'ucaye temaye'axüanicü püta que
temütetavicueisitüarieni, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu yatatipitüacacu.
10 Mücü tahesie mieme pumü, tame 'axeicüa temayeyuyurinicü hamatüana, sepa
temayeneniere sepa temücucusu.
11 'Ayumieme xequeneyuvaüriyani, xequeneyuseiriyani xemüyutaxevirecü, yaxeicüa que
xemüteyurie.

Papuru que mütivatuicacai 'ivamarixi

12 Ta'ivama, 'ipaü tetenixevavirieca, xemüvamatenicü müme memüte'uximaya xesata,
müme memüxe'uquiyarima Ti'aitamesie meteviyatü, müme memüxe'imaiya.
13 Cui ve'emete xequeniva'erieca xevanaqui'erietü müpaü memüte'uximayacü. 'Aixüa
xequeteneyuxeiyani yunaitü.
14 Ta'ivama, 'ipaüta tetenixetavavirieniqueyu, xequenivaruta'imaiya müme memi'üraxie
'aisica. Xequenivavaüriyani müme memücatürücavi yu'iyarisie. Xequenivatuicani müme
memüverarani. Müixa xequeteneucanenevieca yunaime vahesie mieme.
15 Xequeneyucuerivayurieca capa xevitü 'axa tipinirienicü xeime, 'iya 'axa miyuricü.
Masi yuheyemecü xequetenecuvava 'aixüa xemüyuyuriecacü yuxexuitü, 'aixüa
xemüvayuriecacü yunaime.
16 Xequeneyutemamavieca yuheyeme.
17 Xecatehayevatü xequeneyunenevieca.
18 Pamüpariyusi xequenepitüaca Cacaüyari naime hepaüsita. Müpaü catininaqueni Ca-
caüyari yaxemüteyuriecacü Cürisitu Quesusisie xeteviyatü.
19 'Iyari xepücacutüsani.
20 Xepüca'itave'erieca texaxatamete vaniuqui,
21 masi xequeteneuta'inüata naime. Tita 'aixüa müti'anesie xequeteneviyani.
22 Nai 'axa müti'anene sepa que mü'ane xequeteneuhayeva.
23 Mücütütü Cacaüyari mütasipitüa ta'iyarisie temüca'uximatüariecacü, mücü xüca
xe'aye'atüani xepatatü yuhesie mieme. Xüca xe'üviyarieni xe'aye'axüavavetü que
xemüte'u'iyari que xemüteyumate que xemütevaiyarite, xehesie carahüivacacu quepaucua
Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu munuani.
24 Que mü'ane müxe'uta'inie yacatinicamieni, müpaü catiniyuriemücü.

Que mütivavaüritüa, que müreyenü 'aixüa 'utaitü vahepaüsita

25 Ta'ivama, tahesie miemeta xequeneyunenevieca.
26 Xequenivavaüritüaca ta'ivamarixi yunaime, pasiecate que memüteyuvaüritüa.
27 Ne nepüxehüritüa Ti'aitame nesi'eniecacu, yunaitü 'ivamarixi memüterüviyarienicü 'icü
xapa.
28 Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu xüca 'aixüa tiuca'iyarini xehesie mieme. Müpaü xeicüa
cani'aneni.

TESARUNICATARI
Hutarieca Mieme Xapayari Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaürisica

1 Papuru Sirivanumatü Timuteumatü tecanixevaüritüaca Tesarunicatari xemüyuyexexeüriva Cacaüyari müta'uquiyarisie xeteviyatü, Ti'aitame Quesusi Cürisitusie xeteviyatü.

2 Cacaüyari müta'uquiyari, Quesusi Cürisitu müti'aitame, 'aixüa xüca mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Cacaüyari que mütiva'inüatani müme 'axa memüteyurie quepaucua Cürisitu munuani

3 Neuxei ta'ivama, neuyeveca tame taheyemecü pamüpariyusi temipitüacacü Cacaüyari xehepaüsita, que müreuyevese yatemüteyuriecacü xeme xemütetave'eriyarümecü yuri xete'erietü, yuxexuitü yunaitü xemütetamüiriyarümecü xeteyucanaqui'erietü.

4 'Ayumieme tameri 'aixüa te'utiyuatü xehepaüsita yatecatenivacuxaxatüvani müme memüyutixexeüriva Cacaüyarisie meteviyatü. Müpaü tetenivacühüaveni, que xemüte'uca'eniva, yuri que xemüte'erie mexi xetaveveiyarüva, mexi xe'uximatüarie, nai que xemü'itüarietüve.

5 Yaxe'itüariecacu canimasiücüni Cacaüyari heiseriemecü que müti'inüata 'isücametütü. Müpaü xeteta'inüasieme xemeta xecanimarivacacuni, xehesie que mütinaqueni 'axemu'uvanicü Cacaüyari tixe'aitüvametücacu. Müpaü mütiyünicü xetenicuineni xemeta.

6 Camüsü, Cacaüyari heiseriemecü catiniyuriemücü que mütivapinirieni va'uximatüatü müme memüxe'uximatüa,

7 que mütixepinirieni xemeta xe'uxipitüatü xeme xemü'uximatüarie, yatati'uxipitüatü tameta, quepaucua masiücütü mayani Ti'aitame Quesusi taheima 'acamietü, yuniuqui tuayamete memütürücavi vahamatü 'acamietü,

8 taipaü merücaüyetü. Heiseriemecü canivaranutaxüriemücü müme memüca'imate Cacaüyari, müme yamemücatecahu Tati'aitüvame Quesusi niuquieya 'aixüa manuyünesie.

9 Müme müpaü memü'anene que memüte'anutaxüriyani, vahesie tininaquimücü memüca'unarienicü yuheyemecü, Ti'aitame hüxieya mecaxeiyatü, türücaüyetü que mütimarive meca'ixeiyatü

10 quepaucua munuani. Caninuamücüsü visi mütixeiyarienicü yuteüterima vahesie tiviyatü, yunaitü yuri memüte'uta'erie memühüxiyanicü me'i'ixüarietü 'iya tucarisie. Müpaü catiniyümücü yuri xemüte'ita'eriricü tita temütehecüatacai xehesüa.

11 Müpaü mütiyünicü, xehesie mieme tenitanenevieca taheyemecü, tacacaüyari müpaü mütixemaicacü xeme xe'u'uvame que müreuyevese 'amuyeicanicü Cacaüyari 'ita'inieyu. Tepütanenevieta tacacaüyari yütürücariyacü meye'atüanicü naime que xemüteyuvaüriya 'aixüa xeteyuriecutü, naime que xemüteyurie yuri xete'erietü.

12 Müpaü tiyüyu, que mü'ane Tati'aitüvame Quesusi mühücü visi catinixeiyariemücü xehesie tiviyatü. Xemeta visi xecatenixeiyariecuni hesiena xeteviyatü, tacacaüyari Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu 'aixüa mütiuca'iyaricü.

2

Masiücütü que mürayani 'iya tevi yamütiyurieneni que mücatiheiserie

1 Hicü ta'ivamarixi, 'ipaü tetenixetavavirieniqueyu yaxemüteyuriecacü xeteha'erivatü que mütinuani Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu, xeteha'erivatü hesüana que temütecuxeüriyani. Tepüxetavavirie

2 yapaucua xemüca'ucuyuitüarienicü que xemüteyumate, xemücamuinariecacü sepa müxemuina xevitü 'iyari ya niuqui ya xapa tahesüa vaniu mümieme, müpaü 'utaitü quename Ti'aitame tucarieya 'aye'ari.

3 Xüca tüma haquevasü xevitü caxe'ucuamanaque. 'Asipücayüni mexi cuya cayusutüave meri, 'arique mexi masiücütü ca'ayeive mücü tevi yamütiyurieneni que mücatiheiserie, que mü'ane müca'unarieni.

4 'Iya neye'uniecamücü nitave'eriecamücü naime cacaüyari mütiteva, naitü mürayexeiyari. Yücümana canayerümücü Cacaüyari tuquieyata, cacaüyari yuxatatü.

5 Müpaü xecateha'eriva müpaü nemütixetaxatüacaicü quepaucua xehesüa nemeyeicacai cuxi.

6 Hicürita xecatenimaica tita mütinena, masiücütü müca'ayanicü mexi tucariyari ca'aye'ave.

7 Tita mücatiheiserie 'ari 'avie caniyüaneni. Masi hicü xeicüa caniyüaneni mexi que mü'ane
hixüatapai 'uvetü minena ca'anuyevitüquieve cuxi.
8 Yemieyu, masiücütü nayeimücü 'iya yamütiyurieneni que mücatiheiserie. Ti'aitame Que-
susi canimiemücü 'iya yu'iyacü yuteta miemecü, canica'unamücü masiücütü 'ayuyeitüame
quepaucua munuani.
9 'Iya püta caninuamücü Cauyumarie 'icuyuitüvacacu. Nai türücaüyetü punuani 'inüarite
müti'itava tiyurienetü mamarivaveme.
10 Yamütiyurienecü que mücatiheiserie, naimecü nivacuamanamücü müme
memüca'unariexime, memücayuvaüriyacaicü meminaqui'eriecacü tita yuri müraine
memütavicueisitüarienicü.
11 'Ayumieme Cacaüyari püvaranü'airiva 'irümari müvacuyuitüva, yuri memüteta'erienicü
'itaricasie,
12 memanutaxüriyanicü yunaitü yuri memücate'ita'eriri tita yuri müraine, masi
memünaqui'a yameteyurietü que mücatiheiserie.

Que memüte'anayexeiyarie memütavicueisitüarienicü

13 Masi neuyeveca tame taheyemecü pamüpariyusi temipitüacacü Cacaüyari
xehepaüsita, ta'ivama Ti'aitame müxenaqui'erie. Sutüapai Cacaüyari nixe'anuyexeiya
xemütavicueisitüarienicü hesiena mieme xepasietü 'Iyari que mütixepata, yuri xete'erietü
yuri que maine.
14 'Ayumieme canixe'uta'inieni tame niuqui 'aixüa manuyüne tetexecuxatüvacacu,
Tati'aitüvame Quesusi Cürisitupaü visi xe'anenetü xemacünecü.
15 Hicümüsüari ta'ivama, xequeneuti'uti 'aixüa. Xequeneuviya tita xemüteyetuiriyari que
xemüte'uta'üquitüarie ya niuquicü ya taxapacü.
16 Tati'aitüvame Quesusi Cürisitutütüri, Cacaüyari müta'uquiyari, que mü'ane
mütasinaqui'erie, mütasituica yuheyeme, mütasipitüa 'aixüa temüta'icuevanicü yuri tete'erietü,
17 'iya xüca xetuicani xe'iyarisie, xüca xeseiriyani nai que xemüteyurie que xemaitüca
'aixüa ti'aneme.

3

Cacaüyari niuquieya 'aixüa quecuxasivani

1 Mericüsü 'ivamarixi, xequeneyunenevieca tahesie mieme, Ti'aitame niuquieya cuitüva
mü'enierienicü naisarie, 'aixüa mücuxasivanicü que müyüane xehesüa,
2 tameta temütavicueisitüarienicü müme teüteri yamemüteyurie que mücareuyevese, 'axa
memüte'u'iyari 'asimemücatasiyurienicü. Yunaitüsietü yuri mepücate'erie.
3 Masi Ti'aitame que maine yacatinicamieni. Mücü canixeseiriyamücü,
canixe'üviyacamücü que mü'ane 'axa mütiuca'iyari 'asimücaxeyurienicü.
4 Ti'aitamesie teteviyatü 'ipaü yuri teteni'erieca xehepaüsita, müpaü xeteniuyurieni que
temüte'aita, müpaü xeteniyuriecacunita.
5 Ti'aitame xüca 'aixüa 'iyurieni xe'iyari Cacaüyaripaü xemüteyucanaqui'eriecacü,
Cürisitupaü xemüte'uca'enivanicü.

Que müreuyevese müti'uximayacacü

6 Ta'ivama, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitusüa temümiemetecü 'ipaü tetenixe'aitüaca,
xemüvahayevacü yunaime ta'ivama 'amemu'uva meyü'üraxietü yamecatecahutü que
temütexe'uyetuiri.
7 Xeme yücümana xecatenimaica que müreuyevese xemütasi'üquenicü tame. Xehesüa
te'u'uvatü tepücata'üraxiecai.
8 Ni xeimesüa pa tepücatecuacai tecatetatuatü. Masi tete'uximayatü teteta'uxitüatü
tucaricü tücaricü tecateni'uximayacaitüni xeme temücatexe'uxitüanicü ni xeime.
9 Heiserie tecahexeiyatü tepücayüacai. Heiserie tecanexeiyanitütü temütexe'uxitüanicü,
peru müpaü tecateni'uximayacaitüni masi 'üquisica tematayeitüanicü, xemütasi'üquenicü.
10 Mücü meta, quepaucua xehesüa teme'uvacai müpaü tetenixe'aitüacaitüni, xüca xevitü
cayuvaüriyani müti'uximayacacü, mecuxi mücü tixaü mücaticuani.
11 Tepü'enana quename hipatü 'ame'u'uva xesata meyu'üraxietü, mecate'uximayatü, yacü
xeicüa meniuquixietü püta.
12 Müpaü tepüteva'aitüa müme müpaü memü'anene, Ti'aitame Quesusi Cürisitusüa
temümiemetecü müpaü tepütevatuica, cayuvatü metitetü mete'uximayatü yu'icuai
memütecuanicü.
13 Xemeta ta'ivama, xepüca'u'uxeni 'aixüa xeteyurietü.
14 Xevitü xüca ca'i'enieni tita temüte'utiyuane 'icü xapasie tete'utüatü, xequenetimati 'iya,
hamatüana xepücayünüca, 'iya müteviyasitüarienicü.

15 Xepücatecu'erivani hepaüsitana xemütecu'erivapaü que mü'ane müxe'aye'unie hepaüsita, masi xequene'imaiyani xemi'imaiyapaü yu'iva püta.

'Imatürieca que mütivaxata 'aixüa memü'itüarienicü

16 Masi que mü'ane yu'iyarisie müca'uximatüarie Ti'aitametütü, yuheyemecü xüca xepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü sepa naimecü. Ti'aitame yunaime xehamatü xüca 'a'uyeicani.

17 Ne Papuru nenixevaüritüaca nemamacü neti'utüatü. 'Icü canine'inüaritüni naime xapasie, 'ipaü nepütiu'utüa.

18 Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu 'aixüa xüca tiuca'iyarini yunaime xehesie mieme. Müpaü xeicüa cani'aneni.

TIMUTEU
Mexüacame Xapayari Papuru Que Mütinü'airi

Vaürisica

1 Ne Papuru Cürisitu Quesusi nü'arieya necanihücütüni müpaü mütiu'aitaxücü
tasivicueisitüvame Cacaüyari, que mü'anesie yuri temüte'erie mexi teta'icueva meta Cürisitu
Quesusi müpaü mütiu'aitaxücü.
2 Nemanivaüritüaca Timuteu. Yuricü pecaninenivetüni yuri temüte'eriecü. Cacaüyari
müta'uquiyari, Cürisitu Quesusita mütati'aitüvame, xüca 'aixüa mete'u'iyarini 'ahesie mieme,
xüca memasinenimayaca, xüca memasipitüaca 'a'iyarisie pemüca'uximatüariecacü.

'Uquisica 'axa mü'ane hepaüsita que mütiʼimaiyaxü

3 Maseruniya cuieyarisie quepaucua nemüyemieximecai, müpaü nepümatituicacai 'Epe-
susie pemü'ahayevacü, pemütiva'aitüanicü hipame capa yücü mete'üquitanicü
4 capa meva'enienicü yacü xeicüa que memüte'üxasita niuqui mücaparivecü xeime ramare
hepaüsita. Que mü'ane müpaü mütiʼüquita niuqui xüatüarica püvevie xeicüa, pücaheye'atüa
tita Cacaüyari mütihüritüa para yuri ti'erietü yamütiyurienenicü.
5 'Icü 'ayumieme pucuyüane xasica, mütiyucanaqui'eriecacü 'iyarieya 'itiyacacu,
ca'itate'acacu, yuri ti'erietü peru huta 'iyariyari cahexeiyatü.
6 Hipatü xaüsie me'ucuyuneca mücü hepaüsita, ta'aurie menaxürieni. 'Ayumieme yacü
xeicüa mecatenicuxatani.
7 Püvanaque 'inüari niuquiyari hepaüsita memüte'üquitanicü, peru 'asimepücatemate
tita memütehaitüca. Mepücaheitimaivave tita memütexata, sepa türücaüyemecü müpaü
memütecuxata.
8 Süricüte müpaü tepütemate, 'inüari niuquiyari 'aixüa cani'aneni tevi xüca yaticamieni
he'erivatü 'inüari mühücücü,
9 müpaü timaitü, 'inüari pücaheuyevese xüca tevi heiseriemecü yaticamieni hesiena.
Müme 'inüari memütisana vahepaüsita püta pücuxasiva, müme memüca'enana vahepaüsita,
müme Cacaüyari memüca'ayexeiya 'axa memüteyurie vahepaüsita, müme 'axa memü'anene
Cacaüyari memüxani'erie vahepaüsita, müme memüvacuya yu'uquiyarima yuvarusima
memüteyumemiva vahepaüsita,
10 memüvacumaüva que mü'ane mücava'üya mücavacüna vahepaüsita, 'uquisi hipame
'uquisi memüvacumaüva vahepaüsita, müme memüvanava teüteri vahepaüsita, müme
memüteyu'itaiya vahepaüsita, müme memüyühüritüa mete'itavatü müme vahepaüsita.
Hipatü yunaitü memeye'unie 'üquisica müseüye, müme vahepaüsita pücuxasiva 'inüari,
11 que maine mücü niuqui müpaü manuyüne visi que mütimarive Cacaüyari yutemavietü,
que nemütiuhüritüarie yanemüticuxatanicü ne.

Papuru que mütiuhüritüarie

12 Pamüpariyusi necanipitüaca que mü'ane münesitürücariya Quesusi Cürisitu
mütati'aitüvame, mücü yaneticamieme münesi'eriecü, münesi'ucayecü müpaü
nemüti'uximayacacü,
13 sepa ne meripai nemiseviximacai 'axa ne'utaitü hepaüsitana, sepa nemitaveiyarümecai, sepa nemitave'eriecai. Nepunenimayasie masi müpaü nemütiyurienecaicü
'asinecatimaitü quepaucua yuri nemücati'eriecai.
14 Tati'aitüvame cuini mieme 'aixüa pütiuca'iyaricai nehesie mieme, pünesi'upitüa yuri
nemüti'eriecacü nemütinecanaqui'eriecacü Cürisitu Quesusisie netiviyatü.
15 'Icü niuqui yuricü paine, neuyeveca münaqui'erivanicü yemecü, quename Cürisitu
Quesusi cuiepa nua 'axa teyuruvamete vatavicueisitüanique. Ne 'axa teyuruvamete vasata
nepüve'eme.
16 Peru 'ayumieme nepunenimayasie, Quesusi Cürisitu masi vaücavamecü masiücüme
mayeitüanicü nehesie, naimecü que müreuterive tiuca'enivatü, 'inüari nemayanicü
mexüacame nehücütütü, memünesiha'erivanicü müme 'arique hesiena yuri memüteta'erieni
yuheyemecü memayeyuyurinicü.
17 Que mü'ane cuie naime mütiʼaitame yuheyemecü, que mü'ane capünivetü caxeiyarievetü yuxevitü timaivetü mücacaüyari, mücü ve'eme quexasivani, visi quetixeiyarieca
yuheyemecü. 'Icü niuqui canise'ini.
18 Neuxei nenive Timuteu, 'ipaü nepümati'aitüa, nepümasihüritüa yaxeicüa niuqui
'ahepaüsita que mütixasivacai meripai quename müpaü petiyurieniquecai. Que
pemütihecüasiecai, cuyapaü queneyüaneni, 'aixüa 'anemecü quene'amieneni yuri
peti'erietü 'a'iyari camasi'utate'acacu.

19 Hipatü memitixani'ericü yu'iyari varutate'acacu, vacanuva pucayunixü yuri que memüte'eriecai.
20 Müpaü mecani'aneneni Himeneu Herecanituru. Nepüvayetua Cauyumarie müvaviyacü. Mücücü müpaü mepüte'üquitüarieca 'axa memüca'utiyuanenicü.

2

Nenevieri hepaüsita que müti'üquitüa
1 'Ayumieme müpaü nepümatituica müpaü yemecü müreuyevesecü, xequenevavirieca Cacaüyari, nenevieri xequenepitüaca, vaüriyarica xequenepitüaca, pamüpariyusi xequenepitüaca yunaime teüteri vahesie mieme,
2 cuiepa te'aitamete vahesie mieme, yunaime vavemete vahesie mieme, tame cayuvatü te'umatü teca'uximatüarietü 'atemu'uvanicü, naimecü Cacaüyari te'ayexeiyatü 'aixüa tetecahutü.
3 Xüca müpaü 'aneni, 'aixüa caniyümücü, catininaquimücü tasivicueisitüvame Cacaüyari que mütixeiya.
4 Müpaü pütinaque yunaitü teüteri memütavicueisitüarienicü, tita yuri müraine metemaitü memacünecü.
5 Cacaüyari caniyuxevini. Niucame meta que mü'ane Cacaüyari teüteri müvatahüave, mücüta püyuxevi tevitütü Cürisitu Quesusitütü.
6 Mücü püyuyetua yunaime vahesie mieme vaxünaque. Müpaü pütiuhecüasie tucari 'aixüa mü'ane 'aye'acu.
7 Neta 'ayumieme nepuqueri tixaxatame nü'ari. Yuri nepaine, nepücati'itava. Nepuqueri memücahuriyusixi nemütivata'üquitüanicü tita yuri temüte'erie hepaüsita tita yuri müraine hepaüsita.
8 'Ayumieme müpaü pünetinaque, haqueva memeyutixexeüriva 'uquisi mequeyunenevieca yumamatecü meheutimetü mepasietü tixaü mecaha'atü niuqui mecaxüatüatü yu'iyarisie.
9 'Ucari yaxeicüa, va'ixuriqui 'aixüa requemaricacu mequeyuquemaritüaca mecateyucatave'erietü que memüteyuxexeiya, meyumaivavetü püta. Sarica huru perüra 'ixuriqui cui müraye'axe mücü naitü pücavaquemari.
10 'Aixüa meteyurietü visi mequeteyuquemaritüaca püta. 'Aixüa caniyümücü müpaü memüteyuriecacü 'ucari xüca müpaü me'utiyuaneni quename Cacaüyari me'ayexeiya.
11 'Uca cayuvatü 'umatü quetiyü'üquitüaca, naimecü ti'aitüarietü.
12 Nepüca'itauni 'uca müti'üquitanicü müti'aitüacacü 'uqui, masi peuyevese cayuvatü mumacacü püta.
13 'Arani meri putaveviya, 'arique 'Eva.
14 'Arani meta pücatiu'irüviyarie, peru 'uca tiu'irüviyarieca 'aisica saname patüa.
15 Nitavicueisitüariemücü quepaucua mütiniveni, yuri mete'erietü meteyucanaqui'erietü mepasietü xüca meyuhayevani meyumaivavetü.

3

Que müreuyevese te'üviyamete müpaü memü'anenenicü
1 'Icü niuqui yuricü paine. Que mü'ane ti'üviyame mayeimücü, mücü 'uximayasica 'aixüa mü'ane pühive'erie.
2 'Ayumieme caneuyeveca ti'üviyamesie tixaütü mücarahüivanicü, sepa mutaxanesie. Xeime hücüa pavitücüni 'uca, püyumaica, pütimaiveni, 'aixüa pütiquemaca, püvanaqui'erieca tevanarixi, püti'üquitaveni,
3 tavecame pücahücütüni, pücavativayani, masi püca'ayu'eriyani, pücayumieneni, tumini pücahive'erieca,
4 'aixüa 'anemecü pütiva'aitüaca yuquie quiecatari, yütüriyama püvarexeiyani tiva'aitüatü naimecü 'aixüa ticamietü.
5 Que mü'ane 'asimücatimate yuquie quiecatari mütiva'aitüacacü, queri tiva'üviyani memüyuyexexeüriva Cacaüyarisüa miemete.
6 Xique yuri mütiuta'eri pücahücütüni, capa 'uhüsierieme 'acavenicü Cauyumariepaü tatacuri pitüarietü.
7 Caneuyeveca tacua miemete 'aixüa memüte'ihecüatanicü capa tatierivatü 'uviyarienicü Cauyumarie viniyarieyasie.

Que müreuyevese teparevivamete müpaü memü'anenenicü
8 Teparevivamete yaxeicüa peuyevese müpaü memü'anenenicü. 'Aixüa mepütecahuni, hutacüa mehaitücaitü yücü mepücahaitücani, yamepüca'ayumiemetetüni vaücava vinucü, tumini mepücahive'erieca meteyucuamanacutü,

9 va'iyari 'itiyatücaicacu cavatate'acacu mepi'üviyani niuqui masiücütü mayeitüarie titasie yuri temüte'erie hepaüsita.
10 Mümeta yaxeicüa vahepaü meque'uta'inüasieni meri xüca meyüvaveni, 'arique teparevivamete meque'acüne xüca vahesie carahüivani.
11 Va'üitama yaxeicüa 'aixüa mepütecahuni, niuquiperaixi mepücayüaca, mepüyumaica, yamepütecahuni naimecü que memaitüca.
12 Teparevivamete 'ameque'u'uvani yuxexuime mevaravitütü yü'üitama, 'aixüa 'anemecü meteva'aitüatü yütüriyama yuquie quiecatari.
13 Müme teparevivamete 'aixüa memeye'atüa yühüritüarica, müme mepüte'iva 'aixüa memümarivanicü, cui meyuyetuatü yuri memüte'eriecacü Cürisitu Quesusisüa miemete vahepaü.

Niuqui masiücütü matüa, que temüteheyexeiya Cacaüyari manuyüne

14 Müpaü nepütita'icueva, cuitüva 'ahesüa nemeta'anicü.
15 Me xüca 'enereutevini, müpaü nepümati'utüirie pemütimaicacü que müreuyevese yamütiuyeicanicü Cacaüyari quie quiecatari vasata. Müme mecanihümetüni memüyutixexeüriva Cacaüyari mayeyurisie memiemetetütü, 'iquisaraü tenari mecanihümetüni mitituica tita yuri müraine.
16 Müpaü catinihecüaca, pümarive mücü niuqui masiücütü matüa, que temüteheyexeiya Cacaüyari manuyüne.
'Iya masiücütü nayani
Yuvaiyarisie 'uyeicatü.
Heiserie pupitüarie
Yu'iyari hexeiyatü.
Niuqui tuayamete mepixei.
Pücuxaxasivacai
Nuivarite vasata.
Yuri mepüte'uta'eri hesiena cuiepa.
Visi 'anetü panutivitüquie.

4

Que mutayü, 'arique que memütehayevani yuri mete'erietü

1 Yacatinihecüaca 'Iyari que maine. 'Imatürieca 'aye'aximecacu, hipatü metenihayevacuni yuri que temüte'erie. Mepüva'enieni 'iyarite memüte'irüma, cacaüyarixi 'axa memü'anene que memüte'üquita,
2 mete'itavatü yacü xeicüa metecuxatatü. Cauyumarie 'inüarieyacü mepütitepüatüarieni yu'iyarisie, 'ayumieme pücavarutate'ani va'iyari.
3 Müpaü mepüte'aitani memücaneneüquenicü memücaviquiecacü, memütehayevanicü hipame 'icuai metecuatü, sepa Cacaüyari minetüa 'icuai memenu'ünicü pamüpariyusi me'ipitüatü müme yuri memüte'erie, müme tita yuri müraine memütehetima.
4 'Aixüa cani'aneni naitü Cacaüyari mütiunetüa. Tixaütü pücatixani'eriva xüca 'utanaqui'eriva pamüpariyusi 'ipitüacacu Cacaüyari.
5 Cacaüyari niuquieyacü nitipasivani neneviericü.

Cürisitu Quesusi parevivameya 'aixüa mü'ane

6 Müpaü xüca petiva'aitüaca 'ivamarixi, Cürisitu Quesusi parevivameya 'aixüa mü'ane pecaniyüanemücü, peveretü niuqui yuri que temüte'erie pe'enietü, 'üquisica müseüye pe'enietü que pemütiveiya 'inüaritüme.
7 Que memüte'u'üxasita Cacaüyari meca'ayexeiyatü 'ucaravesixi va'üxasicü, mücü quenexani'erieca. Quetine'a'üquitüaca masi pemü'iyamacacü Cacaüyari pemayexeiyanicü türücaüyemecü.
8 Xüca tiyü'üquitüaca vaiyari mü'iyamacacü, 'esiva püyüne, peru xüca Cacaüyari 'ayexeiyani, 'aixüa püyüne naimecü, tucari mexeiyacü que temüte'utahüavarie temeixeiyanicü. Payeyurini hicü, tucari 'umamiesieta payeyurini.
9 Mücü niuqui yuricü paine, neuyeveca münaqui'erivanicü yemecü.
10 Müpaü mü'anecü, 'ayumieme tepüteta'uxitüa, 'axa tepütecühüavarüva, yuri temüte'uta'ericü Cacaüyari mayeyurisie teta'icuevatü. Mücü yunaime teüteri canivavicueisitüvametüni, masi yemecü
11 Müpaü quetine'aitatü quetine'üquitani.
12 Xevitü pücamasitave'erieca pemühecuacü. Masi müme yuri memüme yuri memüte'erie püvavicueisitüvame. müte'erie müpaü memü'anenenicü, 'inüari quena'ayeitüvani que pemütiutaniuca, que pemütiuyeica, que pemüti'acanaqui'erie, que yapemüticamie 'aniuquicü, que pemüti'itiya.

13 Nemunuanique quene'ayumiemetüni petiterüvatü niuqui memü'enienicü, pevaticatü, peti'üquitatü.
14 Quetineuhayeva pe'itümaiyatü tita pemütiupitüarie 'iyarisie timieme. Müpaü pepütiupitüarie tixaxatame ticuxatacacu, quepaucua 'uquiravesixi 'axeicüa 'ahesie memutimeixüa.
15 Mücücü quene'ayumiemetüni, mücüsie queneuyeicani yunaitü memümasixeiyacü que pemüraye'axime.
16 Quene'a'üviya quene'üviyani 'üquisica. Müpaü petiyurienetü quene'ahayeva. Mücücü pepü'atavicueisitüani pepüvatavicueisitüani müme memümasi'enieta.

5

Que müreuyevese müpaü müvayurienicü hipame

1 'Uquirasi pepücatatieni, masi pepinütüani 'a'uquiyaripaü. 'Uquisi 'a'ivama vahepaü quetinivacühüaveni.
2 'Ucaravesixi 'ateteima vahepaü quetinivacühüaveni, 'ucari 'a'ivama vahepaü quetinivacühüaveni naimecü pe'itiyatü.
3 Quetinivareuyehüvirieca 'ucari vacünama memucui xüca yemecü meyuxevini.
4 Que mü'ane cünaya 'umücu yütüriyama yumama'üma müvarexeiya, masi yemecü neuyeveca müme yamemüteyü'üquitüanicü memütevareuyehüvirienicü yuquie quiecatari, 'amemüte'apicacü mevaparevietü yu'uquiyarima. Müpaü memüteyuriecacü pinaque Cacaüyari.
5 Que mü'ane cünaya mumü yuxaüta 'amuca yemecü, mücü yuri püti'erie Cacaüyarisie, 'ivavirietü nenevieri 'ipitüatü pü'ayumieme tucaricü tücaricü.
6 Peru 'ucatütü que mü'ane que mütiyücühüave xeicüa 'amuyeica hive'ericacü, mücü müquitü 'apuyeica sepa mayeniere.
7 Müpaü quetiniva'aitüaca tixaü vahesie mücarahüivanicü.
8 Mesü, que mü'ane mücativamicua yumarema, yuquie quiecatari masi, mücü püyucu'imava, yuri temüte'eriesie camiemetütü püyuhecüata, tevi yuri mücati'erie hepaüna 'axa pücayüane.
9 'Uca cünaya mumü que'acayerieni xüca haica teviyari viyari hüca xeicüa, xüca yücünasie xeimesie tiviyacaitüni,
10 xüca 'aixüa timarivani 'aixüa mütiyurienecü, xüca türi vaveriyaveni, xüca tevanarixi vanaqui'erieca, xüca Cacaüyari teüterimama va'ücate hauxinaveni, xüca vapareviveni müme memü'uximatüariecai, xüca yaticamiecaitüni naimecü 'aixüa tiyurienetü.
11-12 Memühehecua vacünama memucui, pepücavaracayasa. 'Uxa'atüni varie mepüviquiecuni, yunaqui'eriyacü mepücuhapanieni. Mücücü yuhesie mepüte'ahüpani yamemücatecahucü que memüte'uyuhüritüa Cürisitu hesie mieme.
13 Mücü meta, müpaü mepüteyü'üquitüaca memüyü'üraraxiecacü quieta me'u'uvatü xeicüa. Meyü'üraraxietü, masicutari niuquiperaixi mepüyüaca, tita 'aixüa mücati'ane yamütayünicü, müpaü mepütecuxatani.
14 'Ayumieme müpaü nepüticu'eriva, peuyevese müme memühehecua vacünama memucui memütivitüquienicü, memütinivexüanicü, yuquita memüte'aitanicü. Xüca müpaü meteyurieca, tixaütü mepücate'ipitüaca que mü'ane mütasi'aye'unie misutüanicü 'axa taticühüavetü.
15 Hipatüsietü 'ari ta'aurie mepaxürie Cauyumarie me'anuveiyaque.
16 Que mü'ane yuri müti'erie 'uquitütü 'ucatütü xüca yumarema varexeiyani 'ucari vacünama memucui, quevaparevieca müme. Pücava'uximatüaca memüyuyexexeüriva. Müme püta mepüvaparevieca 'ucari yemecü yuxaüta memu'uva.
17 Ta'uquiyarima 'aixüa 'anemecü memüte'aita 'aixüa mequete'uxeiyarieni masi vaüca. Müme memüte'uximaya metecuxatatü mete'üquitatü masi yemecü mequeteheuyehüviyarieni.
18 'Utüarica xapayari müpaü paine, Pepüca'isurihüaca puixi quepaucua türicu müquesinani mütihenarienicü. Müpaürita paine, Ti'ivamesie catininaqueni 'ivarica.
19 Heiserie haineme pepüca'erieca xüca 'itaxaneta mühüritüarie, me xüca yuhutatü yuhaicatü memunenierixü metehecüatani xeicüa pepüva'enieca.
20 Müme 'axa memüteyurie quenivarutati'a yunaitü memasi'eniecacu hipatüta marica memexeiyanicü.
21 Nemanihüritüaca Cacaüyari masixeiyacacu Cürisitu Quesusi masixeiyacacu niuqui tuayamete memanayexeiyarie memasixeiyacacu, müpaü yaquetinecamieni, cuitü pepüca'itahüave tevi petimarietü xeicüa peru peca'i'enievetü. 'Asipepücatiyurieneni xeimesie petiviyatü xeime püta petave'erietü.

22 Cuitüva tevisie pepüca'utimemeni 'umarivacacuque. Mücü meta, 'axa que memüteyurie
hipatü, 'ahesieta rahüivanicü. Pe'itiyatü quene'a'üviyani.
23 Peru quetineuhayeva ha xeicüa peharetü, masi 'esiva vinu quenanuye'eni 'ayuriepa
pemüticuyecü müixa.
24 'Axa que memüteyurie hipatü mepanuhaitürüve, cuitü mepümasiücü sepa 'isücame
mücavatahüavive. Hipatü 'axa que memüteyurie mepu'imatü mepücaviyarievave cuitüva.
25 Yaxeicüa müme 'aixüa memüteyurie cuitüva mepümasiücü, me sepa memücamasiücü,
mepücayüvave memü'aviesiecacü yuheyemecü.

6

1 Vaüriyarica te'uximayatamete cüye memanuyetequiyarie, yemecü vavemete
mequeva'erieca yucusiyarima. Xüca müpaü meteyurieca, 'axa pücaticuxasivani que mü'ane
Cacaüyari mühücü, 'üquisicata 'axa pücaticuxasivani.
2 Me vacusiyarima xüca yuri mete'erieca, mepücavatave'erieca yu'ivama mevaxeiyatü,
masi 'aixüa 'iyaricü mequete'uximayaca vahesie mieme yuri memüte'eriecü
memünaqui'erivacü müme 'aixüa memü'itüarie mete'uximayacacu. Müpaü quetine'üquitani
müpaü quetinivatuicani.

Cacaüyari que mürayexeiya, que mütinaqui'a

3 Xüca yücü ti'üquitani xevitü, xüca yaca'aneni, niuqui müseüye ca'eniemütü Tati'aitüvame
Quesusi Cürisitu müniuquieya ca'i'eniemütü 'icü 'üquisica cümana Cacaüyari temayexeiya,
4 mücü pühüsierie, 'asipücatimate. Catinicuyeni niuqui xüatüarica cuvaunetü xeicüa, ni-
uqui hepaüsita tiyumiemütü. Mücüsie payeneica que memüteyü'ütesa, que memüteyuheca,
que memütevasevixima hipame 'axa me'utiyuatü vahepaüsita, 'axa que memüteyücühüave,
5 que memücatehayeva meniuquixietü. Müpaü mepüteyurie teüteri memütipünirüme
que memüteyumate memeivivi tita yuri müraine. Müpaü metenicu'erivani, que mü'ane
mürayexeiya 'ivarica pexeiya.
6 Siepüre xüca Cacaüyari 'ayexeiyani tixaütü careuyehüatü, yemecü püti'iva.
7 Tixaütü tepücate'atücücai cuiepa temu'axüa, 'ayumieme tepücayüvave tixaütü
temüte'anutüni temüyehu.
8 'Icuai quemari tehexeiyatü, mücücü tequenaqui'aca.
9 Müme memeuca'unicü xeicüa memüyüa, müme mepecaxürieni me'inüasietü, viniyaricü
mepüviyarieni, vaüca mepüteyucahive'erieca 'asimecatemaitü, meteyucuinitüatü. Mücü
hive'erica teüteri püvacatuica memüca'unarienicü memütatümaiyarienicü.
10 Teüteri que memüte'ihive'erie tumini, mücü nanarisie caniutineicani naitü 'axa
müti'anene. Hipatü müpaü meteyuvaüriyatü mepeuyexüri, yuri mecate'erietü mepacü.
Yu'iyarisie mepüyucuseve vaücava hivericacü.

Yuri ti'erietü quemütiunanausani yutatuatü

11 'Ecüsü Cacaüyari teviyari pecanihücütüni. Quene'ata'una mücücü. Müpaü püta
quetine'amexüitüaca, heiseriemecü yapemüticamienicü, Cacaüyari pemayexeiyanicü, yuri
pemüti'eriecacü, pemüti'acanaqui'eriecacü, pemütiuca'enivanicü, pemücaha'a'eriyanicü.
12 'Aixüa 'anemecü pe'atatuatü queneutananausani yuri peti'erietü, queneuviya tucari
mücaxüve. Mücü 'ayumieme peputa'inierie, yumüiretü tehecüatamete memasixeiyacacu
'aixüa 'anemecü pepü'ahecüatacai yape'anetü.
13 Cacaüyari nai mürayenieritüa masixeiyacacu, Cürisitu Quesusi 'aixüa 'anemecü
muyuhecüata ya'anetü Punisiyu Piratu hüxie, mücüta masixeiyacacu müpaü nepümati'aitüa
14 yaquetinecamieni que pemütiu'aitüarie, peca'iseviximatü 'aisica, hesiena
pecarahüpatü, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu masiücütü mayanique.
15 Tucari 'aixüa mü'ane 'aye'ayu, masiücüme canayeitüamücü
Que mü'ane yutemavietü yuxevitü Ti'aitame mühücü,
Que mü'ane te'aitamete mütiva'aitüvame
Cusiyarima müvacusiyari,
16 Que mü'ane yuxevitü mücamüve,
Hecüaripa meca haque mücayüve 'aura mayanicü xevitü,
Que mü'ane tevi müca'ixeiyave
Mücayüve mixeiyacü,
Mücü ve'eme quexasivani
Quehetürücaüyeni yuheyemecü.
Müpaü xeicüa cani'aneni.
17 Müpaü quetiniva'aitüaca müme memeuca'u hicü cuiepa, mepücateyucatave'erieca,
yuri mepücate'erieca yupinisie, 'asimücatimasiücücü xüca xuavecamücü, masi yuri me-
quete'erieca Cacaüyarisie püta. Mücü nai pütatipitüa yemecü masi temütatemamaviecacü.

18 Müpaü quetiniva'aitüaca meta 'aixüa memüte'uximayacacü, memeuca'unicü 'aixüa meteyurietü, 'aixüa memüte'u'iyarinicü, hipame vahamatü memüyuxevinicü.
19 Müpaü meteyurietü mepüyutatenaritüani 'aixüa 'aneme 'uxa'a varie maye'anisie mieme, tita yuricü mütitucari metehexeiyatü mepacüne.

Papuru Timuteu que müti uhüritüa
20 Neuxei Timuteu quene'üviyani 'ahüritüarica. Ta'aurie quenavesie pemücava'enienicü yacü xeicüa que memutiyuane mecate'ayexeiyatü. Vaniuquisie pepücativiyani metasi'aye'unietü que memutiyuane müme temaivavemete memüyuxata mete'itavatü.
21 Hipatü mücüsie mete'uviyaca xaüsie meneucuyunixüani yuri que memüte'eriecai.
'Aixüa que tiuca'iyarini xehesie mieme.

TIMUTEU
Hutarieca Mieme Xapayari Papuru Que Mütinü'airi

Vaürisica

1 Ne Papuru Cürisitu Quesusi nü'arieya necanihücütüni müpaü mütinaquecü Cacaüyari, müpaü mutayücü meripai quename tucari xuaveni Cürisitu Quesusisie tiviyacacu.
2 Nemanivaüritüaca Timuteu pemünenive nemümasinaqui'erie. Cacaüyari müta'uquiyari, Cürisitu Quesusi mütati'aitüvame, xüca 'aixüa mete'u'iyarini 'ahesie mieme, xüca memasinenimayaca, xüca memasipitüaca 'a'iyarisie pemüca'uximatüariecacü.

Que mütihecüatani Cürisitu hepaüsita

3 Mücü Cacaüyari nepayexeiya ne'iyari 'itiyacacu, ne'uquiyarimata que memüteheyexeiyacai. Mücü pamüpariyusi necanipitüaca nemasiha'erivatü necatihayevatü tucaricü tücaricü quepaucua nemünenenevie.
4 Yuheyemecü nepümasiheuxeiyamücü nemasiha'erivatü que pemütiutasuacacai pe'ahiverietü. Xüca nemasixeiyaque, nepünetemaviecaqueyu yemecü.
5 'Ahepaüsita niuqui nepü'atüiyarie yuri que pemüti'erie yacü pecaticuxatatü. Müpaü yuri tiuta'erieca meri 'apucatei 'acusi Ruhira, 'avarusita 'Eunisi. Yuri nepüti'erie 'ecüta vahepaü yuri pemüti'eriecü.
6 'Ayumieme nepümati'eritüaniqueyu pemücaratütümaiyanicü, pe'atatuatü yaquetineyurieneni Cacaüyari que matiupitüa 'ahesie ne'utimecu.
7 Cacaüyari que mütatiumi, pücatasi'upitüa ta'iyarisie temümamacacü, masi 'iyari pütasi'umi mütürücaüye püta, tasipitüatü temütetacanaqui'eriecacü temüseseüyenicü.
8 'Ayumieme 'uxa'atüni varie pepüca'ateviyani petihecüatatü Tati'aitüvame hepaüsita, pepücanesiteviyani ne, sepa nemanutahüiya hesüana nemümiemecü. Niuqui 'aixüa manuyünesie mieme masi quetineucuine 'ecüta, Cacaüyari masitürücariyacacu.
9 Mücü canihücütüni que mü'ane mütasi'utavicueisitüa, mütasi'uta'ini temüpasiecacü hesiena miemecü. Tita temüteyuriecai tame, mücücü 'asipücatiuyuri, masi müpaü mütiyuvaüriyacaicü yücümana, 'aixüa mütiuca'iyaricü, 'ayumieme püta'utavicueisitüa. Müpaü tiniuca'iyaricaitüni tahesie mieme tucari caxuavecacu cuxi, tasiha'erivatü Cürisitu Quesusisie que temüteviyaniquecaicü.
10 Hicürixüa masiücütü nayani 'aixüa que mütiuca'iyari, munuacü tasivicueisitüvame Cürisitu Quesusi. Mücü que mütiuyuri, taheyemecü temücacui'inicü yatiniuyurieni. Tiniutahecüatani que temüte'ayeyuyurini que temücatetipüne. Müpaü catinimasiücüni niuqui 'aixüa manuyüne cuxasivacacu.
11 Ne nepucayeri mücü niuqui hepaüsita nemüticuxatanicü, nü'ari nuivarite tiva'üquitüvame nemayanicü.
12 Müpaü nemü'anecü, 'ayumieme 'ipaü nepü'itüariexime hicüpaü, peru nepücaneteviya nemimatecü que mü'anesie yuri nemütiuta'erie. Yuri necatini'erieca mücü müyüvecü mi'üviyanicü tita münetiyetuiri 'iya tucari mexi ca'aye'ave.
13 Para pemimaicacü niuqui müseüye que mütivaiyacü, tita pemütiu'eni yaneticuxatacacu quenexeiyani 'a'inüaritüme, yuri peti'erietü peti'acanaqui'erietü Cürisitu Quesusisie tiviyatü que mütiyüveni.
14 Quene'üviyani tita 'aixüa müti'ane temüteyetuiriyarie, 'Iyari Mütiyupata tahesie müyeca masipareviecacu.
15 Müpaü que pemütimate, yunaitü 'Asiya cuieyarisie miemete mepünesi'ucu'eirie, Piqueru Herumuquenexi hipatüta.
16 Ti'aitame xüca vanenimayaca 'Unesipuru quie quiecatari. Mücü müixa pünesi'uxipitüa, pücanesiteviyacai sepa nemanutahüiyacai,
17 masi Xumasie 'uyeicatü püyumexüitüacai nesicuvaunetü, pünesi'utaxei.
18 Ti'aitame xüca 'ipitüaca münenimayasiecacü 'iya tucari 'aye'ayu Ti'aitame que mütixeiyani. Naime que mütivapareviecai 'Epesusie heyeicatü, 'ecü 'aixüa 'anemecü yapepütimate.

2

Cuya 'aixüa mütiuca'iyaripaü yüanetü Quesusi Cürisitusie mieme que mütiyumieneni

1 Mericüte nenive quenetürücaüyeni Cürisitu Quesusi yamatipitüacacu 'aixüa mütiuca'iyaricü.

2 Tita pemütiu'enie neticuxatacacu tehecüatamete yumüireme vahüxie, mücü quenivayetuirieni teüteri yamemütecahu, mümeta memüyüvavenicü müpaü memütevati'üquitüanicü hipameta.
3 Quetineucuine 'ecüta pe'amienetü Cürisitu Quesusisie mieme, cuya 'aixüa mütiuca'iyaripaü peyüanetü.
4 Que mü'ane mücuya pücayuviyanüa yu'uximayasica cuvevienetü yücümana, masi ninaqui'aritüamücüni que mü'ane mitahüavixü cuya mayanicü.
5 Que mü'ane parecu münausame, sepa mürayu'ivaxü nausaricü, neuyeveca 'inüari manuyünepaü mütananausanicü muma manutiquesiyarienicü mürayu'ivaxücü.
6 Mücü meta, que mü'ane mü'esame müti'uximaya, caneuyeveca mücü meri mütipitüarienicü tita mütitixuavere.
7 Yaquetini'acühüaveni que nemaine mücü hepaüsita. Ti'aitame pümasipitüaca pemütimaivenicü naime hepaüsita.
8 Quena'erivani Quesusi Cürisitu. Mücü müquite vasata nanucuquetüarieni, Ravirisie niyeyani. Müpaü paine niuqui 'aixüa manuyüne que nemüticuxata ne.
9 Müpaü nemüticuxatacü 'axa nepü'itüariexime, 'asita nepanutahüiya 'axa tiyuruvamepaü. Peru Cacaüyari niuquieya tixaü püca'anutahüiva.
10 'Ayumieme ne naime nepütiunevi memanayexeiyarie vahesie miemecü, mümeta memaye'axüanicü memütavicueisitüarienicü Cürisitu Quesusisie meteviyatü, müpaü memütepitüariecacü meta yuheyemecü visi me'anenetü memacünecü.
11 Mücü niuqui yuricü paine,
Xüca hamatüana te'ucuini
Hamatüanata tepayeyuyurini.
12 Xüca tete'uca'enivani
Hamatüanata tepüte'aitametetüni.
Xüca tetacu'imavani
Quename teca'imate te'utiyuatü,
Mücürita püyucu'imavani
Quename catasimate 'utaitü.
13 Xüca tetehayevani yatetecahutü
Mücü yaticamietü 'apuve cayupatatü.
Pücayüve yamütiyurienenicü que mücatiuca'iyari.

Ti'uximayatame mümasiücü que müti'inüasie

14 Mücü hepaüsita quetiniva'eritüaca, quenivahüritüaca Cacaüyari hüxie memücayucuitüvenicü niuqui hepaüsita. Müpaü tiyurienetü 'asipücayüni 'aixüa mü'anecü, püvaca'unaxüani memü'enana xeicüa.
15 Quene'amexüitüaca Cacaüyari hüxie pemümasiücünicü que pemüti'inüasie, ti'uximayatamepaü peyüanetü mücaheuyevese müyuteviyanicü 'aixüa müti'uximayacü, heiseriemecü peti'üquitatü niuqui yuri maine hepaüsita.
16 Yacü xeicüa que memütecuxata mecate'ayexeiyatü, mücü hepaüsita quene'acuerivayurieca. Müpaü metecuxatatü masi yemecü Cacaüyari metümaiyatü mepayuyeitüaximeni xeicüa.
17 Vaniuqui püyemie püniyapaü. Müpaü mepü'anene Himeneu Piretu.
18 Müme müpaü memüyüa xaüsie meneucuyunixüani tita yuri müraine hepaüsita, müpaü memutiyuanecü quename 'ari te'anucu'ui. Hipame mepüvamuina 'aixüa mü'anecü yuri memücate'eriecacü.
19 Sepasü müpaü memüteyurie, Cacaüyari yutesariya caniutavevieni qui tutuicame. 'Apuve se'itü 'uxaya masiücücacu müpaü manuyüne, Ti'aitame püvamate yuteütterima, 'ipaü meta manuyüne, Yunaitü memehüave Ti'aitame mequeyucuerivayurieca tita mücatiheiserie hepaüsita.
20 Qui 'amüyevata huru pürata xacürüteyari puxuave, peru cüye haxu xacürüteyari puxuaveta. Hipatü visi mü'anecü pü'ayumieme, hipatüta 'axa mü'anecü pü'ayumieme.
21 Mericüsü xüca 'uyu'itieni müpaü memü'anene vahesie mücativiyanicü, xacü visi mü'anecü mü'ayumieme payani pasietü, 'aixüa tinaqui'erivatü cusiyari quepaucua meiyehüva, ha'arisietü 'aixüa mütiyurienenicü naimecü sepa que mütitita.
22 Quene'ata'una pemücati'acahive'eriecacü memühehecua vahepaü. Müpaü püta quetine'amexüitüaca, heiseriemecü yapemüticamienicü, que pemaine yapemütiyurienenicü, pemüti'acanaqui'eriecacü. Müme memehüave Ti'aitame va'iyari 'itiyatücaicacu, müme vahamatü 'axeicüa yaxequeteneyurieca 'aixüa xemüteyuxeiyanicü.
23 Memücatemaivave niuqui que memütexüatüa 'asimecatemaitü, mücü quenexani'erieca müpaü petimaitü, niuqui metixüatüame mepüyutacuini xeicüa.

24 Caneuyeveca que mü'ane Ti'aitamesie mieme müti'uximayatame mücayumienenicü, masi que müvayuriene yunaime carima 'asimücatiyurienenicü, müti'üquitavenicü, minevienicü tita 'axa müti'ane,
25 'iyarieya 'aixüa 'anecacu müvatiheiseriyanicü müme memeye'unie. Tietüsü Cacaüyari vapitüaca memütehayevanicü que memüteyuriecai, tita yuri müraine memütehetimanicü,
26 memanutahütüarienicü memütavicuenicü Cauyumarie viniyarieyasie cümana memuviyarie yamemütecahunicü que mütinaque 'iya.

3

Teüteri que memüte'u'iyarini taparirümecacu

1 'Ipaü quetinemaica, tucari taparirümecacu 'ana cuanivemecü mepüyüaca.
2 Teüteri yuhesie mieme mepütenaqui'erieca xeicüa, tumini mepühive'erieca, mepüyuxeümacani, mepüyuxani'erieca, mepüvaseviximani hipame 'axa me'utiyuatü vahepaüsita, mepücava'enieni yu'uquiyarima, pamüpariyusi mepüca'ipitüani xeime, 'axa mepü'aneneni,
3 mepücayunaqui'erieca, mepücayuhaxüapitüaca, mepüyuniuquimani, mepücateyu'aitüaca, mepayu'eririyani, mepihecani tita 'aixüa müti'ane,
4 mepüvayetuani hipame, mepüyuxünani, mepühüsierietücani, mepinaqui'erieca tita mütivanaque peru mepüca'inaqui'erieca Cacaüyari.
5 Cacaüyari mayexeiyapaü mepüteyuhecüaca, peru mepüyuhecüatani catürücaüyeme memü'eriecü tita memüte'ayexeiya.
Ta'aurie quenavesi müya memü'anene vahesüa pemüca'uyeicanicü.
6 Hipatü müme teüteri vaquita meneutahaqueni 'avie meteva'irüviyaque 'ucaravesixi 'asimemücatemate, müme mevaru'iniecu va'ica mahetecü 'axa que memüteyuriecai, memeuhapanietücacü naime metehive'erietü.
7 'Ucaravesixi müpaü memü'anene yuheyemecü mepüteyü'üquitüatüve peru hasuacu mepücayüvave memeitimanicü tita yuri müraine.
8 Yaxeicüa Canesi Camüpüresi que memüteheye'uniecai Muisexi, 'imeta meneye'unieca tita yuri müraine. 'Icü teüteri mecanitipünirümeni que memüteyumate. Mepüxani'eriva yuri que memüte'erie, masi yuri memücate'eriecü.
9 Perusü masi vaücavamecü 'asimepücateyüvaveni. 'Asimemücatematecü memasiücütü mecanacünicuni yunaime vahüxie, meripai miemetexi memütemasiücücaipaü 'ana.

Papuru Timuteu que mütiuhüritüa

10 'Ecü püta peniveiyani ne'inüari tita nemüti'üquitasie petiviyatü, que nemüticuyeica yapetiyurienetü, que nemütiyuriemücü, que yanemüticamie, que nemüreuterive netiuca'enivatü, que nemütinecanaqui'erie, que nemütiuca'eniva,
11 que nemütiuveiyarie, que nemütiucuinixü nai que nemu'itüarie 'Anutiyuquiyasie 'Icuniyusie Risitürasie. Sepa que nemütiucuinixü ne'uveiyarietü, Ti'aitame caneniutavicueisitüani naimecü.
12 Siere menitaveiyariexüacuni yunaitü memüyuvaüriya Cacaüyari me'ayexeiyatü memu'uvanicü Cürisitu Quesusisie meteviyatü.
13 Teüteri 'axa memüteyuricu memüteyucuamana masi vaüca 'axa me'anenetü mepacünirümeni mete'irümatü mete'irüviyarietü meta.
14 Peru 'ecü titasie pemüti'a'üquitüa tita pemüretima mütiyuricü, mücüsie petiviyatü quene'ahayevani. Pepüvamate quehate müpaü memate'üquitüacacu müpaü pemüretima,
15 müpaü pepütimate nunusiyaripai pemütimaicaicü que maine 'utüarica xapayari müpasie. Mücü püyüve petimaiveme mümasi'ayeitüanicü pemütavicueisitüarienicü yuri peti'erietü, müpaü que mütiyüve Cürisitu Quesusisie tiviyatü.
16 Naitü 'utüarica xapayarisie müre'uxa Cacaüyari 'inetüacu, mücü peuyevese müti'üquitanicü mütatierivanicü mütaheiseriyarienicü ti'üquitüarietü mayanicü quepaü heiseriemecü yamüticamieni.
17 Mücü 'utüaricacü Cacaüyari teviyari paye'ani püha'arisieca 'aixüa mütiyurienenicü naimecü sepa que mütitita.

4

Niuqui quenecuxatani

1 Cacaüyari hüxie, Cürisitu Quesusi hüxie que mü'ane 'isücametütü müvatahüaveni memayeyuyuri müquite yunaime, mücü munuaximecü ti'aitametütü, müpaü nematinihüritüaca.

2 Niuqui quenecuxatani. Mücücü quene'ayumiemetüni penaqui'erivatü pecanaqui'erivatü. Quenivarutati'a quenivacu'imaiyani quenivatuicani. Naimecü 'equetineutevini petiuca'enivatü, naimecü quetine'üquitani.
3 Tucari naye'amücü quepaucua memüca'inevieca 'üquisica müseüye, masi que mütivanaque mepüvaxexeürivani te'üquitamete, vanacate varusicuaquivacacu.
4 Ta'aurie mepaxürieni meca'i'eniecutü tita yuri müraine. Xaüsie mepeucuyunixüani yü'üxasisie memüteviyanicü.
5 'Ecüsü naimecü quene'amaica. Quetineucanevieca sepa 'axa pemü'itüariene. Quetine'uximayaca peticuxatatü niuqui 'aixüa manuyünecü. 'Ahüritüarica quenaye'atüa yemecü.
6 Neri mavari nepayeitüariexime. Tucari canahuraniri nemüyemiecü.
7 'Aixüa 'anemecü nenetatuatü nepünemienecai. Que nemütinausanecai nepeta'a. Nepücatiuhayevaxü yaneticamietü.
8 Hicü nepe'usiyarie muma nemümarivacü heiseriemecü yanemüticatüacü. Ti'aitame 'isücame canihücütüni heiseriemecü yamüticamie. Mücü müpaü pünetipitüani 'iya tucari 'aye'ayu. Ne xeücüame müpaü pücanetipitüani, masi yunaitü memünaqui'a münuaximecü müpaü pütivapitüani müme.

Que müti'aitüa

9 Quene'amexüitüaca cuitü nehesüa pemünuanicü.
10 Remaxi pünesi'ucu'eirie cuiepa timieme tinaqui'erietü. Tesarunicapaitü neyani. Cüreseniti Carasiya cuieyarisie petüa, Titu Tarümasiyasiepaitü retüa.
11 Rucaxi yuxaüta nehamatü puyeica. Quenavitüqui Maricuxi, 'a'utüma quene'atüa. Mücü 'aixüa pü'ane münesipareviecacü.
12 Tiquicu nepenü'a 'Epesupaitü.
13 Mücü 'ücari Türuhasisie nemeicu'eirie Carüpusüa quenahuri pemamiecü. Xapate quenahuri navi müraye'utüca masi.
14 Herecanituru tepüa vevivame 'axa pünesi'uyuri vaücava. Ti'aitame 'epürepinirieni müpaü 'axa münesi'uyuricü.
15 'Ecüta quene'acuerivayurieca hepaüsitana. Yemecü peye'uniecai taniuqui.
16 Nehesie mieme ne'utaniucacacu meri miemecü, ni xevitü neheima püca'utanua. Yunaitü mepünesi'ucu'eirie. Mericüte xüca vahesie catiuhüiyani mücücü.
17 Ti'aitame masi ne'aurie puvecai nesitürücariyatü 'icü xasicaya yemecü mücuxaxasivanicü yaneticuxatacacu, yunaitü nuivarite memi'enienicü. Neputavicueisitüarie maye pücanesi'utacuai.
18 Ti'aitame pünesitavicueisitüani sepa que memüteyurie 'axa menesiyuriecutü. 'Asineca'itüarievecacu pünesi'aye'atüani haque müre'aita muyuavisie, mana nemaye'anicü. Hepaüsitana 'aixüa queticuxaxasivani yuheyemecü. 'Icü niuqui canise'ini.

Que mütivaruvaüritüa, 'aixüa que mutayü 'aixüa memü'itüarienicü

19 Quenivavaüritüaca Pürisira 'Aquiramame, 'Unesipuru quie quiecatari meta.
20 'Erasitu mana peyuhayevaxü Curinitusie. Türupimu nepecu'eirie Miretusie ticuyecacu.
21 Quene'amexüitüaca pemünuanicü ca'uhaütücacu cuxi. 'Eupuruxi Purenisi Rinu Cürauriya yunaitü ta'ivama mepümasivaüritüa.
22 Ti'aitame 'a'iyari xüca masiteütani. 'Aixüa xüca tiuca'iyarini xehesie mieme.

TITU
Papuru Que Mütinü'airi

Vaürisica

1 Ne Papuru ti'uximayatame necanihücütüni Cacaüyarisie mieme. Quesusi Cürisitu nü'arieya necanihücütüni, yuri neti'erietü yaxeicüa yuri que memüte'erie müme Cacaüyari müvaranayexei, müpaüta netimaitü tita yuri müraine, que müreuyevese yamütimaicacü Cacaüyari xüca 'ayexeiyani.

2 Müpaü netiniyurieneni nemitacueviecü tucari mücaxüve nemexeiyanicü. Cacaüyari pücati'itava. Meripai tucari caxuavecacu cuxi müpaü putayü tucari mütasipitüaniquecaicü.

3 Hicürixüa tucari 'aixüa mü'ane 'aye'acu, masiücüme canayeitüani yuniuqui, teüteri yametecuxatacacu. Necaniuhüritüarieni müpaü nemüticuxatanicü ne, müpaü mütiuta'aicü tativicueisitüvame Cacaüyaritütü.

4 Ne necamanivaüritüaca Titu. Yuricü pecaninenivetüni, yuri que temüte'erie tanaitü. Cacaüyari müta'uquiyari, Cürisitu Quesusi mütativicueisitüvame, 'aixüa xüca mete'u'iyarini 'ahesie mieme, 'a'iyarisie xüca memasipitüaca pemüca'uximatüariecacü.

'Uquiravesixi te'üviyamete que müreuyevese müpaü memü'anenenicü

5 Mücücü nemanecu'eirieni Cüretasie, pemeiheiserietüanicü tita müreuyevese, pemüvacuyasaxüanicü va'uquiyarima xexuime quiecarisie, yaxeicüa que nemümatiutahüavixü,

6 que mü'ane mücaniuquimarie, que mü'ane xeücüame mü'üya, que mü'ane yütüriyama müvarexeiya yuri mete'eriecame vahesie carahüivacacu, quename merucuyatüve quename meca'i'enie müpaü caraniuvacacu.

7 Cacaüyarisie mieme mühüritüariecü, neuyeveca que mü'ane ti'üviyame mühücü mücaniuquimariecacü, yuxaüta xeicüa mücayüanenicü mayu'eriya mücahücütünicü, tavecame mücahücütünicü, mücavativayanicü, tumini mücahive'eriecacü tiyucuamanamütü.

8 Masi peuyevese müvatanaqui'erienicü teva quiecatari, minaqui'eriecacü tita 'aixüa müti'ane, mütimaivenicü, heiseriemecü yamüticamienicü, Cacaüyari mayexeiyanicü cuini mieme, müseüyenicü yu'iyarisie que mütiyu'aitüa.

9 Peuyevese mütiviyanicü niuqui yuri mainesie, 'üquisica manuyünepaü müyüvenicü müvatuicani ti'üquitatü que mütivaiyacü yemecü, müyüvenicü meta müvahecüatanicü memüniuquixie.

10 Yumüiretü 'ameniu'uvani mecaheu'enanatü, yacü xeicüa metecuxatatü, meteyucuamanatü. Müme xitequiya 'inüariyarisie memüteviya masi yemecü müya mepü'anene.

11 Peuyevese memanunatücanicü que memütecuxata. Que memü'anene, mepüvamuina 'asita xeime qui quiecatari 'axeicüa yunaime, mepüteti'üquita tita 'aixüa mücati'ane, mete'ivacutü 'axa ti'anemecü.

12 Vahesüa mieme tixaxatame xevitü müpaü niutayüni, Cüretatari yuheyemecü mecateni'itavani, yeutari memayu'eririya mecanihümetüni, mecaniyu'üraraxieca yuhuriepa meteviyatü xeicüa.

13 Mücü yemecü yuricü catiniutahecüata. 'Ayumieme quenivarutati'a türücaüyemecü, müme memüseseüyenicü, yuri mete'erietü que mütivaiyacü,

14 mecava'enietü Huriyusixi yacü xeicüa que memüte'üxasita, mecahe'erivatü tita memüte'aita teüteri memixani'erie tita yuricü müraine.

15 Que memüte'ixeiya müme memü'itiyatüca, naitü catini'itiyaca. Müme memüseviximarie yuri memücate'erie püta que memüte'ixeiya, tixaü pücatixuave müti'itiya, masi mecanisevximarieca que memüteyumate, yu'iyari que memüte'enie vatate'acacu.

16 Mecaniyuhecüatani yutetacü quename vaniu me'imate Cacaüyari me'utiyuatü, peru que memüteyurie, mepüyuhecüata masi quename meca'imate. Cuini mieme 'axa mecani'aneneni, yamepücatecahu, mecanixani'erivani sepa que memüteyurie 'aixüa memücateyuriecü.

2

'Üquisica müseüye

1 'Ecüsü püta müpaü quetinecuxatani que müreuyevese, seüyemecü pemüti'üquitanicü.

2 'Uquiravesixi mequeyumateni, 'aixüa mequetehecahuni, mequetehemaivaveni que müreuyevese yamütiyurienenicü, mequeseseüyeni yuri que memüte'erie que memüteyucanaqui'erie, que memüte'uca'eniva.

3 Yaxeicüa 'ucaravesixi que memüte'u'uva, müpaü mequeteyurieca que müreuyevese yamütiyurienenicü Cacaüyarisüa miemetütü, niuquiperaixi mepücayüaca, vinucü mepüca'u'uvani xeicüa, tita 'aixüa müti'anecü xeicüa mequete'üquitani

4 müpaü meteva'üquitüatü 'ucari, müme memüvanaqui'eriecacü yücünama yütüriyama,

5 memütemaivavenicü que müreuyevese yamütiyurienenicü, yücünama vahesie memüteviyanicü me'itiyatücaitü, yuquie memüte'uximayacacü, 'aixüa memüte'u'iyarinicü, memüteyu'aitüarinüacacü vacünama que memaitüca. Xüca müpaü me'aneneni, Cacaüyari niuquieya pücaseviximarieca, 'axa pücaticuxaxasivani hepaüsitana.

6 Müpaü yaxeicüa quetinivatuicani 'uquisi memütemaivavenicü que müreuyevese yamütiyurienenicü.

7 Naime hepaüsita 'inüari quena'ayeitüvani 'aixüa petiyurienetü. Que pemüti'üquita, 'a'iyarisie 'aixüa peti'acühüavetü quetine'üquita 'aixüa peticamietü.

8 Müpaü quetinecuxatani 'aniuqui seüyemecü, xevitü mücayüvenicü mitave'eriecacü, que mü'ane müxe'aye'unie müteviyasitüarienicü masi, cayüvetü mayanicü 'axa mainenicü xehepaüsita.

9 Müme vaüriyarica memüte'uximaya mequeteyu'aitüarinüaca vacusiyarima que memaitüca naimecü. Mequevanaqui'aritüaca masi, mepücaniuquixieca.

10 Mepücavanavatüveni, masi mequevahecüasitüiyani 'aixüa 'iyari yamemütecahucü, tativicueisitüvame Cacaüyari 'üquisicaya visi mütixeiyariecacü que memüteyurie naimecü.

11 'Ari masiücütü canayani 'aixüa que mütiuca'iyari Cacaüyari. Müpaü mü'anecü, yunaitü teüteri mecaniyüvaveni memütavicueisitüarienicü.

12 'Ayumieme müpaü teteni'üquitüarieni temütahecüatanicü quename müme Cacaüyari memüca'ayexeiya vahesüa tecamiemete, quename tame teca'ihive'eri tita cuiepa memütama memütehive'eri. Masi yeme 'ipaü püta tepüte'üquitüarie que temüte'u'uvanicü, tetemaivavetü que müreuyevese yatemüteyuriecacü, heiseriemecü yatetecahutü, Cacaüyari te'ayexeiyatü hicü temu'uvanicü 'ena cuiepa,

13 meta temicueviecacü que mü'ane yemecü mütasitemavieritüani. Hicü tepicuevie, masiücütü mayanicü visi 'anetü que mü'ane Cacaüyaritütü mümarive tativicueisitüvame Cürisitu Quesusi hücütütü.

14 'Iya niyuyetuani tahesie mieme, mütasitaxünacü, yemecü temüca'itisanacü 'inüari, mücü mütasi'itienicü masi yuhesie mieme, teüterimama temacünecü tetavaüriyatü 'aixüa temüteyuriecacü.

15 Müpaü quetinecuxatani, vaüriyarica quenivapitüaca, quenivahecüatüaca heiserie petiva'aitüatü, xevitü mücamasitave'eriecacü.

3

Heiserie tepupitüarie 'iya 'aixüa mütiuca'iyaricü

1 Quenivarata'eritüvani yamemütecahunicü te'aitamete heiserie memexeiya que memaitüca, memüteyu'aitüarinüacacü, memüyuvaüriyanicü 'aixüa memüteyuriecacü sepa que mütitita 'aixüa müti'ane,

2 memücavaseviximacacü hipame 'axa me'utiyuatü vahepaüsita, memücayucuitüvenicü, memüca'ayu'eririyanicü, mümasiücünicü quename tixaütü mecatehüme que memütevaxeiya yunaime teüteri.

3 Tameri tanaitü meripai 'asitecatemaitü teniu'uvacaitüni, yatepücatecahucai, tepeuyexüriecai, vaüriyarica tepüte'uximayacai tita temütehive'eriecaisie mieme xeicüa, müiremecü temünaqui'acacü xeicüa tepüyüacai, 'atepu'uvacai 'axa teteyuriecutü te'ütesatü. Tepü'uxive'erivacai, tepüta'uxive'eriecai tanaitü.

4 'Anatütüri masiücütü canayani 'aixüa que mütiuca'iyari tativicueisitüvame Cacaüyari, que mütatinaqui'erie teüteri.

5 Tame heiseriemecü yatetecahutü temüyüacaicü 'asipücatiuyuri, masi mücü mütasinenimayacaicü püta pütasi'utavicueisitüa. Pütasi'u'iti hutarieca tasitinuivitüaca, 'Iyari Mütiyupata tasihecuariyacacu.

6 Mücü 'Iyari niutatuani vaücavamecü temeixeiyanicü, tativicueisitüvame Quesusi Cürisitu yatatiumicu.

7 Heiserie tepupitüarie 'iya 'aixüa mütiuca'iyaricü, 'ayumieme tahesie catininaqueni tucari mücaxüve temexeiyanicü. Müpaü yuri tete'erietü tepüta'icueva.

8 Mücü niuqui yuricü paine. Müpaü nepüticu'eriva, peuyevese türücaüyemecü müpaü pemütivatahüavecü. Peuyevese müme yuri memüteta'erivave Cacaüyarisie memüyu'iyaritüacacü quepaü 'aixüa memüteyurieca. 'Aixüa cani'anemücü nivapareviecamücü teüteri, müpaü memüteyuriecacü.

9 Peru niuqui que memütexüatüa 'asimecatemaitü, que memütecuvaütüve xeime ramare
hepaüsita, que memüteyuheca, 'inüari niuquiyari hepaüsita que memüteyucuitüve, mücü
hepaüsita quene'acuerivayurieca. 'Axa 'anetü payeica que memüteyurie, xüanacüa payeica.
10 Que mü'ane yuhesie mütivaviyasitüa 'ivamarixi, mücü quenanuyehüva hutacüa
pe'ita'imaiyame,
11 müpaü petimaitü, que mü'ane müpaü mütiyuriene neutunini, 'axa tiniuyurieneni,
yücümana yuhesie tiniuhüpani.

Que mütivaruta'aitüa

12 'Ahesüa quepaucua menuani 'Arütema nehenunü'ayu, Tiquicu nusu, quene'amexüitüa
nehesüa pemümiecü Nicupuripai. Müpaü nepüticu'eriva, mana nepecani muhaütüsie.
13 Senaxi 'inüaricü müti'üquitame, 'Apuruxi yunaime quenivaparevieca vahuyeta, 'aixüa
'iyaricü pe'atuatü, tixaütü memücateheuyehüacacü.
14 Tateüterima müpaü mequeteyü'üquitüaca 'aixüa memüteyuriecacü memeixeiyanicü tita
müreuyevese, capa meca'utixuxuaveretü me'acünecü.

Que mütivaruvaüritüa, 'aixüa que mutayü 'aixüa memü'itüarienicü

15 Yunaitü nehesüa memu'uva mecamanivaüritüaca. 'Ecüta quenivavaüritüaca müme
memütasinaqui'erie yuri mete'erietü. 'Aixüa quetiuca'iyarini yunaime xehesie mieme
tacacaüyari. Müpaü xeicüa.

QUIRIMUNI
Papuru Que Mütinü'airi

Vaürisica

1 Ne Papuru, ne'anutahüiyatü Cürisitu Quesusisie mieme, ta'iva Timuteumatü, tecanixevaüritüaca, Quirimuni temümasinaqui'erie tahamatü pemüti'uximaya,
2 tamita meta 'Apiya titevacame temünaqui'erie, 'Aruquipu meta tahepaü cuya, müme meta memüyuyexexeüriva 'aquita.
3 Cacaüyari müta'uquiyari, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitumatü, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Quirimuni que müti yucanaqui'eriecai, yuri que müti'eriecai

4 Pamüpariyusi necanipitüaca necacaüyari neheyemecü, quepaucua nemümasicuxata nenenenevietü,
5 nemü'enacü que pemütivanaqui'erie Cacaüyari teüterimama yunaime, Ti'aitame Quesusisie yuri que pemüti'erie.
6 'Ipaü netininenenevieca, 'axeicüa temüpitüarienicü masi yemecü Cürisitusie teteviyatü temacünecü, 'ahamatü temütaxevicü yuri tete'erietü. Xüca 'aixüa tetemaica tita temütehexeiya 'aixüa müti'ane naime, müpaü teni'itüariecacuni.
7 Vaücava nepünetemavie nepütuicarie 'ecü pemüti'acanaqui'eriecü. Cacaüyari teüterimama mecani'uxipitüarieca yu'iyarisie, 'ecü que pemütiyuriene ne'iva.

Papuru que mütitavavirie 'Unesimu hepaüsita

8 'Ayumieme, Cürisitusie netiviyatü sepasü heiserie nemexeiya necamatü nemümati'aitüacacü tita müreuyevese,
9 masi temütetacanaqui'eriecü, 'ayumieme vaüriyarica nemanipitüacaqueyu püta. Ne Papuru que nemü'ane, ne'uquirasitütü, ne'anutahüiyacame nehücütütü hicü Cürisitu Quesusisie mieme,
10 vaüriyarica necamanipitüaca nenive hepaüsita, que mü'ane ne'anutahüiyatü nemitinuivitüa. 'Unesimu necanixatani.
11 Mücü 'asipücatiyurienecai 'aixüa mü'ane 'ahesie mieme, perusü hicü 'ecü ne tecaneiyehüaca tanaitü.
12 'Ahesüa nenenunü'amücü ne'iyaritüme.
13 Nehesüa nepicayeniquecai, 'ahesie mieme münesiparevienicü ne'anutahüiyacacu niuqui 'aixüa manuyünesie mieme.
14 Masiri 'ecü 'asipecatimaicacu, nepücanevaüriyacai. Xüca ne'icayenique, 'aixüa pepütiyurieneniqueyu 'ecü, peru vaüriyarica yapepütiyurieneniqueyu. Mecuxi pemü'avaüriyaniqueyu püta.
15 Pepitatümaiya yareutevicacu, peru xüari müpaü tiniuyüni 'aheyemecü peheixeiyatü pemayanicü.
16 Ti'uximayatame xeicüa pücahücü, masi vaücava peuyevese hicü. Ta'iva canayani münaqui'eriva. Ne yemecü nepinaqui'erie, 'ecüta masi vaüca peninaqui'eriecamücü tevitüme, Ti'aitamesie tiviyacameta.
17 'Ayumieme xüca tetaxevime pe'erieca, queneutanaqui'eri que pemüneretanaqui'erieniqueyu ne.
18 Xüca 'axa masi'uyurieni, xüca tixaütü reuyeveca mütiyutuanicü, yaquenetineucuetatüa ne.
19 Ne Papuru nemamacü müpaü nepütiu'utüa, ne nepürapica. Siqueresü 'asinepücamarahüaveni que müreuyevese masi pemünerapiniriecacü 'ecü tucari pemexeiyacü.
20 'Eri ne'iva, Ti'aitamesie temüteviyacü nepaine, 'aixüa nepü'itüarieniqueyu 'acümana. Queneneu'uxipitüa ne'iyarisie, Cürisitusie que temüteviya.
21 Nepümatiu'utüiri yuri neti'erietü quename yapeticamieni, müpaü netimaitü, que nemutaine ne, 'ecü pecananuyehaitürüvemücü.
22 Mücü meta, queneneucuha'aritüiri haque nemayecani. Nepüta'icueva müpaü yuri neti'erietü, xeyuneneviecacu nepüpitüarieni xehesüa nemüyemiecü.

Vaürisica que mütivarunü'airiexüa

23 Mecamanivaüritüaca, 'Epapüraxiri nehepaü muviyarie Cürisitu Quesusisie mieme,
24 Maricuxiri, 'Arisitaricuri, Remaxiri, Rucaxiri. Müme nehamatü meteni'uximayaca.
25 Ti'aitame Quesusi Cürisitu xüca 'aixüa tiuca'iyarini xe'iyarisie mieme.

HEPÜRAYUSIXI
Que Memüte'u'ut**ü**iyari

Cacaüyari pütatiutaxatüa nu'aya yaticuxatacacu

1 Cacaüyari meripai tinivacuxaxatüvacaitüni ta'uquiyarima, texaxatametemama yametecuxatacacu, yuxexuitü que memüte'upitüarie niuqui yücü mü'anene hepaüsita.
2 Hicü tucari taparirümecacu pütatiutaxatüa tame, yaticuxatacacu que mü'ane nu'aya mühücü püta. Mücü yunive caniucayasa hesiena mütinaquenicü naitü. Mücü 'inetüacu meta Cacaüyari caninetüani tita 'amüticuma.
3 Mücüsie que mütixavatü canimasiücüni que mütimarive Cacaüyari, Cacaüyari cani'inüarieyatüni que mütivaiyacü. Naime meta püratücü yuniuqui mütürücaüyecü. Mücü yücümana 'aixüa 'iyurieca tita 'axa temüte'uyuri hepaüsita mütasi'itienicü, 'ana que mü'ane mümarive serieta nayerüni muyuavisie.

Nu'aya püve'eme, niuqui tuayamete taheima miemete hepaüna mecave'emetücacu

4 Mücü niupitüarieni yemecü mümarivanicü que mü'ane mühücü, peru taheima miemete niuqui tuayamete hepaüna mepücate'upitüarie. Yaxeicüata ve'emetütü nayani, müme hepaüna mecave'emetücacu.
5 Queri Cacaüyari müpaü titahüavive niuqui tuayamete xeime heiva, müpaü ticühüavetü,
'Ecü pepünenive,
Hicü 'a'uquiyari nepaneyeitüa,
'utaitü. Nusu queri 'utayü,
Ne 'uquiyarieya nepayani,
Mücü nenive payani,
'utaitü.
6 Masi tucari hepaüsita ticuxatatatü quepaucua cuiepa mi'atüani yumatüari müpaü püta canaineni,
Yunaitü Cacaüyarisüa miemete
Niuqui tuayamete
Meque'ineneviyani,
'utaitü.
7 Quepaucua niuqui tuayamete müvaxata müpaü paine,
Yuniuqui tuayamete
'Eca nivarayeitüvani,
Yutupirisixima meta
Tai nerücuari nivarayeitüvani.
8 Yunive püta xatatü müpaü paine,
'Ecü Cacaüyari 'a'uveni haque pemüra'aita
Yuheyemecü 'apuve,
Canixeuraüyeni
'A'isü pemacue'e pemüti'aitamecü
'Inüari canihücütüni
Heiseriemecü que pemüticamie 'ecü.
9 Pepinaqui'erie tita mütiheiserie,
Pepi'uxive'erie tita 'aisica mütitisana.
Cacaüyari 'acu
Que mü'ane mü'acacaüyari
Pümasi'anayexei,
Temavierica masipitüatü
'Inüaritüme
'Ahamicuma cavaratahüavetü.
10 Müpaü paineta,
'Ecü Ti'aitame sutüapai pepicaque cuie,
Muyuavi peputavevie 'amamacü.
11 Mücü pütiyünare
'Ecü püta 'apeniuvemücü.
'Ixuriquipaü mücü naitü nitaye'irimücü.
12 Muyuavi pepütatuna 'ücaripaü
Camixapaü püpasieni.
Masi 'ecü yaxeicüa pe'anetü pepü'ahayeva,

'Atucari pücatixüni.
13 Queri hasuacu titahüavive niuqui tuayamete xeime müpaü ticühüavetü,
Neserieta mexicuxi quenacani
Memümasi'aca'unie nemüva'atüani 'ahetüa.
14 Camüsü niuqui tuayamete yunaitü 'iyarite mecanihümetüni, Cacaüyari memütupirisiximama. Mepütanü'ariva memüvaparevienicü müme vahesie mütinaquirüme memütavicueisitüarienicü.

2

'Icü vicueisitüarica vaüca pütürücaüye

1 Müpaü mü'anecü, 'ayumieme caneuyeveca masi vaüca teme'erivanicü tita temüte'u'eni capa yacü xeicüa teyüatü teva te'u'uvanicü.
2 Camü mücü niuqui mutaxasie niuqui tuayamete taheima miemete yametecuxatacacu, mücü niseüyecaitüni. Yunaitü memitisanaxüa yunaitü memüca'i'eniecai metenapiniyariecaitüni mecanimari'itüariecaitüni, vahesie que mütinaquecai, que müreuyevecai.
3 Mericüte, xüca müpaü 'aneni, quesü tetetavicueni tame xüca te'itave'erieca 'icü vicueisitüarica müya mütitürücaüye. Mücü caniusutüarieni Ti'aitame yaticuxatacacu que temütetavicueisitüarieni haitü. Niuquieya mepuseiriyaxü mümeta memi'eniecai müpaü temütemaicacü tame.
4 Cacaüyarita 'axeicüa vahamatü müpaü tinihecüatacaitüni 'inüari vevietü mamarivaveme, türücaüyemecü tiyurienetü müiremecü, 'Iyari Mütiyupata vatapitüacacu yuxexuime, que mütinaquecai Cacaüyari.

Que mü'ane misutüa temütavicueisitüarienicü

5 Que mütiu'aitaxü mücü cuie 'umamie hepaüsita, niuqui tuayamete memüte'aitanicü muva 'asipüca'utayü. Mücü cuie canihücütüni tita hepaüsita temütecuxata.
6 Hecüasica canixuaveni xapasie müpaü manuyüne,
Teüteri que metetitamexi pemüvara'erivanicü.
Teüteri vanivema quesü metetitamexi
Pemü'avaüricü vahesie mieme.
7 Penivaranucayasa niuqui tuayamete vahepaü memücatürücavinicü yapaümexa.
Penivaranutimumatüani visi me'anenetü memacünecü
Ve'emecü memüxeiyarienicü.
8 Pepicayasaxü naime pehe'ivaca vahesie mieme
Müme memüte'aitanicü hepaüsitana.
Mericüsü, que müticayasaxü naime he'ivaca para teüteri memüte'aitanicü hepaüsitana, tixaü pücaranuyuhayeva hepaüsitana memücate'aitanicü. Peru hicü cuxi que temütevaxeiya teüteri, naitü 'acuxi pücaha'ivarieve müme memüte'aitanicü hepaüsitana.
9 Quesusi xeicüa que temüte'ixeiya, mücü yapaümexa niucayerieni niuqui tuayamete vahepaü mücatürücaüyenicü. Mücü mütiucuinixücü quepaucua mumü, cananutimumatüarieni visi 'anetü mayanicü ve'emecü müxeiyarienicü. Cacaüyari 'aixüa mütiuca'iyaricü müpaü tiniuyüni, mumünicü tanaime tahesie mieme.
10 Mücü nisutüani naime, 'inetüacu caniuneni naitü. 'Aixüa caniuyüni Cacaüyari, varavitütü yumüireme yunivema visi me'anenetü memacünecü, meye'atüacü que mü'ane misutüa memütavicueisitüarienicü, yatipitüatü müticuinecü para maye'anicü.
11 Que mü'ane müvapata, mümeta memupasie, xeimesie mecaniyecüne yunaitü. 'Ayumieme pücayuteviya yu'ivama vaterüvatü
12 müpaü 'utaitü,
Nepümasihecüatani que mü'ane pemühücü
Ne'ivama menesi'eniecacu
Memüyutixexeüriva vahixüapa ne'uvetü
Nemasinüavani.
13 Müpaü paine meta,
Ne yuri nepüti'erieca hesiena.
Müpaü meta paine,
Camü ne necaniyüaneni,
Nenivemata Cacaüyari que münetiuhüritüa mecaniyüaca.
14 Mericüsü, ranivema 'axeicüa mecaniyuxevini xei xuriyayari xei vaiyari. 'Ayumieme mücüta yaxeicüa tahamatü yuxevitü nayani, tahepaü yemecü. Müpaü mütiuyuricü mumücü meta püyüvecai mica'unanicü que mü'ane türücariya mexeiya yemecü mütasicuinicü Cauyumarietütü.

15 Püyüvecai meta müvaxünacü müme mexi me'ayeyuyuricai meuyevecai vaüriyarica
memüte'uximayacacü meteha'erivatü que memütecuinequecai.
16 Canimasiücüni niuqui tuayamete memücahümecü müvaparevie, masi 'Apurahami
xiüyarimama püta püvaparevie.
17 'Ayumieme peuyevecai yu'ivama vahepaü 'anetü mayeitüarienicü naime hepaüsita.
Müpaü 'anetü caniyüvecaitüni mara'acame mayanicü tiyucanenimayatü yaticamietü, Ca-
caüyarisie mieme hüritüarietü, 'aixüa miyurienicü tita teüteri 'axa memüte'uyuri hepaüsita.
18 Mücü mütiucuinixücü mu'inüasiecü, caniyüveni müvaparevienicü hipame mexi
me'inüasie.

3

Quesusi püve'eme, Muisexi hepaüna cave'emetücacu

1 Mericüte ne'ivama xemupasie Cacaüyarisie mieme, 'axeicüa xemuta'inierie que
mü'ane taheima macave xehahüavecacu, müpaü mü'anecü 'ayumieme müpaü nepaine,
xequena'erivani Quesusi. Mücü nü'ari nayani, mara'acameta nayani cuini mieme
mütiuhüritüarie. Mücü canihücütüni hesiena teteviyatü temütahecüata.
2 Mücü yatinicamieni que maine que mü'ane mihüritüa, yaxeicüa que müticamiecai
Muisexi, Cacaüyari quie quiecatari vahepaüsita hüritüarietü.
3 Peru 'icüsie pütiunaquixü masi yemecü ve'emecü müxeiyarienicü, Muisexi hepaüna
catixeiyarievecacu, yaxeicüa qui vevivame cui ve'emecü que müticuxaxasiva, veviyaya
hepaüna caticuxaxasivacacu qui.
4 Tevi pitivevie naime qui, peru que mü'ane nai mütiutivevie, mücü Cacaüyari
canihücütüni.
5 Mericüsü, Muisexi yapüticamiecai Cacaüyari quie quiecatari yunaime vahepaüsita que
mütiuhüritüarie, peru tiparevivame canihücütücaitüni xeicüa mucayeri mütihecüatanicü tita
'arique müticuxaxasivaniquecai hepaüsita.
6 Cürisitu püta yapüticamie quiecame nu'aya hücütütü, Cacaüyari quie quiecatari va-
hepaüsita que mütihüritüarie. Mericüsü tame quiena quiecatari tepühüme xüca tetahayeva
tecamamatü 'aixüa te'utiyuatü tita temütecuevie hepaüsita tecacuyuitüarivatü quepaucua
mütapareque.

Cacaüyari teüterimama que memüte'uxipitüarieca

7 'Ayumieme que maine 'Iyari Mütiyupata,
Hicü xüca xe'i'enieni 'utaniucacacu,
8 Xe'u'itutupetü xepüca'acüne yu'iyarisie
Que memüte'acü müme 'ana
Quepaucua memüyucuitüvecai nehamatü
Que memüte'uyuri mücü tucarisie
Quepaucua memünesi'uta'inüataxü
Macumavesie me'u'uvatü,
9 Haque xe'uquiyarima memünesihe'isipatüvecai,
Sepa ne'uximayasica memüxeiyacai huta teviyari viyari.
10 'Ayumieme nepuyeha'a 'ana miemetexi vahepaüsita.
Müpaü neputayü,
Yuheyemecü yu'iyarisie meneuyexürüveni, nehaitü.
Que nemütiuyeica, 'asimepücateheitimaivave.
11 'Ayumieme müpaü nepütinehüritüa neha'atü,
Müpaü ne'utaitü,
Yemecü mepüca'aye'axüani haque nemüvareca'uxipitüani.
12 Xequeneyucuerivayurieca xeme ne'ivama capa xevitü xeme 'iyarieya 'axa 'anenicü,
capa yuri cati'eriecacü 'ihayevamütü Cacaüyari mayeyuri.
13 Masisü xexuime tucarisie xequeneyutuicani mexicuxi hicü xasiva, capa 'u'ituperecü
xevitü xeme, tita 'axa müti'ane xecuamanacacu.
14 'Axeicüa tepütaxevi Cürisitumatü xüca yuri tete'erietü tetahayeva, matüaripai yuri que
temüte'uta'erie, 'asitecacuyuitüarivatü quepaucua mütapareque,
15 müpaü que manuyüne,
Hicü xüca xe'i'enieni 'utaniucacacu,
Xe'u'itutupetü xepüca'acüne yu'iyarisie
Que memüte'acü müme 'ana
Quepaucua memüyucuitüvecai nehamatü.
16 Que hate mepüyucuitüvecai hamatüana sepa memi'eniecai. Müme mecanihümetücaitüni
yunaitü 'Equipitu cuieyarisie memeyecü Muisexi varavitücücacu.

17 Mericüte, que hate vahepaüsita püha'acai huta teviyari viyari. Müpaü catinimasiücüni, müme mecanihümetücaitüni 'axa memüte'uyuri 'ana. Müme vacaxari 'apucuhetei me'atixüriecu macumavesie.
18 Mericüte, que hate tivarahüavetü tiyühüritüa, müpaü 'utaitü quename meca'aye'axüaniquecai yemecü haque müvareca'uxipietüaniquecai. Müme mecanihümetücaitüni yuri memücate'eriecai.
19 Mericüte 'ayumieme müpaü tepütemate, mepüyutatexi me'aye'axüanique yuri memücate'eriecaicü müme.

4

1 Mericüsü niuquieya puxuave cuxi que mutayü quename tevi yüve maye'anicü haque meica'uxipitüani. 'Ayumieme teque'umamaca capa xevitü xeme ca'aye'avemepaü tixeiyariecacü.
2 Tamesietü niuqui 'aixüa manuyünecü tepüte'utaxatüarie yaxeicüa vahepaü. Peru mücü niuqui memu'eni 'asipücavaruyuri müme, mücayutaxeviriyaxücü müme memi'eniecai vahamatü yuri mecateta'erivavecacu.
3 Tame püta yuri temüte'uta'eri tepaye'axüaxime haque mütasiheca'uxipitüani, müpaü que mutayü,

Yanepütinehüritüa neha'atü,

Müpaü ne'utaitü,

Yemecü mepüca'aye'axüani müme

Haque nemüvareca'uxipitüani.
Müpaü putayü sepa 'uximayasicaya münürie cuie munetüariepai.
4 Xapasie niuqui puxuave mücü 'atahutarieca mieme tucari müxata müpaü 'anuyütü, Cacaüyari 'atahutarieca tucarisie niuca'uxipieni 'inüca yu'uximayasica naime.
5 Müpaü paine meta,

Yemecü mepüca'aye'axüani müme

Haque nemüvareca'uxipitüani.
6 Mericüsü 'uxipiya 'acuxi puxuave hipatü yamemüte'aye'axüanicü, peru müme matüari niuqui 'aixüa manuyünecü müpaü memütecühüavarüvacai mepüca'aye'axüa yuri memücate'eriecaicü.
7 Tavari tucari niupata xeime, Hicü müterüvarie. Raviri xapayasie müpaü putayü müixa viyari 'anuyeyacu, yaxeicüa meripai que mutayü müpaü 'utaitü,

Hicü xüca xe'i'enieni 'utaniucacacu,

Xe'u'itutupetü xepüca'acüne yu'iyarisie.
8 Hicümüsü, xüca mücü Cusue vareca'uxipitüanique 'ana, Cacaüyari 'asipücahaineniqueyu xeime tucari hepaüsita 'arique maye'aniquecaicü.
9 'Ayumieme 'uxipiya tucari puxuave cuxi Cacaüyari teüterimama vahesie mieme.
10 Que mü'ane maye'ave haque meica'uxipitüa, mücü pütiuhayevaxü yu'uximayasica 'unüca, yaxeicüa Cacaüyari que mütiuhayevaxü 'inüca yu'uximayasica.
11 'Ayumieme tequetamexüitüaca temaye'axüanicü haque mütasiheca'uxipitüani, xevitü capa 'ativenicü capa masiücünicü hesiena yuri que mücati'erie yaxeicüa müme vahepaü.

12 Cacaüyari niuquieya payeyuri pütürücaüye. 'Aixüa püreutiquequema, hepaüna careutiquequemacacu 'ixipara sepa naisata meutixicacauni. Pitixiteque 'ipatatü ratucari ra'iyari, raturuyari ratutanayari naime. Pi'inüata tevi que mütiyumate que mütiyu'iyaritüa yu'iyarisie.
13 Sepa que mütitita munetüarie pücayüve mü'aviesiecacü mücü que mütixeiya. Naitüri masi pümasiücü panutiyepiya que mü'ane mütasitahüave 'ixeiyacacu.

Quesusi mara'acame canihücütüni cui mühüritüarie mümarive

14 Mericüsü tepeixeiya mara'acame cuini mieme mühüritüarie mümarive muyuavi heima manutitüa Quesusitütü Cacaüyari münu'aya. 'Ayumieme tequetahayevani yatetetahecüatatü hesiena que temüteviya.
15 Mara'acame que temüte'ayexeiya, tepücaheixeiya que mü'ane mücayüve tahepaü mütiyumaicacü que temütevararani tame. Tepeixeiya püta que mü'ane naime hepaüsita mü'inüasie yaxeicüa tahepaü, peru 'axa catiyurievetü.
16 'Ayumieme tecamamatü 'aura teque'acüne que mü'ane 'aixüa mütiuca'iyari 'uvenieya manuve 'aurie, temünenimayasiecacü, temüpareviyanicü quepaucua müpaü temüteheuyehüva, mücü 'aixüa tiuca'iyaricacu.

5

1 Mara'acate cuini mieme memühüritüarie teüteri vasata mecananuyexeiyarieca yunaitü, mecaniucayasarieni Cacaüyarisie mieme memühüritüariecacü, teüteri vahesie mieme memixatüanicü 'imiquieri mavari, 'aixüa me'iyurienique tita 'axa memüteyurie hepaüsita.
2 Xüca müpaü 'aneni mara'acame, caniyüveni müvatahüave müme 'asimecatemaitü memeuyexürüve carima cavayurienetü, vahepaü veranitü 'amuyeicacü.
3 Müpaü müveranicü quepaucua mixatüa Cacaüyari teüteri tita 'axa memüteyurie hepaüsita, müpaüta püreuyevese mavari müvevienicü yücümana tita 'axa mütiuyuri hepaüsita 'aixüa miyurienicü.
4 Mücü meta, tevi yücümana püca'uyucaye 'ipaü mütihüritüariecacü, masi Cacaüyari yatitahüavecacu xeicüa pucayeri 'Arunipaü.
5 Yaxeicüa Cürisitu visi 'aneme püca'ayuyeitüa yücümana mara'acame mayanicü cui mühüritüarie, masisü müpaü pütipitüa que mü'ane müpaü mütitahüavixü,
'Ecü pepünenive,
Hicü 'a'uquiyari nepaneyeitüa.
6 Müpaü puyü que maine xeime xapasie,
'Ecü 'aheyemecü pecanimara'acametüni,
Merüquiserequipaü que mütiuhüritüarie
Yapepütiühüritüarie 'ecü.
7 Mücü mexi tevitütü 'a'uyeicacai carima niyutanenevieni 'ahivatü 'utasuatü, nitavavirieni que mü'ane müyüvecai mitavicueisitüanicü capa 'umünicü. Pu'enierie müreiyehüviriecaicü Cacaüyari.
8 Sepa nu'aya mühücütücai, tiucuineca yapüretima yamüticamienicü.
9 Müpaü raye'atüarieca, yuheyemecü memütavicueisitüarienicü vapitüatü nayani, yunaitü yamemütecahu que maine,
10 Cacaüyari 'icayecu mara'acame cuini mieme mühüritüarie mayanicü Merüquiserequi que mütiuhüritüarie.

Que mütivacu'imavacai memücatehayevanicü yuri mete'erietü

11 Mücü Merüquiserequi hepaüsita vaücavame tepeixeiya niuqui mücuanive yatemütexehecüasitüiyanicü, xeme xemüyu'üraraxiecü que xemüte'u'enana.
12 Tamüsü, müpaü püreuyevese masi te'üquitamete xemühümetünicü, müixa manuyetüacü yuri xemüte'uta'eri, peru xecaneiyehüaca que mü'ane hutarieca misutüani tixe'üquitüatü sutüapai mieme 'üquisica Cacaüyari que maine, hecuamete que memüte'üquitüarie. Resi xeheuyehüatü xecanacüne, 'icuai mütürücaüye xequematü xepüca'acünivave.
13 Yunaitü resi memüsise mecacani'iyamatücani niuqui müheiserie hepaüsita. Mepütüri cuxi.
14 'Icuai mütürücaüye 'amemutütü vahesie canimiemetüni, müme memü'iyamatücacü yu'iyarisie memüteyü'üquitüavavecü para memipatanicü tita 'aixüa müti'ane tita 'axa müti'ane, müme vahesie pümieme.

6

1 Mericüsü peuyevese temütehayevanicü hicü tetecuxatatü sutüa mieme niuqui hepaüsita Cürisitu hepaüsita manuyüne xeicüa. Tepucüne püta temaye'axüanicü. Tavari tenari tepücatavevieni quitüa mieme, müpaü tepücatecuxatani que müreuyevese tevi mütihayevanicü que mütiyurienecai cümana mümüniquecai, que müreuyevese yuri mütita'erienicü Cacaüyarisie.
2 Müpaü tepücate'üquitani hicü 'üyarica hepaüsita, tevisie que memüte'utime hepaüsita, müquite que memüte'anucu'uni hepaüsita, yuheyemecü 'isücame que mütivaranutaxürieni hepaüsita.
3 Mericüte, temaye'axüanicü tepucüne, xüca Cacaüyari müpaü tatitaunieca.
4 Müme heiva memuhecüariyari, yuhesie memeitima mücü 'imiquieri taheima mümieme, 'Iyari Mütiyupata mehexeiyatü memacü 'axeicüa tahepaü,
5 yücümana müpaü memütehetima 'aixüa que mütii'ane Cacaüyari niuquieya türücariya memetima tucari 'umamiesie mieme,
6 müme xüca ta'aurie me'axüriexüani, mepücayüvave tavari memühecuariyarienicü para memütehayevanicü que memüteyuriecai. Müme masi curuxisie mepimi Cacaüyari nu'aya yücümana, masiücüme mepeyeitüva münanaimarienicü.
7 Tamüsü, cuie xüca viyeri yatiyuineni hesiena mucaviviye, xüca 'itinetüani tupiriya 'aixüa mü'anene 'esamete vahesie mieme, Cacaüyari 'aixüa pütipitüa.
8 Me cuie xüca xuya visaxa 'utinetüani püxani'eriva püta, pücueriva'ane hepaüsitana müticuxaxasivanicü para 'axa mü'itüarienicü. Mütataiyarienicü pü'ayumieme xeicüa.

Tepüseiriyari yateteta'icuevatü

9 Perusü sepa müpaü temaitüca, masi 'aixüa 'anemecü quename xeteyurie yuri tepüte'erie xehepaüsita tanaqui'erima, quename xetavicueisitüariexime.
10 Cacaüyariri müpaü pücayüane que mü'ane heiseriemecü yamücaticamiepaü. Pücaxetümaiya que xemüte'uximayacai que xemüteyuhecüatacai xeteyucanaqui'erietü xeme'erivacaicü. Que xemüteyucanaqui'eriecai pümasiücücai xemüvapareviecaicü teüterimama, hicüta que xemütevaparevie.
11 Müpaü pütatinaque, yuxexuitü xeme xemüyuhecüatanicü yaxeicüa xeyumexüitüatü yemecü yuri que xemüte'erie, xeta'icuevatü quepaucua mütapareque.
12 Peuyevese xemücayu'üraraxiecacü, masi peuyevese xemüva'üquenicü müme yuri mete'eriecacu 'emeteutevicacu mecavaüripietü, müme vahesie mütinaquirüme tita memütehahüavarüvacai quename meheixeiyaniquecai.
13 Cacaüyari quepaucua müpaü mütitahüavixü 'Apurahami tita mürexeiyaniquecai hepaüsita, xevitü masi vaüca mütürücaüyecai 'apüca'uyeicacai Cacaüyari mixatanicü yühüritüatü. 'Ayumieme yuxatatü yücümana puyühüritüa müpaü 'utaitü,
14 Yemecü 'aixüa nemaniyuriecamücü, yemecü nemanimüiriyacamücü.
15 Müpaü 'ereutereca cavaüripietü 'Apurahami, que mütiutahüavarie, heixeiyatü nayani.
16 Teüteri quepaucua memüyühüritüa, mepixata que mü'ane masi vaüca mütürücaüye. Naimecü xüca yuhüritüani, mücücü püseiriyarie niuqui, pünami niuqui xüatüarica.
17 'Ayumieme Cacaüyari yaxeicüa pütiuyuri quepaucua muyuvaüri masi heiseriemecü müvahecüasitüiyanicü müme vahesie mütinaqueniquecai tita memütehahüavarüvacai, müpaü memütemaicacü que mücatipasieve tita mütiyuriemücü. 'Ayumieme pitaxeviriyaxü yuniuqui yühüritüatü.
18 Tame 'ayumieme tita mücatipasieve tepexeiya hutame. Mücü hepaüsita Cacaüyari pücayüve mütati'itaiyanicü. Mücücü 'ayumieme türücaüyemecü tecanituicarieca, tame temütata'unaxü te'iviyatü tita temütecuevie.
19 Müpaü xüca teteta'icuevani yuri tete'erietü, tepeixeiya tiyuhaname tatucarisie mieme mütasiseiriyanicü. Pücahateque püse'i. Cacaüyari manuvesie pütiviya, tuquieyasie mieme 'ixuriqui reunacame varie peutahave,
20 haque tahesie mieme meutaha Quesusi tasi'anuyehaitüiyatü, mara'acame 'ayaca yuheyemecü, Merüquiserequipaü mütiuhüritüarie.

7

Merüquiserequi que mütiuhüritüarie mara'acametütü

1 Mücü Merüquiserequi, Saremetari pütiva'aitüvametücai, Cacaüyari taheima macave pümara'acameyatücai. Quepaucua 'Apurahami mamieximecai vara'ivaca te'aitamete, mücü penucunaquixü, 'aixüa putayü hepaüsitana para 'aixüa mü'itüarienicü.
2 Mücü 'Apurahami tita mütivarunavairi naimesie mieme yapaümeme tamamatasie mieme xeime pimi. Merüquiserequi taniuquicü Ti'aitame Heiseriemecü Yamüticamie catinitevaca, Saremetari Tiva'aitüvame catinitevaca meta, Ti'aitame 'Aixüa Memüteyuxeiyanicü Mütivapitüa maine.
3 Quemasieya varusieya maremama mepücaxasiva. Pumave niuqui que mütisutüa 'ayeniereterü, que mütiutixü tucarieya hepaüsita. Cacaüyari nu'ayapaü cani'aneni, mara'acametütü 'acaniuveni catihayevatü yuheyemecü.
4 Mericüte, xequena'erivani que mütimarivecai mücü. 'Asita que mü'ane mütatusitücai 'Apurahamitütü xei tapari pimi tita cuyaxi mütivarunavairisie mieme.
5 Mericüsü, hipatü Revi xiüyarimama mara'acariyacü memühüritüarie, müme 'aitüarica mecanexeiyani tamamatasie mieme xei tapari memüvavaviriecacü teüteri yu'ivama 'inüari niuquiyari que maine, sepa mümeta yu'ivama vahepaü 'Apurahamisie memüyecü yunaitü.
6 'Icü masi 'asipücativamaretücai, peru 'Apurahami xei tapari pimi, mücüta 'aixüa putayü hepaüsitana para 'aixüa mü'itüarienicü. Que mü'ane mütiutahüavarie tita mütipitüarieniquecai, mücü hepaüsita müpaü putayü.
7 Niuqui pücayu'uxienüa, que mü'ane masi mütürücaüye canihücütüni 'aixüa maine que mü'ane hepaüna mücatürücaüye hepaüsita, mücü 'aixüa mü'itüarienicü.
8 Mücü meta, 'icü teüteri memücuixime mepitanaqui'eri xeime tapari tamamatasie mieme. Mücü püta müpaü xeicüa pütihecüasie quename 'ayeyuri.
9 Püyüve müpaü mütayüni, que mü'ane xiüyarimama memitanaqui'eri hicü xei tapari, mücüta Revitütü xei tapari pimi, 'Apurahami müpaü timicu.
10 Yu'uquiyarisie pücayeyeivecai cuxi quepaucua Merüquiserequi menunaquixü.
11 Mericüsü teüteri 'inüari niuquiyari mepupitüarie Revi xiüyarimama memümara'acatetücaicü. Mericüte, xüca tevi yüvenique maye'anicü memara'acatetücacu

müme, titayari reuyevecaqueyu xevitü mara'acame yücü 'anetü manucuquenicü Merüquiserequipaü tihüritüarietü, 'Arunipaü catihüritüarietü mütahüavarienicü.
12 Mara'acate va'inüari xüca 'upasieni, 'inüari niuquiyarita vaüriyarica pücupasiva.
13 Que mü'ane hepaüsita müpaü müticuniuva, mücü xeime nuivarisie canimiemetücaitüni. Mücü nuivarisie mieme xevitü mavari pücavevive hasuacu.
14 Canimasiücüni Tati'aitüvame Curasie müyetüacü, sepa mücü nuivari hepaüsita Muisexi 'asimücahainecai quename memara'acatetüniqueyu.
15 Mücü meta, masi cuxi müpaü catinimasiücüni xüca mara'acame 'anucuqueni yücü mü'ane Merüquiserequipaü 'anetü.
16 Mücü püca'uqueri 'inüari müpaü mütiuta'aitaxücü quename ranivetütü heiserie hexeiya, masi puqueri mütürücaüyecü tucarieya mücaxüvecü.
17 Müpaü pütihecüasie,
'Ecü 'aheyemecü pecanimara'acametüni
Merüquiserequipaü que mütiuhüritüarie.
18 'Aisica meripai mümieme payeitüarie müveranicaicü 'asimüca'uyücü.
19 'Inüari niuquiyari hasuacu pücaheye'atüave tevi. 'Utixani'eriecu tepupitüarie tita masi 'aixüa müti'ane müpaü püta temüteta'icuevanicü. Müpaü teteta'icuevatü 'aura tepacüca Cacaüyarisüa.
20 Mücü meta, 'asipüca'uyü xevitü cayühüritüacacu. 'Ana mara'acate mepucayasarüvacai mecayuhüritüatü,
21 peru mücü que mütiucayeri, que mü'ane mitahüavixü niyühüritüani müpaü 'utaitü,
Ti'aitame puyuhüritüa,
Yücü pücatiyücühüaveni,
'Ecü 'aheyemecü pecanimara'acametüni
Merüquiserequipaü que mütiuhüritüarie.
22 'Ayumieme yaxeicüa Quesusi nitaseiriya xeime türatu masi mütürücaüye.
23 'Ana miemete mara'acate mecaniyumüirecaitüni, peru mecuicui'itü mepücapitüariecai memüyuhayevanicü.
24 Peru mücü yuheyemecü 'amuyeicacü canimara'acametüni, hüritüaricaya mücayupatacü.
25 'Ayumieme caniyüveni müvatavicueisitüanicü yuheyemecü müme 'aura memacüca Cacaüyarisüa mücü vapareviecacu, yuheyemecü 'ayeyuritü püyüve yamütivaviriecacü vahesie mieme.
26 'Aixüa caniuyünita temeixeiyacü mara'acame müpaü mü'ane. Canipasieca, 'axa pücatiyuriene, pücaseviximarie, 'axa teyuruvamete vahepaü püca'ane, muyuavi heima nanutiyeicani.
27 Müme memümara'acate vahepaü püca'ane, pücareuyevese tucaricü mavari mütivevienicü yuhesie mieme meri 'axa mütiuyuricü, 'arique teüteri 'axa memüte'uyuricü. Masi xei mieme 'aixüa piyuri quepaucua mavari mayuyeitüa yücümana.
28 'Inüari niuquiyaricü meniucayasarieni mara'acate cui memühüritüarie peru memüverarani. Mücü niuqui cümana muyuhüritüa, 'inüari niuquiyari sepa mutaxasie meri, mücücü püta niucayerieni nu'ayatütü maye'atüarieve yuheyeme 'amuve.

8

Türatu que mütiyetuiriyari que mütiˈatüa hecuame

1 Mericüsü masi 'acuxi caneuyeveca yamütayünicü. Müpaüta mü'ane tecanexeiyani mara'acame. Mücü mana paya muyuavisie, haque müre'aita que mü'ane mümarive, mücü serieta paya.
2 Haqueva miemecü mepasie, püti'uximaya mana. Que mü'ane yuricü tuqui mühücü, que mü'ane Ti'aitame mitavevi tuqui, tevi pücatixaü, mana püta püti'uximaya mücü.
3 Mericüsü yunaitü mara'acate meniuti'uitüarieni memütemavanicü. 'Ayumieme caneuyeveca mücüta tixaütü mürexeiyanicü mütixatüanicü.
4 Masi xüca cuiepa 'uyeicanique, pücamara'acametüniqueyu, 'amemu'uvacü hipatü püta memütemava que maine 'inüari niuquiyari.
5 Peru müme haque memütehetimava, mücü pi'üque xeicüa tita taheima mütimieme, peru pücahücü. 'Etüriyayapaü xeicüa pü'ane. Yaxeicüa pü'ane hicü, que mütiutahüavarie Muisexi quepaucua mitaquetüaniquecai 'ixuriqui tuquiyari, yaticühüavecacu, Quene'acuerivayurieca pemitivevienicü naime yaxeicüa peti'üquetü 'inüari que pemütiuta'üquitüarie yemurisie pe'uvetü.
6 Hicü masi Cürisitu türatu 'aixüa mü'ane caniuyetuiriyarieni cani'atüani, türatu meripai mieme 'aixüa müca'anecaicü hepaüna. 'Ayumieme mara'acame que mütihücü, visi pütihüritüarie, meripai miemete visi memücatehüritüariecaicü hepaüna. Türatuya meta

niuquimüse'isiepütiviya, Cacaüyari türücaüyemecü müpaü mutayücü que mütiyurieni. Peru meripai mieme türatu hepaüna pücase'icai.
7 Mücü türatu meripai mieme xüca 'aixüa 'anenique, xüca careuyevecaque müniuquimariecacü, tavari pücaheuyevecaqueyu xevitü.
8 Siepüre canivaniuquimaca teüteri müpaü mainecü,
Camü tucari canaye'amücü,
Müpaü canaineni Ti'aitame.
'Ana türatu mühecua nepüvapitüani
'Ixaheri xiüyarimama
Cura xiüyarimama.
9 Mücü türatu va'uquiyarima nemüvarutaveviriepaü püca'aneni
Meripai que nemütitavevi
Quepaucua nemüvaruviyaxüa vamamasie
Nevareyevitünique 'Equipitu cuieyarisie.
Müme netüratusie yamepücatecahucai.
'Ayumieme neta nepüvaratümaiyaxü,
Müpaü paine Ti'aitame.
10 Peru müpaü paineta Ti'aitame,
Türatu que nemütivatavevirieni
'Ixaheri xiüyarimama
Mücü tucari 'aye'ayu
Ne'inüari niuquiyari nepüvamini
Mücücü memüyu'iyaritüacacü.
Va'iyarisie nepütita'utüani ne'inüari niuquiyaricü.
Ne vacacaüyari nepüyüaneni,
Müme neteüterima mepühümetüni.
11 Yuxexuitü mepücatevati'üquitüani 'auravatari,
Yuxexuitü mepücatevati'üquitüani yu'ivama
Müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame quenetimati.
Yunaitü masi mepünesimateni
Türi 'uquiravesixi yunaitü.
12 Ne nepüvanenimayaca
Sepa heiseriemecü yamemücatecahucai,
Tavari nepücahe'erivani
Sepa 'axa memüte'uyuri.
13 Mericüte türatu yücü mü'ane xatatü, meripai mieme putayeitüa. Tita mütitaye'itüre mütiverani meripai mütimieme, mücü cuitü pütaxüni.

9

Tuqui cuiepa mieme tuqui taheima mieme

1 Mücü türatu meripai miemesie meteviyatü, mepeixeiyacai 'inüari heiseriemecü que mütimavariecai manuyünecai. Tuquita mepexeiyacai müpasiecai 'ena cuiepa.
2 Mücü tuquipa xevitü hüxiena puvecai 'ixuriqui tuquiyari. Mana püti'ucai hecüarivivame, mexa, pa mexasie xatüariecacu. Mücü Müpasie catinitevacaitüni.
3 'Ixuriqui reunacame varie, mana puvecai 'ixuriqui tuquiyari taüta mieme, Yemecü Müpasie mütitevacai.
4 Mana püti'ucai 'ücua vivivame hurucü veviyatü, cacuni meta türatu mü'inüariyaritücai hurucü heuvesitüarietü herie. Cacunisieta mana püyecatei xari huru xariyari manana payari muyemanecai, 'Aruni mumuxieya mutaxutui cacunisie püyecateita, tete 'esimüsuye mana püyecatei türatucü müraye'uxacai.
5 Cacunisie naisata mepa'ucai Queruvinisixi memütetetevacai memamarivavetü. Müme meni'etüriviyacaitüni 'inüari cümana mühecüarecü Cacaüyari 'aixüa mütiuyuricü 'aixüa temütexeiyarienicü. Pücayüve naimecü hicü temütecuxatanicü mücü hepaüsita.
6 Mücü naitü müpaü tiunüriecu, mara'acate tucaricü hüxiena mieme tuquita meneutahaqueni yametecahutü yu'uximayasicasie.
7 Taütana mieme tuquita xei viyari 'anuyeyeicacacu xeicüa neutahaqueni yuxaüta mara'acame cui mühüritüarie mücü tucarisie. Quepaucua mana meutahaque, xuriya 'a'ütü xeicüa püyüve. Pütimava meri 'aixüa miyurienicü yuhesie mieme. 'Arique pütimava 'aixüa miyurienicü teüteri 'axa memüte'uyuricü 'asimecatemaitü. 'Anarique tiutimavaca mana peutahaque.

8 'Iyari Mütiyupata müpaü catinihecüatani, huye cuxi pücamasiücü tevi maye'anicü que mü'ane müpasiesüa mexi 'a'uve mücü tuqui hüxiena mieme.
9 Mücü tuqui 'inüari patüa. Tita hicü mütimieme, mücü pühecüata. Mücü tuqui que mü'ane, 'imiquieri mavari yapütiuxatüariva, sepa mücayüve meye'atüanicü que mü'ane mütiutimava, 'iyarieya müca'itate'anicü.
10 Que memüte'ayexeiya, yamepütecahu que mütiu'aisie ravaiyari hepaüsita, mepe'eriva que müticuani que mütiu'ieni que mütiucamaima que mütiuca'üva xeicüa. 'Aisica müpaü müti'aita putaxasie mexi tucari ca'aye'avecai naitü mütihecuarecü.
11 Peru Cürisitu caninuani. Mara'acame canihücütücaitüni cui muhüritüarie. Cani'atüani tita 'umüramiecai 'aixüa müti'ane. Tuquita peutaha, peru tuquieya 'aixüa pü'ane masi, paye'ave, mamacü pücaveviya, 'ena cuiepa pücamieme.
12 Mücü tuquita quepaucua meutaha, sipuri siquerusixi vaxuriya 'a'ütü pücayüanecai. Yuxuriya püta 'a'ütü xei mieme xeicüa mana neutahani Müpasieta. Müpaü tiuyurieca pütasitixünaxü taheyemecü temüxüxüninicü.
13 Meripai sipuri turusixi vaxuriyacü, vaquiya mumierie mutataiyari naxiyari cuamariyaricü, mücücü mepühapüsiriecai teüteri, que mü'ane museviximarie. Mücücü mepüpasiecai, yuvaiyarisie memü'itiyatücanicü.
14 Mericüsü xüca müpaü 'anecaitüni, masi vaücavamecü catati'itieni Cürisitu xuriyaya. Mücü mavari 'aixüa mü'ane mücaseviximarie nayuyeitüani mixatüanicü Cacaüyari, 'Iyari yuheyemecü 'amuyeica müpaü tipitüacacu. Mücü xuriyaya catani'itieca ta'iyari mücatasitate'anicü que mütatitate'acai quepaucua müpaü temüteyuriecai cümana temütecuinequecai. Te'u'itiyaca, Cacaüyari mayeyurisie mieme tete'uximayatü tepacü.
15 'Ayumieme mücü canihücütüni que mü'ane mi'atüa türatu hecuame, müme memuta'inierie meheixeiyatü memacünecü tita yuheyemecü vahesie mütinaque que memüte'utahüavarie. Müpaü tiniuyurieni quepaucua mumü, püvarunanai müvataxünacü teüteri memitisanaxücü 'inüari mexi 'a'uvecai meripai mieme türatu.
16 Tevi xüca türatu 'utavevieni yupini hepaüsita, queyupaüme mütivamini quepaucua mumüni, caneuyeveca mühecüarecü quename 'umü, 'ariqueque niseirimücü mücü türatuya.
17 Türatu müpaü mü'ane 'aixüa müyünicü, peuyevese tevi mümünicü meri. Mücü niuquieya 'asipücayüve mexi cuxi 'ayeyuri que mü'ane mitavevi.
18 'Asita mücü türatu meripai mieme quepaucua mutaveviya, xuriya putayeuriya.
19 Muisexi 'ana tinivarutaxatüani yunaime teüteri naime 'aisica que mütiu'aisie 'inüari niuquiyaricü. 'Arique siquerusixi sipuri vaxuriya ha caniunüitüani. 'Urecanu cüyeyari 'anahüaca vita mütaüraüyecü, mücücü xuriyacü nivaruhapüsieni teüteri yunaime, niuqui xapayarita,
20 müpaü 'utaitü, 'Icü xuriya türatu 'inüariyari canihücütüni, que mütixe'utaveviri Cacaüyari.
21 Yaxeicüa xuriyacü nitahapüsieni 'ixuriqui tuquiyari, xacürüteta naime, mücüsie mütiutimavarüva.
22 'Inüari niuquiyari que maine, 'esivatücacu naitü xuriyacü caniti'itivani. Xüca xuriya catiyeuriveni pücareuyehüviyarüva.

Cürisitu que mütitayeitüa tita 'axa müti'ane, mavari mayuyeitüacü

23 Mericüsü, caneuyeveca mü'itiyanicü tita müti'üquisica, mi'üquecü tita taheima mütimieme. Peru tita taheima mütimieme, mücü mavari masi yemecü 'aixüa mü'anecü caniu'itiyani püta.
24 Cürisitu quepaucua meutaha Tuqui Müpasieta, mana pücaheutaha mamacü müveviyata. Haque yuricü mütuqui, mücü 'üquisicayarita pücaheutaha. Muyuavisie miemeta püta neutahani. Hicü Cacaüyari hüxie caniuyeicani, tahesie mieme mütaniunicü.
25 Mücü meta, quepaucua mana meutaha müixa mavari 'ayuyeitüvatü pücayüanecai, mara'acame cui mühüritüarie que müreutahaque Tuqui Müpasieta xei viyari 'anuyeyeicacacu, xeime xuriyaya 'a'ütü.
26 Xüca 'acu müpaü 'anenique, müixa pümüniqueyu cuie munetüariepaitü hicürique. Hicü masi xei mieme xeicüa masiücütü canayani tucari taxüximecacu, mitayeitüanicü tita 'axa müti'ane, mavari mayuyeitüacü.
27 Teüteri vahesie catininaquimücü xei mieme memücuinicü, 'ariqueta 'isücame nivatahüavimücü.
28 Yaxeicüata Cürisitu mecanixeiyacuni müme memicuevi, canivatavicueisitüamücü. Que mü'ane xei mieme mavari mayeitüarie hesiena mütiuhüivanicü tita 'axa memüte'uyuri yuvaücavatü, mücü 'arique mecanixeiyacuni tita 'axa müti'ane caxuavecacu.

10

1 Mücü 'inüari niuquiyarisie canimasiücüni tita 'aixüa ti'anetü 'umüramie, peru
'etüriyaripaü catinimasiücüni xeicüa. Yemecü hepaüna püca'ane que mütivaiyacü. Mücü
mavari yuheyemecü mücuxatüariva xei viyari 'anuyeyeicacacu, mücü hasuacu pücayüve
müvaraye'atüanicü müme 'aura memacüca.
2 Me xüca varaye'atüanique, mecatehayevaqueyu memütemavatüvecai. Va'iyari que ti-
vatate'aniqueyu tita 'axa memüte'uyuri hepaüsita, xüca xei mieme me'u'itiyanique müme
müya memüte'ayexeiya.
3 Masi xexuime viyarisie mepa'eritüarivani 'axa memüte'uyuricü.
4 Turusixi sipuri vaxuriya pücayüve tevi tita 'axa mütiuyuri menuyeitüirienicü.
5 'Ayumieme quepaucua cuiepa munuaniquecai müpaü caniutayüni,
Mavari pepücanaqui'erie que pemütixatüarie.
Masi pepünesi'ucuha'aritüiri nevaiyari.
6 Pepücanaqui'a sepa mavari mütaxüni taipa.
Mavari menuyeitüaniqueyu tita tevi 'axa mütiuyuri,
Mücü pücamasinaque.
7 'Ana müpaü neputayü, Camüsü ne,
Que müre'uxa xapa mücuicuiyasie nehepaüsita,
Necaninuani yanemütiyurienenicü
Que mümatinaque 'ecü Cacaüyari.
8 Mericüsü mana müpaü paine, Pepüca'inaqui'erie mavari, que pemütixatüari, mavari
mütaxüni taipa, mavari menuyeitüaniqueyu tita tevi 'axa mütiuyuri, mavari müxatüarie que
maine 'inüari. Mücücü pepücanaqui'a.
9 'Ana cuitüta müpaü canaineni, Camüsü ne necaninuani yanemütiyurienenicü que
mümatinaque. Nitayeitüani meripai mieme, mitaseiriyacü 'arique mieme.
10 Müpaü mütinaquecü, 'ayumieme tepupasie tame, mavari mayeitüariecü xei mieme Que-
susi Cürisitu yuvaiyarisie 'uyeicatü.
11 Yunaitü mara'acate tucaricü mana meniuti'uni mete'uximayatü, mavari yaxe-
icüa 'aneme me'icuxaxatüvatü. Peru mücü mavari müpaü mü'ane hasuacu pücayüve
mütasi'anuyeitüirienicü tita 'axa temüte'uyuri.
12 'Iya püta mavari puvevie xei mieme müta'anuyeitüirienicü tita 'axa temüte'uyuri.
Mavarieya yuheyemecü 'aixüa miyuricü, 'ayumieme mücü Cacaüyari serieta canayerüni.
13 Hicü xeicüari püta'icueva mexi me'a'ivariexime müme memeye'unie, mexi me'ahapava
hüxiena.
14 Xei mieme mavari mayeitüariecü, yuheyemecü püvaraye'atüa müme memüpasietüve
yuxexuitü.
15 'Iyari Mütiyupata pütasihecüatüa yaxeicüa 'utaitü. Müpaü canaineni,
16 Türatu müpaü 'aneme necanivataveviriemücü
Mücü tucari 'aye'ayu.
'Arique müpaü paineta Ti'aitame.
Ne'inüari niuquiyari nepüvapitüani
Yu'iyarisie memeixeiyanicü.
Mana nepita'utüani
Mücücü memüyu'iyaritüacacü.
17 'Axa que memüte'uyuri,
'Inüari que memüte'utisanaxü,
Müpaü nepücara'erivaniri.
18 Mericüte mücü hepaüsita xüca reuyehüviyarieni, tavari mavari pücaxatüarieni,
menuyeitüanicü tita 'axa mütiuyuri.

'Aurava teque'acücani

19 'Ayumieme nepaine ne'ivama, Quesusi xuriyaya mutaxüriyacü, heiserie tepexeiya
tecamamatü temeutahaquenicü Tuqui Müpasieta.
20 Huye hicüque mümieme mücücü temayeyuyurinicü, mücü tecanexeiyani, mücü
mütahuyetaxücü tahesie mieme. Que mu'itüarie yuvaiyarisie, tahuye patüa, temeutahaque-
nicü tame haque müreunamecai mücü 'ixuriquicü.
21 Mücü meta, tecaneixeiyani mara'acame mütürücaüye Cacaüyari quiya mühüritüarie.
22 Mericüsü müpaü mü'anecü 'aurava teque'acücani, ta'iyari yemecü yuxevicacu, yemecü
yuri tete'erietü, ta'iyari 'itiyacacu 'axa tecateyurietü capa ta'iyari tasi'utatienicü tita 'axa
temüte'uyuri hepaüsita, tavaiyari meta hauxinariecacu ha 'aixüa mü'anecü.

23 Yatequetecahuni, müpaü tetetahecüatatü que temüte'icuevie ta'aurie teca'axürüvetü, müpaü tetemaitü, que mü'ane müpaü mütatiutahüavixü tita mütatimini, mücü yacatinicamieni que maine.
24 Tequehetata'eritüvani tanaitü, temütavaüriyanicü temütetacanaqui'eriecacü 'aixüa temüteyuriecacü.
25 Tepücatehayevani tepütacuxexeürivani, hipame vahepaü tepücatehayevani. Tepütatuicani masi. Que xemüte'imate mücü tucari maye'aximecü, masi vaücava müpaü xequeteneyurieca.
26 Ta'iyari ya'anecacu xüca tetavaüriyani 'axa temüteyuriecacü teheitimaime tita yuri müraine, mavari pücaxuave tavari menuyeitüanicü tita 'axa temüte'uyuri.
27 Xücari müpaü 'aneni temamatü tepüta'icueva temüta'ivaviyarienicü xeicüa, yuhaxüacü quepaucua müvataxütüani müme memeye'unie, yumexüitüatü taipaü.
28 Xüca 'itixani'erieni 'inüari niuquiyari Muisexi mi'atüa, caniumümücü canenimayasietü, yuhutatü ya yuhaicatü müpaü metetahecüatayu.
29 Que xetecu'eriva. Masi yemecü hesiena catinaque tatacuri, que mü'ane minanaima Cacaüyari nu'aya, que mü'ane seviximariecame mü'erie mücü xuriyaya türatu mutaseiriyari cümana, mupasie cümana, que mü'ane mitave'erie 'Iyari 'aixüa mütatipitüa.
30 Tame tepimate que mü'ane müpaü mutayü, Necümana nepünemieneni, 'anepürapica ne. Tavari müpaü putayü, Ti'aitame tatacuri nivapitüamücü yuteüterima.
31 Pümariveni quepaucua Cacaüyari mayeyuri miviyani.
32 Xequena'erivani masi meripai que mütiuyü. 'Ana cuitü xe'uhecüariyarieca, cuini mieme xepüte'ucacucuinecai peru xepüteneviecai.
33 Sepa yunaime vahüxie xemütevinüariecai 'axa xetecühüavarüvatü xe'uximatüarietü, sepata hipame xemüvapareviecai quepaucua müpaü memü'itüarie, xeme xepüteneviecai.
34 Memanutaxüriyacai que memüte'ucuinitüarie, xemeta vahepaü xepüteyumaicai. Xeyutemamavietü xepüvaneviecai quepaucua memüxete'unavairi xepini, müpaü xetemaitü, yupini masi 'aixüa müti'anene 'emütiterive xemütehexeiyacü xeme muyuavisie.
35 'Ayumieme nepaine, xepücaheivivivani tita xemütehexeiya. Heiserie xepexeiya xecamamatü xemüyüacacü. Mücücü vaücava xepüte'iva.
36 Caneuyeveca xemüte'ucaneviecacü, xeheixeiyatü xemacünecü que xemüte'utahüavarie quename müpaü tixepitüani, yaxeteyurieyu que mütinaque Cacaüyari.
37 'Esiva yareutevicacu cuxi,
Que mü'ane 'umamie caninuamücü,
'Epücareutere.
38 Mücü heiserie mexeiya nehesüa miemetütü
Mücü canayeyuricamücü yuri müti'eriecü.
Xüca vaüripieca
Ne'iyarisie nepücanaqui'aca que nemütixeiya.
39 Peru tame müpaü tepüca'anene. Tepücavaüripietüca, tepücatatümaiyarieni. Masi yuri tepüte'erie tatucari temücatatümaiyacü.

11

Que mü'ane yuri müti'erie

1 Que mü'ane yuri müti'erie müpaü pütimate, peixeiyani tita müticuevi. Müpaüta catiniyumaica, 'apuve tita mücatixeiyarieve.
2 Müpaü yuri memüte'eriecaicü mecanimarivacaitüni ta'uquisiema meripai miemete 'aixüa memüteyuriecaicü.
3 Yuri temüte'eriecü müpaü tepütemate, cuie munetüariecü Cacaüyari müpaü 'utayücu. Tita mütixeiyarieve que mütiuveviya, tita mücarahecüacü catiniutiveviyani.
4 Yuri müti'eriecaicü Haveri mavari 'aixüa mü'ane pixatüa Cacaüyari, Caini mavarieya 'aixüa ca'anecacu hepaüna. Müpaü mütiutimavaxücü pütahecüasie quename heiserie hexeiyacai, Cacaüyari müpaü tihecüatacacu 'imiquierieya hepaüsita. 'Ayumieme sepa mümüqui, 'inüarieya püticuxata cuxi.
5 Yuri müti'eriecaicü, 'Enuqui pevitüquie müqui müca'ayanicü. Pumavecai Cacaüyari heivitücu. Cahevitüquievetü cuxi, müpaü pütihecüasiecai minaqui'aritüacaicü Cacaüyari.
6 Tevi yuri xüca cati'erieca, pücayüve minaqui'aritüanicü. Caneuyeveca müpaü yuri müti'eriecacü que mü'ane Cacaüyari 'aurie maye'amücü, quename 'a'uyeica, quename tiva'ivisitüa müme memicuvautüve.
7 Yuri müti'eriecaicü Nuhexi yucuerivayurietü nitavevieni naviya müvatavicueisitüanicü yuquie quiecatari, müpaü tiutahüavarieca tita teüteri 'acuxi memücatexeiyavavecai hepaüsita.

Müpaü mütiuyuricü, cuiepa memütama vahesie pütiuhüiya, mücüsie püta pütiunaquixü heiserie mexeiyanicü yuri ti'erietü.

8 Yuri müti'eriecaicü, 'Apurahami quepaucua muta'inierie, yaticamietü manapaitü caneyani haque hesiena mürenaqueniquecai. Caneyani 'asicatimaitü haqueva menuaniquecai.

9 Yuri ti'erietü mana caniuyupata mücü cuieyarisiepaitü que mütiutahüavarie hesiena mütinaqueniquecaicü, peru xeime cuieyapaü pütimaicai. 'Ixuriqui quiyarita menayetecaitüni mücü 'Isahaquimatü Cacuvumatü. Mümeta vahesie pütinaqueniquecai que memüte'utahüavarie, yaxeicüa 'Apurahamipaü.

10 Canicueviecaitüni mücü quiecari qui hetüa mieme tenari mexeiya yemecü, 'inüarieya metimacü Cacaüyari, mitavevicü.

11 Yuri müti'eriecaicüta, Saramatü türücariya mepupitüarie nunusi mehexeiyatü memacünecü, sepa tucarieya manutitüa sepa mü'ucarasitücai. Müpaü pütiuyü yaticamiecame mü'eriecaicü que mü'ane müpaü mütitahüavixü quename müpaü tipitüaniquecai.

12 'Ayumieme xeimesie meniyecüne, sepa mücü mumüximecai. Taheima miemete xuravesixi vahepaü meyupaümetü mecanacüne, xiecari haramara tesita miemepaü meyupaümetü menacüne mücayu'inüasinüapaü.

13 Yuri mete'erietü meneutacuixüani müme yunaitü. Meheixeiyatü mepüca'acü que memüte'utahüavarie. Masi tevapai mepixei yuri mete'erietü, mepivaüritüa. Müpaü mepüteyuhecüatacai quename xaüsie miemete cücamete mehümetücai xeicüa 'ena cuiepa me'u'uvatü.

14 Que mü'ane vahepaü maine, mücü püyuhecüata quename 'icuvaune yucuie.

15 Xüca me'icuxatanique mücü cuie haque memeyecü, tucari mepühücaqueyu memücunuaxüanicü mana.

16 Hicü masi mepihive'erie cuie masi 'aixüa mü'ane taheima mieme. Cacaüyari 'ayumieme pücayuteviya müme vacacaüyari mümarivanicü. Quiecari püvarunüsiri.

17 Yuri müti'eriecaicü quepaucua muta'isiparie 'Apurahami, mavari payeitüa tüma 'Isahaqui. Que mü'ane müpaü mütiutahüavarie que mürexeiyaniquecai, mücü mavari payeitüaniquecai yunive muyuxevicai.

18 'Apurahami müpaü pütiutahüavarie meripaitü, 'Isahaqui xiüyarimama mepüte'uterüvarüvani müme 'ahesie memüyecüne.

19 'Apurahami müpaü tiniyücühüavecaitüni, Cacaüyari müyüvemetücaicü tavari menucuquetüanicü müquite vasata. 'Ayumieme hutarieca heixeiyatü que müratüa, 'inüari canayani.

20 Yuri müti'eriecaicü 'Isahaqui 'asita tita 'umüramiecaicü müpaü ra'erivatü, 'aixüa caniutayüni Cacuvu 'Esahu vahepaüsita, 'aixüa memü'itüarienicü.

21 Yuri müti'eriecaicü Cacuvu quepaucua mümüximecai 'aixüa caniutayüni yuxexuime Cuse nivemama vahepaüsita, müme 'aixüa memü'itüarienicü. Puyutanenevi yutuicatü yu'isücü.

22 Yuri müti'eriecaicü Cuse 'umüximetü müpaü püra'erivacai mana memüyecünequecaicü mücü cuieyarisie 'Ixaheri xiüyarimama, puyuta'aitaxü caxarieya manutüquienicü.

23 'Utinuivacu Muisexi yuri memüte'eriecaicü 'uquiyarimama meniti'avieta haica mesayari visi memüte'ixeiyacaicü nunusi, memücateheiyehüviriecaicü cuiepa ti'aitame que mütiuta'ai.

24 Yuri müti'eriecaicü Muisexi 'e'utevitü, mücü cuiepa ti'aitame tevarieya pücayuterüvanüacai, püca'uyuvaüri Parahuni nu'aya 'uca niveya müxasivanicü.

25 Puyuvaüri masi 'axa mü'itüarienicü Cacaüyari teüterimama vahamatü, cayuvaüriyatü münaqui'acacü 'axa tiyurienetü yapaümexa viyari.

26 He'erivatü tita müra'ivaquecai xeicüa, müpaü püticu'erivacai, quename masi vaüca hexeiyaniquecai 'axa ticühüavarüvatü Cürisitupaü, quenameta tixaütü carexeiyaniquecai pini xüca rexeiyanique 'Equipitusie timieme vaücava.

27 Yuri müti'eriecaicü 'Equipitu cuieyarisie neyeyani ca'imacatü cuiepa ti'aitame sepa müha'acai. Pütiucaneviecai, que mü'ane Cacaüyari müxeiyapaü püyüanecai, sepa mücü mücaxeiyarieve hasuacu.

28 Yuri müti'eriecaicü Pasicua 'ixüarari pusutüa memüteha'erivanicü Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima. 'Ana quitenie pü'üyaxü xuriyacü, que mü'ane müvaca'unarümecai vamatüarima mücavamayüanicü 'Ixaherisixi vamatüarima.

29 Yuri memüte'eriecaicü Haramara Muxuresie mecananucüne macuvaquipaü 'anecacu. 'Equipitutari müpaü meteyuriecutü menehauxüani haramarasie.

30 Yuri memüte'eriecaicü, Quericutari vatesariya nanaca'uni 'atahutamexa 'auriena me'acünecu.

31 Yuri müti'eriecaicü Xahavi püca'utatümaiyari teüteri yuri memücate'eriecai vahamatü. Mücü 'uca tuminicü müyuvitünüacai canihücütücaitüni, peru 'ana yuquita cuyaxi nivarutanaqui'erieni mema'avienenierecai, 'aixüa pütivaxeiyacai.
32 Mericüte, tita cuxi netitaxata. Quereuni Varaqui Sanisuni Quepite Raviri Samueri texaxatamete yunaime xüca mücü ne'üxasitanique, tucari nepücahücaqueyu.
33 Müme yuri memüte'eriecaicü mepüvara'ivaxü cuiepa te'aitamete, heiseriemecü mepüte'aitacai, meheixeiyatü mepacü que memüte'utahüavarie, menivarata'imaiya mayesi memücavaticuanicü,
34 menitüni tai sepa mütürücaüyecai, meniutavicueni cusiracü memücacui'ivacü, sepa memuveraranicai meputürücariyarie, cuyacü yüvavemete mecanacüne, menivaranucuveiya cuyaxi xaüsie miemete.
35 'Ucari tavari menivarutanaqui'erieni yuhesüa miemete, me'ucuicu me'anucu'ucu.
Hipatü menitiveivacaitüni mecayuvaüriyatü memüxünarienicü. Müpaü mepüteyuriecai memüpitüarienicü masi 'aixüa 'anemecü memanucu'unicü.
36 Hipatüta que memüte'upitüarie, mecaninanaimariecaitüni mecanitiveivacaitüni, meta mepütihüivacai mepanutaxüriyacai.
37 Mepütituaxivacai tetexicü, sexusucü mepütixitevacai, mepü'inüasietüvecai, mepücui'ivacai cusiracü. Menicu'uvacaitüni muxa naviyari sipu naviyari me'anacatütücaitü me'icuteüxütüvetü, meteheuyehüatü me'uximatüarietü 'axa me'itüarietüvetü.
38 Cuiepa memütama 'aixüa mepücate'u'iyaricai vasata memüxuavenicü teüteri müya memü'anenecai. Macumavesie hürisie mecanicu'uvacaitüni meheuyexürietü, terüta meucatevasie meyetetücaitü.
39 Mücü yunaitü sepa memühecüasiecai yuri memüte'eriecaicü, 'acuxi tita memüte'utaxatüarie metehexeiyatü mepüca'acü.
40 Cacaüyari meripai tixaütü pütiutavevi masi 'aixüa müti'ane tahesie mieme, müme memaye'axüanicü 'ate'u'uvacacu tame xeicüa.

12

Quesusi xeicüa tepa'erivani

1 'Ayumiemericü hicü ta'aurie meyuxeüriecacu müya me'anenetü tehecüatamete cui meyuvaücavatü, tepeihüani naime mürahete, naime 'axa müti'ane mütasicuhapana. Tecavaüripietücaitü tepuhuni, tepütanausaxüani temeta'axüanicü haque temecueviya,
2 cuini mieme Quesusi teha'erivatü, que mü'ane misutüa meye'atüa titasie yuri temüte'erie. Mücü müpaü ra'erivatü que mütiyutemaviecaquecai 'ariqueque, pitanevie curuxi sepa mutevinüarie. Hicü mana paca Cacaüyari 'uvenieya serieta.
3 Capa xe'u'uxenicü xeme, yu'iyarisie capa xevaüripiecacü, xequena'erivani mücü que mütiucaneviecai 'axa teyuruvamete cuini mieme meheye'uniecacu.
4 Xeme que xemüteyucuitüve tita 'axa müti'anematü, 'acuxi xexuriya püca'uhane.
5 Xüari xepücahetümai que mütixetuica tevi yunive müticuxaxatüvapaü, müpaü 'utaitü,
Neuxei nenive,
Pepücatiucatave'erieca
Ti'aitame mati'üquitüacacu cuini mieme 'uximatüaricacü.
Pepücavaüripieca mücü masi'utate'acacu.
6 Ti'aitame 'uximatüaricacü
Püti'üquitüa que mü'ane münaqui'erie,
Yunaime püvacuvaya yunivema müvarutanaqui'erie.
7 Quepaucua xemüte'uca'eniva, xete'üquitüarietü xemacünecü 'uximatüaricacü xepüyüa. Cacaüyari püxeyuriene que müvayurie yunivema. Quepai ranivetücacu, mücü 'uquiyarieya püti'üquitüa 'uximatüaricacü.
8 Me xüca 'uximatüaricacü xecate'üquitüarieni yunaitü 'axeicüa que memütepitüarie, cari 'avienuari xepünivemama, Cacaüyari xepücanivemama.
9 Mücü meta, tepüvarexeiyacai ta'uquiyarima memüteüteritücai. Müme metate'üquitüacacu 'uximatüaricacü tepüvareu'eniecai. Hicü yeme masi tepi'enieca 'iyarite va'uquiyari temayeyuyurinicü.
10 Müme yapaümexa tucari mepütate'üquitüacai que mütivanaquecai 'uximatüaricacü. Mücü masi 'aixüa temü'itüariecacü pütati'üquitüa 'uximatüaricacü, hepaüna tepasietü temacünecü.
11 'Uximatüaricacü mexi tete'üquitüarie, tetatemamaviecame tepücata'erie, masi tetahiveriecame tepüta'erie. 'Ariqueque müme müpaü memü'itüarie mecanipitüarieca heiseriemecü yamemütecahunicü, yu'iyarisie meca'uximatüarietü.

Müme memixani'erie Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu

12 'Ayumieme yumama xequeneuseiriyaxüa müveraranicü, yutununeta mücatürücavicü xequeneutiseiriya mütitürücaxüanicü.
13 Huye müxexeuravi xequeneutivevi yü'ücasie mieme, mücatatunirecü tita mütitunirive, müranayehüiyanicü püta.
14 'Aixüa xemütevaxeiyanicü yunaime xequeneyumexüitüaca, xemüpasiecacü Cacaüyarisie miemecü meta. Xüca müpaü catipasieca, hasuacu püca'ixeiya Ti'aitame.
15 Xequeneyü'üviyani xevitü ca'aye'avetü müca'ayanicü, Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü que mütiminiqueyu. Xequeneyü'üviyani xevitü capa xemuinanenicü, nana cuiepa mutineica hasivimecü mütixuxuaverepaü yüanetü. Müpaü xüca tiyurieneni, yumüiretü menisevixi-mariecacuni.
16 Xequeneyü'üviyani capa xevitü 'icumaüvanicü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, capa Cacaüyari ca'ayexeiyatü yüanenicü 'Esahupaü. Mücü xei 'icuaiyaricü nipata heiserie mexeiyacaicü mümatüarietücaicü.
17 Müpaü xepütemate, 'arique quepaucua heixeiyatü mayeimücücai tita hesiena mütiutaxasie 'aixüa mü'itüarienicü, püxani'erivacai. Müpaü pücatiupitüarie müyupatanicü tavari, sepa 'utasuatü müpaü mütivaucai.
18 Haque xeme'axüa xeme, mana xepüca'u'axüa meripai miemetexi vahepaü haque tevi müyüve mimayüanicü yemuri, haque tai müta'a, haque meyüvi, teüca haque meyeica,
19 cuxineta haque mehüsierie, haque xevitü me'enierie 'utaniucacacu. Müme quepaucua memi'eni mepitavaviri xeime niuquicü memücatahüavarienicü tavari.
20 Mepüca'iquemacai tita memüte'uta'aitüarie müpaü metecühüavarüvatü, Sepa yeutanaca mimayüa yemuri, tetexicü pümierieni tituaxivatü.
21 Yemecü marivetü mütiyuxexeiyacaicü, 'asita Muisexi müpaü niutayüni, Ne nepuma nepuyüyüaca.
22 Xeme masi xepu'axüa Siyuni yemuriyari haque meve, Cacaüyari mayeyuri quiecariena, Querusareme taheima mieme haque maniere, yumüireme vahesüa xepu'axüa, taheima miemete niuqui tuayamete va'ixüararipa,
23 mana matüarixi memutinunuiva muyuavisie memacayasari haque memeyuxexeüriva, mana xepu'axüa, que mü'ane 'isücametütü müvata'ivaviyani yunaime Cacaüyaritütü, mücüsüa xecaniu'axüani, müme heiseriemecü yamemütecahucai memaye'axüavave yu'iyarisie memu'uva, müme vahesüa xecaniu'axüani,
24 que mü'ane türatu hecuame mu'atüa Quesusitütü, mücüsüa xecaniu'axüani, haque xuriyacü müre'üyarie cümana tevi mü'itiva xecaniu'axüani. Mücü xuriya masi 'aixüa 'ane-mecü catinihecüatani, Haveri xuriyaya hepaüna catihecüatacacu.
25 Xequeneyucuerivayurieca capa xe'ixani'eriecacü que mü'ane maniuca. Müme mepüca'utavicuei me'ixani'erieca que mü'ane 'ena cuiepa müpaü mütivarutahüavixü que memü'itüarieniquecai. Tame masi yemecü tepücatavicueni xüca ta'aurie te'axürieni temüca'i'enienicü que mü'ane taheima maniuca.
26 Mücü 'utaniucacacu caniutayuani cuie 'ana. Hicüta que mütiyurieni müpaü paine ya'utaitü, Xei mieme cuxi cuie hücüa nepücatayuitüani, muyuavita nepütayuitüani naime masi.
27 Xei mieme cuxi 'utaitü, müpaü pütihecüata, tita mütayuitüarieni pütitayeitüarieni, tita mütiutiveviya xatatü. Peru pütiyuhayevani tita mücatitayuitüarieni.
28 'Ayumieme pamüpariyusi teque'ipitüaca mücü temupitüariecü tati'aitüvame. Haque müre'aita mücü, mana pücatayuitüarieni. Müpaü tequete'uximayaca Cacaüyarisie mieme pamüpariyusi te'ipitüatü, 'aixüa 'anemecü que mütinaque, teheyexeiyatü teteheiyehüvirietü.
29 Tacacaüyari tai naime mütitixüsitüvapaü cani'aneni.

13

Que müreuyevese yamütiyurienenicü Cürisitusie tiviyatü

1 Xepücatehayevani xevanaqui'erietü 'ivamarixi.
2 Xepücatehatütümaiyani xemüvatanaqui'erienicü teva quiecatari. Müpaü meteyurietü hipatü mepüvarutanaqui'erie niuqui tuayamete 'asimecatemaitü.
3 Xequenivara'erivani que mü'ane memanutaxüriya, vahamatü xemanutaxüriyapaü xeteyumaitü. Xequenivara'erivani müme 'axa memü'itüariexime müpaü xetemaitü, xemeta yuvaiyaricü xemu'uvacü.
4 Teüteri xüca meneneüqueni, 'aixüa mequetexeiyarieca naime hepaüsita, peru me'itiyatücaitü xeicüa mepüyucumaüvani. Mesü, Cacaüyari tatacuri canivapitüamücü müme memicumaüva que mü'ane mücava'üya mücavacüna, memicumaüva xeime 'üyaya, peru müme memü'itiya pücatixaü.

5 Müpaü xequeteneu'uvani tumini xecahive'erietü. Xequenenaqui'aca xeheixeiyatü tita xemütehexeiya. Mücü canihücütüni que mü'ane müpaü mutayü, Ne yemecü nepücamasihayevani 'axaütame, nepücamasicu'erieni hasuacu.
6 'Ayumieme tecamamatü müpaü teputiyuane,
Ti'aitame canihücütüni que mü'ane münesiparevi.
Nepücamaca,
Quesü nesi'uyurieni tevi.
7 Xequenivara'erivatü müme memütexe'aitüacai. Que memü'anenecai, Cacaüyari niuquieyacü mepütexe'utaxatüa. Xevara'erivatü que memüte'utiparixü, müpaü que memüte'u'uvacai, xequeniva'üqueni yuri que memüte'eriecai.
8 Quesusi Cürisitu meripai hicüta yaxeicüa cani'aneni, yuheyemecüta.
9 Tevapai xepücayuvitünüa, 'üquisica yücü 'aneneme xepüca'enietüveni hipame vayeiyarisie mieme. 'Aixüa caniyümücü yu'iyarisie müseiriyarienicü 'iya 'aixüa tiuca'iyaricacu, peru 'icuaicü hasuacu pücaseiriyarieni. Müme 'icuaisie meteviyatü memu'uva havai mepüca'upareviya.
10 Tame mürayutimavatüre tecanexeiyani. Mana mieme memütecuacacü heiserie mepücahexeiya müme memütemava 'ixuriqui tuquiyarita miemecü.
11 Mara'acame cuini mieme mühüritüarie Tuqui Müpasieta quepaucua mi'atüva vatevama vaxuriya 'aixüa miyurienicü tita 'axa memüte'uyuri, caxari mana pütaiyari quiecari tesita.
12 'Ayumieme Quesusita quitenie 'aurie pütiucuinixü tacua, Cacaüyarisie mieme müvapatanicü teüteri, mücü mumieriecü.
13 Hicümü hesüana tepüyehu quiecari tesitapai, niuquimarica tenevietü hepaüna.
14 'Ena cuiepa tepücaheixeiya quiecari 'emütiterive. Tepitacuevie quiecari xevitü 'umamie.
15 'Ayumieme mücü tasipareviecacu, tamavari teque'ievirieca Cacaüyari taheyemecü, 'aixüa te'utiyuatü hepaüsitana. Tateta mayeneicacü tequetahecüatani hesüana temiemetütü que mü'ane mühücü, mücü canihücütüni tamavari.
16 Mücü meta, xepücatehatütümaiyani 'aixüa xemüteyuriecacü xemüteyumicuanicü. Mavari müpaü mü'ane pinaque Cacaüyari.
17 Yaxequetenecahuni que memutiyuane müme memütexe'aitüa, xeva'enietü. Müme mepi'üviya xe'iyari müpaü metemaitü, yühüritüarica hepaüsita memüta'ivaviyarienicü. Müpaü xequeteniva'enieca, müme müpaü memüte'uximayacacü meyutemamavietü, me'uti'aivatü memücayüacacü. Me xüca xevahiveritüaca, xeme masi xepücapareviyani.
18 Tahesie mieme xequeneyunenevieca. Tame müpaü tepütetamate, ta'iyari 'aixüa pü'ane 'asipücahaine, naimecü temütavaüriyacü 'aixüa 'anemecü temeu'uvanicü.
19 Nepüxetuica müpaü xemüteyuriecacü masi yemecü, cuitüva xemüpitüarienicü tahüxi temutinenierecü.

'Aixüa que mutayü 'aixüa memü'itüarienicü, que mütivaruvaüritüa

20 Que mü'ane Cacaüyaritütü mütasipitüa ta'iyarisie temüca'uximatüariecacü, que mü'ane müquite vasata menayevitü muxasi vahüveme mümarive Tati'aitüvame Quesusi, mücü 'itaseiriyaca türatu yuheyeme 'amuve mücü xuriyayacü,
21 mücü xüca xe'aye'atüani que mütinaque yaxemüteyuriecacü naimecü 'aixüa xeteyurietü, mücü xüca xeyuitüani xeminaqui'aritüanicü que mütixexeiya, Quesusi Cürisitu xepareviecacu. Mücü hepaüsita 'aixüa queticuxaxasivani yuheyemecü. Müpaü xeicüa cani'aneni.
22 Ne'ivama nepüxetuica, xequeneuyuvaüriya xemi'enienicü neniuqui que nemütixetuica. Yapaümemecü nepütixe'uta'utüiri.
23 Müpaü xequetenemaica, ta'iva Timuteu muxünariecü. Cuitü xüca nuani tahamatü tepüxexeiyayu tanaitü.
24 Xequenivavaüritüaca yunaime memütexe'aitüa, yunaime Cacaüyari teüterimama. 'Itariya cuieyarisie miemete mepüxevaüritüa.
25 'Aixüa xüca tiuca'iyarini yunaime xehesie mieme. Müpaü xeicüa.

SATIYACU
Meitanü'axüa

Vaürisica

1 Ne Satiyacu Cacaüyarisie mieme necatini'uximayatametüni Ti'aitame Quesusi Cürisitusie mieme. Naisarie xemeutayeixüa necanixevaüritüaca yunaime tamamata heimana yuhutame nuivarite.

Cacaüyari que mütatipitüa temütemaivavenicü

2 Ne'ivama naimecü xeyutemamaviecame xequeneyu'erieca quepaucua xemüta'inüasieni 'inüari yücü mü'anenecü,
3 müpaü xetemaitü, müpaü xete'inüasieme yuri xüca xete'erieca yemecü, mücücü xete'uca'enivatü xepacüne.
4 Xequenaye'axüa xete'uca'enivatü müpaü xemütemasiücünicü müyuxevicü xe'iyari, tixaü mücareuyevesecü.
5 Me xüca xevitü xeme ca'aye'aveni mütimaivenicü, müpaü quetitavavirieni Cacaüyari. Müpaü catinapitüamücü. Cacaüyari 'aixüa 'iyaricü catinivamicuani yunaime cavatate'atü.
6 Müpaü quetitavavirieni yuri ti'erietü xeicüa, tixaü huta 'iyariyari cahexeiyatü. Que mü'ane huta 'iyariyari mexeiya, mücü hamevaripaü caniuyüneni haramarasie mieme mu'equepaü muyuanepaü.
7 Mücü müya mü'ane mecuxi pütihayeva müpaü ticu'erivatü quename tipitüarieni. Ti'aitame tixaü pücatipitüani
8 tevi huta 'iyariyari mexeiya mühücücü, müyuxamurie yuyeiyacü naimecü.
9 Ta'iva tixaü mücatihücü ve'eme queyuxatani müpaü ra'erivatü ve'eme que mürayeitüarie.
10 Xicutütü meta ve'eme queyuxatani müpaü ra'erivatü tixaü catihücütütü que mürayeitüarieni, müpaü timaitü, 'üxa xuturipaü peuyani.
11 Tau paneica xücatü, 'üxa pütivasiüxa. Xuturiyari pücaxürüve, visi mütiyuxexeiyacai putiyünaxü. Yaxeicüata tevi müxicu pütavaxime yuyeiyacü sepa que mütiyuriene.

Que mütiuca'eniva 'inüasietü

12 'Aixüa cani'itüarieca que mü'ane mütiuca'eniva 'inüasietü. Mücü 'inüasieme tucari canipitüariemücü 'inüaricü, yaxeicüa muma que müranutimaniyarie que mü'ane müvara'iva nausaricü, müpaüta catinitamarivamücü, Cacaüyari que mutayü quename vamini müme meminaqui'erie.
13 Tevi mexi 'inüasiexime müpaü pücahaineni, Cacaüyari püta caniyüaneni nesi'inüatatü haitü. Cacaüyari pücayüve müta'inierienicü para 'axa mütiyurienenicü. Yaxeicüa mücü püca'ita'inieni tevi, para mücü 'axa mütiyurienenicü.
14 Yuxexuitü masi yücümana mepü'inierie 'axa memüteyurienicü. Meteyucahive'erietü mepüyuviyanüa mepüyuhapaninüa yücümana.
15 Tiyucahive'erietü cuitü 'axa pütiyurieneni. 'Aye'ame 'axa tiuyurienetü, vaüriyarica pümüni, yaxeicüa 'uca 'ayehucatü vaüriyarica mütinivenipaü.
16 Xepücate'irüviyarieca ne'ivama nenaqui'erima.
17 Naitü 'imiquieri 'aixüa mü'ane, nai temüte'umiquie müraye'axe, mücü taheima canimiemetüni. Canacaneicani hecüarivivamete va'uquiyarisüa miemetütü. Mücü pücayupata, ni 'etüriya que mütiyupata tau 'acayunirümecacu, müpaü pücatiyupata.
18 Yücümana müpaü tiuyühüaveca püta'utavevie, müpaü 'utayüca niuquicü yuri mainecü, para tame tita mütiunetüasie mieme visi temütexeiyariecacü, tame nivesicapaü temütexeiyariecacü yacütüniquetü.

Que müreuyevese yatemüteyuriecacü niuqui que maine

19 'Ipaü xequetenemaica ne'ivama nenaqui'erima. Peru yunaitü teüteri mequeyumexüitüaca memü'enananicü. 'Emequeteheutevini püta memütiniunicü memüyeha'anicü.
20 Tevi ha'atü yapücaticamieni heiseriemecü, Cacaüyari que mütixeiya.
21 'Ayumieme xequenevivi nai mütiyusevixima, nai 'axa müti'ane naisarie manayuhayeva. Xeca'ayu'eririyatü xequeneutanaqui'eri niuqui xe'iyarisie muca'iteüsie. Mücü caniyüveni xe'iyari mütavicueisitüani.
22 Niuqui que maine yaxetecahutü xequenacüni. Xe'i'enietü xeicüa xepücayüaca capa xeyucuamananicü yücümana.

23 Xüca niuqui 'enieni xeicüa, xüca yacaticamieni, tevipaü caniyüaneni xicürisie müyu'ixüari yühüxie que mütiyuxexeiya.
24 Yu'ixüarieme caniyemieni, yapaucua que mütiyuxexeiyacai püratümaiya.
25 Que mü'ane masi mütaniere mücü 'inüarisie müraye'axesie mütasixünasie, que mü'ane mücüsie mü'ayumieme, xüca 'u'ename caratümaiya, masi xüca yaticamieni müpaü tiyurienetü, mücü 'aixüa cani'itüariecamücü yatiyurienetü.
26 Tevi xüca rayexeiyame yu'erieca, peru xüca ca'ipirenutüaca yuneni, mücü masi yücümana caniyucuamananeni, yacü xeicüa catinayexeiyani.
27 Me xüca rayexeiyani 'itiyatü caseviximarietü, Cacaüyari müta'uquiyari que mütixeiya, müpaü püta caniyüanemücü. Caniva'üviyacamücü memünutuixietüca viyurasixi meta mexi me'uximatüarie. Püyü'üviyanita, tita cuiepa mütimieme ca'iseviximanicü.

2

Que mütivaru'imaiyaxü yücü memücatevaxeiyacü teüteri

1 Ne'ivama, Quesusi Cürisitu Tati'aitüvame visi mü'anesie yuri que xemüte'erie, xequeteneuhayeva yücü xetevaxeiyatü teüteri.
2 Mana tevi xüca heutahani xemüyuyexexeürivasie huru hanirayari vatimanatücaitü visi mü'ane 'anacatütü, xücarita mana heutahani xevitü cui mavetü 'anacatünitü, quesü 'uyüni.
3 Xücari cui xe'ixeiyani que mü'ane visi mü'ane manacatücü, xüca müpaü xete'icühüaveni, 'Ecü xüa 'ena quenacani 'aixüa mü'anesie, xüca müpaü püta xete'icühüaveni tevi mümave, 'Ecüsü 'umapaitü queneuveni, mesü 'ena nehetüa queneucani,
4 cari huta 'iyariyari xepexeiya, cari 'isücate xepayuyeitüa, peru 'axa xeteyücühüavetü.
5 Xequenene'enieca ne'ivama nenaqui'erima. Tamüsü Cacaüyari püvaranuyeteüxixü müme cui memümamave cuiepa memütama que memütevaxeiya. Müme masi meheuca'ucame püvarayeitüa yuri que memüte'erie, para vahesie mütinaquenicü müme memaye'axüanicü tiva'aitüvame mayanicü, que mutayü quename vapitüani müme meminaqui'erie.
6 Xeme püta ca'aye'aveme xepüxata mümave. Tamüsü xicusixi mecatehüme memütexe'uxitüa. Müme mecatehüme memüxehapa 'isücate vahesüa.
7 Tamüsü mümetütü mecatehüme memisevixima que mü'anesüa xemümiemete, 'axa me'utiyuatü hepaüsitana. Mücü que mü'ane mühücü, mücü 'aixüa pü'ane.
8 Me xüca 'acu xeheye'atüani Ti'aitame 'inüarieya, 'utüarica que maine, Pepinaqui'erieca 'ahepaü tevi yaxeicüa que pemüti'anaqui'erie manuyüne, 'aixüa cani'aneni.
9 Me xüca yücü petivaxeiyani teüteri, 'axa xecaniyüaca. 'Inüari niuquiyari püxehecüata que xemüte'itisana.
10 Que mü'ane naimesie yamüticamie 'inüari niuquiyari que mainesie peru xüca xei niuquiyari hepaüsita 'utiquetamüre, masi hesiena pütiuhüivani miseviximacü 'inüari naime.
11 Que mü'ane müpaü mutayü, Pepüca'icumaüvani xeime 'üyaya haitü, mücürita müpaü niutayüni, Pepücare'amemivani. Mericüsü sepa xeime 'üyaya pemücacumaüva, perusü xüca peti'amemivani, pepitisanaxü 'inüari niuquiyari.
12 Que xemutiyuane, que xemüteyurie, müpaü xequetenemaica, 'isücame canixeta'ivaviyamücü 'inüari mütasixüna que maine.
13 Que mü'ane mücatiyucanenimaya, 'isücame ca'inenimayatü pitahüave. Perusü que mü'ane mütiyucanenimaya, mücü püra'iva sepa 'isücame mitahüave.

Xüca yuri ti'erieca niu tixaü catiyurienetü, yuri que müti'erie canimüquini xeicüa

14 Quesü 'uyüni ne'ivama, tevi xüca yuri ti'eriecame yuxatani, peru tixaü 'asicatiyurienetü. Müpaü niu yuri que müti'erie, queri tiyüveni para mütavicueisitüarienicü.
15 Ta'iva 'uquitütü 'ucatütü xüca 'anacavixurieca, xüca 'icuai heuyehüaca tucarisie mieme,
16 xevitü xeme xüca müpaü ticühüaveni, 'Aixüa pereu'erietü quenemie. 'E'ayesuime quenanacatüqui, queneutahuxai, 'utaitü, peru xüca xeca'imini tita müreuyehüva yuvaiyarisie mieme, quesü 'uyünicuta, 'aixüa pücayüni.
17 Yaxeicüa xüca niu yuri ti'erieca, peru xüca tixaü 'asicatiyurieneni, yuri que müti'erie pümüqui xeicüa, yücümana 'asimücayüvecü.
18 Perusü xevitü xüari müpaü pütayüni, Mericüte 'ecü xeniu yuri pepüti'erie, ne masi tixaütü nepütiyuriene. Quene'ahecüata yuri que pemüti'erie tixaü 'asipecatiyurienetü, ne masi tixaütü 'asinetiyurienetü nepünehecüatani yuri que nemüti'erie.
19 Xüari yuri pepüti'erie xeniu quename Cacaüyari yuxevi. Mericüte 'aixüa pepaine, peru 'asita cacaüyarixi 'axa memü'anene müpaü yuri mepüte'erieta. 'Ayumieme mepuyüyüacatüca maricacü.

20 Cari yacü xeicüa pepüticuxata. Tietüsü pe'avaüriyani müpaü pemüretimanicü, tevi 'asimücayüvecü xüca yuri niu ti'erieca tixaü 'asicatiyurienetü.
21 Mericüsü ta'uquiyari 'Apurahami heiserie pupitüarie tixaütü mütiuyuricü quepaucua yunive 'Isahaqui mavari mayeitüaniquecai müratimavarüvasie.
22 Müpaü xüari pepütimate, yuri ti'erietü 'iya, 'axeicüa tixaü 'asipütiyurienecai. Yuri que müti'eriecai, paye'atüarie müpaü tiyurienetü.
23 Müpaü tiyurienecacu 'utüarica naye'ani müpaü manuyüne, 'Apurahami yuri tinita'eririeni Cacaüyari, 'ayumieme heiserie hexeiyame cani'erivacaitüni. Cacaüyari hamicuya niutaterüvarieni.
24 Müpaü xüari xepütemate, 'asitiyurienetü xeicüa heiserie püpitüarieni tevi, yuri ti'erietü xeicüa pücatixaü.
25 Mücürita yaxeicüa pütiuyuri 'asita Xahavi 'ucatütü tuminicü muyuvitünüacai. Tamüsü tixaütü mütiuyuricü heiserie caniupitüarieni, quepaucua cuyaxi müvarutanaqui'eri niuqui tuayamete, quepaucua xaüsie müvarenü'a xeime huyeyari 'utüa.
26 Ravaiyari canimüquini careca'iyaritü. Yaxeicüata yuri ti'erietü, peru tixaü 'asicatiyurienetü, canimüquinita yuri que müti'erie.

3

Taneni que mütiyuruva

1 Ne'ivama te'üquitamete xepüca'acüne yunaitü, hipatü xeicüa, müpaü xetemaitü, tame temüte'üquitamete tahesie masi vaüca pürahüivani.
2 Vaücavamecü tepecaxürüve tanaitü. Xüca tevi niuquisie cahecavauseni, mücü canaye'aveni. Caniyüveni müyupirenutüanicü yuvaiyarisie naime.
3 Xüca pirenu tevarutaqueisitüani cavayasixi memütasi'anu'enienicü, mücücü vavaiyari naime ta'aurie tepahüpani.
4 Neuxeita naviyasixi 'ememünene. Sepa memu'equetüca 'eca mütürücaüyecü, ta'aurie mepaxüriva titunisitüvame 'esimüyevacü, que mütiyuvaüriya ta'aurie mehüanicü 'inü'avame.
5 Yaxeicüa taneni püyuxevi xeicüa 'esipetü, peru marivemecü caniyüveni ve'eme müyuxatanicü. Camü macucüyexiyasie xüca 'utinaini tai 'esipemecü, mücü caniyüveni 'e'acuyeume mütaxüsitüani.
6 Taneni meta taipaü caniyüveni. Cuiepa timieme tixatatü 'epüyeca tavaiyarisie, tita mücatiheiserie naime tixatatü. Tavaiyari püsevixima naime. Pütasixürimüsitüa tatucari naime. Xasi taiyariyarisie mieme panunetüarie mütacacü.
7 Yunaitüri que memü'anene yeutari, viquixi, cuterixi, haramarasie quiecatari, yunaitü mecanimaxiusievaveni, teüteri yücümana menivamaxiutavaveni.
8 Peru tevi pücayüve mimaxiutani yuneni. 'Axa catiniyurieneni, püyuxamuriene xeicüa. 'Uhaye mümüiyacü xeicüa pühüne.
9 Tanenicü 'aixüa teputiyuane Ti'aitame müta'uquiyari hepaüsita. Tanenicü meta teüteri tepüvaruxaxata 'axa memü'itüarienicü, sepa Cacaüyaripaü me'anenetü memutiveviya.
10 Xei tetayarisie püvayeneica niuqui para 'aixüa mü'itüarienicü para 'axa mü'itüarienicüta 'axeicüa. Mücü 'aixüa püca'ane ne'ivama.
11 Haixapa que tivatineica heuxeicüa ha hacacatü hacucutü.
12 Ne'ivama xapasie que tiyüve huriva tacariyari mütixuxuavere, 'icü meta, caxie nanayarisie que tiyüve mütixuxuavere xapa. Yaxeicüata haixa ma'usivi müvatineica 'aixüa ha'aneme mayuyeitüani pücayüve.

Que mütimaive müpaü tiupitüarieca taheima miemecü

13 Xevitü xeme xüca timaiveni, xüca vaüca timaica, 'aixüa 'anemecü yüanetü queyuhecüatani, quename ca'ayu'eriyatü yatiyuriene, que müreuyevese müpaü mütiyurienenicü timaivetü.
14 Me xüca hasivimecü xe'ütesaca xüca yuhesie mieme xeicüa xeyüaca yu'iyarisie, mecuxi xepücateyucatave'erieca, mecuxi xepücate'itavani xeheye'unietü tita yuri müraine.
15 Müpaü que xemütemate xüca müpaü 'aneni, taheima miemecü xepüca'upitüarie. Cuiepa püta canimiemetüni, teüteri va'iyarisie pümieme, cacaüyarixi 'axa memü'anene vahesüa pümieme que xemütemaivave.
16 Haque memü'ütesa haque yuhesie mieme xeicüa memüyüa, manarita mecaniyuxamuriecuni, naime 'axa müti'anecü mepüyüaca.
17 Masi que mütimaive taheima miemecü 'upitüarieca, pü'itiya meri, meta 'aixüa pütivaxeiyasitüa hipame, püca'ayu'eriya, pütiyu'aitüarinüa, yuheyemecü pütiyucanenimaya, 'aixüa pütiyuriene, 'uximayasica que müreuyevese, huta 'iyariyari pücahexeiya, yacü xeicüa pücati'itava.

18 Müme 'aixüa memütevaxeiyasitüa teüteri, yu'uximayasica que memüte'u'esa cayuvatü mehexeiyatü yu'iyarisie, que mütitixuavere, mücücü heiserie mecanipitüariecuni.

4

Tepüca'inaqui'erieca tita cuiepa mütimieme

1 Titayari xeteyucuyatatüve, mücü haque pemieme. Titayari xeteyucuitüve. Tamüsü xemünaqui'acacü xeicüa xepüyüa, 'ayumieme müpaü xepüteyurie, mücü naqui'eriya müyumienecü xevaiyarisie.

2 Tixaütü xepütehive'erie, peru xepücaheixeiya, 'ayumieme xepüteyumemiva. Mücü meta, xepüyumexüitüa hipame vahepaüsita xevara'ivacutü, peru xepüyutexie tixaütü xetehexeiyatü xemacünecü, 'ayumieme xepüyucuitüve xepüyucuyatatüve. Masi xepücaheixeiya xemüca'ivavacü.

3 Sepa xemütevava, tixaü xepücateyetuiriyarüva, xe'iyari 'axa 'anecacu xemütevavacü, xemicasitaruvanicü xenaqui'acutü xeicüa.

4 Cari xeme teüteri hipame va'üitama memüvacumaüva vahepaü xepüyüa. Xüari müpaü xepücatemate, xüca 'inaqui'erieca tita cuiepa mütimieme, pi'uxive'erie Cacaüyari. 'Ayumieme que mü'ane müyuvaüriya minaqui'eriecacü tita cuiepa mütimieme, mücü Cacaüyari 'aye'unietü payuyeitüva.

5 Mesü müpaü püta xetecu'eriva 'acu, quename xeniu 'utüarica yacü xeicüa haine, Cacaüyari 'ütesatü pihive'erie mücü 'iyari mütasi'utuitüa tataüta, que maine.

6 Peru mücü vaücavamecü masi 'aixüa tiuca'iyaritü pütasiyurie. 'Ayumieme müpaü paine, Cacaüyari nivaraye'unieca müme memüte'ucatave'erie, 'aixüa tiuca'iyaritü püta püvayurie müme tixaü memücatehüme.

7 'Ayumieme xequeneyuvaüriyani Cacaüyari mütixe'aitüacacü. Xequenaye'unieca Cauyumarie. Xüca müpaü xeteyurieca, mücü Cauyumarie püyuta'una xehesüa.

8 'Aura xequenacüni Cacaüyarisüa, mücüta 'aura payani xehesüa. Xequeneuyu'itiexüa yumamasie xeme 'axa teyuruvamete. 'Aixüa 'ane xequenayeitüa yu'iyari xeme huta 'iyariyari xemexeiyacü.

9 Xequene'uximatüarieca yu'iyarisie masi, xequeneyuhiverieca xequeneutisuanani. Xenanai quepasieca hiverica mayanicü. Xetemavierica quehüiyani xexüxünitü püta xequenacüne.

10 Tixaü xecatehümetütü xequenayuyeitüani Ti'aitame hüxie. 'Ana mücü vavemete püxe'ayeitüani.

Ta'ivama vahesie tepücate'uhüpani

11 Xepücayuniuquimaca ne'ivama. Que mü'ane miniuquima yu'iva, que mü'ane yu'ivasie mütiuhüpa, müpaü tiyurienetü piniuquima 'inüari niuquiyari, pütiuhüpa 'inüari niuquiyarisie. Mericüsü xüca 'inüari niuquiyarisie petiuhüpani, que mü'ane 'inüari niuquiyarisie yamüticamiepaü pepücayüane, 'isücamepaü xeicüa pepüyüane.

12 Que mü'ane 'inüari niuquiyari mucaye, que mü'ane mü'isücame, mücü caniyuxevini. Mücü caniyüveni mütiyutavicueisitüanicü mütiyuca'unanicü. Quecuta 'ecü pe'ane 'ahepaü tevisie pemütiuhüpanicü.

'Asixepücatemate 'uxa'atüni que mütiyüni hepaüsita

13 Neuxei xeme müpaü xemutiyuane, Hicüri 'uxa'a nusu tepüyehu mücü quiecarisie ya mücüsie, mana xei viyari tepeyurieni, mana tepetaharerutatüveni tepüte'ivatüveni xeniu xemutiyuanepaü.

14 Xeme 'asixepücatemate 'uxa'atüni que mütiyünicü. Quesü titita xetucari. 'Aüxi xecanihümetüni xeicüa. 'Aüxi 'epücareutere xeiyarietü, cuitü caxeiyarietü payeica.

15 Masi peuyevese müpaü püta xemutiyuanenicü, Xüca müpaü tinaqueni Ti'aitame, tepayeyuyurini, meta 'ipaü ya müpaü tepüteyurieca, müpaü xe'utiyuatü.

16 Peru hicü masi ve'emete xepüyuxata xeteha'erivatü que xemüteyucatave'erie xeicüa. Naime müpaü que xemutiyuane yuhepaüsita, 'axa xepüteyurie.

17 Mericüsü que mü'ane müpaü mütimate 'aixüa mütiyurienicü, peru müpaü mücatiyuriene, mücü 'axa pütiyuriene püta xeicüa.

5

Xicusixi memüteyuca'uximatüa

1 Hicümüsü xeme xemeuca'u. Neuxei, xequeneutisuani xequeneutihivani müpaü xeteha'erivatü 'uximatüarica müxe'axirümecü.

2 Titacü xemüteheuca'u, mücü pütitipüque. Xe'ixuriqui pütücümiva cüpisi mepiyuine.

3 Xehuru tepüayari xepürata tepüayari püyucuitamatüca. Cuitayari pütihecüata xehepaüsita. Xepüyuhiveritüa, yaxeicüa tai que mütiyucucuinecü xevaiyarisie. Sepa tucari mütaparirüme xepeuyuca'uitüa xeicüa.
4 Camü te'uximayatamete va'ivarica. Mepicuxeüri xevaxata mieme, peru xepüvacuamana xeme. Va'ivarica pümasiücü meuyevesecü. 'Isanamete metihivacacu, que mü'ane Yumüireme Tiva'aitüvame mühücü nivaru'enieni.
5 Xemeri hive'ericacü xeicüa xeyüatü 'axepu'uvacai cuiepa, xerucuyatüvetü xeicüa xepü'ayumiemetetücai. Xepüyuvaiyatüacai vacaisixi vahepaü xemücui'ivanicü xeicüa.
6 Xepixanetacai que mü'ane heiseriemecü yamüticamiecai. Xepe'ivaxü, xepimi. Peru mücü pücaxe'aye'uniecai.

Xepücavaüripieca xete'uca'enivatü, xequeneyunenevieca

7 'Ayumieme ne'ivama xete'uca'enivatü xepücavaüripietücani, Ti'aitame mexi canuave. Camü cuiepa 'esame picuevie 'icuaxi cuiepa mieme cui müraye'axe. Pücavaüripi sepa 'emüreutere 'auracacu mieme 'icürixa mieme ha tacuevietü.
8 Xemeta xepücavaüripietücani xete'uca'enivatü. Xequeneyutürücariyani yu'iyarisie. Canaye'aximeni Ti'aitame munuanicü.
9 Neuxei ne'ivama, xeme niuqui xepücaxüatüaca yu'ivama vahepaüsita, capa 'isücame xetixani'erienicü. Camü mücü quitenie püta'axime.
10 Texaxatamete Ti'aitamesüa memiemetetütü memütecuxatacai, müme xequenivara'erivani ne'ivama 'üquisica memühümetücaicü, 'axa mü'ane menevietü que memüte'uca'enivacai temüva'üquenicü.
11 Camü müme memüte'uca'eniva 'aixüa me'itüariecame tepü'erie. Xepu'enana que mütiuca'enivacai Cuvi. Müpaüta xepütehetima 'arique Ti'aitame que müreye'atüa, Ti'aitame cuini mieme que mütiyucanenimaya.
12 Sepa naimecü ne'ivama, xepücayühüritüaca. Sepa taheima mieme xexatatü sepa cuie xexatatü sepa que tita mütihücü xexatatü, xepücayühüritüaca. Xüca xeyuvaüriyani, hü xequeneutiyuaneni xeicüa. Me tixaü xüca xecayuvaüriyani, tixaü xequeneutiyuaneni xeicüa, capa xehesie tiuhüivatü 'ayanicü.
13 'Axa mü'ane xüca nevieximeni xevitü xeme, queyutanenevieni. Me xüca yutemavieca que'utacuicani.
14 Xüca ticuyeni xevitü xeme, yu'aurie quevaretacuevieni memüyuyexexeüriva va'uquiyarima. Müme meque'ineneviyani me'icavirivatü haseiti, que mü'ane müti'aitame mücü mehahüavetü.
15 Que memüteyunenevie yuri mete'erietü, mücücü pütavicueisitüarieni ticuicame, Ti'aitame penucuquetüani. Mücü meta, xüca 'axa tiuyurieni, mücücü püreuyehüviyarieni.
16 'Ayumieme hipatü mexe'eniecacu xequeneyuhecüatani xüca 'axa xete'uyurieni, xemüyuneneviecacü yuxexuime yuhesie mieme yunaitü, müpaü xete'ivautü xemanayexüriyanicü. Que mü'ane heiseriemecü yamüticamie, mücü nenevierieya vaüca caniyüvemücü Cacaüyari müpaü xüca ticuyuitüvani.
17 'Eriyaxi canitevitücaitüni tahepaü tiuca'iyaritü. Mücü cuini mieme püyuneneviecai mücacaviyecü. Püca'ucaviyexü mana cuiepa haica viyari heimana 'ataxeime meseri.
18 Tavari puyutanenevi, 'ana muyuavisie pucaviyexü, cuie pitixuavitüa 'icuaxi.
19 Ne'ivama xüca xevitü xeme heuyevauseni tita yuri mürainesie cativiyatü, xüca xevitü ta'aurie hehüani,
20 müpaü xequetenemaica, que mü'ane ta'aurie mehüa 'axa tiyuruvame haque meuyeve müca'uyeicanicü, mücü pitavicueisitüani tucarieya müca'umünicü. Sepa vaüca 'axa mütiuyuri, mücü canayeitüariemücü.

PECURU
Meitanü'axüa Mexüacame Xapayari

Vaürisica

1 Ne Pecuru necaninü'aritüni Quesusi Cürisitusüa nemiemetütü. Necanixevaüritüaca
xeme xemanayexeiyarie xemeucuyaxixüa teüteri vasata, Punitutari Carasiyatari Ca-
parusiyatari 'Asiyatari Vitiniyatari vasata xemetitei hicü.
2 Xecananayexeiyarieni Cacaüyari que mütimaicai meripaitü ta'uquiyaritütü. 'Iyarieya
xepatacacu Cacaüyarisie mieme xecaniyüaca. Quesusi Cürisitu mumieriecü, xemeta xe-
caniu'itiyani xuriyayacü, xemüyuvaüriyanicü yaxemütecahunicü que maine. Cuini mieme
'aixüa xüca tiuca'iyarini xehesie mieme, xüca xepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Tucari que temütepitüarie mexi teta'icueva yuri tete'erietü

3 Que mü'ane Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu mücacaüyarieya mü'uquiyarieya, mücü
hepaüsita 'aixüa queticuxaxasivani. Mücü vaücavamecü tatinenimayatü, hutarieca cata-
niutinuivitüani tucari temexeiyanicü mexi teta'icueva yuri tete'erietü. Quesusi Cürisitu
müquite vasata manucuquecü yunivema catanayeitüani.
4 'Ayumieme tahesie catininaquimücü tita mücatipünive mücatiyüvi mücatiyeive, tita
muyuavisie müre'üviyarie xehesie mieme.
5 Xemesü yuri xete'erietü xecani'üviyarieca Cacaüyari türücariyayacü. 'Ayumieme xecan-
itavicueisitüariecuni, Cacaüyari que mütiha'arisie hicü, que mütimasiücüni xevicueisitüatü
tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare.
6 Müpaü xetemaitü xecaniyutemamavieca, sepanetü müreuyevese hicü yapaümexa
xemüyeheiveriecacü xeta'inüasietüvetü müiremecü.
7 Xüca xemasiücüni yuri yemecü que xemüte'erie, Cacaüyari 'aixüa pütayüni xehepaüsita,
visi pütixexeiya, ve'emecü 'aixüa pütixexeiya quepaucua masiücütü mayani Quesusi Cürisitu.
Xüca müpaü xetemasiücüni xeta'inüasietü, cuini mieme 'aixüa püyüni. Ni huru tuminiyari
mütipünive mücüpaü 'aixüa püca'ane, sepa taipa mü'inüasieve.
8 Sepa hasuacu xemüca'ixeiyavave Quesusi Cürisitu, xepinaqui'erie. Xeca'ixeiyatü cuxi,
hesiena yuri xepüte'erie. 'Ayumieme xepüyutemamavie 'anuyuhayevacamecü visi 'aneme
que xemütepitüarie.
9 Titayari yuri xete'erie. Xe'iyari mütavicueisitüarienicü, 'ayumieme yuri xeteni'erieca.
Mericüte, müpaü xe'itüarietü xenacünirümeni.
10 Mücü vicueisitüarica hepaüsita mepüyu'iyaritüatüvecai mepütevautüvecai Cacaüyari niu-
cametemama quepaucua memütecuxatacai que xemütemiquieniquecai hepaüsita.
11 Mepütevautüvecai quepaucua müxatacai, que mü'ane tucari mühecüatacai Cürisitu
'Iyarieya vahesie mütiviyacai. Yacatiyüvecacu cuxi 'Iyari pütihecüatacai Cürisitu que
müticuinequecai, 'arique visi 'anetü que mürayaniquecai.
12 Mümeri müpaü mepüte'u'üquitüarie, yuhesie mieme müpaü mepücayüacai
que memütehüritüariecai, tame püta tahesie mieme mepüyüacai mücü hepaüsita.
Xemesü hicü vicueisitüarica hepaüsita xepüte'utahüavarie vahepaü, texaxatamete
yametenixecuxaxatüvacaitüni, 'Iyari Mütiyupatasie meteviyatü taheima meyenü'ariesie.
Cacaüyari niuqui tuayametemama müpaü mepütemaicaqueyu que xemüte'utahüavarie.

Que xemüte'upasie, müpaü xequeteneu'uvani

13 'Ayumieme xequeneyuha'aritüaca yu'iyarisie 'aixüa 'anemecü xetecu'erivatü. Xe-
queneyumateni. Naimesie xequetenecuevieca tita xemütemiquieni quepaucua masiücütü
mayani Quesusi Cürisitu.
14 Türi yamemütecahu vahepaü xeyüatü, müpaü xepücayumaica meripaipaü, que
xemüteyucahive'eriecai 'asixecatemaitü 'ana.
15 Que mü'ane müxe'uta'ini canipasieca. 'Ayumieme xemeta mücüpaü püta xe'anenetü
xequenacüni, hesiena mieme xequenepasieca naimesie que xemüte'u'uva,
16 müpaü müre'uxacü, Xeme xequenepasieca nehesie mieme, ne nemupasiecü.
17 Mücü yücü cativaxeiyatü niva'inüatani que memüteyurie yuxexuitü. Müya mü'ane xüca
xe'utahüave yu'uquiyaritüme, xeteheiyehüvirietü xequeneyüaca mexi 'uva xe'utitei
18 müpaü xetemaitü, tita mütipünivecü cumu püratacü huru tuminiyaricü, mücücü
xepüca'unanaiya quepaucua xemuxünarie 'uxa'atüni varie yacü xeicüa xemüca'u'uvanicü,
xetevarima que memütexe'üquitüacai yututuyari.
19 Xepuxünarie Cürisitu xuriyayacü püta cuini mieme masi müraye'axecü. Mücü mavari-
paü muxa nunusipaü caniumierieni, hesiena carahüivacacu 'asicatiyüvitü, 'aixüa 'anetü
mavari mayanicü.

20 Cuie canetüarievecacu cuxi, Cacaüyari yacatinimaicaitüni que mütiyurieniquecai 'iya. Tucari 'aye'aximecacu, xeiyarietü nayani xehesie mieme
21 yuri xemüte'erie Cacaüyarisie Cürisitu yatixepitüacacu, xeme xehesie mieme. Cacaüyari canenucuquetüani müquite vasata. Visi 'aneme nayeitüani yuri xemüteta'erienicü Cacaüyarisie, xemicueviecacü Cacaüyari.
22 Xecaniyu'itirieni yu'iyari, tita yuri mürainesie yaxetecahutü 'Iyarieya xepareviecacu, 'ayumieme xecanivanaqui'erieca yu'ivama yacü xeicüa xecateva'itaiyatü. Mericüte, 'aixüa 'iyaricü xequeneyunaqui'erieca müiremecü.
23 Hutarieca xeniutinunuiva. 'Imüari müpünivesie xecaputinexüa. Mücapünivesie püta xeputinexüa, Cacaüyari niuquieya yatixepitüacacu mayeyuri yuheyemecü 'emütiterive.
24 Tamüsü,
Yunaitü teüteri
'Üxapaü mecani'aneneni.
Nai visi que memü'anene,
'Üxapa mieme tuturipaü
Mecani'aneneni.
'Üxa pütayüna,
Tuturiyari pücaxürieni.
25 Perusü Ti'aitame niuquieya püta
Yuheyemecü 'apütiterive.
Mücü niuqui müxata, niuqui 'aixüa manuyüne canihücütüni xemuxatüarie.

2

1 Xequetenehayeva 'axa xeteyurietü naime, xepücate'irümaca, yacü xeicüa xepücatecuxatani, xepüca'ütesaca, xepücavaniuquimaca hipame.
2 Türi xique memutinunuivaxü vahepaü püta xequenehive'erieca resi 'iyarisie mieme mücahatuiyarie. Mücücü xecanitivericuni, xetavicueisitüarietü xecanacünicuni.
3 Xüari xecane'inüatavaveni, müpaü xepütehetima 'aixüa que mütiuca'iyari Ti'aitame.

Tetepaü que mü'ane mayeyuri

4 Mücüsie xequeteneviyani. Tetepaü cani'aneni mayeyuri. Teüteri menixani'erieca, Cacaüyari püta nenayexeiya, ve'emecü 'aixüa tinixeiyani.
5 Xeme meta, tetexi que mütiu'uitüariva qui mayanicü, yaxeicüa xeme xe'ayeyuyuritü xequeneti'uitüarie qui xemacünecü 'iyarisie mieme. Mara'acate xequenacüni Cacaüyarisie mieme xemupasiecü, xemixatüanicü mavari 'iyarisie mieme que mütinaque Cacaüyari, Quesusi Cürisitu xepareviecacu.
6 Tamüsü 'ayumieme müpaü püre'uxa,
Neuxei, Siyunisie nenitaqueni
Tete manayexeiyarie
Sicurita mieme,
Cui ve'eme.
Que mü'ane yuri müti'erie hesiena
Tixaü pücayuteviyani.
7 Cuini mieme ve'emecü 'aixüa que mütixeiyarie, xemeta yuri xemüte'erie yaxeicüa xepütexeiyarie hepaüna. Yuri memücate'erie vahepaüsita püta que maine,
Mücü tete qui vevivamete memixani'eri,
Mücütütü sicurita mieme tutuicame nayani.
8 Mücü metatü,
Mücü tetesie mepüti'ücamüre
Tete mürecaxüritüre canihücütüni.
Müme meniuti'ücamüre niuquisie yamemücatecahucü. Müpaü memüteyurienicü meniucayasarieni.

Cacaüyari teüterimama

9 Xeme püta xeime nuivari xecanihümetüni xemanayexeiyarie. Mara'acate xepühüme xemüte'aitamete meta, xeime nuivari Cacaüyarisie mieme mupasie xepühüme, Cacaüyari yuteüterima püxe'ayeitüa. Müpaü xepü'anene xemütehecüatanicü marivemecü que mütiyuriene que mü'ane müxe'uta'ini xemütehayevacü yüvipa xe'u'uvatü, mücü hecüariyayasie püta xemu'uvanicü mümarivesie.
10 'Anapai nuivari xepücahümetücai, hicüsü Cacaüyari teüterimama xecanihümetüni. Xepücanenimayasiecai, hicü xeputinenimayasie.

Cacaüyari te'uximayatametemama xequeneyüaca

11 Nenaqui'erima cücamete xecanihümetüni cu'uvamete xecanihümetüni. 'Ayumieme müpaü necatinixetuicaniqueyu, xemütehayevacü yaxeteyurietü que mütiyucahive'erie vaisie tiviyatü. Mücü hive'erica ta'iyarimatü caniyucuitüveni.
12 Hipame nuivarite vasata 'aixüa 'anemecü xequeneyüaca. Xüca müpaü xeteyurieca, sepa memüxeniuquima 'axa xemüteyurie me'utiyuatü, 'aixüa 'anemecü xemüteyuriecü, mexexeiyatü 'aixüa me'utiyuatü mecanacünicuni masi Cacaüyari hepaüsita, mücü tucari 'aye'ayu quepaucua müvaxeiya.
13 Ti'aitamesüa xemümiemetecü, yaxequetenecahuni que memutiyuane yunaitü heiserie memexeiya teüteri vasata. Yaxequetenecahuni cuiepa ti'aitame que maine mücü müve'emecü.
14 Yaxequetenecahuni 'isücate que memutiyuane, cuiepa ti'aitame müvareyenü'axüacü memüvatamari'itüanicü müme 'axa memüteyurie, 'aixüa memütevatahüavecü müme 'aixüa memüteyurie.
15 'Ipaü cani'aneni tita mütinaque Cacaüyari, xeme 'aixüa xeteyurietü xemenucunacacü tita yacü xeicüa memüte'utiyuane teüteri 'asimemücatemate.
16 Xecanixüxünini, peru xexüxünitü, heiserie xehexeiyame 'axa xemüteyuriecacü xepücayu'erieca. Cacaüyari te'uximayatametemama xecanihümetüni püta.
17 Ve'emecü 'aixüa xequetenivaxeiyani yuxexuime. Xequenivanaqui'erieca 'ivamarixi. Xequeteneuyehüvirieca Cacaüyari. Cuiepa ti'aitame ve'emecü 'aixüa xequetenexeiyani.

Cürisitu ta'inüari patüa mütiucuinixücü

18 Te'uximayatamete yaxequetenecahuni que memutiyuane xecusiyarima naimecü xetevareuyehüvirietü. 'Aixüa memüte'u'iyari memüca'ayu'eririya nepücavaxata xeicüa, masi memüsese'ita que memutiyuane yaxequetenecahuni.
19 'Aixüa püticühüavarüvani xüca hiveritüarieca Cacaüyari ha'erivatü, xüca tiucacucuineni heiseriemecü ca'itüarietü.
20 Titacü 'aixüa xetecühüavarüvani xüca xete'uca'enivani 'axa xete'uyurieme xeicüa, xe'utiveiyame. Masi 'aixüa püta xete'uyurieme xe'utiveiyame xüca xete'uca'enivani, Cacaüyari 'aixüa pütixetahüave.
21 Müpaü mütiyünicü xeputa'inierie, Cürisituta mütiucuinixücü xehesie mieme, 'inüari xepitüatü, xemiveiyanicü 'iya que mütiyurienecai.
22 Mücü 'axa pücatiuyuri. 'Irümari pücaxuavecai tetana.
23 'Axa ticühüavarüvatü 'axa pücativarutahüavixü. Ticuinetü 'asipücahainecai quename 'axa vayurieniquecai. Masi caniuyuyetuani, que mü'ane heiseriemecü müva'inüata 'aixüa miyuririenicü.
24 Mücü yuvaiyarisie canititüni tita 'axa temüte'uyuri cüyesie 'ucavivatü, tame te'utixünarieme 'axa temücateyurienicü 'uxa'atüni varie, temayeyuyurinicü püta heiseriemecü yatetecahutü. Mücü meucuveiyaxüacü, xepanayexüriya xeme.
25 Masi muxasi memeuyexüripaü xepüyüacai. Hicürixüa ta'aurie xe'axürieca muxasi vahüvemesie xepüte'uvi, que mü'ane xe'iyari mü'üviyasie.

3

Que müreuyevese yamemüteyuriecacü meyu'üitatü

1 'Ucari yaxeicüa, yaxequetenecahuni que memutiyuane xecünama. Müpaü xeteyuriecacu, sepa hipatü yamemücatecahu niuqui que maine, va'üitama 'aixüa 'anemecü xe'u'uvacacu yuri mepüteta'eritüarieni 'asixeca'utiyuanecacu,
2 mexexeiyatü que xemüte'u'uva Cacaüyari xeteheuyehüvirietü xe'itiyatücaitü.
3 Que xemüteyuquemaritüa, herie miemecü xeicüa xepücamarivani, que xemüteyusa'a yücüpasie, hurucü que xemüte'aticuca, que xemüte'enacatücü 'ixuriqui.
4 Masi xequenemarivani que xemü'anene yutaüta haque mücahemasiücü herie, yu'iyarisie püta. Xüca xe'iyari ca'ayu'eriyani xüca cayuvatü 'umaca, mücü masi visi pürequemarie mücapünivecü. Que mü'ane müpaü mü'ane, Cacaüyari cuini mieme ve'emecü 'aixüa pütixeiya.
5 'Ucari meripaitü 'amemu'uvacai memüpasiecai Cacaüyarisie miemecü, memüta'icuevacai yuri mete'erietü hesiena, müme müpaü mepüteyuquemaritüacai yametecahutü que memutiyuanecai vacünama.
6 Sara meta yacatinicamiecaitüni 'Apurahami que mainecai, ti'aitame tinitamare. Xemeta nivemama xecanacüne hepaüna 'aixüa xeteyurietü, xecamamatü xüca xemariusieca.
7 'Uquisita yaxeicüa, xetemaivavetü yu'üitama vahamatü xequeneutiteni, müpaü xetemaitü, xehepaü memücatürücavicü yuvaiyarisie. Ve'emecü 'aixüa xequetenivaxeiyani,

müpaü xetemaitü, mexeteütacacu vahesieta pütinaque tucari memümiquienicü xehamatü. Müpaü xüca xeteyurieca xenenevieri püca'anunamieni.

Yaxequeteneyurieca xe'iyari caxe'utatienicü

8 'Imatürieca yunaitü xequeneyuxevini que xemüteyücühüave, xequeneyuxevini 'axeicüa xeyutemamavietü xeyuhiverietü nusu, xequenivanaqui'erieca 'ivamarixi, xequeteneyucanenimayaca, xepüca'ayu'eririyani.

9 'Axa xete'upitüarieme 'axa xepücavayurieni. 'Axa xete'utahüavarieme 'axa xepücatevacühüaveni. Masisü xequeneutavaviri Cacaüyari 'aixüa memü'itüarienicü püta. 'Ayumieme xeputa'inierie, xehesie mütinaquenicü 'aixüa xemü'itüarienicü.

10 Que mü'ane minaqui'erimücü tucari,
Que mü'ane mixeiyamücü tucari 'aixüa mü'ane,
Quetihayevani 'axa 'utaitü yunenicü,
Quetihayevani yutetacü cuamanarica ticuxatatü.

11 Que'icu'eirieni tita 'axa müti'ane,
'Aixüa quetiyurieneni püta.
Queticuvauni 'aixüa mütivaxeiyanicü teüteri.
Queyumexüitüaca mücücü.

12 Ti'aitame nivaxeiyani müme heiseriemecü yamemütecahu,
Nacaya vaneneviericü pü'ayumieme.
'Axa pütivaxeiya müme 'axa memüteyurie.

13 Mücü meta, quepaicüsü 'axa püxeyurieni xüca xeyuvaüriyani hicü xemüyumexüitüacacü tita 'aixüa müti'ane hepaüsita.

14 Mesü xüca xete'ucacucuineni heiseriemecü yaxemütecahucü, xequeneyutemamavieca masi. Xepücavamacarüca, xepücayuxamurieca.

15 Masi yu'iyarisie xequeteneuyehüvirieca Ti'aitame Cürisitu que mütiupasie. Yuheyemecü xequeneha'arisieca xemütiniunicü tita xemütecueviesie mieme, yaxete'icühüavetü que mü'ane müxeta'ivaviya. Müpaü xetecuxatatü xepüca'ayu'eririyani xeicüa, xequeteneuyehüviri masi que mü'ane müxeta'ivaviya,

16 xe'iyari 'aixüa 'anecacu caxetate'acacu. Müpaü que memütexeniuquima, mücü hepaüsita mepüyuteteviyani müme memüxeniuquima que xemüteyurie 'aixüa 'anemecü, Cürisitusie xeteviyatü que xemüyüa.

17 'Aixüa caniyümücü xüca xete'ucacucuineni 'aixüa xemüteyuriecü, xücate müpaü tinaqueni Cacaüyari, peru 'axa xemüteyuriecü pücatixaü.

18 Cürisitutütü xei mieme xeicüa caniumüni tita teüteri 'axa memüteyurie hepaüsita. Que mü'ane heiseriemecü yamüticamiecai, mücü caniumüni tame heiseriemecü yatemücatecahu tahesie mieme, mütasi'aye'atüanicü Cacaüyarisüa. Que mütitevitücai, caniumierieni. Yu'iyari que mürexeiyacai, panutanieritüarie.

19 Müpaü 'anetü 'asita caneyani, püvarutaxatüa 'iyarite memanutaxüriyacai.

20 Müme meripai mepücayuvaüriyacai yamemütecahunicü quepaucua Cacaüyari müta'icuevacai tiuca'enivatü 'ana Nuhexi 'amuyeicacaisie, mexi naviya veviecai. Mücüsie meyetetü yayupaümetü 'atahaicatü meputavicuei memutihausie.

21 Mücü 'inüari canayani, 'üyarica cani'inüaritüni. 'Üyaricacü xevaiyari xepücahauxina que müticuiema, mücücü masi xe'iyari caxetate'acacu xepüyuhüritüa Cacaüyari xe'eniecacu. Müpaü xepüteyuvicueisitüa hicü, Quesusi Cürisitu manucuquecü.

22 Mücü Cacaüyari serieta 'apuve muyuavisiepai heyaca. Niuqui tuayamete heiserie hexeiyamete türücariya hexeiyamete yunaitü yamepütecahu que maine.

4

'Aixüa xequetenaye'atüa que xemüte'uhüritüarie Cacaüyari 'imiquierieya hepaüsita

1 'Ayumieme, Cürisitu yuvaiyarisie que mütiucuinixü tahesie mieme, xemeta xequeneyuha'aritüaca que xemüteyucuinicü, hepaüna xeteyumaitü. Tamüsü que mü'ane yuvaiyarisie mütiucuinixü catiniuhayeva 'axa tiyurienetü.

2 'Ayumieme mexi yuvaiyarisie 'uyeica cuxi, tiucahive'erietü pücayüaneni, teüteri que memüte'ucahive'erie, Cacaüyari que mütinaque püta yatiniyurienemücü.

3 Senecatü tucari manuyetüasie tucari xepühücai yaxemüteyurienicü que mütivanaque nuivarite. 'Axecaniu'uvacaitüni xerucuyatüvetü, xete'ucahive'erietü xetarüvetü xe'ixüaratüvetü xecu'ietüvetü tetexi xevarayexeiyatü que mücatitauniva.

4 Müpaü xemücateyuriecü hicü mecanihüxiyaca, xeme vahamatü xemüca'utananausacü vahepaü xeyutatuatü xemütümaiyarienicü. 'Axa metenicuxatani.

5 Caneuyevecamücü müme niuqui memütaniunicü yuhesie mieme quepaucua müvata'ivaviya que mü'ane 'amuve ha'arisietü müvata'ivaviyacü memayeyuyuri müquite yunaitü.
6 'Ayumieme teüteri memucui mecaniutaxatüarieni hepaüsitana niuqui 'aixüa manuyünecü, memüta'ivaviyarienicü yuvaiyarisie teüteri que memü'itüariva, yu'iyarisie püta memayeyuyurinicü Cacaüyari que mürayeyuri.
7 Mücü meta, canaye'aniri naitü mütiparecü. 'Ayumieme xetemaivavetü xequeneyüaca. 'Aixüa xequeneyumateni xemüyuneneviecacü.
8 Sepa naimecü, xequeneyunaqui'erieca yuheyemecü. Tiyucanaqui'eriecacu canayeitüarivani vaüca 'axa mütiuyuri.
9 Yuquita xequeneyunaqui'erieca niuqui xecaxüatüatü.
10 Cacaüyari que mütixepitüa yuxexuime, müpaü xequeteneyuparevieca. Que xemüte'uhüritüarie Cacaüyari 'imiquierieya hepaüsita mümüire hepaüsita, müpaü 'aixüa xequetene'uximayaca.
11 Xüca niucametüni, Cacaüyarisie mieme 'utaniutü queticuxatani. Xüca tiparevivametüni, müpaü quetivaparevieca Cacaüyari que mütitürücariya. Müpaü xeteyuriecacu, Quesusi Cürisitu yatixepitüacacu, Cacaüyari visi catinicuxaxasivamücü naimecü. Mücü visi queticühüavarüvani, türücariya quepitüarieca yuheyemecü. 'Icü niuqui caniseüyeni.

Cürisitusie tiviyatü que mütiyurieni tiucacucuinetü

12 Nenaqui'erima, xepücahüxiyaca xeta'inüasietüvetü sepa taicü. Xe'iyarixitüariecame xepücayu'erieca müpaü xemü'itüarieximecü.
13 Masisü que xemüteyuxevi Cürisitumatü, xete'ucacucuinetü 'iya mütiucuinixüpaü, mücücü xequeneyutemamavieca. Mücü meta, xüca müpaü 'aneni, cui xecaniyutemamaviecacuni quepaucua masiücütü mayani visi 'anetü.
14 Xüca 'axa xete'utahüavarieni Cürisitusüa xemümiemetecü, xequeneyutemamavieca, müpaü xetemaitü, 'Iyari visi mü'ane xehesie pütiviya, Cacaüyari 'Iyarieya hücütütü. Vahesüa 'axa püticuxaxasiva, xehesüa 'aixüa püticuxaxasiva püta.
15 'Aixüa pücayüni xüca xevitü xeme tiucacucuineni mütiyumemivacü mütinavayacü 'axa mütiyurienecü maniuvecü.
16 Masi xüca tiucacucuineni Cürisitusie mütiviyacü, pücayuteviyani. Cürisitusüa miemetütü müpaü que'itüarieni masi, Cacaüyari 'aixüa müticuxaxasivanicü.
17 Tucari naye'ani 'ivaurica müsutüarienicü, Cacaüyari quie quiecatari meri temüta'inüasienicü. Xüca tahesie sutüarieni meri 'ivaurica, quesü me'u'itüarieni müme memücayuvaüriya yamemütecahunicü niuqui que maine Cacaüyari hepaüsita 'aixüa manuyüne.
18 Müme heiseriemecü yamemütecahu
Xüca haveri mieme xeicüa me'utavicueisitüarieni,
Haquevari müme Cacaüyari memüca'ayexeiya,
Haquevari müme 'axa memüteyurie.
19 'Ayumieme müme memüte'ucacucuine müpaü mütinaquecü Cacaüyari, müme caneuyeveca 'aixüa meteyurietü memüyuyetuanicü, que mü'ane müvarunetüa müva'üviyanicü va'iyari. Mücü yacatinicamieni que maine.

5

Cacaüyari muxasimama xequeniva'üviyani

1 'Ayumieme 'ipaü nepütivatuicaniqueyu xe'uquiyarima. Neta xehepaü necani'uquirasitüni, necaniuniere Cürisitu tiucuinecu, neta neheixeiyatü necanayani tita 'umüramie visi 'anetü que temütexeisitüarieni, 'ayumieme nepaine.
2 Cacaüyari muxasimama xehesie memüte'unaquixü xequeniva'üviyani. Vaüriyarica xecayüatü, xe'iyari ya'anecacu püta xequeniva'üviyani que mütinaque Cacaüyari. Tumini xehive'erietü xeicüa xepücayüaca xeteyucuamanatü, yaxequeteneyuvaüriyani püta.
3 Xevamarivecatüatü müme xehesie memütenaque xepücayüaca, masi 'inüari xequenayuyeitüaca muxasi vahesie mieme.
4 Quepaucua muxasi vahüvemete va'uquiyari xeiyarietü mayani, muma xecananutimaniyariecuni mücayeive, visi xe'anenetü xepayeitüarieni.
5 Xeme xemühehecua yaxeicüa, que memutiyuane 'uquiravesixi yaxequetenecahuni. Xeca'ayu'eririyatü xequeneyüaca yunaime vahepaüsita naimecü.
Cacaüyari nivaraye'unieca
Müme memüte'ucaxani'erie,
'Aixüa pütiuca'iyari püta
Tixaütü memücatehüme vahesie mieme.

6 'Ayumieme Cacaüyari yütürücariyacü xetuicacacu, tixaütü xecatehümetütü xequenacüne,
mücü yemecü tixaü xetehümetüme müxe'ayeitüanicü tucari 'aye'ayu.
7 Que xemüteyu'iyaritüa, xequeteneyetuiri naime, mücü xehepaüsita müyu'iyaritüacü.
8 Xequeneyumateni xequenayenenieren i. Xeneüquixivi pücuyeica maye mahivapaü
'icuvaunetü que mü'ane mütacuani Cauyumarietütü.
9 Xequenaye'unieca, xequeneyuseiriyani yuri xete'erietü, müpaü xetemaitü,
caneuyeveca yaxeicüa memüte'ucacucuinenicü yunaitü 'ivamarixi naisarie cuiepa.
10 Mücü meta, Cacaüyari naimecü 'aixüa catiniuca'iyarini. Mücü canixe'uta'inieni
hepaüna visi xe'aneneme müxe'ayeitüanicü yuheyemecü Cürisitusie xeteviyacacu.
Mücüri yapaümexa xetecuineyu canixemanesiquitüamücü, canixeseiriyamücü,
canixetürücariyamücü, xequitüa mieme tesariya canitaquemücü.
11 Mücü türücariya quepitüarieca yuheyemecü. 'Icü niuqui caniseüyeni.

Teutüarica

12 Sirivanu ta'iva yamüticamie que nemüticu'eriva nesipareviecacu, yapaümemecü
'ipaü netinixe'uta'utüirieni nexetuicatü netixehecüatüatü quename yuricü 'ipaü 'aixüa
tiuca'iyari Cacaüyari. Mücü 'aixüa tiuca'iyaricacu xehesie mieme xequeneti'uca.
13 Müme Vaviruniyatari memüyutixexeüriva xehepaü memanayexeiyarie mecanixe-
vaüritüaca. Nenive Maricuxi meta canixevaüritüaca.
14 Xeteyucanaqui'erietü xequeneuyuvaüritüaca xeyunaquetü.
Yunaitü Cürisitusie xemüteviya xüca xepitüarieca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.
Müpaü xeicüa cani'aneni.

PECURU
Meitanü'axüa Hutarieca Mieme Xapayari

Vaürisica

1 Ne Simuni Pecuru Quesusi Cürisitusie mieme necatini'uximayatametüni necaninü'aritüni. Necanixevaüritüaca xeme xemupitüarie yuri xemüte'eriecacü tahepaü, tacacaüyari tasivicueisitüvame Quesusi Cürisitu que mütixepitüa heiseriemecü yamüticamiecü.

2 Cuini mieme xüca 'aixüa tiuca'iyarini xehesie mieme vaücavamecü, xüca xepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü, que xemüte'imate Cacaüyari, Quesusi meta Tati'aitüvame.

Hamatüana tepütataxevire que müti'ane Cacaüyaritütü

3 Mücü Cacaüyaritütü mütürücaüyecü, pütasi'upitüa naime que müreuyevese temayeyuyurinicü 'aixüa 'anemecü temüte'ayexeiyanicü. Müpaü tecateniupitüarieni temeitimanicü que mü'ane mütasita'ini visi 'anetü marivetü.

4 Müpaü mü'anecü 'iya pütasi'umi tita mütatiutahüavixü temeixeiyanicü cuinie raye'arücame mariveme. Müpaü pütatiumi, mücücü hamatüana xemüyutaxevirecü que müti'ane Cacaüyaritütü, quepaucua xemütavicueni capa xeseviximariecacü, cuiepa memütama que memüteyusevixima memüte'ucahive'eriecü.

5 Mücü 'ayumiemeyaricü yuri xete'erietü cuini mieme xequeneyumexüitüaca 'aixüa xe'anenetü xemayuyeitüanicü. 'Aixüa xe'anenetü, tita müreuyevese xetematetü xequenacünita.

6 Yaxetemaitü, xeseseüyetü xequenacünita yu'iyarisie que xemüteyu'aitüa. Xeseseüyetü que xemüteyu'aitüa yu'iyarisie, yaxeicüa xecayupatatü xequenacünita sepa 'axa xemü'itüarie. Xecayupatatü, xete'ayexeiyatü xequenacünita.

7 Xete'ayexeiyatü, yu'ivama xevanaqui'erietü xequenacünita. Yu'ivama xevanaqui'erietü, yeme xeteyucanaqui'erietü xequenacünita.

8 Müpaü xüca xeteyurieca, cuini mieme xüca yaxeteyurieca, yacü xeicüa xete'uximayatü xepüca'ayeitüarieni, masi pütitixuavere püta que xemüte'imate Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu.

9 Que mü'ane müpaü müca'ane, mücü 'aura xeicüa caniniereni, masi canacüpeni. Catinatümaiya que mütiu'itiya, tita meripai 'axa mütiuyuri mütiunavaiyari.

10 'Ayumieme ne'ivama masi vaüca xequeneyumexüitüaca xemitürücariyacü mücü 'uximayasica para münürecü que xemüte'uta'inierie que xemüte'anayexeiyarie. Müpaü xüca xeteyurieca hasuacu xepücaheuyexürieni.

11 Müpaü xeteyurietü, yemecü masi xecanipitüariecacuni xemaye'axüanicü haque yuheyemecü müre'aita Tati'aitüvame Tasivicueisitüvame Quesusi Cürisitu.

12 'Ayumieme ne sepa müpaü xemütemate, 'icü hepaüsita neheyemecü necanixeha'eritüvamücü, sepa xemutürücariyari tita yuri müraine müxe'a'axixücü.

13 Müpaü nepüticu'eriva, mexi 'icü vaisie neyeca püheiserie para nemüxe'anutahütüanicü müpaü xemüteha'erivanicü

14 müpaü netimaitü, cuitü nepenutihüna 'icü nevaiyari, que münetiuhecüasitüa Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu.

15 Nepünemexüitüa yuheyemecü xemüyüvavenicü müpaü xemüteha'erivanicü neyemieyu.

Tepixei que mütimarive Cürisitu

16 'Üxasi cuamanarica mütaveviyasie, mücüsie tepücateviyacai tame quepaucua temütexe'utaxatüa, müpaü te'utiyuatü que mütitürücaüye Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu, que mütinuani meta. Masi tame temunenierixü tepühüme, temixeicü que mütimarive 'iya.

17 Quepaucua Cacaüyari müta'uquiyari ve'eme mixatacai, visi 'aneme quepaucua mayeitüa, quepaucua xevitü mutaniu visi 'anemesie marivemesie 'ayevetü müpaü 'utaitü hesiena mieme, 'Icü nenive canihücütüni münaqui'eriva, hepaüsitana nemünaqui'a, 'utaitü,

18 'ana tame teni'enieni 'utaniucacacu taheima, quepaucua hamatüana temu'uvacai yemurisie Cacaüyarisie mieme müpasiecaisie.

19 Mücü meta, tita masi vaüca mütise'i tecanexeiyanita texaxatamete vaniuquitüme. 'Aixüa xepüteyurie xüca xe'i'enieca. Macuyüvisie mühecüariviepaü cani'aneni. Xepi'enieca mexi cacatarive, tuxacüta mieme xurave mexi ca'atineve xe'iyarisie.

20 Yemecü peuyevese müpaü xemütemaicacü, texaxatamete vaniuqui naitü 'utüarica xapayarisie müre'uxa, tevi pücayüve yücümana mihecüatanicü.

21 Mücü niuqui quepaucua munua, tevi müpaü mütinaquecaicü xeicüa hasuacu püca'atüarie. Masi pü'atüarie 'Iyari Mütiyupata vacuyuitüvacacu teüteri memüpasiecai. Müme yametenicuxatacaitüni Cacaüyarisüa miemecü.

2

Müme texaxatamete te'üquitamete memüyuterüva peru memücahüme (Cura 4-13)

1 Hipatü texaxatamete memüyuterüvacai peru memücahümetücai meripai mepanucu'ui teüteri vasata. Yaxeicüata hicü xeme xesata hipatü te'üquitamete mepüyuterüvani, peru mücü mepücahümetünita. Niuqui mecani'atüacuni 'avie cümana teüteri memütatümaiyarienicü yücü manuyünecü. 'Asita mepüyucu'imavani, müpaü me'utiyuatü quename meca'imate yucusiyari que mü'ane müvaruxünaxü müvarunanai. Yapaucua meyutümaiyatü menayuyeitüacuni.

2 Yumüiretü vahesie mecateniviyacuni vahepaü memüyutatuanicü merucuyatüvetü xeicüa. Müme vacümana, tita yuri müraine huyeyari püseviximarieca 'axa ticuxaxasivacacu hepaüsitana.

3 Pinite metehive'erietü, yacü xeicüa me'utiniutü xecümana mepüte'ivani. Sepa meripai 'amemu'uva, xüanacüa pücayüane 'isücame 'arique müvatahüave, que mü'ane müvaca'una pücacusu.

4 Camüsü, Cacaüyari pücavaruhayevaxü 'asita niuqui tuayamete taheima miemete 'axa memüte'uyuri. Masi püvayetua tatacuri müvaxuavesie memüta'üviyarienicü meucatevasie müvatiyüvisie mexi cavatahüavive 'isücame.

5 Pücavaruhayevaxüta cuiepa memütama meripai miemete, masi pita'üviyaxü Nuhexi 'atahutame vahamame. Mücü pütixaxatametücai mütivacuxaxatüvacai heiseriemecü yamemütecahunicü. Pita'üviyaxü Cacaüyari, peru püvarutihausitüa cuiepa memütama Cacaüyari memüca'ayexeiyacaicü.

6 Mücü meta, tatacuri nivarupitüani memüca'unarienicü Surumasie Cumuxasie quiecatari, naxi nayeitüani vaquiecarite. 'Inüari nivarayeitüani, müme 'arique 'amemu'uvaniquecai Cacaüyari meca'ayexeiyatü memüvara'erivanicü que memüte'anayecü.

7 Siepüre tevi heiseriemecü yamüticamiecai niutavicueisitüani Ruti titevacame. Mücü cuinie tiniuti'uxitüarivacaitüni, 'inüari sanamete que memüte'u'uvacai merucuyatüvetü.

8 Mücü heiseriemecü yacatinicamiecaitüni, peru que mütinierecai que müti'enacai mexi vasata 'ayecatei, tucaricü yu'iyarisie pü'uximatüariecai vaxeiyatü que memüteyuriecai 'inüari memüsanacaicü.

9 Caniyüveni Ti'aitame müvatavicueisitüanicü müme Cacaüyari memayexeiya quepaucua memüta'inüasie. Püyüveta müme heiseriemecü yamemücatecahu müvata'üviyacü va'uximatüatü, 'isücame 'arique müvata'ivaviyacü.

10 Müme masi püvaquema, müme 'amemu'uva yuvaiyarisie meteviyatü, mete'ucahive'erietü memüseviximarienicü, me'ixani'erietü que mü'ane ti'aitame mühücü. Mümeri mepücayucuerivayurie, masi yuhesie mieme xeicüa mepüyutatua. Mepücamama sepa memüvasevixima mamarivavemete 'axa me'utiyuatü.

11 Taheima miemete niuqui tuayamete sepa masi cuini mieme memümamarivave meyüvavetü metürücavitü, peru müme mepücavasevixima quepaucua yamemutiyua, mevaxanetatü müya memü'anene Ti'aitame hüxie.

12 Müme tatevama memücate'u'iyari vahepaü me'anenetü, yücümana xeicüa mepüte'u'iyari, mepütinunuiva memütiviyarienicü memücui'ivacü xeicüa, müme 'axa me'utiyuatü mepisevixima tita 'asimemücatemate hepaüsita. Mericüte, tatevama vahepaü mepütatümaiyarieni müme.

13 'Axa me'itüarietü yamepütepiniyarieni 'axa memüvaruyuricü hipame. Naqui'eriya mepü'erie hecüta merucuyatüvetü müme. Mepüyusevixima mepüyuyüriya sepa xehamatü memütecua'a xeicüa, memünaqui'acü mete'irümatüvetü.

14 Yühüxicü 'ucaravesixi memüvacuvautüvenicü püvanaque xeicüa memüvacumaüvanicü sepa hipame va'üitama. Mepücatehayeva metecuvautüvetü 'axa que memüteyurienicü. Mepüteva'irüviya mepüvaviya müme va'iyari mücasese'i. Müme masi yu'iyarisie mepü'iyamate hipame vapinite memütehive'eriecacü. Vahesie pütinaque 'axa memütetahüavarienicü para 'axa memü'itüarienicü.

15 Huye me'ucu'eirieca müxeuraüye, meneuyexürieni. Varami Vehuri nu'aya huyetana meniuyune masi. Mücü pihive'eriecai tita müti'ivaniquecai sepa mücaheiseriecai,

16 peru niutatierieni 'inüari mütisanacaicü. Puxuri sepa memücaniuvave tevi niuquieyacü tiuniutü puxu caninena tixaxatame que mütiyurienecai cayumaitü.

17 Mümetütü haixapaü mecani'aneneni peru memayevavaqui. 'Aüxipaü mecani'aneneni teücacü mü'equetücapaü. Yüriya cui müyüvi vahesie mieme cani'üviyariecamücü.

18 Marivemecü que memütecuxata peru yacü xeicüa me'utiyuatü, mepüteva'irüviya mepüvaviya müme haveri mieme memutavicuei, teüteri memeuyexürie vahepaü

'amemu'uvacai. Mepüteva'irüviya mevahive'ericasitüatü, teüteri yuvaiyarisie meteviyatü que memüte'ucahive'erie, para memürucuyatüvenicü xeicüa.

19 Müpaü mepütevacuxaxatüva quename vaniu meyüvaveni memüyunü'acacü yücümana me'utiyuatü, peru mümetütü müya memutiyua masi yemecü vaüriyarica mepüte'uximaya tita mütipüpünisie miemecü. Tita müre'iva tevi, mücüsie mieme vaüriyarica catini'uximayacamücü.

20 Müme memutavicuei mepüte'uhayevaxü que memüteyusevixima cuiepa memütama, memeitimacü Ti'aitame Tiyuvicueisitüvame Quesusi Cürisitu, peru müme xüca me'a'ivarieni tavari me'uviniyarietü meripaipaü, 'imatürieca masi yemecü 'axa me'itüarietüvetü menacünicuni, memüca'itüarietüvecaipaü matüaripai.

21 Masi 'aixüa püyüniqueyu xüca mecaheitimanique huye que mü'anesie 'uyeicatü heiseriemecü yamüticamienicü, peru 'aixüa pücayüniqueyu xüca me'ucunuaxüanique meheitimaime, me'icu'eirieme 'aisica memüyetuiriyari müpasie Cacaüyarisie mieme.

22 Müpaü meniuyüni, mücü xasica que maine, Sücü pucunua yuhayari müticuanicü. Mücü meta, 'Uca'üyarieca tuixu niucunuani hutarieca müyutahaxumanicü. Yuri paine xasica.

3

Tucari paye'ani quepaucua Ti'aitame munuani

1 Hicüri nenaqui'erima 'icü pühücü hutarieca mieme xapa nemutavevie nemüxe'uta'utüirie. 'Icüsie mieme 'iyasie mieme yanepütixe'utaxatüa tita xemüteha'eriva, nexe'anutahütüatü nexe'iyaritüatü xe'iyari müyuxevicü

2 xeme'erivanicü que memutiyuanecai texaxatamete Cacaüyarisie mieme memüpasiecai, yacatiyüvecacu cuxi, xeme'erivanicüta Ti'aitame tiyuvicueisitüvame que müti'aitacai müme memenü'arie xehesüa que memütexecuxaxatüvacai.

3 Yemecü peuyevese müpaü xemütemaicacü, tucari taparirümecacu teyunanaimavamete mecanitixuavericuni. 'Ameniu'uvacuni que memüte'ucahive'erie xeicüa

4 müpaü me'utiyuatü, Haquevasü püca'aye'ave cuxi mücü que mutayü quename nuani. Ta'uquiyarima memeucusixüapai hicüque, naitü yaxeicüa 'anetü 'acanitamaca que müti'anecai sutüapai quepaucua munetüarie, me'utiyuatü.

5 Müpaü me'utiyuatü, mepüyuvaüriya müpaü memütehatümaiyacü, Cacaüyari ya'utayücu muyuavi matüaripai 'apuyemacai, cuie meta hapa pune, putaveviya hacü.

6 Mücücüta 'ana miemete cuiepa memütamacai mecaniutatümaiyarieni ha 'utahünecu.

7 Mücü müpaü mutayücüta, hicü mieme muyuavi cuie ni'üviyarieca mütataiyarienicü, tucari 'aye'ayu quepaucua teüteri memücaheyexeiya Cacaüyari memüta'ivaviyarieni memütatümaiyarieni.

8 Müpaü xeicüa xepücatehetütümaiyani xeme nenaqui'erima, Ti'aitame que mütixeiya, xei tucari xei miriyari viyaripaü cani'aneni, xei miriyari viyari meta xei tucaripaü pü'ane.

9 Ti'aitame 'ereutevitü pücayüane yuniuqui hepaüsita que mutayü quename müpaü tiyurieni, sepa hipatü caheye'atüaveme memü'erie. Masi pücavaüripie 'emüreuterecü xecuevietü xeme. Pücayuvaüriya teüteri memütatümaiyarienicü ni xevitü, masi püyuvaüriya yunaitü memaye'axüanicü para memütehayevanicü que memüteyuriecai.

10 Peru tucari canaye'amücü quepaucua Ti'aitame munuani, tinavayame mü'axepaü yüvicüta. 'Ana muyuavi canitayeimücü carima 'utayuanecacu, titacü mütiutiveviva naitü canicumaveriyariemücü taicü. Cuie, tita meta cuiepa memütama memüte'utivevie, naitü masiücütü catinayeimücü.

11 Mericüte, naitü müpaü xüca tiucumaveriyarieni, quepaü reuyevese que xemü'anenenicü xeme, naimecü xepasietü Cacaüyarisie mieme que xemüte'u'uva, xeheyexeiyatü,

12 xe'icuevietü mücü tucari, xe'imexüitüatü cuitüva maye'anicü para Cacaüyari munuanicü. 'Anasü muyuavi tana'iyarieme pütaxüsitüarieni, titacü mütiutiveviva naitü canitavesitüarimücü taicü.

13 Mücü meta, tame tecanicuevieca muyuavi mühecua cuie mühecua, mücü que mütatiutahüavixü. Mana quiecatari heiseriemecü yamecateniyuriecacuni.

14 'Ayumieme nenaqui'erima, xemicueviecü müya 'aneme, xequeneyumexüitüaca mücü xeta'ivaviyame müxexeiyacü xecaseviximariecame xecayüyüvime 'aixüa xeteyuxeiyacame püta.

15 Tati'aitüvame que müreuterive tiuca'enivatü, tucari xehüme xequeneyu'erieca para xemütavicueisitüarienicü. Ta'iva Papuru teminaqui'eri yaxeicüa 'utaitü catinixe'uti'utüirieni, que mütipitüarie müpaü mütimaivenicü.

16 Naime xapasie yaxeicüa paine 'icü xatatü. Xapateyasie niuqui canixuaveni mücuanive. Müme 'asimemücateyü'üquitüavave memücaseseüye meneitatunani niuquieya, yaxeicüa que

memüte'ituna 'utüarica hipame. Peru müpaü meteyurietü yücümana mepüyutatümaiya xeicüa.
17 Mericüsü nenaqui'erima, müpaü xepütemate yacatiyüvecacu cuxi. 'Ayumieme xequeneyucuerivayurieca capa xecaseseüyetü xe'acünecü, 'inüari sanamete metexe'irüviyacacu que memüteheuyexürie müme.
18 Masisü xequenevevereni vaücava masi 'aixüa xete'u'iyaritü xemacünirümenicü, xe'imatetü xemacünirümenicü Tati'aitüvame Tasivicueisitüvame Quesusi Cürisitu. Mücü ve'emecü quecuxaxasivani hicü, tucari mücaxüve mexi ca'aye'ave. Müpaü xeicüa cani'aneni.

VANI
Meitanü'axüa Mexüacame Xapayari

Niuqui tucari tiyupitüvame hepaüsita

1 Tita matüaripai mütimieme, tita temüte'u'enie, tita temüte'uxei tahüxicü, tita
temütexeiyacai, tita tamamacü temüte'umayüa, mücü tecanixecuxaxatüvani niuqui tucari
tiyupitüvame hepaüsita.
2 Tucari masiücütü nayani. Tame tecanixeiya, tecanihecüatani, tetenixe'utaxatüani mücü
tucari mücaxüve hepaüsita. Mücü yu'uquiyari caniteütacaitüni, tepuxeisitüarie tame.
3 Tita temüte'uxei, tita temüte'u'enie, mücü tecanixecuxaxatüvani xemeta tanaitü
temütaxevinicü. Que temütetaxevi tame, ta'uquiyarimatü tepütaxevi nu'ayamatüta Quesusi
Cürisitumatü tepütaxevi.
4 'Ipaü tecateniu'utüani xemaye'axüanicü xeyutemamavietü.

Cacaüyari hecüariyapaü cani'aneni

5 'Ipaü panuyüne niuqui hesüana mümieme temi'enie temüxecuxaxatüva. Cacaüyari
hecüariyapaü cani'aneni, yüriya pumave hesiena haquevasü.
6 Xüca yate'utiyuani quename hamatüana tetaxevi, yüvipa xüca te'u'uvani, tepüte'itava,
yuri yatepücatecahu.
7 Masisü hecüaripa xüca te'u'uvani 'iya hecüaripa macavepaü, tanaitü tecanitaxevicacuni.
Mücü meta, Quesusi Cacaüyari münu'aya xuriyaya naime 'axa temüteyurie catani'itirieca.
8 Xüca yate'utiyuani quename tita 'axa müti'ane tecatehexeiya, tacümana tepeu-
tayexürüva, tita yuri müraine tahesie pumave.
9 Me xüca te'itahecüata tita 'axa temüte'uyuri, 'iya que maine yapüticamie, que mütiheiserie
yapütiyuriene, tita 'axa temüte'uyuri pütareuyehüvirieni, catani'itirieca naime mücatiheiserie.
10 Xüca yate'utiyuani quename 'axa tecateyurievave, mücü ti'itavame tenayeitüvani,
niuquieya tahesie pumave.

2

Cürisitu tahesie mieme pütaniuni

1 Nenivema 'icü nepüxe'utüirie 'axa xemücateyuriecacü. Me xüca 'axa tiuyurieni xevitü,
tame tepeixeiya que mü'ane tahesie mieme mütaniuni yu'uquiyari hüxie, Quesusi Cürisitu
hücütütü que mütiheiserie yamütiyuriene.
2 'Iya canihücütüni que mü'ane 'aixüa mütiuyuri 'aixüa temütexeiyariecacü tame 'axa
temüteyurie. Tita tame temüteyuriecü xeicüa püca'uyü, masi yunaitü cuiepa memütama
vahesie mieme puyü.
3 Xüca yatetecahuni que müti'aita, müpaü tecatenimaica temeitima.
4 Que mü'ane ne nemeitima maine, yacaticamietü que müti'aita, mücü tini'itavani, tita
yuri müraine hesiena pumave.
5 Que mü'ane yamüticamie 'iya niuquieyasie, yuricü mücü naye'ani tiyucanaqui'erietü
Cacaüyaripaü. 'Ipaü tecatenimaica hesiena temüteviya.
6 Que mü'ane hesiena tiviyatü 'emuyeica maine, caneuyeveca hepaüna müyüaneni 'iya
müyüanecaipaü.

'Aisica hecuame

7 Nenaqui'erima, hecuamecü netixe'aitüatü nepücatixe'utüiri. 'Aisica meripai can-
imiemetüni püta matüaripai xemeixeiya. 'Icü 'aisica meripai mümieme, niuqui canihücütüni
matüaripai xemei'enie.
8 Mesüte hecuamecü netixe'aitüatü netinixe'utüirieca, tita yuri müraine 'iya hepaüsita
xehepaüsitata, yüriya macuyeiximecü, tita yuricü mütihecüariya mühecüariyacüri.
9 Que mü'ane hecüaripa muyeica maine, yu'iva mu'uxie, mücü yüvipa cuxi caniuyeicani.
10 Que mü'ane yu'iva münaqui'erie hecüaripa caniuveni, pücatiquetamüre yücümana.
11 Que mü'ane yu'iva mu'uxie yüvipa caniuveni, yüvipa tiuyeica, 'asipücatimate que
mütimie yüriya mecüpiriyacü.
12 Nenivema nepütixe'utüirie tita 'axa xemüte'uyuri xemüteuyehüviyariecü 'iyasüa
xemümiemetecü.
13 Xeme xemüva'uquiyarima nepütixe'utüirie xemeitimacü 'iya matüaripai 'amuyeica.
'Uquisi nepütixe'utüirie xeme'ivaxücü 'iya 'axa mütiyuriene.
Türi nepütixe'uta'utüiri yu'uquiyari xemetimacü.

14 Xeme xemüva'uquiyarima nepütixe'uta'utüiri xemeitimacü 'iya matüaripai 'amuyeica. 'Uquisi nepütixe'uta'utüiri xemütürücavicü, Cacaüyari niuquieya xehesie mütiviyacü, 'iya 'axa mütiyuriene xema'ivaxücü.

15 Tita cuiepa mütimieme xepücatenaqui'erieca. Quepaümetü cuiepa mütixuave xepücatenaqui'erieca. Tita cuiepa mütimieme xüca tinaqui'erieca, haquevasü yu'uquiyari pücanaqui'erie.

16 Tamüsü naitü cuiepa mütixuave, tevitütü tita mütihive'erie, tita yühüxicü mütihive'erie, yacü xeicüa que mütiyucatave'erie yupini hepaüsita, mücü ta'uquiyarisüa pücatimieme, mücü cuiepa pütimieme püta.

17 'Icü cuie canacuyeiximeni. Tita cuiepa memütama memütehive'eri canacuyeiximenita. Masi que mü'ane yamüticamie que mütinaque Cacaüyari, mücü caniyuhayevani yuheyemecü.

Que mü'ane Cürisitu maye'unie

18 Neuxei türi, hicü tucari canaye'aniri quepaucua mütapare. Que xemüte'enanacai quename xevitü 'uhamie Cürisitu 'aye'unietü, hicütütüri yumüiretü Cürisitu memaye'unie mecanixuaveni. 'Ayumieme tepütemate tucari maye'a quepaucua mütapare.

19 Tasata mepayecü, masiri tahesüa mepücamiemetetücai. Xüca tahesüa memiemetetücaitünique, tahamatü mepuyuhayevaqueyu. Mecanayecünesüari memümasiücünicü tahesüa memücamiemetecü.

20 Mücü müpasie heiserie canixe'upitüani, yunaitü xepütemate.

21 Nepücatixe'uti'utüiri tita yuri müraine xemücamatecü, tita yuri müraine xemümatecü püta nepütixe'uti'utüiri, naitü 'itarica yurisie müca'ayeneica xemütematecü.

22 Quepai püti'itava. Que mü'ane müyuhecüata müpaü 'utaitü quename Quesusi heiserie cahexeiya Cürisitutütü, mücüri catini'itavani. Que mü'ane müyuhecüata 'uquiyarieya cahexeiyatü ni nu'ayata, mücü Cürisitu maye'unie canihücütüni.

23 Yunaitü nu'aya mecahexeiyatü memüyuhecüata, 'uquiyarieyata mepücahexeiya. Que mü'ane 'iya nu'aya hexeiyatü muyuhecüata, mücü 'uquiyarieyata canexeiyani.

24 Xeme tita xemüte'enie matüaripai, xehesie tiviyatü queyuhayevani. Xüca xehesie tiviyatü yuhayevani tita matüaripai xemüte'enie, xemerita nu'ayasie 'uquiyarieyasieta xeteviyatü xecaniyuhayevacuni.

25 Tucari mücaxüve canihücütüni tita 'iya mütatiutahüavixü temeixeiyanicü.

26 'Icü 'ipaü nepütixe'u'utüiri memüxeheuyexürüva vahepaüsita.

27 Xemeri heiserie que mütixe'upitüa 'iya, mücü heiserie xemexeiya xehesie tiviyatü caniyuhayeva. Tixaü xeime xepücaheuyehüva mütixeti'üquitüanicü. Mücü heiserie xemupitüarie 'iyasüa mieme mütixe'üquitüapaü naime hepaüsita, yuri mainepaü, mücati'itavapaü, mütixe'uti'üquitüapaü, müpaü hesiena xeteviyatü xequeneyuhayeva.

28 Hicüsüari nenivema hesiena xeteviyatü xequeneyuhayeva. Xüca müpaü xeteyurieca, quepaucua masiücütü mayani 'iya, 'aixüa tepütetamaica tecatateteviyatü hüxiena quepaucua munuani.

29 Xüca xetemaica 'iya yamütiyuriene que mütiheiserie, xequetenemaica yunaitü yamemüteyurie que mütiheiserie hesiena memüyecü.

3

Cacaüyari nivemama

1 Neuxei ta'uquiyari que tatinaqui'erie. Mücücü Cacaüyari nivemama teputaterüvari, nivemama tepühüme. 'Ayumieme cuiepa memütama mepücatasimate memücaheitimaivavecaicü 'iya.

2 Nenaqui'erima hicütütüri Cacaüyari tecaninivemamatüni. Tixaü cuxi pücamasiücü que temü'aneneni. Müpaü tepütemate, quepaucua masiücütü mayani Cürisitu, mücü que mü'ane, hepaüna tepü'aneneni, te'ixeiyatü mücü que mü'ane.

3 Yunaitü 'ipaü memüte'icuevi mepuyu'itie yücümana 'iya que müti'itiyapaü.

4 Yunaitü 'axa memüteyurie 'aisica menitisanani. Tita 'axa müti'ane 'aisica saname canihücütüni.

5 Xeme müpaü xepütemate 'iya masiücütü matüacü mütasinavairienicü tita 'axa temüteyurie. Tita 'axa müti'ane pumave hesiena.

6 Yunaitü hesiena memüteviya 'axa mepücateyurie. Yunaitü 'axa memüteyurie mepüca'ixeiyavave mepücaheitimaivave.

7 Nenivema xüca tüma xevitü caxeheuyexürienique. Que mü'ane yamütiyuriene que mütiheiserie, mücü heiserie canexeiyani 'iya heiserie mexeiyapaü.

8 Que mü'ane 'axa mütiyuriene Cauyumariesüa canimiemetüni, Cauyumarie 'axa mütiyurienecü matüaripai. Cacaüyari nu'aya 'ayumieme masiücütü nayani mita'unacü Cauyumarie tita mütiyuriene.
9 Yunaitü Cacaüyarisie memüyecü 'axa mepücateyurie 'iya 'imüarieya vahesie müyuhayevacü. 'Axa memüteyurieni mepücayüvave Cacaüyarisie memüyecücü.
10 'Ipaü mepütemasiücü Cacaüyari nivemama Cauyumarie nivemama. Yunaitü yamemücateyurie que mütiheiserie, que mü'ane yu'iva mücanaqui'erieta, mücü Cacaüyarisüa mepücamiemete.

Xequeneyunaqui'erieca yunaitü

11 Müpaü canaineni niuqui matüaripai xemi'enie. Tanaitü tepütanaqui'erieca paine.
12 Cainipaü tepücayüaca. 'Iya 'axa mütiyurienesüa canimiemetücaitüni, yumuta caniumieni. Titayari timi. Tita mütiyurienecai 'axa müti'anecaicü, mutaya tita mütiyurienecai müheiseriecaicü.
13 Ne'ivama xepücahüxiyaca xüca cuiepa memütama mexe'uxieca.
14 Tame ta'ivamarixi temüvanaqui'eriecü 'ayumieme tepütemate temütapataxü tecamüquitetütüri te'ayeyuyuritü püta. Que mü'ane mücatiyucanaqui'erie müquitü 'apuyeica cuxi.
15 Yunaitü yu'ivama memüva'uxie teyumemivamete mecanihümetüni. Xeme xepütemate tiyumemivame yücümana tucari mücaxüve pücahexeiya.
16 'Icücü tepeitama naqui'eriya, 'iya tahesie mieme yutucari müyetuacü. Caneuyeveca tameta ta'ivama vahesie mieme tatucari temüyetuani.
17 Que mü'ane yupini cuiepa timieme mürexeiya, mixeiya yu'iva reuyehüacame, xüca yu'iyari 'anunaca hepaüsitana, queri tinaqui'erieca Cacaüyari.
18 Neuxei nenivema tepücatanaqui'erieca niuquicü xeicüa yacü xeicüa. Que temüteyurie püta yuricü püta tepütanaqui'erieca.

'Aixüa tepütemaica Cacaüyari hüxie

19 Müpaü tetenimaicacuni tita yuri mürainesie temümiemetecü. Cacaüyari hüxie müpaü ta'iyari tepütenütüaca
20 xüca ta'iyari tasi'utatieni. Tita ta'iyari mücatimate Cacaüyari püta catinimaica, naime pütimate.
21 Nenaqui'erima ta'iyari xüca catasi'utatieni 'aixüa tepütemaica Cacaüyari hüxie,
22 naime temitavaviricü tepütanaqui'eri yatemütecahucü que müti'aita, tita mütinaque yatemüteyuriecü.
23 'Ipaü catini'aitani, yuri temüteta'erienicü que mü'ane Cacaüyari nu'aya mühücüsie Quesusi Cürisitusie, temütanaqui'eriecacü tanaitü mücü que mütatiu'aitüa.
24 Que mü'ane yamüticamie que müti'aita, Cacaüyarisie tiviyatü puyuhayeva, Cacaüyarita hesiena tiviyatü tiyuhayeva. 'Ipaü tecatenimaica tahesie tiviyatü muyuhayeva, yu'iyari mütasi'umicü.

4

'Iyari yuri maine, 'iyari meuyuyehüpa

1 Nenaqui'erima yunaime 'iyarite yuri xepücateva'eririeca. Xequeteneuta'inüataxüa 'iyarite masi, siparasü xüca Cacaüyarisüa memiemetetüni. Yumüiretü yacü xeicüa texaxatamete meneutayeixüani cuiepa.
2 'Ipaü xepüteheitimani Cacaüyari 'Iyarieya. Yunaitü 'iyarite memüyuhecüata Quesusi Cürisitusie tevi matüasie meteviyatü, müme Cacaüyarisüa mecanimiemetetüni.
3 Yunaitü 'iyarite memücayuhecüata Quesusisie meteviyatü Cacaüyarisüa mepücamiemete. Mücü Cürisitu mu'uxiesüa mecanimiemetetüni. Xeme xepu'enana quename 'uhamie, hicüri cuiepa caniuyeicani.
4 Nenivema xeme Cacaüyarisüa xecanimiemetetüni, xepüvara'ivaxü. 'Iya xehesie mütiviya canitürücaüyeni. Mücü cuiepa memütama vahesie mütiviya masi pücatürücaüye 'iyapaü.
5 Müme cuiepa mecanimiemetetüni. 'Ayumieme cuiepa mieme metenicuxatani, 'ayumieme cuiepa memütama mecaniva'enieca.
6 Tamesü Cacaüyarisüa tecanimiemetetüni. Que mü'ane Cacaüyari mümate catani'enieca. Que mü'ane Cacaüyarisüa mücamieme pücatasi'enie. 'Icücü tepüvamate 'iyari yuri maine 'iyari meuyuyehüpa.

Cacaüyari catiniyucanaqui'erieca

7 Camüsü nenaqui'erima tepütanaqui'erieca tanaitü. Naqui'eriya Cacaüyarisüa canimiemetüni. Yunaitü memüteyucanaqui'eri Cacaüyarisie mecaniyecüne, Cacaüyari mecanimaica.

8 Que mü'ane mücatiyucanaqui'eri Cacaüyari pücahetimaive Cacaüyari mütiyucanaqui'eriecü.
9 'Icücü tahesie masiücütü nayani Cacaüyari que mütatinaqui'eri, Cacaüyari yunive muyuxevi meyenü'acü cuiepa, mücücü temayeyuyurinicü.
10 Müpaü cani'aneni naqui'eriya. Tameri tepüca'inaqui'eriecai Cacaüyari. Mücü püta pütasinaqui'eriecai, yunive reyenü'a 'aixüa miyurienicü 'aixüa temütexeiyarienicü tame 'axa temüteyurie.
11 Nenaqui'erima Cacaüyari xüca müpaü tatinaqui'eriecaitüni, caneuyeveca tameta müpaü temütetanaqui'eriecacü tanaitü.
12 Xevitü püca'ixeiyave Cacaüyari hasuacua. Xüca tetanaqui'erieca tanaitü, Cacaüyari tahesie tiviyatü caniyuhayeva. Mücü que mütiyucanaqui'eri, naqui'eriya naye'ani tahesie.
13 'Ipaü tepütemate hesiena temüteviya mücürita tahesie mütiviya, yu'iyari mütasi'umicü taxexuime.
14 Tame tepunenierixü tecatenihecüatani ta'uquiyari yunive meyenü'acü cuiepa memütama vavicueisitüvame.
15 Que mü'ane müyuhecüata müpaü 'utaitü quename Quesusi Cacaüyari nu'aya hücü, Cacaüyari hesiena tiviyatü caniyuhayeva, mücüta Cacaüyarisie tiviyatü tiyuhayeva.
16 Tame tecatenetimani que mütatinaqui'eri Cacaüyari, yuri teteniuta'erieni naqui'eriyayasie que mütatinaqui'erie. Cacaüyari catiniyucanaqui'erieca. Que mü'ane tiyucanaqui'erietü muyuhayeva, mücü Cacaüyarisie tiviyatü caniyuhayevamücü, Cacaüyarita hesiena tiviyatü tiyuhayeva.
17 Naqui'eriya müpaü tinaye'ani tahesie 'aixüa temütetamaicacü mücü tucarisie quepaucua 'isücame mütasita'inüata, hepaüna temü'anenecü tame 'ena cuiepa 'iya mü'anepaü.
18 Xüca tiyucanaqui'erieca marica pücaxüave. Naqui'eriya maye'axe marica payeveveiya. Que mü'ane müma cani'uximatüarieca. Que mü'ane müma püca'aye'ave tiyucanaqui'erietü.
19 Tame tepütetacanaqui'erie mücü meri mütasi'utanaqui'ericü.
20 Xüca xevitü ya'utayüni, Ne Cacaüyari nepünaqui'erie haitü, xüca yu'iva 'uxieca, mücü catini'itavani. Que mü'ane yu'iva xeiyatü müca'inaqui'erie, capüyüve minaqui'erieca Cacaüyari ca'ixeiyavetü.
21 'Icü 'aisica tecanexeiyani hesüana mümieme. Que mü'ane Cacaüyari münaqui'eri, yu'ivata quenaqui'erieca.

5

Yuri ti'erietü, tita cuiepa mütimieme püra'iva

1 Yunaitü yuri memüte'erie quename Quesusi heiserie 'upitüarie Cürisitutütü Cacaüyarisie mecaniyecüne. Que mü'ane 'iya 'uquiyarieya münaqui'erie, 'iya hesiena müyetüata caninaqui'erieca.
2 Tame 'ipaü tepütemate Cacaüyari nivemama temüvanaqui'erie, quepaucua Cacaüyari temünaqui'erie, quepaucua yatemütecahu que müti'aita.
3 'Ipaü teteniyurieca xüca Cacaüyari tenaqui'erieca, yatepütecahuni que müti'aita. 'Aisicaya pücahahete.
4 Naitü Cacaüyarisie müyetüa cuiepa mieme cana'ivarümeni. Tita yuri temüte'erie, mücü canihücütüni tita 'ari müre'iva cuiepa timieme.
5 Quepaicü pühücü cuiepa mieme ma'ivarüme. 'Icüri pühücü, que mü'ane yuri müti'erie quename Quesusi Cacaüyari nu'aya hücü.

'Iyari catinihecüatani

6 'Icü Quesusi Cürisitutütü canihücütüni que mü'ane ha xuriya 'inüariyaricü munua. Ha 'inüariyari hexeiyatü xeicüa pücanua, masi ha xuriya 'inüariyari hexeiyatü punua. 'Iyari müpaü tinihecüatanita, 'Iyari yuri mainecü.
7 Mepüyuhaica memütehecüata taheima, ta'uquiyari, Nu'aya, Iyarieya Mütiyupata mepühüme. 'Icü yuhaicatü mecaniyuxevini.
8 Mepüyuhaica memütehecüata cuiepa. Cacaüyari 'Iyarieya, ha, xuriya mepühüme. Yuhaicatü 'axeicüa mepütehecüata.
9 Teüteri que memütehecüata tecaniva'enieca. Mericüte, Cacaüyari que mütihecüata masi caniheiserietüni. 'Ipaü catinihecüatani Cacaüyari, yunive hepaüsita tiniutahecüata.
10 Que mü'ane yuri müti'erie Cacaüyari Nu'ayasie mücü hecüasica pexeiya yuhesie. Que mü'ane Cacaüyari yuri mücati'eriri, mücü Cacaüyari ti'itavame canayeitüvani, yuri mücatiuta'ericü que mütiutahecüataxü Cacaüyari yunive hepaüsita.
11 Müpaü paine tita mütihecüata. Cacaüyari cataniupitüani tucari mücaxüve. Nu'ayacü canixuaveni mücü tucari.
12 Que mü'ane 'iya nu'aya mexeiya, tucari pexeiya. Que mü'ane Cacaüyari Nu'aya mücahexeiya, tucari pücahexeiya.

Xepütemate tucari mücaxüve xemexeiyacü

13 'Icü nepütixe'uti'utüiri xeme yuri xemüte'erie que mü'ane Cacaüyari nu'aya mühücüsie xemütemaicacü tucari xemexeiya mücaxüve.

14 'Ipaü 'aixüa tepütetamate hüxiena. Xüca tixaütü tete'itavavirieni que mütinaque, pütasi'enie.

15 Mücü meta, xüca müpaü tetemaica mütasi'enie tita temüte'ivaviri, tepütemate temeixeiya tita temüte'ivaviri.

16 Xüca xevitü 'ixeiya yu'iva 'axa tiyurieneme que mücatimüni, canitavaviriemücü yu'ivasie mieme. Tucari mecanipitüariecuni müme 'axa memüteyurie que mücatimüni. Tita 'axa müti'ane puxuave 'axa xüca tiuyurieni mümünicü. Mücüsie mieme xemitavavirieni 'asinepücahaine.

17 Naitü mücatiheiserie 'axa cani'aneneni. Tita 'axa müti'ane puxuave 'axa xüca tiuyurieni mücamünicü.

18 Tame tepütemate yunaitü Cacaüyarisie memüyecü 'axa mepücateyurie. 'Iya Cacaüyarisie müyetüa caniva'üviyani, 'iya 'axa mütiyuriene pücavamayüa.

19 Tepütemate Cacaüyarisüa temümiemete, naitü cuiepa mütimieme 'iya 'axa mütiyurienesie tiviyatü 'amuve.

20 Tepütemate Cacaüyari nu'aya munua, mütasi'enatüa temimaicacü mücü muyuri. Tame 'iya muyurisie tepüteviya nu'ayasie Quesusi Cürisitusie. 'Icü yuricü canicacaüyaritüni, tucari mücaxüve canihücütüni.

21 Nenivema xequeneyucuerivayurieca cacaüyarixi vahepaüsita.

VANI
Meitanü'axüa Hutarieca Mieme Xapayari

Vaürisica

1 Ne nemüxe'uquiyari necanixevaüritüaca 'uca pemanayexeiyari 'anivemata. Yuricü nenixenaqui'erieca. Ne xeicüa pücatixaü, masi tanaitü temeitima tita yuri müraine tepüxenaqui'eri

2 tita yuri müraine tahesie tiviyatü muyuhayevacü, mütasiteütacü yuheyemecü.

3 Cacaüyari ta'uquiyari, Quesusi Cürisitu ta'uquiyari münu'aya, yuricü me'utiyuatü meteyucanaqui'erietü, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexenenimayaca, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

4 Vaüca nepünetemaviecai nemütimariecü 'anivema hipatü tita yuri mürainesie meteviyatü memu'uvacü, 'aisica ta'uquiyarisüa mieme que temüte'upitüari.

5 Hicüri 'uca hecuamecü nemati'aitüatü nepücamati'utüirie, mücü 'aisica matüari temeixeiyacai nepümati'utüirie püta. 'Ipaü nepümativaviri, tanaitü temütanaqui'eriecacü.

6 'Ipaü teteniyurieca xüca tetetacanaqui'erieca, tepu'uvani que müti'aita. 'Icü cani'aisicayatüni, xeteyucanaqui'erietü xemu'uvanicü, matüaripai que xemüte'u'enana.

Memeuyuyexürüva

7 Yumüiretü memeuyuyexürüva mecaneutayeixüani cuiepa. Müme mepücayuhecüata quename Quesusi Cürisitusie tevi matüasie meteviya. Müya 'anetü canihücütüni reuyuyehüpame, müya 'anetü tihücü 'iya Cürisitu maye'unie.

8 Xequeneyucuerivayurieca capa xeheiyexürienicü ta'uximayasica, masi yu'ivarica naime xemüpitüarienicü.

9 Yunaitü memanuyehaitürüve, tita Cürisitu müti'üquitasie meteviyatü memücayuhayeva, mücü Cacaüyari mepücahexeiya. Que mü'ane tita müti'üquitasie tiviyatü müyuhayeva, mücü yu'uquiyari pexeiya nu'ayata rexeiya.

10 Xevitü xüca xehesüa nuani 'icü 'üquisica cahexeiyatü, xepüca'i'inieca yuquie, xepüca'ivaüritüaca.

11 Que mü'ane mitvaüritüani, mücü 'uximayasicaya 'axa que mü'anene, müpaü 'anetü canayeimücü.

Xehesüa nepeuyeimücü

12 Sepanetü müireme nemütixeti'utüirieniquecai, nepücanevaüriya xapacü tauxicü. Masisü xehesüa nepeuyeimücü püta, tahüxi te'utinenieretü temütetaxatacü xemaye'axüani xeyutemamavietü.

13 'A'iva 'uca manayexeiyari nivemama mepümasivaüritüa. Müpaü xeicüa cani'aneni.

VANI
Meitanü'axüa Hairieca Mieme Xapayari

Vaürisica

1 Ne nemü'a'uquiyari nepümati'utüirie nemümasinaqui'erie Cayu. Yuricü nepümasinaqui'erie ne.
2 Neuxei, 'ecü nemümasinaqui'erie, nepünenenevie naimecü 'aixüa pemüreumienicü, 'aixüa pemüreu'eriecacü 'a'iyari 'aixüa mütimiepaü.
3 Vaüca nepünetemaviecai me'u'axecacu ta'ivama metehecüatacacu 'ahepaüsita yuri que pemaine. Yaxeicüa 'ecü tita yuri mürainesie petiviyatü pepuyeica.
4 Que yanemücatinetemavi, vaüca masi nepünetemavi yanetimaitü quename nenivema hipatü me'u'uva tita yuri mürainesie meteviyatü.
5 Neuxei, 'ecü nemümasinaqui'erie, yamüticamiepaü peniyüaneni naime ta'ivama vahesie mieme pemütiyuriene sepa memücu'uvamete.
6 Müme mecateniutahecüata meyucuxeüriecu que pemüti'acanaqui'erie. 'Aixüa peni-vayuriemücü pevaparevietü vahuyeta, Cacaüyaripaü petiuca'iyaritü.
7 Que mü'ane Quesusi Cürisitu mühücüsie mieme meteta'uximayataque menayecüne. Tixaü mepücatevarutanaqui'eriri hipame nuivarite.
8 'Ayumiemericü caneuyeveca müya memü'anene temüvatanaqui'erieni tame, tanaitü tita yuri mürainesie mieme temüte'uximayacacü.

Riyutürepexi que mütivaraye'uniecai

9 Ne 'esiva nepütivaruta'utüiri memüyutixexeüriva, peru mücü Riyutürepexi va'uquiyari mayuyeitüamücü pücatasi'upitüa.
10 'Ayumieme xüca nehenuani neneye'eritüamücü que mütiyuriene niuqui 'axa mü'anenecü tasiniuquimatü. Mücücü xeicüa pücanaqui'a, masi müireme pütiyurieniqueyu. Ta'ivama pücavapitüa, pücavatauni müme memüvapitüacu, memüyutixexeüriva vasata püvaranuyenü'ava.
11 Neuxei, 'ecü nemümasinaqui'erie, 'axa müti'ane pepüca'üqueni, 'aixüa müti'ane püta quene'üqueni. Que mü'ane 'aixüa mütiyuriene Cacaüyarisüa canimiemetüni. Que mü'ane 'axa mütiyuriene püca'ixeiyave Cacaüyari.

Remetüriyu hepaüsita mepütehecüata

12 Yunaitü mepütehecüata Remetüriya hepaüsita, tita yuri mürainе tihecüatacacuta hepaüsitana, tameta tepütehecüata hepaüsitana. 'Ecü pepütimate yuricü temütehecüata.

Teutüarica

13 Nesü vaüca nepümatiti'utüirieniquecai peru tauxicü ti'utüvamecü nepücamati'utüiriemücü.
14 Nepümasiheuxeiyamücü püta yareutevitü, tahüxie te'utinenieretü tepütetaxata.
15 'A'iyarisie xüca peca'uximatüarieca. Müme temüvanaqui'erie mepümasivaüritüa. 'Ecüta quenivavaüritüaca müme temüvanaqui'erie yuxexuime que memütеteteva.

CURA
Meitanü'axüa

Vaürisica

1 Ne Cura Quesusi Cürisitusie mieme necatini'uximayatametüni Cacuvu 'ivaya nehücütütü. Necanixevaüritüaca xeme xemünaqui'eriva Cacaüyari müta'uquiyarisie xeteviyatü, Quesusi Cürisitu müxe'üviya xemuta'inierie.

2 Xüca xenenimayasieca, xüca xepitüarieca yu'iyari xemücamüiriyanicü, xüca xenaqui'erivani yemecü.

Mete'itavatü que memüte'üquitani
(2 Pecuru 2:1-17)

3 Nenaqui'erima, cuini mieme necaninemexüitüacaitüni nemütixeti'utüirienicü tanaitü 'axeicüa que temütetavicueisitüariexime hepaüsita, peru neuyeveca yanemütixeti'utüirienicü hicü vaüriyarica nexepitüatü xemüyucuitüvenicü tita yuri temüte'erie hesie mieme, tita Cacaüyari teüterimama xei mieme temüteyetuiriyarie hesie mieme.

4 Hipatü teüteri tasata menatahaxüani 'avie. Meripai meniucayasariexüani müpaü memütemari'itüarienicü. Cacaüyari mepüca'ayexeiya, mecanipata tita Cacaüyari mütivamicua 'aixüa tiuca'iyaritü, para memüyutatuanicü merucuyatüvetü xeicüa. Mecaniyucu'imavani müpaü me'utiyuatü quename meca'imate que mü'ane hücüatü mütacusiyari mütati'aitüvame Quesusi Cürisitu.

5 Sepa xei mieme müpaü xemütehetima naimecü, necanixe'eritüamücüni que mütiuyü hepaüsita quepaucua Ti'aitame müvarutavicueisitüa 'Ixaherisixi teüteriyari 'Equipitu cuieyarisie vareyevitüca. Varutavicueisitüaca 'arique nivaruca'una müme yuri memücate'eriecai.

6 Taheima miemete niuqui tuayamete meta hipatü mepücayü'üviyacai que memütehüritüariecai matüaripai, mepicu'eirie masi yuquie. Mücü Cacaüyari caniva'üviyani memütaxanesienicü tucari mümarive 'aye'ayu, nivaranutaxürüvani yüriyasie tepüa mücaxüvecü.

7 Vahepaüsü mecaniuyüni Surumatari Cumuxatari va'aurie miemete quiecaritesie quiecatari. 'Ameniu'uvacaitüni müme mevacumaüvatü que mü'ane mücava'üyatücai mücavacünatücai, me'icumaüvatü titacü memüteyuseviximacai. Mümeta meniucayasariexüani 'inüari memacünecü memari'itüarietüvetü taipa yuheyemecü mütaivesie.

8 Peru hicü miemeteta yaxeicüa mecani'aneneni. Que memüteheinüsa meniseviximaca yuvaiyari. Menixani'erieca que mü'ane ti'aitame mühücü, mecanivaseviximani mamarivavemete 'axa me'utiyuatü vahepaüsita.

9 Mücü Miyeri niuqui tuayamete tiva'aitüvame mühücü, quepaucua Cauyumariematü mücü niuqui memüxüatüacai Muisexi caxarieya hepaüsita, mücü pücayuvaüriyacai miseviximanicü Cauyumarie hesiena tiuhüpatü, masi müpaü niutayüni, Ti'aitame quematitieni.

10 'Ime püta meniseviximaca tita 'asimemücatemate hepaüsita 'axa me'utiyuatü. Que memütemate, yücümana xeicüa mepütemate tatevama memücate'u'iyari vahepaü. Müpaü metemaitü 'ayumieme mecanitümaiyarieca.

11 Xüa 'ui müme. Caini huyeta meneucayune hepaüna mete'u'uvatü. Tuminicü meniyutatuani memeuyexürienicü Varamipaü müti'ivamücücaipaü. Meniutatümaiyarieni yaxeicüa que mütiuyü quepaucua Cure meye'uniecai Muisexi.

12 'Ime meniseviximaca xe'icuai quepaucua xeyunaqui'erietü xemütecua'a, memücateheuyuyehüviriecü quepaucua xehamatü memütecua'a. Muxasi vahüvemete meyuterüvatü mepüteyumicua xeicüa. Haivitüri mayevavaquipaü mecani'aneneni 'ecacü mecu'enetüvetü. Cüyexipaü mecani'aneneni memüca'utixuxuavere tucari maye'axesie. Hutacüa mepucui, mepüvatihunarietüca.

13 Memasiücütü mepayuyeitüva que memüteyurie meyuteviyasitüatü, yaxeicüa hamevari mayu'eriya mücuaimuxa masiücüme que mürayuyeitüva haramarasie. Xuravesixi memeuyexürüve vahepaü mecani'aneneni. Yüriya cui müyüvi caniu'üviyarieni vahesie mieme yuheyemecü.

14 Müya memü'anene meripai catinivacuxaxatüvacaitüni 'Enuqui 'Arani müxiüyarieyatücai 'atahutarieca mieme, müpaü 'utaitü, Nenixeiya Ti'aitame nuaximeme yuteüterima varavitütü müireme miriyari meyupaümeme,

15 yunaime vataxanetaque, yunaitü Cacaüyari memüca'ayexeiya vahesie tiuhüanique naime hepaüsita que memüte'uyuri Cacaüyari meca'ayexeiyatü vatahüaveque, naime niuqui

mü'aüxaüna hepaüsita, que memüte'iniuquima Cacaüyari hepaüsita 'axa teyuruvamete Cacaüyari memüca'ayexeiya.

16 'Ime mecanihümetüni niuqui xüatüacate niuquixivivamete. Que memüte'ucahive'erie xeicüa 'ameniu'uvani. Yutetacü vaüca mepütecuxata meteyucatave'erietü. Niuquicü me'utiniutü menivatemavieritüaca teüteri memüvara'ivanicü.

*Que müt**iva'imaiyacai que müt**ivatuicacai*

17 Xemesü nenaqui'erima, niuqui xequena'erivani meripai que memutiyua Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu nü'arimama yacatiyüvecacu cuxi.

18 Müpaü metenixecühüavecaitüni, Tucari taparirümecacu 'amenitamacacuni teyunanaimavamete. 'Ameniu'uvacuni que memüte'ucahive'erie xeicüa Cacaüyari meca'ayexeiyatü.

19 'Ime mecanihümetüni memüvapata teüteri 'iyarisie vaniu memüteviya 'iyarisie vaniu memücateviya sepa yu'iyari xeicüa memexeiya müme, yuri 'iyari memücahexeiya.

20 Peru xeme nenaqui'erima, xequeneyuseiriyani yunaitü, yuri que xemüte'erie tita mütipasiesie. Xequeneyunenevieca 'Iyari Mütiyupatasie xeteviyatü.

21 Xequeneyü'üviyani Cacaüyari xenaqui'eriecacu. Xequeneuta'icuevani maye'anicü Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu quepaucua müxenenimayacacü xepitüatü yuheyemecü xemayeyuyurinicü.

22 Xequenivanenimayaca hipame memeu'erietüve,

23 xequenivatavicueisitüani müme xevaranayehapanatü taipa. Hipame meta que xemütevanenimaya xequeneumamaca masi, xe'ixeümatü 'asita va'ixuriqui xüca sevixi-marieca que memüte'uyuri yuvaiyarisie meteviyatü.

*'Aixü**a que mutayü Cacaü**yari hepaü**sita*

24 Que mü'ane müyüve müxe'üviyani xemüca'atixürüvenicü, müyüve meta müxe'aye'atüanicü que mü'ane visi mü'ane hüxie xehesie catiuhüivacacu xeyutemamaviecacu,

25 que mü'ane yuxevitü mücacaüyari mütimaive mütasi'utavicueisitüa, mücü visi quetixeiyarieca que mariveni heiserie quehexeiyani quetürücaüyeni tucari casutüarievecacu, hicüta, tucari catixüvecacu yuheyemecü. Müpaü cani'aneni.

MASIÜCÜTÜ QUE MÜRATÜA,
Vani Que Mütixei

Tita Quesusi Cürisitu masiücüme mürayeitüa

1 Quesusi Cürisitu 'icü masiücüme canayeitüani. Cacaüyari müpaü catinipitüani müpaü mütivahecüatüacacü müme hesiena mieme memüte'uximaya, müpaü memütemaicacü yareutevitü que mütiyüni vaüriyarica. Masiücüme nayeitüani ne Vanitütü müpaü nemütimaicacü, nehesüa neiyenü'ani yuniuqui tuayame hesiena mieme nemüti'uximayacü.

2 Cacaüyari niuquieya que maine, müpaü necatinihecüatani, Quesusi Cürisitu que mütihecüata. Que nemütixei yanecatinihecüatani.

3 'Aixüa cani'itüariemücü que mü'ane mititerüva, mümeta memi'enie 'icü niuquiyari 'aixüa mecani'itüariecuni xüca yametecahuni que müre'uxa 'icüsie. Tucari caneutihuraniri.

Que mütivaruvaüritüa memüyutixexeürivacai 'atahutarieca quiecarisie

4 Ne Vani necanixevaüritüaca 'atahutarieca quiecarisie xemüyutixexeüriva 'Asiya cuieyarisie. 'Aixüa xüca tiuca'iyarini xehesie mieme mücü, xüca xepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü. Müpaü pütiyurieneni que mü'ane 'amuyeicacai 'amuyeica 'umamie, mümeta 'atahuta 'iyari mücü 'uvenieya hüxie memüti'u,

5 Quesusi Cürisitu meta que mü'ane yaticamietü müyuhecüatacai, que mü'ane müquite memanucu'uni vamexüacame mühücü, que mü'ane mütiva'aitüa cuiepa te'aitamete. Mücü canihücütüni que mü'ane mütasinaqui'erie, que mü'ane yuxuriyacü müta'utixünaxü tahesie mücarahüivanicü 'axa temüte'uyuricü,

6 que mü'ane teüterimama müta'ayeitüa tati'aitüvametütü, mara'acate müta'ayeitüa 'uquiyarieyasie mieme temüte'uximayacacü Cacaüyarisie mieme. Mücü 'aixüa quecuxaxasivani quetürücaüyeni yuheyemecü. 'Icü niuqui canise'ini.

7 Camü, haisata pacaneni. Yunaitü yuhüxicü mecanixeiyacuni, mümeta memeitiseixüa mepixeiya. Yunaitü nuivarite cuiepa memütama meniyutiheiveriecuni me'ixeiyatü. Müpaü cani'aneni, niuqui canise'ini.

8 Ti'aitame mücacaüyari müpaü paine, Ne Mexüacame 'Imatüreme netitevatü necanihücütüni que mü'ane misutüa minüni. Que mü'ane 'amuyeicacai 'amuyeica 'umamie, que mü'ane nai mütürücaüye, ne necanihücütüni.

Que mütixei Yuri Tevi

9 Neri Vanitütü necanixe'ivatüni. Xehepaü nepü'itüariene te'uximatüariecacu tete'aitametetücacu tete'uca'enivacacu Quesusisie teteviyatü. Cuie Patümuxi müracutevasie haramara hixüapa mayemasie neneyeicacaitüni Cacaüyari niuquieyasie nemütiviyacü Quesusi hepaüsita nemütihecüatacü.

10 Ti'aitame tucarieyasie 'Iyari nesi'uviyacu, nevarita 'uvecacu neni'enieni que mü'ane carima mutaniucacai cuxinetapaü ti'eniüriücütü.

11 Müpaü niutayüni, Ne que mü'ane misutüa minüni necanihücütüni, Mexüacame 'Imatüreme nepühücü. Tita pemütixeiya quetinaca'utüa xapasie, queneutanü'axüa memüyutixexeüriva vahesüa 'atahutarieca quiecarisie memetitei, müme 'Epesusie 'Esimirünasie Perücamusie Tiyatirasie Sarütixisie Piratepiyasie Rautiseyasie memetitei.

12 Hicü ta'aurie nenaveni niucame nexeiyaque, que mü'ane müneretahüavixü netinecühüavetü. Ta'aurie ne'aveca, cüxeme 'utame neniuxeiya 'atahutame huru tepüayaricü muveviya.

13 Ti'utame hixüapa 'uvecacu nepixei que mü'ane Yuri Tevipaü mütiyuxexeiyacai. 'Etevime panacatücücai, yutavisie panayücühüacai huru hüiyameyaricü.

14 Mu'uya cüpaya pütuxacai muxa huxariyaripaü 'üvipaü. Hüxiteya tai mütacapaü cani'anenecaitüni.

15 Quetateya tepüa müxavatüpaü pütiyuxexeiyacai huxunuta hüsieriecamepaü. Niuquieya vaüca hapaü putatürarücacai.

16 Yuserieta xuravesixi nivaratücücaitüni 'atahutame. Tetana püvayeneicacai cusira naisata heutixicacaunitü. Tau que mütixavatü türücaüyemecü tatü, müpaü canaye'anecaitüni.

17 Quepaucua nemixei, hetüana neniucaveni müquipaü. Mücü yuseriecü nehesie caniutimeni müpaü 'utaitü, Pepücamaca. Ne mexüacame 'imatüreme necanihücütüni.

18 Que mü'ane mayeniere necanihücütüni sepa nemümüquicai. Neuxei, nepayeniere hicü neheyemecü. Nene'üca yaviyari heiserie nemexeiyacü müquite vahepaüsita, nereunarümatü nereuyepivatü haque meme'uva.

19 'Ayumieme nepaine, quetinaca'utüa tita pemütixeiya, hicüque mütiyüane, 'arique que mütiyüni.
20 'Ipaü catinimasiücüni niuqui mü'aviesiecai 'atahutame xuravesixi neserieta nevaratücüme pemüvaruxei vahepaüsita, 'atahutame cüxeme 'utame hurucü muveviya pemüvaruxei vahepaüsita. Mücü xuravesixi 'atahutatü, niuqui tuayamete mecanihümetüni müme 'atahutarieca quiecarisie memüyutixexeüriva vahesüa miemete. Cüxeme 'utamete, müme memüyutixexeüriva 'atahutarieca quiecarisie mecanihümetüni.

2

Que mütivarunü'airi memüyutixexeürivacai 'atahutarieca quiecarisie 'Epesusie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

1 Müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame 'Epesusie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü paine que mü'ane yuserieta müvaratücü xuravesixi 'atahutame, que mü'ane 'atahutame cüxeme 'utame hurucü muveviya vahixüapa muyeica.
2 Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene peti'a'uxitüatü petiuca'enivatü. Müpaüta nepütimate, pemücavaneviecü 'axa memü'anene. Pepüvaruta'inüataxü müme nü'arisixi memüyuxata peru memücahüme, pepüvaretima memüte'itavacü.
3 Pepütiuca'eniva, vaüca pepütiucanevie nehesüa pemümiemecü, pepüca'uxive.
4 Peru tixaütü püreuyevese nemasixeiyacacu, pemütiuhayevaxücü peti'acanaqui'erietü matüaripai que pemüti'acanaqui'eriecai.
5 'Ayumieme nepaine, quene'a'erivani que pemü'anecai haitüari, 'arique que pemüracave. Quetineuhayeva que pemütiyuriene hicü, matüaripaipaü püta quetineyurieneni. Me xüca pecatiuhayeva, nepunuani 'ahesüa, 'acüxeme 'utame nepüvatixüna huyeritana.
6 Siere tixaütü pepürexeiya 'aixüa ti'aneme, pemi'uxive'eriecü tita memüteyurie müme Nicuraitasixi vahesie memüteviya. Neta nepi'uxive'erie.
7 Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva. Que mü'ane mürayu'iva, ne nepütimini mürecuanicü mücü cüyesie mieme cümana mayeyurinicü, Cacaüyari haraveritana meve.

'Esimirünasie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

8 Hicü müpaü quetine'utüiri niuqui tuayame 'Esimirünasie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineni que mü'ane mexüacame 'imatüreme mühücü, que mü'ane müqui matüa manutanierixüta.
9 Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene, que pemüti'uximatüariexime, que pemütimave. Masisüari pepeucave. Müpaü nepütimate que memütexesevixima hipatü Huriyusixi teüteriyari memüte'uyuterüva 'axa me'utiyuatü xehepaüsita. Huriyusixi masi mepücahüme, Cauyumarie tuquitana mepümiemetexi püta müme.
10 Pepücamaca sepa pemüticuineni. Camüsü Tücacame casariyanata püxe'anutaxürieni hipame xemüta'isiparienicü. Xepü'uximatüarieca tamamata tucari. Xüca yapeticamieni sepa pemümüni, ne tucari nemanipitüamücü pemümarivanicü, yaxeicüa muma que müranutiquesiyarie rayu'ivaca nausaricü mümarivanicü.
11 Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva. Que mü'ane mürayu'iva, mücü 'axa püca'itüarieni, hutarieca pücamüni.

Perücamusie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

12 Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Perücamusie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineni que mü'ane meixeiya cusira naisata meutixicacauni cui müreutiquematüca.
13 Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene. Müpaüta nepütimate, haque pemeca, mana Cauyumarie 'uvenieya peve haque müre'aita. Sepa mücü, que mü'ane nemühücüsie pepütiviya, pepüca'acu'imava, quename nehesie yuri pecati'erie pe'utaitü. Müpaü pepücati'acu'imavacai sepa 'iya tucarisie quepaucua xehesüa mumierie 'Anütipa. Mücü nehesüa miemetütü püyuhecüatacai yaticamietü que nemainecai, pumierie haque Cauyumarie manuca.
14 Perusü 'esiva püreuyevese tixaütü nemasixeiyacacu. Muva pepüvarexeiya müme Varami 'üquisicayasie memüteviya. Mücü müpaü pütita'üquitüa Varaqui müvacunuitüanicü 'Ixaheri xiüyarimama, memicuacacü tita cacaüyarixi memütemaviyarie, memüvacumaüvanicü hipame memücayü'üitamatücai memücayücünamatücai.
15 Yaxeicüa 'ecü pepüvarexeiya hipame Nicuraitasixi va'üquisicasie memüteviya, que nemüti'uxive'erie.
16 'Ayumieme nepaine, quetineuhayeva que pemütiyuriene. Me xüca pecatiuhayeva, cuitü nepunuani 'ahesüa, vahamatü nepütinemieneni necusira nehacuetü neteta mayeneicacü.

17 Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva. Que mü'ane mürayu'iva, ne nepütimini manana payari muti'aviesiecai. Tete mütuxa nepipitüanita, mücü tetesie püra'utüarieni hecuamecü que mütitevaca. Xevitü müpaü pücatimaica, que mü'ane mitanaqui'erieni, mücü xeicüa müpaü pütimaica.

Tiyatirasie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

18 Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Tiyatirasie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineni Cacaüyari Nu'aya, que mü'ane yühüxie tai mütacapaü maye'ane, que mü'ane yü'ücatesie tepüa müxavatüpaü mü'ane.

19 Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene, que pemüti'acanaqui'erie, que yapemüticamie, que pemütivaparevie hipame, que pemütiuca'eniva. Müpaü nepütimateta, 'imatürieca masi vaüca pepütiyuriene hicü, matüaripai 'esiva xeicüa pepütiyurienecai.

20 Perusü tixaütü püreuyevese nemasixeiyacacu, pemitauniecü mücü 'uca Quesaveri mütiteva yamütiyurienenicü que mütinaque. Niucame püyuxata Cacaüyarisüa mieme, peru que müti'üquita, pütiva'irüviya nehesüa miemete te'uximayatamete memüvacumaüvanicü müme memücayü'üitama memücayücünama, memicuacacü tita cacaüyarixi memütemaviyarie.

21 Ne tucari nepipitüa mütihayevanicü que mütiyuriene, peru pücayuvaüriya mütihayevanicü vacumaüvatü müme memücacünamama.

22 Tamüsü nepüticuinitüani, nepeicahüani 'utayasie, müme memicumaüva cava'üyatücacu nepüvareucaxürieni vaüca memü'uximatüariecacü xüca mecatehayevani hepaüna meteyurietü.

23 Nivemama nepüvacuini. Müpaü netiyurieyu yunaitü naisarie memüyutixexeüriva müpaü mepütemaica, ne nemühücücü que mü'ane xe'iyari müta'inüata que xemüteyücühüave. Yuxexuime nepütixe'apinirieni que xemüte'uyuri.

24 Peru hipatü xeme Tiyatirasie xemütama, queyupaümetü 'icü 'üquisicasie xemücateviya, queyupaümetü teva xemücaheutahaxüavave xeteyü'üquitüatü Cauyumarie 'üquisicayacü que memüteniniuqui, müpaü nepütixecühüave xeme, tavari cuanivemecü nepücaxe'icatüani.

25 Mücü xeicüa, tita xemütehexeiya, mücü xequeneuviya nenuayuque.

26 Que mü'ane mürayu'iva, que mü'ane mücatihayevani nehepaü tiyurienetü tapareyuque, mücü heiserie necanipitüamücü nuivarite mütiva'aitüacacü.

27 Tepüa 'isüyari 'acuetü pütiva'aitüaca, haxu xariyaripaü püvatitara, neta heiserie que münetiupitüa ne'uquiyari.

28 Neta nepimini xurave tuxacüta maneica.

29 Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva.

3

Sarütixisie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

1 Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Sarütixisie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineni que mü'ane Cacaüyari 'iyariteya 'atahutame müvarexeiya, xuravesixi 'atahutame. Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene. Sepa pe'ayeniereretü pemüxasiva, pepümüqui.

2 Quenanutahütüa, queneutatürücariya tita mücatimüve mütiuyuhayevaxü mücü mümüximecü. Necacaüyari que matixeiya, nemasixeiyacacu ne, que pemütiyuriene peuyevese cuxi pemüraye'atüanicü.

3 'Ayumieme nepaine, quetina'erivani que pemütiupitüarie que pemütiu'enaxü. Müpaü yaquetinecamieni, quetineuhayeva que pemütiyuriene hicü. Me xüca peca'anutahütüani, tinavayamepaü nepunuani. 'Asipepücatimaica quepaucuatücacu 'ahesüa nemunuani.

4 Siepüre hipame pepüvarexeiya teüteri Sarütixisie memütama yu'ixuriqui memücasevixima. Müme nehamatü meniu'uvacuni me'anacatuxatü, 'aixüa memüte'u'iyaricü vahesie müpaü mütinaquenicü.

5 Que mü'ane mürayu'iva, mücü vahepaü pütiquemaritüarieni 'ixuriqui mütuxacü. Que mütiteva nepücaheyeitüani haque macayasarie quename tucari hexeiya. Nepünehecüatani quename ne'imate, müpaü ne'utaitü ne'uquiyari hüxie hesüana miemete niuqui tuayamete vahüxie.

6 Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva.

Piratepiyasie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

7 Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Piratepiyasie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineni que mü'ane Cacaüyarisie mieme müpasie, que mü'ane yuri maine, que mü'ane Raviri yavieya macue'e. Mücü reuyepieyu xevitü pücareunani, reunayu xevitü pücareuyepieni.

8 Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene. Camüsü, quitenie müreuyepie nepümasi'uxeiyasitüa. Xevitü pücayüve müreunanicü. 'Esiva xeicüa türücariya pepexeiya peru neniuquisie yapepüticamie, pepüca'acu'imava quename pecanesimate pe'utaitü.
9 Tamüsü müpaü nepütivapitüaca müme Cauyumarie tuquitana memümiemete, müme Huriyusixi teüteriyari memüte'uyuterüva peru memücahüme, memüte'itava xeicüa. Tamüsü müme nepüvarahapani, me'a'ivarieme memütihüxima'unicü 'ahetüa. 'Ana müpaü mepütehetimani, nemümasinaqui'eriecü 'ecü.
10 Neniuquisie yapemüticatüacü petiuca'enivatü nehepaü, neta nepümasi'üviyani quepaucua tucari maye'ani cuiepa naisarie, quepaucua cuiepa memütama memü'inüasieni.
11 Cuitü nepunuani. Queneuviya tita pemürexeiya, xevitü 'amuma camasi'unavairienicü 'a'inüari.
12 Que mü'ane mürayu'iva, necacaüyari tuquitana nepicaqueni 'iquisaraütüme. Yuheyemecü pücavayeyani hasuacu. Hesiena nepüra'utüani necacaüyari que mütiteva, necacaüyari quiecarieya Querusareme mühecua taheima macaneni necacaüyarisüa miemetütü que mütiteva, neta hecuamecü que nemütiteva.
13 Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva.

Rautiseyasie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

14 Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Rautiseyasie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, 'Ipaü canaineni que mü'ane Niuquieya Müse'i mütiteva, que mü'ane yaticamietü yuri haitü müyuhecüata, que mü'ane misutüa tita Cacaüyari mütiunetüa.
15 Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene. Ni pepücase'i ha mühaütüpaü, ni pepücacuyuane ha mücuanapaü. Xüca tüma yemecü pehaütünique, xüca tüma pecuananique nusu.
16 Hicü masi 'esiva xeicüa xücamepaü pepü'ane pecacuanatü pecahaütütü. 'Ayumieme ne nemananatihayamücü neteta.
17 'Ecü müpaü pecanaineni, Cari ne nepeucave, nepütita'iva, tixaü nepücareuyehüva pe'utaitü. 'Asipepücatimate que pemü'ane. 'Axa pepü'itüarie pepünenimayasiva, tuminicü pepümave, pepacüpe, 'ixuriquicü pepümave.
18 Nepümasita'imaiya, nehesüa queneunanai huru tuminiyari taipa mütapariyarieve. Mücücü pepeucaveni. 'Ixuriqui mütuxa queneunanaita pemenacatünicü. Mücücü pücamasiücüni que pemüti'ateviya pemavetü. Hüxi cuiniya 'uhayeyari queneunanaita pema'aviriexüanicü 'ahüxita. Mücücü pepeuniereni.
19 Queyupaümeme nemüvanaqui'erie, müme nepüvatate'a nepütiva'üquitüa neva'uximatüatü. 'Ayumieme 'aixüa 'anemecü quene'avaüriyani, quetineuhayeva que pemütiyuriene hicü.
20 Neuxei 'itupari varita neputive neheihusunatü. Tevi xüca nesi'u'enieni ne'utaniucacacu, xüca reuyepieni, nepeutahani hesüana, hamatüana nepüticuani, 'iyata nehamatü püticuani.
21 Que mü'ane mürayu'iva, mücü necanipitüamücü nehamatü mayerünicü ne'uvenisie haque nemüti'aita, neta ne'uquiyarimatü que nemütiuya 'uvenieyasie nerane'ivaca.
22 Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva.

4

Muyuavisie nenevieri que memüte'ipitüa Cacaüyari

1 Mericüsü mücü ne'uxeiyaca, tavari neneutaniere, mana nenixeiya quitenie reuyepiyacame muyuavisie. Que mü'ane nemu'eni matüaripaitü cuxinetapaü ti'eniüriücüme nehamatü ticuxatame, mücü müpaü canetiniutahüave, 'Uva quenatiye'a. Nepümasixeiyasitüani que mütiyüni 'arique vaüriyarica.
2 Yapaucua 'Iyari pünesi'uvi. Mericüsü ti'aitame 'uvenieya mana puvecai muyuavisie. Xevitü 'uvenisie nacateitüni.
3 Que mü'ane mana macatei que mütiyuxexeiyacai, casüpe teteyaripaü curunarina teteyaripaü tiniyuxexeiyacaitüni. Cuvivi 'uveni 'aurie punierecai 'esümerarüta teteyaripaü tiyuxexeiyatü.
4 'Uveni 'aurie niti'ucaitüni 'uvenite xei teviyari heimana naucatü. 'Uvenitesie 'uquiravesixi menatecaitüni xei teviyari heimana yunaucatü me'anacatuxatü, yumu'usie huru mumayari me'anamanatü.
5 Mücü 'uveni manuvecaisie mana nivayemerücacaitüni neyeyuanecaitüni neyetürarücacaitüni. Cüxeme mana canicutatavecaitüni 'uveni hüxie 'atahutatü. Cüxemete Cacaüyari 'iyariteya canihücütüni 'atahutatü.
6 'Uveni hüxie haramarapaü tiyuxexeiyatü pucumacai xicüripaü 'anetü tete manuyehecüapaü tiyuxexeiyatü.

'Uveni 'aurie naisarie mana meniu'uvacaitüni memayeneniere yunaucatü, mehahüxitücaitü yuhüxie yuvarita naisarie.
7 Mexüacame mayepaü pütiyuxexeiyacai, hutarieca 'utüana mieme puixipaü pütiyuxexeiyacai, hairieca mieme tevipaü paye'anecai, naurieca mieme verica mütaviximepaü pütiyuxexeiyacai.
8 Mücü yunaucatü memayeneniere yuxexuitü 'ataxeime 'anayari mecanexeiyacaitüni, naisarie yuxetüapaitü menahüxitücateitüni. Tucaricü tücaricü mepüca'uxipivavecai müpaü me'utiyuatü,
Canipasieca, canipasieca, canipasieca
Ti'aitame mücacaüyari nai mütürücaüye,
Que mü'ane 'amuyeicacai,
Que mü'ane 'amuyeica,
Que mü'ane 'umamie.
9 Quepaucua müpaü memutiyuaneni müme memayeneniere, 'Aixüa quecuxaxasivani, ve'emetütü quemarivani, pamüpariyusi quepitüarieca que mü'ane 'uvenisie maca, que mü'ane mayeniere yuheyemecü, me'utiyuatü,
10 'uquiravesixita xei teviyari heimana yunaucatü mepütihüxima'uni que mü'ane 'uvenisie maca hüxie. Nenevieri menipitüaca que mü'ane mayeniere yuheyemecü, yumumate meneucamanani 'uvenieya hüxie müpaü me'utiyuatü,
11 Tati'aitüvame
Tacacaüyari 'acu,
'Aixüa pepütiuca'iyari
'Ahesie mütinaquenicü
'Aixüa pemücuxaxasivanicü
Ve'eme pemümarivanicü
Petürücaüyetü pemümarivanicü.
'Ecü nai pepütiunetüa.
Müpaü mümatinaquecü
'Apütiuve naitü,
'Ayumieme pütiunetüarie.

5

Xapa mutacuicuiya, Muxa Nunusi
1 Mericüsü que mü'ane 'uvenisie macatei yuserieta hehuriecame neniuxeiya xapa mutacuicuiya naisata müraca'utüarie 'atahuta seyuyaricü meumanariexüa.
2 Hicü nenixeiya niuqui tuayame mütürücaüyecai müpaü mutayü carima, Quepaicü 'aixüa pütiuca'iyari hesiena mütinaquenicü mitaveracü xapa, hexünaxüame seyuyari.
3 Muyuavisie cuiepa cuietüa ni xevitü pücayüvecai mitaveracü xapa, mixeiyacü.
4 Ne vaüca neputasuacacai xevitü mücataxeiyarievecaicü 'aixüa tiuca'iyaritü hesiena mütinaquenicü mitaveracü xapa, mixeiyacü.
5 Müme 'uquirasi xevitü müpaü netiniutahüave, Pepüca'utasuacani. Neuxei, mayepaü marivetü Cura nuivarieyasie miemetütü Raviri quie mutine nana, mücü pürayu'ivaxü, püyüve mitaveracü xapa, hexünaxüame seyuyari 'atahutame.
6 Hicü mana neneutaniere. 'Uveni 'aurie yunaucatü memayeneniere vahixüapa 'uquiravesixi vahixüapa nenixeiya Muxa Nunusi mana 'uveme. Mumieriepaü pütiyuxexeiyacai, 'atahuta 'avayari 'atahuta hüxiyari pexeiyacai. Hüxiteya Cacaüyari 'iyariteya canihücütüni 'atahutatü, naisarie cuiepa meutanü'ariexüa.
7 'Iya 'aura nayani, que mü'ane 'uvenisie macatei yuserieta mehuriecai xapa nihuritüani.
8 Quepaucua xapa muhuritüarie, yunaucatü memayeneniere xei teviyari heimana yunaucatü 'uquiravesixi yunaitü meniutihüxima'uni Muxa hüxie. Yuxexuitü harupa meniu'ücaitüni huru xacüyari mepu'ücai 'ücuacü hüpüneme. 'Ücua Cacaüyari teüterimama vanenevieri canihücütüni.
9 Hicü cuicari hecuame meniutacuica müpaü me'utiyuatü,
'Aixüa pepütiuca'iyari
'Ahesie mütinaquenicü
Pemenuhurienicü xapa
Pemexünaxüanicü seyuyari,
'Ecü pemumieriecü.
'Axuriya mutayeuricü
Cacaüyarisie mieme
Pepüvarutinanai teüteri

Pevaxünaque,
Yunaime nuivarite
Vahesüa miemete hipatü
Naime niuquicü memutiniuca
Naisarie cuiepa quiecatari
Yunaime teüteriyari vahesüa miemete.
10 Tacacaüyari teüterimama
Pepüta'ayeitüa
Tati'aitüvametücacu 'iya.
Mara'acate pepüta'ayeitüa.
Cuiepa tepüte'aitani.
11 Hicü neheutaniereca neni'enieni tita yumüireme niuqui tuayamete vaniuquipaü müti'eniüriücücai. 'Uveni 'aurie memayeneniere va'aurie 'uquiravesixi va'aurie meniti'ucaitüni müireme miyuniyari meyupaümetü.
12 Müpaü carima meniutiyuanecaitüni,
Muxa mumierie
'Aixüa catiniuca'iyarini
Hesiena mütinaquenicü
Türücaüyetü heucavetü
Timaivetü yüvetü
Mümarivanicü
Ve'eme mücuxaxasivanicü
'Aixüa mücuxaxasivanicü
Visi mütiücühüavarüvanicü.
13 Hicü naitü mütiunetüarie muyuavisie cuiepa cuietüa haramarasie, naitü mana mütitama, nai neniu'enieni müpaü 'utaineme,
Que mü'ane 'uvenisie maca,
Muxa meta,
Visi mequetecühüavarüvani,
Ve'emete mequecuxaxasivani,
Visi mequecuxaxasivani,
Mequete'aitani yuheyemecü.
14 Memayeneniere yunaucatü müpaü meniutiyuanecaitüni, Mücü niuqui canise'ini, me'utiyuatü, 'uquiravesixi me'utihüxima'ucacu nenevieri me'ipitüacacu que mü'ane yuheyemecü mayeniere.

6

Xapa seyuyari

1 Mericüsü neneutaniere quepaucua Muxa Nunusi mixünaxü xeime 'atahuta seyuyarisie mieme. Yunaucatü memayeneniere xeime neniu'enieni müpaü haineme türanaripaü ti'eniüriücüme, Quenaye'a, queneuxeiya, 'utaineme.
2 Hicü neneutaniere. Camüsü cavaya meutuxa mana panierecai. Que mü'ane hesiena macatei tupi pacuecai. Muma cananutimaniyarieni. Rayu'ivarümetü neyani, rayu'ivaque meta.
3 Hicü quepaucua mixünaxü seyu hutarieca mieme, mayeniere neniu'enieni hutarieca mieme müpaü 'utaineme, Quenaye'a queneuxeiya.
4 Hicü xevitü cavaya nivayeyani heuxuretü. Que mü'ane hesiena macatei müpaü catiniupitüarieni müvamuinanicü cuiepa memütama 'aixüa memücateyuxeiyanicü, memüyucuinicü. 'Ixipara 'amütevi pucueitüarie.
5 Hicü quepaucua mixünaxü seyu hairieca mieme, mayeniere neniu'enieni hairieca mieme müpaü 'utaineme, Quenaye'a queneuxeiya. Hicü neneutaniere. Camüsü cavaya meuyüvi mana panierecai. Que mü'ane hesiena macatei quiru ti'inünüatame nahapacaitüni yumamasie.
6 Hicü xeime neniu'enieni yunaucatü memayeneniere memati'ucai hixüapa heyeniucame que müti'eniüriücücai. Müpaü niutayüni, Türicu merie cacuniyari müpaü quetinaye'atüa xei tucari que müti'iva tevi, sevara meta xei cacuniyari yaxeicüa raye'arücame. 'Asipepüca'iyurieni viya caxie xeicüa.
7 Hicü quepaucua mixünaxü seyu naurieca mieme, mayeniere neniu'enieni naurieca mieme müpaü 'utaineme, Quenaye'a queneuxeiya.

8 Hicü neneutaniere. Camüsü cavaya meucutuxie mana panierecai. Que mü'ane hesiena macatei Tacucuyame catinitevacaitüni. Müquite vahüveme 'utüana niveiyacaitüni. Heiserie mecaniupitüarieni cuiepa memütama vahepaüsita, nauca taparisie mieme, xei tapari vahepaüsita que memüteyupaüme, memüvacuinicü 'ixiparacü hacacü cuiniyacü cuiepa miemete yeutari vacü.

9 Hicü quepaucua mixünaxü seyu 'auxüvirieca mieme, mürayutimavatüretüa me'ateme nenivaruxeiya 'iyarite, müme memucui'ivaxü Cacaüyari niuquieyasie memüteviyacaicü, hesiena memiemetetütü memüyuhecüatacaicü, müme va'iyarite.

10 Carima meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Cusiyari 'acu pemüpasie yuri pemaine, quepaucuaque petivatahüaveni, quepaucuaque tatacuri petivapitüani cuiepa memütama taxuriya memutayeuricü.

11 Hicü yuxexuitü mecaniuhuritüarieni 'ixuriqui mütuxa memenacatünicü. Müpaü mepüte'utahüavarie memü'uxipiecacü yareutevicacu 'acuxi, te'uximayatamete memücayunaitütücaicü cuxi va'ivama memücui'ivaquecai vahepaü.

12 Hicü neneutaniere quepaucua mixünaxü seyu 'ataxevirieca mieme. 'Ana cuie carima niutayuanecaitüni. Tau puyürixü 'ücari müyüvipaü. Meseri naitü xuriyapaü 'anetü nayani.

13 Xuravesixi muyuavisie memeucatecai meniucaxürieni cuiepa, xapasie que müticaxürüve tacariyari carima 'ucu'ecacacu.

14 Muyuavi hixüapa pusanixü xapa mütacuicuiyanipaü. Naitü yemurite cuiepa haramara hixüapa mayemata xaüsie püta pupasi, haque mütinierecai pumavecai.

15 Hicü cuiepa te'aitamete vavemete cuyaxi va'uquiyarima memeuca'ucai memütürücavicai, yunaitü vaüriyarica memüte'uximayatametetücai memüyünü'acaita, yunaitü meniuyuti'avietaxüani terüta 'aitüa hürisie.

16 Müpaü metenitahüave hürite 'aite, Quetananucanama, quetaneuti'avieta catasixeiyacü que mü'ane 'uvenisie maca Muxa Nunusi catasihecanicü.

17 Tucari mümarive canaye'aniri quepaucua memüyeha'ani. Quepai püyüve 'amuveni, meputiyuanecai.

7

Queyupaümetü memuseyumarie

1 Mericüsü 'ana niuqui tuayamete nenivaruxeiya yunaucame. Taserieta ta'utata tahixüapa tasutüa meti'utü meninenacaitüni 'eca, naisarie müca'uyeicanicü cuiepa haramarasie naime cüyesie.

2 Hicü xeime neniuxeiya niuqui tuayame tau manatineica 'utimiecame, Cacaüyari mayeniere seyuya 'acuetü. Hicü carima nivarutahivieni niuqui tuayamete yunaucame, müme müpaü memütepitüariecai 'axa memiyurienicü cuie haramara.

3 Müpaü niutayüni, Mexicuxi 'axa xepüca'iyurieni cuie haramara naime cüye, tecavati'inüaritüavavecacu tacacaüyari te'uximayatametemama vacanata.

4 Hicü 'inüarite nenetimani, que memüteyupaümecai memuti'inüaritüarie. Xei sienituyari miriyari heimana huta teviyari miriyari heimana nauca miriyari meyupaümetü mecaniu'inüaritüarieni 'Ixaheri xiüyarimama. Xexuitü nuivarite mepuxuavecai.

5 Cura nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari mecaniu'inüaritüarieni, Xuveni nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Cari nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari,

6 'Aseri nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Nepütari nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Manasexi nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari,

7 Simiyuni nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Revi nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, 'Isacari nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari,

8 Savuruni nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Cuse nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Venicamini nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari mecaniu'inüaritüarieni.

Meyumüiretü memanacatuxacai

9 Mericüsü 'ana neneutaniere. Camüsü teüteri mecaniyumüirecaitüni, tevi pücayüvecai müvaruti'inüatacü. Yunaime teüteriyari vahesüa mecanimiemetetücaitüni, yunaime nuivarite vahesüa mepümiemetetücai, naisarie cuiepa mepüquiecataritücai, naime niuquicü meputiniucacai. Mana meniti'ucaitüni 'uveni hüxie Muxa hüxie me'anacatuxatü, tacü me'a'ütü yumamasie.

10 Carima müpaü meniutiyuanecaitüni, Catiniyuvicueisitüvametüni tacacaüyari 'uvenisie maca, Muxa meta.

11 Yunaitü niuqui tuayamete mana meniti'ucaitüni 'uveni 'aurie, 'uquiravesixi va'aurie,
yunaucatü memayeneniere va'aurie. Hicü meniutihüxima'uni 'uveni hüxie. Nenevieri
mecanipitüani Cacaüyari
12 müpaü me'utiyuatü, Niuqui canise'ini.
Visi queticühüavarüvani
'Aixüa quecuxaxasivani
Timaivetü quemarivani
Pamüpariyusi quepitüarieca
Ve'eme quexasivani
Türücaüyetü yüvetü quexasivani
Tacacaüyari yuheyemecü.
Müpaü xeicüa cani'aneni.
13 Mericüsü xevitü müme 'uquirasi müpaü canetiniutahüave, 'Ime memanacatuxa que-
hate. Haque mepeyecü.
14 Ne müpaü netinicühüaveni, Neuxei, masi 'ecü yapepütimate. 'Iya nerahüave, 'Ime
mecanihümetüni memu'axüa vaücava me'uximatüarieca. Meniti'ecua yu'ixuriqui, meniti-
turiya Muxa Nunusi mumieriecü.
15 'Ayumieme Cacaüyari 'uvenieya hüxie meniti'uni.
Tucaricü tücaricü
Hesiena mieme meteni'uximayaca tuquitana.
Que mü'ane 'uvenisie maca
Püvateütani va'üviyatü.
16 'Uxa'atüni varie
Mepücaheuhacacuicuni,
Mepücaheuharicuni.
Tau pücavaxürimütüaca,
Xüri pücava'uximatüaca.
17 'Uveni manuve 'aurie
Mücü Muxa mana 'uvetü
Mücü püva'üviyani
Muxasi vahüvemepaü yüanetü.
Püvacuvitüneni
Naisarie haixa mücuneniere
Mana meharetü mepayeyuyurini.
Cacaüyari naime va'ucai
Cana'itiexüamücü vahüxita.

8

Seyu 'atahutarieca mieme

1 Mericüsü quepaucua mixünaxü seyu 'atahutarieca mieme, muyuavisie cayuvatü puta-
marixü merie hurayari yacütütü.
2 Hicü niuqui tuayamete Cacaüyari hüxie memüti'u necanivaruxeiya 'atahutame. Cux-
ineta meniuta'üitüarieni 'atahutame.
3 Hicü xevitü 'aura nayani niuqui tuayame. Mürayutimavatüre niutaqueni huru pusi-
yari 'ahanatü. Vaüca 'ücua visi mu'üa caniutuitüarieni, yunaime Cacaüyari teüterimama
vanenevierisie mieme, mimavanicü mürayutimavatüresie hurucü muveviya 'uveni hüxie
maniere.
4 Hicü 'ücua cuauniyari niuti'enirümecaitüni Cacaüyari teüterimama vanenevierisie
mieme, niuqui tuayame 'etucacu Cacaüyari hüxie.
5 Hicü niuqui tuayame 'enuhanaca pusi, 'itahüniyaca tai mürayutimavatüre mieme,
neihüani cuiepa. Pecutürarücacai putayuanecai pucumerücacai cuie putayua.

Cuxinetate

6 Hicü niuqui tuayamete 'atahutatü, 'atahuta cuxinetayari mema'ücai meniuyu-
cuha'aritüani memitihüsienicü.
7 Hicü mexüacame nitahüsieni yucuxineta. Te taimatü xuriya nütü neucaxüriyani
cuiepa. Cuie 'esivatücacu xei terisi niutataiyarieni cüyexi 'esivatücacu xei terisi meta, 'üxa
müsisiüravi naitü niutataiyarieni.
8 Hicü hutarieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Yemuripaü tiyuxexeiy-
atü 'enetü tatü neucahüiyani haramarasie. Haramara 'esivatücacu xei terisi xuriya nayani.
9 Haramarasie memüye'uva 'esivatücacu xei terisi meniucuini. Naviyasixi meniu-
tatümaiyarieni 'esivatücacu xei terisi.

10 Hicü hairieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Taheima 'acaneca cuiepa niucaveni xurave 'enetü cüxemepaü tatü. Hatuxame haixa mücunenieresie 'esivatücacu xei terisisie niucaveni.
11 Xurave Masivi catinitevacaitüni. Ha 'esivatücacu xei terisi hasivitü nayani. Yumüiretü teüteri meniucuini ha masiürixücü.
12 Hicü naurieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Tau puveiya 'esivatücacu xei terisi, meseri yaxeicüa, xuravesixi yaxeicüa. Niucuyüre, tucari mücahecüacacü 'esivatücacu xei terisi, tücarita yaxeicüa.
13 Hicü neneutaniere. Niuqui tuayame neniu'enieni muyuavi hixüapa 'aviximeme, carima müpaü 'utaineme, Xüa 'ui, xüa 'ui, xüa 'ui que me'itüarieni cuiepa memütama quepaucua hipatü cuxineta mütihüsierieni haicatü, quepaucua niuqui tuayamete memitihüsieni.

9

1 Hicü 'auxüvirieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Xurave neniuxeiya taheima mieme cuiepa 'ucavecu. Müvatixavasie mieme yaviyari caniucueitüarieni cümana müreuyepienicü meucatevasie.
2 Hicü tineuyepieni müvatixavasie. Hicü meucatevasie cuauni nivatineicani teca 'amüpa cuauniyaripaü 'anetü. Tau cahecüacacu pucuyürixü, ca'anuyehecüatü patüa cuauni müvatineicacaicü müvatixavasie.
3 Hicü cuaunisata mehatinexüaca, cuiepa menivacüne 'usicari. Türücariya mecaniupitüarieni yaxeicüa terücaxi cuiepa miemete que memütetürücavi.
4 Müpaü meteniutahüavarieni, 'asimemüca'iyurienicü cuiepa mieme 'üxa, naime müsisiüravi naime cüye, masi 'axa memüvayurienicü teüteri Cacaüyari seyuya memücahexeiya yucanata.
5 Müpaü meteniupitüarieni, memücavacuinicü, masi memüva'uximatüacacü 'auxüme meseri. Que memüteva'uximatüacai, yaxeicüa mecaniyüacaitüni cumu quepaucua tevi terüca miquei.
6 Mücü tucarisie teüteri mepeucuicuni peru mepüyutatexieni memücuinicü. Mepüyuvautüveni memücuinicü, peru müiya püyuta'una, vahesie pumaveni.
7 'Usicari que memüteyuxexeiyacai, cavayasixi memücuha'arisie cuyacü mecani'anenecaitüni. Yumu'usie huru mumayaripaü 'aneneme menanutimanacaitüni. Yühüxie teüteri que memüte'aye'anene müpaü mepaye'anenecai müme.
8 'Ucari vahepaü mepüte'ucüpacai. Vatame mayesi vatamepaü pü'anenecai.
9 Tepüapaü 'aneneme mepanacatütücatei yutavisie. Yu'anacü meputixuvarücacai, cuyaxi vacaxetatepaü que mütiuyuatüca cavayasixi mehehapacacu cuyacü meheutanausaxüaximetü.
10 Vacuaxi terücaxi vacuaxipaü cani'anenecaitüni 'anuyemümüsütü. Yucuaxicü mecanitürücavicaitüni, 'auxüme meseri 'axa memüvayurienicü teüteri.
11 Que mü'ane mütiva'aitüvacai niuqui tuayame canihücütücaitüni mana müre'aitacai meucatevasie. Hepürayusixi vaniuquicü 'Avaruni catinitevacaitüni, Cüriyecusixi vaniuquicü Tiyuca'uname titevatü.
12 Naye'aniri, xüa 'ui matüari que mutayü. 'Arique cuxi canaye'amücü hutacüa xüa 'ui que mutayü.
13 Hicü 'ataxevirieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Haqueva meve mürayutimavatüre nauca 'avayari mexeiya hurucü müveviyatüca Cacaüyari hüxie muve, 'ava hixüapa 'utaniucame xeime neniu'enieni.
14 Müpaü tinitahüave 'ataxevirieca mieme niuqui tuayame cuxineta macuecai, Niuqui tuayamete quenivarutixüna yunaucame, müme hatuxame 'amüpasie 'Eupürate mütitevasie memanutaxüriya.
15 Hicü meniutixünarieni yunaucatü niuqui tuayamete memücuha'arisiecai mücü hurayari mücü tucari mücü meseri mücü viyari mecuevietü, memüvacuinicü teüteri 'esivatücacu xei terisi.
16 Vacuyaxima cavayasixi vahesie mematecai huta sienituyari miriyari miriyari mecaniyupaümecaitüni. 'Inüari nenetimani.
17 Hicü heinüsitapaü nepütiunierixü, 'ipaü me'aneneme nenivaruxeiya cavayasixi, müme vahesie mematecai meta. Yutavisie menenacatütücateitüni tepüa mayetaimaüyetücatei mayecuauniyatücatei mayetataxavi 'asupürepaü. Cavayasixi vamu'u mayesi vamu'upaü cani'anenecaitüni. Vateta nivayeneicacaitüni tai cuauni 'asupüre.
18 Haica cuiniyayaricu meniucuini teüteri 'esivatücacu xei terisi, taicü cuaunicü 'asupürecü vateta müvayeneicacaicü.

19 Cavayasixi yütürücariya mecanexeiyacaitüni yuteta yucuaxisie. Vacuaxi cuterixi vahepaü cani'anenecaitüni 'anutimu'utücaitü. Mücücü 'axa mepüvayuriecai.
20 Hipatü teüteri mepüca'ucui'ivaxü mevacuicacu. Müme mepücatehayevacai mete'ayexeiyatü tita yumamacü memütevevie. Mepücatehayevacai nenevieri mevapitüatü cacaüyarixi 'axa memü'anene, huru pürata vürunise tete cüye cacaüyarixiyari sepa memücaheuneniere memücaheu'enana memücaheucünivave.
21 Mepücatehayevacai que memüteyumemivacai que memüteyuquevayacai que memütevacumaüvacai müme memücava'üitamatücai memücavacünamatücai, que memütenavayacai.

10

Niuqui tuayame xapa mahuriecai

1 Hicü xeime niuqui tuayame neniuxeiya türücaüyeme taheima 'acamiecame, haivitüri 'anacatücüme, cuvivi 'anamacame yumu'usie. Taupaü nayexavatücaitüni yühüxie, 'ücateya tai 'iquisaraüyaripaü pütiyuxexeiyacai.
2 Yumamasie xapa nahuriecaitüni 'esiyeume verime. Yuserieta niutaqueni haramarasie, yu'utata cuiepa.
3 Hicü carima niutaniuni maye que mütiuhiva. 'Utaniucu, 'atahuta türanariyari niuyuani.
4 Quepaucua muyua 'atahuta türanariyari ne nepütiti'utüaniquecai. Xeime neniu'enieni taheima müpaü haineme, Seyucü queneunama tita pemütiu'eni müretüranaxü 'atahuta türanariyari, yapepücaraca'utüani.
5 Hicü mücü niuqui tuayame nemuxei haramarasie cuiepa 'uveme, yuserieta neutimeni muyuavisiepaitü.
6 Niuyuhüritüani 'i'eniecacu que mü'ane yuheyemecü mayeniere, que mü'ane mitivevi muyuavi tita muyuavisie mütixuave cuie tita cuiepa mütixuave haramara tita haramarasie mütixuave naime mütiutivevi. Müpaü niutayüni, 'Ari hicürixüa neutipareri,
7 masi quepaucua 'atahutarieca mieme niuqui tuayame mütaniuni, quepaucua mitahüsieni yucuxineta, 'ana tita Cacaüyari mütiuti'avietaxü canaye'amücü caniunüre, que mütivacuxaxatüvacai texaxatamete hesiena mieme memüte'uximayacai.
8 Hicü que mü'ane nemu'eni taheima 'utaniucame, mücü tavari pünesi'utahüavixü müpaü 'utaitü, 'Uma quenemie, quenahuri 'iya xapa 'esimüyeva muveri niuqui tuayame mehurie haramarasie cuiepa 'uvetü.
9 Hicü neneyani niuqui tuayamesüa müpaü neticühüavetü münesihuritüanicü xapa 'esimüyeva. 'Iya müpaü netinicühüaveni, Quenanuhurisü queneutacua'i. 'Ayuriepa pasiüre, peru 'ateta xietepaü pacacare.
10 Hicü xapa 'esimüyeva ne'anuhurieca niuqui tuayame mehuriecai, nenitacuani. Neteta xietepaü pacacarixü. Quepaucua nemitacuai, neyuriepa hasivitü nayani.
11 'Iya müpaü pünetiutahüavixü, Neuyeveca 'ecü tavari Cacaüyarisie mieme pemüticuxatanicü yumüireme nuivarite vahepaüsita naisarie cuiepa miemete vahepaüsita müireme niuquicü memütiniuca vahepaüsita yumüireme te'aitamete vahepaüsita.

11

Tehecüatamete yuhutatü

1 Mericüsü haca necaniucueitüarieni ti'inünüatamepaü 'aneme. Müpaü netiniutahüavarieni, Quenanucuquexi, Cacaüyari tuquieya queneuti'inüata mürayutimavatüre meta, mümeta memüyunenevietüve tuquipa quenivaruti'inüata.
2 Tuqui tacua queneuhayeva xeicüa. Pepüca'iti'inüata, mana memupitüariecü nuivarite hipatü. Müme meniquesicuni Cacaüyari quiecariena huta teviyari heimana huta meseri.
3 Neri yuhutame necanivarexeiyani tehecüatamete. Müme nepüvatiyasani que memüte'unenierixü müpaü memütecuxatanicü xei miriyari heimana huta sienituyari heimana haica teviyari tucari, maixa me'anacatütücaitü hiverica hepaüsita.
4 Huriva cüyeyari hutatü, cüxeme hutatü cuie cusiyari hüxie müti'u, 'ime mecanihümetüni.
5 Xüca xevitü 'axa vayuriemücüni, tai püvayeneica vateta, püvatixüsitüani müme memüvaraye'unie. Müpaü catinimieriemücü que mü'ane 'axa müvayuriemücü.
6 Müme heiserie mecanexeiyani memeitinanicü muyuavi mücacaviyecü mexi metecuxata. Heiserie mecanexeiyanita ha hepaüsita, xuriya memayeitüanicü, memüvativanicü cuiepa memütama naime cuiniyacü sepa quepaümexa mütivanaque.
7 Quepaucua meminüni müpaü metehecüatatü, yeutanaca meucatevasie matine vara'ivamütü püyumieneni. Vara'ivame nivacuimücü.

8 Vacaxarite quiecari hixüapa pütiheni quiecari 'amacuyevasie. 'Iyari que mütimate
'inüaricü, Suruma catinacutevaca, 'Equipitu meta racuteva mücü quiecari. Mana
Tati'aitüvame curuxisie caniumierieni.
9 Hipatü naisarie cuiepa miemete, nuivarite vahesüa miemete müireme niuquitecü
memutiniuca vahesüa miemete yumüireme teüteriyari vahesüa miemete yunaitü menix-
eiyacuni vacaxari haica tucari heimana merie tuca. Mepücavataunieni memücateuquiyanicü
vacaxari teuquiyapa.
10 Cuiepa memütama mepüyutemamavieca mevaxeiyatü, temavierica mecanexeiyaca-
cuni, 'imiquieri mepüyutanü'airiexüani, texaxatamete yuhutatü memüva'uximatüacaicü
cuiepa memütama.
11 Hicü haica tucari heimana merie tuca 'anucayacu 'iyari nieritüvame nivaruviya
Cacaüyari heiyenü'acu. Yü'ücatecü menanucu'uni, müme memüvaruxei cuini mieme meniu-
timamani.
12 Hicü xeime meniu'enieni taheima 'utaniucame müpaü mütivarutahüavixü, 'Uva xeque-
nanaticüni. Muyuavisie menanuticüne haivitürisata, müme memüvaraye'uniecai mevaxeiy-
acacu.
13 'Anari cuie carima niutayuani. Quiecari tapa xeicüa nacaxürieni tamamata
taparisie mieme xei tapari. 'Atahuta miriyari meyupaümetü teüteri meniucui'iva cuie
'utayuacu. Hipatü meneumamacaitüni, 'aixüa metenicuxatacaitüni Cacaüyari taheima
macave hepaüsita.
14 Naye'ani xüa 'ui hutarieca que mutayü. Cuitüva canaye'amücü hairieca xüa 'ui que
mutayü.

Cuxineta 'atahutarieca mieme

15 Hicü 'atahutarieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Hicü carima
menetiniucacaitüni muyuavisie müpaü me'utiyuatü, Hicüsüari Tati'aitüvamematü hesüana
mieme Cürisitumatü, müme cuiepa mete'aitatü mecanacüne. Catini'aitacamücü yuheye-
mecü.
16 Hicü 'uquiravesixi xei teviyari heimana yunaucatü Cacaüyari hüxie mematecai 'uven-
itesie, müme meniutihüxima'uni. Nenevieri mecanipitüani Cacaüyari
17 müpaü me'utiyuatü,
Pamüpariyusi tepümasipitüa
'Ecü Ti'aitame Cacaüyari
Naimecü pemütürücaüye 'acu,
Que mü'ane 'amuyeicacai
Que mü'ane 'amuyeica,
Que mü'ane 'umamie
'Ecü pecanihücütüni,
Penisutüani
'Acümana peyüanetü
Cuini mieme que pemütitürücaüye.
Penisutüani
Peti'aitatü.
18 Nuivarite meniha'acaitüni,
Peru 'ahaxüa canaye'ani,
Tucari raye'a
Pemüvatahüavecü müquite,
Va'ivarica pemüvaminicü
'Ahesüa miemete te'uximayatamete,
Texaxatamete,
Cacaüyari teüterimama,
Müme memümateheuyehüviri
Que mü'ane pemühücü,
Türi 'uquiravesixi yunaitü.
Naye'ani meta
'Ecü pemüvaseviximanicü
Müme cuie memüseviximacai.
19 Mericüsü Cacaüyari tuquieya caneuyepiere muyuavisie. Cacuni türatuya
mü'inüariyari canimasiücücaitüni tuquita yecaitü. Nivayemerücacaitüni neyeyuanecaitüni
neyetürarücacaitüni cuie niutayuani te 'enenetü niucaxürieni.

12

'Uca cumatü

1 Mericüsü 'inüari masiücütü nayani muyuavisie marivetü. 'Uca mana nanierecaitüni tau 'anacatütü meserisie 'avetü, yumu'usie muma 'anamatü tamamata heimana huta xuravesixi mumayari
2 nunusi 'ayetütü. Niutahivacaitüni 'icucuinecacu cui tinivenique.
3 Xevitüta masiücütü nayani muyuavisie 'inüaritütü, cu 'epatü heuxuretü 'atahuta mu'uyari hexeiyatü, tamamata 'avayari hexeiyatü, yumu'utesie 'atahuta mumayari 'anamanatü.
4 Yucuaxicü nivaranacahapani xuravesixi muyuavisie 'esivatücacu xei teresi, nivareucaxürieni cuiepa. Cu 'amüpa 'uca mütiniverümecai hüxie niuhuni 'icuaimütü nu'aya quepaucua mütiniveniquecai.
5 Hicü 'uquitüme niutiniveni, que mü'ane yunaime nuivarite tiva'aitüvame mayani, que mü'ane tepüa 'isüyari müticueni. Nu'aya panutivitüquie Cacaüyarisüa 'uvenieya macavesiepaitü.
6 Hicü 'uca niuyuta'una macumavesiepai, haque Cacaüyari meicuha'aritüiri mana me'üviyarienicü xei miriyari heimana huta sienituyari heimana haica teviyari tucari.
7 'Ana cuya niutaveni muyuavisie. Miyeri, niuqui tuayametemama yunaitü menisutüani cumatü meyucuitüvetü. Cu niyumienecaitüni, niuqui tuayametemama hepaüna,
8 peru mepüyutatexi, huyeri pumavecai memütenaquenicü muyuavisie.
9 Hicü mücü cu 'amüpa, mücü cu matüaripai mümieme Cauyumarie mütiteva Satanaxi mütiteva, que mü'ane mütiva'irüviya yunaime cuiepa memütama, mücü cananuyehüiyani mana. Cuiepapai neucahüiyani, niuqui tuayametemama 'utümana meneucaxüriyani mana.
10 Hicü xeime neniu'enieni müpaü mutayü carima, Hicürixüa canaye'ani, canimasiücüni tacacaüyari que mütiyuvicueisitüva que mütitürücaüye que müti'aita. Canimasiücüni Cürisitu heiserie que mürexeiya hesüana miemetütü. Que mü'ane müvaxaneta ta'ivamarixi, mücü cananuyehüiyani, que mü'ane tacacaüyari hüxie müvaxanetacai tucaricü tücaricü.
11 Mümeri mene'iva Muxa xuriyayacü, memütecuxatacaicü meyuhecüatatü, yutucari memücayucueririecaicü sepa memucui'ivaxü.
12 'Ayumieme quene'atemavieca muyuavi 'acu, xeme muyuavisie xemetitei xequeneyutemamavieca. Xüa 'ui cuiepa xemütama haramarasie xemütama. Cauyumarie neucahüiyani xehesüa cui ha'atü müpaü timaitü, yapaümexa xeicüa püyüveni.
13 Mericüsü quepaucua cu müpaü müretima cuiepapai macahüiya, niveiyacaitüni mücü 'uca 'uqui mutinivexü.
14 Hicü 'uca caniupitüarieni ma'anatücanicü verica 'amünenapaü, macumavesiepai manuvienicü yuhuyeripa, haque müca'ixeiyacü cu, haque müremiquieca xei viyari, 'ariqueta huta viyari, 'ariqueta merie viyari.
15 Hicü cu hatuxamepaü pame ha nanatihayani 'uca 'utüma 'enuhausitüanique.
16 Peru cuie nipareviecaitüni 'uca. Nivatixavare, muva neucayeurieni hatuxame cu menatihayaxü yuteta.
17 Hicü cu niuyeha'ani 'uca hepaüsita. Neyani müyumienenicü, hipame hesiena memüyenunuiva varaye'unietü, müme yamemütecahu Cacaüyari que müti'aita, memüyuhecüata Quesusisüa memiemetetütü, müme varaye'unietü.

13

Yeutari yuhutatü

1 Mericüsü mana ne'utaqueca xiücaripa haramara tesita, yeutanaca neniuxeiya haramarasie 'anatiyeiximeme. Tamamata 'avayari nexeiyacaitüni, 'atahuta mu'uyari meta, 'avateyasie tamamata mumayari nanamanacaitüni. Mu'uteyasie püra'utücatei que mütiyuseviximacai 'axa titevatü.
2 Mücü yeutanaca nemuxei tüvepaü catiniyuxexeiyacaitüni, husepaü re'ücatü, mayepaü retenitü. Hicü cu 'amüpa nipitüani yütürücariya, heiserie nipitüanita müti'aitanicü 'uvenisie 'acaitü haque cu müre'aitacai, heiserie vaüca nipitüanita.
3 Mu'uya xevitü mumieriepaü pütiyuxexeiyacai, peru que mütiucuinixü nanayehüiyani sepa mümüximecai. Yunaitü cuiepa memütama meni'iyarixiecaitüni me'ixeiyatü yeutanaca, hesiena mepüteviyacucai.
4 Nenevieri menipitüani cu, mücü heiserie mipitüacü yeutanaca. Yeutanacata nenevieri menipitüani müpaü me'utiyuatü, Quepaicü mücü yeutanacapaü pü'ane, quepaicü püyüve hamatüana müyumieneni.

5 Hicü niuqui niupitüarieni vaüca müticuxatanicü, miseviximanicü Cacaüyari 'axa 'utaitü hepaüsitana. Heiserie caniupitüarienita huta teviyari heimana huta meseri müpaü mütiyurienenicü.
6 Hicü nisutüani 'axa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita, 'iseviximatü que mü'ane mühücü, 'iseviximatü tuquieyata, mümeta muyuavisie memütitei vaseviximatü nisutüani.
7 Hicü müpaü tiniupitüarieni müyumienenicü Cacaüyari teüterimama müvaraye'uniecacü, müvara'ivanicü. Heiserie pupitüarie yunaime nuivarite vahepaüsita, naime cuiepa quiecatari vahepaüsita, naime niuquicü memutiniuca vahepaüsita, yunaime teüterixi vahepaüsita.
8 Yunaitü cuiepa memütama nenevieri menipitüacaitüni, müme xeicüa cuie munetüariepai memacayasarie Muxa mumierie xapayasie quename tucari mehexeiya manuyünesie, müme xeicüa nenevieri mepüca'ipitüacai.
9 Xaütü netü mu'enaxü.
10 Que mü'ane teüteri teva müvarahapa
Vaviyatü,
Mücü nanuhaniemücü tevapai.
Que mü'ane 'ixiparacü mütiyumemiva,
Mücüta 'ixiparacü
Canimieriemücü vaüriyarica.
Müpaü metemaitü Cacaüyari teüterimama mepüte'uca'enivani yuri mete'erietü.
11 Mericüsü 'ana xeime necaniuxeiya yeutanaca cuieta matine. Cana'avatücateitüni muxapaü. Cupaü tiniuxaxatacaitüni.
12 Yeutanaca matüari müyüanecai heiserie que mürexeiyacai, 'icü naimecü yaxeicüa catiniyurieneni hüxiena 'uvetü. Nicuyuitüani cuie, müme cuiepa memütamata nivarucuyuitüani nenevieri memipitüanicü mücü yeutanaca matüari müyüanecai, que mü'ane manayehüiya müximetü quepaucua mütiucuinixü.
13 'Inüari püvevie mamarivaveme, tai 'aitüatü taheima macanenicü cuiepa teüteri me'ixeiyacacu.
14 Cuiepa memütama tiniva'irüviyani müireme 'inüari pitüarietü, yamütiyurienenicü yeutanaca hüxie 'uvetü. Müpaü tinivaruta'aitüani cuiepa memütama 'üquisica memütavevienicü yeutanacapaü tiyuxexeiyame, que mü'ane manutanierixü sepa 'ixiparacü mütiucuinixü, mücüpaü 'aneme.
15 Hicü müpaü catiniupitüarieni 'iyari mipitüanicü yeutanaca 'üquisicayari, mücü müticuxatanicü yeutanacapaü tiyuxexeiyatü, müpaü müti'aitanicü memücui'ivacü queyupaümetü nenevieri memüca'ipitüa yeutanaca 'üquisicayari.
16 Hicü müpaü tinivaruta'aitüani türi 'uquiravesixi yunaime, memeuca'u memümamave, müme memüyünü'a müme vaüriyarica memüte'uximaya yunaime, yumamasie yuserieta memü'inüaritüarienicü yucanata.
17 Tevi pücayüve tixaütü mütinanenicü mütituanicü me xüca ca'inüaritüarieveni, ra'utü que mütiteva yeutanaca, que müti'inüasie terüvaricaya 'inüariyari nusu.
18 'Icücü yapüretimani, que mü'ane 'aixüa müremu'u que'iti'inüata yeutanaca 'inüasicaya. Tevi müpaü catini'inüasieca que mütiteva. 'Inüasicaya 'ataxeime sienituyari heimana haica teviyari heimana 'ataxevi canipaümeni.

14

Mümüiremete vanüavari

1 Mericüsü 'ana neneutaniere. Camüsü mücü Muxa Nunusi mana navecaitüni yemurisie Siyuni mütitevasie. Hamatüana mana meniti'ucaitüni xei sienituyari miriyari heimana huta teviyari miriyari heimana nauca miriyari meyupaümetü, yucanata mete'a'utücaitü mücü que mütiteva, 'uquiyarieyata que mütiteva.
2 Yuariya neniu'enieni muyuavisie haineme, ha 'amüpapaü ti'eniüriücüme, türanari mütürücaüyepaü ti'eniüriücüme. Yuariya nemu'eni, canarivivamete vacuicari canihücütücaitüni.
3 Cuicari mühecua menicuicacaitüni mana meti'utü 'uveni hüxie, yunaucatü memayeneniere vahüxie, 'uquiravesixi vahüxie. Xevitü pücayüvecai meitimanicü mücü cuicari, müme xei sienituyari miriyari heimana huta teviyari miriyari heimana nauca miriyari memüyupaümecai xeicüa mepimaicai, queyupaümetü memutixünarie me'utinanaiyaca cuiepa memütama vasata.
4 Müme mecanihümetüni memücayusevixima 'ucaravesixi mevaveiyatü, mepücaxuriquitüca. Müme mecanihümetüni memeveiya mücü Muxa que mütimie.

Teüteri vasata meputinanaiya memütixünarienicü, Cacaüyari nivesicaya Muxa nivesicaya memacünecü.
5 Vateta 'itarica pumave, vahesie pücarahüiva.

Niuqui tuayamete haica niuquiyari memü'atüa

6 Hicü xeime neniuxeiya niuqui tuayame muyuavi hixüapa haviecame. Niuqui 'aixüa manuyüne yuheyemecü mücuxaxasiva nexeiyacaitüni yamütivataxatüanicü cuiepa memütama, yunaime teüterixi yunaime nuivarite naime niuquicü memutiniuca naime cuiepa quiecatari.
7 Müpaü nainecaitüni carima, Xequeteneuyehüvirieca Cacaüyari, ve'eme xequene'erieca. Tucari canaye'ani müvatahüavecü 'isücametütü. Nenevieri xequenepitüaca que mü'ane mitivevi muyuavi cuie haramara haixate.
8 Hutariecata niuqui tuayame 'utümana niumiecaitüni müpaü 'utaitü, Quiecari mümarive niuca'unarieniri Vaviruniya quiecariyari. Yaxeicüa 'ucapaü yuvinu que mütiva'itüa memü'axenicü memicumaüvanicü, mana quiecatari meniva'itüacaitüni yunaime nuivarite memühecarienicü. Hicürixüa vaquiecari niuca'unarieni.
9 Hairiecata niuqui tuayame va'utüma niumiecaitüni ya'utaitü carima, Que mü'ane nenevieri mipitüa yeutanaca, que mü'ane nenevieri mipitüa 'üquisica hepaüna mütiyuxexeiya, que mü'ane mitanaqui'erie seyuya yucanata yumamasie,
10 mücü nenu'iemücü Cacaüyari vinuya mucatuariva tecüxitana canüitüarievetü, yapüretimani que mütiha'a Cacaüyari quepaucua mücü mihecani. Cani'uximatüariemücü taicü 'asupürecü Cacaüyari niuqui tuayametemama vahüxie Muxa hüxie.
11 Yamete'uximatüariecacu cuauniyari yuheyemecü petineicani. 'Uxipiya mepücahexeiyani tucaricü tücaricü queyupaümetü nenevieri memipitüa yeutanaca, müme nenevieri memipitüa 'üquisica hepaüna mütiyuxexeiya, memitanaqui'erie seyuya que mütiteva ra'ucacu vahesie.
12 Müpaü metemaitü mepüte'uca'enivani Cacaüyari teüterimama, müme yamemütecahu Cacaüyari que müti'aita yuri memüte'erie Quesusisie.
13 Hicü xeime neniu'enieni müpaü hetaineme taheima, Müpaü quetineu'utüa, 'Aixüa mecani'itüariecacuni müme Ti'aitamesie meteviyatü memücuini hicü 'uxa'atüni varie. Hü, naineni 'Iyari, meni'uxipiecacuni que memüte'u'uximayacai. Tita memüte'uyuri pümasiücüni sepa haque meme'uva.

Cuiepa que mütiucaxirie

14 Hicü neneutaniere. Camüsü haivitüri mütuxa 'acananierecaitüni. Haivitüri heima nacateitüni que mü'ane Yuri Tevipaü mütiyuxexeiyacai, yumu'usie huru mumayari 'anamatü, yumamasie huxa mataxicaunicai 'acuetü.
15 Hicü xevitü niuqui tuayame tuquita 'ayeneca nitahivieni que mü'ane haivitüri heima macatei, müpaü 'utaitü carima, 'Ahuxacü queneucaxica. Tucari naye'ani xirica, türicu müsese'icü cuiepa.
16 Hicü haivitüri heima 'acaitü yuhuxacü cuiepa necuxini. Cuiepa nacuxirieni naitü.
17 Hicü xevitü niuqui tuayame nivayeneni tuquita muyuavisie. Mücüta huxa mataxicaunicai nacuecaitüni.
18 Xevitiüxa mürayutimavatüresie neyeyani niuqui tuayame heiserie mexeiyacai tai hepaüsita. Carima nitahivieni que mü'ane huxa mataxicaunicai macuecai ya'utaitü, 'Ahuxa mataxicaunicü queneucuxeüri caxie tacariyari cuiepa. 'Ari caxie caniuticuacuaxeniri.
19 Hicü mücü niuqui tuayame yuhuxacü nicuxeürieni caxie cuiepa. Caxie pünameta 'amüyevata neicaxürieni, 'inüari mayanicü Cacaüyari que mütiha'a.
20 Hicü caxie pünameta mieme niutiquesinarieni quiecari tesie. Xuriya nivayeneicacaitüni caxie pünameta, cavayasixi vapirenupaü suitü, haica sienituyari heimana xei teviyari quirumetüruyari 'acuyeucacu.

15

'Atahuta cuiniyayari 'atahutatü memi'atüa niuqui tuayamete

1 Mericüsü xeime 'inüari neniuxeiya muyuavisie mariveme tiyühüxiyatüvame. Niuqui tuayamete nenivaruxeiya 'atahutame 'atahuta cuiniyayari memexeiyacai 'imatürieca miemete.
2 Hicü haramarapaü 'aneme nepuxei xicüripaü tiyuxexeiyame tai nücame. Mümeta nepüvaruxei meme'ivaxü yeutanaca, meme'ivaxü üquisica hepaüna mütiyuxexeiyacai, meme'ivaxü seyuya 'inüasicaya cümana mü'inüasie que mü'ane mühücü. Xicüri haramarayari tesita meniti'ucaitüni harupa me'u'ütü Cacaüyari menüavatü.
3 Muisexi Cacaüyarisie mieme ti'uximayatü que mütinüavacai, Muxa que mütinüava, müpaü meteniucuicacaitüni müpaü me'utiyuatü,

Que pemütiyuriene
Pepümarive
Pepüti'ahüxisiyatüvame
Ti'aitame Cacaüyari
Nai pemüti'aita.
Heiseriemecü yapeticamietü
Yuri pehaitü 'apepuyeica,
Nuivarite tiva'aitüvame.
4 Yunaitü mepümateheuyehüvirieca Ti'aitame,
Visi mepümatexatani
Que mü'ane pemühücü.
'Ecü 'axaütame pepüpasie,
Yunaitü nuivarite meni'axüacuni,
Meniyuneneviecacuni
'Ahüxie meti'utü
Mümasiücücü
Tita pemütiyuriene
Heiseriemecü yapeticamietü.
5 Mericüsü 'ana neneutaniere. Haque masi yemecü mepasie tuquita muyuavisie, haque Cacaüyari mehecüasie, mana tineuyepiyani.
6 Tuquita menayenexüani niuqui tuayamete 'atahutatü memi'atüa 'atahuta cuiniyayari. Rinu 'ixuriquiyari mü'itiyacai müxavatücai mepanacatütücatei, yutavisie huru hüiyameyaricü mepühüatücatei.
7 Hicü yunaucatü memayeneniere, xevitü mücü nivaruhanitüani niuqui tuayamete huru xacüyari 'atahutame haxüa hüpüneme, Cacaüyari yuheyemecü mayeyuri que mütiha'a 'inüariyari.
8 Hicü tuquita cüsi niutahüne, Cacaüyari que mütimarive que mütitürücaüye 'inüariyari puyü cüsiyari. Xevitü pücayüvecai tuquita meutahanicü mexi catiparivecai 'atahuta cuiniyayari, 'atahutatü niuqui tuayamete memi'atüa.

16

Haxüa que memüte'upitüarie xacürüte müpaü tihüpüneme

1 Mericüsü xeime neniu'enieni carima 'utaniucame tuquita müpaü tivacühüaveme niuqui tuayamete 'atahutame, Mana xequenehu, cuiepa xequeneucatuaxüa 'atahuta xacüyari Cacaüyari haxüaya mühüpüne.
2 Hicü mexüacame neyani. Neicatuani yuxacü cuiepa. Hicü teüteri memüte'a'utücatei yeutanaca seyuyacü nenevieri memipitüacai 'üquisica yeutanacapaü mütiyuxexeiyacai, müme cuini mieme 'axa 'anemecü meniuti'esata.
3 Hicü 'utümana mieme neicatuani yuxacü haramarasie. Xuriya nayani müqui xuriyayapaü 'anetü. Yunaitü memayenenierecai meniucuini haramarasie memu'uvacai.
4 Hicü hairieca mieme neicatuani yuxacü hatuxametesie haixatesie. Mücüta xuriya nayani.
5 Hicü mücü niuqui tuayame hacü mühüritüariecai neniu'enieni müpaü 'utaineme, 'Ecü 'apemuyeicacai 'apemuyeica pemüpasie, heiseriemecü pepütiuyurie müya pemütivamari'itüacü.
6 'Ateüterima vaxuriya niucamete vaxuriya memutiyeurixücü, 'ecüta xuriya pepüvaru'itüa. Müpaü pütiunaquixü vahesie.
7 Xeimeta neniu'enieni mürayutimavatüresie müpaü 'utaineme, Hü, Ti'aitame Cacaüyari nai pemüti'aita, yuri pehaitü heiseriemecü yapeticamietü pepüti'amari'itüva.
8 Hicü naurieca mieme neicatuani yuxacü tausie. Tau müpaü catiniupitüarieni müvativarücanicü teüteri taicü.
9 Teüteri menitivariquecaitüni cuini mieme, peru meniseviximacaitüni que mü'ane Cacaüyari mühücü, 'axa me'utiyuatü hepaüsitana heiserie mexeiyacaicü müpaü mütivacuiniyatüanicü. Mepücatehayevacai que memüteyuriecai, mepücayuvaüriyacai ve'eme memü'eriecacü.
10 Hicü 'auxüvirieca mieme neicatuani yuxacü yeutanaca 'uvenieyasie haque müre'aita. Naisarie müra'aitacai nacuyüre. Teüterimama yuneni menicuquevecaitüni müvarucucuinecaicü 'ana.
11 Cacaüyari muyuavisie macave mecaniseviximacaitüni 'axa me'utiyuatü hepaüsitana, mücü müvarucuitücateicü memeu'esatücateicü. Peru mepücatehayevacai que memüteyuriecai.

12 Hicü 'ataxevirieca mieme neicatuani yuxacü hatuxame 'amüpasie 'Eupürate mütitevasie. Ha mana niucavani macuha'arisienicü te'aitamete vahuye tau manatineicasie miemete.

13 Hicü necanivaruxeiya cacaüyarixi yuhaicame memüca'itiyatücatei, temusi vahepaü me'aneneme, cu teta yeutanaca teta tixaxatame müti'itavacai teta me'ayenexüacu.

14 Müme cacaüyarixi 'axa memü'anene va'iyarite mecanihümetüni. Marivemecü meteniyuriecaitüni, meneutayeixüani yunaime cuiepa memütama teva'aitüvamete vahesüa, memüvacuxeürienicü cuyacü, mücü tucari mümarive 'aye'ayu que maine Cacaüyari nai ti'aitame.

15 Mücü müpaü paine, Neuxei, tinavayame mü'axepaü nepunuani. 'Aixüa pü'itüarieni que mü'ane müyühütüa, que mü'ane müha'arisie yu'ixuriqui mücavaune capa mavetü 'uyeicanicü 'uxa'a varie me'ixeiyacacu que mütiyuteviya.

16 Mericüsü teüteri menivarucuxeürieni haque 'Arümaquetuni mütiuyeteva Hepürayusixi teüteriyari vaniuquicü.

17 Hicü 'atahutarieca mieme neicatuani yuxacü 'ecapa. Hicü muyuavisie niuqui nivayeyani tuquita 'uveni manuvesie carima 'utaitü, Canaye'aniri.

18 Caniucumerücacaitüni necuyuanecaitüni necutürarücacaitüni. Cuie carima niutayuani, que mücatitayuavecai quepaucua tevi cuiepa 'ucaitü matüa hicüque, cuini mieme tiutayuatü nayani.

19 Hicü quiecari 'amacuyeva haicacüa niutitare. Hipame nuivarite vaquiecarite caniucaxürieni. 'Ana Cacaüyari Vaviruniya quiecari mümarive quiecatari pücavarutatümaiyaxü, masi yutecüxita mieme yuvinu nivaru'itüani yuhaxüa.

20 Naitü cuie haramara hixüapa mayema niyupata, yemurite niutimamavere.

21 Teüteri vahesie niucaxürieni te nauca haxuvayari rahetetücaitü. Teüteri menisevixi-macaitüni Cacaüyari 'axa me'utiyuatü hepaüsitana, te 'acaxüriecu memüte'ucuinixücü cuini mieme.

17

'Uca mümari'itüarieni

1 Mericüsü 'atahutatü niuqui tuayamete 'atahuta xacüyari memexeiyacai, xevitü mücü 'aura canayani. Müpaü canetiniutahüave, Quenaye'a. Nepümasixeisitüani que mütimari'itüarieni mücü 'uca tuminicü müyuvitünüa marivetü, hatuxame 'amüpa tesita 'acaitü.

2 Mücü menicumaüvacaitüni cuiepa te'aitamete cava'üyatücacu. Vinuyacü cuiepa memütama menitarüvecaitüni, mücü yuvitünüacacu.

3 Hicü 'Iyari nesi'uviyacu mücü canenevitüni macumavesiepai. 'Uca neniuxeiya yeutanaca meutaüraüyesie 'acaime. Yeutanaca naisarie hesiena püra'ucai 'axa que mütitevacai yuseviximatü. 'Atahuta mu'uyari tamamata 'avayari canexeiyacaitüni.

4 'Uca taüraüyeme xureme panacatücücai. Hurucü tetexi visi müraye'arücü perüracü püquemaritüariecai. Huru tecüxiyari pahanacai yumamasie hüneme. Pü'inüarieyatücai que mütiyuseviximacai que mücati'itiyacai müpaü tiyuvitünüatü.

5 Canatana que mütitevacai na'ucaitüni 'üquisica mü'aviecü, Vaviruniya quiecari 'amacuyeva, 'anuyütü, Cuiepa miemete tuminicü memüyuvitünüa, yunaitü memüyusevixima, 'icü pühücü vavarusi, 'anuyütü.

6 Hicü mücü 'uca neniuxeiya tavecame Cacaüyari teüterimama vaxuriya 'anu'ieca, müme memüyuhecüatacai Quesusisüa memiemetetütü vaxuriya 'anu'ieca. Hicü ne'ixeiyatü cuini mieme neni'iyarixiecaitüni.

7 Niuqui tuayame müpaü canetiniutahüave, Titayarisü peti'iyarixie. Nepümatihecüatüani 'avie niuqui 'uca hepaüsita yeutanaca metücü 'atahuta mu'uyari tamamata 'avayari mexeiya hepaüsita.

8 Mücü yeutanaca pemüxeiya, mücü 'aniuyeicacaitüni, hicü 'apüca'uyeica. Meucatevasie vatineme, püyemie müca'unarienicü. Cuiepa memütama queyupaümetü memüca'acayasarie cuie munetüariepai xapasie tucari memexeiya manuyünesie, müme meni'iyarixiecacuni quepaucua memixeiya mücü yeutanaca 'amuyeicacai, hicü 'amüca'uyeica, mayeneni.

9 'Üquisica 'ipaü cani'aneni meitimanicü que mü'ane 'aixüa müremu'u mütimaive. 'Atahuta mu'uyari, mücü 'atahuta yemuriyari canihücütüni hesiena maca 'uca.

10 Te'aitamete 'atahutatü mecanihümetüni meta. Yu'auxüvitü menacaxürieniri, xevitü 'apuyeica, xevitüta pücueviya pücanuave cuxi. Quepaucua munuani, peuyevese 'esiva yamüreuterecü xeicüa.

11 Mücü yeutanaca 'amuyeicacai 'amüca'uyeica, mücü 'atahairieca mieme canihücütüni müme. 'Atahutatü vahesüa canimiemetüni. Caniyemieni müca'unarienicü.

12 Tamamata 'avayari pemuxei, mücü tamamata te'aitamete mecanihümetüni. Mete'aitatü mepüca'isutüavave cuxi. Heiserie mecanitanaqui'ericuni xei hurayari memüte'aitanicü yeutanacamatü.
13 Müme va'iyari caniyuxevini. Yütürücariya mecaniyetuiriecuni yeutanaca vatürücariya mexeiyanicü, heiserie mexeiyanicü müme heiserie memexeiyapaü.
14 Cuya meniveviecuni Muxa me'aye'unietü. Muxa nivara'ivamücü cusiyarite müvacusiyaricü te'aitamete mütiva'aitüvamecü. Müme hamatüana memu'uva meputa'inierie mepanayexeiyarie yamepütecahu.
15 Hicü müpaü netiutahüavixü, Ha pemuxei haque meca 'uca müyuvitünüa, mücü nuivarite mecanihümetüni mümüiremete teüterixi niuquitecü memutiniuca mepühüme.
16 Tamamata 'avayari pemuxei, yeutanacata, 'axeicüa mecaniti'uxive'eriecuni 'uca müyuvitünüa. 'Ucu'eirivame menayeitüacuni maveme. Menitacuaicuni vaiyarieya, menitataiyacuni taicü.
17 Cacaüyari müpaü pütiva'iyaritüani müpaü memüteyuriecacü mücü püta que mütiyuriemücü va'iyari yuxevicacu me'ipitüacacu yeutanaca mücü püta müti'aitametünicü vahesie mieme. Müpaü meteyurieyu catinaye'atüariemücü nai Cacaüyari que mutayü.
18 'Uca pemuxei, mücü quiecari mümarive canihücütüni haque cuiepa te'aitamete meme'aitüarie.

18

Vaviruniya que mütiuca'unarie

1 Mericüsü 'ana nenixeiya xeime niuqui tuayame taheima 'acamiecame cuini mieme heiserie mexeiyacai. Cuiepa canacuhecüare 'iya marivecacu.
2 Hicü türücaüyemecü niutahiva müpaü 'utaitü, Quiecari mümarivecai niuca'unarieniri Vaviruniya. Cacaüyarixi 'axa memü'anene vaqui nayani, yunaitü 'iyarite memüca'itiyatüca, yunaitü viquixi memüca'itiyatüca yunaitü memü'uxive'eriva vatesariya ratüa.
3 Yaxeicüa 'ucapaü yuvinu que mütiva'itüa memü'axenicü memicumaüvanicü, mana quiecatari yunaime nuivarite meniva'itüacaitüni cümana memühecarienicü. Cuiepa te'aitamete menicumaüvacaitüni cava'üyatücacu. Tetuayamete cuiepa miemete meheuca'utü menayuyeitüacaitüni visi 'ane müyupitüacaicü 'anayuhayevamecü.
4 Hicü neni'enieni xeime müpaü mainecai taheima, Quiecarisie xequenevayecüni neteüterima 'acu, xehesieta rahüiyanicü tita 'axa memüte'uyuri mana quiecatari, xemücate'ucacucuinenicü 'iya que müticuine.
5 Tita 'axa mütiuyuri niucuxeüriyani muyuavisiepaitü. Cacaüyari püca'itatümai que mütiuyuri heiseriemecü yacaticamietü.
6 'Axequetenapiniri que mürapicai. Hepaüna capaümeme masi tavari cuxi 'axequetenapiniri müpaü mütiuyuricü. Tecüxitana haque meinüitüacai yuvinu tavari cuxi yaxequeteneutanüitüiri.
7 Marivetü que mürayuyeitüacai visi 'ane que mütiyupitüacai, yaxeicüa 'uximatüarica heiverica xequenepitüaca. Yu'iyarisie müpaü paine, 'Ena neti'aitametütü 'enepuca. Necarecacünatü nepüca'ayani, heiverica nepücahexeiyani.
8 'Ayumieme cuiniyaya xei tucarisie caninuamücü, müyacü cuiniyacü hacacü püpitüarieni. Taicü nitataiyariemücü. Canitürücaüyeni que mü'ane mitamari'itüani ti'aitametütü Cacaüyaritütü.
9 Hicü cuiepa te'aitamete queyupaümetü memicumaüvacai cava'üyatücacu hamatüana visi 'ane memüyupitüacai, müme meniutisuanacuni meyuheiverietü mehe'erivatü quepaucua memixeiya cuauni 'atineicame tataiyarieximecacu.
10 Memamatü müpaü müti'uximatüariximecü, teva meniti'uicuni müpaü me'utiyuatü, Xüa 'ui, xüa 'ui, yapaucua quetiumari'itüarie Vaviruniya quiecari marivetü türücaüyetü.
11 Tetuayamete cuiepa miemete mecaniutisuanacuni meyuheiverietü mehe'erivatü, müpaü metemaitü, xevitü tavari püca'inaneni va'icate.
12 Meneiye'icatacaitüni mana huru me'atüvatü pürata tete müraye'arü perüra rinu 'ixuriquiyari 'ixuriqui mütataüravi sera 'ixuriquiyari 'ixuriqui müxuxure, naime cüye visi mu'üa, naitü mutiveviya herepanite tameyaricü, naitü mutiveviya cüye müraye'arücü, tepüa müxeta tepüa mümerücavi marümuri teteyari
13 canera visi mu'üatüca 'ücua mixaxi rivanu vinu viya harina türicu vacaisixi muxasi cavayasixi caxetate teüteri, teüteri va'iyarite meta.
14 Müpaü meputiyuaneni 'ana, Tita pemütihive'eriecai 'a'iyarisie cuacuaxicacu, 'ahesüa caniumaveni. Xavatütü marivetü naitü tiniutatümaiyarieni 'ahesüa. Yuheyeme pütiumaveni.
15 Müme memituacai müya 'aneneme, müme meheuca'utü memayuyeitüacai cümana, yunaitü tevapai meniti'uicuni memamatü müpaü müti'uximatüarieximecü, me'utisuatü meyuheiverietü

16 müpaü me'utiyuatü, Xüa 'ui, xüa 'ui, yapaucuaque pumaveriyari quiecari marivetü. Rinu 'ixuriquiyari 'ixuriqui mütataüravi müxuxure nanacatücücaitüni, yuquemaritüatü hurucü tetexi visi müraye'arücü perüracü.
17 Xei hurayarisie niutimavere cui que müreucavecai.
Naviya nü'avamete, yunaitü naisarie memü'axe naviyasie meyetetü, naviya vequemete, queyupaümetü haramarasie memüte'ivacai, mümeta tevapai meniti'ucaitüni.
18 Me'ixeiyatü cuauni 'atineicame tataiyarieximecacu meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Haquevasü xevitü quiecari mücü 'amacuyeucaipaü 'anetü.
19 Tumuanari meneutivivivacaitüni yumu'usie me'utisuatü meyuheiverietü müpaü me'utiyuatü, Xüa 'ui, xüa 'ui, yapaucua que tiumaveriyari quiecari marivetü. Mana meheuca'utü menacüne yunaitü naviyasixi memüvarexeiya haramarasie, mücü vaüca mürexeiyacaicü.
20 Muyuavisie xequeneyutemamavieca xehe'erivatü. Cacaüyari teüterimama, nü'arisixi texaxatamete yunaitü xequeneyutemamavieca. Cacaüyari 'imari'itüatü nixehecüatani heiserie xemexeiyacü xeme.
21 Hicü niuqui tuayame mütürücaüye nenutuni tete matapaü necame. Haramarasie neicahüani müpaü 'utaitü, Yaxeicüa carima tinica'unariemücü Vaviruniya quiecari mümarive. Tavari 'uxa'a varie pacumaveni.
22 Canarivivamete xavererusixi cürautavivamete cuxineta hüsivamete mepüca'enierieni 'ahesie. Naime tevevivamete mepücaxuaveni 'ahesie. Tüxüme püca'enierieni 'ahesie.
23 Cüxeme 'ahesie pücacüxeniri. Neneüqueme viquivame vaniuqui püca'enierieni 'ahesie. 'Ahesüa quiecatari memütetuacai cuiepa memütama va'isücate mecanihümetücaitüni. Peti'aquevayacacu meteni'irüviyariecaitüni yunaitü nuivarite.
24 Mana mücü quiecarisie masiücütü nayani texaxatamete vaxuriya mutayeuricü Cacaüyari teüterimama vaxuriya mutayeuricü, yunaitü cuiepa memucui'ivaxü vaxuriya mutayeuricü mana.

19

1 Mericüsü 'ana neni'enieni yuariya yumüireme teüteri vaniuquipaü ti'eniüriücüme türücaüyeme. Müpaü meniutiyuanecaitüni muyuavisie, 'Aixüa xequeneutiyuaneni Cacaüyari hepaüsita. Pütiyuvicueisitüvame püve'eme pütürücaüye tacacaüyari.
2 Yuri haitü heiseriemecü yaticamietü pütiyumari'itüva. Nitamari'itüani mücü 'uca mümarivecai tuminicü müyuvitünüacai, que mü'ane müvaseviximacai cuiepa memütama yuvitünüatü. Cacaüyari 'apürepiniri 'uca metayeuricü teüterimama vaxuriya.
3 Hicü hutarieca müpaü meniutiyuani, 'Aixüa xequeneutiyuaneni Cacaüyari hepaüsita. Camü, cüsi yuheyemecü nivatineicani mana.
4 Hicü 'uquiravesixi xei teviyari heimana yunaucame vahamatü yunaucatü memayeneniere meniutihüxima'uni yunaitü. Nenevieri mecanipitüani Cacaüyari 'uvenisie 'acaicu müpaü me'utiyuatü, Niuqui canise'ini. 'Aixüa xequeneutiyuaneni Cacaüyari hepaüsita.
5 Hicü niuqui nivayeneni 'uveni manuvecaisie müpaü 'utaitü,
'Aixüa xequeneutiyuaneni
Tacacaüyari hepaüsita
Yunaitü 'iparevivametemama
Yunaitü xemüteheiyehüviri
Türi 'uquiravesixi yunaitü.

Neüquiya 'ixüarariyari Muxa mivevie

6 Hicü mümüiremete vaniuqui neniu'enieni. Ha 'amüpapaü püti'eniüriücücai, türanari mütürücaüyepaü. Müpaü mecaniutiyuanecaitüni,
'Aixüa xequeneutiyuaneni
Cacaüyari hepaüsita,
Ti'aitatü matüacü
Ti'aitame mütacacaüyari
Nai müti'aita.
7 Tequetatemamavieca
Temavierica tequehexeiyani
Visi tequete'ixatani
Maye'acü Muxa mütineüquecü.
'Üyaya puyucuha'aritüa.
8 Caniupitüarieni rinu 'ixuriquiyari
Müxavatü mü'itiya manacatünicü.

Rinu 'ixuriquiyari cani'inüaritüni, tita memüteyurie heiseriemecü yametecahutü Cacaüyari teüterimama va'inüariyari.
9 Hicü müpaü pünetiutahüavixü niuqui tuayame, 'Aixüa mecani'itüarieca müme memuta'inierie 'ixüararipa, Muxa neüquecacu. Müpaüta nerahüave, 'Icü Cacaüyari niuquieya müyuri canihücütüni.
10 Hicü hetüana neniutihüximaqueni nenevieri ne'ipitüanique. Müpaü nerahüave, Quetineuhayeva. 'Ahepaü necatini'uximayatametüni ne, 'a'ivama memüyuhecüata Quesusisüa memiemeteütü vahepaü nepüti'uximaya. Nenevieri quenepitüaca Cacaüyari püta. Que mü'ane müyuhecüata Quesusisüa miemetütü, mücü 'iyari canipitüarieca Cacaüyari texaxatametemama vahepaü.

Que mü'ane cavaya meutuxasie macatei
11 Mericüsü muyuavi neniuxeiya reutenime. Cavaya meutuxa mana niuvecaitüni. Que mü'ane hesiena macatei Yamüticamie catinitevacaitüni, Yuri Maine titevatü. Heiseriemecü yaticamietü catiniyumari'itüvametücaitüni caniyumienecaitüni.
12 Hüxiteya tai mütacapaü pütiyuxexeiyacai, yumu'usie müireme muma nanamanacaitüni. Que mütiteva naye'ucaitüni hesiena, peru xevitü 'asipücatimaicai que mütiteva, 'iya xeicüa yapütimaicai.
13 'Ixuriqui xuriyacü müxure nanacatücücaitüni. Cacaüyari Niuquieya catinitevaca.
14 Cuyaximama muyuavisie miemete meneveiyacaitüni 'utümana cavayasixi memeutuxa vahesie me'utetü, rinu 'ixuriquiyari mütuxa mü'itiya me'anacatütücaitü.
15 Tetana niyeneicacaitüni 'ixipara meutixicacaunicai cümana müvativitenicü nuivarite. Pütiva'aitüa tepüa 'isüyari 'acuetü. Mücü canihücütüni que mü'ane mitiquesina caxie pünameta mieme, 'inüari vevienetü Cacaüyari nai müti'aita que mütiha'a que mütivaheca.
16 Camixayasie teurieyasie müpaü püre'uxacai que mütiteva, Te'aitamete Tiva'aitüvame titevacacu, Cusiyarima Vacusiyari titevacacu.
17 Mericüsü xeime neniuxeiya niuqui tuayame tausie 'uveme. Carima niutahiva müpaü tivacühüavetü yunaime viquixi muyuavi hixüapa me'avüximecacu, Xequenacüni, xequeneyucuxeürie, Cacaüyari 'icuai püvevieni vaücava.
18 Xequetenecuaca te'aitamete vavaiyari, cuyaxi va'uquiyarima vavaiyari, memütürücavi vavaiyari, cavayasixi vavaiyari, müme vahesie memutecai vavaiyari, yunaitü memüyünü'a memüte'uximayatamete türi 'uquiravesixi yunaime vavaiyari.
19 Hicü yeutanaca neniuxeiya, cuiepa te'aitamete vacuyaxima me'üarime. Yunaitü meniyucuxeürieximecaitüni memüyutacuinicü me'eye'unietü que mü'ane cavayasie macatei cuyaximama mevaraye'unietü.
20 Hicü yeutanaca niuviyarieni, hamatüanata tixaxatame müti'itavacai niuviyarieni, que mü'ane 'inüari mütiveviecai yeutanaca hüxie cümana mütiva'irüviyacai müme memitanaqui'eri yeutanaca seyuya müme nenevieri memipitüacai 'üquisicaya hepaüna mütiyuxexeiyacai. Mücü yuhutatü me'ayenenieretü meneucaxüriyani haracuna müta'asie 'asupürecü müta'asie.
21 Hipatü yunaitü meniucui'iva 'ixipara vayeneicacacu que mü'ane cavayasie macatei tetana. Yunaitü viquixi meniutihuxani vavaiyaricü.

20

Xei miriyari viyari
1 Mericüsü niuqui tuayame neniuxeiya muyuavisie 'acamiecame yavi 'acuecame para mürevatiyepienicü meucatevasie, carena caunariyari 'amüpa 'ahurietü yumamasie.
2 Hicü mücü cu niuviya meripai mümieme Cauyumarie mühücü Satanaxi mühücü. Canecuvieni xei miriyari viyari.
3 Meucatevasie heicahüaca nenunani, quiteniena niseyumani, mücativa'irüviyanicü nuivarite mexi cataparivecai xei miriyari viyari. 'Anaque neuyeveca müxünarienicü yapaümexa.
4 Hicü te'aitamete va'uvenite neniuxeiya mana 'a'ucame. Hesiena menayaxe müme heiserie memupitüarie. Mecani'isücatetücaitüni que memüte'upitüarie. Hicü hipameta nenivaruxeiya, müme vamu'u manutivitequietüca memüyuhecüatacaicü Quesusisüa memiemetetütü, Cacaüyari niuquieya memücuxatacaicü yeutanaca nenevieri mecapitüatü hepaüna 'aneme meta 'üquisica, seyuya mecanaqui'erietü yucanata yumamasie, müme va'iyarite neniuxeiya. Müme me'anutanenierecа, Cürisitumatü te'aitamete menacüne xei miriyari viyari.
5 Hipatü müquite mepüca'anutanenierixü cuxi 'ana, xei miriyari viyari 'utaparecuque menanutaneniere 'imatüremete. Que memüte'anucu'uitüarie haitürüvemete, matüari mieme catinitevaca.

6 'Aixüa cani'itüariecamücü, canipasiecamücü que mü'anesie mütinaque matüari miemecü manucuquenicü. Vacucuyame heiserie pücahexeiya vahepaüsita hutarieca memücuinicü, müme masi mara'acate mepühümetüni Cacaüyarisie miemete Cürisitusie miemete. Hamatüana te'aitamete mehümetütü mepüte'aitani xei miriyari viyari.
7 Mericüsü quepaucua mütapare xei miriyari viyari, Cauyumarie nixünariemücü manutahüiyasie.
8 Püvatineni mütiva'irüviyanicü nuivarite taserieta ta'utata tahixüata tasutüapai memetitei cuiepa, Cuquitari Macuquitari yunaime. Nivacuxeüriemücü memüyutacuinicü haramara tesita miemepaü xiücaripaü meyupaümetü.
9 Hicü cuie 'amacuyevasie meneutiyunixüani. Quiecari münaqui'eriva 'aurie menicutecaitüni Cacaüyari teüterimama memütihipitecaisie, peru tai nacaneni muyuavisie nivarutixüsitüani müme.
10 Que mü'ane mütiva'irüviyacai Cauyumarietütü mana neucahüiyani haracuna 'asupürecü müta'asie, haque yeutanaca tixaxatame müti'itavamatü memüyetecai. Tucaricü tücaricü meni'uximatüariecacuni yuheyemecü.

'Uveni mütuxa hüxie memuhapanie 'isücame müvatahüavecü

11 Hicü ti'aitame 'uvenieya neniuxeiya 'amüpa mütuxa. Que mü'ane hesiena macatei mexeiyatü cuie muyuavi naitü niyupataxüani hüxiena memücatitenicü. Vahuyeri pumavecai muva memücatitenicü.
12 Hicü müquite nenivaruxeiya 'uquiravesixi türi yunaime, 'uveni manuvecai hüxie meti'ucame. Xapate niutiverarieni. Xevitüta niutaverarieni xapa haque memacayasarie müme tucari memexeiya. Hicü müquite meniuta'ivaviyarieni que memüte'uyuri hepaüsita que müre'uxacai xapatesie, müpaü meteniupitüarieni.
13 Mana müquite menivayecüne haramarasie memüyetecai, Tacucuyamesüa, Müquite Vahüvemesüa menivayecüne müquite mana memüyetecai. Yuxexuitü me'uta'ivaviyarieca que memüte'uyuri hepaüsita, müpaü meteniupitüarieni.
14 Tacucuyame caneucahüiyani haracuna müta'asie Müquite Vahüveme 'üaritü. Müpaü que memüte'ucui'ivaxü müme, hutarieca müya catinitevaca.
15 Que mü'ane müca'acayerie xapasie tucari mexeiya manuyünesie, mücüta haracuna müta'asie caneucahüiyani.

21

Muyuavi mühecua cuie mühecua

1 Hicü muyuavi mühecua cuie mühecua neniuxeiya. Meripai mieme muyuavi meripai mieme cuie neutayeixüani, haramara püca'anierecai.
2 Cacaüyari quiecarieya Querusareme mühecua neniuxeiya muyuavisie 'acamiecame, Cacaüyari manucasie 'acamieme, ha'arisiecame viquivame que mürequemarie yücünasie mieme. Ne Vanitütü necanixeiya.
3 Hicü neni'enieni que mü'ane carima müpaü mutayü muyuavisie, Hicürixüa Cacaüyari teüteri vasata nitaquimücü, vasata 'ucaitü nayeimücü. Teüterimama mecanihümetücacuni, mücütütü nivateütacamücü vacacaüyaritütü.
4 Naime va'ucai cana'itiexüamücü vahüxita. Tavari mepücacuini mepücayuheiverieca mepüca'utihivani mepücate'ucacucuineni. Tita meripai mütimiemetücai catinanacayaniri.
5 Hicü que mü'ane 'uvenisie macatei müpaü niutayüni, Camü, naime hecuame nepayeitüaxime. Müpaüta netiniutahüave, 'Ipaü quetineu'utüa, müyüvecü 'icü niuquisie yuri müti'eriecacü, yuri mainecü.
6 Müpaüta pünetiutahüavixü, 'Ari tinaye'ani naitü. Ne Mexüacame 'Imatüreme netitevatü, ne necanihücütüni que mü'ane misutüa minüni. Que mü'ane meuharimücü, ne neca'icuetatüatü neniharitüamücü nehaixacü cümana tucari mexeiyanicü.
7 Que mü'ane mürayu'iva, hesiena catininaquimücü 'icü naitü. Neta Cacaüyarieya necanayeimücü, 'iyata nenive rayani.
8 Peru queyupaümetü memamatü memucunuaxüa, yamemücatecahu, memüyusevixima, memüteyumemiva, memüvacumaüva müme memücava'üitama memücavacünama, memüteyuquevaya, tetexi memüvarayexeiya, yunaitü memüte'itava, yunaime vahesie pütinaqueni haracuna 'asupürecü müta'asie memeucaxüriyanicü haque hutarieca memecuini.

Querusareme quiecariyari mühecua

9 Hicü 'atahutatü niuqui tuayamete 'atahuta xacüyari mema'ücai hüpüneme 'atahuta cuiniyayari 'imatürieca mieme, xevitü müme 'aura 'ayaca müpaü pünetiutahüavixü, Quenaye'a. Viquivame nepümasixeisitüani Muxa 'üyaya mayani.

10 Hicü 'iyari nesi'uviyacu, canenevitüni yemuri 'amünenasie 'emutevisie. Cacaüyari quiecarieya pünesi'uxeisitüa Querusareme. Muyuavisie nacaneni Cacaüyari manucasie 'acamietü
11 Cacaüyaripaü visi 'anetü. Que mütixavatücai, tete visi müraye'arüpaü catiniyuxexeiyacaitüni casüpe teteyaripaü tete manuyehecüapaü.
12 Tesariyari 'enetü 'e'utevitü canitinierecaitüni tamamata heimana huta quitenieyari hexeiyatü. Maquitenietücateisie niuqui tuayamete meniti'ucaitüni tamamata heimana yuhutatü. Que memütetetevа nuivarite mana tina'utücateitüni nuivarite 'Ixaheri nivemama vahesie memüyecü tamamata heimana yuhutatü que memütetetevа.
13 Tau manatineicasie haicacüa natetenicaitüni, ta'utata haicacüa, taserieta haicacüa, tasutüapai haicacüa.
14 Quiecari tesariyayari tamamata heimana hutame canexeiyacaitüni 'itutuicame. Hesiena que memütetetevа tamamata heimana yuhutatü teyü'üquitüvametemama Muxasie miemete catine'ucaitüni.
15 Que mü'ane münetücühüavecai ti'inüatame nacuecaitüni huru hacayari 'i'inüataque quiecari, quiteniete, tesariyayari naime.
16 Quiecari 'uta'isiquinatü 'epuma yaxeicüa heutatetevatü yaxeicüa 'acuyeutü. Hicü niti'inüata quiecari mücü hacacü xei meseri yeiyayari heutatevacacu. Yaxeicüa peutateteva 'apacuyeva 'apatitütü.
17 Tesariyayarita niuti'inüata, xei sienituyari heimana huta teviyari heimana nauca sicuriyari naye'ani tevi que müti'inüata, niuqui tuayame tevipaü yati'inüatacacu.
18 Tesariyari casüpe teteyaricü püveviya. Quiecari naitü huru tepüayari mü'itiyacü caniveviyaca xicüri maye'itiyapaü tiyuxexeiyatü.
19 Tetexi quiecari tesariyayari mütituica xexuitü tetexi visi müraye'arücü püquemaritüarie. Mexüacame tete 'ituicatü tesariya canicasüpetüni tuxatü, hutarieca mieme sapiru yuavitü, hairieca mieme 'acata teteyari yuavitü, naurieca mieme 'esimerarüta siüraüyetü,
20 'auxüvirieca mieme 'unise teteyari tuxatü, 'ataxevirieca mieme curunarina xuretü, 'atahutarieca mieme cürisuritu taxaüyetü, 'atahairieca mieme veriru siüraüyetü, 'atanaurieca mieme tupasiyu taxaüyetü, tamamata mieme cürisupürasu siüraüyetü, tamamata heimana xevirieca mieme casinitu yuavitü, tamamata heimana hutarieca mieme 'amatisüta taüraüyetü.
21 Quiteniete mieme tamamata heimana huta 'itupariyari tamamata heimana huta perürayari canihücütüni. 'Itupari xexuitü xei perürayaricü putiveviya. Quiecarisie cayete huru mü'itiya canihücütüni xicüri mayehecüapaü mütiyuxexeiya.
22 Mana tuqui nepüca'uxei quiecarisie. Ti'aitame mücacaüyari nai müti'aita yücümana canituquitüni, Muxa meta.
23 Quiecarisie mepücaheiyehüva tau meseri mühecüarivienicü mana. Cacaüyari visi 'anetü püvahecüariviya püta. Muxa canihücütüni vahecüarivivame.
24 Nuivarite metavicueisitüarieme 'ameniu'uvacuni müpaü metehecüariyarietü. Cuiepa te'aitamete tita memütehexeiya visi ti'aneneme meteni'atüacuni mana, ve'emete que memütemarivani.
25 Quitenie pücareunatücani tucaricü. Tücari pücaxuaveni muva.
26 Tita nuivarite memütehexeiya visi ti'aneneme raye'arücame mecateni'atüiriecuni.
27 Hasuacu hesiena pücaheutahani tita mütiseviximarie, tita mütiyusevixima meta müti'itava. Müme xeicüa memacayasarie Muxa xapayasie quename tucari mehexeiya manuyünesie, müme meneutahaqueni mana.

22

1 Mericüsü 'ana hatuxame pünesi'uxeisitüa cümana tucari memexeiyanicü. Tete manuyehecüapaü nixavatücaitüni ha Cacaüyari 'uvenieya manucasie Muxa 'uvenieya manucasie 'ayeneicatü.
2 Caye hixüapa, hatuxame tesita 'anataüye 'anutaüye cüye niti'ucaitüni cümana tucari mexeiya. Tamamata heimana hutamexa niutixuxuavereni, xexuime meserisie niuticuacuaxeni. Cüye xavariyari nuivarite memanayexürüvenicü cani'ayumiemetüni.
3 Naitü mütixani'eriva pücaxuaveni hasuacu, muva catiniumavecamücü. Cacaüyari 'uvenieya Muxa 'uvenieya mana puveni, me'eyexeiyacacu müme hesiena mieme memüte'uximaya.
4 Yühüxie meniutinenericuni, que mütiteva püre'uxani vacanata.
5 Tücari pücaxuaveni muva, mepücaheiyehüaca cüxeme müvahecüarivienicü ni tau. Ti'aitame Cacaüyari püvahecüariviyani püta. Yuheyemecü te'aitamete mepüyüaca.

Canehuraniri Cürisitu munuani

6 Hicü müpaü netiniutahüave, 'Icü niuquisie caniyüveni yuri müti'eriecacü, yuri paine.
Ti'aitametütü, que mü'ane Cacaüyaritütü 'iyari müvatuitüa texaxatamete, mücü neiyenü'ani
yuniuqui tuayame yamütiva'üquitüacacü yuhesüa miemete te'uximayatamete, müme
müpaü memütemaicacü que müreuyevese yamütiyünicü cuitüva.
7 Neuxei, cuitü nepunuani.
'Aixüa cani'itüariecamücü
Que mü'ane yamüticamie
'Icü xapasie xasica que maine.
8 Nesü Vani necanihücütüni que mü'ane mi'eni mixei 'icü. Quepaucua nemu'enaxü
nemunierixü, neniutihüximaqueni nenevieri ne'ipitüanique niuqui tuayame müpaü
münetiu'üquitüa, hetüana ne'ucaveca.
9 Müpaü nerahüave masi, Neuxei, quetineuhayeva. 'Ahepaü necatini'uximayatametüni,
'a'ivama Cacaüyarisie miemecü memütecuxata vahepaü, müme yamemütecahu 'icü xapa que
maine vahepaü nepüti'uximayatame. Nenevieri quenepitüaca Cacaüyari püta.
10 Hicü müpaü netiniutahüave, Pepüca'inenaca tita mütixata 'icü xapasie, pepüca'iseyumaca
niuquiyari. Tucari nehuraniri maye'anicü.
11 Que mü'ane heiseriemecü yamücaticamie, yaxeicüa püyüaneni heiseriemecü yacati-
camietü. Que mü'ane müyuseviximaca yaxeicüa quetiyuseviximaca. Que mü'ane heiseriemecü
yamüticamie meta heiseriemecü yaqueticamieni. Que mü'ane Cacaüyarisie mieme müpasie,
yaxeicüa pasietü queyuhayevani.
12 Camüsü, cuitü nepunuani. Nenuame nepürapica, yuxexuime netinivarapiniriemücü
que memüte'uyuri.
13 Neri Mexüacame 'Imatüreme necatinitevaca, que mü'ane misutüa minüni nemühücücü.
14 'Aixüa mecani'itüariecacuni müme 'aixüa 'anemecü memu'uvani va'ixuriqui
'itiyatücaicacu que memüteheye'ecua. Heiserie mecanexeiyacacuni mücü cüyesie mieme
memütecuacacü, cümana tucari memexeiyanicü heiserie mepexeiyanita quiecarisie
memeutahaquenicü quiteniesie.
15 Quiecari varie meniu'uvacuni müme süicüri vahepaü memüyüa teyuquevayamete
müme memüvacumaüva que mü'ane mücava'üya mücavacüna memüteyumemiva tetexi
memüvarayexeiya, yunaitü 'itarica memünaqui'erie memüte'itava.
16 Neri Quesusitütü neneinü'ani neniuqui tuayame müpaü mütixehecüasitüiyanicü haque
xemeyutixexeüriva. Ne nana necanihücütüni Ravirisie nemüyetüa nemutine. Xurave
müxavatü tuxacüta mieme necanihücütünita.
17 'Iyari Quenaye'a canaineni, Viquivameta yaxeicüa paine. Que mü'ane mü'ena Que-
naye'a que'utayüni. Que mü'ane meuharimücü, mücü que'ayani. Que mü'ane müyuvaüriya
cacuetatüarietü que'anuhareni cümana tucari mexeiyanicü.
18 Ne 'ipaü nepütivahecüatüa yunaime memi'enie 'icü xapasie xasica que maine. Xüca
xevitü 'icü niuqui 'utanüitüvani, Cacaüyari mücü pünüitüani cuiniya 'ipitüatü 'icü xapasie
que müre'utüca.
19 Xevitü 'icü xapasie que maine xasica xüca niuqui 'unavani, Cacaüyari pinavairienita
tita hesiena mütinaquequecai. Müpaü pücatipitüarieni macayerienicü xapasie tucari memex-
eiya manuyünesie, ni Cacaüyari quiecariena maye'anicü que müre'uxa 'icü xapasie
yapücatipitüarieni.
20 Que mü'ane müpaü mütihecüata müpaü naineni, Hü, cuitü nepunuani. Mücü niuqui
canise'ini. Quenaye'a Ti'aitame Quesusi.
21 Ti'aitame Quesusi 'aixüa quetiuca'iyarini yunaime xehesie mieme. Müpaü xeicüa
cani'aneni.